KVÜÕA TOIMETISED

6/2006

■

KAITSEVÄE ÜHENDATUD ÕPPEASUTUSED

EESTI VABARIIGI SÕJAVÄE TEHNIKAKOOL 1920–1923/1936–1940

UURIMUSI, MÄLESTUSI JA DOKUMENTE

Toimetised
6/2006

TARTU 2006

Koostaja ja toimetaja:
Andres Seene

Keeletoimetaja:
Reet Pungar

Tõlge inglise keelde:
Meeli Tonka

Käsikirja retsensent:
Ago Pajur (PhD, Tartu Ülikool)

ISSN 1736–0242
ISBN-13: 978–9985–9513–4–7
ISBN-10: 9985–9513–4–4

Autoriõigus Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, 2006

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

SISUKORD

I osa. Uurimused 7

Andres Seene
1. Sissejuhatus: sõjaväe tehnikaharidus Eestis 1920–1940 9

Vassili Williamson (Villemson)
2. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920–1923 31
Eessõna 32
2.1. Sissejuhatus. Sõda ja tehnika 34
2.2. Sõjaväe Tehnikakooli eesmärk 35
2.3. Sõjaväe Tehnikakooli tegevusperioodid 36
2.4. Sõjaväe Tehnikakooli alluvus ja asukoht 36
2.5. Sõjaväe Tehnikakooli I lend (1920–1923). Asutamine, komplekteerimine – Sõjaväe Tehniliste Kursuste ajajärk 37
2.6. Sõjaväe Tehnikakooli loomine 42
2.7. Administratsioon 42
2.8. Õppejõud 42
2.9. Õpilased 44
2.10. Uued ruumid I plokis 48
2.11. Administratsiooni- ehk staabiruumid 50
2.12. Õpperuumid 50
2.13. Eluruumid 51
2.14. Valge Maja ruumide jaotus 53
2.15. Õppetöö Sõjaväe Tehnikakoolis (1920–1923) 54
2.16. Ettevalmistav semester (1920–1921) 55
2.17. Põhisemester (1921–1922) 56
2.18. Lõpusemester (1922–1923) 58
2.19. Üldained 60
2.20. Erialaained 61
2.21. Sisekord ja distsipliin 66
2.22. Vaba aeg ja puhkused 71
2.23. Kooli lõpetamine ja õpilaste ülendamine 77
2.24. Teenistus väeosades 80

Victor Orav
3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940 87
Eessõna 88
Saateks 89
3.1. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse komplekteerimine 90
3.2. I õppeaasta 1936/37 105

3.3. II õppeaasta 1937/38 124
3.4. III õppeaasta 1938/39 154
3.5. IV õppeaasta 1939/40 188
3.6. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse komplekteerimine ja õppetöö aastatel 1938–1940 220

II osa. Mälestused 229
Elmar-Johannes Tulviste
1. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (II lend, 1936–1940) 231
Voldemar Issako
2. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (III lend, 1938–1940) 249
Karl-Lembit Sibul
3. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (III lend, 1938–1940) 253

III osa. Biograafiad 261
Victor Orav, Elmar-Johannes Tulviste
1. Aastatel 1936–1940 Sõjaväe Tehnikakooli juhtkonda kuulunud ohvitseride ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilaste elukäigust ning saatusest 263
1.1. Sõjaväe Tehnikakooli juhtkond 263
1.2. Väeosadest Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse juurde lähetatud kutseohvitserid 270
1.3. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse käsirelvaklass 273
1.4. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse suurtükiklass 282
1.5. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse pürotehnikaklass 292
1.6. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse elektrotehnikaklass 299
1.7. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse motomehaanikaklass 305

Lisad 313
Lisa 1. Sõjavägede ülemjuhataja päevakäsk nr 1253 (1920) 315
Lisa 2. Sõjaministri päevakäsk nr 1204 (1920) 316
Lisa 3. Sõjaväe Tehnikakooli ajutine põhikiri (1921) 318
Lisa 4. Sõjaministri päevakäsk nr 277 (1923) 321
Lisa 5. Väljavõtteid Sõjaväe Tehnikakooli I lennu (1920–1923) õppekavadest 322
Lisa 6. Sõjaväe Tehnikakooli I lennu (1920–1923) lõpetanud ohvitserid 335
Lisa 7. Sõjakooli tehnilisväe kursuse aastatel 1926/1927 lõpetanud ohvitserid 342
Lisa 8. Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadus (1936) 346
Lisa 9. Kaitsevägede ülemjuhataja käskkirjad nr 144 ja 173 (1936) 351
Lisa 10. Sõjaväe Tehnikakooli üldine töökava (1936) 359
Lisa 11. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste krundi plaan Tallinnas Tondil .. 385

Summary: The Estonian Military Technical School (1920–1923, 1936–1940). Surveys, memoirs and documents 387

I osa. Uurimused

■

1. Sissejuhatus: sõjaväe tehnikaharidus Eestis 1920–1940

■

Paljude Lääne-Euroopa riikide sõjakoolide ja akadeemiate asutamisaeg jääb 18.–19. sajandisse. Tollal hakkas tekkima bürokraatlik riigiaparaat, mille üheks osaks oli ka sõjavägi. Hakati tunnetama vajadust ühtse sõjaväeliste juhtide väljaõppe järele. Sõjatehnika areng tegi lõpu ajastule, mil sõdalaste väljaõpe tähendas vaid küttimis- ja kahevõitlusoskuse treenimist. Esimeseks suurtükiväelasi ja sapööre ettevalmistavaks sõjakooliks Euroopas on loetud Prantsuse kuninga Louis XIV poolt 1668. aastal Metzis asutatud suurtükiväekooli.[1] Seal pöörati muuhulgas suurt tähelepanu kasvandike matemaatiliste võimete arendamisele.

Eesti inseneriväe (tehnilisväe)[2] tekkest

Eesti inseneriväe alguseks – ja ka hilisema pioneeripataljoni alguseks – on loetud 15. detsembrit 1917, mil asutati 1. Eesti diviisi inseneririood. Sellest kuupäevast pärineva käskkirjaga määras diviisi ülem roodu ülemaks ja formeerijaks leitnant Anton Normaku ning roodu vanemaks ohvitseriks nooremleitnant N. Petersoni. Rood moodustati Tallinnas ja sinna koondati üle Venemaa Eestisse

---

1 **J. Keegan.** Sõjakunsti ajalugu. Tallinn, 2004. Lk 340.

2 Perioodil 1920–1940 kasutati nii terminit *inseneriväg*i kui *tehnilisvägi* (Vabadussõja ajal ja järel näiteks *inseneripataljon*). Hiljem, 1920. aastatel eristati väeliigina inseneriväge (pioneeri- ja sideüksused) ja tehnilisi vägesid (soomusrongid ja auto-tanki üksus). 1920. a loodi inseneriväe inspektori ametikoht (selline ametikoht eksisteeris 1940. aastani). Aastatel 1926–1927 Sõjakoolis tehnikakompanii kursuse lõpetanud pioneeri- ja sideohvitsere loeti kuuluvaks *tehnilisväe kutseliiki*. 1930. aastatel tegutses näiteks Sõjakooli koosseisus inseneriväe aspirantide komando, kuhu kuulusid side-, pioneeri- ja gaasirühm. Kõneldes selle perioodi tehnilisest sõjaväekaadrist laiemas mõistes (side-, pioneeri-, soomusüksused jm tehniliste erialade spetsialistid) ning arvestades selle aja terminipruuki, võiks siiski selguse mõttes kasutada mõisteid *tehnilisvägi* või *tehnilisväelased*.

saabuvaid vastavate väeliikide eestlastest sõdureid. Esimesele Eesti inseneriväeosale vajalik varustus võeti üle Eestist lahkuvatelt demoraliseerunud Vene väeosadelt. 1918. a alanud Saksa okupatsioon lõpetas väeosa eksistentsi, diviis saadeti laiali. Inseneriväeosa – nüüd inseneripataljoni – taasloomine algas kaitseministri 19. novembrist 1918 a. eeskirjaga. 21. novembril 1918 nimetati formeeritava väeosa esimeseks ülemaks kapten Nikolai Riiberg (hilisem kindralmajor ja inseneriväe inspektor aastatel 1920–1939). Vabadussõja ajal kuulusid inseneripataljoni koosseisu sapöörirood, raudteerood (kolme remontrongiga), telegraafirood, autorood, samuti tekkivad lennuüksused. Autorood eraldati pataljoni koosseisust mais 1919 ja temast formeeriti iseseisev väeüksus – auto-tanki divisjon (hilisem rügement). Lennuväest sai iseseisev väeliik 1. märtsil 1919. 15. märtsil 1924. a eraldati inseneripataljoni koosseisust telegraafikompanii, mille baasil loodi iseseisev väeosa – sidepataljon. Samal ajal nimetati inseneripataljon ümber pioneeripataljoniks.[3]

Vaatamata asjaolule, et Vabadussõja lõppedes oli tekkinud väikeriigi jaoks – seda ka suurte naabritega võrrelduna – küllaltki ainulaadne seisund (relvastuse ning muu tehnilise sõjavarustuse rohkus), ei puudunud siin ka probleemid. Relvastus oli päritolu, mudelite, kaliibrite jne poolest väga kirju. Suur osa sellest oli kulunud, rikkis või kõlbmatu, puudusid varuosad ja lisavarustus. Nimetatud momendid kahandasid tunduvalt näiliselt suure hulga relvastuse tegelikku lahinguefektiivsust.[4] Siit tulenes ka ilmne vajadus haritud kaadri järele, kelle asjatundlik juhtimine aidanuks riigi käsutusse sattunud sõjavarustust hooldada, ladustada, parandada ja standardiseerida ning tagada selle kasutatavus uue võimaliku sõjalise konflikti korral.

Ei ole teada, kui palju mitmesuguste tehniliste alade ohvitsere ja allohvitsere maailmasõja eel või ajal Vene sõjaväest ettevalmistuse sai. Balti kubermangude luterlikust kultuuritaustast tulenenud suhteliselt head haridusolud võisid selleks teatud pinnast pakkuda. Näiteks on teada mitmeid eestlasi tsaariarmee lennuüksustes.[5] Pärast Vabadussõda loodi Sõjakooli juures aastase kestusega Alalisväe Ohvitseride Kursused, mille eesmärgiks oli anda maailmasõja ajal Vene sõjaväes lühikese, neljakuulise lipnikukursuse lõpetanutele lisateadmisi ning -oskusi rahuaegse õppetöö ja juhtimise alal. Kursustel töötas jalaväe- ja suurtükiväeklassi kõrval ka inseneriväeklass. Kokku lõpetas kursuse 600 ohvitseri (1920–1927), neist vähemalt 40 inseneriväelast. On selge, et selline ettevalmistus ei saanud tagada kõigil vajalikel aladel pädevat tehnilist kaadrit.

---

[3] **A. Normak.** Mälestusi Eesti inseneriväe tekkimisest. Lühikene ülevaade pioneeripataljoni ajaloost – Sõdur, nr 50, 1932. Lk 1292–1301.

[4] **T. Nõmm.** Eesti sõjalisest kaitsest 1920. aastate esimesel poolel – Kaks algust. Eesti Vabariik – 1920. ja 1990. aastad. Tallinn, 1998. Lk 22–30.

[5] Vt nt **F. Gerdessen, T. Kitvel, J. Tilk.** Aeg. Mehed. Lennukid. Eesti lennunduse arengulugu kuni 1940. aastani. Tallinn, 2001. Lk 46–56.

Sõjaväe Tehnikakooli esimene algus ja lõpp

Sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner kinnitas 3. detsembril 1919 Sõjaväe Tehniliste Kursuste koosseisu pooleks aastaks. Selle kestust pikendati pärast sõja lõppu pooleteise aasta võrra. Kooli asutamise kuupäevaks loetakse 2. märtsi 1920, mil avaldati sõjaminister Jaan Sootsi Sõjaväe Tehniliste Kursuste avamise käskkiri. 11. märtsil 1920 kinnitas ülemjuhataja Sõjaväe Tehniliste Kursuste uue koosseisu, milles nimetati juba ka selle osakondi (sõjariistade[6], suurtüki-, pürotehnika, auto-, raadiotelegraafi ning elektrotehnika kõva-[7] ja nõrgavoolu osakond). Ülemjuhataja 24. märtsi 1920. aasta päevakäsus nr 1253 teatati Sõjaväe Tehniliste Kursuste avamisest järgmise kuu algul ning tegevuse aluspõhimõtetest (vt lisa 1). 10. juulil 1920 nimetati sõjaministri päevakäsu nr 644 alusel Sõjaväe Tehnilised Kursused ümber Sõjaväe Tehnikakooliks[8] (tollases kirjapildis *Sõjaväe Tehnika Kool*[9]). Sõjaministeeriumi kulutuste vähendamiseks otsustati vähendada õpilaste arvu algselt 315-lt 75-le. Kooli õppenõukogu taotlusel pikendati õppekursuse kestust 3 aastani, mis fikseeriti ka kogu kooli tegevust reguleerivas ajutises põhikirjas (vt lisa 3). Viimane kinnitati ja avaldati sõjaministri 2. juuli 1921. aasta päevakäsuga nr 391 (jäi kehtima kuni kooli likvideerimiseni 1923. a sügisel).[10]

Sv Tehnikakooli ja teiste sõjaliste õppeasutuste, aga ka kogu Eesti sõjaväe/kaitseväe struktuur ja aluspõhimõtted tuginesid kuni Teise maailmasõjani suures osas endise Vene sõjaväe seaduste kogu 1869. a väljaandele[11]. Nii sõjaliste kui tehniliste ainete õppejõudude, instruktorite ja inseneride hulgas oli palju vene rahvusest ja ka saksa nimedega inimesi (vt I osa lk 42–43, 60–62). Samuti oli kooli I lennu hulgas mõnevõrra rohkem vene ja saksa rahvusest õppureid (umbes 6–8, vt lisa 6) kui hiljem Sõjakooli lendudes. Kooli vilistlaste meenutusel peeti asutust vene päritolu õppejõudude paljususe tõttu

---

6 1920. aastate algul kasutati osakonna nimetusena *sõjariistade osakond* (täiend *sõjariistade* viitas jalaväerelvadele), 1930. aastatel kasutati samatähenduslikuna mõistet *käsirelvaosakond*. Edaspidi kasutatakse terminit *käsirelvaosakond* (ja *-klass*).

7 Tänapäeval kasutusel mõiste *tugevvool*.

8 Järgnevas on kasutusel lühendid vastavalt *Sv Tehnilised Kursused* ja *Sv Tehnikakool*, v.a pealkirjades.

9 Siin ja edaspidi kasutatakse kursiivi siis, kui tahetakse esile tuua keelendi arhailist, tol ajal kasutusel olnud kuju, samuti pikemate tekstikatkendite-tsitaatide markeerimiseks.

10 ERA. 648–1–9. Lk 36–37.

11 Vene sõjaväe seaduste kogu (*svod vojennõh postanovlenii*) 1869. a väljaanne oli koondatud 24 raamatuks, mis jagunesid 6 peaossa. Sellest IV osa (sõjaväeasutused) 15. raamat käsitles sõjaväe õppeasutusi. Paaril korral valmisid Sõjavägede/Kaitsevägede Staabi ülesandel Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste seaduse kavad, kuid iseseisvuse lõpuni jäid need vaid paberile (ilmselt peamiselt töömahu ja õppeasutuste struktuuri pidevate muutuste tõttu).

venemeelseks.[12] Venelastest õppejõududele (eriti taktikaõppejõududele) ei vaadatud hiljemgi eriti hästi: neile pandi ka sõjaväe sees süüks iganenud ja liiga teoreetiliste õppemeetodite praktiseerimist. Nii toodi veel ka 1934. a Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste viimase 15 aasta töötulemusi loetledes esile järgmist: *„Algaastail õppetöös domineeris teooria, nüüd domineerib praktika. Endised võõrrahvusest lektorid on kõik asendatud meie oma õppejõududega."*[13]

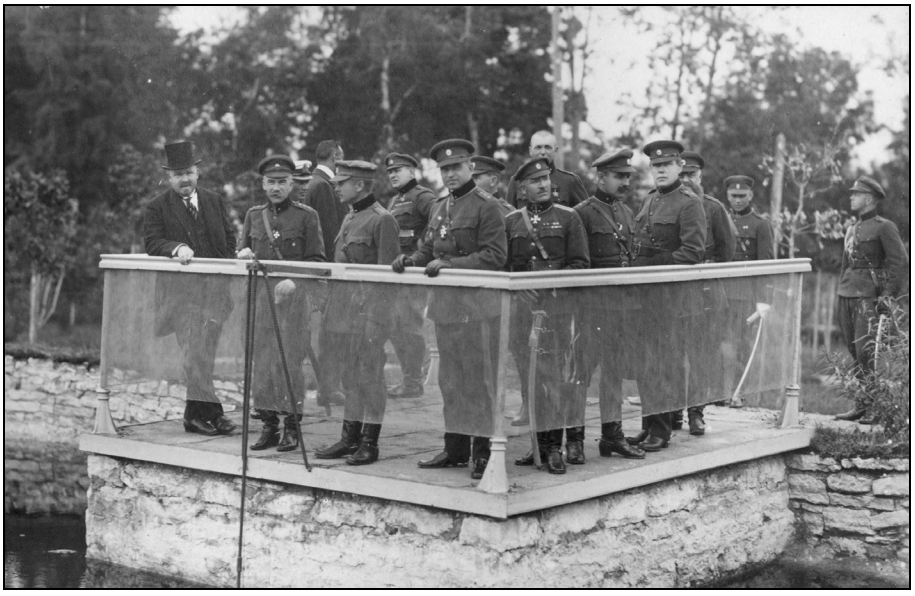

Sõjaväe juhtkond ja õppeasutuste juhid Sõjaväe Tehnikakooli I lennu lõpetamisel 27. juulil 1923. Vasakult teine kooliülem kindralmajor Aleksander Silberg*

Vabadussõja järel asutati Eestis mitmeid militaarõppeasutusi. 1920. aastal loodi Tallinnas kolm allohvitseride kooli (Jalaväe Alamohvitseride Kool, Suurtükiväe Alamohvitseride Kool ja Ratsa Alamohvitseride Kool), mis järgmisel aastal ühendati Alamohvitseride Kooliks. Lisaks Sõjakoolile ja Sv Tehnikakoolile tegutses aastatel 1920–1923 veel Mereväe Kadettide Kool. 1921. a alustasid kõrgema sõjalise tasandi õppeasutusena Kindralstaabi Kursused (1925. a alates Kõrgem Sõjakool).

[12] **P. A.** Sõjaväe Tehnikakooli asutamise 15. aastapäevaks 2.3.1935 – Sõdur, nr 10–11, 1935. Lk 234–235.

[13] ERA. 650–1–445. Lk 1–21.

* Fotod ja illustratsioonid KVÜÕA muuseumi fotokogust, kui puudub teistsugune viide.

Loetletud koolid loodi Vabadussõja lõpul või vahetult pärast sõja lõppu, mistõttu nende ülesehitus ja üldine eesmärk ei sobinud täielikult rahuaegsete eesmärkidega. Üleminekul rahuajale sai kogu sõjaväe ümberkorraldamise üheks peamiseks eesmärgiks nn *kokkutõmbamine*: võimalikult suur kokkuhoid. Aastaid hiljem tuli mitmetel kaasaegsetel tõdeda, et tookord mindi sellega kohati liiga kaugele. Mitmeid olukorra uudsusest või otsustajate kogenematusest tingitud ekslikke otsuseid tuli hiljem muuta.[14] Sv Tehnikakooli sulgemise otsust 1923. a on tollast konteksti arvestades siiski raske pelgaks eksimuseks lugeda või õigustada (taasloodi see ju 1936. aastal, kuigi mitte täpselt samal kujul). Tegemist oli uute sobivate võimaluste otsimisega. Hilisemates hinnangutes põhjendati kooli sulgemist selle administratsiooni liigse suuruse ja klasside paljususega (7 klassi). Näiteks õppis mõnes klassis vaid viis õpilast (pürotehnikaklassis 5, teistes siiski mõni rohkem; vt lisa 3), kuid nende juhatajaks või ülemaks oli pataljoniülema õigustega ohvitser või insener.[15]

Sv Tehnikakooli selle algsel kujul likvideerimise või reorganiseerimise otsus langetati Sõjaministeeriumis hiljemalt 1921. aastal, kuid selle elluviimisega oodati kuni esimese lennu lõpetamiseni.[16] Samal ajal otsiti sobivaid võimalusi Sv Tehnikakooli ühendamiseks Sõjakooliga. Nii Sõjakool kui Sv Tehnikakool allutati Tallinna sõjaväeringkonnale ja ühinemisest tulenenud probleemide lahendamisega asus tegelema Sõjaväe Õppeasutuste inspektori ametikohale nimetatud kindralstaabi kolonel Nikolai Reek (1921–1923).[17] *Paljude väga laialiste ringkondade soovil*[18] pakuti muuseas välja ka Sv Tehnikakooli ühendamine 1918. a Tallinnas loodud Tallinna Tehnikumiga. Viimase võimaluse välistas kolonel Reek oma kirjas sõjavägede staabiülemale järsul toonil: *„Sõjavägi vajab mitte ainult tehnikerisi, vaid "tehnilisi ohvitserisi" – tubleid sõjamehi, kes hästi füüsiliselt ja vaimliselt väljaarenenud, sõjaliselt ettevalmistud, distsiplineeritud ning omavad tehnika teadmisi, mõistmisega neid teadmisi kohastada sõjapidamiseks ja sõja instrumentide tehniliseks arenemiseks ja korras-hoidmiseks. Sarnast ettevalmistust pole veel ükski tehnikum andnud, ei usu et meie omagi suudab seda teha."*[19]

Kolonel Reek pakkus välja idee luua Sv Tehnikakooli ja Sõjakooli baasil Ühendatud Sõjakool. Kava järgi jagunenuks kool kolmeks õppejaoskonnaks. Esimene jaoskond moodustunuks jalaväe, ratsaväe, suurtükiväe ja inseneriväe ohvitseride kursusest. Teise jaoskonda kuulunuks jala- ja ratsaväe

---

[14] **A. Pajur.** Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934. Tartu, 1999. Lk 84–86.

[15] ERA. 495–12–586, 55–58.

[16] Riigikogu protokollid. Protokoll nr 103 (13) 1922 a. Vrg 715–716.

[17] Sõjaväe õppeasutuste inspektori ametikoht asendati 1923. a sügisel Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste loomisest tulenevalt selle ülema ametikohaga.

[18] ERA. 1856–1–33. Lk 10–10p.

[19] *Ibidem.*

kadetid ning kolmandasse suurtükiväe, sõjariistade ja tehnilisvägede kadetid. Viimased jagunenuks side-, sapööri- ja soomusjõudude kursuseks. Esimesel õppeaastal õppinuks kolmanda jaoskonna kadetid koos, teisel aastal leidnuks aset üldisem jagunemine ning täielik spetsialiseerimine pidanuks toimuma kolmandal aastal. Autori sõnul vastas kava enam-vähem nii tollase Prantsusmaa kui Saksamaa sõjakoolisüsteemile.[20]

Ühendatud Sõjakool plaaniti luua kolonel N. Reegi kavale tuginedes (mis omakorda rajanes valitsuse koolide ühendamist käsitleval otsusel). Jala- ja suurtükiväeklassi kõrval osutuski kõige probleemsemaks tehnikaklassi moodustamine, sest siin tuli arvestada tehnika arengut lähitulevikus. 29. jaanuaril 1923. a toimus Sõjaväe Õppeasutuste inspektori korraldusel Kindralstaabi ülema kolonel Juhan Tõrvandi juures mõttevahetus, kus arutleti tehnilisväe ohvitseride kaadri ettevalmistamise üle. Mõttevahetuses osalesid Sõjakooli ja Sv Tehnikakooli ülem, klasside inspektorid, autokompanii ja sädetelegraafi kompanii ülem, lennuväeülem, suurtükiväe ja inseneriväe inspektor ning Sõjaministeeriumi töökodade ülem. Nõupidamisel tõstatati mitmeid probleeme, nagu vähene vajadus sõjaväetehnikute järele ja sellest tulenevad piiratud võimalused sõjaväes karjääri teha[21], aga ka tehnikaõpinguteks vajalik suurem ajakulu teiste aladega võrreldes jpm. Probleemi nähti ka keskharidusega noormeeste leidmises Sõjakooli. Üldiselt võib öelda, et protokollis kajastuva mõttevahetuse tonaalsus on pessimistlik.[22]

Kolonel Reegi juhtimisel valmistati 1922.–1923. a ette Ühendatud Sõjakooli seaduse kava. Nimetatud kavasse koondati mitmes sõjaministri päevakäsus avaldatu. Põhimõtteliseks uuenduseks oli vaid tehnikaklassi lisamine Sõjakooli koosseisu. Kirjeldatud kujul kava siiski ei jõustunud, sest ilmselt ei peetud vajalikuks ühe klassi lisamise tõttu uut seadust välja anda.

---

[20] *Ibidem.*

[21] Inseneriväe inspektor kolonel N. Riiberg esitas 1922. a kindralmajor A. Silbergile andmed, mille järgi vajab sõjavägi rahuajal 32 inseneriväe ohvitseri, lisaks 9 ohvitseri soomusrongide brigaadi ja iga jalaväepolgu jaoks veel 2, mis teeb kokku 61 ohvitseri (ERA. 1856–1–54. Lk 97–100).

[22] ERA. 1856–1–50. Lk 28–32.

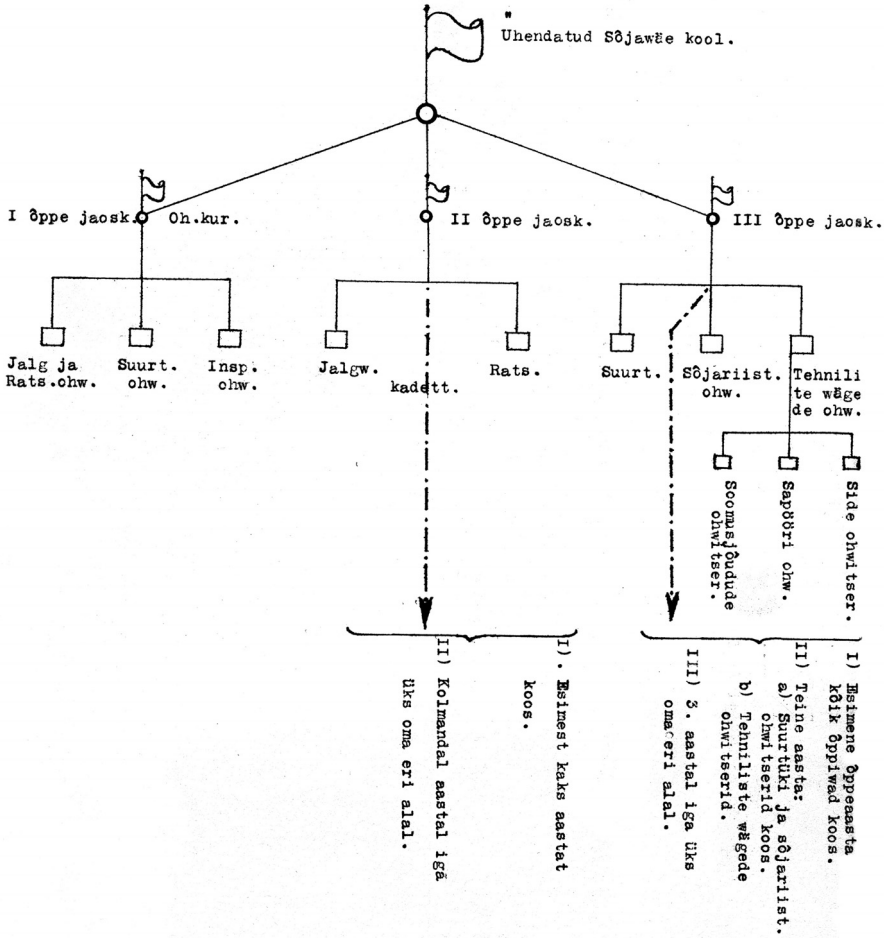

Sõjaväe õppeasutuste inspektori polkovnik (kolonel) Nikolai Reegi 1922. aastal visandatud *Ühendatud Sõjaväe kooli* struktuur (ERA. 496–4–355, 3p)

Ühendatud Sõjakooli loomise katse ja õppeasutuste reform kulmineerusid suurema *kokkutõmbamisega*: *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutised* rajati Vabariigi Valitsuse 29. augusti 1923. a otsusega. Esimene koosseis kinnitati Vabariigi Valitsuse 19. septembri 1923. a otsusega nr 39 ja see hakkas kehtima alates 1. oktoobrist 1923. Kaitseväe õppeasutusteks liideti seni iseseisvalt eksisteerinud Kindralstaabi Kursused, Sõjakool ja Allohvitseride Kool. Kogu õppetegevuse koondamisega ühe ülema alluvusse üritati kindlustada

ühtne väljaõppesuund ja vähendada üksuste koosseisu (eriti majandusliku ja administratiivpersonali vähendamise arvel).[23]

Sõjalis-tehniline haridus 1923–1936

Sv Tehnikakooli asemel loodi 1923. a sügisel Sõjakooli koosseisus tehnikakompanii (koosnes ühest rühmast).[24] Tehnikakompanii õpilasteks olid kadetid, kes olid lõpetanud Sõjakoolis kadettide üldklassi. Üldklassi võeti keskharidusega (9-klassilise keskkooliharidusega) noormehi, kellele anti seal aastaga täielik keskkoolikursus ehk gümnaasiumiharidus. Neid, kel oli täielik keskkooliharidus (gümnaasiumiharidus), võeti I spetsiaalklassi (noorem klass), millele järgnes II spetsiaalklass (vanem klass). Viimases oli õppeaeg 2 aastat. Üldklassiga koos kestis kursus 3 aastat. Selline süsteem kehtis 1928. aastani, mille järel hakati Sõjakooli sisseastujailt nõudma täielikku keskharidust (gümnaasiumiharidust).

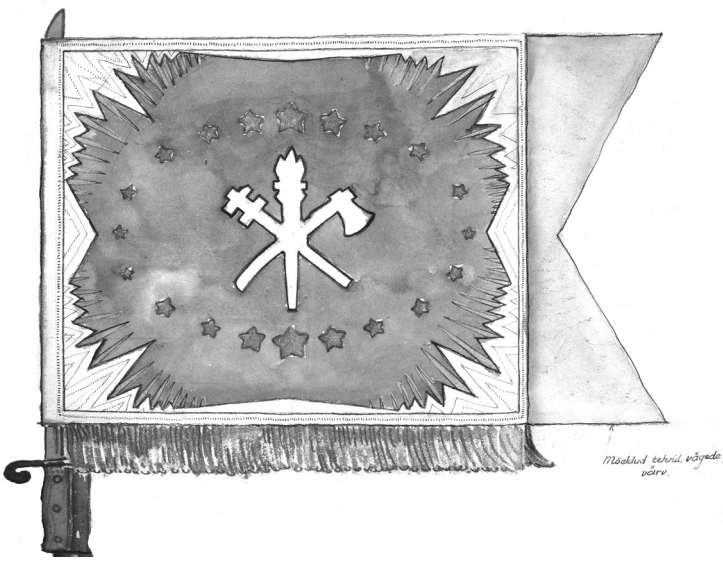

Sõjakooli tehnikakompanii lipukavand 1923. aastast (ERA. 650–1–84, 657).

[23] ERA. 650–1–445. Lk 1–21.

[24] 1926. a koostatud sõjaväe õppeasutuste seaduse projektis loeti tehnikakompanii ülesandeks valmistada vabariigi sõjaväele ette inseneri- ja tehniliste vägede ohvitsere, kes omandanuks oma erialal põhjalikud teoreetilised ja praktilised oskused (ERA. 650–1–192. Lk 176).

Tegelikkuses kujunes õppeaeg Sõjakooli tehnikakompaniis võrreldes jalaväeklassi ja patarei (suurtükiväe) kadettidega praktikas aasta võrra pikemaks, s.o koos üldklassiga 4-aastaseks. Vanemale spetsiaalklassile järgnes täienduskласs, kusjuures kumbki jagunes pioneerijaoskonnaks ja elektromehaanika jaoskonnaks.[25] Viimasest asjaolust tulenevalt leiti 1927. a lennu tehnilisväelaste puhul (ohvitseride teenistuskäigu seadusele tuginedes) võimalus anda I järgus lõpetanutele esimene auaste (nagu nendega koos kooli astunud, kuid aasta varem jala- või suurtükiväeklassi I järgus lõpetanud kadettidele).[26] Lisaks pikemale õpiajale tuli arvestada ka asjaoluga, et tehnikakompaniisse pääsesid sisseastunutest parimad ja vastava täienduskursuse lõpetamine nõudis rohkem tööd, mille tulemusel omasid lõpetajad ka laialdasemaid teadmisi.[27] Kõik õigused ja eesõigused, mis olid endistel Sv Tehnikakooli lõpetajatel, kehtisid ka Sõjakooli tehnikakompanii lõpetajatele, kuid peamiselt puudutas see igal vastaval erialal anti (vt lisad 3 ja 4). Sõjaväetehniku *(Sõjaväe Tehniker*) nimetust, mis Sv Tehnikakooli lõpetajatele kooli ajutise põhikirja alusel igal vastaval erialal anti (vt lisa 3), tehnikakompanii lõpetajatele siiski enam ei laiendatud. Lõpetajad loeti ohvitseridena *tehnilisväe kutseliiki* kuuluvaks. Ehkki leiti, et oleks vajalik välja töötada seaduse projekt, mille alusel olnuks lõpetajatel võimalus end eraelus registreerida Haridusministeeriumi juures asuvas registris tehniku või insenerina[28], jäi see siiski idee tasandile. Ilmselt esines siin vajakajäämisi – tänapäevaselt väljendudes – tsiviil-militaarkoostöö vallas, sest ka Sv Tehnikakooli taasavamisel 1936. a ei antud lõpetajatele valitsuse otsusega (väidetava Eesti Inseneride Koja vastuseisu tõttu, vt I osa lk 104) sõjaväeinseneri kutset, vaid piirduti lihtsalt tehniku nimetusega. Tehnilisväelaste õppemaht ei vastanud ilmselt ka täiel määral tsiviilinseneride ettevalmistusele.

Sõjakooli tehnikakompanii lõpetas kaks lendu nooremohvitsere (1926. a 20 ja 1927. a 23 nooremleitnanti, kes määrati teenistusse peamiselt side- ja pioneeripataljoni; vt lisa 7), mille järel kompanii 1927. a likvideeriti.

Siitpeale lõpetati inseneriväe kaadriohvitseride ettevalmistamine ja keskenduti reservohvitseride koolitamisele. 1930. a loodi Sõjakooli inseneriväe aspirantide komando, kus aspirantidele anti ettevalmistus vastavalt side-, pioneeri- või gaasirühmas.

---

25 *Ibidem*. Lk 176–179.
26 I ja II järku lõpetajate jagamise põhimõtted vt lisa 2.
27 ERA. 650–1–156. Lk 692–694.
28 ERA. 650–1–125. Lk 63.

Sideasjanduse eksam Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes 1920. aastate teisel poolel. Eksamit võtab vastu SÜÕ lektor major (hilisem kolonel) Friedrich Olbrei.

Sõjaministeeriumi korraldusel ei võetud 1926. a Sõjakooli suurtüki-, inseneri- ega mereklassi enam vastu uusi õppureid. Jalaväeklassi tuli aga tingimustele vastavaid soovijaid võtta *piiramata arvul*[29]. Aastatel 1922–1925 tuli juurde umbes kolm korda vähem ohvitsere kui neid teenistusest lahkus: juurde tuli 222, kuid teenistusest lahkus 611 ohvitseri. Lahkumine oli sel ajal tingitud peaasjalikult koosseisude vähendamisest. Järgneva 4 aasta jooksul (1926–1929) lisandus ohvitsere teenistusse rohkem kui sealt lahkus: juurde tuli 424, lahkus 282.[30] Sellega üritati ilmselt vahepeal tekkinud kaadripuudujääki kõrvaldada. Jalaväelaste koolitamine oli kõige odavam ning vajadusel võis neile hiljem korraldada täienduskoolitusi. Nii asutati näiteks 1929. a sügisel Sõjakooli patarei juures Suurtükiväe Ohvitseride Kursus, kuhu suunati kadetikompaniist 20 jalaväekursuse lõpetanud nooremleitnanti[31] (nende hulgas ka 4 hiljem Sv Tehnikakooli lähetatud kaadriohvitseri).

[29] ERA. 650–1–125. Lk 94. Mõiste *piiramatu* väljendus 1926. a selles, et Sõjakooli VI lennu lõpetas 1929. a 100 jalaväe kaadriohvitseri. Sellele eelnenud, 1928. a lõpetas Sõjakooli V lennu jalaväelasena 107 nooremleitnanti. 1929. a ja 1930. a võeti Sõjakooli vastu kadette siiski ka suurtükiväe erialal (lõpetasid vastavalt aastatel 1931 ja 1932).

[30] ERA. 495–12–467. Lk 3–9.

[31] ERA. 650–1–445. Lk 1–21.

1932. a lõpetas Sõjakooli kuulipildurkompanii kursuse viimane, VIII lend. Siitpeale katkes rahuaegsete (kaadri)ohvitseride ettevalmistamine Sõjakoolis (kuni 1936. aastani). Sõjakooli üksused komplekteeriti sellel perioodil (1931–1936) vaid aspirantidest (1. ja 2. aspirandikompanii, kuulipildurkompanii, patarei ja aspirantide inseneriväe komando).

Põhjuseks, miks otsustati peatada kaadriohvitseride ettevalmistamine, nimetati 1938. aastal ohvitserkonna uuenemist reguleerivate aluste ja normide puudumist, aga samuti Sõjakooli kadetiklasside komplekteerimist vajaliku regulatsioonita aastatel 1924–1926, mille tulemuseks oli noorte ohvitseride üleproduktsioon. 1930. aastate alguse majanduskriisiga seoses ei määratletud ka rahuaegset ohvitserkonna suurust.[32]

Kujunenud olukorras oli aga tekkimas oht, et ohvitserkond hakkab vananema. Selleks et ohvitserkonna vananemist ära hoida ning selle komplekteerimist reguleerida, jõustati 1934. aastal ohvitseride äravoolu reguleerivad normid, millega sätestati ohvitseride vanuse ülemmäärad.[33] Seisak kaadriohvitseride ettevalmistamises hakkas alates 1934. a tekitama probleeme ka Kõrgema Sõjakooli komplekteerimisel.[34] Tekkis vajadus korra järele, mis võimaldanuks valmistada ohvitsere ette võimalikult paindlikult.[35] Nendel põhjustel naasti Sõjakooli ohvitseriklasside taaskäivitamisel 1935/1936. a ka mõtte juurde taastada Sv Tehnikakool. Rahvusvahelise olukorra pingestumisest 1930. aastate teisel poolel tulenenud kiire taasrelvastumine Euroopas tingis tehniliste väeliikide ja üksuste osatähtsuse suurenemise Euroopa riikides. Rahvusvaheline kontekst ei jätnud mõju avaldamata ka Eestis.

---

[32] ERA. 495–12–467. Lk 3–9.

[33] *Ibidem*.

[34] ERA. 495–12–574. Lk 153–161.

[35] Sõjaväe ohvitseridega komplekteerimise kava lähema 10 aasta peale (1938–1948) (ERA. 495–12–467. Lk 3–9) koostas Sõjavägede Staabi V osakond (mobilisatsiooniosakond) 1938. a ja kinnitas sõjavägede ülemjuhataja 1939. aasta märtsis. Rahuaegses sõjaväe organisatsiooni kavas nähti ette 1540 kohta. 1. aprilli 1938. a seisuga oli teenistuses ohvitsere ja ohvitseride kohtadel teenivaid sõjaväeametnikke, arste ja riigiteenistujaid kokku 1340 – seega 200 meest vähem, kui kavas oli ette nähtud. Puudujäägi likvideerimiseks ja koosseisu stabiliseerimiseks peeti vajalikuks koolitada 10 aasta jooksul paindliku graafiku alusel 818 noort kaadriohvitseri (aastase väljalaskega minimaalselt 35 ja maksimaalselt 105 ohvitseri).

Sõjaaegse ohvitserkonna suuruseks sätestati 4 900 ohvitseri; aastas pidi lisanduma 330 reservohvitseri. Esialgu arvestati 20 aastakäigu kuni 41-aastaste reservohvitseride mobiliseerimise ning kontingendi keskmise aastase vähenemisega tervislikel ja muudel põhjustel (arvuliselt: 6000 : 20 = 300 + 30). Mobiliseeritavate ohvitseride arvuks määrati 6000 (koos võimalike väljalangemistega).

Sõjaväe Tehnikakooli taasloomine

1935. a seisuga oli Sv Tehnikakooli I lennu lõpetanutest teenistusest lahkunud kas surma või erinevatel põhjustel reservi arvamise tõttu 17 ohvitseri.[36] Raadioklassi ning nõrga- ja kõvavoolu klasside lõpetanuist töötas selleks ajaks sõjaväes oma erialal vaid 2 ohvitseri, teised töötasid riviohvitserina või olid teenistusest lahkunud. Autoklassi lõpetajaist töötas auto-tanki rügemendis 4 ohvitseri. 5-st pürotehnikaklassi lõpetajast töötas selleks ajaks oma erialal 2 ohvitseri.[37]

1939.–1940. a teenistusest lahkunuid võis olla kokku kuni 20 või enamgi, s.o 24–30% kogu lennust (vt lisa 6).

Mõned I lennu lõpetanuist õppisid edasi ametliku pikema läkitusega või eraviisiliselt välisriikide või Eesti kõrgemates õppeasutustes (Prantsusmaa ülikoolides, Varssavi Polütehnikumis, Tallinna Tehnikumis, Tartu Ülikoolis). Näiteks lähetati mitu ohvitseri (nende hulgas ka üks Sv Tehnikakooli I lennu lõpetaja) 1934. aastal Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonda keemiakursusele. Eesmärgiks oli valmistada läkitatuid gaasispetsialistideks. Õppurid säilitasid oma ametikoha ja pidid periooditi oma õpingute käigust diviisiülemale ette kandma.[38]

1936. aasta aprillis pöördus Sõjaväe Varustusvalitsuse ülem (Kaitsevägede Staabi ülema kaudu) kaitseministri poole: päevakorda kerkis vajadus täiendada relvastuse spetsialistide-ohvitseride kaadrit. Varustusvalitsuse ülem tegi oma esildises ettepaneku lähetada 2–3 aastaks kuni 5 nooremohvitseri veel samal, 1936. a Tartu Ülikooli tehnikateaduskonda[39], et anda neile tehnikateadmisi (peamiselt ehituskonstruktsioonide, masinaehituse ja mehaanika alal) ning saata nad seejärel kuni 4 aastaks välismaa tehnikaõppeasutustesse. Kõrgema tehnilise haridusega ohvitseri ettevalmistamine kestnuks selle kava järgi umbes 6 aastat.[40]

Kaitsevägede Staabi VI osakonna (väljaõppeosakonna) koostatud õiendis, kus käsitletakse tehnikaharidusega ohvitseride ettevalmistamist, soovitati kaaluda siiski teisi võimalusi. Varustusvalitsuse ülema ettepanekus sisaldu-

---

[36] **P. A.** Sõjaväe Tehnikakooli asutamise 15. aastapäevaks 2.3.1935 – Sõdur, nr 10–11 1935. Lk 234–235.

[37] ERA. 495–12–586. Lk 55–58.

[38] Selle kohta vt nt kirjavahetust ja dokumentatsiooni ERA. 495–12–574.

[39] 1934. a avati ehitus- ja keemiainseneride koolitamiseks Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonnas tehnikaosakond, mis 1935. a muudeti tehnikateaduskonnaks. 1936. a viidi üliõpilased üle samal aastal asutatud Tallinna Tehnikainstituuti (1938. a nimetati see ümber Tallinna Tehnikaülikooliks). Tallinna Tehnikaülikooli koosseisu kuulusid aastatel 1938–1940 ehitus-, mehaanika-, keemia-, mäe- ja majandusteaduskond ning elektrotehnika haru.

[40] ERA. 495–12–586. Lk 33–34.

nut vaadati kui erakorralist komplekteerimisviisi, mida hinnati aeglaseks ja väga kulukaks. Väljapakutud komplekteerimisviisi peamiseks puuduseks peeti asjaolu, et sellise süsteemiga koolitataks 33–35-aastaseid eriteadlasi, kellel siiski puuduks vajalik praktiline ettevalmistus ja kogemused. Kaadriohvitseriks saadi sellel ajal normaaloludes 25-aastaselt (jalaväeohvitseri väljaõpe kestus oli 4 aastat ja 8 kuud). Arvestades sellega, et enne pikaajalisele õpingule minemist pidi ohvitser teenima vähemalt 2–3 aastat väeosas, siis 6-aastase õppekursuse juures võis loota tema tagasitulekule alles 33–35 aasta vanusena. Sellele järgnes veel aastane või paariaastane praktika. Vanemaid kui 30-aastaseid ohvitsere ei loetud mõttekaks koolitada eriteadlasteks, sest kõrgema tehnikaharidusega ohvitseri teenistusajaks hinnati keskmiselt 20 aastat. Peamise kontingendi moodustanuks 27–28-aastased ohvitserid. Tol hetkel arvestati 30-aastaste ja nooremate väeliigiohvitseride arvuks 255, kellest 28-aastaseid ja nooremaid oli umbes 50. See oli komplekteerimiseks võrdlemisi väike kontingent (1930. a oli 30-aastaseid ning nooremaid 631 ohvitseri), millest Kõrgem Sõjakool oli juba töökama ja edasipüüdvama osa välja noppinud.

Kaitseväes ja Kaitseministeeriumis oli kokku ligi 60 kõrgema tehnilise ettevalmistusega ohvitseri ametikohta. Seda arvu peeti liiga väikeseks vastava kõrgema sõjatehnilise kursuse asutamiseks. Pealegi tuli komplekteerida peaaegu kõik 60 ametikohta erineva ettevalmistuse saanud eriteadlastega. Eeltoodud arvudest ja seikadest lähtudes soovitas Kaitsevägede Staap võtta komplekteerimisel aluseks lihtsam ja vähem kulukas põhimõte: hakata ette valmistama ohvitsere, kel on tehnikateadmised ja vastavad oskused juba olemas. Vajalikku kaadrit soovitati otsida reservohvitseridest üliõpilaste hulgast, kes õppisid sel ajal vastavaid alasid kodu- või välismaa ülikoolides. Võimaliku lahendusena nähti ka nende kõrgema tehnilise haridusega noormeeste teenistusse võtmist, kel polnud reservohvitseri ettevalmistust.

Kirjeldatud mooduseid tehniliste ülemate koolitamisel toetasid ka Kaitsevägede Staabi iülema abid kolonelid Oskar Plaks ja August Kasekamp.[41]

Sv Tehnikakooli (taas)asutamise Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste koosseisus otsustasid kaitsevägede ülemjuhataja kindralleitnant Johan Laidoner ja Kaitsevägede Staabi ülem kindralmajor Nikolai Reek 1936. a suvel. Sellise otsuse tegemist mõjutas Tallinna Tehnikainstituudi asutamine 1936. aastal[42], kus alustasid tööd ehituse, keemia ning mehaanika osakond.

---

41 ERA. 495–12–586. Lk 29–32.

42 Aastal 1919 asutati Tallinna Tehnikum, mis aastail 1919–1936 arenes sisuliselt kõrgkooliks. Tehnikumi 300 lõpetanut said inseneri või arhitekti kutse. 1936–1938 kandis kool nime *Tallinna Tehnikainstituut* ja 1938–1941 *Tallinna Tehnikaülikool*. 1944–1989 ja lühikest aega 1941. a oli kool tuntud kui *Tallinna Polütehniline Instituut*. 1989. a alates taastati nimekuju *Tallinna Tehnikaülikool*.

Kindralleitnant Nikolai Reek (1890–1942). Kindralstaabi kursuste esimene ülem ja sõjaväe õppeasutuste inspektor 1921–1923, oluline visionäär ja võtmeisik sõjaväe õppeasutuste organiseerimisel

Staabiülem N. Reegi pikemale ettekandele ja Sv Tehnikakooli taasavamise taotlusele ja vastava seaduse projektile on ülemjuhataja 15. juulil 1936 teinud käsikirjas märke: "*Sellega tuleb parandata üks suurem viga, mis on tehtud 1923 ja järgmistel aastatel meie ohvitseride ja kogu sõjaväe ettevalmistamiseks. Praeguse aja sõjategevusel on tehnikal nii suur tähtsus, et milgil tingimusel ei saa läbi ilma sõjaväe tehnika koolita. Arvan, et sõjaväe tehnika kool saab olema kindlamaks aluseks selleks, et meie Sõjavägi saab olema tehniliselt sama kõrgusel, kui seda on praegused teised moodsad sõjaväed ja mida nõuab moodne Sõjateadus. Ohvitser kes tehnikat käsutab, peab kõigepealt seda ise tundma.*"[43]

Kindralmajor N. Reegi pikemas ettekandes meenutati sõjavägede ülemjuhataja J. Laidoneri *prohvetliku ettenägelikkusega päevakäsku* (24. märtsist 1920; vt lisa 1). Samuti mainiti hilisemat kõrvalekaldumist ülemjuhataja antud *õigest suunast* ja sellele järgnenud riviohvitseride üleproduktsiooni aastatel 1925–1928.[44] Tehnilise valmisoleku kohta öeldu võtab hästi kokku uue ideestiku ja konteksti, milles Sv Tehnikakool taasloodi.

> *"Seda ei suuda teha ainult puht-riviettevalmistusega ohvitser, kelle ettevalmistus on täiendatud relva kasutamise oskusega. Uutest relvadest ja abinõudest arusaamiseks, uute operatiivsete ja taktikaliste põhiküsimuste lahendamiseks, s.t. nende otstarbekohase lahingulise ärakasutamise küsimuste lahendamiseks on vähe ainult üldisest heast sõjalisest ettevalmistusest. Ja me näemegi, et kõrgemale juhtimisastmele ettevalmistatavaid ohvitsere püütakse alati täiendada ka teiste relvaliikide kasutamise oskustes. Uute relvade ja abinõude jaoks koostatavale taktikale õigete suundade väljatöötamiseks on tarvis mitte ainult üldsõjalist, vaid ka tehnilist haridust. /---/*

[43] ERA. 495–12–586. Lk 2–13.
[44] *Ibidem.*

Inimene jääb ikka masina peremeheks. Ja ratsamees pole ratsanik, kui ta ei tunne hobust, ei mõista teda toita, hoolitseda tema eest ega alal hoida tema jõudu, või kui ta ei suuda ära kasutada tema jõudu kriitilisel silmapilgul sajaprotsendiliselt.

Kui toodud põhimõtted on õiged, siis nad maksavad eriti väikeste riikide kohta, millised ei suuda oma majandusliku olukorra tõttu alati püsida viimase silmapilgu kõrgusel relvastuse ja võitlusabinõude tehnika poolest ega omada neid maksimaalses külluses. Kuid see ei tähenda sugugi pinna andmist psühholoogilisele arengule, mis viib võitlusest loobumiseni. Ainuke tee sarnases olukorras on mure ja töö selleks, et omada ajakohase tehnilise ettevalmistusega ohvitsere mitte ainult hädavajalikul arvul, vaid külluses. Siin on ala, kus ohvitseride koosseisu komplekteerimisel ei tarvitse karta üleproduktsiooni, kui ainult seada küsimus õigele pinnale. Tehnilise ettevalmistuse saanud ohvitser ei tohi olla ohvitseri surrogaat ehk aseaine, nagu see kipub kujunema nii meil kui mujal. On tarvis tehnilise ettevalmistusega ohvitseri-juhti. Kui põhisõjaline ettevalmistus asetseb mitte teisel plaanil, vaid temale pannakse rõhku võrdselt tehnilise ettevalmistusega, siis tehnilise eriala ohvitser on kasutatav nii rivijuhi kohal kui ka puht tehnikatöökojas ja laboratooriumis. Toodud mõtte vastu võidaks väita, et seda ei suudeta koolis läbi viia ja et ettevalmistus läheb liiga laialdaseks. Kuid seda ei tohiks karta, sest kool loob ju vaid üldise pinna, millel peale kooli lõpetamist tehnilise ettevalmistusega ohvitser oleks suuteline arenema nii riviteenistuse kui puhttehnilise töö alal. Tuleb arvestada, et ideaalseks tangipataljoni ülemaks on vanemohvitser, kes on saanud põhjaliku tehnilise ettevalmistuse, on teeninud vaheldumisi nii tehnilisel kui juhtimise alal ja on lõpetanud oma ettevalmistuse kroonina Kõrgema Sõjakooli. Selline vanemohvitser on suuteline mitte ainult ette valmistama oma üksust igal alal ja mitte ainult ära kasutama teda täies ulatuses, vaid ka ise arendama end alaliselt. Uuest tangist arusaamiseks ja temale vastava tegevusetaktika leidmiseks on tarvis osata jälgida tehnilist arengut, sellest arvustavalt aru saada ja omada laialdast sõjalist haridust. Tuleb arvata, et rk[45]-kompaniülem, kes jalaväe relvatehnikat tunneb ja kes on saanud ka küllaldase sõjalise ettevalmistuse, suudab anda enam kui harilik riviohvitser ilma tehnilise ettevalmistuseta. Seda mitte ainult seepärast, et ta suudab paremini juhtida relva korrashoidu, vaid seetõttu, et tema üldettevalmistus, eriti matemaatikas, on tugevam, mille tagajärjel ta orienteerub kergemini lasketehnilistes küsimustes. Tuleb arvata, et kindralstaabi koosseis on siis hea, kui vähemalt 1/3 tema koosseisu kuuluvaid ohvitsere on võrsunud ohvitsertehnikutest, kes ühtlasi on saanud kogemusi ka juhtimise alal. Küsimuse sellise lahenduse korral laheneb väikeses sõjaväes veel teinegi probleem, nimelt tehnilise haridusega ohvitseride edasiliikumise küsimus, mis alati

[45] rk – raskekuulipilduja

on olnud valus, sest just selle kategooria ohvitseride edasiliikumine on olnud ikka kõige aeglasem. Mida laiem on edasipääsemise võimalus, seda suuremaid püüdeid võib kohata.”[46]

Sv Tehnikakooli avamise aluseks saigi järgnevalt kiirkorras koostatud *tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadlus* (sest kooli kohest käivitamist peeti vajalikuks veel samal, s.o 1936. a sügisel, mil alustas tegevust ka Tallinna Tehnikum), mis jõustus riigivanema 5. augusti 1936. a otsusega (vt lisa 8). Kiirustamise tõttu lükkus ka esimese kursuse algus 1936. a hilissügisesse. See tingis esialgu ka õppurite suure töökoormuse. Kaitsevägede ülemjuhataja käskkirjaga avati 1936. a sügisel Sv Tehnikakoolis käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklass (viimast nimetati kohati ka laskemoonaklassiks). Kooli võeti vastu Sõjakooli aspirantide klassi lõpetanud noormehi võistluskatsete alusel. Erinevalt Sõjakooli ohvitseriklassidesse astujatest ei nõutud tulevastelt tehnikutelt Sõjakooli aspirantide klassi lõpetamise järel teenistuspraktika läbimist *portupeeaspirandina*[47] (sooviti leida tehnikahuvidega noori reserviste, kes omaks teadmisi ja võimeid matemaatikas ja loodusteadustes ning oskaks joonestada). 4-aastane kursuse (käsirelvaklassis teoreetiline kursus 3,5 aastat, 4-aastane kursus kuni 5810 õppetundi; täpsemalt vt lisa 10) vältel kuulusid läbivõtmisele kaadriohvitseri õppekursus, tehnikainstituudi õppeained (käsirelva- ja suurtükitehnikutel rõhuasetus mehaanikal ning pürotehnikutel keemial) ja sõjaväetehniku kursus. Teoreetilisele osale pidi järgnema pooleaastane tööpraktika väeosades ja keskasutustes. 1938. a avati sõjavägede ülemjuhataja päevakäsu alusel Sv Tehnikakoolis elektrotehnika ja motomehaanika klass, võeti vastu õpilased ja sama aasta septembris algas neil aladel õppetöö (kooli III kursus). Seoses alanud Nõukogude okupatsioo-

[46] ERA. 495–12–586. Lk 2–13.

[47] *Aspirant* (ladina keeles *aspirans* – ‘taotlev’): mingi ameti, praegusel juhul ohvitserikutse taotleja, Eesti sõjaväes Sõjakooli aspirantide, st täiendus- ehk reservohvitseride-klassi kasvandik. Sõjakoolis eristati alguses kadettide (lõpetamisel elukutseliste ohvitseride) klassi ja aspirantide (lõpetamisel reservohvitseride-tagavaraväelaste) klassi. 1932.–1936. aastani olid Sõjakoolis ainult aspirantide klassid. Alates 1936. aastast võeti Sõjakooli ohvitseriklassidesse (st elukutseliseks ehk kaadriohvitseriks) õppima vaid kesk- või kõrgema haridusega noormehi, kes olid lõpetanud Sõjakooli aspirantide klassi ning läbinud portupeeaspirandina ajateenistusele järgneva teenistus- ja juhtimispraktika. *Portupeeaspirant* (prantsuse keeles *porte-épée* – ‘mõõgarihm’) on Sõjakooli lõpetanud aspirant (alates 1935. a), kes ajateenistuse lõppedes teenis väeosas edasi üleajateenijana, sooritades teenistuse ja juhtimise praktika. Viimase läbimine oli eelduseks Sõjakooli ohvitseriklassi astumisel. Erinevalt Sõjakooli ohvitseriklassidest ei nõutud Sõjaväe Tehnikakooli astujailt teenistuspraktikat portupeeaspirandina, vaid ainult Sõjakooli aspirantide klassi lõpetamist ajateenistuse jooksul. Teenistuspraktika asemel eeldati neilt enam teadmisi loodus- ja täppisteadustes ning tehnilise joonestamise oskust. Sõjakooli ohvitseriklassidesse ja Sõjaväe Tehnikakooli sisseastumiskatsed edukalt sooritanud ülendati lipnikeks.

niga kool likvideeriti ning III kursus jäi pooleli. Õpilased ülendati 1940. a augustis kutseohvitseri õigustega nooremleitnantideks.

Kui 1920. a avatud kool tugines paratamatult suuresti endise Vene riigi arusaamadele ja eeskujudele, siis hilisemate eeskujude ja mõjutajate suhtes pädevate järelduste tegemiseks napib materjali. Sõjaajakirjanduses avaldatu alusel võib väita, et järgiti teiste Euroopa riikide suundumusi. Ühes Sv Tehnikakooli ülema kolonelleitnant Anton Normaku artiklis kirjeldati põhjalikumalt tehnikaohvitseride ettevalmistamist Saksamaal ja Prantsusmaal. Selle artikli alusel võiks suuremaks väliseeskujuks pidada Prantsuse Sõjaväe Polütehnikumi (*École Polytechnique*), mille kogemusi Eesti oludega kombineeriti.[48] Tuleb arvestada, et mitmed Eesti kõrgemad ohvitserid omandasid kõrgema sõjaväelise hariduse Prantsusmaal või täiendasid end seal (Prantsuse Kõrgemas Sõjakoolis – *École Supérieure de Guerre*).

Sõjavägede Staabis väljatöötatud 10-aastases kavas planeeriti Sv Tehnikakooli 4-aastaseid ohvitserikursuseid komplekteerida üle ühe aasta (45 õpilast korraga). Ülemjuhataja J. Laidoneri nõudel tulnuks kooli alates 1938. aastast komplekteerida siiski igal aastal, kuid vastuvõtuga erinevatesse klassidesse. 1948. aastaks pidanuks kooli lõpetama 220 ohvitseri. Sõjakooli ohvitseriklassides (suurtüki-, jalaväe-, mereväeklass) lõpetanuks sama ajaga 552 ohvitseri[49] (seega kujunenuks uute tehnikute ja riviohvitseride suhteks 1 : 2,5, mis olnuks enam-vähem vastavuses N. Reegi pakutud suhtega). Paraku jäid need kavad vaid paberile.

Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajad

Esimesed Sv Tehnikakooli lõpetajad asutasid pärast koolist lahkumist koondise *Sv T. K. L. O. K.* (*Sõjaväe Tehnikakooli Lõpetanud Ohvitseride Koondis*)[50]. Ilmselt tunnetati oma erilisust ja teatud vähemusseisundit, mistõttu kujunes tugevam kokkukuuluvustunne. Neist I lennu lõpetajaist, kes olid 1940. aastani jäänud Eesti sõjaväe teenistusse, oli enamik ülendatud kapteni või majori auastmesse. Enamik I lennu lõpetajaist olid koolipoistena osalenud Vene sõjaväe koosseisus Esimeses maailmasõjas või Vabadussõjas. Vabadussõja-aegsete teenete eest anti Vabadusrist kolmele I lennu lõpetajale (Johannes Pals, Peeter Ainson, Georg Muldau).

---

[48] **A. Normak.** Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamine välisriikides – Sõdur, nr 11, 1937. Lk 249–255; vt ka **N. Reek.** Sõjaväe tehnikakooli vajalisus – Sõdur, nr 31–32, 1936. Lk 769–770.

[49] ERA. 495–12–467, 3–9.

[50] **P. A.** Sõjaväe Tehnikakooli asutamise 15. aastapäevaks 2.3.1935 – Sõdur, nr 10–11, 1935. Lk 234–235.

Teadaolevalt lõpetas vähemalt 5 ohvitseri I lennust Kõrgema Sõjakooli. Mitmed I lennu lõpetajaist täiendasid ametliku läkitusega või eraviisiliselt oma haridust Prantsusmaa ülikoolides, Varssavi Polütehnikumis, Tallinna Tehnikumis ja Tartu Ülikoolis. I lennu lõpetanud kaptenid Vassili Villemson, Alfred Kandre ja Paul Kommusaar olid kooli taasavamisel vastavalt suurtüki-, käsirelva- ning motomehaanikaklassi ülemad, samuti töötasid mitmed teised lõpetanud sõjatehniliste ainete õppejõududena (vt lisa 10).

Sõjaväe Tehnikakooli I lennu vilistlane ja taasrajatud kooli suurtükiklassi ülem Vassili Villemson ja II lennu lõpetanud Hugo Kubja ning Johannes Jaagus 1978. a. juulis USAs Clevelandis möödunud aegu meenutamas

Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajaist tegi Eesti sõjaväes kõige suuremat karjääri major Ernst Tiivel (1900–2000). Leitnant E. Tiivel saadeti pärast teenistusaastaid Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes 1930. aastal õppima Prantsusmaale, kus ta lõpetas Pariisi kõrgema optikainstituudi optikainsenerina, Tolouse'i ülikooli mehaanikainsenerina ja omandas ühtlasi Sorbonne'i ülikooli matemaatika-füüsikateaduskonnas litsentsiaadi kraadi. E. Tiivel teenis 1930. aastate lõpul Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna ülema, selle kohusetäitja ning abi ametikohal, oli Sõjaväe Tehnikanõukogu esimees ning arvati Sõjanõukogu koosseisu. Pärast lühikest teenistust Punaarmees (1940–1941) oli ta Saksa okupatsiooni ajal eesti väeosade kindral-

inspektuuri tehnikaosakonna ülem. Sõja lõpul pääses E. Tiivel Rootsi, sealt edasi Kanadasse.

Järgnenud ajalooliste sündmuste tõttu ei kujunenud kooli lõpetanud ohvitseride elukäik kergeks. Juba aasta pärast kooli lõpetamist hukkus I lennu vilistlastest nooremleitnant Oskar Punnison 1. detsembri 1924. a kommunistide terroristlikul riigipöördekatsel.

1940. aastal viidi enamik lõpetajaid üle Punaarmee koosseisu. Olemasolevatel andmetel represseeris Nõukogude võim I lennu ohvitseridest vähemalt 26 (36–37% 71-st 1923. a lõpetanust), kellest vähemalt 8 hukati, suurem osa ülejäänutest suri vangilaagris. Teise maailmasõja lõpul kuulus Punaarmee ridadesse kõnealusest lennust vähemalt 5 ohvitseri. Saksa poolel võidelnud eestlastest moodustatud üksustes teenis vähemalt 15 vilistlast. 20-l (28%-l) I lennu lõpetajal õnnestus Teise maailmasõja lõppedes pääseda läände (vt lisa 6 ja I osa lk 84).

1941. a suvel juhtis Punaarmee koosseisus territoriaalkorpuse staabi kaitset (Dno lahingus) silmapaistvalt major Arnold Isotamm (1900–1967). A. Isotamm oli 1941. a territoriaalkorpuse sidepataljoni raadioroodu ülem. Ta oli tolle aja tuntuim raadiotehniliste ainete õppejõud Eestis. A. Isotamm on raadioamatööri käsiraamatu autor (1950); alates 1951. aastast töötas ta Tallinna Polütehnikumis. Sõja-aastail teenis kooli I lennust kapten Alfred Kandre (end. Kraus, 1900–1969) Punaarmee 8. laskurkorpuse 249. diviisi suurtükiväe varustusülemana. Pärast sõja lõppu A. Kandre demobiliseeriti; selleks ajaks oli ta jõudnud alampolkovniku auastmesse (vastab kolonelleitnandile).

Sakslaste moodustatud üksustes teenis I lennu lõpetanuist juhtivatel kohtadel Ain Mere (end. Ervin Martson, 1902–1969), kes töötas Omakaitses, oli Eesti poliitilise politsei ja julgeolekupolitsei ülem, hiljem ka Eesti 3. SS-brigaadi pataljoniülem, samuti töötas kindralinspektuuris. A. Mere ülendati sõja lõpul *Waffen-Obersturmbannführer'*i auastmesse (vastab kolonelleitnandile) ja ta elas hiljem Inglismaal.

1940. a Sv Tehnikakooli II lennu lõpetanud 40 nooremleitnandist ja 6 kursusele lähetatud kutseohvitserist hukkus Teise maailmasõja ajal sõjategevuses või sellele järgnenud vastupanuvõitluses 6 (13% kursusest). Nõukogude võimu poolt represseeriti (tapeti, arreteeriti ja küüditati) 1941. a või pärast sõda II kursuse lõpetajatest 5 (kellest üks naasis pärast sõda Eestisse). Vahetult pärast kooli lõpetamist suri 1 ohvitser, sõja-aastatel suri haiguse tagajärjel 1 ja sõja lõpul jäi kadunuks samuti 1 ohvitser (ilmselt hukkus põgenemisel Eestist). 19 vilistlast elas pärast sõda okupeeritud Eestis ja 14-l õnnestus pääseda läände. Poolikuks jäänud III kursuselt ülendati kutseohvitseriks 1940. a augustis 39 nooremleitnanti, kellest 4 langes Nõukogude repressioonide ohvriks 1940.–1941. a ja 6 hukkus sõjategevuses või vastupa-

nuvõitluses (15% kursusest). III kursuse 15 vilistlasel õnnestus pääseda sõja lõpul läände.

II lennu lõpetanud ohvitseridest-kuulajatest demobiliseeriti Punaarmeest pärast sõja lõppu alampolkovniku auastmes Jaan Roo (end. Roose; 1906–1992) ja Paul Värk (1908–1981) (olid vastavalt 8. laskurkorpuse 7. diviisis suurtükiväe varustusülema ja selle abi ametikohal). Lõpetajatest olid kõige pikema sõjaväelise karjääriga II lennu ohvitser-kuulaja Enn Raendi (end. Eugen Reiman, 1908–1973) ja nooremleitnandina lõpetanud Elmar-Johannes Tulviste (end. Taks, 1912–1993), kes läksid erru Punaarmee (eesti diviisi) teenistusest 1956. a vastavalt alampolkovniku ja majori auastmes.

Sakslaste alluvuses moodustatud üksustes jõudis II lennust kõige kõrgemale ametikohale August Võhma (1912–1984), kes sõja lõpul oli 20. relvagrenaderide diviisi[51] suurtükiväerügemendi ülem (ülendati *Waffen-Sturmbannführer'*i auastmesse, mis vastas majori auastmele) ning elas hiljem USAs.

Sv Tehnikakool andis lõpetajatele oma mitmekülgse (sõja)tehnilise õppekavaga hea aluse. Enamik lõpetajaid olid tehnikahuvidega noored, kes kasutasid võimalust riigi kulul hariduse omandamiseks ning kelle jaoks oli sõjaline tahk tihti teisejärguline. Mitmed lõpetajad õppisid hiljem Tallinna Polütehnilises Instituudis (Tallinna Tehnikaülikoolis) ning neist nii mõnestki sai selle hilisem õppejõud või insener. Kooli II lennu pürotehnikuna lõpetanud Agu Aarna (end. August Treier, 1915–1989) saavutas pärast sõda põlevkivikeemia tehnikadoktori kraadi ning oli hiljem Tallinna Polütehnilise Instituudi rektor. Mitmetel sõja lõpul läänemaailma põgenenud vilistlastel õnnestus lõpetada mõni välisriigi tehnikaülikool (nt Stockholmi Kuninglik Tehnikaülikool Rootsis; paljudel juhtudel arvestati välisriikide õppeasutustes Sv Tehnikakoolis tehtud tööd, eriti Tallinna Tehnikaülikooli õppeainetes[52]). Enamik välismaale pääsenuist (Rootsi, Inglismaale, Ameerikasse, Austraaliasse) leidis endale seal tsiviilelus kutsumusele vastava ja tasuva töö tehniku, inseneri või konstruktorina. Sv Tehnikakooli lõpetajate teenistuskäigust ja eluloolistest andmetest annab detailsema ülevaate väljaande III osa.

---

[51] Siin ja edaspidi viidatakse nimetatud üksusele siin esineval kujul. Üksus kasvas välja 1942. aastal moodustatud Eesti Leegionist (ka *Eesti SS-Leegion*), mille baasil loodi 1943. aasta kevadel Eesti brigaad (*Estnische SS-Freiwilligen-Brigade*, alates 1943. a. oktoobrist numbriga 3). Brigaadi ja sellele lisandunud koosseisu põhjal moodustati 1944. a jaanuaris 20. Eesti diviis (*20. Estnische SS-Freiwilligen-Division*, alates 1944. a maist kuni sõja lõpuni *20. Waffen-Grenadier-Division der SS (estn. Nr. 1)*).

[52] **V. Williamson (Villemson), V. Orav.** Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool. Lk 176. (Teksti algversiooni koopia KVÜÕA muuseumis)

Kokkuvõtteks

Pärast iseseisvusaja lõppu kasutasid Sv Tehnikakoolis koolitatud ohvitseride-tehnikute kaadrit (nagu kogu sõjaväe ülejäänud kaadrit, varasid jne) oma huvides teised riigid, pagulusse pääsenud aga lõid uusi rikkusi ja väärtusi oma uute asukohamaade hüvanguks.

Eesti Sv Tehnikakooli kogemustele (aastatel 1920–1923, 1936–1940) tagasi vaadates on sealt institutsioonilises või organisatsioonilises mõttes vaevalt midagi täpselt üle võetavat või kopeeritavat. Ajad ja olud on selleks liiga erinevad, erinev on ka sõjaväe suurus ja struktuur ning seda kujundav rahvusvaheline taustsüsteem. Samas on tollaste oludega võrreldes tehniliste vahendite osatähtsus tänapäeva sõjapidamises veelgi suurenenud ning suureneb ka edaspidi. Varasemast kogemusest oleks õppida vahest ülemate kaadri ettevalmistuse pikaajalist planeerimist ning väikeriigile sobiva omanäolise süsteemi kujundamist. Samuti osutab varasem kogemus haridusasutuste tsiviil-militaarkoostöö olulisusele. Ajaloolise taustaga tutvumisel tõuseb taas päevakorrale küsimus, milline on tänapäeva sõjaväeliste juhtide koolitamisel riviliste ja tehniliste teadmiste-oskuste optimaalne vahekord ning kuidas seda tulevikus kindlustada.

Sõjaväe Tehnikakooli ajaloo saamisest

Sv Tehnikakooli erinevate lendude vilistlased säilitasid omavahel kontakti nii paguluses kui ka kodumaal. Koguneti näiteks sünnipäevade või kooliga seotud tähtpäevade raames. Säilinud kokkukuuluvustunde üheks väljundiks oli ka – eriti kooli II lennu lõpetaja Viktor Orava (1913–1984) eestvõttel – Sv Tehnikakooli ajaloo koostamine, mis ühistöös (mõningatel andmetel ka kirjavahetuses kodumaale jäänud koolivendadega) valmis 1970. aastate lõpul. Sv Tehnikakooli ajalugu puudutav käsikiri koos pildialbumiga anti 1981. a hoiule nii Eesti arhiivile USAs Lakewoodis kui ka Eesti arhiivile Austraalias Lidcombe'is.[53]

Nimetatud käsikirja näol on tegemist huvitava ja ainulaadse materjaliga ning seda mitte ainult Sv Tehnikakooli ajaloo seisukohalt. Mälestusliku momendi tõttu sisaldab tekst palju huvitavat Eesti sõjaväe ning selle õppeasutuste traditsioonide, hoiakute ja mentaliteedi kohta, samuti tuleb oluliseks pidada eluloolist materjali.

Käesolevas väljaandes on kunagiste vilistlaste tööd nii keeleliselt kui mahuliselt mõneti ühtlustatud, toimetatud ning tehtud ka kärpeid. Väljaandele on lisatud kooli ajalugu puudutavaid dokumente Eesti Riigiarhiivist

[53] *Ibidem*. Lk 183–189.

(vilistlastest autoritel neile ligipääs arusaadavalt puudus), samuti Elmar Tulviste (II lend) kodumaal kirjapandud mälestused ning osa III lennu vilistlase Karl-Lembit Sibula paguluses kirjutatud memuaaridest. Algteksti on täiendatud ja täpsustatud (eriti puudutab see elulugusid) ning sellele on lisatud kommentaare, et muuta mõningaid momente tänapäeva lugejale arusaadavamaks.

Algne tekstimaterjal ja suur osa avaldatud fotodest jõudis Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste muuseumisse akadeemik professor Peeter Tulviste vahendusel. Ühtlasi tegi eespool nimetatu kasulikke märkusi käsikirja toimetamisel ja aitas selgitada mitmeid üksikasju ning algteksti saamislugu. Nii vormilise kui ka sisulise külje suhtes tegi väärtuslikke märkusi ja andis näpunäiteid Tartu Ülikooli Eesti ajaloo dotsent Ago Pajur (retsensendina). Tehnika ja täppisteaduste terminite täpsustamisel ja kommenteerimisel oli abiks Peeter Kukk KVÜÕA loodus- ja täppisteaduste õppetoolist. Koostaja tänab eespool nimetatuid ja ka kõiki teisi, kes olid abiks väljaande valmimisel.

Järjepidevuse mõttes on oluline rõhutada, et 86 aastat pärast Sv Tehnikakooli asutamist ja 70 aastat pärast selle taasloomist avaldatakse tollaste lõpetajate vahepealsete keeruliste olude kiuste alalhoitud ja kirjapandud kogemused taastatud Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste väljaandena.

Andres Seene, M. A.
(koostaja ja toimetaja)

2. EESTI VABARIIGI SÕJAVÄE TEHNIKAKOOL 1920–1923

Vassili Williamson (Villemson)

■

Eessõna

Eesti rahva käekäik ei ole ajaloo vältel olnud eriti õnnelik. Aastasadu on tulnud elada oma põlisel kodumaal võõra võimu all, taluda vallutajate alandusi ja rõhumist. Pole ime, et eesti rahva iseseisvuse ajajärk aastatel 1918–1940 jääb rahva ajalukku püsima kõige õnnelikuma perioodina meie ajaloos. Iseseisev Eesti riik kestis paraku vaid 22 aastat, sest 1940. a röövis kommunistlik Venemaa eesti rahvalt iseseisvuse ja vabaduse.

Nüüdseks, kus neid ridu kirjutan, on Eesti riikliku iseseisvuse lõpust möödunud 36 aastat ja meie rahvas on jälle võõra ikke all. Vabast, iseseisvast Eestist on järele jäänud vaid mälestused, mida omab see põlvkond, kellel oli õnn elada Eesti iseseisvuse ajajärgul. Ajaratas veereb omasoodu ja selle põlvkonna read, kes elasid iseseisvas Eestis, kahanevad järjekindlalt ning koos nendega kaovad ka mälestused sellest ajast. Selleks et neid mälestusi jäädvustada, on vaja neid kirja panna.

Kapten Vassili Villemson

Minu poole pöörduti ettepanekuga, et võtaksin enda peale Eesti Vabariigi Sv Tehnikakooli ajaloo koostamise. Seda ettepanekut kaaludes olen teadlik, millised raskused ja takistused ootavad mind selles töös, ning kahtlen tõsiselt, kas olen võimeline seda tööd rahuldavalt täitma. Olles veendunud, et praeguses olukorras, kus tuleb tugineda peamiselt isiklikele mälestustele, võib selle autoriks olla ainult isik, kes ise on olnud Sv Tehnikakooli kasvandik. Kuna lõpetasin kooli 1923. a ning pärast selle taasavamist olin aastatel 1936–1940 seal õppejõud ja kasvataja, siis otsustasin, et Sv Tehnikakooli ajaloo koostamise ettepanek tuleb vastu võtta.

Kuna Sv Tehnikakool tegutses kahel erineval perioodil 13-aastase vaheajaga (1920–1923 ja 1936–1940), siis on arusaadav, et kooli struktuuris ning õppetöös oli suuri ja põhjapanevaid erinevusi, mida tuleb kirjeldada eraldi. Sellest lähtudes ja töö ulatuslikkust arvestades leidsin, et on otstarbekas jaotada Sv Tehnikakooli mälestused (ajalugu) kahte eraldi ossa:

Sõjaväe Tehnikakool 1920–1923 ja
Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940.

Esimese osa koostamise võtsin enda peale, kuna teist osa palusin koostada sel ajal koolis õppinud Victor Oraval. Tundnud Victor Oravat juba tehnikakoolist saati ja puutunud temaga kokku hilisematel aegadel, olen teadlik tema töövõimest, püsivusest ja kiindumisest kõigesse, mis kõnealuse kooliga seostub. Olen veendunud, et paremat valikut ei saanud siin olla.

Esimese osa koostamiseks pöördusin kaastöö saamiseks kõigi mulle teadaolevate koolivendade poole. Suurem osa neist võtsid ettepaneku vastu: panid kirja oma isiklikke mälestusi ning lisasid neile väheseid säilinud dokumente ja fotosid. Allpool loetlen nimeliselt neid koolivendi, kes on käesoleva kirjutise esimese osa valmimisel suurel määral kaasa aidanud: Herbert Deklau, Ilarion Kangur, Eduard Lätte, Frederic Pindy, Ernst Tiivel ja Encio Berg. Sügavaim tänu neile selle eest!

Lõpuks olgu tähendatud, et kirjutis käsitleb Sv Tehnikakooli tegevust aastatel 1920–1923, seega 53–56 aastat tagasi, ning põhjeneb peamiselt isiklikel mälestusil. Seetõttu ei taotle koostaja absoluutselt tõetruud ajaloolist pilti, vaid on püüdnud anda tollest ajajärgust pigem üldise ettekujutuse. Võimalikud väikesed eksimused või puudused ei peaks segama hilisema aja lugejal saada võrdlemisi tõetruud ettekujutust Eesti Vabariigi Sv Tehnikakoolist aastatel 1920–1923.

Baltimore, juuli 1976

Vassili Williamson (Villemson)

2.1. Sissejuhatus. Sõda ja tehnika

Sõja eesmärgiks on vastase elavjõu, tagavarade, tööstuse ja majanduse hävitamine. Mida paremad on relvad, seda rohkem on eeldusi nimetatud eesmärgi saavutamiseks. Relvade ja sõjavarustuse tehniline areng oli I maailmasõja kestel väga kiire ja ulatuslik. Selle tagajärjel muutusid ka sõjapidamise viisid. Ka ohvitserkond tervikuna pidi tehnika arenguga kaasa minema. Et saada tehnilisest arengust ettekujutust, vaadeldakse järgnevas selle erinevaid tahke üldjoontes.

Käsitulirelvade alal moderniseeriti olemasolevaid relvi, kuid ühtlasi tekkisid täiesti uue konstruktsiooniga kergekuulipildujad, granaadi-, pommi- ja miinipildujad[1], käsigranaadid, raketid, maamiinid jne.

Suurtükivägi arenes eriti võimsalt nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt: lisandusid moodsad raske- ja kaugelaskesuurtükid ning õhutõrjekahurid. Täiustati ka optilisi mõõduriistu, samuti lõhkeaineid, süütajaid ja plahvatajaid.[2]

Auto- ja plahvatusmootor tegid selle sõja kestel oma võidukäiku. Mootorrattad ja kerged masinad levisid nii transpordis kui ka sidepidamises. Tekkisid rasked masinad transpordiks ja raskerelvade veoks. Täiustati soomusautot, kuna täiesti uue lahingumasinana ilmus lahinguväljale tank.

Moodsas sõjaväes hakati laialdaselt kasutama elektrit nii telefonisides kui telegraafis, kuid samuti helgiheitjate ja välijõujaamade (generaatorite) juures.

Raadio oli veel võrdlemisi uus, kuid tõotas areneda sõjaväe üheks tähtsamaks sidevahendiks.

Lennuk oli sõja lõpupoolel võrdlemisi laialdaselt kasutuses, kuid tema tehnilise arengu ja kasutamise hiilgeaeg jäi veel tulevikku.

Eespool toodud loetelust selgub, kui laialdaselt ja mitmekesiselt oli tehnika sõjaväes levinud. Lisaks sellele tuleb märkida, et nii Vabadussõjas kui ka sellele järgneval rahuajal meil tarvitusel olnud relvad ja sõjavarustus olid

---

[1] Granaadi-, pommi- ja miinipildujad – mõeldakse tüübilt saranseid I maailmasõja ajal jalaväe saaterelvana kasutusele võetud fugasstoimega kildmiine (granaate) tulistavaid kaudtulirelvi. 1920.–1930. aastate eesti terminoloogias olid paralleelselt kasutusel kõik kolm nimetust. Kuna Eestis kasutati põhiliselt selle relvatüübi saksa mudeleid, siis oli enam tarvitatav saksa keelest tõlkelaenuna saadud *granaadipilduja* või *-heitja* (vrd saksa k *Granatenwerfer*). Hiljem domineerinud vene mõjude tõttu on tänapäevases terminoloogias kasutusel *miinipilduja* (vene k *minomjot*). Inglis- ja prantsuspäraselt võib vanemas kirjanduses kohata ka keelendeid *mortiir* (inglise k *mortar*), *bombard* jpt.

[2] *Süütajad* ja *plahvatajad* – tänapäeva terminoloogias on kasutusel vastavalt terminid *sütikud* ja *detonaatorid*.

konstruktsioonilt ja päritolult väga mitmekesised. Kasutati Vene, Saksa, Jaapani, Inglise, Prantsuse, Ameerika, Taani ja veel mõne muu riigi relvi.[3]

Võttes arvesse üldist relvatehnika arengut ja Eesti sõjaväe relvavarustuse mitmekesisust, tekkis eriti tungiv vajadus tehnilise haridusega juhtide järele, kes oleksid suutelised relvi ja varustust tehnilistele nõuetele vastavalt hooldama, korrastama, remontima ja tegema vajalikke muudatusi.

Rivilise ja lahingulise ettevalmistuse saanud juht võib võita lahingu relvade ja sõjavarustuse abil, mis tema käsutuses on, kuid relvade ja varustuse konstrueerimine, hooldamine ja sageli ka käsitsemine jääb eriettevalmistusega tehniliste juhtide hooleks. Mida paremad on relvad ja varustus, seda enam on eeldusi lahingu võitmiseks.

Häid relvi ja head varustust on võimelised kindlustama ainult head tehnilise haridusega juhid.

2.2. Sõjaväe Tehnikakooli otstarve ja eesmärk

Juba Vabadussõja ajal tunti meie sõjaväes kahtlemata puudust tehnilise ettevalmistusega juhtidest, kuid muud pakilised ülesanded ei võimaldanud selle küsimuse lahendamisega tegelda. Pealegi võimaldasid Vabadussõja iseloom ja tarvitusel olevad relvad ning varustus selle küsimuse edasilükkamist, kuni oli saavutatud võit. Kohe pärast Vabadussõja lõppu, 2. märtsil 1920. a, avaldas sõjaminister kindralmajor Jaan Soots käskkirja, millega avati Sv Tehnilised Kursused ning millest kujunes hiljem välja Sõjaväe Tehnikakool.[4]

Kooli eesmärgiks oli valmistada meie sõjaväele ette tehnikaharidusega ohvitsere, kes oleksid suutelised relvi ja sõjavarustust hooldama, korrastama, ühtlustama, käsitsema ja vajaduse korral ka konstrueerima. Samal ajal peeti vajalikuks anda neile rivilist ja lahingulist ettevalmistust võrdselt Sõjakooli lõpetanud riviohvitseridega.

---

[3] Tsaaririigi pärandina olid Eestisse jäänud Jaapani päritolu Arisaka vintpüssid, Taani arvele aga langevad jalaväe standardrelvana kasutuses olnud Madsen-tüüpi kergekuulipildujad. Ameerikas toodetuteks võib lugeda Lewis-tüüpi kergekuulipildujat ja Colt-tüüpi raskekuulipildujat, aga samuti olid sealsetes tehastes toodetud paljud Eestisse sattunud, kuid algselt Venemaa ja Inglismaa tarbeks toodetud vintpüssimudelid. Muude riikidena mõeldakse vahest näiteks Soomet ja Belgiat, võib-olla ka Poolat. Enamik jalaväe relvastust oli Vene ja Inglise, aga osalt ka Saksa päritolu. Suurtükiväe relvastus koosnes samuti Vene, Inglise, Prantsuse ja Saksa relvadest. Täpsemalt selle kohta vt nt koguteost **Sõja ja rahu vahel.** I köide: Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani. Tallinn, 2004. Lk 226–64. Siin ja edaspidi toimetaja märkused.

[4] Sõjavägede ülemjuhataja 24. märtsi 1920. a päevakäsus nr 1253 teatati Sv Tehniliste Kursuste avamisest (vt lisa 1).

2.3. Sõjaväe Tehnikakooli tegevusperioodid

Sv Tehnikakool tegutses järgmiselt.

I lend 1920–1923 (3-aastase kestusega)

Osakonnad: käsirelva-, suurtüki-, pürotehnika, auto-, elektrotehnika nõrgavoolu, elektrotehnika kõvavoolu ja raadioosakond.

II lend 1936–1940 (4-aastase kursusega)

Klassid: käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklass.

III lend 1938–1940 (oli ette nähtud neli aastat)

Klassid: elektrotehnika ja motomehaanika klass.

Märkus: ajavahemikul 1923–1936 Sv Tehnikakool ei tegutsenud.

Nõukogude Liidu organiseeritud ja Punaarmee läbi viidud juunipöörde tagajärjel lõpetas II lend varsti pärast juunipööret peaaegu õppekavas ettenähtud ajal; III lennu õppetöö katkes ettenähtud 4-aastasest õppeajast 2 aastat varem.

2.4. Sõjaväe Tehnikakooli alluvus ja asukoht

Sv Tehnikakool oli aastatel 1920–1923 iseseisev kool omaette toitlustamise ja majandusega. Administratiivselt allus kool vahetult Sõjavägede Staabile.[5]

1936. a avati Sv Tehnikakool uuesti, kuid nüüd juba Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste (edaspidi *SÜÕ*)[6] koosseisus otsealluvusega õppeasutuste ülemale. Majandamine ja toitlustamine toimus SÜÕ majandusjaoskonna kaudu. Koolil ei olnud omaette majandust.

Sõjaväe Tehnikakool asus Tallinnas Tondi kasarmutes. Kooli õpperuumid, staap ja eluruumid asusid kasarmute I plokis. I lennu kadettide eluruumid asusid 1920. ja 1921. aastal kasarmute esimeses plokis, kuid alates detsembrist 1921. a kuni kooli lõpetamiseni 1923. a asusid kadettide eluruumid Valges Majas. [7]

---

[5] Vähemalt esimese kahe aasta jooksul oldi Sõjaväe Varustusvalitsuse otsealluvuses.

[6] 1923–1929 kasutati nimetust *Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused (SÜÕ)*. 1929–1937 muudeti see *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutusteks (KÜÕ)*, 1937. aastast ennistati esialgne nimetus. Nimetuste erinevus tuleneb asjaolust, et kuni 1929. aastani kasutati sõjajõudude ja nende allüksuste nimetustes terminit *sõjavägi*, 1929–1937 aga *kaitsevägi*. 1937. aastal võeti kasutusele jälle algne nimetus *sõjavägi*. Kaasaegsetes ja hilisemates tekstides ja allikates on käibel mitmeid lühendeid, nt käesoleva teksti algversioonis. Siin edaspidi kasutatakse vastavalt lühendeid *KÜÕ* ja *SÜÕ*.

[7] SÜÕ krundi plaani Tondil vt lisast 11.

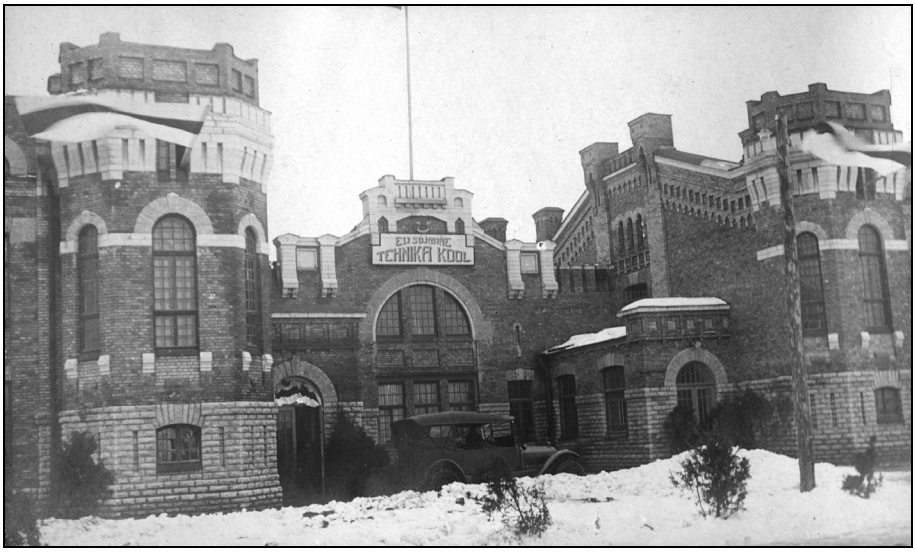

Lippudega dekoreeritud peasissepääs Sõjaväe Tehnikakooli

2.5. Sõjaväe Tehnikakooli I lend (1920–1923). Asutamine, komplekteerimine — Sõjaväe Tehniliste kursuste ajajärk

Sv Tehnikakooli asutamine ja tegevusse rakendamine ei toimunud raskusteta. Seal esines rida probleeme, mis tuli lahendada enne, kui sai asuda kavakindlale õppetööle. Järgnevas antakse sellest ajajärgust lühike ülevaade.

Sõjaministri 2. märtsi 1920. a käskkirjaga avati Tallinnas Tondil Sõjatehnilised Kursused. Kursustele võisid kandideerida Vabadussõjast osa võtnud ohvitserid ja sõdurid, hoolimata sellest, kas nad olid sõjaväe tegevteenistuses või demobiliseerituna reservis. Vajalikuks haridustasemeks oli määratud selleaegse gümnaasiumi või reaalkooli 6 klassi. Sellest nõudmisest ei peetud täpselt kinni. Määravaks said hiljem korraldatud võistluskatsete tulemused.

Kursuste ülemaks määrati kindralmajor Aleksander Silberg.[8] Ta sündis Narvas 1869. a, pärast keskhariduse omandamist sai ta Vene tsaaririigi

[8] **Kindralmajor Aleksander-Heinrich-Johann Silberg** sündis 30. aprillil 1869. aastal Narvas. Pärast Peterburi kommertskooli lõpetamist astus ta vabatahtlikuna sõjaväeteenistusse Semjonovi kaardiväepolku. Sooritas Paažide korpuse juures ohvitseri eksami ning ülendati alamleitnandiks. 1910. aastal viidi kaardiväekapten Silberg üle 1. Soome kütipolku ning ülendati alampolkovnikuks.

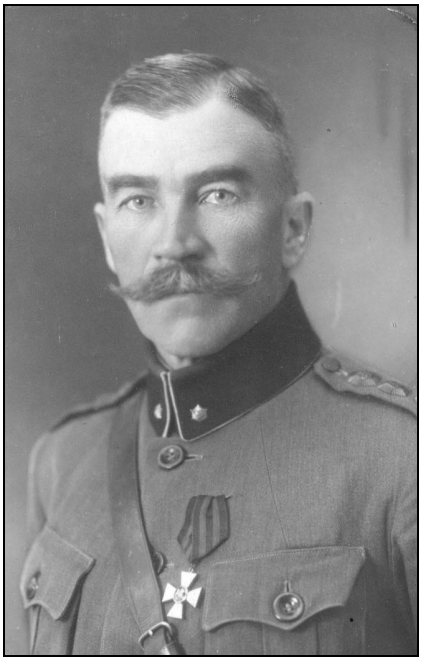

Kindralmajor Aleksander Silberg. Sõjaväe Tehnikakooli ülem 1920–1923

rahuaegse ohvitseri ettevalmistuse. Teenis rahuajal Peterburis ja Soomes. Esimeses maailmasõjas rindel ülesnäidatud vahvuse eest anti talle Georgi Rist. Vaatamata tema kauasele eemalolekule Eestist, valdas ta rahuldavalt eesti keelt. Kindralmajor A. Silbergi õlgadel lasus kõik kursuste (kooli)loomisega seotu: nii administratiivsed ja majanduslikud küsimused kui õppetöö. Kindralmajor A. Silberg tuli oma ülesannetega hiilgavalt toime ja juba mõne kuu jooksul oli Sõjaväe Tehnikakool õppetööks valmis. Lisaks kindralmajor A. Silbergi eeskujulikele juhiomadustele oli ta ka suurepärane kasvataja, mis tähtis õppeasutuse ülema ametikohal on eriti. Arvestades olukorda 1920. a, kus meie üldine majandus, vabrikud, tehased ja muud tehnikaettevõtted olid segi paisatud, kus oma rahvusest tehnikaharidusega isikutest oli suur puudus ja oma rahvusest sõjaväeinsenere ja -tehnikuid polnud peaaegu olemaski, olid kindralmajor A. Silbergi teened Sv Tehnikakoolile kõrgelt kvalifitseeritud õppejõudude leidmisel eriti hinnatavad. Kokkuvõttes – kindralmajor A. Silbergi valimine Tehniliste Kursuste ülemaks oli igati õnnestunud.

Võttis osa I maailmasõjast Soome kütivägede koosseisus, olles muuhulgas 1., 2. ja 4. Soome kütipolgu komandör. 1917. aasta aprillis nimetati polkovnik Silberg 1. Soome kütidiviisi brigaadi ülemaks ning sama aasta oktoobris diviisi ajutiseks ülemaks. 1917. aasta suvel ülendati Silberg kindralmajoriks.

Polkovnik Aleksander Silbergi autasustati lahinguteenete eest Georgi ordeni 4. järguga (1915) ja Georgi mõõgaga (1916).

Pärast diviisi demobiliseerumist töötas Silberg mõnda aega kontoriametnikuna Peterburis. 1919. aasta kevadel siirdus ta Jamburgi kreisi Gatšina külla. Pärast Jamburgi langemist valgete vägede kätte sõitis Silberg Narva ning astus kindral Judenitši Loode-armeesse, kus teenis armee etapi- ja majandusülemana.

1920. aasta algul tuli Eestisse ja määrati 2. märtsist Sv Tehniliste Kursuste (hilisem Sv Tehnikakool) ülemaks.

Pärast Sv Tehnikakooli I lennu lõpetamist ja kooli likvideerimist (1923) nimetati Silberg Arsenali ülemaks. Sellel kohal teenis ta kuni oma lahkumiseni tegevteenistusest tervislikel põhjustel 1925. aastal. Kindralmajor Silberg suri Tallinnas 24. jaanuaril 1926. aastal.

Väeosades ja ajalehtedes avaldatud teadaannete põhjal hakkasid kursustele astuda soovijad endid registreerima.

Peab tähendama, et tung neile kursustele osutus suuremaks, kui loodeti. Sõja ja revolutsiooni tagajärjel oli paljudel kooliõpingud katkenud ja neis kursustes nähti soodsat võimalust, et poolelijäänud õpinguid jätkata. Rõhuv enamus kandidaatidest ei olnud eriti huvitatud puht riviohvitseri kutsest, mille saamist Sõjakool võimaldas. Seda võimalust pakuti paljudele juba varem. Tuleb tunnistada, et tehnika ja selle harud võlusid kõnealuse aja noori. Kursuste (kooli) administratsioon asus algul Tallinnas Tondi tn 18, Tallinn–Nõmme raudtee ülesõidu lähedal. Adjutandiks oli kapten Raeder, kes lahkus 1920. a lõpus või 1921. a algul. Tondi tänava hoones toimus isiklikult kohale ilmunud soovijate registreerimine ja nende kvalifikatsiooni hindamine. Maikuu lõpul 1920 olid Sv Tehniliste Kursuste jaoks määratud ruumid Tondi kasarmutes korda tehtud, nii et administratsioon võis end seal sisse seada. Ühtlasi tehti nii väeosadele kui ka eraisikutele teatavaks, et õpilaste vastuvõtmine on alanud.

Esialgsed kooliruumid asusid Tondi kasarmute II ploki idapoolses (linnapoolses) tiivas, välja arvatud staap, mis paiknes sama ploki keskosas teisel korrusel.[9] Köök, toiduladu ja söögisaal olid sama ploki lõunasse ulatuvas tiivas. Meeskonna eluruumid asusid teisel korrusel suures ühisruumis. Selle ruumi läheduses paiknenud väikestes ruumides olid roodu (kompanii) kantseleid, korrapidajaohvitseri tuba ja laoruumid. Kuna veevärki veel polnud, pesti and väljas kasarmu idapoolse sissekäigu läheduses. Selleks olid üles seatud mitmekümne tilaga raamistatud veepaagid. Samas asus pikk kuurialune, milles oli käimla. Selles kuurialuses oli vaheseinaga eraldatud paar "kohta" kooli naispersonalile (staabi kirjutajad, köögitöölised jne).

Klassiruumid asusid samas plokis esimesel korrusel eluruumide all. Selleks oli kasarmu suur (roodu mahutavusega) magamisruum vaheseintega eraldatud mitmeks (vähemalt neljaks) eri ruumiks. Klassiruumide ette (põhja poole) oli jäetud võrdlemisi lai koridor. See koridor võimaldas kuni 250 õpilase ülesrivistamist. Klassiruumide mahutavus oli umbes 30–40 õpilast.

Kasarmute ümbrus oli korrastamata. Nende ehitamisest maha jäänud ehitusprahti vedeles kõikjal. Puudusid korralikud teed (ka jalgteed), pinnas oli liiva ja kruusa segune ning tasandamata. Vaatamata sellele tehti seal riviõppusi.

Õpilased hakkasid kooli tulema 1920. a juuni algul. Juuli alguseks oli kohal umbes 250 sõdurit-allohvitseri ning umbes 65 kuulajat-ohvitseri, lipnikust kapteni auastmeni. Kuulajad elasid väljaspool kasarmuid erakorterites, kuna kõik teised paigutati ühisesse eluruumi, kus igal oli kasutada eraldi raudvoodi ja öökapp.

---

[9] Tondi hoonete skeem vt lisa 11.

Esialgu moodustati ainult üks rood (kompanii) 3 või 4 rühmaga, koosseisu suurenemisel komplekteeriti ka teine. Neist esimese ülemaks oli alamkapten Aleksander Kulbush, teisel alampolkovnik (kolonelleitnant)[10]

Sellel esialgsel ajajärgul õpilaste jaotamist või määramist tehnilistele erialadele ei olnud, kuna puudus veel üldine õppekava. Puudusid ka üksikasjalikud õppekavad. Õppused toimusid, kuid need olid üldhariduslikud ja -kasvatuslikud. Riviõppusi viis tihti läbi rooduülem selleks määratud kuulajate abil. Sisekorras valitses kindel päevakord. Sisekorra tagamiseks moodustati toimkonnad. Korrapidajaohvitser oli määratud kuulajate seast, kelle järelevalve all kontrolliti päevakorrast kinnipidamist.

Linnas käidi lubade alusel, mille saamiseks ei olnud erilisi takistusi.

Isikkoosseisu moodustasid eranditult Vabadussõjast osavõtnud. Need olid suuremalt osalt õppimise katkestanud õppursõdurid, kes olid tulnud erinevatest keskustest, täis *võidukat Vabadussõja vaimu* ja kes kunagi polnud läbi teinud isegi sõduriõppuse esimest, distsiplineerivat astet – noorteõppust. Seetõttu tuli ette ka eksimusi sõjaväe distsipliini vastu. Need eksimused lahenesid kiiresti ilma järelmiteta.

Riietuseks oli tavaline vormiriietus. Tehniliste kursuste ajajärgul erilisi vormitunnus ei olnud. Vormiriided olid paljudel pärit varasematest aegadest. Toitu valmistati II ploki ühisköögis ja seda serveeriti söögisaalis asuvatele laudadele. Taldrikuid, nuge ja kahvleid sel ajal ei olnud, oli plekist katlake (katelok) ja lusikas. Kursandid toodi söögisaali rivikorras, loeti laudadele kaetud toiduportsjonite järgi laudkondadeks ning käsutati laudadesse. Selle juures tuli ette juhtumeid, kus mõni agaram (ja näljasem) püüdis n-ö eksilugemise abil paigutada lauda paar meest vähem, kui sinna oli kaetud portsjoneid, saavutades sellega lisaportsjoni. Siinjuures tuli kiiresti lisaportsjonid esialgu laua alla peita, sest enne käsklust "Istuda!" kontrollis köögikorrapidaja, et laual ei oleks üleliigseid portsjoneid. Hiljem, söömaaja kestel, toodi välja ka peidetud lisa. Peab tähendama, et sellised juhtumeid esines kursuste organiseerimise algusjärgus. Toidu kvaliteet oli hea, kuid portsjonid oleks võinud suuremad olla. Vaba aega oli võrdlemisi palju, sest päevakava ei olnud tiheega õppused väsitavad.

Suvel, mil õige õppetegevus polnud veel alanud, olid pikad õhtupoolikud vabad. Vaba aega kasutati peamiselt mitmekesiseks sportlikuks tegevuseks. Harrastati kergejõustikku ja jalgpallimängu. Leidus neid, kes kasutasid vaba aega suplemiseks ja päevitamiseks Stroomi rannas. Selline pealtnäha rahulik ja muretu elu ei saanud kesta kaua, sest mitmed tundemärgid ja kuuldused lasid oletada, et Sv Tehnilistel Kursustel hakkab aset leidma põhjalikke muudatusi.

[10] Vene-aegsed auastme- ja ametinimetused ning palju teisi termineid asendati 1922. a. euroopalike ehk inglispärasematega: nii ka *alampolkovnik* (1922. a alates *kolonelleitnant*).

9. juulil 1920. a toimus muudatus: Sv Tehnilised Kursused nimetati ümber Sv Tehnikakooliks (lühendina *STK*).[11]

Õppeaja kestuseks määrati 3 aastat. Avatavad osakonnad olid järgmised: sõjariistade (käsirelva-), suurtüki-, pürotehnika, auto-, raadio-, elektrotehnika nõrgavoolu ja elektrotehnika kõvavoolu osakond.

Õpilased nimetati kadettideks ja õpilased-ohvitserid kuulajateks.

Õpilaste koosseisuks määrati 65 kadetti ja 10 kuulajat, kokku 75 õppurit.

Õpilased valiti Sv Tehniliste Kursuste õpilaste seast: neile korraldati võistluskatsed ning nad reastati tulemuste põhjal paremusjärjekorda.

Kooli kadetid, lipnikud ja sõjaväeametnikud ülendati lõpetamisel nooremleitnantideks. Kuulajad omandasid lõpetamisel rahuaegse ohvitseri kutse.[12]

Selle otsuse põhjal korraldati võistluskatsed matemaatikas (aritmeetika, algebra, geomeetria ja trigonomeetria) ja füüsikas tolleaegse gümnaasiumi (reaalkooli) 6. klassi kursuse tasemel.[13]

Põhiosa Sv Tehniliste Kursuste õppurkonnast registreeris end katsetele. Katsed viidi läbi umbes paari nädala jooksul. Osavõtt, mis oli algul väga elav, vaibus katsete kestel, sest neid, kes mõnes aines olid saanud nõrga hinnangu, ei lastud järgmisele katsele. Loobujad ja nõrgaks osutunud ning paremusjärjestusest väljajäänud (neid oli üle 65) kas saadeti tagasi oma väeossa või arvati erru. Mitmed nendest astusid Sõjakooli, kus sisseastumisnõuded olid madalamad. (Nad lõpetasid Sõjakooli kursuse kahe aastaga ning olid hiljem Sv Tehnikakooli lõpetanuist teenistuslikult ja sageli ka auastmes ees.)

Võistluskatsed vähemalt rahuldavalt sooritanud 65 paremat kadetti ja 10 ohvitseri arvati paremusjärjestuses Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõetuks. Õpilaste määrati osakondadesse veidi hiljem ja seda tehti võistluskatsetel saadud paremuse järjekorras nende isiklikke eelistusi arvestades. Katsetel saadud paremusjärjestuse number jäi kadeti tunnusnumbriks kogu kooliaja kestel ning sellega märgiti kadeti isiklikke esemeid, nagu pesu ja varustusartiklid. Sellega lõppes Sv Tehniliste Kursuste ajajärk, mis tähendas sisuliselt õpilaste kokkukogumist ja selekteerimist Sv Tehnikakooli tarvis.

---

[11] Sõjaministri 10. juuli 1920. a päevakäsuga nr 664 nimetati Sv Tehnilised kursused ümber Sv Tehnikakooliks. Sõjaministri 2. juuli 1921. a päevakäsus nr 391 avaldati Sv Tehnikakooli ajutine põhikiri, mis jäi kooli tegevuse aluseks selle likvideerimiseni (vt lisa 3).

[12] Koolide lõpetamise ja ülendamise tingimuste kohta vt lisad 2 ja 4.

[13] Venemaal 19. sajandi algul väljaantud kooliseaduse alusel tuli igasse kubermangulinna asutada gümnaasium, kuhu võeti vastu ka talupojaseisusest noori. Gümnaasium (ühes progümnaasiumiga) oli seitsmeklassiline ja selle lõpetajaid võeti vastu ülikoolidesse. Pärast 1905. aasta revolutsiooni avanesid suuremad võimalused erakeskkoolide asutamiseks ja pidamiseks. Reaalkool oli keskkooli tüüp, kus erinevalt gümnaasiumist pandi vanade keelte asemel pearõhk reaalteaduste (sh matemaatika) ja keelte õpetamisele.

2.6. Sõjaväe Tehnikakooli loomine

Sv Tehnikakool (lühendina *STK*) sai küll oma ametliku nime 9. juulil 1920. a, kuid kooli asutamise päevaks loetakse 2. märtsi 1920. a, millal sõjaministri käskkirjaga asutati Sv Tehnilised Kursused. Kooli komplekteerimine algas kohe pärast Sv Tehniliste Kursuste avamise käskkirja avaldamist (2. märts 1920) ning jätkus kogu kursuste ajal ja sellele järgneval Sv Tehnikakooli ajajärgul: kogu 1920. a ja isegi veel 1921. aastal. Aeganõudev ja raskustega seotud oli erialaste laboratooriumide, kabinettide, töökodade sisseseadmine ning tehniliste õppevahendite ja vajalike käsirelvade ning suurtükkide, laskemoona, autode, mootorite, elektriliste seadmete ja raadiokabineti sisustuse soetamine.

2.7. Administratsioon

Kooliülemaks oli Sv Tehniliste Kursuste algusest kuni Sv Tehnikakooli likvideerimiseni (oktoobris 1923) kindralmajor A. Silberg. Ühtlasi oli tema kooli tegelik looja. Õppekavad koostati tema juhtnööride ja korralduste järgi. Kindralmajor A. Silbergi isikuandmed on ära toodud Sv Tehniliste Kursuste asutamist puudutavas peatükis.

Adjutandiks oli alguses kapten Raeder, kuid tema lahkus varsti (kas 1920. a või 1921. a algul). Teda asendas lühemat aega kapten G. Miller-Rautenfels ja tema järel määrati adjutandiks leitnant K. Masik, kes jäi sellele kohale kuni kooli likvideerimiseni. Majandusülem oli alguses sõjaväeametnik J. Tõllasson ja hiljem (umbes 1921. a) kapten G. Miller-Rautenfels. Majandusjaoskonnas teenis veel sõjaväeametnik V. Simonlatser (kas laekahoidja või toitlusohvitseri ametkohal). Kantseleis töötasid ka kirjutajad ja masinakirjutajad.

2.8. Õppejõud

Tuleb märkida, et puhtsõjaliste ainete lektorid olid sageli ühised Sõjakooliga. Nende nimed tuuakse ära edaspidi õppeainete loetelus. Tähtsam ja raskem oli leida tehniliste õppeainete kvalifitseeritud õppejõude. Eespool, Sv Tehniliste Kursuste formeerimise juures, oleme juba märkinud, millised raskused esinesid eesti rahvusest tehniliste ainete õppejõudude leidmisel – eriti sõjatehnilistel aladel – sel lihtsal põhjusel, et neid polnud üldse olemas. Kindralmajor A. Silberg avastas ainukese võimaliku lahenduse: rakendada saadaolevaid võõrrahvusest eriteadlasi. Tema leidis, et pärast Venemaal toimunud Oktoobrirevolutsiooni ja Vene valgete, Põhja-Lääne (Judenitšti) armee likvideerimist oli palju vene rahvusest insenere, tehnikuid ja muud tehnilist personali põgenike-

na Eestisse peatuma jäänud. Nende seas leidus mitmeid kõrge kvalifikatsiooniga varem õppealal töötanud sõjaväe ja muu eriala insenere. Nende põgenikuolukord ei olnud kadestamisväärne ja sellepärast võtsid nad meeleldi vastu pakutud teenistuse Sv Tehnikakoolis. See lahendus tehnikaõppejõudude leidmisel oli sel ajal (1920. a) vististi ainukene võimalus. On võimatu ette kujutada, kuidas oleks Sv Tehnikakooli õppetöö saanud kujuneda, kui seda võimalust poleks olnud.

Vene rahvusest inseneride rakendamisel oli paratamatu, et nad andsid oma ainet vene keeles. Õppetulemustele vene keele tarvitamine negatiivset mõju ei avaldanud, sest kõik kadetid ja ohvitserid valdasid seda. Vene keele tarvitamist soosis ka asjaolu, et selleaegne eestikeelne tehniline oskussõnastik oli väga puudulik. Tuleb meeles pidada, et samal ajal loeti Tartu Ülikoolis suuremat osa loengutest võõrkeeles.

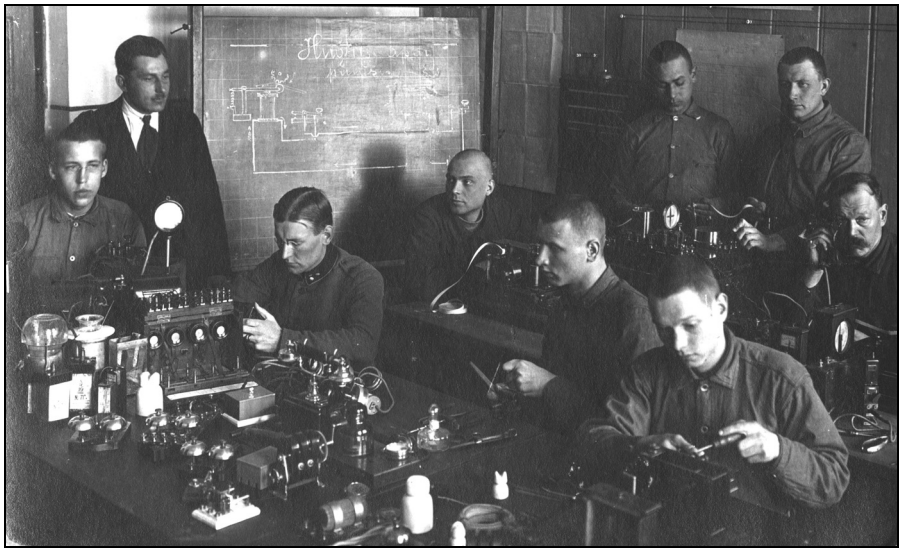

Vaade sidevahendite õppeklassi

2.9. Õpilased

Kadettide ja kuulajate eelharidus oli väga eriilmeline. Suuremalt osalt olid nad õppinud gümnaasiumis või reaalkoolis. Oli neid, kes olid viimased paar aastat eesti koolis õppinud. Mitmetel oli olnud põhikeeleks saksa keel. Suurem osa oli ainult vene põhikeelega koolides käinud. Üsna palju oli neid, kes olid oma hariduse saanud väljaspool Eestit erinevates tehnikaõppeasutustes. Kuigi üldiseks sisseastumisnõudeks oli 6 klassi gümnaasiumi, leidus üksikuid kadette täieliku gümnaasiumiharidusega ja isegi ülikoolis õppinuid. Kooli sisseastumiseks vajaliku hariduse määrajaks jäid võistluskatsed, millest on kirjutatud eespool. Kadettide vanus sisseastumisel oli 18 aastast kuni 32 aastani. Keskmine iga võis olla umbes 21 aastat.

Võistluskatsed edukalt sooritanud ja kooli vastu võetud kadetid määrati osakondadesse nende oma vabal valikul, kusjuures valik tehti paremuse järjekorras.

Käsirelvaosakond. Osakonna ülem alampolkovnik Vladimir Brevern
Kadett KLEMENT, Oskar
Kadett KÄBALA, Oskar
Kadett KOMMISAR, Paul – hiljem muudetud KOMMUSAR, Paul
Kadett GRÜNREICH, Ernst – hiljem muudetud OLVING, Ernst
Kadett PARSMANN, Mihkel
Kadett ANDRESEN, Voldemar – tuli hiljem erikatsetega
Kadett RAUS, Villem
Kadett PREIBACH, Karl – hiljem muudetud KOOLME, Karl
Kadett HANSEN, Oskar
Kadett GLAUSSEN, August – hiljem muudetud LEETSAR, August
Kadett KOORT, Leonid
Kadett VIRK, Karl
Kadett KRAUS, Alfred – hiljem muudetud KANDRE, Alfred
Kadett LÄTTE, Max
Kadett GRUNO, Voldemar
Kadett JUHKAM, Emil
Kadett LARIONOV, Peeter – hiljem muudetud LAARSOO, Peeter
Kadett MÄGI, Reinhold – lahkus edasijõudmatuse pärast
Lipnik DREVING, Valter – lahkus omal soovil

Suurtükiosakond. Osakonna ülem erukindralleitnant Mihhail Drake
Kadett RITSBERG, Samuel – hiljem muudetud RISTNA, Samuel
Kadett LEIES, Herman
Kadett AINSON, Peeter
Kadett TIIVEL, Ernst
Kadett LAEV, Karl-Herbert – tuli hiljem erikatsetega

Kadett MULDAU, Georg
Kadett BERG, Voldemar
Kadett ROHTKETS, August
Kadett VILLEMSON, Vassili – hiljem muudetud VILLIAMSON, Vassili
Kadett KUTSAR, Kristjan
Kadett TRAKS, Rudolf
Kadett LENTSIUS, Rudolf
Kadett PATTE, Bernhard – lahkus tervislikel põhjustel
Sõjaväeametnik VIIL, Karl
Nooremleitnant OLAU, Verner

Pürotehnika osakond. Osakonna ülem kapten Hoerschelmann
Kadett KOPVILLEM, Aleksander
Kadett KORJUS, Nikolai – tuli hiljem erikatsetega
Kadett PUDEL, Leonhard
Kadett RUUSAUK, Ernst
Kadett VÕSOTSKY, Arkady
Kadett LOBJAKAS, Nikolai – lahkus tervislikel põhjustel

Autoosakond. Osakonna ülem insener Vladimir Feodorov
Kadett KULVER, Hugo
Kadett MARTSON, Ervin – hiljem muudetud MERE, Ain
Kadett PÜTSEPP, Hans
Kadett MARTINSON, Eduard – hiljem muudetud MARTNA, Eduard
Kadett SILBERG, Jüri – tuli hiljem erikatsetega
Kadett URBANOVITSH, Sergei – hiljem muudetud URBA, Sergei
Kadett MASING, Nikolai
Kadett ORRIK, Paul – hiljem muudetud RAUDNA, Paul
Kadett DEKLAU, Arved
Kadett JÄEV, Jaan
Nooremleitnant MÄGI, Adolf
Lipnik SEEMEL, Aleksander

Elektrotehnika nõrgavoolu osakond. Osakonna ülem insener Gisser
Kadett SIMSON, Aleksander – hiljem muudetud VIIRES, Aleksander
Kadett LÕOKE, Nikolai
Kadett MÄLLO, Johannes
Kadett PALIAS, Gottfried
Kadett LÄTTE, Eduard – hiljem muudetud LÄTE, Eduard
Kadett JALAK, Johannes
Kadett SCHWARZSCHULZ, Kurt
Kadett TOMP, Harald

Sõjaväe Tehnikakooli õpilased lahinguvarustuses. Keskel kompaniiülem kpt Aleksander Kulbush

Elektrotehnika kõvavoolu osakond. Osakonna ülem insener Viktorov
Kadett ISOTAMM Arnold
Kadett SEPP, Jakob
Kadett KANGUR, Ilarion
Kadett SELBERG, Johannes
Kadett PUNNISON, Oskar
Kadett REBAS, Johannes
Kadett MESIPUU, Valentin
Alamkapten MARTINSON, Leopold – hiljem muudetud MAISTE, Leopold

Raadioosakond. Osakonna ülem insener Karl Papello
Kadett DEKLAU, Herbert
Kadett BRAUN, Aleksander
Kadett PAU, Friedrich – hiljem muudetud PINDY, Frederick
Kadett KIVIMÄGI, Ferdinand
Kadett ROKK, Edmund
Kadett PALS, Johannes
Nooremleitnant ABEL, Karl

Riviliselt moodustati kadettidest üks kompanii (sel ajal nimetati rooduks). Kompanii jaotati 3 rühma, igas rühmas oli 3 jagu. Rühmadesse määramisel arvestati kadettide pikkust. Samuti sõltus pikkusest nende koht rivis. Selline igasuguse rivistuse puhul ja samuti sisekorras (magamiskohtade paigutus, järjestus söögilauas jne). Kompaniiülemaks oli alamkapten Aleksander Kulbush[1]. 1922. a lahkus alamkapten A. Kulbush ja uueks kompaniiülemaks sai kapten Aleksander Joost[2]. Hiljem määrati kompaniiülema abiks noorem-

[1] Kolonelleitnant **Aleksander Kulbush** (Kulgver), VR I/3 (1888–1941). Kuni aastani 1914 oli ta Türi algkooli juhataja. Esimese maailmasõja algul mobiliseeriti Vene sõjaväkke ja lõpetas 1915. a Petrogradi II lipnike kooli. Osales Esimeses maailmasõjas ja Vabadussõjas. Rahuaegse ohvitseri ettevalmistuse sai SÜÕ alalisväe ohvitseride kursustel. 1926. a lõpetas Kõrgema Sõjakooli II lennu. Hiljem teenis 3. diviisi staabis jaoskonnaülemana. Represseeriti Nõukogude võimu poolt ja suri Siberis vangilaagris 1941. aasta lõpul.

[2] Major **Aleksander Joost** (1881–?). Põhihariduse omandas kodus. Astus 1902. a vabatahlikult Vene sõjaväkke. 1903–1906 õppis Tšugujevi jalaväe junkrukoolis (Ukrainas). Osales rooduülemana Esimeses maailmasõjas, sai lahingutes kahel korral vigastada. Lahinguteenete eest autasustati neljal korral Püha-Anna ja Püha-Stanislavi aumärkidega. Ülendati 1916. a kapteniks. Vabadussõjas ei osalenud. Hiljem teenis Sõjakoolis kursuste ohviteserina (1920–1921), 10. jalaväerügemendis kompaniiülemana (1923–1925) ja Lennubaasi majandusjaoskonna ülemana (1925–1932). 1925. a ülendati majoriks ja 1932. a arvati sõjaväest pensionile.

Kahest ülaltoodud elulookirjeldusest nähtub kaks peamist Eesti Vabariigi ohvitseri väljaõppeviisi: rahuajal Vene sõjaväes kaadriohvitserina alanud teenistus ja maailmasõja ajal kiirkorras saadud väljaõpe (viimasesse rühma kuulusid eeskätt haritlased). Neile lisandusid kolmandana Eesti sõjakoolide lõpetajad.

leitnant Alfred Luts. Rühmavanemad olid järgmised: I rühm – kadett H. Kulver, II rühm – kadett S. Ritsberg ja III rühm – kadett H. Leies. Hiljem ülendati need kõik vanemateks portupeekadettideks[3]. Ohvitseridest rühmaülemaid ei olnud, kuid paraadidel määrati rühmaülemate kohtadele kuulajad.

Kompanii veltveebliks oli alguses kadett V. Mesipuu, hiljem kadett K. Kutsar. Sellega olid Sv Tehnikakoolil olemas edukaks õppetööks nii erialased kui ka rivilised eeldused, õpilaskond moodustas kompaktse sõjaväelise üksuse.

Nii võistluskatsed kui ka sellele järgnenud õpilaste jaotamine, mida on kirjeldatud ülalpool, toimus ajal, mil kool asus Tondi kasarmute II plokis.

2.10. Uued ruumid I plokis

Sv Tehnikakooli alaliseks asukohaks oli määratud Tondi kasarmute I plokk. Kooliruumide ettevalmistamine algas kohe pärast 9. juulit 1920. a, kui olid kinnitatud Sv Tehnikakooli koosseis, erialad ja õppekavad. Ruumide ettevalmistamine oli küllalt suur töö, nii et sissekolimise ajaks (august 1920) oli suudetud korrastada ainult hädavajalikud ruumid. Kõrval- ja eriruumide korrastamine kestis veel mõnda aega. Oli kohe näha, et Sv Tehnikakool kõigi oma erialaste töökodade ja kabinettidega ei mahu ühte plokki. Peamiselt Sv Tehnikakooli ruumipuuduse lahendamiseks alustati varsti uue hoone ehitamist Tondile. Üks nendest oli üldtuntud Valge Maja, mis oli suuremalt osalt Sv Tehnikakooli valduses ja milles asusid Sv Tehnikakooli kadettide eluruumid. Teine hoone oli autogaraaž, mis asus I ploki taga (lõuna pool). Selles hoones asusid Sv Tehnikakooli autotöökoda, garaažid ja sepikoda. Need hooned valmisid 1921. a lõpuks.[4] Kuni selle ajani puudusid suurtüki- ja autoosakonnal oma töökojad.

---

[3] *Vanem portupee- (portupei-) kadett* – kadeti auaste. Kadettide auastmed olid kadett, noorem portupeekadett, vanem portupeekadett ja portupeeveltveebel. Auastmenimetused pärinevad Tsaari-Vene sõjakoolide traditsioonist, kus portupeekadett oli sõjakooli õppur, kes täitis jaoülema, rühmavanema või veltveebli kohuseid.

[4] Tondi hoonete skeem vt lisa 11.

Õppetöö kooli autoosakonnas. Tutvumine automootoriga

Õppetöö kooli autoosakonnas. Tutvumine tankimootoriga

2.11. Administratsiooni- ehk staabiruumid

Administratsiooni- ehk staabiruumid asusid kasarmu 2. korrusel peasissekäigu lähedal. Seal olid eraldi kabinetid kooliülemale, adjutandile, majandusülemale. Peale selle olid ruumid rivi- ja majandusjaoskonna kantseleile. Õppeala inspektori[5] (insener Ivan Issakovi) kabinet, kantselei ja lektorite ruum asusid 1. korrusel.

2.12. Õpperuumid

Õpperuume oli mitut liiki. Kõigepealt olid klassiruumid, kus peeti teoreetiliste ainete loenguid, kus ei olnud vaja erilisi abivahendeid. Klassiruumide sisustus koosnes tavaliselt vajalikust arvust (kahe istekohaga) koolipinkidest, klassitahvlitest ning lektori lauast ja toolist. Klassiruume oli kolm. Üks suurem, kuhu koondati auto-, nõrgavoolu, kõvavoolu ja raadioosakonna kadetid üldloenguteks. Üks väiksem klassiruum oli suurtüki- ja pürotehnika osakonnale, kuna teine, väiksem ruum oli käsirelvaosakonnale. Viimasesse oli koondatud ka kollektsioon käsirelvi õppevahenditena. Koolipinkide sahtlites oli kadettide vihikute, kaustikute, loengute ja kirjutusvahendite hoiukoht. Peale selle oli joonestussaal joonestuslaudade ja muude joonestusvahenditega.

Erialaõppusteks olid laboratooriumid ja töökojad. Need olid järgmised: galvanoplastika laboratoorium, nõrgavoolu laboratoorium, kõvavoolu laboratoorium, elektriliste mõõtmiste laboratoorium, raadiolaboratoorium, käsirelvade ja autotöökoda, pürotehnika (keemia-) laboratoorium, suurtükitöökoda ja autogaraaž-töökoda (viimased kaks alates 1922. a). Üldpraktiliste tööde jaoks olid järgmised töökojad: sepa-, lukksepa-, plekksepa-, treimis- ja puutöökoda. Peale ülalnimetatud alade tuli õppida veel karastamist, oksideerimist, värvimist ja keevitamist. Laboratooriumid ja töökojad olid hästi ning ajakohaselt sisustatud masinatega, töö- ja mõõteriistade, aparaatide, mudelite ja muude õppevahenditega. Vajalik sisseseade saadi peamiselt sõjaväeladudest, kuid paljud instrumendid, aparaadid ja masinad telliti ka välismaalt, eriti Saksamaalt, kus sel ajal oli rahakurss soodne.

Õppetöökodade ülem oli insener Koov. Praktiliste tööde korraldajaks ja hindajaks oli ülemmeister Pakler. Iga ala jaoks oli omaette meister. Õppetöökodade ülemale ja kantseleile olid omaette ruumid. Seal oli ka töö- ja mõõteriistade ladu. Õppetöökojad asusid esimese korruse läänetiivas. Õppevahendid (vihikud, kaustikud, kirjutustarbed, joonestustarbed jne) olid vastavas laos, kust neid kadettidele välja anti. Nimetatud õppevahendeid kulus palju,

[5] Klasside inspektori ajutine kt.

mis oli tingitud asjaolust, et puudusid õpikud ja käsiraamatud, ning seetõttu tuli loengutel teha võimalikult täpsed märkmeid.

2.13. Eluruumid

Eluruumid asusid alguses kuni 1921. a detsembrikuuni kasarmu läänepoolses tiivas teisel korrusel. Kadettide magamisruumiks oli suur ühine ruum, poolitatud keskel asuvate tugisammaste ja ümmarguste raudahjudega. Raudvoodid olid paigutatud paarikaupa kokku, sest ruum ei võimaldanud lahedamat asetamist. Kasutusel olid puust öökapid. Aja möödumisel ilmusid magamisruumidesse lutikad. Need hävitati detsembris 1921 enne Valgesse Majja kolimist. Voodid, öökapid, taburetid jne gaasitati tihedalt suletud ruumis. Kadetid magasid mõned ööd endises ruumis põrandale asetatud põhukottidel. See operatsioon õnnestus: lutikad hävisid.

Pesemisruum külma voolava veega oli olemas, kuid veeklosett valmis hiljem, vahepeal kasutati varem kirjeldatud käimlat. Samas kasarmutiivas teisel korrusel asus kompüli[6] kabinet ja kantselei, korrapidajaohvitseri tuba, varaladu, kadettide isiklike kohvrite ja linnaskäimise rõivaste ruum ning garderoob. Esimesel korrusel olid veel sõdurite pood, juuksur, kingsepa- ja rätsepatöökoda. Viimased kaks viidi hiljem üle Valgesse Majja. Eriruumidest tuleks veel nimetada ohvitseride ja lektorite kasiinot, mis asus kasarmu idapoolses (linnapoolses) tiivas teisel korrusel. Kadettidele oli see kasiino suletud, kuid ohvitseri või lektori külalisena oli üksikutel kadettidel võimalus kasiinot külastada. Seal oli saadaval ka alkohol. Kuna kasiinos oli olemas klaver, siis viidi kadetid sinna laulude õppimiseks. Härra Viirmanni juhatusel õppisid kadetid mitmeid isamaalisi laule neljal häälel laulma. Eriti mõjuvalt kõlas Eesti Vabariigi hümn. Selle laulmine pakkus kõigile tõsist naudingut. Õhtune loendus oli iseenesest igav ja rutiinne toiming, ent hümnini jõuti, nakatas ja elustas see kadette. Vaatamata asjaolule, et kadettide rivistus ei ühtinud ega sobinud üksikute häälegruppidega, oli igaüks oma laulus nii kindel ja iseseisev, et naabri erinev laulmine ei viinud kedagi rööpast välja. Kui saaks seda veel kunagi nii vabalt ja võimsalt kõlada lasta!

[6] Kompaniiülema ametinimetus (lühendatult) tollases sõjaväe käibekeeles.

Vaade magamisruumi

Söögisaal, köök ja toiduladu paiknesid kasarmu I ploki lõunatiivas. Pikad söögilauad pinkidega olid paigutatud köögipoolsesse külge suunaga lõunast põhja. Söögisaali põhjapoolne külg jäi vabaks ja seal toimus kadettide õhtune loendus. Pidulikel sündmustel paigutati piki põhjapoolset seina külaliste laud. Söögisaali põhjapoolne sein oli kogu ulatuses dekoreeritud kooli ja osakondade embleemidega. Keskele oli suures kaares ja suurelt trükitud "Au, Töö ja Isamaa", mis oli kooli juhtlauseks. Köögis olid suured (veneaegsed) supikatlad, kuid oli ka pliit praeahjudega. Sealsamas köögi kõrval oli toiduladu ja mõned muud kõrvalruumid. Üks ruum oli naiskoka eluruumiks. Sv Tehnikakooli kasutada olnud I ploki ruumide loetelu lõpetades tuleb nimetada suitsetamise ja ühtlasi külaliste vastuvõtu ruumi. See oli ühendavaks ruumiks hoone keskel, just söögisaali ees. Detsembris 1921, pärast kadettide üleviimist uutesse eluruumidesse Valges Majas, kasutati I ploki vabaks jäänud ruume järgmiselt: suur eluruum jäi suurtükiosakonna õpperuumiks ja ühtlasi suurtükitöökojaks, üks väiksem ruum läks pürotehnika osakonna käsutusse – pürotehnika (keemia-) laboratooriumiks.

Suurtükitöökoja paigutamine teisele korrusele ei olnud hea lahendus, kuid teist võimalust ei olnud. Enne suurtükkide ülestoomist (osadeks lahtivõetult) arvestati põrandatalade kandejõudu. Põrandapinda oli kasutada külluses, mis võimaldas paigutada suurtükke hajutatult.

2.14. Valge Maja ruumide jaotus

Hoone teine korrus oli täies ulatuses Sv Tehnikakooli kasutada. Kaks suuremat ruumi hoone keskel olid kadettide magamisruumideks. Esimeses asus I rühm ja pool II rühma, tagumises ülejäänud II rühmast ja III rühm. Ruumid olid avarad, valged ja õhurikkad. Voodid olid üksteisest öökapiga eraldatud. Vahekäike oli ohtralt. Ülesrivistamiseks oli ruumi küllaldaselt. Oli olemas avar ja veeklosett. Samuti oli eraldi võimla, seal olid mõned võimlemisriistad. Siin õpiti (vabast ajast) härra Popovi juhendusel florettidega vehklemist. Eraldi suur ruum oli garderoobiks. Seal hoiti kadettide isiklikke kohvreid ja linnaskäimise riideid. Ei puudunud ka lugemistuba, kus oli lubatud suitsetada ja ka külalisi vastu võtta. Korrapidajaohvitseri tuba oli sealsamas. Kadettide eluruumidesse pääses hoone põhjapoolse (kasarmutepoolse) sissekäigu kaudu.

Valge Maja lõunapoolse otsa mõlemad korrused olid Sv Tehnikakooli päralt. Seal asusid kingsepa- ja rätsepatöötuba ning kadettide pesu kokkukogumise ja parandamise ruum. Mõned toad olid antud Sv Tehnikakooli teenistujatele eluruumideks. Esimese korruse põhjapoolses otsas asus ambulants, mis oli Sõjakoolil ja Sv Tehnikakoolil ühine. See ei kuulunud Sv Tehnikakooli koosseisu. Hoone keskmises osas (esimesel korrusel) Sõjakooli I aspirantide kursuse eluruumid. Kõik väiksemad toad hoone lõunatiivas kuulusid Sv Tehnikakooli valdusesse.

Vaade söögisaali. Seinal Sõjaväe Tehnikakooli ja selle osakondade embleemid

2.15. Õppetöö Sõjaväe Tehnikakoolis (1920–1923)

Õppetöö taotles Sv Tehnikakoolis kahte eesmärki: esiteks – ette valmistada meie sõjaväele erialatehnikuid, teiseks – anda õpilastele täielik riviohvitseri ettevalmistus. Tehniline ettevalmistus jagunes omakorda seitsmeks erialaks (osakonnaks), kuna riviohvitseri ettevalmistus jagunes jala- ja suurtükiväekutseks. Suurtükiväekutse ettevalmistuse said suurtüki- või pürotehnika osakonda kuuluvad kadetid. Kõik teised said jalaväeohvitseri ettevalmistuse.

Eespool kirjeldatud asjaoludel oli kooli õppetöö nii ainestikult kui ka õppeainete ulatuselt niivõrd laialdane ja mitmekesine, et praegustes oludes on võimatu seda üksikasjalikult kirjeldada. Käesolevas on püütud iseloomustada õppetööd üldjoontes, süvenemata üksikute õppeainete sisusse ja ulatusse. Riviohvitseri väljaõppe nõuded olid üldiselt teada ja sellepärast ei valmistanud selle ala õppekavade koostamine ja õppetöö läbiviimine raskusi. Sõjakool oli sel ajal andnud meie noorele sõjaväele juba kaks lendu ohvitsere[7] ja sealt saadud kogemusi rakendati ka Sv Tehnikakoolis.

Tehnilise ala õppetöö korraldamine oli palju raskem. Kõigepealt tuli kindlaks määrata tulevaste tehniliste juhtide ülesanded ja juhtidele esitatavad nõuded. Selle juures selgus, et on vaja järgmiste erialade tehnikuid: käsirelvade, suurtüki-, auto-, elektrotehnika nõrgavoolu, elektrotehnika kõvavoolu ja raadiotehnikuid ning pürotehnikuid. Õppekava sisaldas rida reaal- ja tehnikaaineid, mis üldiselt kuuluvad kõrgema õppeasutuse (tehnikaülikooli) I, II ja isegi III semestri loengute kavasse. Kahjuks peab märkima, et nendes ainetes saadud hindeid ei arvestatud tehnikaülikoolis. Selle põhjuseks oli asjaolu, et 1920. a ei olnud meil kõrgem õppeasutus tehnikahariduse saamiseks veel välja kujunenud. Sellepärast ei olnud võimalik õppeaineid koordineerida.

1936. a uuesti avatud Sv Tehnikakoolis kõrvaldati see puudus. Reaal- ja tehnikaaineid kuulati tehnikaülikoolis. Katsetel saadud hindeid arvestati hiljem ülikoolis edasiõppimisel. Sv Tehnikakooli kursuse kestuseks määrati 3 aastat. Õppekava oli jaotatud kolmele semestrile, igaüks aastase kestusega. Iga semestri lõpul olid semestrikatsed. Katsetel nõrgaks osutunud kadetid arvati koolist välja. Semestrid jagunesid ettevalmistavaks, põhi- ja lõpusemestriks.[8]

---

[7] Vabariigi Sõjakooli I, sõjaaegse lennu lõpetas 1919. a 109 lipnikku-jalaväeohvitseri, 25 ratsaväeohvitseri ja 57 suurtükiväeohvitseri, II lennu lõpetas (1920. a) 151 lipnikku (ja 1 sõjaväeametnik) jalaväe erialal, 18 ratsaväelast ja 26 suurtükiväelast. Nimetatud lendude lõpetajad said kiirkorras siiski ainult sõjaaegse (reserv-) ohvitseri ettevalmistuse, mistõttu otseseid kogemusi kaadriohvitseride ettevalmistamiseks polnud sealt üle võtta. Elukutselisi (kaadri-) ohvitsere hakati Sõjakoolis ette valmistama alles alates 1921. aastast (3-aastane kursus).

[8] Väljavõtteid õppekavadest vt lisa 5.

2.16. Ettevalmistav semester (1920–1921)

Ettevalmistav semester oli selleks, et ühtlustada ja täiendada kadettide teoreetilisi teadmisi matemaatikas, füüsikas, keemias, eesti keeles ja võõrkeeltes reaalgümnaasiumi õppekava ulatuses. Sinna lisandusid veel kujutav geomeetria, mehaanika, tehnoloogia ja joonestamine. Sõjalistest õppeainetest tehti algust üldtaktika, fortifikatsiooni ja sõjaväe määrustikkude loengutega. Samal semestril alustati ka üldpraktiliste töödega, mis jätkusid kogu kursuse jooksul. Üldpraktilised tööd tuli teha seppadel, lukuseppadel, raua- ja puutreialitel ning tisleritel. Igal alal tuli valmistada (välja töötada) saadud joonestuse järgi kindel ese. Näiteks tisleri (puutöö) alal tuli valmistada tool, millega oli võimalik täiendada kooli puudulikku inventari. Riviõppus, võimlemine ja laskmine (käsirelvadest) olid õppetegevusse põimitud kogu kursuse vältel. Ettevalmistava semestri õppekava ühtis osakonniti. Selle semestri kestel omandatud teoreetilised teadmised olid aluseks järgnevatel semestritel õpitavate tehniliste erialaainete mõistmiseks ja omandamiseks.[9] Paljudele kadettidele oli esimene semester (õppeaasta) eriti pingeline. Selle põhjuseks oli esiteks kiirendatud tempo, millega matemaatika-, füüsika- ja keemiakursus läbi võeti. Teiseks põhjuseks oli asjaolu, et enamik kadette, olles sõja tõttu katkestanud õppetegevuse, olid õpingutest teatud määral võõrdunud. Muretu ja vaba elu, millega oldi harjunud Vabadussõja kestel ja sõjale järgnenud ajajärgul, oli möödas. Eesti iseseisvus oli saavutatud – nüüd pidid needsamad võitlejad-kadetid ka endale iseseisvuse (tuleviku) kindlustama. See nõudis rohket tööd, pingutust ja sageli loobumist meelitavatest üritustest selleks, et vabal nädalalõpul süveneda õpingutesse. Nendest esialgsetest raskustest saadi üle ja hilisem õppetöö ei tundunud enam nii raske olevat.

Õppetunde oli esmaspäevast reedeni 8, laupäeval oli 4 õppetundi. Laupäeviti olid tavaliselt repetitsioonid[10], mis kestsid mõnikord õhtuni.

---

[9] Kõikide osakondade ettevalmistava semestri õppeainete ja praktiliste tööde õppekava koos tunnimahtudega vt lisa 5 lk 320–321.

[10] *Repetitsioon* (verbist *repeteerima*) – 'õppima, kordama, korrates kätte õppima või õppimises järele aitama'. Mõeldakse ilmselt tunde, kus varem läbivõetud teooria alusel harjutati näiteks ülesannete lahendamist. Tegemist oli ka enne läbivõetud aine teadmiste kontrolliga.

Valge Maja Tondil. Foto 1930. aastatest

2.17. Põhisemester (1921–1922)

Põhisemester algas teisel kooliaastal pärast suvist puhkust ja kestis terve aasta kuni järgmise aasta puhkuseni. Õppetöö ei olnud selle semestri kestel enam osakondades ühtne, vaid hakkas erialati jagunema. Vastavalt erialale tulid juurde uued tehnilised (teoreetilised) õppeained, aga eriti palju lisandus praktilisi erialaaineid. Osakondade üldained olid selle semestri algul kõrgema matemaatika ja analüütilise geomeetria loengud. Mehaanika, tehnoloogia, elektrotehnika, tugevusõpetus, tehniline joonestamine ja mitmed muud tehnilised ning sõjalised õppeained olid kõigi osakondade õppekavades, kuid erinevas ulatuses. Jätkusid üldpraktilised raua- ja puutööd. Erilist tähelepanu pöörati eriala praktilistele töödele vastavates töökodades, kabinettides ja laboratooriumites. Igal erialal olid vilunud õppejõud ja instruktorid, kelle juhendamisel õpiti põhjalikult tundma relva, mootori, masina, aparaadi või mõõteriista materiaalosa, nende kasutamist, hooldamist ja parandamist. Üld- ja eriala praktilised tööd olid tavaliselt pärast lõunat ja kestsid 4 õppetundi.

Teisel õppeaastal (põhisemestril) eraldati suurtüki- ja pürotehnika osakonna kadetid suurtükiväe kutseohvitserile vajaliku väljaõppe saamiseks. Algasid suurtüki rivimäärustiku, suurtüki laskeasjanduse ja ratsasõidu õppused. Suurtükiõppus viidi läbi Sõjakooli patarei ülema kapten Velligi juhendamisel, kuna ratsasõitu õpetas nooremleitnant Toom. Ratsasõitu õpetati ka

teistesse osakondadesse kuuluvatele kadettidele, kuid neil oli tunde vähem. Õppusteks vajalikud suurtükid ja hobused saadi Sõjakooli patareist.

Sõjaväe Tehnikakooli klassivaade

Väliõppusi oli sel semestril rohkesti. Pärast semestri lõpukatseid, mille kirjeldus järgneb hiljem, algas lahinguõppuste ajajärk. Suurtükiväelased lähetati laagri ajaks Sõjakooli patarei koosseisu. Rännakukorras liikus patarei Jägala suurtükiväelaagrisse, kuhu jäädi umbes viieks nädalaks. Magati telkides (4 kadetti telgis), kuid muidu elati ja tegutseti lageda taeva all. Suurtükkidest laskmine toimus tavaliselt kaks korda nädalas. Esimesel laagriperioodil (1922. a) ei võimaldatud Sv Tehnikakooli kadettidele suurtükitule juhtimist. Jalaväelaste kutseline väljaõpe toimus samal ajal. Nende taktikaline, lahinguline ja laskeväljaõpe viidi läbi Valdeki, Pääsküla, Mustamäe, Vääna ning Tondi piirkonnas. Nende õppuste tegelikuks juhiks ja läbiviijaks oli kompaniiülem alamkapten A. Kulbush.

Pärast suviseid väliõppusi ja laagriperioodi kogunesid kadetid uuesti Tondile, et minna rõõmsalt kuuajalisele suvepuhkusele.

2.18. Lõpusemester (1922–1923)

Lõpusemester oli kooli viimaseks õppeaastaks ja seetõttu erines õppetöö mitmeti eelmiste semestrite omast. Praktiliste alade õpetamist süvendati mitmeti, kuid samal ajal tuli läbivõtmisele rida tehnilisi ja sõjalisi erialaaineid. Õppekava sisaldas mitmeid ekskursioone ja lühemaajalisi lähetusi eri väeosadesse, tööstustesse, tehastesse, jõujaamadesse ja muudesse tehnikaasutustesse. Nende ekskursioonide eesmärgiks oli laiendada tulevaste tehnikute silmaringi. Ekskursioone korraldati järgmistesse sõjaväeasutustesse: lennuväkke, auto-tanki rügementi, merekindlustesse, Arsenali, relvalattu, laskemoonalattu. Peale selle külastati veel terasvalu Ilmarise tehases, sadamatehaseid, Krulli vabrikut, Tallinna elektrijaama, allmaa jõujaama, Volta vabrikut jmt. Need ekskursioonid andsid kadettidele hea ülevaate meie riigi tööstustest ja üldisest tehnilisest arengust. Lisaks sellele oli võimalik tegelikkuses näha mitmeid masinaid, aparaate ja toiminguid, mida kursuse kestel oli teoreetiliselt õpitud. Selle kõrval kestsid edasi loengud nii tehnilistes kui ka sõjalistes ainetes.

Kevade tulekul muutusid väliõppused intensiivsemaks. Tuli läbi teha rida praktilisi õppusi ning fortifikatsiooni- (pioneeri-) ja välitopograafilisi töid. Riviohvitseride kutse-ettevalmistamine oli selle semestri kestel erinev. Jalaväe kutseliiki kuuluvad kadetid olid tegevad mitmesuguste väliõppustega, kus nad omandasid vajalikke teadmisi ja kogemusi. Need õppused haarasid kõiki väliteenistuse ja lahingufaase rühma ning kompanii ulatuses. Käsirelvadest tehti õppe- ja lahinglaskmisi. Lahinglaskmistel tuli kadettidel olla tegelikuks tulejuhiks, seda nii püssi- kui ka kuulipildujatule puhul. Suurtükiväe kutseliiki kuuluvad (suurtüki- ja pürotehnika osakonna) kadetid tegelesid alates varakevadest kutsealaste õppustega eriti hoogsalt. Palju õppeaega läks hobustega tegelemisele ja ratsasõidule. Õpiti tundma ja kasutama mitmesuguseid optilisi mõõte- ja vaatlusriistu. Maastikul tehti patarei positsiooni ja vaatluspunkti luuret ning õpiti nende valikut. Eriti põhjalikult õpiti tundma ja harjutati kasutama mitmesuguseid suurtüki tulejuhtimise viise. Kõik need teadmised ja oskused olid vajalikud suvisel laagriajal suurtükilaskmistel, kus kadetid pidid näitama oma võimet tegutseda tulejuhina, patarei ohvitserina või vaatlejana.

Õppused Valdeki õppeväljal 1923. a. kevadel

Nagu varem märgitud, ei olnud suuremal osal kadettidest kooli astudes täielikku keskkooli- (gümnaasiumi-) haridust. Matemaatikas, füüsikas, keemias ja keelte alal täitsid Sv Tehnikakooli kursuse õpingud kuhjaga gümnaasiumi nõudeid, kuid täieliku keskkooli lõputunnistuse saamist see ei võimaldanud. Keskkooli lõputunnistus oli olulise tähtsusega neile, kes hiljem soovisid jätkata õpinguid mõnes kõrgemas õppeasutuses. Keskkooli lõputunnistuse saamiseks tuli juurde õppida järgmisi õppeaineid ja sooritada neis katsed: maateadus (ühes kosmograafiaga), ajalugu, kodanikuteadus, hingeteadus ja loogika. Kokkuleppel Haridusministeeriumiga saadi 1923. a kevadel vilunud õppejõude, kes pidasid ülalnimetatud ainetes õhtuti pärast tunniplaani Sv Tehnikakoolis loenguid. Haridusministeeriumi määratud katsekomisjoni ees sooritati hiljem vastavaid katseid, mille põhjal anti hiljem välja Sv Tehnikakooli lõputunnistuse kõrval ka keskkooli (reaalgümnaasiumi) lõputunnistus.

1923. a kevadel, ilusal sirelite õitseajal, oli Sv Tehnikakooli õppekava läbi võetud. Algasid lõpukatsed, mis nõudsid kadettidelt viimast pingutust. Pärast katseid, umbes viie nädala kestel, toimusid jalaväelastele väliõppused Valdeki piirkonnas, suurtükiväelastele laager Jägalas ja laskmine polügoonil.

27. juulil 1923. a lõppes Sv Tehnikakooli esimene tegevusperiood. Vastava paraadi ja tseremooniaga ülendati kuulajad ja kadetid nooremleitnanti-

deks. Sellele järgnenud puhkuselt ei tuldud enam kooli tagasi: igaüks siirdus temale määratud väeossa.

Järgnevas kokkuvõttes on püütud anda üldine pilt Sv Tehnikakooli õppetöö käigu kohta kolme aasta kestel semestrite kaupa. Püüan loetleda õppeaineid ja lektoreid. Tingitult mitmesugustest erialadest on õppeainestik väga mitmekesine. Olen püüdnud jaotada üldained, mida õpetati kõigis osakondades, ühte gruppi, kuigi mõne aine õpetamise ulatus polnud kõigis osakondades sama. II gruppi on paigutatud peamiselt erialaained, mida õpetati ainult kindlates osakondades.

2.19. Üldained

Tehniliste vägede taktika – kindralmajor Dimitri Lebedev
Taktika – (end. Vene ratsaväekindral) Gleb Vannovski
Suurtükiõpetus – (end. Vene suurtükiväekindral) Mihail Drake
Fortifikatsioon – insener Ivan Issakov
Sõjaajalugu – (end. Vene kindral) Aleksei Bajov
Administratsioon – kolonel Viard
Õigusteadus – Roslavlev
Topograafia – G. Vannovski
Määrustikud – kompaniiülem (kapten Aleksander Kulbush)
Aritmeetika – insener Gisser
Algebra – insener Karl Papello, insener Gisser
Trigonomeetria – insener K. Papello, insener Gisser
Geomeetria – insener K. Papello, insener Gisser
Analüütiline geomeetria – insener Vladimir Feodorov
Kõrgem matemaatika – insener K. Papello
Füüsika – härra Larionov
Keemia – härra Larionov
Mehaanika – insener Vitorov
Tehnoloogia – insener Jegorov, insener Koov
Mehaanilised liikumise abinõud – kolonel Viktor Ungern-Sternberg
Elektrotehnika – insener Viktorov, insener Gisser
Joonestamine – insener V. Feodorov
Tehniline joonestamine – insener V. Feodorov
Eesti keel – härra Viirmann
Inglise keel – härra Tomson
Saksa keel – härra Viirmann
Kujutav geomeetria – insener V. Feodorov
Välitopograafia – G. Vannovski, M. Drake
Praktilised tööd töökodades – insener Koov, insener Otto, härra Pakler

Riviõppus – kompaniiülem (kpt A. Kulbush)
Ratsasõit – leitnant Toom
Võimlemine – instruktor T. Sulg

2.20. Erialaained

Tugevusõpetus – tehnik Villems, insener I. Issakov
Anorgaaniline keemia – professor Dreier
Tehniline keemia – professor Dreier
Määr- ja põlevainete tehnoloogia – professor Dreier
Pürotehnika – kapten Hoershelmann
Püssirohu ja lõhkeainete valmistus – kapten Hoershelmann
Aurukatlad ja masinad – insener Viktorov
Käsirelvade õpetus – kolonelleitnant V. Brevern
Suurtüki materjalosa – M. Drake
Suurtükiväe taktika – M. Drake
Hobuse tervishoid – veterinaardoktor Grünberg
Plahvatusmootorid – insener V. Feodorov
Automobiili õpetus – insener V. Feodorov
Soomusmasinad – insener V. Feodorov
Elektrijaamad – insener Viktorov
Elektrivõrgu ehitus – insener Viktorov
Elektrivalgustus – insener Viktorov
Elektrilised mõõtmised – insener Gisser
Raadiotehnilised mõõtmised – insener K. Papello
Raadiotelegraaf – insener K. Papello
Telegraafia, telefoonia – insener Gisser, insener Seim
Ehitustehnika – insener I. Issakov
Mürgised gaasid – härra Dietrich Buxhoevden
Maa-aluste miinide paigaldamine – kapten Hoershelmann
Praktilised tööd käsirelvade alal – kolonelleitnant V. Brevern, härra Artur Lemberg
Praktilised tööd suurtüki alal – kindral V. Drake, härra Villy Vihmann
Praktilised tööd pürotehnika alal – kapten Hoershelmann
Praktilised tööd autode alal – insener V. Feodorov
Praktilised tööd raadio alal – insener K . Papello
Praktilised tööd elektri kõvavoolu alal – insener V. Maikäser, tehnik Kull
Praktilised tööd elektri nõrgavoolu alal – insener Gisser
Patarei rivi ja suurtükilaskmine – Sõjakooli patarei ülem kapten Hugo Vellig, leitnant Harald Lokk
Jalaväe lahinguõppus ja lahinglaskmine – kompaniiülem (kpt A. Kulbush)

Loetletutele lisandusid veel mitmed erialainstruktorid galvanoplastika laboratoorium, mille juhatajaks oli insener Pavel Efimov. Õppetöökodades töötas igal alal vilunud meister. Kõigis osakondades (peale pürotehnika ja raadioosakonna) andsid eriala praktilist osa vilunud instruktorid. Vabatahtlik aine oli prantsuse keel, mida õpetas härra Victor Chevalier. Vehklemine (florettidega) oli samuti vabatahtlik ning seda juhendas härra Popov. Tantsukursusi korraldati õhtuti, üldist kombeõpetust andis kapten Pappe, kes lühikest aega täitis kompaniiülema abi ülesandeid. Nädala tunnikava koostasid ja kooskõlastasid klasside inspektor, insener I. Issakov ja kompaniiülem.

Nagu juba varem tähendatud, lugesid suurem osa lektoreid oma ainet vene keeles. Õpikuid ja käsiraamatuid ei olnud, väga olulist osa omasid ülestähendused, mis loengutel tehti. Mõned üksikud lektorid, nt kindral Drake ja kapten Hoershelmann, olles selgitanud kindla osa oma ettekandest, dikteerisid selle kokkuvõtlikult ülesmärkimiseks. See viis võimaldas saada õppeainest täieliku konspekti, mis hõlbustas repetitsioonideks ja katseteks ettevalmistamist. Suuremalt osalt tuli loenguid jälgida ja samal ajal märkmeid teha. See nõudis teatud vilumust. Insener I. Isakovi loenguid oli kerge jälgida ning ühtlasi ülestähendusi teha, sest tema loengutempo oli aeglane ja esitus hästi läbi mõeldud. Insener Gisser oli vilunud pedagoog ja tema luges matemaatilisi aineid. Tema loengutes oli märkmete tegemine samuti üsna hõlbus. Mõned lektorid olid küll head ja tugevad oma õppeaines, kuid neil puudusid pedagoogilised oskused, mille tõttu oli nende loenguid raske jälgida. Insener K. Papello oli väga kõrgesti hinnatud teadusemees, kuid tema pedagoogilised võimed matemaatika õpetamisel ei olnud samal tasemel. Insener K. Papello võimekust kasutas ära Saksamaa sõjatehniline tööstus vahetult enne II maailmasõda ja selle kestel.[11]

Tugevusõpetuse loengutega tegi algust tehnik Villems, kuid varsti selgus, et selle aine õpetamine ei edene eriti. Härra Villems oli pealegi tegev eratööstuses (vist Volta vabrikus), nii et loenguid peeti õhtuti väljaspool normaalõppeaega. Selle aine õpetamise võttis hiljem üle insener I. Isakov. Õppetulemused osutusid temaga märksa paremaks. Õppetegevuses tuli ette mõnikord ka koomilisi juhtumisi. Näiteks leidis härra Villemsi loengus aset järgmine intsident.

Härra Villems, arendades klassitahvlil teatud matemaatilisi lauseid, tarvitas sageli ütlust "Katsume vanast lahti saada", juhul kui ta asendas teatud muutujaid. Ühel loengul oli ta klassitahvlile märkinud rea matemaatilisi

[11] **Karl Papello** (1890–1958) oli Eesti füüsik, insener ja leidur. Töötas Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes inseneri ja õppejõuna. Valmistas muuhulgas Eesti sõjaväe tellimusel 1920. aastatel suurtükiväe tulejuhtimisseadmeid. Alates 1932. aastast töötas Carl Zeissi firmas Saksamaal. Talle on omistatud näiteks autorsust Teise maailmasõja eel Saksamaal Carl Zeissi firma välja töötatud õhutõrjekahuri tulejuhtimisseade Wikog *(Winkelgeschwindigkeits-komandogerät)* loomisel.

lauseid ning valemeid ja arvas, et keegi kadettidest võib nüüd probleemi edasi arendada. Ta uuris kadettide nimekirja ja ütles: "Kadett Pudel, arendage Teie edasi!" Kadett Pudel, kes oma mõtetega oli viibinud hoopis teisal, astus tahvli ette, silmitses üldises vaikuses mõnda aega tahvlile kirjutatud valemeid ja lausus lõpuks: "Kõigepealt katsume vanast lahti saada." Ta võttis käsna ja pühkis tahvli puhtaks.

Hämmastus oli üldine. Lõpuks hr Villems kosus ja lausus: "Ja nüüd katsume kadett Pudelist lahti saada", käskides tal klassist lahkuda. Ei ole teada, et sellel intsidendil oleks olnud erilisi tagajärgi.

Üldkokkuvõttes oli lektoreid mitmesuguseid. Oli neid, kelle loengud olid elavad ja huvitavad, kes muutsid ka ettekantud aine huvitavaks. Teisest küljest leidus ka neid, kelle esinemisviisi tõttu muutus õppeaine igavaks ja väsitavaks. Vaatamata esinemisviisile tuli õppeaine kadettidel omandada; vahe seisnes selles, et mõne aine puhul oli see kergem kuna teine nõudis rohkem tööd.

Päevakorras oli aeg kella 18.30 kuni 20.45 iseõppimiseks. Sel ajal pidid kadetid viibima vastavates klassiruumides ning tegelema õppetööga. Harilikult kulus see aeg päeval peetud loengute kohta tehtud ülestähenduste läbivaatamiseks, täiendamiseks ja selgitamiseks. Võrreldes ja täiendades üksteise märkmeid, oli võimalik koostada võrdlemisi täielikku konspekti. Mõned kadetid ei rahuldunud loengul tehtud ülestähendustega, vaid koostasid nende põhjal üksikasjalise kirjutise, mis kanti erikausta. Semestrikatsete ettevalmistamisel olid need konspektid väga nõutud ja kõrgesti hinnatud.

Peab tähendama, et õhtuse iseõppimise aja kasutamises tuli ette ka korrast kõrvalekaldumisi. Kui õppetöö võimaldas, siis kuulati mõne hoobelda armastava kadeti jutustusi "kangelastegudest" sõja- või õrnema soo rindel. Ühtlasi oli see soodus aeg ja koht isiklike kirjade kirjutamiseks. See leidis laialdast kasutamist. Tuli ette juhtumisi, kus mõni väsinud kadett uinus raamatu taga magama. Need õhtused iseõppimise tunnid olid õppetöö seisukohast eriti viljakad. Nii mõnigi matemaatiline või tehniline probleem, mis loengul ei saanud kõigile selgeks, arutati küsimuse-kostmise teel ühiselt klassitahvli juures uuesti läbi, nii et kõik, kellel vähegi huvi oli, said täieliku selguse.

Õppetöö tulemuste kontrollimiseks olid repetitsioonid ja katsed. Repetitsioone korraldasid lektorid oma aines perioodiliselt ning neid määras klasside inspektor, harilikult laupäeviti. Küsimusi esitati läbivõetud õppeaine ulatuses. Repetitsioonil saadud holva hinde puhul kaotas kadett linnaloa õiguse. Et seda tagasi saada, pidi kadett vähemalt nädalapäevad tublisti õppima ja siis esitama vastavale lektorile soovi oma hinnet parandada.

Sv Tehnikakoolis hinnati õppetulemusi 12-pallisüsteemis, kusjuures numbrid tähendasid järgmist: 1–5 ‘nõrk’; 6–8 ‘rahuldav’; 9 ja 10 ‘hea’; 11 ja 12 ‘väga hea’.

Katsed tehti iga semestri lõpul kuni juunikuuni, kui õppeaastaks ette nähtud õppeained olid läbi võetud. Koos sellega langesid teatud õppeained õppekavast välja, kuna uued tulid asemele. Semestrikatsed viidi läbi umbes nelja nädala jooksul. See oli iseäralik periood: tunnikavas olid ainult katsete ajad ja ainestik. Muud õppetegevust ei olnud. Raskematel õppeainetel oli päev või kaks ettevalmistamiseks. Kergemad ained olid määratud päeviti. Katsete aeg oli kadettidele eriti pingerikas. Hommikust hilja õhtuni istuti klassides või laboratooriumides, valmistati end ette katseks. Ja kui üks oli sooritatud, siis kohe oli teine tulemas. Lõpuks oli mõtlemine ja meel selliselt treenitud, et nii pea kui ühe aine katse oli sooritatud, unustati selle sisu, et teha ruumi uuele ainele. Paljudel tuli katseteks ettevalmistamise ajast puudus ja kuna üle kella 22.00 ei olnud lubatud üleval olla, lasksid nad endid hommikul kell 03.00 või 04.00 äratada (selleks takistusi ei olnud).

Katsed korraldati kolmeliikmelise komisjoni ees, kus komisjoni esimees oli väljastpoolt ja mitte aine lektor. Katsetel kasutati piletisüsteemi. Läbivõetud õppeaine oli jagatud mitmesugustesse allküsimustesse ja grupeeritud piletiteks. Igas piletis oli küsimusi võimalikult mitmelt alalt. Katsekomisjoni ees tuli laualt võtta pilet (number), asuda klassitahvli juurde, märkida nimi ja pileti numbri tahvlile ning asuda kavas ettenähtud küsimustele vastuseid ette valmistama. Üldiselt kutsuti korraga välja 4 kadetti. Tegelik komisjoni ees oleku aeg (küsimistele vastamine) oli umbes 30 minutit (koos ettevalmistusega 2 tundi). Komisjoni liikmed hindasid kadetti eraldi ja lõpphindeks jäi matemaatiline keskmine. Eriala praktilisi töid hindas vastava ala juhataja (üldjuhul osakonnaülem). Tuleb märkida, et ka praktiliste alade (relvad, mootorid, masinad, aparaadid) tundmaõppimine nõudis kadettidelt õhtust iseõppimist, mida tehti vastavas töökojas või laboratooriumis.

Haridusministeeriumi 19. mai 1923. a korralduse nr 21863 põhjal moodustatud komisjoni ees sooritasid kadetid täienduskatsed õppeainetes, mis kuulusid reaalgümnaasiumi kavasse, ja omandasid kõik need õigused, mis olid reaalgümnaasiumi lõpetajail.

Katsete tulemused (hinded) tehti teatavaks kohe pärast katsete lõppu. Need tekitasid kadettides enamasti rõõmuväljendusi, aga mõnele ka pettumust. Semestri ja kooli lõpetamisel anti välja tunnistused kõigi ainete hinnetega, ühtlasi määrati paremusjärjestus.

TUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik Harald Tõnise poeg Pomp on E. V. Sõjaväe Tehnika kooli 1923. a. lõpetanud ja peale selle Haridusministeeriumi 19 mai 1923 a. № 21863. korralduse põhjal moodustatud kommisjoni ees täienduseksamid sooritanud, mille tõttu temal kõik need õigused on, mis Eesti keskkoolide (reaalgümnaasium) lõpetajaile maksvate seadustega ja määrustega kindlustatud.

Harald Tõnise Pomp'i teadmised ja võimised on esitatud tunnistuste ja sooritatud eksamite põhjal lõpukokkuvõttes hinnatud järgmiselt:

1)	Eesti keeles	hea
2)	Matemaatikas	rahuloldav
3)	Loodusteaduses ühes füüsika ja keemiaga	rahuloldav
4)	Maateaduses ühes kosmograafiaga	rahuloldav
5)	Ajaloos	hea
6)	Kodanikuteaduses	hea
7)	Hingeteaduses ühes loogikaga	hea
8)	I võõras keeles (Inglise keel)	rahuloldav
9)	II „ „ (Saksa keel)	hea
10)	III „ „ (Prantsuse keel)	hea
11)	Joonistamises	hea

Tunnistuste järgi on Harald Tõnise poeg Pomp Eesti riigi kodanik ja sündinud „ 3 " juulil m/k 1895 a.

„ 21 " augustil 1923. a.
№ 2226.

SÕJAVÄE TEHNIKA KOOL

R. Feldmann
Täienduseksami komisjoni esimees.

A. Silberg.
Kindral-Major
Sõjaväe Tehnika kooli ülem.

Haridusministeeriumi esitaja S. T. K. eksamitel. [illegible]

Sõjaväe trükikoda.

Keskkooli lõputunnistus Sõjaväe Tehnikakoolist

2.21. Sisekord ja distsipliin

Sv Tehnikakoolis valitses kindel sõjaväeline kord, mis rajanes sõjaväe määrustikkudel. Ülema ja alluva kokkupuutumine nii teenistuses kui ka väljaspool teenistust tugines kindlatele distsipliini ja kombeõpetuse reeglitele. Portupeekadetid olid teenistuses autoriteedid, kelle käsud ja korraldused täideti nurisemata. Klassitundides olid nad teistega võrdsed, seal ei olnud eristamist. Eriti lugupidavalt suhtuti kompanii veltveeblisse Kutsarisse. Temast on kõigil üksmeelselt head mälestused ja need püsivad praeguseni.

Tavaline päevakord oli järgmine.
6.00–6.30: äratus, pesemine, voodite korrastamine;
6.30–7.00: rivi, võimlemine vabas õhus;
7.00–8.00: hommikueine;
8.00–12.00: õppused tunnikava järgi;
12.00–13.00: lõunasöök;
13.00–17.00: õppused tunnikava järgi;
17.00–18.00: vaba aeg;
18.00–18.30: õhtusöök;
18.30–20.45: iseõppimine klassides;
20.45–21.00: loendus, teadaanded, rahvushümn;
21.00–22.00: vaba aeg (ajalehe lugemine, pesemine, isiklikud asjaajamised jne).

Äratust ja magamaminekut saatis pasunamäng, milleks kasutati endises vene kadetikorpuses tarvitusel olnud signaale. Kadett J. Silberg oli signalistina suurepärane. Päevakorra täitmise eest vastutas kompaniikorrapidaja, kes kasutas selleks vilesignaale.

Toimkonnad olid järgmised: kompaniikorrapidaja, köögikorrapidaja, klassikorrapidaja. Peale selle oli veel korrapidajaohvitser, kelleks määrati kuulajaid ja portupeekadette. Vormiriietus muutus vastavalt üldistele vormimuudatustele. Lõpuks oli igal kadetil 3 komplekti riideid. Linnaskäimise (paraad-) riietuseks oli khakivärvi kuub (frentš) ja kalifeepüksid, rohekat värvi kaherealine palitu, 2 rohekat mütsi (suve- ja talvemüts) ning säärsaapad (viimased saadi 1922. a, enne seda olid poolsaapad (tankid) ja sääresidemed). Sinna juurde kuulus täägiga nahast vöörihm jalaväelastele, kuna suurtükiväe kadettidel oli mõõk ja lisaks kannused. Valgete kinnaste kandmine oli kohustuslik. Sv Tehnikakooli kadettide õlakud olid kuue või palituga samast materjalist. Palitule ja kuuele oli õmmeldud laiem valge hõbedane riba ja selle keskele kitsas sinine riba. Üldiselt oli õlak sarnane Sõjakooli õlakuga. Erinevus oli selles, et kollane ja punane värv oli asendatud valge ja

sinisega. Õlaku keskele oli kinnitatud metallist kooliembleem. Kuuekrael kanti vastava osakonna metallist valmistatud erialaembleemi.

Igapäevaseks riietuseks olid sinised tööriided ja sinakashall palitu, mis oli varem linnaskäimise palituks. Jalas kanti poolsaapaid. Kolmas komplekt olid vanemad tööriided, mida kanti mustematel töödel ja õppustel.

Kadetid magasid kahe lina vahel öösärkides. Kõiki pesuartikleid oli vähemalt kaks vahetust.

Toidud olid mitmekesised ja maitsvad. Lõunasöögid koosnesid alati kahest roast, millele mõnikord lisandus dessert. Majandusülem soetas koolile lehmad, mis rikastas toidusedelit värske piimaga (1920. a oli piim raskelt kättesaadav).

Distsiplinaarkaristusi määrati harva. Ei mäleta, et peale kasarmuaresti ja karistustoimkonna oleks muid karistusi määratud. Märkusi ja noomimisi tuli ette, kuid neid ei loetud karistusteks. Kompaniiülem kapten Joost karistas siiski rohkem kui tema eelkäija. Kapten Joosti karistamisnormiks oli viis päeva kasarmuaresti ja kolm karistustoimkonda. Selle tegi ta teatavaks ühtegi sõna lausumata, ainult näidates ühe käe viit sõrme ja teise käe kolme sõrme, mille tähendus oli kõigile mõistetav.

Kadeti palk oli 325 marka (st 3 kr 25 senti) kuus. Loomulikult ei olnud võimalik sellega katta ka kõige hädavajalikumaid kulutusi. Tuli leida muid sissetulekuallikaid. Harilikult olid neiks laenud omastelt või toetused. Vaevalt aga leidus kadetti, kelle vanemaid oleks võinud nimetada rikkaiks. Äärmiselt piiratud rahaline seisukord mõjutas tunduvalt kadeti elu väljaspool kasarmut. Kujukas näide selle kohta võiks olla jalutuskäik südalinnast Tondile sel lihtsal põhjusel, et puudus trammiraha!

Saunas käidi kord nädalas: harilikult laupäeval pärast lõunat. Tondi saun oli nii leili kui ka pesemisvõimaluste poolest hea. Üldiselt nautisid kadetid sauna. Kantud pesu korjati kokku ja anti üle pesukorraldajatele. Järgmisel nädalal leidis kadett puhta pesu oma voodi juures olevalt taburetilt.

Sv Tehnikakoolis oli kaks tähtpäeva, mida tähistati erilise pidulikkusega: esimene neist oli Eesti Vabariigi aastapäev 24. veebruaril ja teine oli Sv Tehnikakooli aastapäev 2. märtsil. Need tähtpäevad olid suursündmusteks kadeti elus ning ühtlasi on need jätnud kustumata mälestused kõigile osavõtnuile.

Ettevalmistused Vabariigi aastapäevaks algasid enne tähtpäeva. See avaldus rohkeis riviharjutustes, et kindlustada väärikat esinemist riigivanema vastuvõetaval paraadil. Paraadmarsil rivistuti rühmiti. Reas oli kõrvuti 12 kadetti. Tuleb meenutada, et Vabariigi algaastatel kanti sõjaväes püssi õlal ja mitte rihmal, nagu see hiljem oli. Õlal kantuna lasus selle raskus peaaegu täielikult vasakul käel, sest püssi pidi hoidma võimalikult vertikaalselt. Selline hoidmisviis pidi olema nooblim ja seda nõuti Sv Tehnikakooli kadetilt. Paraadmarsi samm oli endisest Vene tsaariarmeest üle võetud. Jalg viidi

järsu hooga madalalt ette ja langetati jõuga hästi kuuldavalt, kand ja tald korraga maha. Selle sammu omandamine nõudis pikaajalist harjutamist. Seda õpiti trummilöökide saatel, nn õppesammu eriharjutusel.

Sõjaväe Tehnikakooli paraad kooli 3. aastapäeva puhul 2. märtsil 1923

Vahemaa Tondi kasarmutest kuni Vabadusväljakuni (umbes 6–7 km) tuli läbida marsikorras. Ei mäleta, et ühegi aastapäeva paraadi ajal oleks olnud sulailm – alati valitses vali külm, temperatuur kuni –20 °C. Hoolimata külmast ilmast ei olnud kadettide hulgas haigestumisi või muul viisil külmast kannatanuid. Paraadilt kasarmusse tagasi jõudes ootas kadette rikkalikult kaetud lõunalaud. Päeva ülejäänud osa oli vaba. Enamik kasutas seda aega linnaminekuks, käies mitmesugustel pidulikel päevakohastel ettekannetel.

Hoolimata pikast marsist, väsitavast ootamisest ja külma näpistamisest, jättis Vabariigi aastapäeva paraad kadettidele unustamatud mälestused. Kadetid olid uhked selle üle, et neil oli võimalik sel tähtsal päeval riigivanema (presidendi) ees paradeerida.

Teiseks pidulikuks tähtpäevaks kooli elus oli 2. märts – Sv Tehnikakooli aastapäev. Seda päeva tähistati alati pidulikult. Koolihooned olid väliselt lipuehtes, kuna ruumid (eriti söögisaal) olid kaunistatud rahvusvärvide, vanikute ja mereväe signaallippudega. Kadetid ja kogu kooli personal oli rivistatud kooli ette, kus toimus ka paraadmarss. Pidustusest võtsid osa riigi-

vanem, sõjaminister ja paljud külalised. Kõrgetele külalistele oli korraldatud ringkäik kooli ruumides, kus nad said ülevaate kooli mitmekesisest tehnilisest sisseseadest ja õppevahenditest. Kooli aastapäeva tähistamise haripunktiks kujunes pidulik lõunasöök, millest võtsid osa riigivanem, sõjaminister, mitmed kõrgemad sõjaväelased, välismaa sõjaväelisi esindajaid ja muud külalised. Sellel pidulikul lõunasöögil osalesid kõik õppejõud, aga samuti kõik kooli koosseisu kuuluvad abijõud. Nii paraadil kui ka söögisaalis lõunasöögi kestel mängis mereväeorkester. Peeti kõnesid, lasti elada – meeleolu oli ülev. Paneb imestama kooli majandusjaoskond, kes suutis korraldada nii ilusa ja rikkaliku pidulaua. Kui võrrelda Vabariigi aastapäeva ja kooli aastapäeva tähistamisel saadud muljeid ja elamusi, siis vaatamata üldisele pidulikkusele jätsid nad teatud määral erineva meeleolu. Vabariigi aastapäev oli midagi kõrget, võiks isegi öelda – midagi pühalikku, millele elati kaasa ning mis avaldus erilises silmasäras, mida omasid sel päeval kõik eestlased. Kooli aastapäev oli etendus, mis sidus, liitis ning lähendas kõiki kooli koosseisu kuulujaid, nii et moodustus ühine pere. See päev lähendas kadette ülematele ja õppejõududele, mis oli kasuks üldeesmärgi saavutamisel.

Eriliseks pidulikuks sündmuseks oli 1923. a, mil korraldati tavalise kooli aastapäeva tähistamisele lisaks kontsertball Ohvitseride Keskkogu kasiinos Tallinnas. Selle peo kontsertosa täitmisest võttis osa ka prl Olga Tiideberg (hiljem Olga Tiideberg-Torokoff – Estonia teatri primadonna), kes jagas meile oma kõrgeklassilist laulukunsti. Peale selle oli veel teisi esinejaid. Samal ballil esines kadett S. Urbanovitsh (hiljem Urba) väga edukalt balalaikasoologa. Külalistena oli palutud osa võtma palju kõrgemaid sõjaväelasi daamidega, aga ka Sõjakooli ja mereväe kadette daamidega. Tantsukava oli ajakohane, sisaldades ka masurkat, mida oli kombeks ohvitseride ballidel tantsida. Masurkat tantsiti *duuridega* (figuuridega), kusjuures tantsujuht hüüdis prantsuse keeles välja *duuri*, millest tantsijad pidid juhinduma.

Üheks meeldejäänud sündmuseks Sv Tehnikakooli elus oli Soome Sõjakooli küllatulek 1921. a. Soome kadettide vastuvõtjaiks olid määratud Sv Tehnikakooli kadetid. Tegelikkuses kujunes see nii, et nende kohale jõudmisel sai iga meie kadett enda hoole alla ühe Soome kadeti, kellele ta pidi näitama meie õppe-, töö- ja eluruume ning kelle eest ta pidi hoolitsema ka lõunalauas. Hiljem avanes meil võimalus oma Soome külalistele ka linna näidata, milleks kasutasime kõiki kooli päralt olevaid mootorsõidukeid ja samuti trammi. Mäletan, et sel puhul tegime tagasihoidliku külastuse ühte Kadrioru restorani. Meid külastanud Soome kadetid olid suurtükiväekoolist, pikad, tugeva kehaehitusega, kindlasti üle 20 eluaasta vanad. Nende vormiriietus, eriti peakate, oli väga sarnane Saksa ohvitseri (ka allohvitseri) vormiriietusega. Hoolimata keelelistest raskustest õnnestus meil sõpradeks saada. Selle külastuse kogemusel tuleb märkida, et eesti-soome keelesugulusele vaatamata ei võimalda keelte erinevus üksteise mõistmist ilma teise keelt

mõistmata, kas või vähesel määral. Sel külastusel tarvitasime üsna rohkesti saksa keelt.

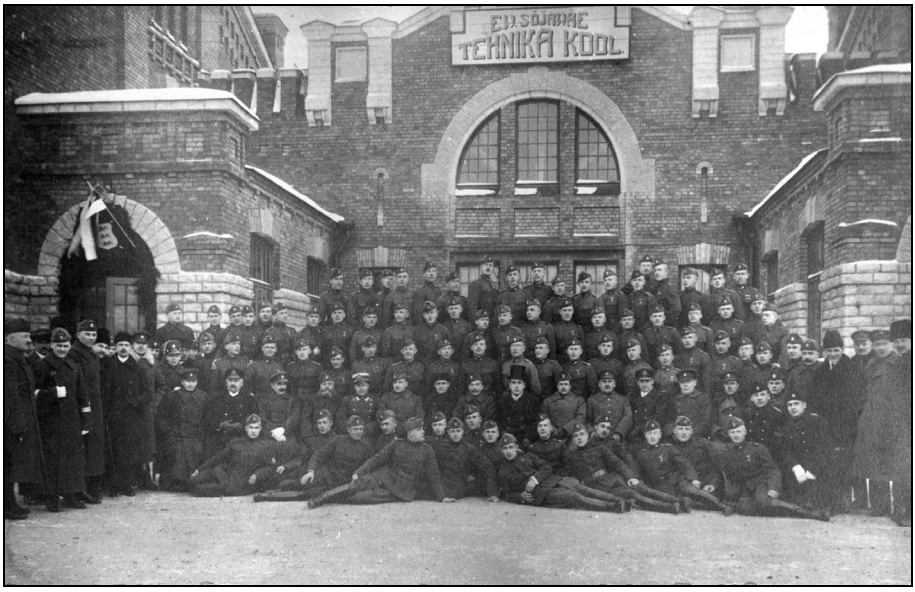

Sõjaväe Tehnikakooli juhtkond, ohvitserid, õppejõud, külalised ja kadetid kooli 3. aastapäeval 2. märtsil 1923

Mitte kõik päevad ei olnud kooli elus töö- ja rõõmupäevad. Oli ka mure- ja leinapäevi. Üheks selliseks päevaks oli Eesti poliitiku ja riigimehe Jüri Vilmsi surnukeha kodumaale saabumine. Aprillis 1918. a, kui meie maa oli Saksa okupatsiooni all, põgenes agar eesti rahvuslane Jüri Vilms üle lahe Soome, et sealt pääseda edasi läände, kus oli võimalik Eesti iseseisvuse eest võidelda. Soome rannas tabasid teda seal olnud Saksa võimud ning mõrvasid ta. 1921. a talvel tõi jäälõhkuja Suur Tõll Jüri Vilmsi põrmu kodumaale. Sv Tehnikakool oli selle saabumisel sadamasse auvalveks üles rivistatud. On meeles, et oli väga külm ilm äärmiselt külma, jäise, meretuulega. Meie ei nurisenud, vaid püüdsime anda viimast au meie noorele tulihingelisele lootustäratavale rahvajuhile, kes andis nii varakult oma elu Eesti eest.

2.22. Vaba aeg ja puhkused

Enne Sv Tehnikakooli kadeti vaba aja kasutamise kirjeldamist peame selgitama vaba aja mõistet. Üldiselt mõistetakse aega, mis pole päevakorras kindaks õppuseks või tegevuseks ette nähtud, vaba ajana. Selline tõlgendus jätab mulje, et kõnealune aeg on kadetile täiesti vaba ja ta võib seda kasutada muretult oma isiklike soovide järgi. Kahjuks pole see täpselt õige. Sv Tehnikakooli kadetil oli terve rida ülesandeid, töid ja kohustusi, mis tal tuli "vabal ajal" täita. Tõsi, nii mõnegi töö või ülesande täitmise aeg ei olnud määratud, kuid kadeti sisemine kohusetunne ja mure sundisid teda näpistama aega oma vabaduse arvelt ning ta pidi loobuma nii mõnestki ahvatlevast meelelahutusest. Loetleme mõned tööd ja kohustused, mis tuli täita vabal ajal: relva ja rakmete korrashoid, vormiriietuse korrashoid, tualett ja muude isiklike tarvete korrashoid (öökapp), samuti mitmed ettenägematud tööd või toimingud ruumide ja ümbruskonna korrastamisel.

Lisaks sellele tuleb meenutada, et vaatamata õhtustele ettevalmistamistundidele, tuli sageli õpinguid jätkata ka vabal ajal, eriti katsete perioodil. Kui palju vaba aega kadett õpingutele kulutas, olenes tema iseloomust ja püüdlikkusest. Leidus õpilasi, kes olid väga püüdlikud ja rakendasid kogu oma jõu ning aja eesmärgile jõudmiseks. Vastandina neile leidus õpilasi, kes püüdsid minimaalsete pingutustega läbi saada.

Püssi puhastamine on sõjaväes üks igav ja monotoonne tegevus, kuid Sv Tehnikakooli kadetid muutsid selle tegevuse meeldivaks meelelahutuseks. Tavaliselt puhastati püsse ühiselt ning sellele lisandus hoogne ühislaul. Kuna olime kogunenud kõigist kodumaa osadest ja paljudest erinevatest väeosadest, siis oli meie repertuaar üsna mitmekesine ja laialdane. Meie seas leidus eeslauljaid, kelle eestvõttel ja juhtimisel viis üles võeti.

Suurem osa Vabadussõja kestel lauldud sõdurilaule on üldtuntud. Need ei olnud eriti sisukad, kuid nende mehine, distsiplineeritud, harmooniline ettekandmine tegi nad nauditavaks.

Üks töö ja tegevus, mis tehti peamiselt vabast ajast, oli Sv Tehnikakooli (Tondi kasarmute I plokk) ümbruse kaunistamine. See oli suur ja ulatuslik töö, mida tegi Sv Tehnikakooli I lend, kes lõi unarusse jäetud maa-alale ilupargi planeeritud teede, puude, põõsaste, muruväljakute, tenniseplatsi ja basseiniga. See ilupark oli ainulaadne ja jäi püsivaks mälestuseks Sv Tehnikakooli I lennust kogu iseseisvuse kestel, aga samuti pärast seda. Ilupargi hooldamiseks kasutati sobival aastaajal ka hommikust võimlemisaega.

Ühel kevadisel pühapäevahommikul valgusid kadetid gruppidena ümbruskonna metsadesse laiali. Nende riietuseks, hoolimata pühapäevast, oli sinine tööriietus ja nende varustuseks oli – labidas! Tagasitulekul kandis lisaks labidale igaüks õlal noort põõsast, kuuske või lehtpuud, mille juurte

suhtes oldi eriti ettevaatlikud. Taimed istutati plaani järgi kooliesisele platsile ja juba samal suvel tekkis väljakule otsekui uus elu.

Pargis oli mõnus istuda varjulise lehtpuu all ja kas lihtsalt loodust nautida, mõtteid mõlgutada või eelolevaks katseks ette valmistada.

Sporti harrastati võimaluste piirides vastavalt aastaajale. Arvestades seda, et Sv Tehnikakooli kadeti õppetöö raskuspunkt lasus kevadel ja varasuvel, ei olnud võimalik palju aega spordile pühendada. Takistavaks asjaoluks oli ka korraliku spordiväljaku puudumine. Tondil puudus isegi jalgpalliväljak. Harrastati kergejõustikku, jalgpalli, vehklemist, jalgrattasõitu, uisutamist, tennist ja kurnimängu, kui seda võib spordi hulka arvata. Võrkpalli ega korvpalli ei harrastatud. Kergejõustikus oli märkimisväärne kadett O. Hanseni tulemus kuulitõukes. Kadett E. Läte oli väga hea jalgrattasõidus, kus ta saavutas auhindu pikenatel distantsidel. Head jalgpallurid olid nooremleitnant Olau ja kadett Wõssotsky. Kuigi Tondil puudus jalgpalliväljak, harrastasime seda spordiharu üsna laialdaselt. Sv Tehnikakoolil oli oma jalgpallimeeskond. Sv Tehnikakooli ja Sõjakooli vahel peeti 1922. a sõprusvõistlus. Võistlus peeti spordiseltsi Sport väljakul Falkpargi läheduses. Sel võistlusel lõi ainukese värava käesolevate ridade kirjutaja.

Veheldi florettidega. Sel alal peeti omavahelised võistlused kooli väljapandud auhindadele. Kurnimäng oli võrdlemisi populaarne, eriti kevaditi. Seda oli võimalik mängida isegi õppetundide lühikestel vaheaegadel. Üldiselt tuleks mainida, et sporti harrastati peamiselt individuaalhuvidest lähtudes. Ei saa väita, et sportlik tegevus oleks olnud organiseeritult eriti hoogne.

Linnaskäimine oli võimalik ainult vastavate lubadega. Load olid kahesugused: hilise aja luba (kella 24.00 või 01.00-ni) ja ööluba nädala lõpul kuni esmaspäeva hommikuni. Ööluba anti ainult neile, kes esitasid vanemate või sugulaste allakirjutatud tõendi, et nemad hoolitsevad kadeti öömaja ja heaolu eest. Praktiliselt ei olnud kellelgi raskusi vajalikku tõendit saada, kuigi tal polnud ühtegi sugulast Tallinnas. Ööluba kasutati siiski võrdlemisi tagasihoidlikult. Linnaskäimise eesmärgiks oli külastada omakseid, sõpru ning teatrit ja muid meelelahutust pakkuvaid üritusi, selleks et saada vaimset ergutust.

Käsk

Wabariigi Sõjawägedele.

Nr. 1860.

Tallinnas, 26. juulil 1923 a.
(Ohwitseride kohta).

§ 1.

27. juulil s. a. Sõjawäe Tehnika kooli rahuaja kursuse lõpetanud kadetid, kuulajad ohwitserid ja sõjawäe ametnikud ülendatakse noorem-leitnantideks Wabariigi Walitsuse otsusega 25. juulist 1923 a. ja määratakse teenistusse:

Nr.	Auaste	Perekonna- ja eesnimi	Tehniline eriala	Keskmine number: Pea-õpeainetes	Keskmine number: Üld-õpeainetes	Keskmine wanuse number	Attestatsiooni kokkuwõte	Wäeosa, kuhu teenistusse määratakse
		a) wanusega 29. juulist 1922 a.						
1.	Lipnit	Seemel, Aleksander	Auto tehn.	10,20	10,13	10,15	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
2.	W. port. kad.	Ritsberg, Samuel	Suurt. tehn.	10,95	10,34	10,49	Wäga hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök.
3.	„	Leies, Hermann	„ „	10,79	10.37	10,47	Wäga hea.	2. soomusrongide rügementi.
4.	„	Kulwer, Hugo	Auto tehn.	10,60	10,05	10,20	Wäga hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
5.	N. port. kad.	Isotam, Arnold	Kõwaw. elekt. t.	11,63	11,18	11,28	Wäga hea.	Inseneri pataljoni.
6.	„	Deklau, Herbert	Raadio tehn.	11,59	10,94	11,08	Hea.	Meriwäkke.
7.	„	Klement, Oskar	Sõjariist. tehn.	11,31	10,65	10,78	Wäga hea.	Sw. War. Wal. Sõjariist. os.
8.	„	Käbala, Oskar	„ „	11,03	10,50	10,58	Hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök.
9.	„	Martson, Erwin	Auto tehn.	11,08	10,23	10,46	Wäga hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök.
10.	„	Ainson, Peeter	Suurt. tehn.	10,79	10,31	10,43	Wäga hea.	2. suurtükiwäe rügementi.
11.	„	Pütsepp, Hans	Auto tehn.	10,34	10,38	10,37	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
12.	„	Simson, Aleksander	Nõrgaw. elekt. tehn.	11,47	10,07	10,35	Hea.	Inseneri pataljoni.
13.	„	Kommisar, Paul	Sõjariist. tehn.	10,76	10,24	10,34	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
14.	„	Martinson, Eduard	Auto tehn.	10,31	9,92	10,03	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
15.	„	Silberg, Jüri	„ „	10,50	9,42	9,72	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
16.	Kadett	Sepp, Jakob	Kõwaw. elekt. t.	11,42	10,99	11,09	Hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök.
17.	„	Urbanowitsch, Sergei	Auto tehn.	11,53	10,89	11,07	Hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök.
18.	„	Tiiwel, Ernst	Suurt. tehn.	11,40	10,80	10,96	Wäga hea.	Sõjakooli.
19.	„	Grünreich, Ernst	Sõjariist. tehn.	11,26	10,86	10,94	Hea.	Sõjaminist. Mehaanika töök
20.	„	Braun, Aleksander	Raadio tehn.	11,68	10,73	10,93	Hea.	Lennuwäkke.
21.	„	Laew, Karl-Herbert	Suurt. tehn.	11,07	10,78	10,86	Hea.	1. suurtükiwäe rügementi.
22.	„	Kangur, Ilarion	Kõwaw. elekt. t.	11,29	10,74	10,86	Hea.	Auto-Tankide diwisjoni.
23.	„	Pau, Friedrich	Raadio tehn.	11,40	10,63	10,80	Rahuloldaw.	Meriwäkke.
24.	„	Kopwillem, Aleksandr	Pyrotehn.	11,37	10,49	10,69	Hea.	Lennuwäkke.
25.	„	Selberg, Johannes	Kõwaw. elekt. t.	11,04	10.37	10,55	Hea.	2. suurtükiwäe rügementi.

Kadeti osavõtt avalikkudest pidudest ja ettekannetest oli raha puudusel äärmiselt piiratud. Väga ohtralt külastati Estonia teatri etendusi, sest kokkuleppe järgi oli võimalik saada pääsmeid alandatud hinnaga. Need teatrietendused jätsid osavõtnule sügava mulje. Nii mõnigi stseen leidis hiljem improviseeritud kujul mõne andeka kadeti koomilist kordamist. Talvel käidi

Kalevi liuväljal – mitte uisutamas, vaid jääl tantsimas. See oli sobiv koht, et kokku saada õrnema sooga ja tutvust sobitada. Teine selline koht oli Kadrioru kelgumägi, kus saadi palju lõbu ja meelelahutust. Kui oli raha – see võimalus oli harukordne – või leidus rahaga sõber, siis külastati ka mõnda lokaali. Avalikest pidudest võeti osa väga harva. Paljudel kadettidel oli tutvusi teiste koolide naisõpilastega, mis avas võimaluse koolipidudest osavõtuks. Grupp kadette oli soetanud tutvussidemeid I tütarlastegümnaasiumi lõpuklassi õpilastega. Need õpilased korraldasid oma koolimajas (Vene turul) vahetevahel teeõhtuid. Viimased toimusid suures saalis ja neist võtsid osa koolijuhataja pr Tõrvand-Tellmann, mõni kõrgem ametnik Haridusministeeriumist, kindral Tõrvand, daame ja härrasid ning muidugi lõpuklassi neiud ja nende saatjad – kadetid. Kuna neid teeõhtuid korraldati pr Tõrvand-Tellmanni soovil peamiselt kasvatuslikel eesmärkidel, siis oli kadettidel ka võimalus oma kõlbelist kasvatust näidata. Meid esitati koolijuhataja pr Tõrvand-Tellmannile ja teistele külalistele. Selles seltskonnas oli võimalik ka daamide käesuudlemist praktiseerida.

Siinkohal tuleb märkida, et Sv Tehnikakooli kadetid said põhjaliku ettevalmistuse kombeõpetuses. Meid õpetati käituma mitmesugustes olukordades seltskonnas, pidudel, söögilauas, tänaval, tantsul, visiitidel jne. Meile anti juhtnööre riietumises ja samuti kirjavahetuses. Tuleb meelde üks iseäralik pidu või tantsuõhtu, mille organiseeris linnas grupp kadette. Peamiseks organisaatoriks oli kadett J. Silberg. Tema muretses ruumid (koolimaja Imanta tänaval), muusika, tütarlapsed, organiseeris suupisted ja joogid. Vajalikud suupisted ja joogid saime sel teel, et paari nädala kestel lasime toitlustajal oma saia, või, suhkru jne norme kärpida, säästes neid peoks. Tantsumuusika oli grammofonilt. Joogiks oli peale tee mõni pudel veini. Vaatamata sellele, et pidu peeti mitte eriti sobivates ruumides ja väga tagasihoidlike võimalustega, olime rõõmsad ja lõbusad ning nautisime koos külalistega iga hetke sellest koosviibimisest – olime noored!

Nagu varem õppetöö osas juba märgitud, lõppes iga semester (õppeaasta) katsetega. Katsete periood oli kadettidele väga pingutav ja sellepärast oli päev, mil sooritati viimane katse, rõõmupäevaks. 4–5 nädalat kestnud alalisest pingest, murest ja survest vabanemine oli nagu vaimu ja meele vabanemine raskest koormast, mis andis ruumi rõõmule, lõbule ja isegi kergemeelsusele.

Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajaid tervitavad 27. juulil 1923 (vasakult) Sõjakooli ülem kolonel V. Marder, Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor P. Lill, sõjaministri abi kindralmajor A. Larka ja kooliülem kindralmajor A. Silberg.

Pole ime, et kadetid püüdsid oma rõõmu ja meeleolu sel puhul kuidagi väljendada. Sv Tehnikakooli kadetid tegid seda traditsiooniliselt iga semestri katsete lõpus öise paraadiga. Viimasele katsepäevale järgneval õhtul kell 22.00 olid kõik kadetid päevakorra järgi magamas ja tuled kustutatud. Korrapidajaohvitser tegi kadettide magamisruumis oma ringkäigu ja veendus, et sisekorranõuded on täpselt täidetud. Pärast seda läks korrapidajaohvitser kooli- ja staabiruume revideerima. Varsti pärast seda algas kadettide poolpimedas magamisruumis vaikne ja hääletu tegevus. Kadetid nagu valged vaimud, ainult aluspesu väel, voodilinad tõmmatud üle pea ja õlgade, rivistusid tavalisele paigale. Nende välimust võis võrrelda Ku Klux Klani[12] riietusega. Terasel vaatlusel võis märgata, et pea igaüks varjas midagi kaenla all. Ettevaatlikult ja hääletult liikus see koosseis Valgest Majast välja, tavalist jalgrada mööda I ploki suunas. I plokini nad ei jõudnud, peatuti umbes poolel teel jalgrajast natuke eemal oleva sügava, umbes 5-meetrise läbimõõduga paemurru augu ümber. "Valged vaimud" paiknesid ringikujuliselt süvendi servale. Paar "vaimu" süütas augu põhjas lõkketule ja siis algas tseremoonia. Järjekorras astusid esindajad lõkketule juurde, selgitasid humoorikalt kindla teadusala suurt tähtsust, ülistasid selle õppeaine lektorit ja suure kurvastuse

[12] Ku Klux Klan – pärast Ameerika Ühendriikide Kodusõda 1865. a lõunaosariikides endise Konföderatsiooni ohvitseride asutatud rassistlik organisatsioon, mille liikmed riietusid tseremooniate ja rituaalide ajal müstilis-nõiduslikesse valgetesse, nägu ja keha katvatesse hõlstidesse.

ning kahjutundega võtsid kaenla alt semestri kestel tehtud ülestähendused ja heitsid need järelehüüde saatel tulle. Kuna katsetega lõpetatud õppeaineid oli ühes semestris arvukalt, siis kestis see talitus küllalt kaua. Pealegi leidus "vaime", kes leidsid paraja koha olevat mõne lektoriga katsetel saadud hinnangu suhtes arveid õiendada. Lõpuks oli ette nähtud avaldada valmisolekut uute teaduste vastuvõtuks järgneval semestril.

Kahjuks ei saanud kõik tseremooniad kavakohaselt lõppeda. On meelde jäänud juhtum, kus tseremoonia tuli enneaegselt lõpetada sellepärast, et "vaenlane" oli selle avastanud. Üldise sõjaväekorra järgi polnud lubatud kadettidel öösel pesuväel väljaspool magamisruumi liikuda, tuld põletada ja korda rikkuda. Meie kardetavateks vaenlasteks olid Sv Tehnikakooli ja Sõjakooli korrapidajaohvitserid. Julgeoleku kindlustamiseks olid meil välja pandud valvurid, kes pidid teatama hädaolukorra tekkimisest. Ja siis ta tuli – korrapidajaohvitser. Olles hädaohust aegsasti hoiatatud, pani kogu see kamp imekiirelt kodu poole plagama. Ei usu, et Sv Tehnikakooli kadetid oleks kunagi nii kiirelt ja üksmeelselt voodisse saanud kui sel korral. Korrapidajaohvitseri sisseastumisel valitses kadettide magamisruumis täielik rahu, kõik voodid olid täidetud sügavas unes olevate kadettidega, kelle norskamine oli sel korral erakordselt tugev. Nõnda lõppes üks mälestusrikas sündmus Sv Tehnikakooli kadeti elus, selleks et see järgmisel kooliaastal jälle korduda ning et lõpuks jääda püsima ilusa mälestusena Sv Tehnikakoolis viibitud ajast.

Kooliülem kindralmajor A. Silberg lõpetajatele tunnistusi üle andmas

Puhkust oodati samasuguste tunnetega, nagu koolilapsed ootavad koolivaheaega. Sv Tehnikakooli kadetid said lühiajalise puhkuse jõulu- ja kevadepühadeks ning kuuajalise suvepuhkuse. Puhkus tähendas kadetile esiteks saada koju, oma lapsepõlvekoju, kus suuremal osal kadettidest olid lapsepõlvemälestused ja elasid omaksed, sugulased, sõbrad, koolivennad, kooliõed, ning nii mõnelgi õrnem olevus, kellele süda tuksus tugevamini. Kodust eemalolek polnud veel nii pikk olnud, et oleks vähendanud kojuigatsust. Teiseks põhjuseks, miks puhkust oodati, oli asjaolu, et pääseti vihatud äratuspasunahelist – oli ometi kord võimalik magada soovikohaselt, sai jälle kord ema keedetud lemmiktoitu süüa, ei olnud ranget korda ega valvet – aeg oli enam-vähem oma teha. Puhkuse ajad määrati aegsasti ja seetõttu oli võimalik koduseid informeerida sõiduki vastusaatmiseks kindlasse raudteejaama, kellel see oli vajalik. Bussiliine sellel ajal veel ei olnud. Raudteel sõiduks anti meile priipilet 3. klassis. Harilikult alustasime sõitu ühiste gruppidena. Meeleolu oli ülev, mida väljendasime rohke kõneluse ja ühislauluga, millega mõnikord ühinesid ka kaasreisijad. Sõidu arenemisel hakkas grupikoosseis kahanema, kuni kõige kaugemalt pärit olev jäi üksi.

Puhkeaeg möödus rõõmsalt ja huvitavalt, kuid alati tundus see lühike olevat. Suuremalt osalt veedeti puhkeaeg kodu ümbruses, kuid leidus ka neid, kes tegid ringreisi jalgratastel ümber Eesti, paar kadetti kasutasid ära soodsat rahakurssi ja tegid reisi Saksamaale. Kuid igal asjal on oma lõpp – nii ka Sv Tehnikakooli kadeti suvepuhkusel. Pärast kosutavat ja ergutavat kuuajalist puhkust kogunesid kadetid jälle Tondile, et jätkata ettenähtud õpinguid. Nende väljanägemine oli kuu aja jooksul muutunud. Paistis, nagu oleks päevitust nende nägudel ja ihul enam. Tundus, et nende kaalgi oli kasvanud. Paar päeva koolikorda ja õpinguid viis kadetid jälle endistesse roobastesse ning varsti oli kuuajaline puhkus unustusse langenud.

2.23. Kooli lõpetamine ja õpilaste ülendamine

1923. a maikuu lõpuks oli Sv Tehnikakooli 3-aastane kursus läbi. Sellele kohe järgnenud lõpukatsed olid kooli edukal lõpetamisel määrav tegur. Kadetid, kes lõpukatsetel saavutasid vähemalt rahuldava hinde, olid küpsed ohvitseriks ülendamiseks ning sõjavõetehniku omandamiseks. Pärast lõpukatsete sooritamist oli veel 4–5-nädalane kestusega laagri- ja väliõppuste periood. Juba selle viimase perioodi jooksul olid ohvitseriks ülendamise ettevalmistused käimas. Algas ohvitseri varustuse väljaandmine. Eesti sõjaväes valitses kord, et tavalise kuupalga kõrval oli ohvitseridele ja üleajateenijatele-allohvitseridele ette nähtud tasuta varustus. Varustus koosnes vormiriietuseks vajalikust riidematerjalist, ihu- ja voodipesust ning muudest varustusartiklitest. Riiete ja pesu õmblemiseks ning vajalike asjade ostmiseks oli ette

nähtud raha, mida üldiselt kutsuti varustusrahaks. Väeosades anti varustust ja varustusraha välja üks kord aastas – kevadel.

Kadetid pidid ohvitserivarustuse aegsasti enne ülendamispäeva kätte saama, sest õmblemine ja vajalike varustusartiklite muretsemine võttis aega. Keegi ei tahtnud ju pärast ohvitseriks ülendamist enam tundigi kadetiriietust ega -tunnuseid kanda! Kogu see ohvitseri vormiriietuse ja varustuse muretsemine oli ohvitserikandidaatidele esmakordne ja selle tõttu kogemuste puudusel küllalt keeruline. Pealegi oli tegemist rahasummaga, mida ükski polnud varem omanud ega käes hoidnud. Kooli administratsioon oli kadettidele suureks abiks, organiseerides ühistellimist ja -oste. Sellega oli võimalik soodsamaid hindu saada. Ühistellimised ja -ostud ei olnud kohustuslikud: kes soovis, võis seda teha eraviisiliselt.

Ohvitseri vormiriietust mindi proovima huviga, sest iga prooviga võttis see rohkem ilmet ning äratas meeldivat uhkustunnet. Ülendamise päevaks oli kõigil vormiriietus valmis, välja arvatud mõned üksikud, kes mõningatel põhjustel hilinesid ja pidid seetõttu pärast ülendamist veel paar päeva kadetivormis olema.

27. juulil 1923. a kell 11.30 olid Sv Tehnikakooli I lennu kadetid viimast korda rivistatud nende endi rajatud avarale ja nägusale kooliesisele. Oli saabunud nende ohvitseriks ülendamise päev.

Pärast sõjaministri tervitust ja sõnavõttu loeti ette sõjaministri käsk nr 1860 Vabariigi sõjavägedele, mille põhjal Sv Tehnikakooli rahuaja kursuse lõpetanud kadetid, kuulajad ja sõjaväeametnikud ülendati nooremleitnantideks ning määrati teenistusse (järgnes väeosa nimetus).

Järgnevalt loeti ette Sv Tehnikakooli ülema 27. juuli 1923. a päevakäsk nr 207, milles ülem rõhutas koolis omandatud teadmiste ja saadud kasvatuse tähtsust ning nende rakendamist eelolevas teenistuses. Ta soovis edukaks teenistuseks püsivust, kindlat meelt ja raugemata tahtejõudu. Eraeluks soovis ta head tervist ja õnne.

Järgnes paraadmarss, kus noored ohvitserid, veel kadetiõlakutega, kuid parempoolse õlaku alla pistetud nooremleitnandiks ülendamise käsu ärakiri, möödusid viimast korda Sv Tehnikakooli koosseisus Eesti Vabariigi sõjaministrist. Kiiresti asendati kadeti vormikuub tuliuue, nooremleitnandi tunnustega ohvitseri vormikuue ja vöörihmaga ning noor ohvitser säras oma hiilguses. (Muu osa ohvitseri riietusest oli paraadile minnes seljas).

Veelkord koguneti täies koosseisus söögisaali pidulikule einele. Sellest võtsid osa Eesti Vabariigi sõjaminister, kõrgemaid sõjaväelasi, õppejõud ja noored ohvitserid (kadette enam ei olnud). Peeti kõnesid ja öeldi tervitusi ning õnnitlusi kooli lõpetanuile. Lõpetanuil oli omakord võimalik öelda tänusõnu Vabariigi Valitsusele, kooli juhtkonnale eesotsas kooliülemaga ja kõikidele õppejõududele nende hoolitsemise, õpetamise ja kasvatamise eest, mille osaliseks nad kolme aasta jooksul olid saanud.

Sõjaväe Tehnikakooli juhtkond, õppejõud ja lõpetajad-ohvitserid koos sõjaväe juhtkonna esindajatega 27. juulil 1923

Lahkudes Sv Tehnikakoolist, viisid noored ohvitserid kaasa teadmisi ja oskusi, mida nad kandsid edasi ning levitasid sõjaväes meie riigi ja rahva heaoluks. Suurima pärandina viisid nad kaasa isamaaliku vaimu ja rahvustunde. Isamaa hümni helid jäid püsivalt helisema nende hinges.

Varsti pärast meeldejäänud ülendamispäeva lahkusid noored ohvitserid Tondilt kuuajalisele puhkusele. Pärast puhkust ei tuldud enam Tondile, vaid igaüks läks temale määratud väeossa. See ajajärk oli möödunud – Tondi asemele tulid uued teenistuskohad ja kasarmud. Paljudel tuli aga Tondit ka edaspidise teenistuse kestel külastada, kas täiendades oma teadmisi sealsetes õppeasutustes või jagades oma teadmisi, õpetades uusi noori juhte.

2.24. Teenistus väeosades

Sõjaväe Tehnikakooli I lennu lõpetanud ohvitseridel oli võimalus koolis omandatud teadmisi ja oskusi meie sõjaväes edasi anda ning levitada 17 aasta kestel (1923–1940). Tingituna suurriikide poliitikast ja nende ülekaalukast jõust, polnud eesti rahval võimalik relvaga vastu hakata, kui kommunistlik Moskva võim jõuga iseseisva Eesti riigi hävitas. Sv Tehnikakooli I lennu lõpetanud ohvitseridel oli võimalus ainult rahuaegsetes tingimustes oma isamaad teenida. Teeme sellest lühikese kokkuvõtte.

Koolilõpetajal on ellu astudes harilikult kõrged, optimistlikud ootused eeloleva töö ja teenistuse suhtes. Mida pingutavam oli ettevalmistus, seda rohkem lootusi. Kahjuks peab nentima, et tegelik elu on hoopis erinev kõigest sellest, mida koolis õpetatakse. Kaugelt suurem osa teoreetilisi teadmisi jääb kasutamata, kuid samal ajal tundub lihtsatest praktilistest oskustest puudus olevat. Selline nähe on paratamatu ja seda tuleb ette kõigis eluvaldustes.

Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseridega juhtuski nii, et põhiosa lõpetanuid määrati riviteenistusse ja mitte tehnilistele erialadele, nagu seda lõpetanud olid lootnud. Selle põhjuseks oli arvatavasti olukord, et meie sõjaväes oli võrdlemisi vähe tehnilisi ametikohti ja needki olid täidetud (kuigi mitte kvalifitseeritud isikutega). Üldiselt olid väeosade koosseisus olevad tehnilised ametikohad kompanii- või patareiülema astmest madalamad. Kui keegi oli sellisele kohale sattunud, siis tema karjäärivõimalused olid väga kasinad, sest tehnilistel ametikohtadel polnud selliseid võimalusi, kui seda oli riviohvitseridel. Sellepärast pole imestada, et mitmed tehnilise ettevalmistuse saanud ohvitserid siirdusid rivi alale. On loomulik, et sellistel asjaoludel oleks neil olnud parem kasutada varem pakutud sõjakooli astumise võimalust: ohvitseri auaste oleks saavutatud kiiremini ja vähema pingutusega. Sellega oleks nad omandanud parema *vanuse* (senioriteedi), mis oli olulise tähtsusega parema ametikoha ja kõrgema auastme saamisel. Ei saa salata, et

omandatud tehnilised teadmised olid kasuks ka rivijuhtidele. Tehnilise iseloomuga väeosades, nagu auto-tanki rügement, lennuvägi, soomusrongid, sidepataljon, oli eduka juhtimise huvides kasulik omada tehnilist ettevalmistust.

Täiesti erinev oli nende ohvitseride teenistuskäik, kes said teenistuskoha keskasutuses (Sõjaväe Varustusvalitsuses). Nende teenistus haaras meie sõjaväe relvatehnilisi küsimusi nii administratiivselt kui puhttehniliselt. Nende edasijõudmine ametiredelil oli kiire ja efektne. Kõige kõrgema teenistuskohani jõudis I lennu lõpetanuist Eesti sõjaväes major Ernst Tiivel. Ta oli Sõjavägede Staabis sõjaväe tehnilise ala juhataja ning ühtlasi varustusvalitsuse ülema tehniline abi. E. Tiivel kuulus Sõjanõukogu koosseisu ja oli Sõjaväe Tehnikanõukogu esimees. Kahtlemata oli tema teenistuskoht kõrgem väeosa ülema ametikohast. Tuleb märkida, et sellise kõrge ametikoha saavutamist soodustasid teadmised, mis omandatud Sv Tehnikakoolis, kuid lisaks sellele kolmes välismaa ülikoolis õpitu. Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna ülema ametkohani jõudis H. Laev ja tema abiks oli O. Klement. Lennuväkke siirdunute edasijõudmine oli kiire: mitmed jõudsid majori auastmeni ja ametikohtadeni, mis vastasid pataljoniülema ametikohale. Erilist karjääri tegi E. Olving, kes lõpetas tehnikaülikooli ja teenis Sõjaväe Varustusvalitsuse Arsenalis puhttehnilisel ametikohal: ta oli arsenali ülema alaline asetäitja. Mitmed Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid saadeti Poola õppima sealsesse tehnikaülikooli. Neil ei õnnestunud oma õpinguid lõpetada, sest Poola sattus varakult sõjakeerisesse. Eesti Kõrgema Sõjakooli lõpetasid just enne Eesti iseseisvuse lõppu kaptenid H. Deklau ja O. Hansen.

Meie riikliku iseseisvuse lõpuks olid Sv Tehnikakooli I lennu lõpetanud ohvitserid jõudnud majori (peamiselt keskasutuses ja lennuväes) ning kapteni auastmeni. Viimaste hulgas oli mitmeid, kellel oli majori auastme saamiseks vajalik ametikoht ja vanus olemas, kuid ülendamine oli (erikorraldusel) arvuliselt piiratud.

Kooli 15. aastapäevaks (1935) oli Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajatest sõjaväes 54 ohvitseri, neist väeosades 45 ja keskasutuses 9. Väeosades olnuist oli riviohvitsere 30 ja erialastel kohtadel vaid 15 ohvitseri. Surmasaanuid oli 6 ja reservi läinuid 11.[1]

[1] Ajakirja Sõdur 1935. a. artiklis (P. A. Sõjaväe Tehnikakooli asutamise 15. aastapäevaks 02.03.1935 – Sõdur, nr 10–11, 1935. Lk 234–235) toodud andmed kattuvad üldjoontes ülalesitatutega, ainult et väeosades teeninuist nimetatakse siin 1935. a seisuga 36 riviohvitseri ja 18 erialastel ametikohtadel teeninut.

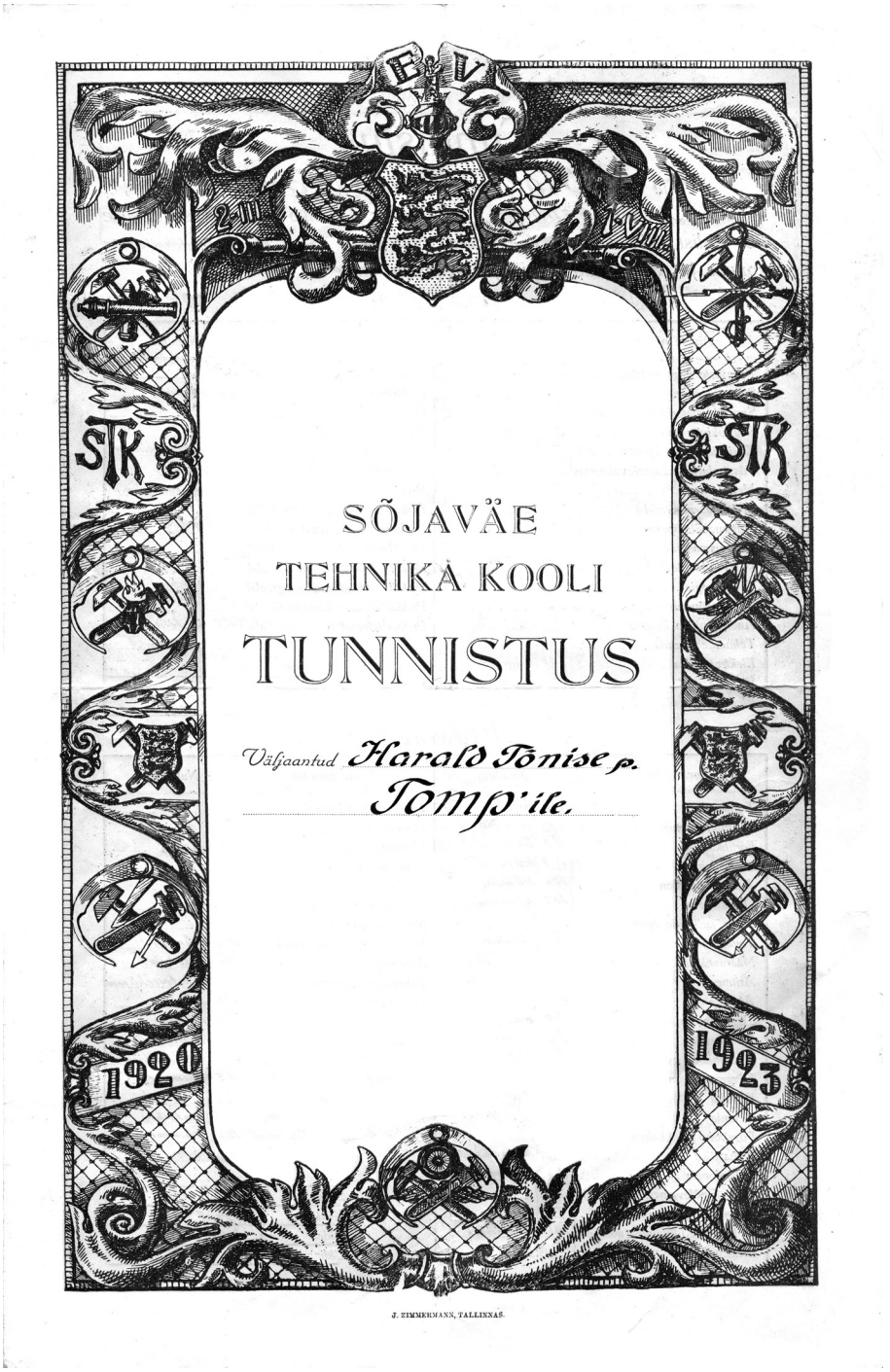
E V
2 III
1 VIII
STK
STK
SÕJAVÄE
TEHNIKA KOOLI
TUNNISTUS
Väljaantud Harald Tõnise p.
Tomp'ile.
1920
1923
J. ZIMMERMANN, TALLINNAS.

Tunnistus.

Välja antud **Harald Tõnise p. Tompile** *selles, et tema on lõpetanud* **esimese** *järguga Sv. Tehnika kooli täielise kursuse (10. juulist 1920 a. kuni 1. augustini 1923 a.)* **Nõrga noorukl. Elektrotehnika** *osakonnas ja saavutanud tagajärgi järgmistes ainetes:*

Pääained:

Ainete nimetus	Numbrid		Ainete nimetus	Numbrid	
Tehniliste vägede taktika	9.5	ühteksa.	Elektrivalgustus	–	
Suurtüki õpetus	–		Elektrilised mõõtmised	10.6	kümme.
Suurtüki materjaalse osa õpetus	–		Raadiotehnilised mõõtmised	–	
Suurtükiväe taktika	–		Raadiotelegraf	–	
Käsisõjariistade õpetus	–		Telegraafia	11.8	üksteistkümm.
Püssirohu ja lõhkainete valmistus	–		Telefoonia	10.5	kümme.
Mehaanika	–		Riviõppus	11.0	üksteist kümm.
Plahvatus-mootorid	–		Praktilised tööd käsisõjariist. alal	–	
Automobiili õpetus	–		Praktilised tööd suurtüki alal	–	
Soomusmasinad	–		Praktilised tööd pürotehnika alal	–	
Põlevainete tehnoloogia	–		Praktilis. tööd automobiilide alal	–	
Tehnoloogia	–		Praktilised tööd raadiotelegr. alal	–	
Tugevusõpetus	–		Pr. tööd elektrot. kõva voolu alal	–	
Anorgaaniline keemia	–		Pr. tööd telegrafi ja telefonide alal	11.5	üksteist kümm.
Tehniline keemia	–			–	
Elektrotehnika	10.5	kümme.		–	
Elektrijaamad	–		Summa	75.4	
Elektrivõrgu ehitus	–		Keskmine	10.72	

Üldained:

Ainete nimetus	Numbrid		Ainete nimetus	Numbrid	
Taktika	9.2	ühteksa.	Telegraafia, telefoonia	–	
Suurtüki õpetus	9.0	üheksa.	Ehitustehnika	–	
Fortifikatsioon	9.3	ühteksa.	Elektrotehnika	–	
Sõjaajalugu	10.9	kümme.	Pürotehnika	–	
Administratsioon	10.0	kümme.	Tugevusõpetus	–	
Õigusteadus	10.5	kümme.	Määrainete vastuvõte	–	
Käsisõjariistade õpetus	–		Mürgised gaasid	–	
Topograafia	9.3	ühteksa.	Maa-aluste miinide panek	10.3	kümme.
Määrustikud	10.9	kümme.	Joonestamine	9.5	üheksa.
Aritmeetika	8.7	kaheksa.	Tehniline joonestamine	11.0	üksteistkümm.
Algebra	10.9	kümme.	Eesti keel	10.2	kümme.
Trigonomeetria	8.5	kaheksa.	Prantsus keel	10.3	kümme.
Geomeetria	7.0	seitse.	Inglis keel	8.6	kaheksa.
Analütiline geomeetria	7.5	seitse.	Saksa keel	11.0	üksteistkümm.
Kõrgem matemaatika	–		Praktilised tööd õpetsõkodades	10.5	kümme.
Füüsika	8.8	kaheksa.	Hobuse tervishoid	–	
Keemia	8.2	kaheksa.	Kirjutav geomeetria	8.3	kaheksa.
Püssirohu ja lõhkainete valmist.	–		Välja topograafia alal	10.5	kümme.
Mehaanika	8.7	kaheksa		–	
Tehnoloogia	8.7	kaheksa.		–	
Määr- ja põlevainete tehnoloogia	–		Summa	268.0	
Aurukatlad ja -masinad	–		Keskmine	9.57	
Mehaanilised liikumise abinõud	10.5	kümme.	Üldine summa	343.4	
Elektromobiilid	–		Üldine keskmine	9.81	Üheksa komma kaheksa kümm. üks

Väljavõtted Harald Tompi Sõjaväe Tehnikakooli lõputunnistusest. Tunnistuse esikaanel on äratuntavad kooli osakondade embleemid.

Eespool toodud arvulised andmed jäid üldjoontes püsima kuni meie riikliku iseseisvuse lõpuni. Pärast Nõukogude Liidu korraldatud ja Punaarmee teostatud riigipööret lakkas olemast iseseisev Eesti riik ja samuti tema sõjavägi. Eesti sõjaväest moodustati Vene kommunistide juhtimisel ja korraldusel Punaarmee laskurkorpus. Kuidas arenes Sv Tehnikakooli I lennu ohvitseride saatus võõra võimu all, ei ole mõeldud käesolevas ülevaates kirjeldada. Olgu märgitud, et paljud ühinesid Saksa sõjajõududega, selleks et võidelda Vene kommunistide vastu ja maksta sel moel kätte kisendava ülekohtu eest. Oli ka neid, kes asusid ümber Saksamaale ja tegid karjääri Saksa sõjaväes. Leidus ka neid, kes tegid kaasa kogu sõjakäigu Punaarmee koosseisus.

Tuleb märkida, et GPU[2] arreteeris paljud Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid 1941. a ja nad kadusid jäljetult. Moskva võimumeeste korraldusel toimunud vahistamised ja küüditamised on nõudnud oma. Suurem osa küüditatuist suri nälga Siberi vangilaagrites. Üksikud pääsesid pärast Stalini surma tagasi kodumaale, kuid invaliididena. Siberi pakane, nälg, ebainimlikud elutingimused, arstiabi puudus jne nõudsid oma osa – tervise. Üks kannatanu, kes oli viibinud pikki aastaid Siberi vangilaagris ning lõpuks saanud tagasi kodumaale, sai esitatud järelepärimisele vangistamise põhjuse üle vastuseks, et vangistamine olla olnud eksitus!

Vaatamata aastaid kestnud II maailmasõjale ja poliitilisele terrorile, mis nõudis palju ohvreid, selgus, et pärast sõja lõppu oli Sv Tehnikakooli I lennu lõpetanud ohvitseridest 20 ühel või teisel viisil läände vabadusse pääsenud. See arv on 35% 1940. a Eesti sõjaväes teenistuses olnud Sv Tehnikakooli I lennu lõpetanuist. Sv Tehnikakoolis omandatud teadmised ja oskused olid paljudele väärtuslik pant uue, eduka elu alustamiseks vabas maailmas.

Praegu on veel elusolijate arv tublisti vähenenud ning nende read hõrenevad järjekindlalt. Neist kõige noorem on sündinud 1902. a.

[2] Nõukogude Liidu julgeolekupolitsei (*Gosudarstvennoje polititšeskoje upravlenije*) nimetus aastatel 1922–1934; 1934–1954 asendas seda Siseasjade Rahvakomissariaat (NKVD) koos oma allasutustega.

Sõjaväe Tehnikakooli I lennu (1923) lõpetanu rinnamärk*

Sv Tehnikakooli I lennu vilistlane nooremleitnant Kristjan Kutsar. Esindusvormi kuue nööpaugus võib eristada suurtüki osakonna sümboolikaga märki. Foto 1926. aastast

Sv Tehnikakooli I lennu vilistlane kapten August Leetsar. Foto 1930. aastate teisest poolest

* *märk kujutab pärga, mille parem pool on tamm ja vasak loorberilehtedest. Pärja alumine side on põimitud lindiga, mille vabadel otsadel on graveeritud aastanumbrid 1920 ja 1923. Pärja ülemise tähed STK. Pärja keskel asetub hammasratas, risti pääle pandud mõõga ja inglis võtmega, millede otsad toetavad pärja pääle. Pärg ja tähed STK on kullast, hammasratas oksideeritud kuna lindid, mõõk ja võti plank hõbedast on.* (*Kinnitatud sõjaministri päevakäsuga 30. juulil 1923*) Pildil olev märk pärineb Aleks Kivinuka erakogust.

3. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1936–1940

Victor Orav

■

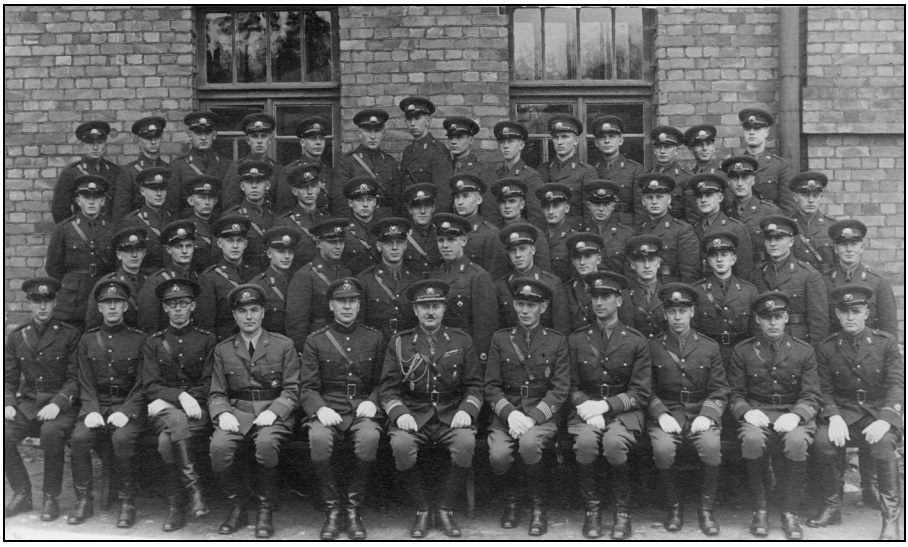

Käesolevate mälestuste kirjutamisel on Sv Tehnikakoolis veedetud ajast möödunud 40–44 aastat ja paljud sündmused, mis sellel ajal aset leidsid, on mälust kadunud või esinevad tuhmunud kujul. Kaastöö tegijate kirjeldustest olen püüdnud kokkuvõtteid teha, et sündmustest tõetruud ettekujutust anda. Puudusid võimalused originaalallikate kasutamiseks, kuna kodumaa ja selle elanikkond püsib endiselt kommunistlikus haardes.

Tänan kaasvõitlejat V. Williamsoni (Villemson), kes oli aastatel 1936–1940 suurtükiklassi ülem, kaastöö, igakülgse abi ja nõuannete eest, milleta käesolevate mälestuste kirjutamine oleks muutunud küsitavaks.

Kooliaegsed kaaslased vabas maailmas on kaastöö tegemisel jõudumööda oma abistavat kätt ulatanud, kellest väärivad nimetamist kaasvõitlejaid Hugo Kubja, Johannes Jaagus ja August Võhma.

Kaasvõitlejat Armin Venet tänan aastatel 1936–1940 tehtud ülesvõtete reproduktsioonide ja negatiivide eest, mis panid aluse Sv Tehnikakooli fotoalbumile. Samuti väärib märkimist, et Armin Vene annetas oma Sv Tehnikakooli lõpumärgi Eesti Keskarhiivile Ameerika Ühendriikides.

Tänan härra Fred Limbergi, kes varustas mind ajakirja Sõdur veergudel ilmunud Sv Tehnikakooli elu puutuvate kirjutistega.

Eriline tänu kuulub Clevelandis asuva General Motors Corp. (Fisher Body Div.) tehase juhatajale härra G. P. Wigginsile, kelle alluvuses töötasin üle kahekümne aasta ja kes toetas mind materjalide paljundamisel.

Juuni 1979
Victor Orav

*Mälestused on pühendatud kolonel **Artur B. NORMAK**ule,*
kes kooli asutas ja oli selle ülem aastatel 1936–1939.

SAATEKS

Umbes üks aasta enne teise lennu sissekutsumist olin kindralmajor N. Reegiga pikemal välismaasõidul. Selle reisi kestel mainisin kindralile, et meie Sv Tehnikakooli esimese lennu ohvitseride tagavara on lõpukorral ja tuleks mõelda uue lennu sissekutsumisele. Tema oli minuga ühel arvamusel ja meie edaspidine arutlus arenes järgmistel küsimustel.

Üldainete õppekavad tuleks välja töötada nii, et Sv Tehnikakooli lõpetajatel oleks tehnikaülikoolides tulevikus kergem edasi õppida. Esimese lennu õppekavades see kooskõlastus puudus ja see tekitas edasiõppimistel raskusi.

Teiseks: tuleb leida tehniliste huvidega ja omal alal pädev ülem. Sellel arutlusel kerkisid esile mitmed nimed. Kindral leidis, et sobivaimaks kooliülemaks peaks olema kolonelleitnant A. Normak. Arvan, et see valik oli esmaklassiline. Minu mälestused Sv Tehnikakooli teisest lennust on suurepärased. Kolonel A. Normakuga oli koostöö hea ja väga sujuv. Õpilastega tekkis hea kontakt esimesest loengust alates ja see kestis kuni lõpuni.

Roxboro, 27. jaanuar 1976
Ernst Tiivel

3.1. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse komplekteerimine

Eesti suurema lugejaskonnaga ajalehed, nagu Päevaleht, Vaba Maa ja Postimees, tõid 1936. a augustikuu keskpaigal oma veergudel ära teate, et lähemal ajal avatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste juures Sõjaväe Tehnikakool tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamiseks. Ettevalmistamine toimub Sv Tehnikakoolis ja jaguneb klassidesse vastavalt sõjatehnilistele erialadele. Klassid avatakse vastavalt kaitseväe tarvidustele ja õppetöö kestab kuni neli aastat.

Eespool toodud teade põhjustas nooremaealise meespere hulgas suurt huvi. Lühikese aja jooksul saabus Sv Tehnikakooli astumiseks KÜÕ ülema nimele ligi 400 sooviavaldust.

1936. a septembrikuul saatis KÜÕ ülem sooviavaldajatele teate, et 3. oktoobril 1936. a kell 8.00 toimub arstlik läbivaatus kaitseväe keskhaiglas Tallinnas Juhkentalis, millele järgnevad 17. septembril 1936. a Tondil Valges Majas Sv Tehnikakooli sisseastumise võistluskatsed kaitsevägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoneri kinnitatud juhendite kohaselt[1].

Vastavalt juhenditele kontrollisid laekunud sooviavaldusi ja koostasid nimekirju kolonelleitnant A. Normak ja kapten V. Villemson KÜÕ ülema ooteruumis, kuna kooli kasutada määratud ruumides tehti korrastustöid. Nimekirjad trükiti KÜÕ ülema staabis.

Sooviavalduste läbivaatamisel esines juhtumeid, kus sooviavaldaja ei olnud lõpetanud aspirantide kursust või ei esitanud nõutud tõendeid. Seetõttu saatis KÜÕ ülem välja umbes 200 arstlikule läbivaatusele ja võistluskatsetele ilmumise kutset. Need, kellel gümnaasiumi lõpetamisest oli möödunud juba hulk aastaid, pidid vanad kooliraamatud üles otsima ja neid uurima, et oma teadmisi vastavates õppeainetes värskendada.

Arstlik läbivaatus toimus 5. ja 6. oktoobril 1936. a kaitseväe keskhaiglas. Selle sügisese päikesepaistelise päeva hommikul kihas haigla ümbrus noortest meestest, kelle hulgast hakati neid ükshaaval tähestikulises järjekorras välja hüüdma. Haiglas anti neile korraldus lahti riietuda ning esineda komisjoni ees, et avastataks võimalikud kehalised puudused. Samuti tuli meestel täita nimekiri põetud haiguste kohta. Järgnes kaalumine, pikkuse ja rinnaümbermõõdu mõõtmine, kopsumahu määramine, vererõhu mõõtmine ja südamelöökide arvu lugemine. Läbivaatus lõppes röntgeni all, kus kontrolliti südametegevust ja püüti avastada kopsulaike või muid puuduseid. Läbivaatus oli range ja selleks ajaks, kui see lõppes, oli sooviavaldajate arv langenud umbes 100-le.

[1] Vt lisa 9.

Sisseastumise võistluskatsed

7. oktoobril 1936. a kell 8.00 algasid KÜÕs Tondil Valge Maja suures auditooriumis kirjalikud võistluskatsed. Katsetest osavõtjad pandi istuma üksikutesse pinkidesse ja nende kohalviibimist kontrollis nimekirja järgi kpt V. Villemson. Kes katse alguseks kohale ei ilmunud, kustutati kandidaatide nimekirjast. Tehnikakooli ülem kolonelleitnant A. Normak tegi teatavaks, et kirjutamiseks on antud neli tundi. Kes töö varem lõpetab, võib selle koos mustandiga varem ära anda ja vaikselt ruumist lahkuda. Seejärel jagas kpt R. Jõuram katsetest osavõtjatele nummerdatud ja Sv Tehnikakooli pitsatiga tembeldatud paberilehed koos sedeliga, mis kandsid sama numbri. Sedelile pidi igaüks kirjutama oma täieliku nime. Enne katse algust korjati sedelid kokku ning pandi ümbrikusse.

Esimene katse oli eesti keeles. Tuli kirjutada kaitseväe juhataja kindralleitnant J. Laidoneri antud teemal "Mispärast võitsime Vabadussõja?".

Kirjutamise ajal kõndisid komisjoniliikmed pingiridade vahel ja jälgisid katsealuste töid. Kooliülem, jõudnud Kaitseliidu vormi riietatud J. Priikase juurde, luges selle tööd ja sealt edasi liikudes teatas, et mõnel mehel olevat *kusi pähe läinud*. J. Priikask oli sõna *kunst* asemel eksikombel *kust* kirjutanud. Viimase õrna nahavärviga nägu punastus kõrvuni, kui ta vabandas oma eksimuse pärast, mis põhjustas auditooriumis tagasihoidliku naerukahina.

Enne nelja tunni möödumist olid kõik oma tööd ära andnud. Töid hinnati keeleliselt ja sisuliselt ning nende hinnete keskmisest saadi lõpphinne.

8. oktoobril 1936. a hommikul enne järgmise katse algust loeti ette nende nimekiri, kes olid pääsenud järgmistele katsetele. Need, kes ei saavutanud rahuldavat hinnet, langesid välja.

Järgmine kirjalik katse toimus algebras, kus tuli koostada ja lahendada võrrandeid. Erinevalt eelmisest päevast kasutas enamik kandidaate ära kogu katseks antud neli tundi ja paljudel tuli ajast puudus.

9. oktoobril toimus kirjalik katse trigonomeetrias, kus tuli lahendada nurgafunktsioone ja trigonomeetrilisi valemeid sisaldavaid ülesandeid.

Katse algusest võis olla möödunud umbes 10–15 minutit, kui auditooriumi uksest astus sisse hea välimuse ja esinemisega noormees. Pöördudes katsekomisjoni poole, palus ta luba katsest osavõtmiseks. "Ei ole võimalik, kuna katsed on juba alanud," oli kooliülema vastus. Silmapilguks seisis noormees nõutult, siis aga jätkas: "Ma lõpetaksin teistega ühel ajal." "Kuidas on teie nimi?" küsis ülem ja saanud vastuse, otsis ta midagi oma paberites. Leidnud, mida vajas, pööras ta noormehe poole, öeldes: "Teie seniste katsete hinded on head, kuid teie olete hiljaks jäänud!" Noormees pööras kannal ringi ja lahkus auditooriumist.

Üks tähtis otsus tema elus oli langetatud, mis oli teistele auditooriumis viibijatele suureks õpetuseks.

Pärast kirjalikkude võistluskatsete läbiviimist oli järele jäänud 55 kandideerijat.

Järgmine nädal oli ette nähtud suulisteks katseteks.

Esmaspäeval, 12. oktoobril 1936. a toimus suuline katse algebras.

Kandidaadid kutsuti ette tähestikulises järjekorras. Oodates järjekorda, püüdsid pinkides istujad õppida esineja vastustest. Mõnel olid kaasas õpperaamatud ja valemite kogud teadmiste värskendamiseks. Tahvlite juures olid pidevalt kolm katsealust. Üks vastas oma piletit, kuna kahele ülejäänule oli antud võimalus ettevalmistamiseks ja ülesande lahendamiseks. Kui Antoni Kivi välja kutsuti, paistis, et ta on hädas oma piletis antud ülesande lahendamisega, ja paljud arvasid, et läbikukkumine on kindel. Suureks üllatuseks astus ta rahulikult tahvli juurest akna alla, võttis taskust väikese valemite kogu, silmitses seda ja tõttas tagasi ülesande lahendamise juurde, mille ta õigesti ja hästi lõpule viis. Kuidas oli see kõik võimalik, et keegi katsekomisjoni liikmetest seda ei juhtunud nägema? See oli tema õnn sellel korral.

Teisipäeval, 13. oktoobril oli suuline katse geomeetrias, kesknädalal, 14. oktoobril trigonomeetrias ning neljapäeval, 15. oktoobril füüsikas ja mehaanikas. Kõik need möödusid eriliste vahejuhtumiteta.

Reedel, 16. oktoobril oli katse keemias. Katsealune pidi tahvli vasakule ülemisele nurgale kirjutama piletinumbri. Ülejäänud osale võis kirjutada piletis küsitud keemilisi ühendeid ja võrrandeid. Kui kord jõudis Tartu Reaalgümnaasiumi lõpetanud F. Saare kätte, unustas ta kirjutada tahvlile pileti numbri, kirjutas selle asemel keset tahvlit suure nulli. Keegi ei osanud mõistatada selle nulli tähendust ja paljud mõtlesid, et tema ise on omale hinde keemias välja pannud. Hiljem, kui ta oma piletit vastama hakkas, selgus, et tegemist on hapnikuga ja selle keemilise märgiga "O". Palju ta sellele juurde lisada ei teadnud, isegi mitte vee keemilist valemit. Lõpuks küsis eksamineerija F. Saartelt naljatades, kas ta teab alkoholi valemit, mille ta kirjutas suurelt ja selgelt tahvlile: C_2H_5OH. See kiire vastus tekitas auditooriumis naeru ja päästis F. Saare läbikukkumisest.

Sama päeva pärastlõunal oli katse tehnilises joonestamises, kus tuli pliiatsiga valmistada vabakäe visand poltidest ja mutritest ning lisada sellele vajalikud mõõdud. Enamikul ei olnud sellest vähematki aimu: joonestamisel püüti joonlauda appi võtta. Parim mees joonestamises oli J. Jaagus, kes oli sellel alal töötanud ja vääris kõrgeima hinde.

Laupäeva, l7. oktoobri hommikul tehti teatavaks katsete lõpptulemused: loeti ette 4 nime paremuse järjekorras, alates Agu Aarnaga (Treieriga).

Keegi noormees, kes pärines Viljandimaalt, teatas, et ta loobub Sv Tehnikakooli sisseastumisest perekondlikel põhjustel.

Kaitseväe juhataja otsuse kohaselt kutsuti loobunu asemele järjekorras järgmine, kelleks osutus H. Kubja.

Avamisele kuulusid käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklass, kuhu võeti sooviavaldajaid vastu järgmiselt.

A. Käsirelvaklass
1. Aavola (Adler), Artur
2. Hanniotti, Kalju
3. Ilves, Roland
4. Kivi, Antoni
5. Kivimäe (Steinberg), Arnold
6. Kolga, Arnold
7. Kubja, Hugo
8. Mölder, Arnold
9. Nerska, Karl
10. Reiksaar (Bauman), Edgar
11. Reiksaar (Bauman), Ervin
12. Ristikivi, Johannes
13. Rosenberg, Oskar
14. Saame, Boris
15. Saar, Feliks
16. Sinipalu (Malt), Osvald
17. Sõmer, Mart
18. Tulviste (Taks), Elmar
19. Valentin, Leonid

B. Suurtükiklass
1. Aardma (Aaman), Richard
2. Haavamäe, Mihkel
3. Jaagus, Johannes
4. Kabel, Julius
5. Linalaid (Leinfeldt), Erich
6. Linsi, Elmar
7. Orav, Viktor
8. Piller, Gustav
9. Ruus, Evald
10. Taar, Leopold
11. Varik, Jaak
12. Vene, Armin
13. Võhma, August

C. Pürotehnikaklass
1. Aarna (Treier), Agu
2. Arumeel, Edgar
3. Karuse, Villibald
4. Kornet, Olev
5. Luiker, Jüri

6. Maidre (Mark), Heino
7. Pehka, August
8. Priikask, Juhan
9. Purgas, Martin
10. Rõngelep, Konrad
11. Seks, Johannes
12. Vahari, Aleksander

Kõik käsirelvaklassi vastuvõetud õpilased olid aspirantide kursuse lõpetanud jalaväelasena ja kõik suurtükiklassi vastuvõetud õpilased aspirantide kursuse suurtükiväelasena.

Pürotehnikaklassi vastuvõetud õpilased olid aspirantide kursuse lõpetanud jala- ja inseneriväe alal. Sv Tehnikakoolis oli nendele ette nähtud anda suurtükiväeline ettevalmistus.

Sv Tehnikakooli sisseastumise võistluskatsed edukalt sooritanud kandidaatidel kästi kooli ilmuda 29. oktoobril 1936. a ja kaasa võtta isiklikuks otstarbeks tarvisminevad esemed, alates hambaharjast ja lõpetades toatuhvlitega.

II kursuse käsirelvaklassi õpilased

II kursuse suurtükiklassi õpilased

II kursuse pürotehnikaklassi õpilased

Kooli administratsioon, asukoht ja ruumid

Kooli administratsioon oli järgmine.

Kooliülem kolonelleitnant Artur **NORMAK**
Käsundusohvitser kapten Rudolf **JÕURAM**
Käsirelvaklassi ülem kapten Alfred **KANDRE**
Suurtükiklassi ülem kapten Vassili **VILLEMSON**
Pürotehnikaklassi ülem kapten Leo **RANNIT**

Kirjutaja allohvitser Linnas
Masinakirjutaja proua Tamara Klemmer
Varahoidja allohvitser Karl Kostabi
Relvurallohvitser Rohtla

Kooli asukohaks oli Tallinnas Tondil asuvate KÜÕ kasutuses olevate kasarmute I plokk. Ploki idapoolses osas alumisel korrusel Kõrgema Sõjakooli all asusid kolm magamisruumi, lugemistuba, üleriiete hoiuruum, relvade puhastamise ruum, riiete, saabaste ja kohvrite hoiuruum ning pesuruum käimlaga. Kooliülema, käsundusohvitseri, klasside ülemate ja lektorite toad, kantselei, vararuum ja auditoorium asusid ülemisel korrusel ploki läänepoolses osas. Auditooriumis olid kahekohalised lauad toolidega ja laes rippus tellitava kõrgusega individuaalne elektrivalgustus. Ruumid olid puhtad: värskelt värvitud ja otstarbekohaselt sisustatud. Kõik vajalik oli olemas ja mitte midagi üleliigset. Magamisruumides olid voodites põhuga täidetud aluskotid puhaste linadega ja uute tekkidega. Igaüks tõi kaasa isikliku sulepadja. Voodi juures oli igaühel öökapp isiklike esemete hoidmiseks ja voodi päitsis omaniku nimi. Kõik kooli kasutuses olevad ruumid korrastati selleks otstarbeks palgatud eraisikute poolt ja ruumides olevate ahjude kütmine oli jäetud töökompanii hooleks.

Tondi kasarmute I plokk – Sõjaväe Tehnikakooli asukoht

Kuna kahel esimesel aastal oli kõikidel klassidel enam-vähem ühesugune õppekava, siis ei peetud magamiskohtade määramisel kinni klassidesse jaotamisest, nii et samas ruumis magasid käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased. Sellega hoiti ühtlasi ära nende võimalike omavaheliste lahkhelide tekkimist. Ühistes magamisruumides kasvas sõprus kiiresti ning see on püsinud tänapäevani.

Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse algus

Neljapäeval, 29. oktoobril 1936. a ilmusid kohale kõik 44 võistluskatsed edukalt sooritanud kandidaati: nad võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilasteks ja ühtlasi *tegelikku kaitseväeteenistusse*[2] (kaitsevägede ülemjuhataja käskkirja nr 211 ning SÜÕ ülema käskkirjade nr 301 ja nr 316 alusel).

Vanuse ülemäära – 25 aastat – ületanud Edgar Arumeelele ja Johannes Jaagusele tehti teatavaks, et kaitsevägede ülemjuhataja on nende suhtes erandi teinud, arvestades mõlema sooviavaldusi ja kõrgeid hindeid sisseastumiskatsetel.

[2] Tänapäeval *tegevteenistus*.

Kui kõik formaalsused kooli kantseleis olid lahendatud, tuli korraldus koguneda auditooriumi.

Varustamine

Kooliülem kolonelleitnant A. Normak tervitas kõiki kooli ilmumise puhul ja soovis edu eelseisvas töös. Seejärel tutvustas ta Sv Tehnikakooli õpilaste varustamise seadust, mille järgi maksti õpilastele palka kahel esimesel aastal 30 krooni ja kahel järgneval aastal 60 krooni kuus. Siinjuures mainis ta, et nii palju taskuraha ei saa meil isiklikeks kulutusteks tulevikus olema.

Varustamine toimus tegelikus kaitseväeteenistuses olevate ohvitseridega samadel alustel, ehkki mõne seaduses ettenähtud erandiga. Järgnevas tuuakse ära mõningad varustamispõhimõtted.

- Õpilastele ei makstud korteri-, kütte- ega elektriraha, kuna riik andis neile elamispinna ning tasus selle ülalpidamiskulud.
- Õpilasi varustati toiduga riigi kulul ning suurendatud toidunormide järgi.
- Igale õpilasele anti riidest palitu, kuub ja püksid.
- Koolis viibimise ajal varustas kool õpilasi vajalikkude magamis- ja tööriietega. Nende muretsemiseks ja korrashoiuks arvestati iga õpilase kohta 9 senti päevas.
- Tööpraktikale lähetamisel maksti kõikidele Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseridele tööriiete muretsemiseks ühekordselt 10 krooni.
- Juhtimis- ja tööpraktikal viibimise ajal said ohvitserid 0,5% kuupalgast päevas, kusjuures neile ei makstud sama aja eest majutusraha.
- Kooli lõpetanud ja kutseohvitseri õigused omandanud ohvitseridele maksti ühekordse toetusena 100 krooni.

Seaduses ettenähtud riidest valmistatud palitu, kuub ja püksid anti välja siis, kui kooliülema ettekanne oli lõppenud.

Erariietuse vahetamine kaitseväevormi vastu toimus kiiresti. Keskpäevaks olid kõik reservist tulnud õpilased kaitseväe vormi riietatud – kodanikest olid saanud kaitseväelased lipniku tunnustega varrukatel.

Kooli ajal ei kandnud õpilased palitul väeliigi värve ega kuuel vastavaid tunnuseid. Palitu krael kanti musta punase kandiga ääristatud riideriba (need olid kooli värvid). Kuuekrael oli kooli tunnusena hammasratta alla ristamisi asetatud tellitava võtme ja mõõga kujutis, mida ümbritsesid tammeoksad.

Kapten V. Villemson vaatas värske üksuse üle ning käskis pärastlõunast aega kasutada oma vormiriietuse kohendamiseks ja kasutada selleks KÜÕ rätsepatöökoda. Ta nimetas lipnik J. Jaaguse kui aastatelt kõige vanema meeskonna vanemaks, käskis temal määrata toimkond (kooli korrapidaja ja selle abi) ning seejärel meeskond KÜÕ söögisaali lõunasöögile viia, kus koolile oli varutud söögisaali kaguosas neli lauda.

Toitlustamine

Toitlustati kolm korda päevas kindlaks määratud suurendatud toidunormide järgi. Nädalane toidusedel oli umbes järgmine.

Hommikusöök: kohv, sai (kilu, heeringa või vorstiga) ja või.
Lõunasöök: esmaspäeval hapukapsasupp, seapraad kartuli ja kastmega; teisipäeval manna-piimasupp, pikkpoiss kartuli ja kastmega; kesknädalal frikadellisupp, makaroni-liha vorm; neljapäeval hernesupp sealihaga, pannkoogid suhkru ja piimaga; reedel aedviljasupp, liharullid kartuli ja kastmega; laupäeval piimasupp klimpidega, lihakaste kartulitega; pühapäeval loomalihapraad kartuli ja kastega, mannakreem piimaga.
Õhtusöök: kaerahelbe- või mannapuder suhkru ja piimaga, tangupuder hapupiimaga, pannkoogid, praetud makaronid, vereleib kastega või heeringakaste kartulitega ning tee.

Leib, sool ja pipar olid alati laual. Köögis töötavad kokad ja ettekandjad olid eraisikud, kes allusid toitlustaja kaudu KÜÕ majandusülemale. Köögi abitööjõud oli määratud töökompaniist. Köögi ja söögisaali korra ning puhtuse eest vastutas KÜÕ ühisköögi korrapidaja, kes oli määratud Sõjakooli aspirantide üksustest.

Sõjaväe Tehnikakooli kraemärgi kujutis raamatust *Limberg, F.; Koppel, T. Estonian Army Uniforms and Insignia 1936–1944. Bennington VT,* 1995

Pärast lõunasööki kasutati aega saadud riidevarustuse sobitamiseks ja isiklike esemete korrastamiseks.

Varsti oli õhtusöögi aeg kätte jõudnud ja selle järel oli rohkem aega, et oma uute kaaslastega tutvust luua ja neid tundma õppida. Elavas jutuajamises möödus aeg kiiresti. Päeva vaheldusrikkad sündmused ei jätnud oma mõju avaldamata, nii et peagi tuli põhku pugeda. Olid voodis, kuid und ei tulnud. Ümbrus oli uus ja võõras. Küljealune põhukott oli värskelt topitud ja n-ö sissemagamata: täis konarlusi, mis nõudsid silumist. Ka mõjus segavalt öine valgustuspunkt magamisruumides, kuna olid harjunud pimeduses magama. Kuulsid ja tundsid, et ka teistel olid samad probleemid. Möödus tükk aega enne, kui hakkas kostma esimene norskamine, ja varsti uinusid isegi, et järgmisel päeval väljapuhanuna uuteks ülesanneteks valmis olla.

Luust ja lihast läbilõikav korrapidaja vile kuulutas uue päeva algust. Kiiresti tõusid voodist ja ruttasid pesuruumi, et habet ajada ja pesta. Habeme

ajamiseks oli korrapidaja juba elektrikeetjaga kuuma vett jõudnud valmistada, mis hõlbustas ja kiirendas seda tööd. Järgnes riietumine, voodite korrastamine ja hommikusöök. Tagasi jõudnud, kogunesime esimeseks sisetunniks kell 8.00 auditooriumi.

Sisekord ja distsipliin

Kapten V. Villemson andis lühikese ülevaate sisemäärustikus ära toodud sisekorra ja distsipliini peatükkidest ja tuletas meelde, et umbes neli aastat tuleb meil koos töötada. Selle koostöö aluseks on sisekord, mille tähtsama osa moodustab päevakord alljärgneva jaotusega.

6.00	hommikune äratus
6.00–6.15	riietumine hommikuvõimlemiseks
6.15–6.45	hommikuvõimlemine (püssivõimlemine, pallimäng või jalutuskäik vastavalt ilmastikule ja aastaajale)
6.45–7.15	pesemine, voodite korrastamine ja riietumine
7.15–7.50	hommikusöök
7.50–8.00	õppusteks ettevalmistamine
8.00–11.50	hommikupoolsed õppused
12.00–12.50	lõunasöök ja lõunavaheaeg
12.50–13.00	õppusteks ettevalmistamine
13.00–16.50	pärastlõunased õppused
17.00–19.00	vaba aeg varustuse ja isiklike esemete korrastamiseks ning ajalehtede, ajakirjade ja raamatute lugemiseks
19.00–19.30	õhtusöök
20.00–22.00	kohustuslik iseseisev õppetöö
22.00	vaikus ja üleminek öövalgustusele

Laupäeviti ja pühadele eelnevatel päevadel kestsid õppused kuni 11.50-ni. Pühapäevadel ja pühade puhul kehtis lühem päevakord.

7.30	hommikune äratus
7.30–8.00	pesemine, riietumine ja voodite korrastamine
8.00–8.30	hommikusöök
12.00–12.50	lõunasöök
19.00–19.30	õhtusöök
22.00	vaikus ja üleminek öövalgustusele

Päevakorra täpse täitmise eest kandis hoolt sisetoimkond, mis koosnes korrapidajast ja tema abist. Need olid määratud 24 tunniks õppustest osavõtmise kohustusega. Toimkonda vahetati kell 13.00. Korrapidaja äraolekul täitis abi

tema kohustusi. Magamisajal (22.00–6.00) jaotati valvekord kahte võrdsesse ossa. Toimkond oli relvastatud laetud teenistuspüstoliga. Väliseks tunnuseks oli käelint ümber vasaku käsivarre ja signaaliks vile. Korrapidaja kohustused olid järgmised.

- Toimkonna vahetumisel kontrollis uus toimkond riigile kuuluvat inventari ruumide seintele riputatud nimestikkude järgi. Täheldatud puudused kandis ta korrapidamise üleandmise ja vastuvõtmise raamatusse.
- Kontrollis pitseeritud häirelaskemoona kappi.
- Korrapidamise üleandmist ja vastuvõtmist kinnitas korrapidaja oma allkirjaga vastavas raamatus.
- Kandis hoolt päevakorra ja õppekavade täpse täitmise eest. Kõrvalekaldumised ja muudatused registreeris ta korrapidamisraamatusse või auditooriumi päevikusse.
- Võttis vastu ja edastas korraldusi.
- Võttis vastu telefonikõned.
- Registreeris haigeid ambulantsiraamatusse, et neid ambulantsi saata.
- Pärast loengu lõppemist võttis lektorilt allkirja palgaarvestamislehele.
- Teatas iga päev ühisköögi korrapidajale, kui mitmele õpilasele järgmise päeva hommikul, lõunal ja õhtul laud katta. See omas erilist tähtsust siis, kui algas õppeasutuste piirkonnast lahkumise lubade väljaandmine ja puhkus. Toiduks kulutamata raha kanti üle kooli säästusummade arvele, mida kasutati ülema määramisel kooli huvides.
- Pidas kooli piirkonnast (ajutiselt) lahkujate raamatut (võimlasse, poodi, kasiinosse jne). Sinna märkis ta:
  a) lahkuda soovija nime,
  b) mis ajal lahkus,
  c) mis ajaks peab tagasi olema,
  d) tegeliku tagasitulemisaja,
  e) märkused.
- Rivistas väljalubatuid ja kontrollis nende riietust.
- Valvas korra ja puhtuse järele kooli ruumides.

Korrapidaja asukohaks oli laud koridoris telefoni juures lugemistuppa viiva ukse vastas.

Kooli sisetoimkond ei käinud KÜÕ toimkonnavaatusel, kuid korrapidaja-ohvitseril oli Sv Tehnikakooli suhtes revideerimise õigus.

Järgnevalt teatas kpt Villemson, et lähemate päevade jooksul ülendatakse mitte-ohvitsere lipnikeks ja määratakse kursuse ning klasside vanemad.

Kursuse vanema ülesanded olid järgmised.

- Olla vahendajaks kursuse õpilaste ja kooli administratsiooni vahel.

– Määrata sisetoimkond ja pidada toimkonnalehte, olles ise vabastatud toimkonna teenistusest.
– Esitada igal hommikul enne õppuste algust sisekorra järelevalve ohvitserile:
  a) korrapidamise üleandmise ja vastuvõtmise raamat,
  b) ambulantsiraamat,
  c) väljalubatute raamat ja
  d) auditooriumi päevik.

Enne õhtusöögile minekut luges kursuse vanem ette KÜÕ ülema käskkirja, andes samal ajal edasi erikorraldusi järgmise päeva õppuste tarvis.
Kursuse vanema äraolekul asendas teda käsirelva- või suurtükiklassi vanem ehk kooli korrapidaja.

Koolis valitses teadvustatud distsipliin. Igaüks teadis, missuguse eesmärgiga ta kooli tuli, ja täitis sellele vastavalt oma kohustusi ning tegutses kehtivate eeskirjade ja määruste järgi. Seetõttu esines väga vähe eksimusi ja sellele järgnevaid karistusi. Eksimusi karistas klassiülem linnalubade äravõtmisega.

Õpilastel oli keelatud:
– külaliste – eraisikute – vastuvõtmine kooli ruumides. Nende vastuvõtmise kohaks oli määratud ohvitseride kasiino. Õppeasutuste allüksustesse kuuluvaid külalisi oli lubatud vastu võtta kooli lugemistoas;
– suitsetamine magamisruumides;
– hasartmängude (kaardimäng) mängimine kooli ruumides;
– alkohoolsete jookide hoidmine ja tarvitamine kooli ruumides;
– aspirantide kasiino külastamine, kuna meie vormiriietus mõjus neile häirivalt ja nad ei saanud ennast oma kasiinos vabalt tunda;
– allohvitseride kasiinos viibimine samadel põhjustel.

Relvastus

Pärastlõunane aeg oli ette nähtud relvvarustuse väljajagamiseks. Igale õpilasele anti hooldamiseks:
– 9 mm teenistuspüstol[3] puust kabuuriga (kahe pideme padrunitega),
– 7,62 mm Vene jalaväe vintpüss kanderihma ja täägiga (neid hoiti klasside kaupa korrapidaja laua lähedal asuvas lukustamata püramiidikujulises riiulis),
– kaks padrunitaskut,
– jalaväe välilabidas,

[3] 9 mm kaliibriga püstol Browning FN (1903. a mudel).

– gaasimask kandetorbikuga,
– (Saksa) teraskiiver,
– (Saksa) seljakott,
– veepudel.

Kui väljaantud relvvarustus oli puhastatud ja ettenähtud kohtadele paigutatud, otsustas enamik õpilasi minna sauna, et ka n-ö oma ihu harida.

Saun

KÜÕ saun koosnes riietus-, pesemis- ja vihtlemisruumist ning võimaldas saunamõnusid nautida korraga umbes 100 mehel. Riietusruum oli varustatud kappide ja nagidega. Pesemisruumis olid pingid, kapad, kuuma- ja külmaveekraanid ning dušid. Vihtlemisruumis oli keris, lava, kapad ja veekraanid.

Üks saunalõbusid oli proovida, kes kõige kauem kuuma leili välja kannatab. Kuumus oli nii suur, et ei lubanud vihtlemist, sest igasugune õhuliikumine kõrvetas ning sundis laval viibijaid alumistele astmetele ümber asuma või vihtlemisruumist lahkuma.

Korra ja puhtuse eest vastutas sauna korrapidaja, kellelt oli võimalik 10 sendi eest vihta osta.

Sauna köeti igal reedel ja laupäeval ning oli tarvitamiseks avatud pärast õppuste lõppu. Allüksuste saunakasutamisajad avaldati SÜÕ ülema käskkirjas.

* * *

Laupäeva, 31. oktoobri hommikul 1936. a ilmus kooli kuus tegevteenistuse ohvitseri. Selgus, et nad olid lähetatud erinevatest väeosadest Sv Tehnikakooli järgmistele kursustele: leitnant Jaan ROOSE käsirelvaklassi, leitnant Jaan KRISTJUHAN suurtükiklassi, leitnant Johannes MÕTSKÜLA suurtükiklassi, Jaan LIIV pürotehnikaklassi, leitnant Enn RAENDI suurtükiklassi, leitnant Paul VÄRK pürotehnikaklassi.

Auditooriumi kogunenud õpilastel ei olnud kaua tarvis oodata, kui sisse astus kooliülem ülem kolonelleitnant A. Normak klassiülemate ning kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandre saatel. Istet võttes libises lektori otsiv pilk auditooriumis ringi, nagu püüdes jäädvustada igaühe iseloomulikke näojooni. Siis katkestas ta vaikuse, esitles äsja lähetatud ohvitsere, tervitas kõiki õpilasi kooli astumise puhul ja soovis, et kõik, kes sisseastumiskatsed edukalt sooritanud olid, ka sama edukalt kooli lõpetavad. Pikemalt peatus ta kooli avamise vajadusel: vajadusel hoolitseda tehnilise ettevalmistusega ohvitseride järelkasvu eest, kuna 13 aastat oli möödunud ajast, mil Sv Tehnikakool saatis välja oma esimese lennu.

Nelja-aastase kursuse lõpetamisele pidi tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadusele[4] vastavalt järgnema ülendamine nooremleitnandiks, millele lisandus sõjaväetehniku nimetus. Kooliülem taotles lõpetajatele tegelikult sõjaväeinseneri nimetust, nii nagu selle said vastavate koolide lõpetajad Lääne-Euroopa riikides ja Skandinaavia maades, kus tehnikaõppeasutused saadavad välja insenere ja tööstusinsenere ning tehnikaülikoolid õpetavad diplomeeritud insenere. Selle nimetuse kasutuselevõtt leidis tugevat vastuseisu Eesti Inseneride Kojas: väideti, et ei olevat hea, kui on mitmesuguste erinevate ettevalmistustega insenere. See võivat tekitada asjatuid segadusi ja arusaamatusi. Selle vastuseisu tõttu lükkas Vabariigi Valitsus kooliülema ettepaneku tagasi, nii et sõjaväeinseneri nimetus jäi kinnitamata ja kursuse lõpetanud said edaspidi sõjaväetehniku nimetuse.

Järgnevalt määrati kursuse ja ühtlasi pürotehnikaklassi vanemaks lipnik A. Aarna, käsirelvaklassi vanemaks lipnik R. Ilves ja suurtükiklassi vanemaks lipnik J. Kabel, kes olid nendel ametikohtadel kuni kursuse lõpuni.

Varustamise suhtes teatas kooliülem, et järgmisel nädalal tulevad Sõjaväe Majandusühisuse rätsepad mõõtu võtma, et õpilastele ohvitseride vormiriietus valmistada. Rätsepad tõid kaasa riideproove ja meie pidime otsustama, missugusest riidest neid lasta valmistada. Riiete valmistamisega seotud kulud tasuti seaduses ettenähtud varustusrahadega. Ka tegi ta teatavaks, et seni, kuni kõikidel ei ole uut riietust, ei ole ka väljavaateid linnalubade ja nn *kolmekümnekuueste*[5] saamiseks.

Oma etteaste lõpul mainis ta, et teenistus kaitseväes ei ole mitte meelakkumine ja on kasulik meeles pidada Preisi kuninga Friedrich Suure väljendust *"Aushalten, durchhalten und Maulhalten!"*[6].

Pärast kaht ööd põhukotil olime kindlad, et neli aastat me seda kogeda ei soovi, ja olime otsustanud oma kulul vedrumadratsid tellida. Oli paras juhus kooliülemalt selleks nõusolekut küsida ja see oli jaatav. Samuti saime loa osta meie ühisürituse korras lugemistuppa raadioaparaat ja kustutada öövalgustus.

Sellega lõppes ülema peaaegu neli tundi kestnud ettekanne ja ühtlasi päeva ametlik osa.

---

[4] Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadus jõustus 11. augustil 1936. Seaduse täistekst vt lisa 8.

[5] Mõeldakse ilmselt nädala lõppudel antud 36-tunniseid väeosast eemalviibimise lubasid koos ööbimisega sugulaste või tuttavate juures.

[6] Friedrich II Suur (1712–1786) – Preisimaa kuningas. Valgustatud monarh, kunsti, hariduse ja sõjaväe arendaja. Tema valitsusajal 1740–1786 muutus Preisi armee Euroopa tugevaimaks, selle abil mitmekordistati sõdades riigi valdusi. Friedrich Suurele omistatav sõjaväe distsipliini iseloomustav lause saksa keelest tõlgituna: "Välja kannatada, vastu pidada ja lõuad pidada!".

Laupäeva pärastlõunat ja pühapäeva kasutas igaüks oma soovi ning tahtmise järgi. Mõned kirjutasid omastele kirju esimestest muljetest koolis, teised helistasid tuttavatele ja kutsusid neid ohvitseride kasiinosse kohtamisele. Enamik veetis oma vaba aja siiski lugemistoas male või teiste mängude mängimisega või siis ajalehtede – Päevalehe, Vaba Maa ja Postimehe – lugemisega. Seda lugemisvara täiendasid õpilased hiljem Uudislehe ja Jutulehe ning ajakirjade Looming, Sõdur, Kaitse Kodu ning Pilt ja Sõna tellimisega. Nii kujunes lugemistuba õpilaste vaba aja veetmise keskuseks, nii et seal jäi ruumi vähesekski.

Et selles ruumis kord valitseks, määrati lugemistoa vanemaks lipnik A. Vene, kelle ülesandeks oli kinnitada värsked ajalehed vastavatele lugemispuudele ja riputada need varna, samuti liigitada ajakirjad virnadesse ning valvata üldise korra järele. Lisaks sellele oli tema kohustus kirjutada kooli kroonikat ja koondada kooli elu kajastavad ülesvõtted vastavatesse albumitesse.

Oma eriülesannete tõttu olid kursuse, klasside ja lugemistoa vanemad vabastatud sisetoimkonna teenistusest.

Hiljem osteti õpilaste ühisüritusena lugemistoas kasutamiseks hinnaline Marconi raadioaparaat, mis osutus paremaks Telefunkeni, Blaupunkti ja Retiga võrreldes. Sama raadio asendas varsti korrapidaja vilet hommikusel äratusel. Ülestõusmise ajal pööras korrapidaja raadiomuusika valjuks, avas magamisruumi ukse, süütas laevalgustuse ja hüüdis: “Härrad, palun üles tõusta!” Erandiks oli lipnik H. Maidre, kes ei vajanud raadiomuusika abi ja asendas selle oma lauluga kitarri saatel. Kui mõni raskema unega mees ei kuulnud muusikat ega ka hüüdu, siis tema voodinaaber kandis selle eest hoolt, et sõber maast lahti saada.

Laupäeval ilmus auditooriumi teadetetahvlile esimene õppekava järgmise nädala kohta, st alates 2. novembrist 1936, mis oli kinnitatud kooliülema kolonelleitnant A. Normaku ja käsundusohvitseri kapten R. Jõurami allkirjadega.

3.2. I õppeaasta 1936/37

I semester 1936. a sügisel

Õppekava lähemalt vaatlemine kinnitas kooliülema hoiatavaid sõnu, et esimesed kaks semestrit saavad olema pingerikkad. 44 tunnist nädalas 38 tundi kuulusid ülikooli õppeainetele. Järgnevalt on toodud semestri nädalane tunnijaotus loenguteks ja harjutustundideks.

1. Analüütiline geomeetria harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
2. Matemaatilise analüüsi põhijooned harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
3. Kujutav geomeetria praktiliste töödega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
4. Üldine mehaanika (I) harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut ja assist R. Haavakivi.
5. Anorgaanilise keemia põhijooni praktikumiga (4 + 2), prof E. Jaakson.
6. Füüsika I (4 + 0), dots E. Kilkson.
7. Tehniline joonestamine praktikumiga (0 + 4), dipl ins K. Grimm, assist P. Vesilind.
8. Kehaline kasvatus (0 + 2), kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr Sulg.
9. Jalarivi (0 + 2), kpt V. Villemson ja kpt A. Kandre.
10. Kooliülema käsutuses (0 + 1); transpordiks tehnikaülikooli juurde (0 + 1) Kõik kokku: 24 + 20

Esmaspäev, 2. november 1936 algas nagu ikka äratusega kell 6.00, millele järgnes riietumine ning hommikuvõimlemise asemel rivikorras jalutuskäik Tondi teel. Siis kiire habemeajamine, pesemine ja hommikusöök. Kell 8.00 olid kõik kooli vastuvõetud õpilased ja väeosadest kursuse läbivõtmiseks lähetatud kutseohvitserid auditooriumi kogunenud. Sisenes keskmistes aastates, pikakasvuline ja sale härra. Teda saatis kooliülem. Leitnant J. Roose andis käskluse püstitõusmiseks ja korrapidaja esines ettekandega kooliülemale, kes seejärel tutvustas õpilastele professor A. Borkveli. Ka tegi ta teatavaks, et tulevikus tuleb auditooriumis hoiduda käskluste andmistest ja ettekannetega esinemistest. Auditooriumi ilmuvat lektorit või külalist tervitatakse püstitõusmisega. Samuti peab iga õpilane püsti tõusma, kui ta vastab esitatud küsimusele või kui õpilasel endal on mõni küsimus esitada.

Prof A. Borkvel asus kohe oma aine käsitlemise juurde ja meil, õpilastel, tuli hoolega jälgida tema esinemist ja teha märkmeid, kuna meil ei olnud vastavasisulisi õpperaamatuid. Aine jälgimine oli kerge, kuna enamik sellest, millest oli juttu, kirjutas prof A. Borkvel selgelt, loetavas kirjas tahvlile. Kui üks tahvel oli *teaduslikkude väljendustega* täidetud, lükkas ta selle üles ja jätkas oma tööd samal ajal alla tulnud tahvlil. Kui see tahvel oli täis saanud, läks ta teisele poole ruumi, kus ootasid kaks puhast tahvlit. Nii oli küllaldaselt aega loengu mahakirjutamiseks. Enne kui ta lasi tahvlid ära puhastada, küsis ta kindluse mõttes, kas kõik on jõudnud oma märkmed lõpetada. Ka tundis ta huvi selle vastu, kas kõikidele on tema kirjutatu nähtav.

Prof J. Nuuti oli õnnistatud kõnelemisoskusega: ta käsitles ainet loogiliselt ja tema esinemist oli nauditav kuulata. Mõnel juhul soovitas ta aine

ettekandmise ajal ainult kuulata ja jälgida ning mitte märkmeid teha, kuna märkmete tegemiseks kordab ta selle osa ainest üle.

Prof E. Jaaksoni aine käsitlemine oli täielikult teaduslikku laadi ja selle jälgimine ei tekitanud raskusi. Temale meeldis, kui õpilased esitasid lisaküsimusi, ning oli alati valmis nendele vastama.

Dots E. Kilksoni aine käsitlemise viis oli väga raskepärane ja loogikata. Juhtus tihti, et ta vahetas aine käsitlemise ajal teemat, mis viis kuulaja segadusse ning tekitas arvamise, et see mees ei tea isegi, millest räägib.

Prof H. Einberg kannatas kuulmishäirete all. Iga sõna oma märkmikust kirjutas ta süsteemselt tahvlile, illustreerides ettekannet väga ilusate jooniste ja diagrammidega. Tema loenguid oli kerge jälgida ja vastavaid märkmeid teha.

Lektor ja dipl ins K. Grimm oli tagasihoidliku iseloomuga inimene. Õppeaasta alguses kandis ta auditooriumis oma ainet sissejuhatavalt ette kahel või kolmel korral. Edaspidised praktilised joonestamised teostusid tema assistendi Paul Vesilinnu juhatusel ja järelevalvel. Üliõpilaste hulgas oli dipl ins K. Grimm tuntud *insener kilogrammi* nime all. Enne Tallinna Tehnikaülikooli õppejõuks tulekut oli ta Tartu Poeglaste Gümnaasiumi tehnikaharu joonestamise, elektrotehnika jt ainete õpetaja. Ta ei saanud hästi läbi prof O. Maddisoniga ja lahkus ülikooli teenistusest 1938. a. 1944. a saadeti ta Venemaale ja tema edaspidine saatus on teadmata.

Õppeainete sisukirjeldused

I. Analüütiline geomeetria harjutustega

a. Punkt ja sirgjoon tasapinnal. Sirge võrrand läbi kahe punkti normaalkujus ja polaarkoordinaatides. Lõikepunktid telgedega. Koordinaatide pööramine. Graafiline kujutamine.

b. Kõverjooned tasapinnal. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Puutuja ja normaal. Puutuja läbi antud punkti. Lõikaja lõikepunktid. Kõverjoone pöördepunkt. Ringi võrrand rist- ja polaarkoordinaatides. Puutuja võrrand läbi antud punkti ringil. Sirge lõikepunktide leidmine ringil.

Parabool, selle konstrueerimine ja omadused. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Puutujavõrrand. Pind antud piirides. Ellips, selle konstrueerimine ja omadused. Tulipunktid.[7] *Võrrandid. Hüperbool, selle konstrueerimine ja omadused. Võrrandid rist- ja polaarkoordinaatides. Tulipunktid. Asümptoot. Puutuja ja normaali võrrand.*

Kõrgema astme kõverad: eksponent- ja logaritmilised kõverad, tsükloid, epitsükloid. Archimedese ja logaritmilise spiraali konstrueerimine ja nende

[7] Tänapäeval *fookused*.

võrrandid. Siinuskõver. Võrrand ja selle konstrueerimine. Sama ja erinevate sagedustega siinuskõverate liitmine ja lahutamine graafiliselt.
c. Punkt, sirgjoon ja tasapind ruumis. Punkti koordinaadid rist- ja polaarkoordinaatides. Sirgjoone pikkus kahe antud punkti vahel. Sirgjoonevõrrand läbi antud punkti ja nurkade. Tasapinna võrrandi üldkuju.

2. Matemaatilise analüüsi põhijooned harjutustega
a. Arvutuslükati, selle konstruktsioon ja kasutamise põhimõtted. Korrutamine, jagamine ja pöördväärtuste kasutamine korrutamisel ja jagamisel. Koma asukoha määramise reegel. Ruut ja ruutjuur, kuup ja kuupjuur. Ringi pinna ja silindri mahu määramine. Logaritmid. Trigonomeetriliste funktsioonide ja eksponentide väärtused.
b. Logaritmid. Mõiste. Briggsi või kümnendlogaritmid. Loomulikud logaritmid. Euleri arv. Üleminek kümnendlogaritmidelt loomulikkudele logaritmidele ja vastupidi. Kümnendlogaritmide moodul. Arvu alus ja mantiss. Logaritmiliste tabelite kasutamine.
c. Funktsiooni mõiste y = f(x). Diferentsiaal. Tuletis. Põhivalemid ja reeglid tuletise võtmisel. Maksimumi ja miinimumi leidmine. Pöördepunkt. Funktsioonide graafiline kujutamine. Integraal kui vastupidine tehe diferentsiaalile. Integraali võtmise põhivalemid ja -reeglid. Piirväärtused ja vabaliige. Pinna määramine.

3. Kujutav geomeetria praktiliste töödega
Punkti ja sirge kujutamine ruumis kolmes projektsioonis. Kahe sirge lõikumine ruumis. Tasapinna kujutamine ruumis. Geomeetriliste kujundite – kera, silindri ja koonuse – lõikamine tasapinnaga. Kahe geomeetrilise kujundi lõikejoone määramine. Lõigatud kujundite pinnalaotused.

4. Üldine mehaanika (I) harjutustega
Tungi[8]*, aja, inertsi, massi, kiirenduse, töö ja energia põhimõisted. Newtoni seadused. Mass, energia, moment ja külgetõmbejõud. Vektorite analüüs. Vektorite liitmine ja lahutamine. Staatika.*
a. Tungid tasapinnas. Tungide liitmine ja lahutamine. Tasakaalutingimused. Tungid rakendatud raskuspunktis. Kahe tungi liitmine. Tungi lahutamine kahes antud suunas. Kolme tungi tasakaal. Tungide liitmine graafiliselt ja analüütiliselt. Tungide tasakaal. Tungid ruumis. Vektori tõeline väärtus.[9] *Kolme tungi liitmine. Tungi lahutamine ruumis kolmes antud suunas. Tungide paar tasapinnas. Kahe ja kolme tungi tasakaal. Tungi lahutamine kolmes suunas, mis ei oma ühist lõikepunkti. Staatiline moment. Tungide liitmine*

8 Tänapäeval *jõud*. Selle kohta vt juba omaaegset diskussiooni lk 128–129.
9 Tänapäeval *vektori tegelik pikkus*.

tungide kolmnurga abil. Graafilised tasakaalutingimused. Paralleelsete tungide liitmine ja lahutamine. Resultandi leidmine graafiliselt momentide epüüriga. Stabiilne ja indiferentne tasakaal[10].
b. Tungide paar. Mõisted ja reeglid. Raskuskeskpunkt. Homogeensete joonte, pindade ja kehade raskuskeskpunktide määramine aritmeetiliselt ja graafiliselt. Hõõrumine.[11] *Üldalused. Hõõrumise takistus. Hõõrumine veeremisel ja laagrites.*
c. Vedelikkude ja gaaside staatika. Vedelikkude ja gaaside eriomadused. Pascali seadus. Metatsenter. Atmosfääri omadused ja staatika. Õhuniiskus. Kõrguste valem.

5. Anorgaanilise keemia põhijooni praktikumiga
Üldjoontes oli see loeng gümnaasiumikursuse kordamine laiendatud kujul, nii nagu seda on kirjeldatud juhendites õpilaste vastuvõtmiseks Sv Tehnikakooli anorgaanilise keemia osas.[12] Eriline rõhk oli asetatud keemilistele reaktsioonidele, ainete hulkade arvestamisel täieliku reaktsiooni saavutamiseks ilma ühe või teise aine ülejäägita. Praktikum seisnes peamiselt lahustes sisalduvate anorgaaniliste ainete määramises.

6. Füüsika

7. Tehniline joonestamine
Vabakäe visandid masinate osadest kolmes vaates. Mõõdustik ja mõõtjooned. Joonte jämedused viimistletud joonisel. Lõiked ja lõigatud pindade viirutamine. Viimistletud pliiatsi- ja tušijoonised. Tehnilised kirjad.

8. Kehaline kasvatus
Rakendusvõimlemine maastikul. Kergejõustik ja jalgpall staadionil. Suusatamine. Siht- ja riistvõimlemine, võrk- ja korvpallimäng võimlas.

9. Jalarivi

Arvestades asjaoludega, et mitmed õpilased tulid reservist ja et neil oli erinev väeliigiline ettevalmistus, siis tuli nende taset ühtlustada. Seda eesmärki võis kõige paremini saavutada koondriviga. Koondrivi ei tehtud mitte ainult selleks ettenähtud tundidel, vaid esimesel semestril igal päeval hommikuvõimlemise ajal ja kokku kolm korda päevas, kui arvestada, et meil tuli koondrivi korras SÜÕ ühisköögi söögisaali minna, mis asus kooli asukohast umbes 0,5 km kaugusel III plokis. Lühikese aja möödumisel olid tulemused

[10] Tänapäeval *ükskõikne tasakaal*.
[11] Tänapäeval *hõõrdumine*.
[12] Vt lisa 9.

silmanähtavad: meist oli saanud kindla sammu ja rühiga üksus. Lisaks sellele süvendas koondrivi ühtekuuluvustunnet ja arendas distsipliini.

Keemia ja füüsika loengud ning praktikumid toimusid Tallinna Tehnikaülikoolis Koplis, kuhu meid sõidutati kooli omnibussidega. Muude ainete lektoreid sõidutati Tondile SÜÕ ülema mustas limusiinis.

Kõikides loengutes tuli meil märkmeid teha, kuna puudusid vastavad erialased õpperaamatud. Vahel esines raskuseid, kui pidid samal ajal ainet jälgima ja märkmeid tegema. Märkmeteta ei olnud mõeldav, et oleksid suutnud tunni jooksul ettekantud ainet meeles pidada.

SÜÕ raamatukogus oli kaks saksakeelset neljaköitelist inseneriteaduste taskuraamatut ("Hütte"), mille masinaehitust käsitlevad osad olid kooli juurde lähetatud kutseohvitseride kasutada. Sellel ajal ei teadnud me saksakeelse masinaehitajate taskukäsiraamatu "Dubbel"[13] olemasolust, millest oleks palju abi olnud, kuna see hõlmab kogu nelja-aastast ülikoolikursust. Õpilased tellisid omal algatusel raamatuäri "Kluge ja Ströhm" kaudu "Die Göschen Sammlungen" väljaandes ilmunud erialaste ainete valemite kogud jm. Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetajad kasutasid Tartu tööstus- ja majanduskooli direktori M. Vellema välja antud "Tehnika käsiraamatut"[14], mis oli mõeldud ehitajatele, elektrikutele, masinistidele, töösturitele, tehnikutele, meistritele, õppinud töölistele ja tööstusõpilastele. Ülikooli nõuete tasemele see ei küündinud, kuid siiski oli rohkem kui mitte midagi.

Esimesel nädalal tervitas värskelt avatud kooli õppureid Kõrgema Sõjakooli ülem kolonel Karl Laurits isiklikult, soovides kõikidele õnne ja edu õppetöös. Ta tuletas meelde, et oleme naabrid ja et tema elukorter on sama ploki alumise korruse idapoolses osas. Mida tema sellega öelda tahtis, oli igaühele selge.

Varsti olid kõik uue olukorraga harjunud: kuulati loenguid, tehti märkmeid ja valmistati ennast ette järgmisel päeval ettenähtud õppeaineteks, milleks olid päevakorras õhtused ettevalmistamistunnid kooli auditooriumis.

Kõik kulges päevakava järgi, kuid teadmata oli, mida kavatseb kooliülem teha temale nädalakavas ettenähtud tunni ajal. Kui see tund saabus, siis selgus ka selle eesmärk. Nende tundide jooksul käsitleti kooli sisekorda ja koolielu üldisi küsimusi, lahendati probleeme ning anti juhiseid edaspidisteks tegevusteks. Ülem peatus pikemalt kooli piirkonnas antavatel käsklustel ja kordas, et auditooriumi ilmunud lektoreid ja külalisi tervitatakse püstitõusmiskäskluseta. Samuti tuli käskluseta püsti tõusta lektorite ja külaliste lahkumisel auditooriumist.

---

[13] **H. Dubbel.** Taschenbuch für den Maschienenbau. I–II, Berlin, 1939.

[14] **M. Vellema.** Tehnika käsiraamat ehitajale, elektrikule, masinistile, motoristile, töösturile, tehnikule, meistrile, õppinud töölisele ja tööstusõpilasele. Tartu, 1936.

Vanemate ohvitseride lugemistuppa ja eluruumidesse ilmumisel tuli tarvitada püstitõusmiseks tähelepanu juhtivat, mõõduka kuuldavusega öeldud fraasi *härrad ohvitserid*.

Kooliülem tegi korralduse, et klasside ülemad kontrolliksid õpilaste loengumärkmeid.

Samuti juhtis ta tähelepanu asjaolule, et oleme sõjaväeline organisatsioon, kus ei sobi kanda erilisi soenguid, ja määras maksimaalseks juuksepikkuseks 4 cm. Õpilaste vastuväidete peale, et lühikest juust on raskem korras hoida, soovitas ta öösel juuksevõrku kanda.

Esimese nädala lõpuks oli tellitud ülesvõtja, et õpilastest ja juhtkonnast ülesvõtteid teha.

Paljudel õpilastel oli harjumuseks pärast lõuna- või õhtusööki külastada aspirantide kasiinot, et seal magusroana süüa tükk torti, juua kohvi piimaga või klaasi veini. Varsti saabus kooliülemalt keeld kasutada aspirantide kasiinot põhjendusega, et aspirandid ei tunne ennast meie sealviibimisel koduselt, ja soovitas selle asemel kasutada staabis asuvat ohvitseride kasiinot, kus me olevat alati teretulnud. Soovitus oli hea, kuid mitte majanduslikult tasuv, kuna seal olid kõrgemad hinnad. Sõduririietuse tõttu, mis eraldas meid silmatorkavalt teistest sealviibijatest, ei tundnud meie ennast seal koduselt ja loobusime mõlema asutuse külastamisest.

Ei olnud tarvis kaua oodata, kui saabusid esimesed tellitud vedrumadratsid, mis võimaldasid paremat magamist, ja ruumid, kus need kasutusele võeti, nägid kohe palju nägusamad välja. Kui viimased madratsid olid kohale jõudnud, saabus Sõjakooli ohvitseride klassidest esindus, et tutvuda madratsite kvaliteedi ja väljanägemisega. Tulemusena otsustati samasuguseid madratseid tellida samalt tööstuselt sama hinna eest.

Sv Tehnikakooli vastu võetud õpilaste hulgas oli kuus meest, kes olid õpinguid alustanud Tartu Ülikoolis. Nad kuulusid järgmistesse üliõpilasorganisatsioonidesse.

1. Korporatsioonidesse: korp! Liviensisesse käsirelvaklassi lipnik Karl Nerska, korp! Vironiasse suurtükiklassi lipnik Evald Ruus, korp! Ugalasse käsirelvaklassi lipnik Felix Saar.

2. Üliõpilasseltsidesse: ÜS-i Liivika käsirelvaklassi lipnikud Roland Ilves ja Arnold Mölder ning suurtükiklassi lipnik Elmar Linsi.

Lipnikud R. Ilves ja A. Mölder olid lõpetanud Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna teise kursuse ja Sv Tehnikakoolis võeti arvesse seal sooritatud eksameid ja hindeid, mida nad olid seal saanud. See tähendas, et nad olid vabastatud nende ainete loengute kuulamisest ja teist korda eksamite tegemisest.

Huvitav on siinkohal märkida, et kõik, kes kuulusid korporatsioonidesse, lõpetasid Sv Tehnikakooli rahuldavalt ja kõik üliõpilasseltsi kuulunud hästi. Viimaste hulgast oli lipnik R. Ilves isegi oma klassi parim lõpetaja.

See oli umbes detsembrikuu teisel nädalal, kui kooliülem talle nädalakavas ettenähtud ajal teatas, et kolm õpilast – lipnikud R. Ilves, E. Linsi ja A. Mölder kui üliõpilasorganisatsiooni Liivika liikmed – on oma organisatsiooni kaudu SÜÕ ülemale palve esitanud, et neile võimaldataks seltsi aastapäeva tähistamisest osa võtta. Ta ütles, et nende sooviavalduse esitamisel ei ole alluvuse järjekorrast kinni peetud, mistõttu see soov jääb rahuldamata. Edasises rõhutas ta, et praegu ollakse sõjaväeteenistuses, kus üliõpilasorganisatsioonidesse kuulumine ja aktiivne osavõtt nende tegevusest peab tagaplaanile jääma. Väga pingeline õppetöö nõuab kõikide jõudude koondamist seatud eesmärkide saavutamiseks. Üheks keelupõhjuseks oli ka korraliku vormiriietuse puudumine: kedagi ei lubatud lahkuda kooli piirkonnast enne, kui kõikidel oli ohvitseririidest mõõdu järgi valmistatud vormiriietus käes. Selles suhtes ei tehtud kellelegi erandit. Juhul kui ühel õpilasel oli jõulupühadeks uus riietus kätte saamata, siis pidid kõik ülejäänud õpilased veetma oma jõulupühad Tondil ja kojusõidu unistused võis maha matta.

Samas tegi kooliülem teatavaks, et järgmistes nädalakavades tulevad muudatused. Põhjuseks oli asjaolu, et teine semester taheti lõpetada samal ajal Tallinna Tehnikaülikooliga, kus oli alustatud õppetööga kaks kuud varem (septembrikuu alguses). Kolm praktilist harjutust pidi seetõttu viidama ajutiselt uuele ajale: kell 17.00–19.00. Pidades silmas, et sellega suurenes õpilaste töökoormus tunduvalt, tegi ta muudatuse päevakorras kuni edaspidise korralduseni. Hommikuvõimlemine pidi ära jäetama, mis võimaldas pikemat magamisaega. Uueks hommikuseks äratusajaks sai 6.45 endise 6.00 asemel.

Intensiivse õppetöö tõttu möödus aeg kiiresti. Loengute kuulamisel ja ettevalmistustundidel oli palju istumist, mille kohta üks kaasõpilane mainis, et istumisest puust toolil on temal juba puumaik suhu tulnud. Vaba aega praktiliselt ei olnud, välja arvatud nädalalõpud. Ka selle aja jooksul korrastati oma loenguid ja väljaantud varustust. Leidus ka neid, kes läksid võimlasse, et seal võrk- või korvpalli mängida. Kui ilm oli soodne, siis harrastati ka suusatamist, mis võimaldas kooli piirkonnast lahkuda ja kooli lähemas ümbruskonnas looduses viibida.

Sõjaväe Majandusühisuse rätsepad olid virgad ja kui jõululaupäev kätte jõudis, siis olid kõikidel uued riided seljas ja load taskus kooli piirkonnast lahkumiseks. Seda võis jäävangistusest vabanemisega võrrelda: igaüks ruttas, et jõulupühadeks koju omaste juurde jõuda. Kooliuksed pandi lukku, et neid järgmisel aasta 2. jaanuaril avada.

Ülevas meeleolus veedeti omastega jõulupühi, uue aasta saabumist võeti vastu sõpradega kohalikkudes ohvitseride kasiinodes või mujal.

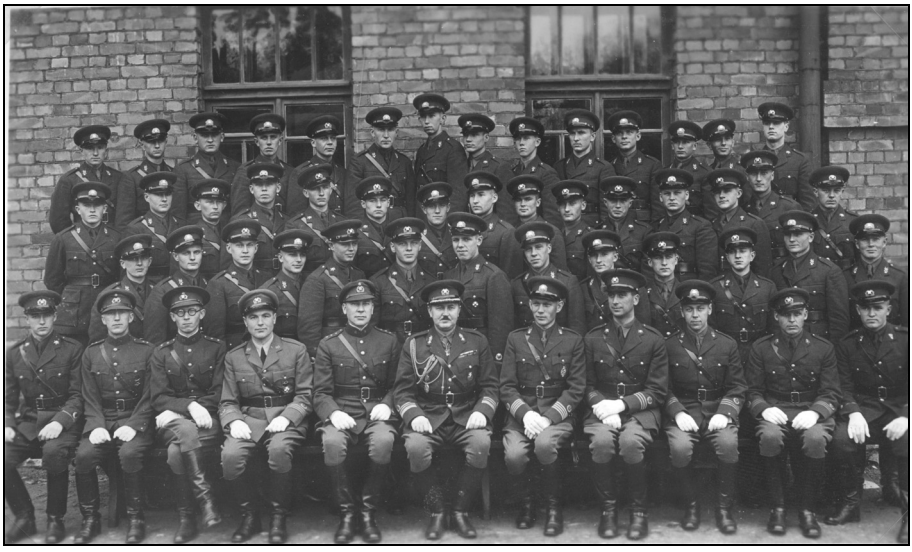

Sõjaväe Tehnikakooli II kursus 1936. a

II semester 1937. a kevadel

Jõulupühadelt tagasi jõudes võisime nädala tunnikavas näha uusi õppeaineid. Kuna kõiki I semestri õppeaineid ei suudetud selle semestri jooksul läbi võtta, siis jätkusid esimese semestri loengud teises semestris. Kui loeng lõppes, järgnes sellele vahetult eksam. Vastavalt aine iseloomule anti aine kordamiseks ja eksamiks ettevalmistamiseks üks või kaks vaba päeva.

Uute ainetundide nädalane jaotus loenguteks ja harjutusteks

1. *Füüsika (II) ja füüsika (I) praktikum (4 + 2), dots E. Kilkson ja assist A. Koppel.*
2. *Mehaaniline tehnoloogia (I: puit) (4 + 0), prof E. Einberg.*
3. *Üldine mehaanika (II) harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut ja assist R. Haavakivi.*

Käsirelva- ja suurtükiklassidele

4. Numbrilised meetodid harjutustega (4 + 2), prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.

Pürotehnikaklassile

5. Orgaanilise keemia põhijooni (4 + 0), prof P. Kogerman.
6. Keemia eelpraktikum, kvalitatiivne analüüs (0 + 2), prof E. Jaakson.

Muutmata tundide arvuga jätkus õpetus II semestris alljärgnevates õppeainetes kõikidele klassidele.
1. Tehniline joonestamine praktikumiga.
2. Kehaline kasvatus.
3. Jalaväe riviline ettevalmistus.

Käsirelva- ja suurtükiklassi lektorid olid samad mis eelmisel semestril. Pürotehnikaklassi tuli uus lektor prof P. Kogerman.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Füüsika (II)

2. Mehaaniline tehnoloogia (I: puit)

Puidu koostis, ehitus ja liigitus. Omadused, niiskuse sisalduvus, tugevus. Kuivatamine ja kokkutõmbumine. Soojusjuhtivus. Küttevääртus. Elektrilised omadused. Vastupidavus kemikaalidele. Puitu hävitavad pisikud ja putukad. Tugevus ja elastilised omadused olenevalt rakendatud koorma suurusest. Puit kui ehitusmaterjal. Vineer ja selle valmistamisel kasutatavad liimid. Vineeri tugevus. Määndumine ja kaitse selle vastu. Immutusained. Paber ja selle valmistamine.

3. Üldine mehaanika (II) harjutustega. Dünaamika

a. Kinemaatika. Liikumisõpetus. Punkti liikumine. Ühtlane sirgjooneline ja mitteühtlane liikumine. Kiirus, kiirendus, teepikkus ja aeg. Kiiruse — aja ja teepikkuse — aja graafiline kujutamine. Keskmine kiirus. Kõverjooneline ja ringjooneline liikumine. Liikumine väljendatud polaarkoordinaatides. Kindla (tahke) keha liikumine. Pöörlemine. Nihe ja pöörlemine. Määratud ja relatiivsed liikumised. Liikumine ruumis. Keha liikumine ümber punkti. Liikumiste liitmine.
b. Kineetika. Tung ja mass. Dünaamika põhilause. Newton. Tehnilised mõõtühikud. Töö. Hõõrumistakistus. Aeg. Võimsus. Kasutegur. Hoog ja inertsimoment. Dünaamiline inertsimoment. Massi keskpunkti liikumine tungide mõjul. Põhialused. Energia lause.[15] Impulss. Massi vaba ja määratud liikumised. D'Alambert'i printsiip. Raskuskeskpunkti lause. Tsentrifugaaljõud. Põrge, tsentriline ja ekstsentriline. Võnked, harmoonilised ja sunnitud. Paindevõrrand.
c. Voolavusõpetus.[16] Bernoulli valem. Surve muutus olenevalt voolavusest. Joa surve pinnale. Voolavus turbiinis. Impulss. Impulsimoment. Pöörisvoo-

[15] Tänapäeval *energia jäävuse seadus*.
[16] Tänapäeval *vedelike ja gaaside mehaanika*.

lud. Biot'-Savarti seadus. Laminaarne ja turbulentne voolavus. Pinnakiht. Voolavuse kiiruse olenemine anumast. Düüsid. Takistused torustikus. Õhusurve lennuki kandepinnale olenevalt selle kujust.

4. Numbrilised meetodid

a. Arvud. Reaal-, kompleks- ja imaginaararvud. Ratsionaal- ja irratsionaalarvud. Täis- ja murdarvud. Algebralised irratsionaalarvud ja transtsendentsed irratsionaalarvud.

b. Imaginaar- ja kompleksarvud. Imaginaararvu ühik.

Reaal- ja imaginaararvu ühendus – kompleksarv. Gaussi arvutasapind. Kompleksarvu väljendus polaarkoordinaatides. Normaalkuju trigonomeetrilises väljenduses. Moiver' lause.

c. Tõenäosuse teooria. Tõenäosuse arvutamise põhialused. Vaatluste hindamine. Viga mõõtmistes olenevalt mõõteriistast, mõõtetingimustest ja selle käsitsemisest. Juhuslikud korrapäratud vead olenevalt mittemääratavatest mõjutustest. Aritmeetiline keskmine. Näiline viga. Üldine ja tõenäone viga. Vea edasikandmise seadus.[17] *Hajumine.*

d. Kombinatsioonid, permutatsioonid ja variatsioonid.

e. Determinandid. Arvväljendused determinantidena. Teise, kolmanda ja N-järgu determinandid. Põhireeglid.

f. Võrrandid. Esimese astme võrrandid ühe ja mitme tundmatuga. Tundmatute vähendamine võrrandite liitmise, tundmatute redutseerimise ja asendamise meetodil. Determinantide kasutamine võrrandite lahendamisel. Teise astme võrrandid ühe tundmatuga. Võrrandi normaalkuju ja juured. Vabaliige. Võrrandi graafiline kujutamine ja tema juurte leidmine. Mitme tundmatuga teise astme võrrandite lahendamise meetodid. Kolmanda ja kõrgema astme võrrandite lahendamine ja graafiline kujutamine. Võrrandite lahendamine lähenemismeetodil.

g. Read. Aritmeetilised ja geomeetrilised read. Lõpmatud read piiriväärtustega. Taylori rida. Lagrange vabaliige. Eksponentread. Logaritmilised read. Binoomiline rida.

h. Interpoolimine. Newtoni vormel.[18] *Simpsoni reegel.*

5. Orgaanilise keemia põhijooni

Üldjoontes oli see loeng gümnaasiumikursuse kordamine laiendatud kujul, nii nagu seda on kirjeldatud juhendites õpilaste vastuvõtmiseks Sv Tehnikakooli orgaanilise keemia osas.[19]

---

17 Tänapäeval *vigade kuhjumine*.
18 Tänapäeval *Newtoni valem*.
19 Vt lisa 9.

6. Keemia eelpraktikum, kvalitatiivne analüüs

Õppekava järgi oli esimese katsena 5. jaanuariks ette nähtud füüsika I osa suuline eksam, mis toimus kooli auditooriumis. Kolm lauda olid teiste hulgast eraldatud. Üks oli määratud katsekomisjonile, kuhu kuulusid aine lektor ja kooli- või klassiülem. Samal laual oli õpilaste nimekiri, õppeaine eksamipiletitesse jagatuna ja piletite numbrid. Kaks teist lauda olid ette nähtud õpilastele aine ettevalmistamiseks. Klassiülem kutsus õpilasi välja olemasoleva nimekirja alusel. Õpilane astus laua juurde, millelt noppis ühe pileti. Selle number kanti eksamiprotokolli lehele. Järgnevalt oli õpilasel 13–30 minutit aega piletis esitatud küsimustele vastuste ettevalmistamiseks. Sellel ajal kui üks vastas oma piletit, valmistusid kaks õpilast vastamiseks. Kui eksamineeritav oli lõpetanud oma ettekande ja lektor oli saanud lisaküsimustele vastused ning hinde protokollilehele kandnud, kutsuti välja järgmine õpilane. Järjekorras olev õpilane asus piletis olevatele küsimustele vastama.

Eksam algas täpselt väljakuulutatud ajal. Kohal olid aine lektor dots E. Kilkson, kpt V. Villemson ja kõik õpilased. Nimekirja järgi kutsuti välja kolm õpilast, kellest esimene oli lpn R. Aardma, järgmisteks lpn A. Aavola ja lpn E. Arumeel. Kui lpn E. Arumeel oli oma piletit tahvli juures vastamas, avanes auditooriumi uks ja sisse astus kindralleitnant N. Reek, keda saatis kooliülem, et jälgida eksami käiku. Sellest ootamata külaskäigust sattus dots E. Kilkson ärevusse rohkem kui õpilased, keda ta eksamineeris. Pärast lühikest inspektsiooni lahkus kõrge külaline ja õhkkond auditooriumis rahunes. Kui eksam oli läbi, kinnitati eksamitulemused kuulutuste lauale, kust igaüks võis oma hinde leida. Tulemused ei olnud hiilgavad: umbes 40% õpilastest ei suutnud saada rahuldavat hinnet. Üheks põhjuseks võis olla liiga lühikene ettevalmistamisaeg (kohe pärast jõuluvaheaega), lektori raskepärane esinemismoodus ja õpperaamatute puudumine. Nendele, kes ei suutnud esimesel katsel rahuldavat hinnet saada, võimaldati paari nädala möödumisel oma hinnet parandada.

SÜÕ ülema 6. jaanuari 1937. a käskkirjaga nr 6 liigitati Sv Tehnikakooli õpilased käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi.

12. jaanuaril 1937. a toimus prof E. Jaaksonile anorgaanilise keemia eksam. Selle eksami tulemused olid palju paremad, kuid siiski leidus neid, kes ei suutnud saavutada rahuldavat hinnet.

29. jaanuaril 1937. a oli analüütilise geomeetria eksam, mis tuli sooritada prof A. Borkvelile.

6. veebruaril 1937. a toimus matemaatilise analüüsi põhijoonte eksam (prof A. Borkvel).

13. veebruaril 1937. a oli üldise mehaanika eksam (prof J. Nuut).

20. veebruaril 1937. a toimus kujutava geomeetria eksam (prof A. Borkvel). See oli I semestri viimane õppeaine. Selle eksami sooritamisega muutus meie töökoormus tunduvalt väiksemaks ja praktiliste harjutuste

tunnid viidi normaalsele ajale, mis võimaldas meile vaba aega kl 17.00–19.00. Kellelgi kooli juhtkonnas ei tulnud meelde äratusaega 6.45-lt tagasi 6.00-le viia. Kuna meie ei olnud eriliselt vaimustatud hommikusest võimlemisest või jalutuskäikudest ja eelistasime sellele magamist, siis olime olukorraga väga rahul. Võib-olla oli juhtkond selles teadlik, kuid meil ei sobinud sellest juttu teha.

Hoolimata antud võimalusest parandada oma hindeid, ei suutnud kaks õpilast – lpn O. Rosenberg ja lpn L. Valentin – sellega tolme tulla ja alates l. märtsist 1937 eemaldati nad koolist halva edasijõudmise tõttu ning arvati samast kuupäevast reservi.

23. kuni 25. veebruarini 1937. a tegi Nõukogude Liidu Kindralstaabi ülem marssal Jegorov vastukülaskäigu Kaitsevägede Staabi ülemale kindralleitnant N. Reegile. Oma Eestis viibimise ajal külastas marssal mitmeid kaitseväe asutusi, nende hulgas ka Sv Tehnikakooli. Külaskäik toimus prof J. Nuudi loengu ajal, kus selgus, et prof J. Nuut valdas soravalt vene keelt ja oli patareiülemana kapteni auastmes Vene tsaariarmee koosseisus osa võtnud Esimesest maailmasõjast.

Inglise kuninga George VI kroonimise puhul toimus 12. mail 1937 sealsetes vetes suur laevastikuparaad, millest võtsid osa paljude riikide sõjalaevad. Nõukogude Liit oli seal esindatud lahingulaevaga Marat, mis tegi oma tagasisõidul peatuse Tallinna reidil. Meeskonnale oli lubatud maale minek. Seda võimalust kasutati, et osta endale jalanõusid ja erariietust. Sv Tehnikakooli õpilastele võimaldati lahingulaeva külastamist. Kooli omnibussidega sõitsime sõjasadamasse, kus asusime ühele suurtükipaadile, mis kiikus suure lainetuse tõttu kaunis tugevasti. Nii mõnigi mees võitles iseendaga, et mitte merehaigeks jääda. Õnneks oli lahingulaev lähedal ja kui selle külje alla jõudsime ja tema pardale ronisime, leidsime, et see lainetuse tõttu peaaegu üldse ei kiikunud. Kooliülem kolonelleitnant. A. Normakule koos klassiülemate kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandrega võimaldati tutvumist laeva sisemusega ja meeskonna ruumidega, kuna õpilased pidid piirduma peatekil viibimisega. Ka seal oli küllalt vaatamisväärsusi, nagu näiteks suurtükkide pöörlevad tornid, mille soomus oli umbes 2–3 cm paksune. Üks naljahammas meie hulgast koputas soomusplaadile ja ütles lahingulaeva madruse kuuldes "*Derevo*!". Madrus vastas sellele vaikse naeratusega, vältides meiega kõnelusse astumist.

20. mail 1937 algasid II semestri õppeainete eksamid tehnilise joonestamisega prof H. Einbergi juures.

27. mail 1937 toimus orgaanilise keemia eksam pürotehnikaklassile (prof P. Kogerman).

31. mail 1937 oli eksam füüsikas (dots E. Kilkson).

Juunis 1937 toimus eksam numbrilistes meetodites käsirelva- ja suurtükiklassidele (prof A. Borkvel).

5. juunil 1937 oli eksam mehaanilises tehnoloogias (I: puit; prof H. Einberg).

11. juunil 1937 toimus keemia eelpraktikum kvalitatiivses analüüsis pürotehnikaklassile (prof E. Jaakson).

Juunis 1937 toimus üldise mehaanika eksam (II; prof J. Nuut).

Paljudel ebaõnnestusid esimesed eksamid mitmesugustel põhjustel. Hakati otsima põhjuseid ja leiti, et peamiseks põhjuseks oli suur auditoorium, mis oli liiga kärarikas õppeainesse süvenemiseks. Kooli juhtkond, saades aru olukorra tõsidusest, püüdis olukorda parandada. Esimeseks muudatuseks oli, et kooli kasutada olevad kõrvalruumid (kooliülema, käsundusohvitseri, lektorite ja klassiülemate ruum), mis lukustati tavaliselt pärast tööaja lõppu kell 17.00, jäeti lukustamata ja õpilastele kasutamiseks. Hiljem lisandus nendele Kõrgema Sõjakooli auditoorium, mis asus samas plokis teisel korrusel meie eluruumide kohal ja oli enamikul õhtutel kasutamata.

Eksamiteks ettevalmistamisel kasutati mitmeid mooduseid. Leidus neid, kes õppisid individuaalselt, kasutades loengutes tehtud märkmeid. Siis oli gruppides töötajaid, kes kordasid ainet ühiselt üksteist täiendades ja aidates. Teistest erinevat moodust kasutas kursuse vanem lpn A. Aarna, kes töötas alguses ainet läbi individuaalselt, kuid leidis enne eksamit omale tänuliku kuulajaskonna, kellele ta terve õppeaine piletite järjekorras konspektiivselt ette kandis. Ütlus "Õpetades õpime" osutuks tõeks – tema hinded olid tavaliselt kõige kõrgemad. Kui ta mõnikord sai hindeks "10", mis kuulus heade hinnete hulka, siis kasutas ta võimalust, et seda "12" peale tõsta.[20] Ükski teine kaasõpilane ei oleks seda teinud. Teistest täiesti erinevat moodust kasutas kursuse üks andekamaid mehi lpn R. Aardma. Ta vaatas eksamikava läbi ja otsustas veerandi sellest ära õppida. Iga kord valis ta selle veerandi erinevalt, kord algusest, teine kord keskpaigast või lõpust. Imelikul kombel noppis ta esimesel õppeaastal alati pileti sellest neljandikust, mida ta oli ette valmistanud.

Esimeste eksamite sooritamise järel kinnitati klassiülemate toa juurde seinale nimekiri, milles õpilased olid eksamil saavutatud hinde põhjal ritta seatud. Kõige kõrgemate hinnetega olid nimekirja alguses ja kõige madalamate hinnetega nimekirja lõpus. Iga kord, kui eksam oli sooritatud, muutus ka järjestus nimekirjas. Ühed nihkusid ülespoole ja teised langesid allapoole. On teadmata, kellele selle nimekirja pidamise idee kuulus. Õpilased panid sellele nimeks *Hippodromi tabel*. Küllap oli selle eesmärgiks auahnuse kaudu mõju avaldada ja õhutada paremate hinnete saamisele järgnevatel eksamitel. Õppeaasta lõpuga kadus tabel seinalt ja ei tulnud kunagi enam tagasi.

[20] Eesti sõjakoolides hinnati teadmisi ja oskusi 12-pallisüsteemis.

Eksimusi koolis kehtiva sisekorra vastu esines väga harva. Seda võib osaliselt aja puudumise arvele panna, kuna suurem osa päevast kuulus loengute kuulamisele, nende läbitöötamisele ja õppeainete ettevalmistamisele. Ajapuuduse tõttu ja mõnikord ka väsimusest tingituna läks lihtsalt meelest ära oma vintpüssi püsside püramiidis tolmust puhastada või selle kanderihma pingutada. Nii jäid ka saabaste pukis olevad säärikud läiketa ja nende taldade servade vahele väljakutsuvalt ilutsema mõned liivaterad. Kooli piirkonnast lahkunute – väljalubatute – hilinenud tagasijõudmised olid minimaalsed ja kui hilineti, siis tihti olid selleks vabandatavad põhjused. Selliseid eksimusi karistati tavaliselt kooli piirkonnast lahkumise loa äravõtmisega üheks nädalaks. Nende karistuste kohta ei peetud mingisugust nimekirja ega tabelit. Üldiselt võib öelda, et eksimustele järgnesid õiglaselt määratud ja võrdlemisi pehmed karistused, mis olid mõeldud meeldetuletustena.

Ei tea, kas käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves kunagi läks eksamile ilma spikrita. Ühe kirjaliku eksami eel käis ta vihaselt ringi ja vandus mis hirmus. Keegi oli tema "õppemärkmiku" ära varastanud. Ta ähvardas teha ametliku ettekande, et ausate õpilaste hulgast saaks üles leitud see alatu varas, kuid jättis siiski ettekande tegemata ja töötas öö läbi. Järgmiseks hommikuks oli uus "õppemärkmik", st spikker valmis. Leidus ka teisi õpilasi, kes spikrite kallal töötasid, kuid harva neid eksamitel kasutasid, kuna avastamise puhul oleks sellele järgnenud koolist väljaheitmine. Üldiselt püüdis enamik õpilasi oma hinded ausal teel välja teenida ja oldi ka siis rahul, kui see hinne ei kuulunud mitte kõrgemate hulka.

See oli 1937. a kevadel, kui eksamite sooritamine oli haripunktis. Öösel umbes kella 2 ja 3 vahel tuli SÜÕ korrapidajaohvitser Sv Tehnikakooli revideerima. Kooli korrapidaja abi lpn V. Orav kandis talle ette, et Sv Tehnikakoolis on kõik korras. Ruumide kontrollimisel selgus, et üks voodi oli tühi ja see kuulus käsirelvaklassi vanemale lpn R. Ilvesele. Koos korrapidajaohvitseriga kontrolliti kõik ruumid ja kõrvalruumid läbi, Kõrgema Sõjakooli auditoorium kaasa arvatud, kuid lpn Ilvest ei olnud kusagilt leida. Oli raske uskuda, et ta oli omavoliliselt kooli piirkonnast lahkunud ja "hüppesse" läinud. Korrapidajaohvitser kirjutas kontrollraamatusse märkuse, et üks õpilane on omavoliliselt kooli piirkonnast lahkunud ja et kooli korrapidaja ei olnud sellest teadlik. Hommikul selgus, et lpn R. Ilves oli relvurilt seersant Rohtlalt relvuriruumi võtme laenanud, et selles ruumis segamatult omale "õppemärkmikku" valmistada. Kooli põhikorra kohaselt pidi igaüks, kes lahkub kooli piirkonnast, sellest kooli korrapidajale teatama, kes vastavat nimekirja pidas. Käesoleval juhul ei olnud tegemist kooli piirkonnast lahkumisega, kuna relvuriruum asus alumisel korrusel kooli sissekäigu juures. Lpn R. Ilves sai noomituse osaliseks ebaõige tegevuse eest, kuna lpn V. Orava vabadust piirati ühe nädala linnalubade äravõtmisega vale ettekandega esi-

nemise pärast. Karistused ei olnud ranged, kuid küsimuseks oli, kas nad olid õiglaselt määratud.

Kevadel, kui ülikooli õppeainete loengud hakkasid lõppema, täideti vabanenud aega sõjaliste ja sõjatehniliste õppeainetega:

– tehti rohkem jalaväe riviväljaõpet;
– korraldati lasketiirus laskeharjutusi ja
– tehti üldpraktilisi töid Rahumäe relvaladudes.

Riviväljaõppes käsitleti üksikmehe väljaõpet ja harjutati käskluste andmist, kusjuures õpilased tegutsesid paarikaupa: üks oli käskluste andja ja teine nende täitja.

Jalaväe laskeasjanduse tundides tehti lasketiirus laskeharjutusi klassiülemate kaptenite V. Villemsoni ja A. Kandre juhatusel ja järelevalvel 9 mm teenistuspüstolist FN, Vene jalaväe vintpüssist ning väikekaliibrisest sportpüssist[21] kolmes asendis. Eesmärgiks oli Eesti Laskurliidu laskenormide täitmine ja vastavatesse klassidesse kinnitamine. Laskesport oli sellel ajal väga populaarne nende Eesti laskurite tõttu, kes olid oma maailmameistritiitlitega saavutanud rahvusvahelise kuulsuse. See äratas huvi laskeasjanduse vastu ja igaüks täitis laskeharjutusi suure innuga. Paremate tulemuste saavutamiseks tehti sageli vabal ajal sihtimisharjutustega kuivtrenni ja püüti vähendada nn vigade kolmnurga suurust. Vabal ajal tehtud laskeharjutuste täitmiseks oli võimalik osta laskemoona kooli vahendusel soodsama hinnaga. Lisaks sellele muretses kool vahendeid püstolite ja sõjapüsside täpsuslaskemoona valmistamiseks: kuulide kalibreerimiseks, püssirohu hulga kaalumiseks ning sütikute vahetamiseks. Juulikuul toimusid esimesed Eesti Laskurliidu klassikatsed 22-kaliibrisest püssist kolmes asendis. Neil katsetel hinnati mitmeid (kas üksikutes asendites või kogutulemusega) I klassi väärilisteks.

Arvestades asjaoluga, et ohvitseridel oli soovitatud alati püstolit kaasas kanda – ka väljaspool teenistusaega – ning et 9 mm teenistuspüstol oli suur ja raske taskus kandmiseks, siis otsustasid õpilased endale osta Saksa 7,65 mm Walther PPK-tüüpi püstoli, mis oli kerge ja heade laskeomadustega.

Umbes samal ajal telliti Sõjaväe Majandusühisuse kaudu igale õpilasele kaarditasku koos kompassiga kui ohvitserile tarvisminevad esemed.

Üldpraktiliste tööde eesmärgiks oli anda tulevastele kaitseväe tehnilise ala juhtidele praktilisi kogemusi kasutatavate käsitööriistade ja masinate käsitsemisel ning vilumusi ja oskusi nende kasutamisel. Üldpraktilisi töid tehti vilunud meistrite juhendamisel puurmasinatel, treipinkidel ja freesmasinatel. Õppisime raua karastamist, pinna tsementimist ja poleerimist. Oli võimalik tutvuda sepa- ja plekksepatööga ning nendes ametites kasutatavate tööriistadega. Kõik üldpraktilised tööd viidi läbi Rahumäe relvatöökojas, kus

[21] Väikekaliibrine sportpüss – kaliiber .22 (0,22 tolli) = kaliiber 5,6 mm.

olid selleks otstarbeks koolile sisse seatud tööruumid vajalikkude töövahenditega.

Esimese tööna pidime valmistama vinkli, mille sisse pidi sobituma tihedalt ruut joonisel antud mõõtudega. Kasutada olid käsitööriistad, nagu rauasaag, viilid jne. Paljudele oli see esimene kord, kus nad viili oma käes hoidsid, ja ei olnud imestada, kui pärast esimest ebaõnnestumist tuli tööd uuesti alustada.

Järgmise tööna tuli valmistada haamer. Selle ülesande täitmiseks anti umbes 2 ½ × 2 ½ × 9 cm suurune tükk rauda. Kui rauasae ja viilidega oli sellele soovitud kuju antud, puuriti haamrisse kaks auku. Need muudeti viilidega üheks ovaalseks auguks, et sinna kinnitada haamri vars. Pärast pindade puhastamist haamer karastati relvatöökoja vilunud meistri järelevalve all. Meister demonstreeris ühtlasi terase pinna tsementimist. Pärast karastamist tuli pinnad jällegi puhastada, et haamrit oksideerida või nikeldada lasta.

Viimase tööna pidime valmistama rauast tindipoti kaanega. Selle tegemiseks anti materjal umbes 6 x 6 x 8 cm suuruses. Seda tükki tuli sepikojas kuumalt kuupi taguda. Kellel vedas, selle tükk löödi kuupi auruhaamri all. Tindipotile kuju andmisel kasutasime höövel- ja puurmasinat ning kaane valmistamisel treipinki. Pinnad puhastasime peene viili ja smirgelriide abil. Lõpuks lasime tindipotte nikeldada ja nendest said pika eaga nägusad mälestusesemed, mis kahjuks kodumaale jäid või sõja keerises hävisid.

Parim mees üldpraktilistel töödel oli lpn J. Jaagus, kel olid olemas vastavad kogemused juba enne kooli sisseastumist ja kes oli töötanud mõnda aega Rahumäe relvatöökojas, tundes sealseid masinaid, töölisi ja meistreid.

Kui SÜÕ ülem kolonel A. Kasekamp[22] (VR II/3, K. S. dipl.[23]) lahkus oma teenistuskohalt, siis andis Sv Tehnikakool temale mälestusesemena üle nikeldatud haamri ja tindipoti, mille oli valmistanud lpn H. Kubja.

Esimesel õppeaastal korraldati enne jõulupühi SÜÕ kasiinos meelelahutuseks ja üksteise paremaks tundmaõppimiseks ühine õhtusöök, mille kulud kaeti kooli säästusummadest. Koosviibimisel lauldi ühislaule ja solistina esines lpn H. Maidre, kes laulis kitarri saatel. Vabariigi aastapäeval, 24. veebruaril ja 1. mail korraldati ohvitseride kasiinos balle, kuid suure töökoormuse ja eelseisvate eksamite tõttu leidsid need üritused vähest külastamist. Raske on lõbus olla ja lõbutseda, kui õppetöö valmistab muret, mille tõttu lõbutsemise asemel õpiti või lihtsalt puhati.

---

[22] Kolonel (1940. a kindralmajor) August Kasekamp (1889–1942) oli SÜÕ ülem aastatel 1936–1939.

[23] K. S. dipl. – Kõrgema Sõjakooli diplom. Vastavat lühendatud tiitlit nime järel kasutasid Kõrgema Sõjakooli vilistlased. Seda oli õigus kasutada ohvitseridel, kes lõpetasid Kõrgema Sõjakooli sõjateaduslikul teemal kirjutatud ja kaitstud väitekirjaga.

Seoses mehaanilise tehnoloogia õpingutega anti meile võimalus Tallinnas asuvate Lutheri vineerivabriku ja Põhja puupapivabriku külastamine. Mõlemas ettevõttes andis prof H. Einberg asjatundlikke seletusi alates tööprotsessist, masinatest ja toorainetest kuni valmissaadusteni.

Kevadel muutus linnaskäimine sagedamaks, kuna töökoorem vähenes iga eksamiga. Kasarmusse tagasitulemise kellaaega pikendati tööpäevadel kesköödni ja nädalalõppudel kella 2-ni. Nädalalõppudel antavate *kolmekümnekuueste* arv suurenes ja igaüks võis neid saada, kes oli pärit Tallinnast või omas seal või selle lähemas ümbruskonnas sugulasi või tuttavaid.

Kooli kodukorra määrustes oli üks väga eluvõõras nõue, mis kuidagi ei ühtinud teadvustatud distsipliini põhimõttega. See oli kooli korrapidaja kohustus rivistada linna lubatud õppurid üles, et neid ja nende riietust kontrollida. Niisugune nõue oli sisemäärustikus sätestatud ajateenijatelesõduritele: allüksuse korrapidaja rivistas väljalubatud üles ja kandis seejärel sellest ette allüksuse veeblile või tema kohustetäitjale, kes õppurite ihulist puhtust ja riiete korralikkust kontrollisid. Ei suutnud meie ennast alandada ajateenija-sõduri tasemele ega tahtnud keegi ka veebli osa üle võtta. Selle asemel toimus linnaminek ja sealt tagasitulek palju lihtsamalt. Ei olnud preisilikku ülesrivistumise, esinemise ja ülevaatuse tarvidust, kuna igaüks oli teadlik oma kohustustest ja käitumisnõuetest – olime ju kõik ühesuguses auastmes ohvitserid. Sv Tehnikakooli õpilaste hulgas ei olnud niisuguseid, kes oleksid oma kaasõpilastele halba soovinud, nende järele nuhkinud, üksteise peale kaevanud või ülemuse ees pugenud, et selle soosingut võita. Kui mõne juures ilmnesid niisugused tundemärgid, siis hävitasid kaasõpilased need juba eos vastavate meeldetuletustega.

Ühel ilusal päikesepaistelisel päeval kohtas kooliülem juhuslikult linnas lpn H. Maidret, kes oli kinnasteta, st ei vastanud oma välimuselt kooli vormikandmise reeglitele. Teadmata põhjustel asetas lpn H. Maidre ennast ajateenija-sõduri tasemele, kui ta puudulikus riietuses linna läks, ning sai selle eksimuse eest noomituse Tema kaasõpilast korrapidajat lpn J. Jaagust karistati aga vabaduse piiramisega, st tema võimalus linnaluba saada kadus mõneks ajaks. Enamik kaasõpilasi arvas, et õigem oleks olnud, kui need karistusmäärad oleks ära vahetatud. Kõik oleneb sellest, kuidas õiglust tõlgendada. Hoolimata sellest vahejuhtumist jätkus aumeeste mäng ja ükski korrapidaja ei rivistanud oma koolivendi-kaasohvitsere üles ega kontrollinud nende riietust. See ei olnud mitte ainukene juhtum, kus pidid otsustama, kas oled reamees, ohvitser või midagi vahepealset, kuna olid lipnik. Kõik oleks palju lihtsam ja loogilisem olnud, kui Sõjakooli ja Sv Tehnikakooli õpilasi oleks endiselt kadettideks nimetatud. Selle nimetusega on selgesti väljendatud, et oled kutseohvitseri kandidaat.

Ilusatel ja päikesepaistelistel päevadel leidus ka neid, kes ei viitsinud vabal ajal kooli piirkonnast lahkuda ja selle asemel eelistasid kooliesisel

väljakul võrkpalli mängida. Kui oldi pallimängust väsinud, siis oli seal hea põõsaste varjus alasti päikese käes põõnata. Neid alasti olevusi põõsaste vahel märkas Kõrgema Sõjakooli ülem kolonel K. Laurits või tema abikaasa, kellel tekkis kartus oma noore tütre pärast, kes õppis gümnaasiumi viimastes klassides ja võis tähele panna noorte lipnike kehailu. Oma järjekordses tunnis tegi kooliülem meile kõigile võrdlemisi pehme noomituse, nimetamata kedagi isiklikult ja soovitas tulevikus selles *rajoonis* kas või minimaalseid kehakatteid kanda. Juhul kui keegi soovib rohkem päikesepaistet oma kehale lasta, siis tuleb valida selleks koht, kus teda ei nähta. Samal ajal juhtis ta tähelepanu sellele, et kui viibime vabal ajal kooliesisel väljakul ja näeme I ploki juurde viival teel vanemaid ohvitsere, siis peab esimene, kes seda tähele on pannud, andma käskluse "Tähelepanu! Suund! Valvel!", sirutama tervitatava suunas välja oma parema käe ja võtma seejärel valveseisangu. Nende soovide täitmine oli kerge ja sellega oli kodurahu säilitatud.

Esimene õppeaasta jõudis 16. juulil 1937. a õnnelikult lõpule. Suvine vaheaeg algas laupäeval, 17. juulil ja kestis pühapäevani, 29. augustini. Enamiku aja suvepuhkusest veedeti oma vanemate kodus linnas või maal. Osa puhkeajast oli võimalik veeta Pärnus ja Narva-Jõesuus asuvates kaitseväe puhkekodudes, kus normaalseks peatumise ajaks oli üks nädal, kuid mida pikendati kahe või kolme nädalani, kui ruumid vabad. Need olid ilusad, puhtad ja mugavad suvituskohad esmaklassiliste söökidega ning asusid supelrandade läheduses. Abielus olijad elasid omaette ruumides, kuna vallalised paigutati ühte tuppa, igasse kaks kuni neli hinge. Iga uustulnuk tehti tuttavaks kogu puhkekodu perele enne toitude serveerimist hommikul, lõuna ajal või õhtul ja temale määrati koht laudkonnas. Selle tutvustamisega tundsid, et oled muutunud puhkekodu pere liikmeks. Ohvitserid kandsid tavaliselt erariideid, kuid paljudel oli kaasas ka vorm. Vallalisi määrati tavaliselt abielupaaridega ühte lauda ja võimalikult nii, et laudkonda kuulujad olid erinevas vanuses ja auastmes. See tava oli hea ja kiiduväärt, kuna vältis gruppide tekkimist ja arendas noortes seltskondlikku kasvatust. Õhkkond oli väga sõbralik ning auastmete vahed andsid väga nõrgalt tunda. See lõdvendas aasta jooksul kogunenud pinget ja võis täielikult nautida puhkusemõnusid: võtta valgel liival päikesevanne või supelda. Õhtuti võis puhkekodus bridži mängida või külastada rannahotelli, kus pakuti maitsvaid sööke ja jooke, ning tantsida võluvate helide saatel koiduni.

Need olid nooruse ilusamad päevad.

3.3. II õppeaasta 1937/38

III semester 1937. a sügisel

Suvepuhkuselt tagasi jõudes tuli jällegi kohaneda koolis kehtiva korraga, leida õppekavas uusi õppeaineid, lektoreid jne. Kuna õppetöö algas normaalsel ajal, oli loota, et see nii raskeks ei osutu, kui oli möödunud semestreil.

Õppeaastat alustasime ühise õhtusöögiga ohvitseride kasiinos, kus kooliülem ja klassiülemad olid huvitatud sellest, kuidas meie oma suvepuhkust olime veetnud. Muljeid vahetades kadus aeg kiiresti ja ei pannud tähelegi, kui kesköötund juba käes oli.

Kui olime paar nädalat juba õppetegevusse süvenenud olnud, esitas kooliülem meile kpt Leo Rannitit (*dipl. chem.*) kui pürotehnikaklassi ülemat.

Nädalane tunnijaotus loenguteks ja harjutusteks

I Tallinna Tehnikaülikooli õppeained
Käsirelva- ja suurtükiklass
1. Diferentsiaal- ja integraalarvutus harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut, assist R. Haavakivi.
2. Tehniline mehaanika (I) harjutustega (4 + 4), prof O. Maddison, assist K. Laul ja E. Vaino.
Pürotehnikaklass
3. Rakendusmehaanika harjutustega (4 + 2), prof H. Einberg, assist P. Vesilind.
4. Analüütiline keemia (I: mahtanalüüs) (4 + 4), mag. chem. *A. Väärisma.*
Ühised õppeained kõikidele klassidele olid järgmised.
5. Mehaaniline tehnoloogia (II: raud) (4 + 0), prof H. Einberg.
6. Masinate üldõpetus (4 + 0), prof B. Einberg.
7. Elektrotehnika praktikumiga (4 + 2), prof O. Reinvald, assist V. Anvelt.

II Sõjatehnilised õppeained
8. Siseballistika (4 + 0), ltn A. Sivadi, mag.mat., *Rahumäe ballistikajaama ülem.*

III Kutseohvitseri õppeained
9. Jalaväe riviline ettevalmistus (0 + 2), kpt V. Villemson, kpt A. Kandre ja kpt L. Rannit.
10. Kehaline kasvatus (0 + 2), kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg.
11. Ratsasõit (0 + l), mjr O. R. Hindpere ja ltn N. Baratashvili (Keskküla) õppeasutuste õppeeskadronist.

12. Eesti keel (2 + 0), mag Kõiv.
13. Vene keel (2 + 0), kol J. Remmel, VR II/2 ja II/3; auto-tanki rügemendi ülem.
14. Kooliülema käsutuses (0 + l); transpordiks tehnikaülikooli juurde (0 + 1)

Kõik kokku: 28 + 16

Pürotehnikaklassi ülema kpt L. Ranniti hinnangul kavatseti pürotehnikaklassi õpilastele anda hea alus keemias, mis oleks neil ühtlasi võimaldanud jälgida lõhkeaineid käsitlevat erialakirjandust kogu maailmas. Kaitseministeeriumi raames puudusid võimalused keemia katsete ja praktiliste tööde korraldamiseks vajalikus ulatuses. Seetõttu loodi kontakt Tallinna Tehnikaülikooliga ja eriti selle keemiaosakonnaga, millest arenes väga tihe ja viljakas koostöö. Kolmanda semestri jooksul immatrikuleeriti pürotehnikaklassi õpilased Tallinna Tehnikaülikooli. Loengutest ja eksamitest võtsid pürotehnikaklassi õpilased osa koos teiste Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilastega. Praktilised tööd korraldati, kohandati ja lühendati mõnevõrra. Need toimusid erikavade alusel Tallinna Tehnikaülikooli laboratooriumites ülikooli õppejõudude juhtimise ja kontrolli all.

Lisandus kaks uut õppejõudu tehnikaülikoolist.

Prof O. Maddison oli kõrget kasvu, pükniline ja juba üsna kõrges eas. Tema esinemist oli raske jälgida, kuna ta hääl oli vaikne ja ta pomises endale habemesse. Esinemist illustreeris ta joonistega tahvlil, kuid need ei olnud süstematiseeritud. Väljendusi, mida ta ühe käega tahvlile kirjutas, pühkis ta teise käega maha, mis tekitas õpilastes üldist meeleheidet. Ta oli teadmistega mees, kuid puudulikkude pedagoogiliste võimetega ja omas raskepärast iseloomu.

Prof O. Reinvald oskas praktiliste näidete ja erinevate võtetega oma ainet lihtsaks ja arusaadavaks teha.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Diferentsiaal- ja integraalarvutus harjutustega
a. Diferentsiaalarvutuse funktsiooni mõiste. Diferentsiaal. Tuletis. Tuletise põhivalemid ja -reeglid. Kõverjoone puutuja – tõusunurga tangens. Diferentsiaalkõverad. Kõrgema astme võrrandite tuletused. Maksimum ja miinimum. Pöördepunkt. Piirväärtused. Funktsioonid kahe muutujaga. Osatuletised. Taylori lause. Aritmeetilised, geomeetrilised, astme-, logaritmilised ja Fourier read.
b. Integraalarvutus: integraali võtmise põhivalemid ja -reeglid. Määratud integraalsumma piirväärtusena. Piirväärtused. Määramata integraal ja

konstantsed väärtused. Pind väljendatud parameetriga. Simpsoni reegel. Kahekordne integraal. Asendusmeetodi kasutamine integraali võtmisel. Pöördkeha välispinna ja mahu määramine. Integraalkõverad. Ratsionaalsete funktsioonide integraal. Algebraliste ja astmeliste võrrandite integraal. Integreerimine ridade arendamisega.

2. Tehniline mehaanika (I) harjutustega
Üldmõisted. Jõud ja pinged. Pingete jaotus. Deformatsioonid. Hooke'i seadus. Elastsuse piir. Tasapinnaline pingete seisukord. Tõmbe-, surve-, painde-, lõike-, väände- ja nõtkepinge. Liitpinged. Lubatud pinged. Mohri pingete ring. Tugevuse hüpoteesid. Eelpinged. Temperatuuri muudatustest tekitatud pinged. Materjalide pikenemine ja pikenemise koefitsiendid. Sirge varda paine. Põikjõud ja paindemoment. Paindepinged ja kujumuutused. Elastsuse teooria. Pingete komponendid. Sisepinged. Mahu muutus normaalpingete mõjul. Elastse joone võrrand.

3. Rakendusmehaanika harjutustega
Jõud, pinged ja deformatsioon. Pinged tasapinnal. Sisepinged. Elastsuspiir. Konsool ja tala. Ühtlaselt koormatud konsool ja tala. Koondatud koormised.[24] *Määratud ja määramata süsteemid. Jõudude liitmine jõukolmnurga abil. Tala kahel toel. Reaktsioonjõud. Tasakaalutingimused. Momentide ja põikjõudude epüürid. Nulljoon. Profiilide vastupanu- ja inertsimoment. Sõrestikud, vardad ja sõlmed. Pinged varrastes.*

4. Analüütiline keemia (I: mahtanalüüs)

5. Mehaaniline tehnoloogia (II: raud)
Malm, raud ja valuraud. Sepistatav raud. Koks. Miilimine. Raua sulatamise ahjud. Bessemeri ahi. Süsinikteras. Terase lisandid. Vääristerased. Terase töötlemine. Karastamine õhus, vees ja õlis. Profiilraud. Tööriistaterased. Vedruterased. Roostevabad terased. Rooste ja kaitse roostetamise vastu. Valuvormid, vormimullad, vormimistööriistad ja -mudelid. Sepikoja sisustus ja tööriistad. Mehaanikatöökoja tööriistad.

6. Masinate üldõpetus
Laastu eraldavate tööstusmasinate liigid. Laastu kujunemine. Lõiketerade kuju ja materjal. Lõikenurk, surve, lõikekiirused ja ettenihe. Töövõimsus. Lõiketerade jahutamine ja määrimine.

[24] Tänapäeval *koormused*.

Transmissioonid. Astmeline kiiruste muutmine. Rihmarattad. Hammasrataste ülekanded. Hammaste kuju. Kasuteguri määramine. Töötlemise täpsus. Masinate juhtpinnad.

7. Elektrotehnika praktikumiga

a. Füüsikalised põhialused. Elektrilised mõõtühikud. Elektrostaatika. Elektrivool. Ohmi seadus. Kirchhoffi seadus. Elektrivoolu keemiline mõju. Faraday seadus. Magnetism. Voolu suund ja magnetväli. Magnetiseerimine. Magneetiline hüstereesis[25]*. Induktsioon. Lenzi seadus. Vahelduvvool, selle graafiline kujutamine ja seadused. Vahelduvvoolu vooluringid. Mitmefaasilised voolud.*
b. Elektrotehniliste mõõteriistade ehitus ja kasutamine. Voolumõõtjad. Takistuste mõõtmine. Wheatstone'i sild. Juhid ja mittejuhid. Isolaatorid. Voolu tugevuse ja pinge mõõtmine. Võimsuse määramine. Sageduse mõõtmine. Elektrilised temperatuurimõõtjad.

c. Elektrivoolu tootmine. Galvaanielement, termoelement ja akumulaatorid. Alalisvoolu masinate ehitus. Vahelduvvoolu masinate ehitus. Elektrimootorid. Pea- ja haruvoolu mootor. Sünkroonmootorid. Asünkroonmootorid. Mootorite valik. Mootorgeneraatorid. Kasutegurid. Transformaatorid. Voolu õgvendajad[26]*. Elektrivalgus. Põhialused ja valgustuse ühikud. Valgusallikad. Juhtmed. Pinge langus juhtmetes.*

8. Siseballistika

Mürsu liikumine rauaõõnes. Mürsk, laengukamber rauaõõnega ja viskelaeng. Plahvatus ja põlemine. Põlemise kiiruse kontrollimine. Põlemise kiiruse olenemine lõhkeaine kujust ja survest. Surve mõõtmine. Rohu käredus. Põlemise ja surve vahekord. Põlemisel vabanenud energia ja tekkinud gaaside temperatuur. Gaaside paisumine. Laengukambri mahu, rauaõõne pikkuse ja mürsu raskuse olenevused. Surve laengukambris mürsu põhjale selle liikuma hakkamisel. Takistused. Kiirendus. Surve ja temperatuuri muutused mürsu liikumisel selle rauaõõnest lahkumiseni. Mürsu kiirus rauaõõnest lahkumisel. Ballistilise pendli kasutamise põhimõte algkiiruse mõõtmisel.

Kutseohvitseri[27] õppeainete sisu siinkohal ei kirjeldata, kuna need vastasid oma ulatuselt Sõjakooli vastavatele ainetele.[28]

Arvestades tõsiasjaga, et ohvitser peab olema seltskondlik ja oskama tantsida, siis kolmandal semestril esines väljaspool õppekava kohustusliku õppe-

---

[25] Tänapäeval *hüsterees*.
[26] Tänapäeval *alaldajad*.
[27] Tänapäeval *kaadriohvitser*, st lepingu alusel tegevteenistuses olev ohvitser (rahuaegse ettevalmistuse saanud elukutseline ohvitser).
[28] Kutseohvitseri ainete loetelu koos tunnimahtudega vt lisa 10.

ainena moodsate tantsude – fokstrott, aeglane foks, aeglane valss ja tango – kursus Tallinna tuntuima tantsukursuste korraldaja hr H. Küttimi juhatusel. Iga õpilane pidi endale leidma "õppevahendi" noore nägusa näitsiku näol, kelle nimi, aadress ja elukutse tuli kooli juhtkonnale teatada. Tantsukursused korraldati ohvitseride kasiino suures ballisaalis üks kord nädalas kella 18.00–19.00 ajal ja olid suureks vahelduseks meie igapäevases elus. Õppusteloengute lõppemisele järgnes kiire ümberriietumine, et oma "õppevahendit" Tondile tuua või teda Tondi jaamas kohata. Enamikul juhtudel järgnes tantsutunnile vahetult kerge õhtusöök kasiino söögisaalis, mis kujunes mõnikord pühitsemisteks, kui kellelgi oli sünnipäev või mõni teine meenutamist väärt tähtpäev. Kui oma "õppevahendi" olid koju saatnud ja kooli tagasi jõudnud, oli kesköötund kätte jõudmas. Tantsukursuse tundidest ei piisanud, et õpitud tantsusamme meeles pidada, ja seepärast võis vabal ajal igal pool koolis näha õpilasi, kes tegid sammude meeldetuletamiseks ja harjutamiseks kuivtrenni. Kui oma mälust ja oskusest ei jätkunud, siis pöörduti abi saamiseks nende poole, kel olid sellel alal suuremad kogemused.

Õppetöö ja loengute kuulamine arenes semestri alguses ladusalt. Lektoritega oli enam-vähem rahuldav kontakt loodud. Võiks öelda, et õppetöö kulges sellel semestril võrdlemisi normaalselt. Tegime loengute ajal märkmeid ja nendest püüdsime koostada kokkuvõtliku konspekti, mida mõtlesime paljundada SÜÕ raamatukogu kivitrükil ning teha sel moel kättesaadavaks kõikidele õpilastele. Kooliülem oli meie plaaniga nõus ja lubas seda igati toetada. Kooli kantseleis trükiti loengud kirjutusmasinal ümber kivitrükil paljundamiseks. Hiljem tegutses kooliülem ise selle nimel, et lektoritelt nende loengukonspekte saada, mida kivitrükil paljundati. See oli suur samm paremuse poole, kuna vähenesid väärtõlgendamise võimalused, mis oli olemas oma koostatud konspekti puhul. Nii oli meil midagi õpikutaolist olemas, millele võis toetuda. Oma loengukonspekte andis paljundamiseks enamik lektoreid, kuid mitte prof O. Maddison, kes selle asemel pakkus kalli hinna eest tema enda välja antud ja kivitrükil paljundatud loengut. Mitme peale said need raamatud ostetud, et neid oma märkmetega täiendada.

Lektoritega oli hea koostöö, välja arvatud prof O. Maddison, kellel olid alati erisoovid ja kes tihti näitas meie vastu üles sallimatust. Oma esimeste loengute ajal seletas ta midagi jõududest ja tekkinud pingetest, kutsus ltn E. Raendi tahvli juurde ning soovis, et see kordaks äsja ettekantud osa. Tahvli juures olles kasutas ltn E. Raendi sõna *jõud* asemel *tung*, nii nagu prof J. Nuut oma üldise mehaanika loengutes seda kasutas ja millega olime harjunud. See sõna aga ei meeldinud prof O. Maddisonile ja ta ütles, et tugevusõpetuses tegeletakse jõududega, andes tungi kohta järgmise definitsiooni: "Tung on see mis teid tütarlaste juurde ajab". Mõiste *tung* definitsiooni näol olime mõnevõrra targemaks saanud, kuid ei teadnud, kuidas defineerida mõistet *jõud*. Varsti leidis üks targemaid päid meie hulgast ka viimasele

paraja definitsiooni, mis kõlas järgmiselt: "Jõud on see, mis härjal sarved sirgeks ajab, kui temale saba alt sisse puhuda."

Auditooriumis olid meil kindlad istekohad ja vastav tabel õpilaste nimedega oli lektori puldil. Prof O. Maddisonile ei meeldinud, et esimeses reas olid alati samad näod, mistõttu ta nõudis, et ridu tuleb vahetada. Esimene rida viimasest loengust sai järgmise loengu ajal viimaseks reaks ja teine rida eest muutus esimeseks jne. Vastavalt sellele tuli iga kord temale valmistada uus tabel õpilaste nimedega. Ka oli tal halb komme rääkida ja kirjutada nii kiiresti, et meil oli raskusi märkmete tegemisega. Olukorda muutis hullemaks tõsiasi, et vaikse häälega pomises ta selgitusi omale habemesse, ja seda tarkust, mida ta oma parema käega tahvlile oli kritseldanud, kustutas ta maha vasakus käes oleva käsnaga. Sealjuures oli temal kombeks kiiresti ümber pöörata ja ühele esimeses reas olevale õpilasele oma parema käe sõrmega osutades, selle peaaegu silma torgates küsida: "On nii?" Tavaline vastus sellele oli: "Just nii, härra professor!"

Kord, kui ltn J. Roose ja lpn H. Kubja istusid kõrvuti sama laua taga esimeses reas, kontrollis prof O. Maddison lpn H. Kubja märkmeid ega saanud kohe nendest aru. Enne kui lpn H. Kubja jõudis professorile midagi selgitada, torkas ltn J. Roose oma märkmed professori ette. Niisugune pugemine vihastas lpn H. Kubjat ja ta ütles midagi ltn J. Roosele, kes vahejuhtumist kpt V. Villemsonile ette kandis. Lpn H. Kubja sai noomituse osaliseks. Hiljem ütles ltn J. Liiv ltn J. Roosele, et jätku see poisid (st lipnikud) rahule.

Juhtus nii, et kord kui lpn A. Võhma oli esimeses reas, sihtis professor oma sõrmega tema suunas, küsides nagu ikka: "On nii?" Sellele järgnes tavalise vastuse asemel kõikide üllatuseks: "Ükstapuha!" Kõige rohkem oli üllatatud prof O. Maddison ise, kes jäi tükiks ajaks tummaks. Oma üllatusest toibudes käskis ta lpn A. Võhmal auditooriumist lahkuda, lisades, et kui lpn A. Võhma sellele korraldusele ei allu, siis lahkub tema ise ruumist. Et olukorda parandada, tõusis üles käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves ja ütles, et tema karistab lpn A. Võhmat distsiplinaarselt, kui härra professor sellega nõus on, et loengut jätkata. Prof O. Maddison ei nõustunud selle ettepanekuga ja lpn A. Võhmal tuli auditooriumist lahkuda. Kui uks tema taga oli sulgunud, vähenes pinge vähesel määral, kuid professor oli siiski tavalisest rohkem pahur. Vastustes tuli olla väga ettevaatlik. Õpilast, keda ta tahvli juurde oli kutsunud ja kes ei osanud nõutavat ülesannet lahendada, lükkas ta oma suure kõhuga eemale, lahendas ise ülesande ja küsis: "On nii?", millele tuli selge ja kõlav vastus: "Just nii, härra professor!"

Pärast seda kui auditooriumi uks oli lpn A. Võhma taga sulgunud, tekkis tal tühjas koridoris tühjuse tunne ning hirm, et ees seisab koolist lahkumine. Vahejuhtumist kandis ta ette oma klassi ülemale kpt V. Villemsonile. Kui prof O. Maddison oma loengu oli lõpetanud, läks ta lektorite tuppa, kus ta

kohtas kpt V. Villemsoni, kellel seal oli alaline töökoht. Prof O. Maddisoni jutust võis järeldada tema leppimatust vahejuhtumi suhtes. Kooliülemat kol-ltn A. Normakut ei olnud kohal, mistõttu kpt V. Villemson katsus leida teda telefoni teel. Saades ühenduse, informeeris ta kooliülemat olukorrast üldjoontes. Kol-ltn A. Normak käskis kpt V. Villemsonil paluda prof O. Maddison Harju kohvikusse tulla, millega professor nõustus. Koos prof O. Maddisoniga sõitis kpt V. Villemson kohvikusse ja võõrustas professorit kuni kooliülema kol-ltn A. Normaku saabumiseni, mille järele ta lahkus kohvikust.

Kõiki oma diplomaadioskusi kasutades tegi kol-ltn A. Normak selgitustööd, et lahendada vahejuhtum rahulikult, kuna prof O. Maddison oli ähvardanud mitte enam Sv Tehnikakoolis loenguid pidada ja sellest Kaitseministeeriumit informeerida.

Järgmisel päeval püüdis kooliülem selgitada vahejuhtumi põhjuseid auditooriumi kogunenud õpilaste kaasabil, kus teiste hulgas andis lpn A. Võhma kauaaegne sõber ja koolivend gümnaasiumi päevilt lpn V. Orav selgitava ülevaate selle kohta, kuidas prof O. Maddison oma ainet ette kannab ning kuidas see õpilasi vahel meeleheitele viib. Ta seletas, et vahejuhtum just sellest tingitud oligi ja et kogu kursus tunneb lpn A. Võhmale kaasa. Kooliülem noomis meid kõiki ning nõudis meilt professori suhtes korrektsemat käitumist. Samas lubas ta teha oma parima, et prof O. Maddison jätkaks loenguid ja et lpn A. Võhmal ei oleks vaja koolist lahkuda. Järgmisel kohtumisel kohvikus õnnestus kooliülemal vahejuhtum lahendada. Prof O. Maddisoni rahuldamiseks karistati lpn A. Võhmat *rukkimisega*[29] kuuks ajaks. Seda karistust ei saa kasarmukorras täide viia ja seda ei tahetudki teha – peaasi oli, et loengud jätkusid.

Prof O. Maddisoni näol oli kooliülem omale uue sõbra saanud: professor soovis edaspidi tihti temaga kohvikus viibida ja tassi kohvi ning torditüki juures aega viita.

1937. aasta oktoobris võttis Sv Tehnikakool esimest korda koos Sõjakooliga osa Tallinna garnisoni manöövritest Kehtna rajoonis jalaväeüksusena. Manöövrid algasid reedel jalgsi rännakuga manöövrite rajooni täies jalavarustuses: vintpüss täägiga, padrunitaskud, ranits veepudeliga, tekk, välilabidas ja gaasitorbik. Need, kes ei olnud saanud jalaväelist ettevalmistust, õppisid kiiresti, kuidas maastikul hargneda ja kuidas kuulipildujate tule toetusel hüppeid teha.

---

[29] *Rukkimine* – karistusviis, mis tähendab süüdimõistetu organisatsioonist, asutusest või seltskonnast eemaldamist lühemaks või pikemaks ajaks. Selline karistusviis (suhtlemiskeeld) on kasutusel üliõpilaskorporatsioonides ja -seltsides. Karistusviisi esinemine siinses kontekstis on seletatav mitmete õpilaste kuulumisega üliõpilasorganisatsioonidesse.

Pühapäeva lõuna paiku lõppesid manöövrid *allakriipsutamisega*: jalaväeinspektor kol J. Siir, K. S. dipl., ja teised ülemad tegid manöövritest kokkuvõtteid, mille lõppedes kästi allüksustel nende alalistesse asukohtadesse liikuda. Ei mäleta, kes oli idee algatajaks, et selleks otstarbeks osaühingu Mootor omnibusse kasutada. Kui kpt V. Villemsonile sellest ideest rääkisime, oli ta kohe sellega nõus. Telefoni teel kutsuti omnibussid välja ja varsti oli need ka kohal. Manöövri korraldajatele ei meeldinud, et olime kavatsenud kasutada alalisse asukohta liikumiseks omnibusse. Kpt V. Villemsonil oli palju tegemist, et nendele selgeks teha ja veenda neid, et meil seisavad tuleval nädalal ees väga tähtsad kontrolltööd, mis vajavad kõva tööd ja ettevalmistamist. Ta lisas, et manöövrid on kuulutatud lõppenuks ning sellega valib igaüks ise omale sobivama mooduse, kuidas oma alalisse asukohta saada. Kol J. Siirile ei meeldinud, et Sv Tehnikakool eelmisel aastal korraldatud manöövritest osa ei võtnud, ja nüüd meeldis temale veel vähem, et me omnibusse kasutasime.

Novembrikuu lõpul – vist esmaspäeval, 29. kuupäeval – oli meil ettenähtud kehalise kasvatuse tund. Instruktori eemalviibimise tõttu tegi igaüks endale külmas võimlas omal viisil sooja: kes jooksis, hüppas või tegi midagi muud. Lpn A. Kivi oli tugeva kehaehitusega noor mees, kes oli õppinud ühtteist maadlusest ja oli alati valmis teistele oma teadmisi, oskuseid ja võtteid õpetama. Tema eelistatud partneriks oli ta klassikaaslane lpn H. Kubja, kes oli samuti tugev, kuid kaalult kergem. Lpn H. Kubja pidi minema kõrvalruumi ja lpn A. Kivi valis omale uueks partneriks maadlusmatil lpn R. Aardma, kes oli II kursusel tugevaim ja kaalult lpn A. Kivist natukene raskem. Nii nad rabelesid maadlusmatil ja et vastase võttest vabaneda, viskas lpn A. Kivi ennast silda ja seekord nii õnnetult, et tema kaelaluud nihkusid paigast, surudes kokku närve, mis tekitas alakeha halvatuse. See oli olnud tema teine heide. Esimene oli õnnestunud hästi. Kui ta lpn H. Kubjat nägi, ütles ta sellele: "Sa tulid liiga hilja! Näe, mis minuga juhtus!" Viibimata viidi ta kaitseväe keskhaiglasse, kus tema kaela opereeriti ja luud õigesse asendisse seati. Vigastatud närvisüsteem ei hakanud aga tööle ja teisel päeval ta suri. Enne operatsiooni oli ta juhtinud elektrikute tähelepanu ühele vigasele ühendusele, mis oli tõesti vigane. See näitas, et ta oli kogu aeg olnud täie mõistuse juures.

Kui järgmisel päeval kooliülem kõiki õpilasi erandkorras auditooriumi kogus, siis oli selge, et midagi tõsist oli juhtunud. Ta tegi teatavaks, et lpn A. Kivi tegi läbi operatsiooni, mis ei andnud soovitud tulemusi, ja et lpn A. Kivi on surnud. Minutilise püstiseismisega mälestasime lahkunud kaasõpilast. Lpn A. Kivi oli tore ja tõsine, rahuliku meelega sõber ja jõudis sinna esimesena, kuhu meie kõik hiljem jõuame. Umbes 37 aastat hiljem jõudis sinna temale järele lpn R. Aardma. Sündmuse kohta algatatud juurdlus kinnitas, et tegemist oli õnnetu juhusega.

Lpn A. Kivi õnnetusest olime kõik löödud. Päev hiljem jagati meile kätte siseballistika kontrolltööd, kus selgus, et ainult lpn A. Kivil oli õige lahendus hindega "12". Tema surnuvankri juures seisime kuue mehega auvalves pooletunniliste vahetustega, sest kraadiklaas näitas –23 ºC ja selle lühikese ajaga külmas püssi hoidev käsi sirgeks. Saaremaale läksid teda saatma klassiülem kpt A. Kandre ja kaasõpilane lpn F. Saar. Lpn A. Kivi maeti sõjaväeliste auavaldustega Kuressaare surnuaiale.

Lipnik A. Kivi matused

Igapäevased kohustused ja õppeülesanded aitasid kaasa selle kurva sündmuse unustamisele. Semester lähenes lõpule ja seoses sellega tuli mõned eksamid sooritada.

21. detsembril 1937. a toimus mehaanilise tehnoloogia eksam prof H. Einbergile ja 23. detsembril 1937. a eksam siseballistikas ltn A. Sivadile (*mag. mat.*).

Sellega lõppes kolmas semester ja ülejäänud õppeainete eksamid jäid tuleva aasta algusesse. Semestri lõppu tähistati koosviibimisega SÜÕ ohvitseride kogu kasiinos. Siis läksid kõik jõulupuhkusele. Kooli uksed lukustati, et neid järgmise aasta pühapäeval, 2. jaanuaril jälle avada.

IV semester 1938. a kevadel

Neljandal semestril esinesid tunnikavas viimased Tallinna Tehnikaülikooli õppeained, millele lisandusid sõjatehnilised ja kutseohvitseri ained. Järgnevalt on toodud uute ainete nädalane tunnijaotus loenguteks ja harjutusteks.

I Tallinna Tehnikaülikooli õppeained käsirelva- ja suurtükiklassile
1. Diferentsiaalvõrrandid harjutustega (4 + 2), prof J. Nuut, assist R. Haavakivi.
2. Tehniline mehaanika (II) harjutustega (4 + 4), prof O. Maddison, assist H. Laul ja E. Vaino.
3. Tööstusmasinad (4 + 0), dipl ins E. Sari.

Pürotehnikaklassile
4. Analüütiline keemia (II: kaalanalüüs) (4 + 4), mag. chem. *A. Väärisma ja* mag. chem. *H. Raudsep.*
5. Anorgaanilise keemia erikursus (2 + 0), prof E. Jaakson.
6. Mehaanika põhijooned harjutustega (4 + 2), dots E. Kilkson.
Transpordiks (0 + 2)

Ühised ained kõikidele klassidele
7. Tööstustervishoid (2 + 0), dr K. Rumma.
8. Tööstuslikud õnnetused ja nende vältimine (2 + 0), dr P. Volmer.

II Sõjatehnilised õppeained
9. Välisballistika (4 + 0), ltn Aleksander Sivadi, mag. mat., *ballistikajaama ülem Rahumäe relvaladudes.*
10. Käsirelvade remont käsirelvaklassile, kpt A. Kandre.
11. Suurtüki remont suurtükiklassile, kpt V. Villemson.
12. Praktilised tööd laskemoona valmistamises pürotehnikaklassile, kpt L. Rannit.

III Kutseohvitseri õppeained
13. Meteoroloogia, ltn Aleksander Sivadi, mag. mat., *Ballistikajaama ülem Rahumäe relvaladudes.*
14. Jalaväe riviline ettevalmistus, klassiülemad.
15. Kehaline kasvatus, kpt Th. Mõttus, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg.
16. Ratsasõit, mjr Raimond Hindpere (Hindper), SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn Nikolai Baratashvili (Keskküla), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
17. Eesti keel, mag. Kõiv.
18. Vene keel, kol Johannes Remmel, K. S. dipl., VR II/2 ja 3, auto-tanki rügemendi ülem Tallinnas; res mjr Mihkel Kulasalu (Kuhlberg). Enne reservi

minemist oli viimane Haridusministeeriumis keskkoolide riigikaitseõpetuse inspektor.
19. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Loenguid hakkasid andma järgmised Tallinna Tehnikaülikooli õppejõud.
1. Dipl ins. *E. Sari*
2. Dr. med. *K. Rumma*
3. Dr. med. *P. Volmer*

Õppeainete sisukirjeldused

l. Diferentsiaalvõrrandid harjutustega
Esimese astme lineaarsete diferentsiaalvõrrandite lahendamine. D'Alambert'i ja Bernoulli meetod. Lineaarsed võrrandid muutuvate koefitsientidega. Teise astme võrrandite lahendamine. Asendusmeetodid. Piirväärtused. Determinantide kasutamine. Määratud ja määramata vabaliige. Euleri võrrand. Laplace'i asendus. Funktsioonide graafiline kujutamine.

2. Tehniline mehaanika (II) harjutustega
Konsool. Ühtlaselt jagatud ja koondatud koormistega konsool.
Tala. Tala kahel toel. Ühtlaselt jagatud ja koondatud koormistega talad. Reaktsioonijõud toetuspunktides. Määratud ja määramata süsteemid. Talad kolme ja rohkemate toetuspunktidega. Jõudude liitmine jõukolmnurga abil. Matemaatilised ja graafilised tasakaalutingimused. Paindemoment ja põikjõud koormatud talas. Momentide ja põikjõudude epüürid. Neutraal- (null-) joon. Vastupanu- ja inertsimoment. Mitmesuguste profiilide inertsi- ja vastupanumomendi tuletamine peatelgede suhtes. Ühtlase paindetugevusega talad. Vardad. Lühikesed ja pikad vardad. Nõtke. Euleri valem pikkadele varrastele.
Sõrestikud. Vardad ja sõlmed. Staatiliselt määratud sõrestikud. Surve ja tõmme varrastes. Pingete graafiline määramine. Cremona plaan, Aitteri menetlus pingete arvutamisel. Pingete määramine varrastes liikuva koormise juures momentide ja põikjõudude abil. Võlvid ja kaared.

3. Tööstusmasinad
Puurmasinad, nende põhimõtteline ehitus ja eritüübid (harilik, radiaal- ja katlapuurmasin jne).
Treipingid, nende põhimõtteline ehitus ja tüübid (harilik ehk horisontaalne, vertikaalne ehk karusselltreipink), vajalike hammasrataste arvutamine vindi treimiseks. Revolvertreipingid: käsitsi opereeritav, poolautomaat- ja täisautomaat-treipink. Freespingid, nende ehitus ja tüübid (universaalne ja

vertikaalne), jagamispea ehitus ja tarvitamine. Hammasratta freesimine ja selleks vajalikud freesid.
Hammasratta kujud: koonilised ja silindrilised hammasrattad.
Hambakujud: tsükloid- ja evolventhambad. Sirged, spiraalsed, kaare- ja kalasabakujulised hambad.
Höövelpingid, nende ehitus ja tüübid.
Kui dipl ins E. Sari rääkis hambakujudest, siis lpn J. Jaagus oli sellest eriti huvitatud ja küsis: "Kuidas tegelikult valmistatakse hammasrattale kalasabakujulised hambad?" See oli lektorile väga ebameeldiv küsimus. Ta katsus sõnu leida, et midagi vastata, ja ütles, et neid tehakse spetsiaalsel masinal nagu teisi hammasrattaid. Esitatud küsimusele tuli poolik vastus.

4. Analüütiline keemia (II: kaalanalüüs)

5. Anorgaanilise keemia erikursus

6. Mehaanika põhijooned harjutustega

7. Tööstustervishoid
Eesmärk on säilitada töölise tervist ja vältida haigusi ning õnnetusi. Tervist kahjustavad tegurid: tolm, gaasid ja keemilised aurud. Kasutatavad kaitsevahendid: õhu ventileerimine, kaitseprillid, maskid ja ülikonnad. Vabatahtlike ja perioodiliste arstlike läbivaatuste tähtsus. Tööruumi põrandapind. Valgustus. Uste ja treppide laius ja arv. Väljakäigukoha istekohtade arv ja kuserenni pikkus vastavalt töötajate arvule. Riiklikud normid ja nõuded.

8. Tööstuslikud õnnetused ja nendest vältimine
Tööstuslikkude õnnetuste põhjused. Mustus, puudulik valgustus ja halb ventilatsioon. Puudulikud või vigased tööriistad ja kaitsevahendid. Tolm ja staatiline elekter. Transmissioonide (rihmarataste) ja masinate maandamise vajadus. Tööliste oskamatus tööriistade ja masinate käsitsemisel. Hooletus, väsimus ja alkoholi mõju. Tööriietus. Loeng oli illustreeritud asetleidnud õnnetusjuhtumite kirjeldustega.

9. Välisballistika
Mürsu liikumine lendjoonel. Mürsule mõjuvad jõud rauaõõnest lahkumisel. Maakera külgetõmbejõud. Tsentrifugaaljõud. Derivatsioon. Meteoroloogilised mõjud: õhurõhk, temperatuur, tuule suund ja kiirus. Tõstenurgale vastav laskekaugus ja lennuaeg. Õhutakistuse olenemine mürsu kujust. Mürsu liikumise võrrand. Lasketabel.

10. Käsirelvade remont käsirelvaklassile
Käsirelvade ülevaatuste toimetamine, rikkekirjelduste koostamine ja vastavate paranduste tegemine tagavaraosade kohalesobitamisega. Püssiraua sobitamine laele ja proovilaskmine.

11. Suurtüki remont suurtükiklassile
84 mm Inglise kerge välisuurtüki ülevaatus ja rikkekirjelduste koostamine. Remontimine vastavate osade valmistamisega või tagavaraosade kasutamisega.

12. Praktilised tööd laskemoona valmistamises pürotehnikaklassile
Käsirelvade ja suurtükkide laskemoona valmistamine (Männiku laskemoonaladudes).

Eksamite järjekord 1938. a alguses

Jaanuaris 1938 toimus diferentsiaal- ja integraalarvutuse eksam käsirelva- ja suurtükiklassile prof J. Nuudi juures.

12. jaanuaril 1938. a toimus pürotehnikaklassi õpilastele rakendusmehaanika eksam (prof H. Einberg).

Jaanuaris 1938 toimus ka tehnilise mehaanika eksam käsirelva- ja suurtükiklassi õpilastele prof O. Maddisoni juures. Sellel eksamil olid kõikide pilgud lpn A. Võhma peale suunatud, kuna ta oli asetleidnud vahejuhtumi tõttu "märgitud meheks". Kas kukutab prof O. Maddison lpn A. Võhma eksamil läbi või mitte? Eksam möödus asjalikult ja professor kukutas läbi ainult mõned õpilased, kellel olid puudulikud teadmised. Lpn A. Võhma oli aine hästi ette valmistanud ja sai hea hinde. Enamiku õpilaste hinded olid "7" ja "8". Pärast eksamit oli prof O. Maddison kooliülemale kurtnud, et temale ei meeldi niisuguseid eksameid korraldada, kus enamik õpilastest peab läbi saama.

Eesti Vabariigi aastapäeval, 24. veebruaril 1938, ülendati kooliülem koloneliks. Vabatahtlikest annetustest laekunud rahaga ostsid õpilased temale mälestusesemeks kristallkarahvini, millele oli kaela ümber ketiga kinnitatud kuldplaat pealkirjaga "Kol A. Normakule – Sv Tehnikakooli õpilastelt 24. veebr. 1938. a". Õpilaste valitud esindus andis mälestuseseme kol A. Normakule üle tema korteris Tallinnas Niine tänaval.

Õppetöö arenes normaalselt loengute kuulamisega ja ainete ettevalmistamisega. Vaba aega oli nädala sees väga vähe, kuna õppeained, nagu diferentsiaalvõrrandid ja tugevusõpetus II, nõudsid ettevalmistamiseks rohkem aega, mistõttu igaüks ise piiras oma vabadust linnaskäimisi kärpides. Kooli sise-

mises elus paistis kõik korras olevat, kuid tegelikult oli midagi väga halba juhtunud.

Veebruarikuu lõpupoolel käskis kooliülem erakorraliselt kõiki õpilasi ja klassiülemaid auditooriumi koguneda. Ta tuli auditooriumi väga morni näoga, nagu meie kunagi enne teda ei olnud näinud, ja ütles lühidalt: "Teie hulgas on spioon, kes nuhib meie elu ja tegevust. Mina ise olen luureosakonna teenistuses olnud ja mul on praegugi seal palju häid sõpru, kes mind kõigest informeerivad. Meil siin ei ole nuhke vaja ja ma soovin, et see kodanik otsekohe lahkuks." Oodanud mõned sekundid ja nähes, et keegi ei lahku, jätkas ta: "Lpn Hanniotti, kirjutage koolist lahkumise avaldus, võtke oma isiklikud asjad ja lahkuge otsekohe!"

Sõna lausumata võttis lpn K. Hanniotti oma laualaekast mõned isiklikud esemed ja kooliülemale järgnedes lahkus auditooriumist. Hiljem, kui tunnid olid juba lõppenud ja läksime alla eluruumidesse, oli lpn K. Hanniotti juba kooli piirkonnast lahkunud.

See vahejuhtum oli suureks üllatuseks kõikidele, kuna ei olnud teada sündmuste üksikasju. Seetõttu avaldati mitmesuguseid arvamisi ja tehti oletusi. Hiljem selgus, et lpn K. Hanniotti oli loonud sidemeid Tallinnas asuva Nõukogude Liidu kaubandusesindusega, mille ametlikuks ja peamiseks ülesandeks oli kaubavahetuse ja transiitide korraldamine kahe riigi vahel.

Sõjaväe Tehnikakooli aastapäeva tähistamine 4. märtsil 1938. a

Varsti oli eespool kirjeldatud vahejuhtum unustatud – valmistusime ühe piduliku sündmuse tähistamiseks. Sv Tehnikakoolil täitus 2. märtsil 1938. a 18 aastat kooli asutamisest. Kooliülem kol A. Normak oli idee algatajaks, et seda päeva pidulikult tähistada eesmärgiga püüda liita ja ühendada sõjatehnilise ettevalmistusega ohvitsere ühtselt mõtlevaks tervikuks. Eesmärgiks oli ka lähendada õppijaid õppejõudude ja vanemate juhtidega, arendada nende seltskondlikku ja sõjaväelist kasvatust ning jätkata ohvitserkonna traditsioone väljaspool teenistust. Koosviibimise tegelikuks organiseerijaks ja korraldajaks määras ta suurtükiklassi ülema kpt V. Villemsoni. Sellest üritusest võtsid osa I lennu lõpetajad ja II kursuse õpilased, kes tasusid ürituse korraldamisega seotud kulud võrdselt.

4. märtsil 1938. a Ohvitseride Keskkogu kasiinos Tallinnas aset leidnud pidulikust aastapäeva pühitsemisest võtsid kutsutud külalistena osa sellised aukandjad.

1. Kol Johannes Siir, K. S. dipl., jalaväeinspektor
2. Kin-mjr Rudolf Reiman, VR I/1, Korraldusvalitsuse ülem
3. Kol August Kasekamp, VR II/3, K. S. dipl., Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem
4. Kol Johan Raud, VR I/3, K. S. dipl., Kaitsevägede Staabi VI osakonna[30] ülem
5. Kol-ltn K. Tiitso, VR II/3, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema II abi

Osalesid järgmised Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajad.

1. Kpt Ain Mere (Ervin Martson)
2. Kpt Ernst Tiivel
3. Kpt Aleksander Braun
4. Kpt August Leetsar (Glaussen)
5. Kpt Johannes Jalak
6. Ltn Hermann Leies
7. Kpt Karl Koolme (Preibach)
8. Kpt Kristjan Kutsar
9. Kpt Villem Raus
10. Kpt Leonid Koort
11. Kpt Ilarion Kangur
12. Kpt Samuel Ristna (Ritsberg)
13. Kpt Karl-Herbert Laev
14. Kpt Rudolf Lentsius
15. Kpt Fred Pindi (Pau)
16. Kpt Edmund Rokk
17. Kpt Arnold Isotamm

[30] Kaitsevägede/Sõjavägede Staabi VI osakond tegeles väljaõppega.

18. Kpt Ernst Ruusauk
19. Kpt Oskar Klement
20. Kpt Peeter Laarsoo (Larionov)
21. Kpt Oskar Käbala
22. Kpt Ferdinand Kivimägi
23. Kpt Voldemar Gruno
24. Kpt Aleksander Kopvillem
25. Kpt Harald Tomp
26. Kpt Paul Kommusar
27. Kpt Eduard Matna
28. Kpt Valentin Mesipuu (Martinson)

Osalenud Sv Tehnikakooli juhtkond.
1. Kol Artur Normak, K. S. dipl.
2. Kpt Rudolf Jõuram
3. Kpt Vassil Villemson – ühtlasi I lennu lõpetaja
4. Kpt Alfred Kandre (Kraus) – ühtlasi I lennu lõpetaja
5. Kpt Leo Rannit

Osalesid järgmised Sv Tehnikakooli II kursuse õppejõud.
1. Prof E. Jaakson, keemia
2. Prof O. Maddison, tugevusõpetus
3. Prof A. Borkvel, diferentsiaalarvutus ja analüütiline geomeetria
4. Prof J. Nuut, üldine mehaanika ja diferentsiaalvõrrandid
3. Dots E. Kilkson, füüsika
6. Ltn A. Sivadi, *mag. mat*., Rahumäe ballistikajaama ülem, sise- ja välisballistika

Sv Tehnikakooli II kursuse juurde lähetatud kutseohvitseridest osalesid järgmised.
1. Ltn Jaan Liiv
2. Ltn Enn Raendi (Reiman)
3. Ltn Paul Värk
4. Ltn Jonannes Mõtsküla
5. Ltn Jaan Kristjuhan
6. Ltn Jaan Roose (Roo)

Sv Tehnikakooli II kursuse õpilastest võtsid osa järgmised lipnikud.
1. Arnold Kolga
2. Feliks Saar
3. Erich Linalaid
4. Martin Purgas

5. Richard Aardma
6. Elmar Tulviste
7. Ervin Reiksaar
8. Elmar Linsi
9. Karl Nerska
10. Edgar Reiksaar
11. Jaak Varik
12. Konrad Rõngelep
13. Viktor Orav
14. Leopold Taar
15. Arnold Mölder
16. Hugo Kubja
17. Heino Maidre
18. Aleksander Vahari
19. Osvald Sinipalu
20. Juhan Priikask
21. Evald Ruus
22. Villibald Karuse
23. Olev Kornet
24. Armin Vene
25. Joh. Ristikivi
26. Artur Aavola
27. Boris Saame
28. August Pehka
29. Agu Aarna
30. Edgar Arumeel
31. Mihkel Haavamäe
32. Gustav Piller
33. Arnold Kivimäe
34. Johannes Jaagus
35. Johannes Seks
36. Julius Kabel

Mitmesugustel põhjustel puudusid koosviibimiselt lipnikud Roland Ilves, Mart Sõmer, August Võhma ja Jüri Luiker.

Koosviibimisel oli huvitav tutvuda I lennu lõpetajatega, kes enamikus töötasid oma erialadel, ja kuulda nende elu- ja töökogemusi, mis põimusid huumoriga. Oli ka huvitav istuda laua ääres oma lektorite kõrval ja neid tundma õppida kui inimesi eraelus.

Kaitsevägede juhataja kindral Johan Laidoner austas aastapäeva pühitsemist oma isikliku kohaleilmumisega.

Ülevas meeleolus ja heade mälestustega lahkusime pärast kesköödsellelt koosviibimiselt, kuna meie omnibussid olid kohale jõudnud, et meid "koju" Tondi kasarmutesse viia.

Perekonnanimede eestistamise aktsioon 1937/38. aastal ei jätnud ka Sv Tehnikakooli II kursust puutumata: 10 õpilast eestipärastasid oma nimed.

1. Adler, Artur – (uus nimi) Aavola, Artur
2. Aman, Richard – Aardma, Richard
3. Bauman, Edgar – Reiksaar, Edgar
4. Bauman, Ervin – Reiksaar, Ervin
5. Kubjas, Hugo – Kubja, Hugo
6. Leinfeldt, Erich – Linalaid, Erich
7. Malt, Osvald – Sinipalu, Osvald
8. Mark, Heino – Maidre, Heino
9. Steinberg, Arnold – Kivimäe, Arnold
10. Treier, August – Aarna, Agu

Kellelgi teisel ei olnud nime muutmine nii tähtis kui kursuse vanemal lpn Agu Aarnal (endise nimega August Treieril). Oma iseloomult tahtis ta igal pool ja igal alal olla esimene ja samal ajal esineda eeskujuliku rahvuslasena. Kuna ta nimi algas T-tähega, siis oli ta õpilaste nimistus viimaste hulgas. Lpn A. Adler oli oma nime aegsasti muutnud Aavolaks. Nii kujunes esimene osa nimekirjast järgmiseks.

1. Aavola
2. Aman
3. Arumeel jne

Varsti hakkasid liikuma ringi kuuldused, et kursuse vanem lpn A. Treier on omale uue nime valinud nii, et see oleks nimistus esimene. Mõne nädala möödumisel osutus kuuldus tõeks ja lpn August Treierist sai Agu Aarna. Lpn R. Aman, kes alguses ei olnud huvitatud nime eestistamisest, otsustas selle muuta Aardmaks. Niisiis tuli lpn Agu Aarnal sellega leppida, et oli õpilaste üldnimistuses teisel kohal, mis temale sugugi ei meeldinud.

Märtsikuu lõpul oli meil tugevusõpetuse kontrolltöö prof O. Maddisoniga, kus pidime 100 minuti jooksul lahendama ülesandeid 100 punkti väärtuses ehk teiste sõnadega: iga minut oli ühe punkti õigete vastuste puhul väärt. Ülesannete lahendamisel oli vaja teada hulka valemeid, mille enamik õpilasi oli koondanud valemite kogusse. Professorid J. Nuut ja A. Borkvel lubasid kontrolltööde ajal kasutada valemite kogusid ja prof A. Borkvel ütles isegi, et inimese pea ei ole mitte kapsapea, kus võib lehtede vahel valemeid talletada – on tähtis teada, missugust valemit tuleb kasutada ja kust seda leida.

Prof O. Maddisoni õpetamise meetod oli teistsugune. Kui ta nägi lpn A. Võhma laual valemite kogu, siis ei lubanud ta selle kasutamist ja käskis selle laualaekasse panna. Esimese ülesande lahendamiseks oli vajalik teada pinge-

ringi[31] valemit, mida lpn A. Võhma peast ei teadnud. Jätkuva jonniga alustas ta ikka ja jälle pingeringi valemi tuletamist ja sai sellega valmis 100 min möödumisel. Kui kontrolltööd järgmisel tunnil tagasi saime, siis oli lpn A. Võhma hindeks "0", hoolimata suurest tööst valemi tuletamisel, millega igaüks poleks hakkama saanud.

Siinkohal on huvitav anda ülevaade Tallinna Tehnikaülikooli õppejõudude professorite A. Borkvelli, J. Nuudi ja O. Maddisoni hindamismeetoditest.

Prof A. Borkvel ei pannud suurt rõhku eksimustele aritmeetilistes tehingutes (välja arvatud arvutuslükati kasutamise harjutused) ja hindas mõttekäiku.

Prof J. Nuut nõudis, et ülesanne oleks sisuliselt ja vormiliselt korrektselt lahendatud ning õige vastus lehekülje servale kirjutatud tuhandikulise täpsusega.

Prof O. Maddison võttis hindamisel arvesse seda, kui õpilane oli lahendamise mõttest aru saanud, ning andis vastava hinde, mis olenes väga palju tema hetketujust.

1938. a suur reede langes 31. märtsile ja esimene ülestõusmispüha oli pühapäeval, 2. aprillil. Nende pühade tõttu oli meil vaheaeg 30. märtsist kuni 4. aprillini, mõlemad kuupäevad kaasa arvatud.

Vähem kui nädal enne vaheajale minekut andis prof O. Maddison meile viimase kodutööna ülesande: konstrueerida raudteesild vajalikkude arvestustega. Sild oli koormatud 3–4 erinevat kaalu veduriga ja arvutuste juurde tuli lisada vastavad epüürid. Professor lisas, et nüüd pühade ajal olevat meil palju vaba aega ja selliselt saame seda aega otstarbekalt kasutada. Tööde äraandmise tähtajaks oli 5. aprill – päev pärast vaheaega. Vaheajale minnes ei võtnud keegi omale seda ülesannet koju kaasa ja keegi ei jäänud kooli, et seda lahendada. Küll otsustas enamik 3. aprillil koolis tagasi olla, et ülesanne tähtajaks valmis saada.

Vabad päevad möödusid kiiresti ja kiusatus oli suur, et ka 4. aprilli pühana veeta, kuid kohusetunne oli tugevam. Peaaegu kõik käsirelva- ja suurtükiklassi õpilased olid koolis tagasi üks päev enne vaheaja lõppu ja alustasid viibimata antud ülesande lahendamist auditooriumis, kus üksteisele probleemide korral hea nõuga abiks oldi. Ülesande lahendamine ei arenenud soovitud kiirusega. Arvutused ja graafilised epüürid tuli paralleelselt teha. Kui arvutused olid tehtud ja valmistasid vastavaid epüüre, siis leidsid, et neil ei olnud soovitud kuju. Pidid tööd otsast peale alustama, valides tugevamate profiilidega materjale. Vastavalt sellele tuli teha uued arvutused neetide läbimõõdu ja arvu kohta jne. Töötasime öö läbi, tehes vaheaegu ainult söömiseks ja kange kohvi joomiseks, mida saime oma plokis asuvast allohvitseride kasiinost.

---

[31] Tänapäeval *vooluring*.

Järgmisel päeval oli peaaegu kõikidel ülesanne mustandis lahendatud, kuid taolisel kujul ei võinud seda ära anda, kuna see oleks mõjunud hindele halvasti. Töö pidi olema korralik, puhas ja nägus. Tuli ohverdada veel üks öö selle viimistlemiseks ja 5. aprilli hommikuks olid kõikidel tööd äraandmiseks valmis. Üle 48-tunnine pidev ülevalolek ja töötamine auditooriumis, kus sellel ajal põles "igavene tuli", oli väga väsitav ja tundsime, et meie ei ole võimelised 5. aprilli õppetundidest osavõtmiseks. Arvasime, et ainukeseks päästjaks võib osutuda SÜÕ ambulants kol-ltn Karl Niggoliga (*dr. med.*), kes võimaldaks meile vaba päeva puhkamiseks. Kui esimesed õpilased ambulantsis tohtrile oma väsimust kurtsid, helistas see kooliülemale, küsides, mis on koolis juhtunud, et õpilased kurnatutena kaebavad väsimuse üle. Selguse saamiseks kogus kooliülem kursuse auditooriumi ja päris selgitust. Kui ta olukorrast oli õige ettekujutuse saanud, ütles ta, et niisugustel juhtudel ei ole tarvis kohe vaba päeva saamiseks ambulantsi joosta. Esmajoones tuleb teda olukorrast informeerida. Ülem tegi teatavaks, et kõik tänase päeva peale kavandatud õppused on käsirelva- ja suurtükiklassile tühistatud, ning käskis kõiki magama minna. Samal ajal avaldas ta meile kiitust, et olime tõsiselt oma tööülesannetesse suhtunud, tehes kõikvõimalikku tähtajast kinnipidamiseks.

Maikuu keskpaigas 1938 võtsime esimest korda osa SÜÕ iga aasta kevadel korraldatud õppusest. Varajastel hommikutundidel liikusid allüksused Järve jaama, kus laaditi varustus liikluseeskirjade kohaselt rongile. Rongiga sõideti Keilani, kus toimus mahalaadimine. Tihti anti sellel ajal õhuhäire ja igaüks pidi omale varjumiseks koha leidma, milleks kasutati jaama ligidal asuvat surnuaeda. Kui oht möödus, paigutati allüksused rännakukorda ning luureüksused saadeti ette ja külgedele. Kui lähenesime Harku-Tondi joonele, saabusid esimesed teated väljasaadetud eelluurelt, et nad on vastase üksustega lahingukontakti loonud. Peajõududele anti korraldus maastikul hargneda. Edasi liikudes sattusime Mustamäe ja Tondi vahelistel liivalagendikel kaevunud vastasele: need olid üksused Tallinna garnisonist. SÜÕ üksustel tuli käsu järgi vastast rünnata ja teda oma positsioonidelt lahkuma sundida. Maastikku kasutades hiilisime rünnaku lähtealale, kasutades ägedat kuulipildujate tuletoetust. Auto-tanki rügemendi tankettide toetusel ründasime vastast hurraahüüete saatel. Vastane, kes kandis suuri kaotusi, sunniti taanduma.

Higist läbimärgadena ja väsinult jõudsime kooli tagasi. Esimene tähtsam toiming oli saunaminek. Pärast sauna tundsid ennast uuestisündinuna. Kellel jätkus rohkem energiat, taotles linnaminekut, teised tundsid mõnu kosutavast unest.

Siinkohal pean mainima, et SÜÕ korraldatud ühepäevasel tegutsemisel oli hoogu ning koordineeritud tegutsemist. Sealt võis kasulikke õpiseid[32]

[32] Mõistet kasutatakse praktikas kinnistatud teadmiste, oskuste või kogemuste tähenduses.

koguda palju rohkem kui Tallinna garnisoni või 3. diviisi korraldatud manöövritel. Viimased kannatasid tugevasti organiseerimatuse ja koordineerimata tegutsemise all. Enamik ajast kulus järgnevate korralduste ootamistele, mis mõnikord ei saabunudki.

Tallinna Tehnikaülikooli õppeainete loengute lõppemise ja eksamite algusega hakkas IV semester otsa saama. Eksamid toimusid umbes alljärgnevas järjestuses.

7. aprillil 1938. a oli analüütilise keemia eksam (kaalanalüüs) pürotehnikaklassile *mag. chem.* A. Väärismale.

Umbes maikuu algul 1938 toimus meil kirjalik eksam prof O. Maddisonile tehnilises mehaanikas (II), mis oli rohkem tuntud tugevusõpetuse nime all. Sellele pidi järgnema suuline osa. Kõnealusele eksamile osutati erilist tähtsust. Eksamiks kasutati oma ja Kõrgema Sõjakooli auditooriume, kuna õpilased paigutati hajutatult: nii, et nende vahele jäi mõlemas suunas üks tühi koht, mis takistas nägemast naabri tööd. Kui eksami ajast oli umbes 3/4 möödunud, lahkus Kõrgema Sõjakooli auditooriumist prof O. Maddisoni assistent lühikeseks ajaks, jättes õpilased järelevalveta. Seda aega kasutas ära käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves. Ta tõusis oma kohalt ja käis kiiresti ühe juurest teise juurde nagu midagi otsides. Kui ta jõudis lpn J. Jaaguse juurde, leidis ta, mida otsis: lahenduse ülesandele, mille lahendamine tekitas temale raskuseid. Ta kirjutas oma märkmikusse kiiresti lahenduskäigu ja vastuse, kõndis tagasi oma kohale ja lõpetas eksamitöö õigel ajal.

Hiljem, kui eksamitööd tagasi anti, selgus, et ltn J. Mõtsküla, ltn J. Kristjuhani ja lpn R. Ilvese tööd olid parimad. Oma üllatuseks leidis lpn J. Jaagus, et temale ei olnud antud ühe ülesande lahendamise eest ühtegi punkti. Ka ei olnud ülesande juures ühtegi märget, et sellel oleks viga sees. Küll oli lpn J. Jaagus endas kindel olnud, et selle lahendus pidi õige olema, aga kui see osutus valeks, siis ei olnud midagi parata. Pettunult ja pahases tujus viskas ta kättesaadud kirjaliku eksamitöö ära ja loobus sellele mõtlemast.

Varsti järgnes suuline eksam ja prof O. Maddison tegi teatavaks, et õpilased, kes kirjalikul eksamil lahendasid kõik ülesanded ja said kõrgeimad hindeid, on vabastatud suulisest eksamist. Nendeks õnnelikeks osutusid ltn J. Mõtsküla, ltn J. Kristjuhan ja lpn R. Ilves. Kerkis küsimus, kas kirjalikkude eksamitööde hindajad (arvatavasti prof O. Maddisoni assistendid) olid arvamisel, et lpn J. Jaagus kopeeris lpn R. Ilveselt tema lahenduse ja sellepärast ei andnud lpn J. Jaagusele ühtegi hinnet. Kahjuks ei olnud lpn J. Jaaguse tööd enam alles ja seega puudus alus õigluse otsimiseks.

Maikuus 1938 oli tehnilise mehaanika suuline eksam käsirelva- ja suurtükiklassi õpilastele prof O. Maddisoniga. Sellel eksamil oli lpn A. Võhmal mure läbisaamise pärast, kuna kõik olenes professori tujudest. Kui lpn A. Võhma oli oma pileti laualt noppinud ja istus ettevalmistamiseks üksikus pingis, leidis ta, et teab enam-vähem midagi öelda iga küsimuse kohta. Kui

õpilane, keda parajasti eksamineeriti, ei teadnud õigeid vastuseid anda, siis vaatas professor lpn A. Võhmale paljutähendavalt otsa, mida võis tõlgendada umbes nii, et vaata, kus rumal, või: kui sinu kätte kord tuleb, küll siis tean, mida küsin. Nii kordus see mitmel juhul. Kui lpn A. Võhma oma piletit vastama läks, ütles professor sõbralikult, et kirjalik töö on hea olnud, kuid küsimuse esitas ta hoopis teisest piletist. Oli see esitatud läbikukutamise mõttega? Äkki märkas ta oma eksitust, vabandas ja esitas pileti ulatuses uued küsimused. Nendele sai ta eeskujulikud vastused, mida hindas 12 punkti vääriliseks. See juhtum näitas prof O. Maddisoni ühte head omadust: ta ei kandnud viha ja püüdis kõigiti õiglane olla.

Maikuus 1938 toimus diferentsiaalvõrrandite eksam käsirelva- ja suurtükiklassi õpilastele prof J. Nuudi juures.

Samal kuul oli ka tööstusmasinate eksam käsirelva- ja suurtükiklassile dipl ins E. Sari juures.

24. mail l938 toimus anorgaanilise keemia erikursuse eksam pürotehnikaklassi õpilastele prof E. Jaaksoni juures.

31. mail 1938 oli mehaanika põhijoonte eksam pürotehnikaklassi õpilastele dots. E. Kilksoni juures.

Kõikidel klassidel olid järgmised eksamid:

- juunikuus 1938 välisballistika eksam ltn *mag. mat.* A. Sivadi juures;
- juunikuul 1938 meteoroloogia eksam ltn *mag. mat.* A. Sivadi juures;
- 11. juulil 1938 tööstustervishoiu eksam *dr. med.* K. Rumma juures;
- 15. juulil 1938 tööstuslikkude õnnetuste ja nende vältimise eksam *dr. med.* P. Volmeri juures.

Juunikuus vähenes töökoorem tunduvalt, kuna tehnikaülikooli õppeainetes sai eksamid sooritatud. See võimaldas meil külastada Ilmarise ja Krulli rauatehast, jällegi prof H. Einbergi asjatundlikul juhtimisel. Kummaski tehases veetsime terve päeva ja jälgisime tööprotsesse. Huvitav oli näha oma silmaga seda, mida talve jooksul olime õppinud. Kõige huvitavam oli Bessemeri pirn: sulamalmile lisatakse pressõhku, mille tulemusel põlevad ära kõrvalained ja sulatis muutub teraseks. Ainult vilunud meistri silm võis otsustada leegi värvi järgi, kui palju on sulatises kõrvalaineid, ja ainult meister teadis, millal need olid ära põlenud.

Lõppenud õppeained asendati:

- jalaväe laskeharjutustega laskerajal;
- praktiliste töödega (relvade ülevaatus ja remont) Rahumäe relvatöökodades (käsirelva- ja suurtükiklass);
- praktiliste töödega (laskemoona valmistamine ja käitlemine) Männiku laskemoonaladudes (pürotehnikaklass).

Praktikal Rahumäe relvatöökodades

Käsirelvaklassi õpilaste käsirelvade remondi tunnid viidi läbi Rahumäe relvatöökodades. Nende tundide eesmärgiks vastavalt keskasutuse määrustele ja eeskirjadele, relvade puhastamist ning kulunud osade asendamist tagavaraosadega ja tarbe korral lihtsamate osade valmistamist.

Ülevaatus sisaldas järgnevat:

- määrata kalibreerimisega rauaõõne ja -suudme kuluvus, ühtlasi kontrollida rauaõõne sirgust;
- lukk: kontrollida kestaheitja ja tappide seisukorda, lööknõela pikkust ja selle vedru tugevust;
- kontrollida luku vinnastaja pinna seisukorda;
- mõõta päästiku tõmbetugevust (kilogrammides);
- kontrollida padrunisalve, salvevedru ja -kaane seisukorda;
- kontrollida padrunipideme sobivust lukukojale;
- kontrollida relvaraua ja lukukoja sobivust püssi laele.

Sellele lisandus käsirelvade ülevaatuskaartide täitmine. Tegelik käsirelvade remont seisnes peamiselt kulunud osade asendamises tagavaraosadega ja relvaraua sobitamises laega. Remondile järgnes proovilaskmine ja kui see ei andnud rahuldavaid tulemusi, siis tuli veel kord kontrollida raua sobivust püssi laele.

Suurtükiklassi õpilastele korraldatud suurtükiremondi praktilised tunnid viidi läbi Rahumäe relvatöökodades. Nende tundide eesmärgiks oli õppida

põhjalikult suurtüki ülevaatus ja mõõtmist vastavalt kirjeldusele (nomenklatuurile) ning suurtüki puhastamist ja kulunud osade asendamist.

Õppetöö väeosades ja keskasutuses hõlmas järgnevat:

- suurtüki rauaõõne ülevaatust ja jälgede võtmist;
- kompressori ja paigaletõmbaja ülevaatust (tihendused, vedeliku koosseis ja surve);
- õhusurvepumba ja manomeetri kasutamist;
- suurtükiluku ülevaatust (kuluvus, täkked ja rooste);
- laskemehhanisme (löökraua noka väljaulatuvus, laskevedru tugevus ja osade koostöö);
- tõste- ja pöördemehhanisme (kuluvus, täkked, rooste ja mustus);
- mehhanismide ja rauaõõne õlitamist ning määrimist;
- suurtüki puhastamist ja hooldamist enne ning pärast laskmist.

Märkus: selle õppeaine käsitlemine oli tihedalt seotud suurtüki materiaalosa tundides ning puhastus- ja määrdeainete tundides läbivõetud ainestikuga.

Tegelik ülevaatus ja sellele järgnev remont tehti 84 mm Inglise kerge välikahuriga. Mitmed osad tuli välja vahetada ja mõned osad, millele polnud tagavaraosi, tuli ise valmistada. Kõiki treipingil valmistatavaid osi meisterdas lpn J. Jaagus, kuna tema oli sellel alal võrreldes teistega spetsialist. Kõige rohkem oli tegu kahe pronksist plaadi kokkuneetimisega. Kui kuuma needi auku asetasime, jahtus see ära enne, kui jõudsime sellele pea lüüa. Leidsime, et niisugust tööd saab teha vaid plaatide eelsoojenduse ja leeklampide abil.

Vahelduseks meie remonttöödele oli 114 mm Inglise kergete välihaubitsate algkiiruse mõõtmine Rahumäe relvatöökoja juures asuvas ballistikajaamas, kus kasutati vähesel määral meie abi. Neid haubitsaid oli otsustatud müüa Hispaania kodusõjas võitlevatele kindral F. Franco vastastele. Pärast algkiiruse mõõtmist eraldati rauad, hällid, alused ja rattad ning pakiti eraldatud osad kastidesse. Sama toimus 6-tolliste kindlusekahuritega, rahvasuus kutsutud kurgedeks, millel puudusid kompressorid.[33]

Pürotehnikaklassi õpilastele korraldatud laskemoona valmistamise ja käitlemise praktilised tunnid toimusid Männiku laskemoonaladudes. Nende

[33] 114 mm Inglise haubitsate müük toimus 1939. a jaanuaris sõlmitud lepinguga (43 haubitsat koos 36 000 lasu ja varustusega). Nimetatud relvade müügiga vähenes suurtükiväegruppide relvade hulk viiendiku võrra ja kadusid kõik kergehaubitsad. Seoses 1939. aasta septembris puhkenud sõjategevusega Euroopas peeti Eestis sama aasta märtsis kinni siin transiitkaubana ülevaatusel olev suurem partii mitmesugust relvastust (sh 28 114 mm Inglise kergehaubitsat) ja võeti sõjaväes kasutusele. Sellega taastus suures osas suurtükiväe müügieelne lahinguvõime. 6-tolliste relvade all mõeldakse ilmselt 1877. aasta 152 mm Vene kindlusesuurtükke, mille müük pidi aset leidma eelnimetatud relvadest varem (1937–1938) seoses Euroopas puhkenud ja Hispaania kodusõjast tulenenud vanema sõjatehnika müügibuumiga. Vt **T. Nõmm.** Eesti suurtükivägi 1918–1940. Relvastus ja ülesehitus – Laidoneri muuseumi aastaraamat, nr 4, 2004. Lk 39–205.

tundide eesmärgiks oli tutvustada käsirelvade ning suurtükkide laskemoona ja anda nende valmistamises praktilisi kogemusi. Täpsemalt kuulusid siia järgmised valdkonnad:
- lõhkeainete liigid ja käitlemine;
- mürskude täitmine lõhkelaengutega;
- lõhkelaengutes kasutatud ained, nende keemiline koostis ja omadused;
- laengupakkude pressimine ja mürskudesse asetamine;
- süütajate liikide tundmaõppimine, nende ehituse põhimõtted, kasutamine ja ettevaatusabinõud nende käitlemisel;
- padruni kesta ülevaatus, normaliseerimine ja kalibreerimine;
- sütikute liigid ja nende vahetamine;
- viskelaenguks kasutatavad ained, nende keemiline koostis ja omadused;
- rohu käredus ja selle mõjud.

Erilist tähelepanu pöörati laskemoona ladustamise nõuetele, julgeoleku kindlustamisele ja ettevaatusabinõudele.

14. juulil 1938 toimusid SÜÕ laskerajal Eesti Laskurliidu sõjapüssist laskmise klassikatsed ja 16. juulil 1938 toimusid samasugused klassikatsed sõjapüstolist laskmises. Nendel laskmistel täitis enamik õpilasi Eesti Laskurliidu I klassi normid ja kinnitati vastavatesse klassidesse. Parimaks laskuriks osutus üldarvestuses lpn J. Priikask pürotehnikaklassist.

Järgmine päev, 17. juuli kulus ettevalmistuste tegemiseks, et 18. juulil omnibussidega minna õppevälisõidule l. diviisi piirkonda.

Varahommikul, kui päikese esimesed kiired hakkasid paistma, algas sõit. Kooliülem käsundusohvitseriga ja ühe klassiülemaga sõitis sõiduautos ees. Õpilased järgnesid kahes omnibussis – kummaski üks klassiülem – ja kõige lõpus tuli veomasin toiduainetega ning karastusjookidega. Sõitsime Tallinnast läbi ja mööda Narva maanteed ida suunas. Esimese peatuse tegime Tallinna külje all Irus. Üks kaasõpilane oskas lugeda kaarti ja tutvustas selle abil maastikul leiduvaid ehitisi, asulaid jne. Teised õpilased jälgisid ja tegid omapoolseid täiendusi, kui neid oli. See moodus kaardi kasutamisel andis kõigile kogemusi, ehkki kaardi põhjal orienteerumine ei muutunud kunagi õpilaste hulgas populaarseks.

Teine peatus oli Jõelähtmel – kohas, mis oli pöördepunktiks Vabadussõjas ja kus peatati punaste pealetung ning asuti vastukallaletungile. Seda kohta tähistas kivi pealkirjaga “Siiamaani ja mitte kaugemale”.

Kolmas peatus oli Aegviidus Koitjärve ääres. Sõidukid pargiti järve lähedale tee äärde. Seersant Kostabi jagas veomasinast kaasatoodud võileibu ja karastusjooke, mis maitsesid vabas looduses eriti hästi. Pärast einet anti meile vaba aega, mida igaüks võis kasutada oma soovide järgi. Suurem osa meist kooris riided seljast, et järve suplema minna, kuna vee temperatuur oli selleks kohane. Esialgu viibisime kalda läheduses ja kui seal solistamine igavaks muutus, pöörasime silmad vastaskalda poole. Lpn R. Aardma hüüdis

lpn J. Jaagusele: "Kas ujume üle?" Vastaskaldani oli umbes 200 meetrit. "Ujume," oli vastuseks. Nendega ühines lpn M. Haavamäe ja veel mõned teised. Vastaskaldale jõuti suuremate pingutusteta. Vees oli vähe kasvusid ja järv oli küllalt sügav, et sai kalda lähedale ujuda. Põhi oli pehmevõitu, kuid kandis niipalju, et kaldale saime. Tagasisaamiseks otsustati kaares ümber järve joosta, ehkki lpn R. Aardma eelistas tagasi ujuda. Ta ühines teiste jooksjatega ja kui need oma riiete juurde jõudsid, olid nende kehad kuivad ja riietumine läks lahedasti. Peagi sõit jätkus. Kogu õppevälisõidu ajal jälgis üks õpilastest pidevalt kaardil meie teekonda ja teatas teistele, kus parajasti oleme, kuhu saabume, mis on parempoolsel või vasakpoolsel teeküljel näha.

Ekskursioon Põhja-Eestis 1938. a suvel. Õpilased ja kooliülem Jõelähtmel Vabadussõja rinde piirikivi juures – *„Siiamaani ja mitte kaugemale"*

Pärastlõunal jõudsime endisesse Tapa mõisa, kus asus soomusrongirügemendi staap ja ohvitseride kasiino. Meid võeti vastu suurejooneliselt just nagu kuninglikke külalisi. Kasiino suures saalis oli kaetud lauad umbes 60 inimesele. Laual oli lauahõbe ja hinnaline portselan. Kui kõik olid istet võtnud, luges kooliülem ette menüü, mida meile söögiks pakutakse, lisades omalt poolt humoorikaid täiendusi, ja soovis head isu. Niisugune menüü lugemine jäigi kombeks tervel õppevälisõidul selle erinevusega, et neid lugesid edaspidi ette lipnikud kooliülema määramisel. Toidud maitsesid suurepäraselt. See vastuvõtt oli pidulikum kui ükski teine meie õppevälisõidul. Avaldasime soovi näha soomusronge, kuid kahjuks ei täitunud meie soov, kuna rongid viibisid Paldiskis õppustel ja laskeharjutustel. Öö veetsime soomusrongirügemendis.

Järgmisel päeval jätkasime sõitu Narva suunas. Kuna meie teekond läks võrdlemisi lähedalt mööda Oru lossist, meie presidendi suveresidentsist, siis otsustas kooliülem seda külastada. Narva maanteelt pöörasime ära põhja poole ühele väiksemale, kuid sõidukorras teele. Lühikese aja pärast olime Oru lossi maa-ala piiril. Tee oli suletud. Lossi vahtkonna ülemaga peeti läbirääkimisi külastusloa saamiseks. Kui luba saabus, avati tee ja me sõitsime lossi juurde.

Ekskursioon Põhja-Eestis 1938. a suvel. Õpilased Eesti-N. Liidu riigipiiril

Oru loss, endise rikka vene ärimehe suvila, oli ümber ehitatud ja moderniseeritud. Väliselt oli loss väga ilus. Lameda katusega moodne ehitis asus Viru ranniku kõrgel paesel kaldal looduslikult ilusa ja väikese Pühajõe ääres. Jõe orgu oli hoitud nii, nagu seda oli kujundanud loodus, ainult mõni jalutustee oli inimese kätetöö. Jõe kaldas asus looduslik koobas, umbes 4–3 m lai ja 2–3 m kõrge. Koopa seinad, lagi ja põrand olid ühtemoodi siledad ning pruunikashallid. Meid lubati koopasse, kuid hoiatati vette astumast. Vett ei näinud meie kusagil enne, kui keegi oli jalad märjaks teinud. Alles siis nägime, et nõgusa põranda keskkohal oli vesi – puhas, selge ja läbipaistev nagu kristall.

Lossi lõuna- ja läänepoolsel küljel oli heas korras lilleaed paljude roosipõõsastega. Pärast jalutuskäiku läbi aia ja pargi juhatati meid lossi ja näidati alumisel korrusel asuvaid ruume. Kõikide ruumide seinad olid kaetud erisuguste vineeridega ja sisustatud nägusalt eestipärases stiilis mööbliga. Seintel rippusid eesti kunstnike maalid. Kasutatud materjalid ja sisustus – kõik oli kodumaine. Arhitekt, kellele see töö usaldati, oli asjatundja ja oskas kõike väga maitsekalt korraldada. Suure söögitoa kõrval asus baariruum, kus meile pakuti võileibu, õlut ja õunamahla. Kõik Eesti õllevabrikute saadused olid siin esindatud. Suveresidentsi ülemisel korrusel olid presidendi elu- ja tööruumid, mis olid külastajatele suletud.

Valvemeeskond elas eraldi hoones. Eluruumides olid põrandatel vaibad ja akendel kardinad ees. Ka ruumide sisustus erines tavalisest kasarmutes kasutatavast, jättes erakorteri mulje. Ltn J. Mõtsküla kohtas seal mitut koolivenda, ühed kuulusid valvemeeskonda ja teised erariietuses politsei koosseisu.

Seejärel tutvusime Vabadussõja lahingupaikadega Maidla ja Pagari metsade ning Kohtla, Käva ja Järve küla ümbruses. Selgitava ettekande võitluste käigust andis üks ohvitser 4. (Jõhvi) üksik-jalaväepataljonist. Sama pataljon korraldas meie toitlustamist ja ööbimist.

Järgmisel hommikul võtsime suuna Vaivara peale ja tegime peatuse Sinimägedes. Siin asusid Esimesest maailmasõjast pärinevad välikindlustused ja Vabadussõja päevil kasutasid taanduvad Nõukogude Vene üksused neid kindlustusi uue vastupanujoone moodustamisel. Kui Utria juures maabunud dessantüksus lõikas ära nende ühenduse tagalaga, siis vaenlane alistus.

Riigiküla juures tehtud peatusel tutvusime lahingu käiguga selles piirkonnas, kuhu soomlaste üksus oli välja jõudnud, et Narva vallutada. Käisime Rootsi kuninga Karl XII mälestuseks püstitatud ausamba juures, kus ta 1700. aastal purustas Vene tsaari Peeter I sõjaväe.

20. juuli pärastlõunal jõudsime Narva Jaanilinna kindlusesse, kus l. jalaväerügement varustas meid toidu ja öömajaga. Narvas oli palju vaatamisväärsusi, mistõttu peatusime seal kaks päeva. Saabumispäeva õhtul läks enamik meist linnaga tutvuma ja jalutama Pimeaeda, kus asusid vanad bastionid. Esimesel päeval käisime läbi jõe idapoolsel kaldal asuva Jaanilinna kindluse, mis oli venelaste ehitatud ning milles ööbisime. Käisime ka taanlaste ehitatud Hermani kindluses jõe läänepoolsel kaldal. Samal päeval külastasime Kreenholmi tekstiilvabrikut, kus oli palju vaatamisväärset. Oma algaastatel oli vabrik Euroopas suurim. Omaette sündmuseks oli nn Nahksillal jalutamine, mida oli lubatud teha väikeste gruppidena ja kus ei tohtinud taktis käia. Õhtu liginedes otsustasid mõned meie hulgast, kes enne Narva-Jõesuud ei olnud näinud, teha sinna eraviisilise külaskäigu. Pärast rannal jalutamist astuti Capricciosse restorani, kus okupeeriti paar lauda, et nautida elumõnusid. Teenindamine oli väga hea. Kelner tegi kõik võimaliku, et

külalise rahulolu kindlustada. Ta lükkas tooli istumise alla, täitis klaase, kui need tühjaks olid saanud, andis sigaretile tuld jne.

Teist päeva alustasime Vabadussõja esimese lahinguvälja külastamisega Narva jõe idakaldal, Keldrimäe ja Kreenholmi lähedal, kus Nõukogude väed alustasid 22. novembril 1918. a pealetungi. 28. novembri varahommikul alustasid venelased Keldrimäe piirkonnas frontaalrünnakut. Samal ajal ründasid nad polgusuuruse üksusega ka selja tagant üle Joala välja. Koos Saksa üksustega löödi rünnakud tagasi ja venelaste üksused purustati.

Olime kaunis ligidal riigipiirile ja seepärast otsustati sõitu ida suunas jätkata. Piirile jõudes võisime näha piiri tähistavat mitmekordset, umbes 3–4 meetri kõrgust okastraataeda, mille taga oli maapind üles küntud ja rehadega silutud. Kaugemal oli sisse tallatud jalgrada, mis jooksis paralleelselt piiriga. Umbes kilomeetriste vahedega oli naabri maa-alale ehitatud kõrged puust vaatlustornid, mille tipus oli nelja seinaga piiratud katusealune. Läänepoolsel seinal oli aken. Kaugusest võisime näha piirivalvurit aknast välja vaatamas. Kui lähemale jõudsime, peitis ta ennast seinte varju. Piiri läheduses olnud Vene külad paistsid elanikest tühjendatud olevat, kuna sealsed ehitised olid kokku varisemas ja kuskil polnud näha inimesi.

Eespool nimetatud lahinguväljast lõunas asus teine lahinguväli, mis kuulus Vabadussõja tähtsamate hulka. Krivasoo (Kriuša) piirkonnas alustas vaenlane 7. detsembril 1919 suurte jõududega pealetungi, arendades edu seal, kus olid rakendatud Loodearmee üksused. Vastane tuli Mustjõe juures üle kinnikülmunud Narva jõe ja jätkas edasitungi. Läbimurre peatati ja heitlused kestsid selles piirkonnas vahelduva eduga kuni 17. detsembrini 1919, mil vastane tõrjuti suurte kaotustega tagasi üle jõe. Vaenlase korduvad rünnakud murdusid traattõkete ees, kus lumistele väljadele jäid lamama vaenlase laipade read.

Edasisel ringsõidul läbisime Alutaguse metsi. Need olid ilusad palgimetsad, männid mõlemal pool teed ja umbes 30 meetrit kõrged. Peatuse tegime Kuremäe (Pühtitsa) kloostri juures, mis oli ainuke nunnaklooster Eestis. Nunnade arv kahanes pidevalt, kuna ei olnud järelkasvu noorte naiste näol. Ainukeseks vaatamisväärsuseks oli igivana suur tamm, mis oli raudaiaga piiratud. Nunnad müüsid külastajatele selle tamme koore tükke. Need pidid kõrvaldama hambavalu ja mõned muud ihulised hädad.

Kloostri maa-alal asus tiik, mis meelitas suplejaid palava päeva tõttu. Pahandust aimamata koorisid mõned õpilased ennast paljaks, et tiigi jahutavas vees karastust leida. Seda märkasid varsti läheduses viibivad nunnad. Kisa-käraga ruttasid nad tiigi juurde, et suplejaid veest peletada. Oma palvete ja lauludega muutsid nad tiigi vee uuesti pühaks. Sellest saime aimu, et selles tiigis ei supelda.

Õhtu eel jõudsime I diviisi õppelaagrisse Kurtnas, mis asus samanimelise järve ääres looduslikult kaunis kohas. Seal pakuti meile toidupoolist ja öö-

maja. Mitmed kasutasid juhust, et suplema minna. Ülejäänud vaatasid kaldalt teiste nalja vees. Supluskohal oli kaldast kuni sügava veeni vaiadest ja laudadest ehitatud sirge sild. Selle pealt oli hea vette hüpata ja veest välja tulles ei olnud tarvis järve porist põhja puudutada ega jalgu määrida. Vees solistas umbes 6–10 meest, silla otsal kükitas lpn E. Ruus, kes kartis jahedat vett. Vahetevahel kastis ta oma sõrmed vette ja niisutas kaenlaaluseid. Kaldal olijad õhutasid teda vette minema, kuid see ei muutnud teda sugugi julgemaks. Õhutajate hulgas oli ka lpn R. Aardma, kes ütles teistele vaikselt, et ta läheb ja lükkab lpn E. Ruusi vette. Mööda silda joostes võttis ta lükkamiseks hoogu. Lpn E. Ruus, kuuldes et keegi tuleb joostes tema selja tagant, vaatas üle õla tahapoole. Nähes lpn R. Aardmat lähenemas, aimas ta selle kavatsusi ja momendil, kui lpn R. Aardma oli teda puudutamas, hüppas ta ise vette. Lpn R. Aardma ei suutnud oma hoogu pidurdada ja langes vette täies vormiriietuses, säärikud jalas jne. Kõik teadsid, et ta on hea ujuja, ja ohtu polnud karta. Siiski jätkus sellest naeru ja nalja hulgaks ajaks. Lpn R. Aardma särgid ja püksid kuivasid kiiresti, kuid säärikute kuivatamine võttis rohkem aega, kuigi lahke kokk kasiinos kuivatas neid ettevaatlikult praeahjus. Järgmiseks hommikuks olid ka säärikud kuivad ja võisime oma sõitu jätkata mööda Alutaguse metsavahelisi teid.

Korraga peatus ootamatult meie omnibuss ja märkasime, et ka teine omnibuss ja kooliülema sõiduauto olid peatunud. Paistis, et sõiduautol oli mingisugune rike, sest mootorikate oli üles tõstetud. Kooliülem seisis koos kaaskonnaga ümber masina ning kui sinna jõudsime, selgus, et mingisugune mootoriosa olevat murdunud. Kooliülema sõiduauto kinnitati kaasasoleva veomasina taha ja sõit jätkus. Esimeses autoparandustöökojas rike kõrvaldati ja auto sõitis jälle.

Kui olime jõudnud Peipsi järve äärsesse Rannapungerja asulasse, siis otsustati seal peatus teha ja kehakinnitust võtta, sest loodus oli seal jällegi väga ilus. Kõrge männimetsa sisse oli ehitatud hulk nägusaid suvilaid ja küllaldaselt ruumi oli ka uutele ehitistele. Rand oli lai ja liivane – looduse poolt otsekui loodud suvitamiseks ja puhkamiseks. Venemaa-poolset randa ei paistnud, muidu oleks see võinud häirivalt mõjuda. Vesi oli soe, järve põhi puhas ja liivane. Ainukeseks puuduseks oli madal rand. Kes soovis ujuda, pidi enne vähemalt sada meetrit vees kõndima, enne kui vesi puusadeni ulatus. Jäi tunne, nagu poleks võimalik Peipsi järves uppuda, kuna vesi ei ulatanud üle pea.

Rannapungerjast võtsime suuna Rakvere peale, kus peatusime Palermos kommunistide massilise veretöö ohvrite ühishaual. Jalutasime Tammikus ja Vallimäel ronisime ordulossi varemetes. Õhtul läksime Rakvere rahvaaeda, kus pühapäeva puhul oli vabaõhukontsert. Kellele meeldis lõbutsemine, läks rahvamaja rõdule einet võtma või tantsima. 5. üksik-jalaväepataljon pakkus

meile söögipoolist ja andis ulualust. Esmaspäeva, 24. juuli hommikul jätkus sõit ja peatusteta jõudsime keskpäeva paiku Tondile tagasi.

Nagu juba mainitud, oli õppevälisõidu peamiseks eesmärgiks külastada Vabadussõja lahinguvälju ja saada ülevaade sealsest lahingukäigust. Lektoriteks olid sageli lähedal asunud garnisonide ohvitserid, kes tundsid põhjalikult kohalikku ümbruskonda. Samal ajal tutvuti kodumaaga ja selle maastiku iseärasustega. Nende seitsme päeva jooksul, kus viibisime hommikust õhtuni oma kooliülema ja klassiülematega koos, avanesid soodsad võimalused üksteise paremaks tundmaõppimiseks. Need päevad tõid meid üksteisele palju lähemale, mis ei olnud võimalik ega ka mõeldav klassiruumi õhkkonnas.

26. juulist kuni 25. augustini 1938 viibisime korralisel puhkusel. Seda aega kasutas igaüks oma soovide järgi üldjoontes sarnaselt eelmise aasta vaheajaga.

3.4. III õppeaasta 1938/39

V semester 1938. a sügisel

Kui laupäeval, 26. augustil oma korraliselt suvepuhkuselt kooli tagasi jõudsime, leidsime, et meie äraoleku ajal olid aset leidnud mitmed muudatused. Sv Tehnikakooli oli uusi õpilasi vastu võetud, kellest mõned olid veel erariietuses. SÜÕ raamatukogu, mis asus I ploki läänepoolses otsas, oli oma asukohta vahetanud ja leidnud uue asukoha II ploki idapoolses otsas. Vabanenud ruumid jäid Sv Tehnikakooli III kursuse kasutada.

Keskpäeval, kui olime oma auditooriumi kogunenud, tervitas meid seal kooliülem. Ta tundis head meelt, nähes meid hea tervise juures, ja soovis meile algavaks õppeaastaks edu. Ta teatas, et kahel järgneval õppeaastal peame oma õpingud pühendama sõjatehnilistele ja sõjalistele õppeainetele, mis on õigupoolest lihtsamad ja mõistetavamad, mille tõttu meil saab olema palju rohkem vaba aega kahe möödunud aastaga võrreldes. Sellest tingituna hakkas kehtima normaalne päevakord, nii nagu see oli 1936. a sügisel õppetöö alustamisel.

"Alates l. septembrist tõuseb teie teenistustasu kahekordseks ja senise 30 krooni asemel hakkate saama 60 krooni kuus," ütles kooliülem. Ta soovitas sellest tingituna mitte raiskajaks muutuda, vaid raha teadlikult kasulikult tarvitada. "Nii palju taskuraha ei saa teil lähemas tulevikus enam olema, eriti siis, kui olete kooli lõpetanud ja peate ise kõik oma kulud tasuma."

Edasi teatati meile, et avatavatesse elektrotehnika- ja motomehaanikaklassi on vastu võetud 45 uut õpilast. Klassiülemateks on vastavalt kapten V. Issako ja kapten P. Kommusar. Ta soovitas uusi õpilasi vennalikult kohelda,

kuid ei soovitanud nendega sügavaid sõprussidemeid sõlmida. Alustavat kursust kutsutakse tulevikus nooremaks kursuseks ja meie kursust vanemaks kursuseks.

Lõpuks teatas kooliülem, et õppetööga alustame väljapandud nädalakava järgi tuleva nädala esmaspäeva hommikul, ja lisas, et uue õppeaasta alguse tähistamiseks kogunetakse õhtul ohvitseride kasiinosse ühisele õhtusöögile.

Kui kasiinosse olid kogunenud kõik õpilased, klassiülemad ja kooliülem, austas meid oma isikliku kohaleilmumisega õppeasutuste ülem kolonel A. Kasekamp. Elava vestluse peamiseks kõneaineks kujunes möödunud suvepuhkuse veetmine ja eeloleva semestri õppeained. Jällegi olid mitmed õpilased kasutanud Pärnus ja Narva-Jõesuus asuvaid sõjaväe puhkekodusid. Leidus ka neid, kes olid matkanud kodumaa piirides, kuid enamik aega viideti siiski vanematekodus, linnades ja maal sugulaste või tuttavate seltskonnas.

Kui järgmisel nädalal kõik III kursuse õpilased olid riietunud sõjaväe vormiriietusse, tehti üks ühine ülesvõtte, millel olid mõlemad kursused, ja teine, millel oli III kursus üksinda.

III kursuse õppetöö alguseks oli määratud l. september 1938. Enne selle päeva kättejõudmist soovis sõjavägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoner Sv Tehnikakooli inspekteerida. Mõlemad kursused rivistati SÜÕ võimla III plokis nii, et II kursuse õpilased vaatasid põhja suunas ja III kursuse õpilased lõuna suunas. Kui võimla uks avanes ja sisse astus kindralleitnant J. Laidoner oma saatjaskonnaga, andis kooliülem käskluse: "Sv Tehnikakool tervituseks valvel! Vasakule ja paremale vaat!" ja esines ettekandega, öeldes: "Härra sõjavägede ülemjuhataja, Sv Tehnikakool õppeaasta alguse puhul üles rivistatud. Rivis 5 klassiülemat, 46 õpilast II kursuselt ja 45 õpilast III kursuselt." Kindral J. Laidonerile nähtavasti ei meeldinud, et teda tituleeriti *sõjavägede ülemjuhatajaks*. Ta tegi seepärast kooliülemale märkuse, juhtides tähelepanu sellele, et tuleb kasutada sõjaväelise auastme, mitte ametikoha nimetust.

Pärast II ja III kursuse ülevaatust pöördus ta kõnega õpilaste poole, selgitades tehniliste ohvitseride vajalikkust tänapäeva sõjaväes. Tehnika võidukäik viimaste aastakümnete jooksul on oma mõju avaldanud ka sõjaväele, mis tema sõnul ilmnes peamiselt nende mehhaniseerituses ja motoriseerituses. Ei saa salata masinate tähtsust, kuid siiski ei ole masinad suutelised palju korda saatma, kui puuduvad inimesed, kes oskaks neid käsitseda. Lõpetuseks soovis ta kõikidele edu õppetöös ja õnne tulevikus.

Nädala tunnikavaga tutvudes leidsime selles järgmisi õppeaineid.

I Sõjatehnilised õppeained

1. Relvade konstruktsioonid, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema abi relvastuse alal.
2. Käsirelvade materiaalosa, mjr O. Käbala, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade vanemtehnik; kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
3. Suurtükkide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
4. Laskemoona materiaalosa.
– Käsirelvade laskemoon, kpt Feofanof, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade laskemoona jaoskonna ülem.
– Suurtükkide laskemoon, n-ltn E. Nurmet, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna laskemoona jaoskonna ülem.

II Kutseohvitseri õppeained
5. Üldtaktika, kol-ltn E. Marguste (Margusson), VR II/3, K. S. dipl., Sõjakooli ohvitseriklasside ülem.
6. Pioneerasjandus, kpt M. Luulik, VR II/3, SÜÕ pioneerasjanduse lektor.
7. Suurtükiasjandus. S. E. (suurtükiväe eeskiri) V osa, kol-ltn A. Ratiste, VR II/3, suurtükiväe inspektori abi.
8. Maailmasõda, kol-ltn J. Vermet (Värnik), K. S. dipl., SÜÕ maailmasõja ja sõjakunsti ajaloo lektor.
9. Sõjakunsti ajalugu, kol-ltn J. Vermet.
10. Jalaväe laskeasjandus, kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
11. Suurtükiväe laskeasjandus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
12. Suurtüki- ja patareiõppus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.
13. Jalaväe riviline ettevalmistus, klassiülemad.
14. Kehaline kasvatus, kpt J. Langel, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ kehalise kasvatuse instruktorid.
15. Ratsasõit, mjr R. Hindpere (Hindper), SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn N. Keskküla (Baratashvili), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
16. Vene keel, res mjr M. Kulasalu (Kuhlberg).
17. Saksa keel, dr Graf.
18. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Õppeainete sisukirjeldused

l. Relvade konstruktsioonid kõikide klasside õpilastele
a. Püstolite ja püsside areng: ajalooline ülevaade alates musta püssirohu leiutamisest XII sajandil. Arkebuus ja musketpüsside konstruktsioon ning

tehnilised omadused. Lorenzoni süsteemi mitmelasulise püssi konstruktsioon ja tehnilised omadused. Esimeste kuulipildujate konstruktsioonid: käsitsi käivitatud pöörlevate raudadega või laengupesadega kuulipildujad. Padrunipesa kaudu laetud vintpüssi konstruktsioon. Tulejõu suurendamine automatiseerimisega. Pool- ja täisautomaadid.

Automatiseerimise konstruktiivsed printsiibid. Raua ja luku pikk ning lühike tagasijooks.

b. Ajalooline ülevaade suurtükkide arengust alates XIV sajandist. Suurtükkide esimesed konstruktsioonid ja tehnilised omadused. Kasutatud materjalid. Damaskuse raud. Silindrikujuline mürsk ja šrapnell (1784. a). XIX sajandi lõpu, Esimeses maailmasõjas ja Vabadussõjas kasutatud suurtükkide põhikonstruktsioon.

Suurtükkide liigitus kasutamise, raua pikkuse ja mürsu kaalu (ehk kaliibri) järgi.

2. Käsirelvade materiaalosa käsirelvaklassi õpilastele, lühendatult suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

Käsirelvade materiaalosa tunnid toimusid kooli ja Rahumäe relvatöökoja ruumides. Eesmärgiks oli tutvustada õpilasi kõikide käsirelvadega, mis olid kasutamisel sõjaväes ja Kaitseliidus. Iga relv võeti lahti üksikosadeks, kusjuures tutvuti relva konstruktsiooniga ja õpiti osade koostööd. Luku osadeks lahtivõtmist ja kokkupanemist pidid õpilased olema võimelised tegema pimedas piiratud aja jooksul. Läbivõtmisele kuulusid järgmised relvad.

- *Püstolid: 9 mm FN Browning ja kal .4 rakettpüstol.*
- *Revolvrid: 7,62 mm käsitsi ja automaatse vinnastamisega Nagant.*
- *Jalaväe vintpüssid: Vene 7,62 mm Mosini-Naganti tüüpi vintpüss; Inglise .303*[34] *Enfieldi vintpüss (mark I–III) ja Jaapani 6,5 mm Arisaka tüüpi vintpüss (ümber puuritud kaliibrile .303).*
- *Käsigranaadid: Vene pudel, Saksa kaigas, Inglise Mills ja Lemon.*
- *Kergekuulipildujad: Lewis ja Madsen.*
- *Raskekuulipildujad: Maxim ja Colt.*
- *Granaadiheitja: 81 mm Stockes-Brandt*[35]*.*
- *Tankitõrjekahur: Saksa 37 mm Rheinmetall.*

[34] Siin toodud vintpüsside kaliibrid .303 (mõõt tollides) = 7,71 mm.

[35] Tänapäevases keelepruugis enam tuntud miinipildujana. *Stockes-Brandt* on algse relvatüübi konstruktorite nimedest tuletatud mudeli üldnimetus. Eestis kasutati sellel ajal vähesel hulgal Soomes toodetud 81 mm Tampella miinipildujaid.

3. Suurtükkide materiaalosa suurtükiklassi õpilastele. 76,2 mm Vene suurtüki materiaalosa pürotehnika- ja käsirelvaklassi õpilastele

Suurtükkide materiaalosa tunnid toimusid aastatel 1938–1940 SÜÕ suurtükipargis, Rahumäe relvatöökojas ja Arsenali remonditöökojas. Eesmärgiks oli tutvustada õpilasi kõikide suurtükitüüpidega, mis olid suurtükiväes kasutusel. Arvesse võttes erinevate süsteemide rohkust, ei olnud võimalik kõikide süsteemide peensustesse süveneda. Suurtükke võeti kirjelduste (nomenklatuuri) järgi üksikosadeks lahti, tutvuti konstruktsiooniga ja kokkupanekul õpiti osade koostööd. Erilist tähelepanu pöörati nii kompressori ja paigaletõmbaja ehitusele ning hooldamisele kui ka suurtükilukule ja laskemehhanismile. Läbivõtmisele kuulusid järgmised suurtükid, mis olid pärit Esimesest maailmasõjast ja läbi teinud Vabadussõja:

- *76,2 mm (3") Vene kerge välikahur;*
- *76,2 mm (3") Prantsuse kerge välikahur;*
- *84 mm (18-naelane) Inglise kerge välikahur;*
- *114 mm Inglise kerge välihaubits;*
- *107 mm (42-liinine) Prantsuse Schneideri kaugelaskekahur;*
- *150 mm Saksa raskehaubits;*
- *152 mm (6") Prantsuse Schneideri raskehaubits;*
- *152 mm (6") Inglise Vickersi raskehaubits;*
- *152 mm (6") Vene Canet' merekahur.*

Peale eespool nimetatute koostasid suurtükiklassi õpilased kpt V. Villemsoni juhtimisel Rahumäe relvatöökojas kirjelduse 102 mm (4") Vene kaugelaskekahurile, mida kavatseti monteerida soomusrongi platvormile.

81 mm Stockes-Brandti granaadiheitja kohta saadi ülevaatlikku informatsiooni Rahumäe relvaladudest.

1940. a kevadel tutvuti õhukaitse suurtükiväegrupis:

- *20 mm Rootsi Boforsi õhutõrjekahuriga;*
- *75 mm Saksa 1936. a mudeli õhutõrjekahuriga neljal rattal ja neljaharulise aluse ning tsentraalse tulejuhtimisseadega WIKOG* (Winkelgeschwindigkeitskomandogerät) *ja*
- *75 mm Vene õhutõrjekahuriga, kus laskeandmeid leiti graafiliselt ja lahingukorda seadmiseks tuli kahur kaherattaliselt kaarikult maha tõmmata.*

4. Laskemoon kõikide klasside õpilastele, praktilised tööd ainult pürotehnikaklassi õpilastele

a. Käsirelvade laskemoon.

Euroopas XII sajandil avastatud must püssirohi, selle koostis. XVI sajandi teraline püssirohi. Kuul ja viskelaengud eestlaadimisel. Sütik XVIII sajandil. Suitsuta püssirohi 1885. aastal. Gelatiniseeritud suitsuta püssirohi. Käsirel-

vade laskemoona ühik: padrun. Padrun, kest ja padrunipide. Kuuli kuju muutmine suurema kiiruse saavutamiseks. Kuuli kest ja selle materjal. Kuuli voolujooneline kuju ja ballistika. Pronksist padruni kest: pudelikujuline kübaraga ja kübarata ning silindriline kest. Sütikute liigid ja asukoht. Kuulipildujate spetsiaallaskemoon: leekjäljestus, süüte- ja soomustläbistavad kuulid.

b. Suurtükkide laskemoon suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele.
Ajalooline ülevaade alates püssirohu avastamisest. Esimeste pronksist ja rauast valatud õõnsate kuulide ja süütajate konstruktsioon XIV sajandil. Teralise musta püssirohu tarvitusele võtmine. Esimeses maailmasõjas, Vabadussõjas ja sellele järgnenud aastatel kasutatud granaat.
Laskemoona liigitamine viskelaengu järgi:
– *muutmata viskelaenguga laskemoon;*
– *muudetava viskelaenguga laskemoon.*
Laskemoona liigitamine mürsu toime järgi:
– *granaadi*[36] *konstruktsioon;*
– *šrapnelli konstruktsioon;*
– *erimürskude konstruktsioon:*
  soomustläbistavad põhjasüütajaga mürsud,
  keemilised mürsud,
  suitsu tekitavad mürsud,
  süütemürsud,
  valgustusmürsud,
  leek- või suitsujäljestusega ja õhutõrjemürsud.
Süütajate konstruktsioonid:
– *lendsüütajad: püssirohtu põletavad ja mehaanilised süütajad;*
– *lööksüütajad: hetkelised ja viivitusega lööksüütajad;*
– *põhjasüütajad (soomustläbistavate mürskude tarvis).*
Granaadiheitja[37] *laskemoona konstruktsioon:*
– *granaadi kesta kuju,*
– *lõhkelaeng,*
– *süütaja,*
– *stabilisaatorid,*
– *sütikuga viskelaeng.*

5. Üldtaktika kõikide klasside õpilastele
Strateegia püstitab sõjaliste operatsioonide eesmärgid ja määrab nende täitmiseks vajalikud jõud.

---

36 Tänapäeval *fugassmürsk*.
37 Mõeldakse miinipildujat.

Taktika õpetab, kuidas relvastatud jõudusid kasutada, et püstitatud eesmärke saavutada.

a. Ränna. Rännakukolonni formeerimine. Eeljõud, peajõud ja voor. Vaatlus ja luure. Külgedele välja saadetud julgestusosad, patrullid. Õhuvaatlus ja õhukaitse. Gaasikaitse. Side.

b. Lähenemine. Eeljõudude kohtumine vastasega; hargnemine maastikul. Saate- ja raskerelvade tuletoetuse korraldamine.

c. Kohtumislahing. Peajõudude hargnemine maastiku iseärasusi arvestades. Pideva side loomine naabritega. Rünnaku ettevalmistamine.

d. Rünnak. Maastikuluure. Rünnaku lähtealus. Raskerelvade positsioonid. Tuleplaan. Läbimurre. Edu arendamine. Varude kasutamine.

e. Kaitse. Maastikuluure. Kaitsesüsteemi loomine kaitsesügavuses. Toetuspunktid. Tuleplaan. Vaatlusvälja puhastamine. Traattõkked. Miiniväljad. Kaevumine. Varjendid. Sidevõrk.

f. Taandumine. Taandumist katvad üksused. Maastikuluure ja uue kaitsesüsteemi loomine. Taandumine uutele kaitsepositsioonidele.

Võitlevate üksuste edu oleneb jalaväejao üksikvõitlejast, tema ettevalmistusest, relvade tundmisest ja maastiku kasutamise oskusest. Teda toetavad kõik teised väeliigid.

6. Pioneerasjandus kõikide klasside õpilastele

– *Jalaväe kindlustustööd. Laskuri-, kuulipilduja- ja saaterelvade pesad. Jooksukraavid. Kaevikud. Traattõkked. Moondamine.*
– *Suurtükiväe kindlustustööd. Suurtüki- ja laskemoonakaevikud. Lähimaakaitse organiseerimine. Moondamine. Vaatluspunkti organiseerimine.*
– *Varjendid: kerge, keskmise ja raske kattega varjendid.*
– *Praktilised tööd maastikul. Õhkimine. Sütikud. Süüte- ja lõhkenööri kasutamine.*

7. Suurtükiasjandus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele

a. Suurtüki lahinguvalmis ja rännakukorda seadmine.

b. Algsuurtükk. Suurtükkide suunamise viisid. Paralleelseks seadmine. Paralleel-, koond- ja hajuvvihk. Sihtpunkt ja selle märkimine.

c. Kattehari ja varjuvus.

d. Väiksem tõste.

e. Tulistamisel kasutatavad mõisted.

Laskeviis (nt laseb esimene)
Laskesuund (nt algsuund nr 1)
Suuna parandus (nt paremale 0–20)
Laskemoon: granaat
Süütaja tüüp: normaalsüütaja
Sihik või kvadrant: sihik 56

Tuleavamiskäsklus: "Tuld!"

f. Laskeandmete ettevalmistamine:
- *kaardi kasutamisega. Laske- ja vaatluskauguste leidmine kaardilt. Lasketabelite kasutamine. Laskeandmete parandused olenevalt rohu käredusest, mürsu kaalu erinevusest ja tuule mõjust;*
- *tule ülekandmisega, kui algsuund või märk on sisse lastud;*
- *planšetiga laskmisel. Sihtmärgi, algsuurtüki ja vaatluspunkti asukoht on topograafilisel mõõtmisel kindlaks määratud. Arvesse võetakse kõiki meteoroloogilisi ja ballistilised andmeid.*

g. Tulejuhtimisviisid:
- *kahekülgse vaatlusega (ortogonaalmeetodil) – plotteriga või planšeti abil;*
- *ühekülgse vaatlusega – φ ja ω leitud lasketabeli, laskmise või lendurvaatleja kaasabil.*

h. Õhinglaskmine[38]*:*
- *granaatidega,*
- *šrapnellidega.*

i. Öine laskmine.

j. Laskmine kiirelt liikuvate märkide (tankide) pihta.

k. Kartetš.

Kui suurtükiasjanduse lektor kol-ltn A. Ratiste jõudis oma loengus suurtükkide suunamise viiside juurde, ütles ta: "Lpn Orav, tulge tahvli juurde ja kandke ette see osa loengust!"

Sellel tahvli juurde kutsumisel oli väikene eellugu. 1935. a sügisel kutsuti Rakveres kordusõppustele 9. (reserv-) suurtükiväegrupp, kus lpn V. Orav oli 1. patarei ülema abi. Suurtükiväe inspektori abi kol-ltn A. Ratiste inspekteeris õppuseid ja suurtükkide suunamise ajal, mida toimetas lpn V. Orav, ütles inspekteerija, et need suurtükid ei ole suunatud paralleelselt, vaid hajutatult. Lpn V. Orav vaidles sellele väitele vastu, öeldes, et suurtükid on suunatud suurtükiväe eeskirja V osa järgi ja et nende rauad on paralleelsed. Edasi küsis kol-ltn A. Ratiste lähedal seisvatelt 2. suurtükiväegrupi kutseohvitseridelt nende arvamust, kes andsid õiguse suurtükiväe inspektori abile.

Pärast õppuseid oli kol-ltn A. Ratistel kombeks õhtuti üht kindlat kohvikut külastada. Kui õhtu oli saabunud, võttis lpn V. Orav suurtükiväe eeskirja V osa kaasa ja läks samasse kohvikusse, et seal kol-ltn A. Ratistet kohata. Viimane andis lipnikule võimaluse öelda suurtükkide suunamise kohta selgitavaid sõnu. Selgitused vaikselt ära kuulanud, ütles ülem: "Teil oli täielik õigus, suurtükid olid suunatud paralleelselt eeskirja järgi. Sellest on kõikidel kasu olnud, ka teil, kuna värskendasite selles osas oma teadmisi, enne kui siia tulite."

---

[38] Peetakse silmas laskmist õhus lõhkevate mürskudega.

Nendest kordusõppustest oli möödunud juba rohkem kui kolm aastat, kuid kol-ltn A. Ratistel oli see vahejuhtum siiski meeles, millest ta omal viisil heatahtlikult märku andis.

8. Maailmasõda kõikide klasside õpilastele
Euroopa poliitiline, majanduslik ja sõjaline olukord 1914. a. Sõja puhkemise põhjus ja sõja käik koos idarinde (Gumbinneni, Tannenbergi, Masuuri järve) ja läänerinde (Ardennide, Marne'i, Ypresi, Champagne', Verduni, Somme'i, Metzi ja Flandria lahingu) analüüsiga.

9. Sõjakunsti ajalugu kõikide klasside õpilastele
Sõjavägede organisatsioonid, sõjaväe strateegiline ja taktikaline kasutamine ning tähtsamate lahingute analüüs.
a. Vanaaeg.
Assüürlaste, babülonlaste ja pärslaste sõjavägi.
- *Kreeka: Falanks (Phalanx). Miltiades Marathoni lahingus (490. a eKr) ja Epaminondas Leuctra lahingus (371. a eKr).*
- *Makedoonia: Aleksander Suure sõjakäigud ja Gaugamela lahing (332. a eKr).*
- *Kartaago: Hannibal – Cannae lahing (216. a eKr).*
- *Rooma: Spicio Africanus – Zama lahing (202. a eKr).*

b. Keskaeg (300–1500).
Ajastut iseloomustavad soomustatud ratsavägi ja kindlused.
- *Bütsants: Belisarius – Darase lahing (530).*
- *Ristisõjad: Richard Lõvisüda – Arsoufi lahing (1191).*

c. Uusaeg.
Ajastut on iseloomustatud püssirohu tarvitusele võtmisega.
Rootsi: Gustav Adolf – Lützeni lahing (1632).
Prantsusmaa: Napoleon – Austerlitzi lahing (1805) ja Waterloo lahing (1815).
Preisimaa: H. K. B. von Moltke – Königgrätzi lahing (1866) ja Sedani lahing (1871).

Lektor kol-ltn J. Vermet (Värnik) oli kooli kasvandike hulgas tuntud Moltke nime all. Ta ei olnud hea kõnemees.

10. Jalaväe laskeasjandus kõikide klasside õpilastele
Eesti Laskurliidu klassikatsete täitmiseks toimusid lasketiirus laskeharjutused sõjapüssist, püstolist, kuulipildujast ja 22-kaliibrisest püssist.

11. Suurtükiväe laskeasjandus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele
Suurtükiväe eeskirja V osa praktiline rakendamine. Laskeandmete ettevalmistamine ja eellaskmise läbiviimine vastavalt olukorrale. Eellaskmise, so tulejuhtimise harjutuste täitmine Sõjakooli patarei laskelaual.

Laskelauaks oli umbes 4 × 5 meetri suurune kast, millel oli vähendatud mõõdus maastik kujutatud maapinnalainetuste, küngaste, metsatukkade, jõgede ja järvedega ning teede, sildade ja muude ehitistega. Põigiti üle laskelaua ulatus rööbastel liikuv sild, mis toetus kahele lühemale küljele. Sihiku (kvadrandi) seade ja seade paranduste järgi nihutati silda ette- või tahapoole. Sillal asuvat, paremale ja vasakule liikuvat lükatit kasutati suuna paranduste tegemisel. Kui suuna- ja kaugusparandused olid tehtud, langetati pärast käsklust "Tuld!" lükatil niidi otsas rippuv raskus, mis markeeris mürsku. Eestpoolt oli laskelaud varjatud seinaga, millel oli üle terve pikkuse umbes 10 cm laiune vaatluspilu. Laskeandmete ettevalmistamisel ja eellaskmisel pandi erilist rõhku kiirusele.

12. Suurtüki- ning patareiõppus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele, lühendatult käsirelvaklassi õpilastele

a. *Eesmärgiks oli praktiliste harjutuste abil anda teadmisi ja kogemusi suurtüki seadmisel tulepositsioonile. Suurtükiülema ja meeskonna (numbrite) kohustused suurtüki lahinguvalmis seadmisel, laskmise ettevalmistamisel, laskmise kestel ja rännakukorda seadmisel.*
b. *Patareiohvitseri ülesanded ja kohustused tulepositsioonile asumisel: tulepositsiooni valik, varjavus, väiksem tõste, algsuurtüki asukoha määramine ja suunamine, paralleelvihu tekitamine, laskemoona ettevalmistamine, suurtükkide kaevumine ja moondamine, patarei tulepositsiooni lähimaakaitse korraldamine ja meeskonna varjendite valmistamine.*
c. *Patareiülema ülesanded ja kohustused: luure toimetamine tulepositsiooni, eelikute positsiooni, vaatluspunktide ja telefoni sidekeskjaama asukohta määramiseks. Vaatluspunkti sisseseadmine; varustamise ja toitlustamise korraldamine ning side loomine grupi ja jalaväega.*

13. Jalaväe riviline ettevalmistus kõikide klasside õpilastele

Koond- ja lahkrivi vastavalt jalaväe eeskirjale.

14. Kehaline kasvatus kõikide klasside õpilastele

Siht-, riist-, rakendus- ja püssivõimlemine. Käsi-, korv- ja pesapallimäng.

15. Ratsasõit kõikide klasside õpilastele (erinevate kavade järgi)

Samm, traav, galopp ja väligalopp. Ühe- ja mitmekordsete takistuste ületamine maneežis.

16. Vene keel kõikide klasside õpilastele

Vene keele grammatika ja venekeelse kirjanduse lugemine ning tõlkimine.

17. Saksa keel kõikide klasside õpilastele
Saksa keele grammatika ja saksakeelse kirjanduse lugemine ning tõlkimine.

18. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine kõikide klasside õpilastele
Sise- ja veomäärustikud. Lahingu-, jalaväe-, suurtükiväe- ja pioneereeskiri.

Väeosadest Sv Tehnikakooli lähetatud kutseohvitserid olid vabastatud sõjaliste ainete kuulamisest.

Väiksema töökoorma tõttu oli õpilastel palju rohkem vaba aega kahe möödunud aastaga võrreldes. Eelmise aasta eeskujul otsustati mitteametliku õppeainena jällegi tantsukursustest osa võtta, mida korraldati kesknädala õhtutel. Õppetöö lõppenud, riietuti kiiresti ümber, et "õppevahendeid" Tondile tuua või neid Järve jaamas kohata. Mitmetel olid samad tantsupartnerid mis möödunud aastal ja paljudele kujunesid nad eluaegseteks kaaslasteks. Pärast tantsutunde ei olnud kellelgi kiiret kasiinost lahkumisega, kuna sellel päeval jäid ära muidu veel kohustuslikud ettevalmistustunnid. Viideti aega seltskondlikult õhtusööki süües ja pühitseti mõnda täht- või sünnipäeva. Lahkuti kasiinost arvestusega, et oma tantsukaaslast koju saata ja õigel ajal Tondil tagasi olla, kuna keegi ei tahtnud tagasitulekuga hilineda. Kui novembrikuus tavalised tantsukursuse tunnid lõppesid, siis ei mäleta, kelle algatusel need jätkusid masurkatundidega suurtükiväe kol-ltn J. Mäe asjatundlikul juhendamisel.

Ka muudel õhtutel külastati kasiinot rohkem kui eelmistel aastatel, kuna pärast kahte aastat Tondil elamist tundsime ennast igal pool koduselt. Nendel õhtutel mängiti tavaliselt bridži kuni ettevalmistustundide algamiseni. Igaüks, kes on bridži mänginud, teab, kui raske on seda mängu pooleli jätta, mille tõttu juhtus vahest, et hilineti ettevalmistustundidesse. Neid kontrollis üks klassiülematest järelevalveohvitserina. Tihti juhtus, et kpt V. Villemson, kes elas staabi majas, tuli parajal kellaajal kasiinosse ja lõpetas kaardimängu. Suurematekс bridžimängijateks olid lipnikud J. Priikask, R. Aardma, F. Saar, E. Ruus ja J. Ristikivi.

Vaba aega ei viidetud siiski vaid tantsimise ja kaardimänguga, vaid vabal tahtel ja huvist asja vastu kasutati rohkesti ka õppeasutuste võimlat III ploki läänepoolses otsas, kus mängiti võrk- või korvpalli. Sellel ajal oli õppeasutuste võimla kaunis moodne hoone mitmekesiste spordiriistadega, kuhu kuulusid duši- ja riietusruumid. Lipnikud R. Ilves, A. Kolga, A. Mölder, B. Saame, M. Haavamäe, E. Linsi, G. Piller, L. Taar, J. Varik, O. Kornet ja J. Seks osutusid sagedamateks võimla kasutajateks.

Need, kes ei viitsinud võimlasse minna, leidsid endale olenevalt ilmastikust ajaviidet ja vaheldust sihtvõimlemisega kooli ruumides või pallimänguga kooliesisel väljakul.

Aja surnukslöömiseks korraldati kooli ruumides kükitamisvõistlust. Ei mäleta, kes osutus võitjaks, ka ei mäleta, mitu korda võitja kükitas, kuid

mäletan, et need, kes sellest võistlusest osa võtsid, olid hiljem raskustes treppidest ülesminemise ja allatulekuga. Trepist ülesminekul püüti ennast käsipuud kasutades aidata. Trepist allaminek oli veelgi täbaram: oli tunne, nagu astuksid tühjusesse, mille tõttu prooviti käsipuul allasõitmist. Häda sellele, kui keegi klassiülematest või isegi kooliülem trepil vastu juhtus tulema, mis lõppes vabaduse piiramisega nädala lõpul.

Isemoodi sündmuseks kujunes vorstisöömise võistlus. Osavõtjaid oli mitu ja nendel oli lubatud ainult vorsti süüa ja selle allaloputamiseks karastavaid jooke kasutada. Võistluseks vajalikke aineid saadi allohvitseride kasiinost, kuhu teatasime oma tellimuse, ja selle toimetas kohale kasiino ettekandja. Esimese poole kilogrammi söömine ei tekitanud võistlusest osavõtjatele mingisuguseid raskusi. Raskused algasid teise poole kilogrammi söömisel, kus hakati rohkelt karastavaid jooke kasutama. Kui ka see ei aidanud, siis tuli edasivõistlemisest loobuda. Kõige kauem pidas vastu suurtükiklassi õpilane lpn A. Vene, kes sõi ära peaaegu ühe kilogrammi vorsti ja osutus seega võitjaks, omandades vastava tiitli.

1. detsembril 1924 kommunistide riigipöördekatsel hukkunud kadettide mälestussammas Tondil

Meie elav tegevus vaba aja kasutamisel ei jäänud vist tähelepanemata ülemuste poolt. Kooliülem tegi ühel oma järgmistest tundidest meile teatavaks, et meie peale pannakse uus kohustus, millest kõik võrdselt osa võtavad. Tulevikus määratakse meie hulgast õppeasutuste korrapidajaohvitser, kes

ühtlasi oli ka Rahumäe relvatöökodade ja -ladude vahtkonna revident õppetundidest osavõtmise kohustusega.

Peale muude jooksvate kohustuste pidi korrapidajaohvitser igal söögiajal viibima õppeasutuste söögisaalis ja maitsma ühisköögis valmistatud toitu, kontrollima toitainete väärtuslikkust hoiuruumides ja ruumide puhtust.

Vähemalt ühe korra öö jooksul pidi ta kontrollima kõiki õppeasutuste allüksuseid ja revideerima Rahumäe relvatöökodasid ja -ladusid. Oma töökohustuste täitmiseks oli tal kasutada käskjalg, samuti jalgratas või ratsahobune Sõjakooli patarei tallist tema oma valikul.

Toimkonna ülevaatus peeti l. detsembril 1924. a kell 13.00 langenud kadettide mälestussamba juures, kus korrapidaja-allohvitser oli rivistanud allüksuste korrapidajad ja abid sellises järjekorras:

- l. laskurkompanii;
- 2. laskurkompanii;
- raskekuulipildurite kompanii;
- inseneriväe kompanii;
- Sõjakooli patarei;
- ühisköögi korrapidaja;
- õppeeskadron;
- töökompanii;
- piilkond ja
- signalist.

Langenud kadettide mälestussamba juurde jõudes võttis korrapidajaohvitser valveseisangu ja tõstis tervituseks käe. Kui ta oli ümber pööranud, algas rivistatud toimkonna teadmiste, relvastuse, riietuse ja välimuse kontroll. Ta juhtis tähelepanu leitud puudustele ja andis juhtnööre. Ülevaatuse lõppedes andis ta käskluse: "Toimkond – parem pool! Oma asukohtadesse taktsammu marss!" Õppeasutuste korrapidajaohvitseri ruumis, III ploki idapoolses otsas, võttis ta oma eelkäijalt üle kohustused ja täitmata korraldused, tehes vastava sissekande korrapidamise raamatusse. Sajal ajal võttis ta vastu kinnise ümbriku tunnuslausega "Rahumäe relvatöökodade ja -ladude vahtkonna revideerimiseks". Korrapidajaohvitseri ja tema abi ruumides olnud esemete arvu ja korrasolekut kontrollis korrapidaja-allohvitser vastavate ruumide seintel rippuvate inventarinimestikkude järgi.

Korrapidajaohvitseril oli omaette ruum, kuna korrapidaja-allohvitser jagas oma ruumi signalistiga, kes täitis käskjala kohuseid.

Toimkonna ülevaatusest ei võtnud osa Sõjakooli ohvitseriklasside ega Sv Tehnikakooli II–III kursuse korrapidajad. Nende suhtes kehtis revideerimise kohustus, mis seisnes peamiselt kohalviibimise kontrollimises.

Saime oma korrapidajaohvitseri kohustustega hästi hakkama ja kõik läks kaunis libedasti, kuni kord oli jällegi saabunud lpn J. Jaaguse kätte.

Kui ta oli esimest korda korrapidajaohvitser ja kontrollis õppeasutuste ühisköögi, kohtas ta seal toitlustajat ja küsis sellelt: "Kas võite mulle ütelda, kuidas see juhtub, et vahest on söögilauale toodud lihaportsjonite hulgas mõned verised tükid? Kas ei saa seda tulevikus vältida? Võib-olla peaks veriseid kohti enne söögi valmistamist puhastama!"

Millegipärast need küsimused ärritasid toitlustajat ja ta vastas: "Toidu valmistamine pole teie asi! Kui teil on midagi ütelda, siis kirjutage märkuste raamatusse!"

Märkuste raamat asus söögisaalis korrapidajaohvitseri laual, kuhu toodi alati hoolikalt valitud portsjonid. Tavaliseks sissekandeks märkuste raamatus oli: "Toit maitsev ja küllaldane."

Umbes poolteist kuud hiljem oli lpn J. Jaagus jällegi korrapidajaohvitser. Oma kontrollkäigul ühisköögist läbi minnes kuulis ta köögi kõrval asuvas laoruumis ebatavalist müra ja tagumist. Paari sammuga oli ta laoruumi ukse juures, tõmbas selle lahti ja seal avanes temale üllatav vaade. Köögikorrapidaja-aspirant raius püssitäägiga midagi lihakastide ja korvide vahel. Ta oli nii suure innuga oma tegevusele pühendunud, et ei märganudki korrapidajaohvitseri, kes seisis ukse lävel ja jälgis tema tegevust.

"Mis sõda see siin möllab?" hüüdis korrapidajaohvitser. Kohkunult keeras köögikorrapidaja ennast kõnetaja poole, tõstis käe tervituseks, võttes valveseisangu, ja teatas: "Härra lipnik! Võitlen rottide ja hiirte vastu: nad tahavad liha ära süüa!"

"Kas saite nendest mõne kätte?"

"Ei saanud. Mõnele sain pihta, kuid siis jooksid kõik ära."

"Loodame, et nad ei tule enam tagasi."

"Tulevad küll tagasi, härra lipnik, siis kui siin ruumis on vaikne."

"Kas siis siin nende vastu lõksusid või mürki ei ole?"

"Ei ole. Sellepärast ma kasutasingi püssi tääki."

"Hea küll, aga tabamise võimalus on siiski väga väikene." Nende sõnadega jättis lpn J. Jaagus ühisköögi korrapidaja oma võitlusväljale ja jätkas oma teekonda söögisaali suunas. Peas valmis tal mõte, et see groteskne lugu peaks olema paras kirjapanemiseks. See peaks olema toitlustajale arusaadavam keel, mis aitaks selgitada, et köögis ei ole siiski kõik nii, nagu see peaks olema.

Toimkonna lõpus kirjutas lpn J. Jaagus korrapidajaohvitseri aruande märkuste lahtrisse, et ühisköögi korrapidaja võitleb täägiga rottide ja hiirte vastu, et neid liha kallalt eemale peletada, kuna nende vastu võitlemiseks pole mingit teist vahendit olemas.

Järgmisel päeval sai lpn J. Jaagusele teatavaks, et ta olevat pannud terve köögi kihama. Mõned kaasõpilased tegid temale möödaminnes märkuseid, küsides: "Kuidas sa julgesid seda teha?" "Miks sa niisuguse ettekande kirjutasid?" Lpn J. Jaagusele jäi mulje, et ta on hakkama saanud ühe väga halva

ja lubamatu teoga. Ta ei ole nähtavasti küllalt suur loomaarmastaja, et rottide ja hiirtega ühisel toidul olla, ning oma mõttes valmistas ta ennast ette vastava karistuse vastuvõtmiseks.

Ootuses möödus mitu päeva. Vahejuhtum oli unustatud ja arvatav karistus jäi tulemata, mis näitas, et lpn J. Jaagus oli õigesti toiminud. Tavade kohaselt jäeti harilikult ettekandes märkuste lahter tühjaks. Keegi ei tahtnud ennast tülidesse segada ja niisuguseid puuduseid püüti lahendada mitteametlikke teid kasutades, mida ka lpn J. Jaagus alguses püüdis teha. Eriti ebatavaline oli vahejuhtum sellepärast, et üks lipnik tõi esile õppeasutuste ühisköögis esineva puuduse.

Hiljem võis tähele panna, et ühisköögis ja selle kõrvalruumides olid näriliste püüdmiseks lõksud üles seatud ja nende hävitamiseks mürki välja pandud.

Aastaid sedasama toitu süües hakkas meid ühisköögi söögisedel ära tüütama. Otsisime võimalusi selle maitse muutmiseks ja mitmekesistamiseks. Nii ostsid õpilased lisaks laual olevale soolale ja piprale sinepit ning hapendatud kurke. Söögiisu oli üldiselt hea ja muutus veel paremaks, kui auditoorsete tundide arv vähenes väliõppuste arvel. Sageli kandsime väliõppustel siniseid tööülikondi, millel puudusid auastmetunnused. Kui nendelt õppustelt tagasi jõudsime, külastasime nn sõdurite poodi, et ühisköögi sööki täiendada peenleiva, maksavorsti ja piimaga. Vormiriietuses oli meil selles poes viibimine ja söömine keelatud.

6.–9. oktoobrini 1938 võttis Sv Tehnikakool jalaväekompaniina osa 3. diviisi sügismanöövritest Saue vallas Rapla rajoonis, kuhu liiguti rännakukorras täies lahingurakmes. Väeosadest lähetatud kutseohvitserid olid jällegi kompanii- ja rühmaülemateks. Rühmavanemateks ja jaoülemateks olid käsirelvaklassi õpilased. Ülejäänud II ja III kursuse õpilased oli reavõitlejad. Kompanii toitlustamise vastutusrikast ülesannet täitis jällegi II kursuse vanem lpn A. Aarna, kes vallutas supikatla juba Tondil olles, et kindlustada koolivendadele soe supp.

Esimene päev kulus rännakule manöövrite rajooni jõudmiseks ning Ülenurme mõisa ja Sikeldi küla juures määratud rindelõigule paiknemiseks.

Teisel päeval loodi lahingukontakt vastasega, kelleks olid Tallinna garnisoni väeosad ja Kaitseliidu üksused. Väikeste kohalikkude rünnakutega püüti avastada vastase relvade asetust, rindejoont jne. Sama päeva õhtul, kui juba pimedaks hakkas minema, sai jaoülem lpn E. Reiksaar korralduse vastase tagalasse luurele minna. Jaos oli kümme meest, kes olid relvastatud ühe kergekuulipilduja ja vintpüssidega. Igaks juhuks võeti kaasa välitelefon. Mööda kuivatatud sood kulgenud kraavipõhja jõuti metsatukka, kus tehti lühike peatus orienteerumiseks ja edasiliikumise suuna leidmiseks. Varsti jõudis jagu maantee äärde, mis kulges vastase tagala suunas. Teisel pool maanteed, umbes paarisaja meetri kaugusel, oli näha tulepositsioonil ühte

vastase suurtükki, mis lasi oletada, et tegemist on terve patareiga. See paistis olema ilus saak, kuid oli kümnele mehele raske seedida. Oli selge, et patareid on võimalik hävitada ainult siis, kui ta on rännakukorda seatud. Maastiku lähemal uurimisel oli näha aiateivaste külge kinnitatud välitelefoni liini. Ei olnud kahtlust, et selle liini ülesandeks oli vaatluspunkti ja patarei ühendamine. Lpn E. Reiksaar andis kaasõpilasele, kes välitelefoni kandis, käsu telefoniliin läbi lõigata, et kaasasolev aparaat patarei suunas jooksvate liiniotsade külge ühendada. Seejärel tuli patarei välja kutsuda ja käskida see rännakukorda seada, et rindejoonele lähemale, uuele tulepositsioonile asuda. Vaikselt ja kiiresti üle maantee joostes kadus käsusaanu teiste silmist. Ülejäänud jaokoosseis võttis laskepositsioonid sisse maantee lähedal metsaservas.

Ootuses möödusid minutid, mis näisid tunnipikkustena, kuid liini läbilõikaja ei naasnud. Kui ta ükskord saabus, selgus, et tal puudus nuga, rääkimata tangidest. Siin oli ta kooliülema soovituste vastu eksinud: ülem soovitas alati taskus kanda taskunuga, tuletikke ja ühte krooni vahetusraha. Lõpuks õnnestus telefoniliin katkestada, mis võttis umbes 20–30 minutit aega. Seejärel kinnitati välitelefon liiniotsade külge, löödi vänta ja teisest otsast vastas patarei telefonisti unine hääl. Telefonistile anti edasi korraldus patarei rännakukorda seada, et seda rindejoonele lähemale nihutada. Ei läinud palju aega, kui võis näha tegevuses suurtükimeeskonda. Suurtükk seati rännakukorda ja veeretati veoautole, mis sõitis välja maanteele ja võttis suuna rindejoone poole. Kui veomasin koos suurtüki ja selle meeskonnaga maanteel lpn E. Reiksaare jao ette jõudis, avati äge kuulipilduja- ja püssituli. Juuresolev vahekohtunik pidas auto kinni ja tunnistas vastase patarei terves koosseisus "surnuks".

Võidurõõm oli kõikidel suur, kuid varsti vähenes see mõnel määral, kui selgus, et tegemist oli Kaitseliidu Tallinna maleva patareiga ja meeskonnaga, keda ei peetud väärilseks vastaseks. Rahuldustundega südames asuti tagasiteele, et hävitatud patareist ja kogutud luureandmetest ette kanda.

Ülejäänud öö möödus ühes küünis magades. Varahommikust pimedust kasutades ja kraave mööda roomates võtsime vaikselt sisse rünnakupositsiooni. Meile selgitati, et meie ees on lage põld ja selle taga Ükskula mõisa hooned, mis on vastase käes. Meie ees asuval põllul olid legendi järgi miiniväljad, mis olid märgitud punaste lippudega, ja rünnakule ei lubatud minna enne, kui sellekohane käsk on saabunud.

Pealöök Ükskula mõisale oli suunatud küljelt, sealt, kus asus mõisa viljapuuaed ning maastik oli lähenemiseks ja ründamiseks soodsam. Kui Sv Tehnikakool rünnakule asus, olid Sõjakooli üksused juba mõisa hooneteni välja jõudnud. Vastane löödi mõisast välja ja teda jälitati kuni pimeduse saabumiseni, mil uut kaitsesüsteemi loodi, eelposte välja paigutati, luureüksuseid välja saadeti ja kohalikku valvet korraldati. Öö möödus Sv Tehni-

kakooli kompaniis vaikselt. Kolmanda päeva hommikupoolikul lõppes vaenutegevus. Mõlema poole üksused koondati avarale väljakule, kus manöövrite üldjuht, poolte juhid ja vahekohtunikud andsid ülevaade manöövrite käigust ning tõid esile saadud kogemusi, vigu jne.

Kui rännakukorras Tondile tagasi jõudsime, oli kuum saun meid juba ootamas. Saime seda kasutada esimestena, kuna olime kõige vanemad.

Kui ilmad külmaks muutusid ja lumevaip maad kattis, siis panime vabal ajal suusad alla, et looduses suusatada. Parimaks suusatajaks ja ainukeseks suusahüppajaks oli käsirelvaklassist lpn B. Saame, kellele oli raske sellel alal võistlejat leida.

Oma järgmises tunnis oli kooliülemal põhjust noomimiseks, eriti puudutas see lpn E. Ruusi. Kasutades oma vabadusi, oli lpn E. Ruus avalikus joogikohas Tallinnas liigselt alkoholi tarvitanud ja rahu rikkunud. Kohale kutsutud komandantuurimeeskond vahistas lpn E. Ruusi ja toimetas ta väljamagamisele. Selle eksimuse eest karistati teda seitsmepäevase arestiga Tallinnas Tartu maanteel asuvas nn peavahis. Karistus tuli kanda jõulupühade ajal, et vältida õppeainetes mahajäämist ja kindlustada eksamite õigeaegne sooritamine. Kooliülem käskis tungivalt kõikidel piirata alkoholi tarvitamist ja juhuks, kui seda siiski tehakse, soovitas ta kasutada kasiino ruume, kus kõik, mis juhtuda võib, jääks omavaheliseks teadmiseks ega tuleks avalikuks. Sellega pidi hoitama kooli nime ja iga üksiku õpilase teenistuskirja puhtana.

1938. a sügisel toimusid Sv Tehnikakooli II kursuse omavahelised laskevõistlused 22-kaliibrisest püssist ja sõjapüssist kolmes asendis ning sõjapüstolist. Kuna õpilaste hulgas oli laskeasjanduse vastu suur huvi, siis võtsid sellest osa peaaegu kõik õpilased. Auhindu otsustati anda parematele 22-kaliibrisest püssist ja sõjapüssist laskjatele ning lõpuks kolmele paremale püstolist laskjale. Auhindade ostmiseks tarvisminevat raha saadi stardimaksust ja kooli säästusummadest. Auhindadeks oli ostetud hõbedast karikaid ja peekreid mitmes suuruses, kristallist tuhatoose, hõbedast alusega laualippe, ehisnahast rahataskuid, märkmikke jne. Kui pärast võistluseid kogunesime auditooriumi auhindade väljajagamisele, siis ootas meid seal suur laud ilusate esemetega, mis jättis väga mõjuva ja piduliku mulje. Sellel tundel ei olnud pikka iga ja see purunes, kui selgus, et kõige suurema ja hinnalisema auhinna üldtulemuste eest sai II kursuse vanem lpn A. Aarna, kes ei tulnud esimesele kohale, vaid oli võistlustulemustega kolmandal või isegi neljandal kohal.

Õppused maastikul

Parimaks laskuriks asendites ja ka üldtulemusega oli lpn J. Priikask, kes sai oma saavutuste eest väiksema ja odavama auhinna osaliseks. Tekkis küsimus, kuidas oli niisugune auhinna määramine võimalik. Kõik selgus hiljem, kui auhinnad olid välja jagatud. Kursuse vanem lpn A. Aarna oli ennast auhindade ostmise ja määramise komisjoni sokutanud. Kui määrati auhindu, siis soovis ta nii nagu alati olla esimene ja kõige parema auhinna omanik, ehkki tema lasketulemused selleni ei küündinud. Et seda kõige hinnalisemat auhinda saada, oli ta valmis hinnavahet omast taskust kinni maksma ja jällegi oli ta saavutanud selle, mida oli soovinud. Imestama pani, et juhtkond lasi omale augu pähe rääkida ja nõustus niisuguse ettepanekuga. See oli esimeseks ja jäi ka viimaseks omavaheliseks laskevõistluseks II kursusel. Eespool toodud vahejuhtumi tõttu kadus mitmetel huvi võistlustest osa võtta, küll aga harjutati omal algatusel eesmärgiga järgmistel Eesti Laskurliidu klassikatsetel paremaid tulemusi saavutada.

Oktoobri- või novembrikuul 1938 soovitas kooliülem meil mõtlema hakata oma kursuse lõpumärgi kavandite valmistamisele. Mitmed õpilased valmistasid visandeid paberil ja mõned joonistasid neid auditooriumi seinatahvlile. Visanditest ühed paremad ilmusid tahvlile 17. novembril, lpn K. Nerska lisas neile omalt poolt kpt V. Villemsoni ja kol A. Normaku kommentaari vastavate allkirjadega. Lpn K. Nerska oli andekas joonistaja ja peale selle oli ta võimeline vasaku käega kirjutama. Mida ta kirjutas parema

käega vasakult paremale, sedasama võis ta samal ajal kirjutada peegelpildis vasaku käega paremalt vasakule.

Pärast pikki kaalutlusi ja vaidlusi jõuti novembrikuu lõpul kokkuleppele, mida kavandatav kursuse lõpumärk peab kujutama. Valmistatud visand anti ühele Tallinna kunstnikule viimistlemiseks. Kahjuks on selle kunstniku nimi ununenud.

Novembrikuu viimastel päevadel 1938 teatas kooliülem oma viimases tunnis, et ta lahkub ajutiselt ja et tema äraoleku ajal täidab tema kohustusi suurtükiklassi ülem kpt V. Villemson. Ta ütles, et teda on määratud erapooletuks vaatlejaks Hispaania kodusõjas, mis algas 13. juulil 1936. Ta ei teadnud öelda, kui kauaks ta ära jääb, ja lootis, et see mitte väga kaua ei kesta. Lõpuks soovis ta meile edu õppetöös ja õnne eksamite sooritamisel.

Kui saabus kol A. Normaku ärasõiduaeg, läksid mitmed õpilased eraviisiliselt ja omal algatusel Balti raudteejaama, et teda ära saata. Lahkumise käepigistusel tuli "vanale" (nii kutsusime kooliülemat) pisar silma, mida ta tulemuseta püüdis tagasi hoida, öeldes, et ta on üllatunud, nähes nii paljusid. Tema abikaasale kingiti lilli ja peagi kadusid nad rahvusvahelisse raudteevagunisse. Kõlas jaamakorraldaja vile, rong hakkas liikuma ja oli varsti saatjate silmist kadunud.

Sõjaväe Tehnikakooli lõpumärgi kavandeid klassitahvlil

Segaste tunnetega läksime Tondile tagasi. Euroopa riikide poliitilises elus ja olemasolus olid aset leidnud muudatused. Märtsikuus 1938 oli Saksamaa liitnud enda külge Austria ja septembris järgnes Tšehhoslovakkiale kuuluvate maa-alade, nn Sudeedimaa okupeerimine, mida jälgisime suure huviga ajalehtede sõnumite kaudu. Kas oli kooliülema ärasõit kuidagi seotud sündmustega, mis olid tulemas?

Detsembrikuus hakkasid üksteise järel lõppema semestri õppeained, millele järgnesid eksamid. Kui kõik eksamid olid tehtud, olid ka jõulupühad lähemale nihkunud, mis tähendas vaheajale minemist. Kohver isiklike esemetega käe otsas, astuti kooliuksest välja, et tuleva aasta alguses tagasi olla ja kuuendat semestrit alustada.

VI semester 1939. a kevadel

Aastavahetuse puhkuselt jõudsid kõik õpilased tagasi teisipäeval, 2. jaanuaril 1939 hea tervisega ja rõõmsas meeleolus. Kulus väga vähe aega oma isiklike asjade korraldamiseks ja kuna oli ilus päikesepaisteline talveilm värskelt sadanud lumega, siis otsustasid paljud õpilased seda päeva kasutada suusatamiseks. Kui kooli tagasi jõudsime, oli nädala tunnikava auditooriumis tutvumiseks välja pandud ja seal seisid järgmised õppeained.

a. Sõjatehnilised õppeained

1. *Relvade materiaalosa alused, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema abi relvastuse alal.*
2. *Lõhkeained, kpt L. Rannit,* dipl. chem.*, pürotehnikaklaasi ülem.*
3. *Käsirelvade materiaalosa, mjr O. Käbala, Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna käsirelvade vanemtehnik; kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.*
4. *Suurtükkide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooliülema kt.*
5. *Praktilised tööd laskemoona valmistamises, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade ülem; kpt L. Rannit,* dipl. chem.*, pürotehnikaklassi ülem.*

b. Kutseohvitseri õppeained

1. *Jalaväetaktika, kol-ltn E. Marguste, VR II/3, K. S. dipl., õppeasutuste üld- ja jalaväetaktika lektor.*
2. *Motomehhaniseeritud osade taktika, kol-ltn J. Toomsar (Tomson), VR II/3, K. S. dipl., Harju sõjaväeringkonna staabi ülem.*
3. *Topograafia, mjr K. Veelma, õppeasutuste topograafia lektor.*

4. Vabadussõda, kpt E. Püss, K. S. dipl., Vabadussõja ajaloo töökomisjoni ülema abi.
5. Sõjamaateadus, kpt F. Tarm (Tretjakevitš), Kõrgema Sõjakooli käsundusohvitser.
6. Veterinaarteenistus, kol-ltn L. Teder (Tedder), dr. vet.*, Sõjaväe Varustusvalitsuse veterinaarosakonna ülem; kpt E. Nõmm,* dr. vet.*, Sõjaväe Varustusvalitsuse veterinaarosakonnast.*
7. Jalaväe laskeasjandus, kpt A. Kandre, käsirelvaklassi ülem.
8. Suurtükiväe laskeasjandus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooliülema kt.
9. Suurtüki- ja patareiõppus, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem ja kooliülema kt.
10. Rakendatud suurtükisõit, kpt O. Treufeldt, Sõjakooli patarei ülem.
11. Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr Th. Sulg, SÜÕ kehalise kasvatuse instruktorid.
12. Ratsasõit, mjr R. Hindpere, SÜÕ õppeeskadroni ülem; ltn N. Keskküla (Baratašvili), SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
13. Vene keel, res mjr M. Kulasalu (Kuhlberg).
14. Saksa keel, dr Graf.
15. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Relvade materiaalosa alused kõikide klasside õpilastele
See oli teoreetiline loeng, mis oli rikastatud praktiliste näidete ja joonistega, käsitles suurtüki põhielementide tugevuse arvestuse põhiprintsiipe:
- *suurtükiraua seinte tugevuse arvutamine vastavalt rohu põlemisel tekkinud gaaside survele ja mürsu raskusele,*
- *surve lukule samade gaaside toimel,*
- *tagasijooksu energia suuruse arvutamine ja selle jõu pidurdamine kompressoris,*
- *hälli tappide tugevuse arvutamine,*
- *pöörleva aluse ja harulafeti tugevuse arvutamine.*

2. Lõhkeained kõikide klasside õpilastele
Lõhkeainete ajalooline ülevaade. Lõhkeainete liigid. Põlevad ja plahvatavad lõhkeained. Eksotermiline protsess. Surve, põlemise kiiruse ja temperatuuri seosed. Põlemise kiirust aeglustavad ained. Lõhkeaine kuju ja põlemise kiirus. Lõhkeainete põhilised nõuded ja omadused. Stabiilsed ja labiilsed lõhkeained. Lõhkeainete lagunemine. Süttivus. Lõhkeainete võrdlevad omadused: stabiilsus, tundlikkus löökide suhtes, süttivus, lõhkejõud, lõhketempe-

ratuur, paisunud gaaside hulk ja valmistamise kulud. Nitreeritud orgaanilised ühendid. Nitrotselluloos. Trinitrotolüeen. Dünamiit. Dünamiitide liigid. Ettevaatusabinõud lõhkeainete valmistamisel, käitlemisel, hoidmisel ja veol.

Laskemoonas tarvitatavad lõhkeained: viskelaengud, lõhkelaengud ja sütikud.

3. Käsirelvade materiaalosa – eelmise semestri järg

4. Suurtükkide materiaalosa – eelmise semestri järg

5. Praktilised tööd laskemoona valmistamisel – eelmise semestri järg

6. Jalaväetaktika kõikide klasside õpilastele

Jalaväe üksuste organisatsioon ja suurus. Relvastus. Varustus. Toitlustamine. Sanitaarteenistus. Järelvedu.

- *Rännak. Rännakukolonni koostamine. Eeljõud. Peajõud. Külgede julgestus. Piilkonnad. Õhuvaatlus. Gaasikaitse.*
- *Liikumine vastase mõjuvtule piirkonnas. Hargnemine. Kontakti loomine. Ootamatus. Kohtumislahing.*
- *Kallaletung. Eesmärk. Teated vastasest. Luureandmete kogumine. Vastase automaatrelvade asetuse avastamine. Piilkonnad. Maastikuluure. Esijärgu jõud ja varud. Lõik. Kallaletungi suunad ja raskuspunkt. Kallaletungi lähtealus. Tiibade julgestus ja side naabritega. Suurtükiväe ettevalmistustuli.*
- *Rünnak, läbimurre, edu arendamine, varude kasutamine ja jälitamine.*
- *Kaitse. Kaitselõik. Maastikuluure. Side naabritega. Esijoone osad ja varud. Kaitsesüsteem vastupanupesadega kaitsesügavuses. Automaatrelvade tuleplaan. Tuletoetus. Tõkketuled. Tankitõrje. Vastupanupesade ja jooksukraavide kaevamine. Varjendite ehitamine. Laskevälja puhastamine. Moondamine. Miiniväljade ja traattõkete ehitamine olenevalt ajast ja abinõudest.*
- *Vastasest lahtikiskumine ja taandumine. Taandumist katvad jõud. Vahepositsioonide maastikuluure. Taandumine uuele vastupanupositsioonile.*
- *Võitlused asulates ja metsades.*
- *Juhi otsus ja selle kujunemine. Käsk kompaniile, pataljonile ja rügemendile lähenemisel, kallaletungil, kaitsel ja taandumisel.*

Loengut täiendati taktikaliste ülesannete lahendamisega kaardil ja maastikul.

7. Motomehhaniseeritud osade taktika kõikide klasside õpilastele

Motomehhaniseeritud osad – võitlevad liikuvad mootorveokid. Tankid, tanketid ja soomustatud meeskonnaveokid. Tankide ja tankettide raskus, kiirus ja relvastus. Tulejõud, liikuvus ja endakaitse. Motomehhaniseeritud

osade organisatsioon. Iseseisvad, jalaväe otsetoetuseks või jalaväe käsutusse antud tankiüksused. Koostöö teiste relvaliikidega. Tankettide kasutamine luurel. Tankide ja tankettide kasutamine rünnakul, jälitamisel ja kaitsel. Tankide otsustav mõju lahingukäigule.
Loengut täiendati I maailmasõja tankilahingute analüüsiga.

8. Topograafia suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele
Suurtükiväes kasutatavad topograafilised mõõtevahendid. Triangulatsiooni võrk. Triangulatsiooni punktide koordinaadid. Asimuut. Deklinatsiooni seade ja bussooli deklineerimine. Poligonikäik deklineeritud bussooliga. Poligonikäik tagasiviseerimisega.
Loengut täiendasid praktilised mõõtmised.

9. Vabadussõda kõikide klasside õpilastele
Sündmusi Vabadussõja eel. Vabadussõja algus 22. novembril 1918. a. Punaväe sissetung. Taandumine. Pöördepunkt. Üldine vastupealetung. Sõjategevuse kandmine vaenlase maa-aladele. Sõda Landeswehriga. Sõjategevus Vene ja Läti maa-aladel 1919. a suvel. Loodearmee pealetung Petrogradile (Leningrad). Bermondti sõjakäik. Narva kaitselahingud 1919. a lõpul. Tartu rahuleping.

10. Sõjamaateadus kõikide klasside õpilastele
Lahtised ja kinnised maastikud. Maastiku iseärasused. Pinnalainetus. Kuppelmaastik. Voored, seljandikud, nõlvakud, järsakud, lohud, orud, künkad ja mäed. Järved, jõed, koolmed ja suudmed. Lahed, neemed ja laiud. Sood ja rabad. Poolsaared ja saared. Okas-, leht- ja segametsad. Metsatukad, võsad ja põõsad. Maastiku hindamine pealetungija ja kaitsja seisukohalt.

10. Veterinaarteenistus suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele
Hobuse eest hoolitsemine. Puhtus ja tervishoid. Toidunormid. Haigused ja nende äratundmine. Sõjaväeteenistusse võetud remonthobuste vastuvõtmise tingimused. Hobuste rautamine. Rautamiseks kasutatavad tööriistad. Loengut täiendasid praktilised tunnid, kus õpiti hobuste eest hoolitsemist ja nende rautamist.

12. Jalaväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

13. Suurtükiväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

14. Suurtüki- ja patareiõppus – eelmise semestri järg

15. Rakendatud suurtükisõit suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele
Suurtüki rakmete materiaalosa. Rakmete sobitamine. Hobuste rakendamine suurtüki ette. Suurtükisõitja kohustused. Rakendatud suurtükisõit sammu,

traavis ja galopis. Laskemoonakasti eelikutelt võtmine ja positsioonile asetamine. Eelikute etteandmine rännakukorda seadmisel.

16. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

17. Ratsasõit – eelmise semestri järg

18. Vene keel – eelmise semestri järg

19. Saksa keel – eelmise semestri järg

20. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg
Kuues semester oli üks kergemaid. Ettevalmistustundide ajal lahendati peamiselt relvade materiaalosa alustes, jalaväetaktikas ja topograafiatundides antud ülesandeid. Eelmiste semestrite tööpinge ja närviline õhkkond peaaegu puudus. Sellest tingitult võeti eriti usinalt osa õppeasutuste ohvitseride kasiinos korraldatud Vabariigi aastapäeva ballist 24. veebruaril, tähistati õppeasutuste aastapäeva ja tantsiti l. mai ballil. Need ballid olid täis sära ja rõõmsat tuju, mis tõmbas kõiki ballikülalisi kaasa, ja enamik ei suutnud enne lahkuda, kui päike piilus paksude aknakardinate vahelt ballisaali ja kuulutas uue päeva algust.

Märtsikuul ajalehtedes ilmunud teated Saksamaa surveavaldustest Tšehhoslovakkiale tõmbasid tähelepanu. Lühikese aja jooksul olid Saksa sõjajõud okupeerinud Tšehhoslovakkia ilma ühegi pauguta ja liitnud 16. märtsil 1939. aastal Saksamaa külge. Imestasime, kuidas oli see võimalik. Tšehhoslovakkial oli arenenud tööstus, valmistati tuntud headuses Tatra sõidu- ja veomasinaid ning relvatööstus valmistas kuulipildujaid ja muid relvi, mis lasi oletada tõhusa riigikaitse olemasolu. Neli päeva pärast Tšehhoslovakkia okupeerimist marssisid Saksa sõjajõud Leedusse ja okupeerisid Klaipeda (Memeli) ning liitsid selle Saksamaaga.

Kui Saksamaa liitis enda külge Austria, ei pööratud õpilaste hulgas sellele kuigi suurt tähelepanu ja seda võeti kui saksa keelt rääkivate riikide omavaheliste suhete klaarimist. Kui aga Tšehhoslovakkia okupeeriti, siis oli see elavaks kõneaineks ja mõttevahetuste põhjustajaks.

Umbes samal ajal hakkas Hitler välismaal elavaid sakslasi kodumaale kutsuma. Baltimaadelt lahkunud sakslasi asustati enamikus ümber endistele Poola aladele.[39] Seda aega iseloomustav vemmalvärss algas sõnadega “Tulge kõik, tulge kõik, Adolf Hitler kutsub teid...”.

[39] Baltisakslaste ümberasumine ehk nn *Umsiedlung* algas siiski alles 1939. aasta oktoobris.

Sellel ajal ei osatud arvata ega ka oletusi teha, mis on tulemas. Elati parema tuleviku ootuses.

Sellel semestril tundsime, et õppeasutuste kutseohvitserid suhtusid meisse suurema lugupidamisega, tunnustavamalt. Võib-olla oli üheks olulisemaks teguriks meie korrapidajaohvitseriks olemine, millega tuldi hästi toime. Allüksuseid kontrolliti asjalikult puhtuse ja korrasoleku suhtes, tehti vastavaid sissekandeid kontrollraamatutesse. Varakevadel olime üllatatud, kui meile teatavaks tehti, et võime vabal ajal kasutada õppeasutuste ratsahobuseid nii maneežis kui ka maastikul ratsutamiseks. Hobuseid kasutasime mõõdukalt: peamiselt nädalalõppudel maastikul ratsutamiseks. See usaldus tõstis omajagu meie enesetunnet ja iseteadvust.

Maikuus 1939 jõudis kooliülem kol A. Normak oma lähetuselt tagasi kodumaale. Jällegi eraviisiliselt läksime Tallinna sadamasse, et tema saabumisele kaasa elada. Kaugelt püüti teda teiste maaletulevate reisijate hulgast ära tunda. Ta oli omale Prantsusmaal olles ostnud isikliku sõiduauto ja selle laevalt mahalaadimine algas alles siis, kui kõik reisijad olid laevalt lahkunud. Kannatlikult oodati, kuni kõik tollipaberid olid kontrollitud ja formaalsused täidetud. Heas tujus tuli ta lõpuks vastuvõtjaid tervitama, leides igale ühele midagi humoorikat öelda. Pärast südamlikke käepigistusi kadus ta oma uues sõiduautos tervitajate silmist.

Kolonel A. Normak

Meie ootus ja lootus, et kol A. Normak tuleb tagasi Sv Tehnikakooli ülemaks, luhtus: ta määrati inseneriväe inspektoriks ja Vabariigi sideülemaks, sest see ametikoht oli vahepeal vabanenud tema eelkäija Saksamaale ümberasumise tõttu.[40] Uueks kooliülemaks määrati kol-ltn Artur Simson (VR II/3, K. S. dipl.), kes siiani oli olnud Lahingukooli ülem. Kpt V. Villemson, kes täitis kol A. Normaku äraoleku ajal edukalt kooliülema kohuseid ja juhtis kindlal käel mõlema kursuse õppetööd, asus täitma oma otseseid kohustusi suurtükiklassi ülemana.

[40] Esimeseks inseneriväe inspektoriks oli kindralmajor Voldemar Viktor Rieberg (Riiberg) (1886–1952), kes 1939. a lahkus tegevteenistusest ja asus ümber Saksamaale. V. V. Rieberg oli ainuke Eesti Vabariigi kindral, kes teenis Teise maailmasõja ajal Wehrmahtis. Kindralmajor V. Rieberg vabastati inseneriväe inspektori ametikohalt siiski alles 15. novembril 1939, kolonel A. Normak vabastati aga Sv Tehnikakooli ülema kohalt juba 20. veebruaril 1939. Nii ei olnud nendel sündmustel nii otsest põhjuslikku seost.

Kol-ltn A. Simson oli vaikse ja tagasihoidliku iseloomuga inimene, kes teadis ja täitis oma teenistuskohustusi nõuete, eeskirjade ja määrustikkude järgi. Endised kooliülema tunnid, kus kol A. Normak humoorikate väljendustega sarjas ja silitas õpilasi, kadusid tunnikavast. Väga harva juhtus, et kol-ltn A. Simson lasi kõigil õpilastel auditooriumisse koguneda, et nendele seal mingisugust korraldust edasi anda või väärnähet selgitada. Nii kadus kontakt kooliülema ja õpilaste vahel, püsima jäi külm ja asjalik vahekord. Vahest möödusid päevad või nädalad, kus meie oma kooli ülemat ei näinud ega temast midagi ei kuulnud. Tundus, nagu teda ei olekski olemas olnud, kuna kpt V. Villemson ja teised klassiülemad hoolitsesid selle eest, et õppetöö kulgeks sujuvalt. Kui algas kevadine eksamite periood, siis nägime teda eksamineerijate laua ääres vaikselt, endasse sulgunult istudes. Harva leidis ta põhjuse, et omaltpoolt eksamineeritavale mõnda küsimust esitada.

Maikuus 1939 korraldati jällegi õppeasutuste kevadine manööver. Sellel aastal erines see selle poolest, et pürotehnikaklassi õpilastele võimaldati sellest osa võtta suurtükiväelastena Sõjakooli patarei koosseisus, kus nad moodustasid ühe suurtükimeeskonna. Varahommikul ruttasid nad hobuste saduldamiseks ja veorakmete (soride) ümberpanemiseks Sõjakooli patarei talli. Pärast rakendamist viidi suurtükid Järve jaama, kus veomäärustiku kohaselt suurtükke platvormile laaditi ja hobuseid kaubavagunitesse paigutati. Keilasse jõutud, toimus vastupidine toiming. Kui kõik oli rongilt maha laaditud ja rännakukorda seatud, liituti rännakukolonniga, mis liikus Keilast välja ida suunas.

Ülejäänud Sv Tehnikakooli õpilased moodustasid jalaväekompanii, kus täitsid jällegi käsirelvaklassi õpilased jaoülemate ja rühmavanemate kohustusi. II kursuse juurde lähetatud kutseohvitserid olid taas rühma- ja kompaniiülemaks. Kui rongiga Keila alevisse jõuti, teostati mahalaadimine ja liiguti täies lahingurakmes rännakukorras ida suunas Saku ja Männiku rajooni. Valdeki laskeväljal peeti järjekordne kohtumislahing, mis lõppes jälle õppeasutuste üksuste võiduga. Vastane taandus Tallinna suunas. Sv Tehnikakooli kompanii arendas pärast rünnakut edu Tondi suunas, kuhu jõuti hilisõhtul. Seal ootas kuum saun, millele järgnes eriti maitsev õhtusöök ühisköögi söögisaalis.

Juunikuu kolmandaks nädalaks 1939 olid kõikide klasside õpilased eksamid edukalt sooritanud. Käsirelvaklassi õpilastel jätkus erialane praktika. 26. juunil 1939 korraldatud Eesti Laskurliidu klassikatsel kuulipildujast laskmises tunnistati enamik õpilastest I klassi väärilisteks.

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele oli ette nähtud kolmenädalane Jägala suurtükiväelaager, kuhu sõideti kooli omnibussiga. Suurtükiväelaager asus looduslikult ilusas kohas Jägala mõisa juures samanimelise käärulise jõe ääres. Suurtükiväelaagris olid laudadest kokkulöödud barakid, millest tuul läbi puhus ja mis ei olnud väga heas seisukorras. Suurtükiväelaagri kõrval asus pioneerilaager, kus barakid oli paremini ehitatud ja heas seisu-

korras. Suurtükiväelaagrile kõige lähemal asunud barakk oli antud Sv Tehnikakooli suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele kasutada.

Suurtükiklassi õpilastele oli see juba mitmes kord seal olla: esimest korda noorsõdurina ja teine kord Sõjakooli patarei aspirandina. Leidus ka neid, kes olid viibinud seal reservohvitseride kordussõppustele kutsutuina. Nende aastate jooksul ei olnud laagrites palju muutunud ja iga suurtükiklassi õpilane tundis ennast uues ümbruskonnas kaunis koduselt. Pürotehnikaklassi õpilastele oli kõik uus ja esimesed päevad kulusid uue ümbruskonnaga kohanemiseks.

Väiksemateks muudatusteks laagris olid mõned uued ehitused, rajatud jalgteed, juurde istutatud ilupõõsad, suuremaks kasvanud või maha võetud puud. Laagriülemal ja teistel vanematel ohvitseridel olid kasutada nägusad väikesed suvemajakesed, milles leidus küllaldaselt ruumi isegi perekonnaliikmetele. Need majakesed asusid jõe äärest 10–20 meetri kaugusel. Noorematele ohvitseridele olid kasutada toad ühiselamus või barakis. Jõe kallast mööda lookles puude ja põõsaste vahel hästi korrashoitud jalutustee just nagu mõnes pargis. Jõe vesi oli sellel ajal juba küllalt soe, et supelda või ujuda, ja seda võimalust kasutati võrdlemisi ohtrasti. Jõe alamjooksul asus laagri piirides pais, mille all oli hea dušši võtta ja ennast langeval veel masseerida lasta.

Meie söögisaali ülesannet täitis Sõjakooli patarei lahtiste külgedega barakk, mis asus meie barakist paarisaja meetri kaugusel. Saali kõrval asus köök kõrvalruumidega ja nendest mitte väga kaugel oli väiksem ehitis, mille ukse sees oli südamekujuline väljalõige. Vahepealsel, puude ja põõsastega kaetud maa-alal looklesid risti-rästi kõnniteed ja jalgrajad. Mõned teed olid märgitud isegi nimesiltidega. Tee, mis kulges meie baraki juurest söögisaali juurde, oli üldiselt väga heas korras just nagu pargitee, kuid mõnes teises kohas oli ta kitsas ja kõverik nagu jalgrada. See tee kandis nimesilti "Jaani tee". Arvatavasti oli Sõjakooli aspirantide inseneriväe kompaniiülem kpt Jaan Soe selle tee ehitamisel tegev olnud. Kolm korda päevas tallasime seda teed mõlemas suunas ja varsti leidus meie hulgas keegi tark, kes selle tee ümber ristis "söögi ja sita rajaks" vastavalt tee kasutamise iseloomule. Selle uue nime all tundsime Jaani teed kogu laagris viibimise ajal.

Suurtükilaagrisse tulemise peamiseks põhjuseks oli suurtükitule juhtimine polügoonil, mis asus Valkla mõisa läheduses. Valkla mõis oli polügooni ülema mjr R. Lesseli ja polügooni meeskonna asukohaks. Kui kuivadel aastaaegadel kanarbik, põõsad jm laskmiste ajal süttisid ja põlema hakkasid, katkestati laskmine ja polügooni meeskond ruttas neid kustutama.

Et mitte unustada õpitud laskmisreegleid, ehitasime kpt V. Villemsoni juhatusel oma baraki lähedusse miniatuurse laskeplatsi, millele olid paranduste tegemiseks kaugused ja suunad märgitud. Lõhkemisi markeeris kriiditolm, mis pääses välja pika ja peenikese toru otsa kinnitatud kummipallist.

See oli väga primitiivne seadeldis, kuid seda oli odav ehitada ja see täitis oma otstarvet õppevahendina suurepäraselt.

Meie tulejuhtimisharjutused käisid pingeliselt iga päev. Oli teada, et enne laagri lõppu tuleb igal mehel polügoonil tõelist suurtükituld juhtida, mille edukusest olenes tema suurtükiväe laskeasjanduse hinne. Erilise treeningu osalisteks said pürotehnikaklassi õpilased, kes said tegeliku tulejuhtimiskogemuse esimest korda elus. Kuna Sv Tehnikakoolil ei olnud omal suurtükke, siis laenati neid suurtükiväegruppidelt, kes laagris viibisid. Esimestel laskmistel laenati rakendatud suurtükk laskemoona ja sidevahenditega. Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased täitsid patareiohvitseri, suurtükiülema, numbrite[41] ja sõitjate ning telefonistide kohustusi. Suurtükk asetati ettenähtud rajoonis tulepositsioonile, kontrolliti väiksemat tõstet, määrati kindlaks suurtüki asukoht kaardil ja see suunati asimuudile või märgile. Samuti oli nõue moondada suurtükk moondamisvõrgu abil. Sellel ajal, kui suurtükk laskepositsioonile asetati ja patareist vaatluspunkti telefonisidet veeti, valmistati vaatluspunktis panoraamvisandit, mida täiendati olulistele punktidele vaatlus- ja laskekauguse lisamisega.

Kui kõik eellaskmiseks vajalikud ettevalmistused olid lõpetatud, nimetas kpt V. Villemson esimese tulejuhi, määras sellele abiks laskeallohvitseri ja suurtükiväe inspektuuri laskmise kontroll-lehe pidaja. Viimane võttis stopperiga aega, et leida käsklusteks, vaatlusteks, suuna- ja kauguseparandusteks kulutatud aeg. Järgnevalt juhatati kätte märk maastikul ja kui tulejuht oli selle leidnud, ütles ta: "Märk käes." Sellel silmapilgul pani kontroll-lehe pidaja stopperi käima ja aeg hakkas jooksma. Stopper peatati, kui kõik vajalikud käsklused oli patareile edasi antud, välja arvatud käsklus "Tuld!". Enne selle edastamist kontrolliti julgeoleku mõttes laskeandmeid ja kui leiti, et need vastavad ülesandele, anti patareile edasi ka nimetatud käsklus. Edaspidine laskmine ja paranduste tegemine toimus tulejuhi käskluste järgi.

Kui eellaskmine oli lõppenud, järgnes käsklus "Patareiga paremalt!", mil laskmine katkestati ja loeti lõpetatuks. Normeeritud ei olnud mitte ainult aeg, vaid ka laskemoon. Iga ülearune sekund ja mürsk andsid miinuspunkte. Kui aga aega ja mürske säästeti, andis see plusspunkte.

Esimesed eellaskmised toimusid kahekülgse vaatlusega, mida on väga lihtne toimetada. Enamik järgnevatest eellaskmistest toimus ühekülgse vaatlusega. Põhiosa õpilastest kasutas laskmisel arvutuslükatit, millele kanti vaatlus- ja laskekauguste suhe ning millelt loeti kõik järgnevad suunaparandused. Imestasime, miks ei olnud arvutuslükati ametlikult suurtükiväes tulejuhtimisel kasutusel. See väike ja odav tööriist võimaldas täpsemat ja kiiremat käskluste andmist, mille abil said õpilased oma ülesandeid tulejuhtidena edukalt täita.

---

[41] Relva- (suurtüki-) meeskonna liikmed.

26. juunil 1939 saabus Tallinna Saksa maavägede kindralstaabi ülem suurtükiväekindral F. Halder, et teha vastukülaskäik Sõjavägede Staabi ülemale kindralleitnant N. Reegile. 27. juunil külastas kindral F. Halder koos kindralleitnant N. Reegiga Jägala suurtükiväelaagrit, kus nad jälgisid suurtükiväe laskeharjutusi. Sv Tehnikakool oli kõrgete külaliste saabumisest ja võimalikust külastamisest informeeritud. Kõik vajalikud ettevalmistused nende vastuvõtmiseks nii barakis kui ka suurtükiväe polügooni vaatluspunktis olid tehtud. Päev möödus vaikselt: kõrged külalised inspekteerisid teisi väeosi ja mitte Sv Tehnikakooli.

Laskmised polügoonil toimusid umbes kaks või kolm korda nädalas. Pärast seda kui õpilased olid suurtüki laskeharjutustel erinevaid ülesandeid täitnud, avanes kõikidel õpilastel võimalus vaatluspunktis viibida, laskmisi jälgida ning õpiseid koguda.

Laskmine pidi toimuma lööksütikuga granaadiga, kuid teadsime ka, et üks laskmine oli ette nähtud šrapnelliga. Tule juhtimine šrapnelliga laskmisel on natuke keerulisem ja paljudele oli see ebameeldivaks ajude pingutuseks. Granaadiga laskmisel peab parandusi tegema kauguses ja suunas. Šrapnelliga laskmisel lisandub sellele lõhkemiskõrguste mõõtmine. Kõiki nelja suurtükki tuleb samaaegselt kontrollida, et lõhkemised toimuksid võrdsete vahedega. Keegi ei teadnud, kellele šrapnelli laskmine määratakse. Selle äreva õhkkonna lahendas enne laskmiste algust lpn V. Orav, kes võttis vabatahtlikult selle laskmise oma ülesandeks, öeldes, et ta pole veel kunagi šrapnelliga lasknud. On vana tõde, et kui keegi teeb midagi huviga, siis võib kindel olla, et see saab ka hästi tehtud. Lpn J. Jaaguse arvates oli lpn V. Orav kõige parem tulejuht.

Kõige paremaks tulejuhiks osutus punktide järgi pürotehnikaklassi õpilane ja kõikide käsirelvade meistriklassi laskur lpn J. Priikask. Nende ridade kirjutaja oli lpn J. Priikase laskeallohvitseriks: pani kirja kogu teabe laskeandmete ettevalmistamisel ja käsklused eellaskmisel ning toimetas samal ajal vaatlust. Määratud sihtmärgiks oli kuulipildujapesa. Esimene väljalastud mürsk oli otsetabamus ja see hävitas sihtmärgi täielikult. Lpn J. Priikask ei olnud niisuguseks juhtumiks ette valmistatud ning sattus segadusse. Seda märkas tema laskeallohvitser, kes kirjutas lehele: "Seis! Seaded märkida! Ülesanne täidetud ja märk hävitatud." Seda kordas lpn J. Priikask valju häälega. Säästetud olid mitmed mürsud ja sekundid, mis andis põhjust edasisele pidutsemisele laagri ohvitseride kasiinos.

Ühel laupäevaõhtul läks lpn J. Jaagus ohvitseride kasiinosse, et seal pärast edukalt sooritatud suurtüki laskeharjutuste täitmist oma närvipingest vabaneda. Seal kohtas ta oma vana tuttavat ltn Ants Veierit, kes oli hea viiulimeister ja kokteilide segaja ning teenis 2. suurtükiväegruppis Rakveres. Ltn A. Veier segas oma kuulsaks saanud "suurtükiväelase jooki", mis oli segatud Saku õllevabriku tumedast õllest ja mõdust. Vajaliku alkoholiprot-

sendi saavutamiseks lisas ta head prantsuse konjakit ja maitseks aromaatset Jamaika rummi. Lisatud jäätükid hoidsid joogi jaheda ja seda joodi mõnuledes läbi pika kõrre. Seda hästi lõhnavat ja maitsvat jooki, mida oli eriti sobiv juua suvisel ajal, jõid mõlemad sõbrad ja kui see otsa sai, segati uued joogid teistsuguste retseptide järgi. Hea tuju kestis nendel öö läbi ja alles pärast kesköödsaabus lpn J. Jaagus lauluga barakki tagasi.

Päike oli juba kõrgel, kui lpn J. Jaagus ärkas ega suutnud aru saada, kus ta on. Koolivennad seletasid temale läbisegi, et juba ammu oli aeg üles tõusta ja et nüüd tuleb tal kohe oma voodist lahkuda. Pikkamisi katsus ta tõusta, kuid vajus kohe voodisse tagasi, kurtes, et kogu ta keha valutab ja et ta pea on nagu pindu täis. Üks kaasõpilastest katsus tema otsaesist ja tegi kindlaks, et see oli väga kuum. Keegi teine arvas, et seda peab siis jahutama väljas pumbakaevu all. Kohe oli tosin käsi tema kallal, tõstsid ta voodist ja kandsid ukse poole. J. Jaagus katsus küll vastu rabeleda, kuid pidi siiski teiste ülemvõimule alistuma. Ta kanti öösärgis uksest välja, trepist alla ja pumbakaevu toru juurde. Paar meest hakkas hoogsalt vett pumpama. Kohinal tuli jääkülma vett temale kaela ja kui ta oli läbimärjaks saanud, siis lasti ta vabaks. Ega teisedki kuivaks jäänud: vett pumbati nii palju, et isegi pumpajad olid märjad. Kära pumbakaevu juures segunes ümberringi seisjate naeruga. Sellest naerust käis üle naiste hele kilkamine, mis tuli naaberbaraki poolt. Selles elasid allohvitserid oma naistega ja need olid arvatavasti kära peale välja jooksnud, et näha, mida seal muidu nii vaiksel pühapäevasel hommikul tehakse. Kui nad nägid, et kedagi pumbakaevu all kastetakse, naersid nad end kõveraks. Lahti pääsenult jooksis lpn J. Jaagus kiiresti barakki, veerada taga.

Järgmisel päeval, s.o esmaspäeval, enne õppetöö algust tegi kpt V. Villemson üldise noomituse, nimetamata kedagi nime pidi. Ta ütles, et laupäeval kasiinos olevat üks lipnik sõbralikku juttu ajades oma käe ühe kõrgema auastme ohvitseri õlale pannud, mis ei ole seltskondlikult sünnis tegu, ja hoiatas, et tulevikus ei tohi niisugust käitumist esineda. Meeldetuletus oli määratud lpn J. Jaagusele ja selle esitamise viis kinnitas sügava sõpruse olemasolu, mis valitses kpt V. Villemsoni ja tema õpilaste vahel.

Reedeks, 13. juuliks olid kõik õppekavas ettenähtud suurtükiväe laskeharjutused edukalt täidetud. Hommikul pakkisime kokku oma isiklikud esemed ja laadisime need koos kaasavõetud riigivaraga veokile. Keskpäevaks jõudsime Tondile, kus kooliülem kol-ltn A. Simson tervitas meid Jägala suurtükiväelaagrist tagasisaabumise puhul. Ta ütles, et laupäevaks ei ole õppuseid kavandatud ja et võime seda päeva kasutada oma äranägemise ja soovide järgi. Esmaspäeval pidime tegema ettevalmistusi, et teisipäeva, l7. juulil varahommikul olla valmis õppevälisõiduks 2. ja 3. diviisi piirkonda. Lähemaid juhiseid võisime lugeda auditooriumi teadetetahvlilt.

17. juuli varahommikul asusime meid ootavatele omnibussidele. Kooliülem, käsundusohvitser ja käsirelvaklassi ülem koos oma klassi õpilastega asusid esimesse omnibussi ning suurtüki- ja pürotehnikaklassi ülemad koos oma õpilastega täitsid teise omnibussi. Paide linnast läbi sõites tehti pikem peatus Põltsamaal, kus tutvuti muinsuskaitse all oleva ja päris heas korras lossiga. Loss olid väga huvitav ehitis arvukate ruumidega, millel olid kipsist ornamendid ja laekaunistused. Kohapealne turistide juht, umbes 60-aastane mees, oli väga voolava jutu ja mahlaka väljendusega ning oskas oma selgitusi huvitavaks teha. Lossipargis oli näha lillepeenraid, hoolitsetud jalutusteid ja parki kaunistavaid kujusid. Ühele naisekujule püüdis lpn J. Ristikivi oma igavesti kestvat armastust avaldada, kuid kahjuks jäi kivist kuju külmaks, isegi lõuaalused kõdistused ei pannud teda naeratama.

Nüüd oli meil võimalus möödunud semestril Vabadussõja loengutes omandatut demonstreerida. Pärast kaardil orienteerumist kandis igas peatuses üks kooliülema määratud õpilane ette võitluste käigu selles rajoonis.

Põltsamaal viibides tutvusime Vabadussõja ajal Tartu alt taandunud vägede kaitsepositsioonidega, kus peatasid Tartumaa kaitsepataljon Põltsamaal ja 2. polk Aidus kõik vaenlase pealetungid. Aidus tutvusime 4. jaanuari 1919. a lahingukäiguga, kus 2. polgul oli edu, kuid vastast ei jälitatud.

Tartusse jõudnud, tutvusime selle vabastamise käiguga 14. jaanuaril 1919. a, mis sai võimalikuks Soomusrongide ja Tartumaa kaitsepataljoni koostöö tulemusel. Pärast õhtusööki Kuperjanovi partisanide pataljonis, kus kanti hoolt meie toitlustamise ja öömaja eest, tutvusime linnaga ja selle tütarlastega ning tegime väikese jalutuskäigu Toomemäele.

Öö pataljoni kasarmus möödus võitlusega "punaarmee", s.o ründavate lutikate vastu. Kandes raskeid kaotusi, raugesid nende rünnakud hommikuks, mis võimaldas mõne tunni rahulikku und.

Järgmisel hommikul pärast einet jätkus sõit Tartu tähetorni juurde, kus meile anti ülevaade tähetorni sisustusest ja selle tööst.

Võtnud suuna Võru peale ja läbinud Otepää, tegime peatuse Suure Munamäe jalamil. Ronisime mäe tippu, mis nõudis jalgadelt päris tugevat tööd. Vaatetorni ronimisel väsisid jalad täiesti, kuid vaade, mis avanes ümbruskonnale, oli võrratu. Tulid meelde lauliku sõnad, kes hüüdis: "Ilus oled, isamaa!"

Ekskursioon Lõuna-Eestis 1939. a suvel

Võru linna lõunapoolsel küljel tutvusime lahinguväljaga, kus Ratsapolk ja Viljandi kaitsepataljon lõid tagasi vaenlase korduvad edasitungikatsed. Sealt alustasid 23. märtsil 1919. a vastupealetungi Tallinna ja Tartu kaitsepataljon, toetatuna 3. raskesuurtükiväe divisjonist, ja vaenlane sunniti taganema.

Toitlustamine ja ööbimine Võrus oli korraldatud 7. jalaväerügemendi poolt Taara kasarmutes.

Järgmisel päeval, 19. juulil sõitsime Petserisse. See linn vabastati 29. märtsil 1919 vaenlasest soomusrongide nr l ja nr 2 dessantide poolt. Vaenlane avaldas nõrka vastupanu ja jättis põgenedes maha rikkalikult sõjavarustust ning laskemoona.

Petseris viibides külastasime selle tuntumat vaatamisväärsust – mungakloostrit – koos selle maa-aluste käikudega, mille seintesse oli maetud kloostri elanikke. Kuiva õhu ja püsiva temperatuuri tõttu ei olnud käikudes tunda mingisugust laiba kõdunemise lõhna. Külaskäik jättis kõikidele sügava mulje.

Petserist jätkus sõit ida suunas. Irboskasse jõudes tutvusime sealsete lahinguväljadega, kus võitlesid 7. jalaväepolgu üksused. Üks 7. jalaväerügemendi ohvitser andis sündmuste käigust selgitava ülevaate. Irboska juures asuvalt kõrgendikult võis näha Nõukogude Liidu maa-alasid, kaasa arvatud silmapiiril asuvat Pihkva linna.

Olime Nõukogude piiri lähedal, mille pärast otsustati seda vaadata. Nõukogude poolel oli samasugune traataed, vaatetornid ja ülesküntud maa traataia taga, nagu seda nägime eelmisel suvel Narva juures.

Kui olime Optjoki jõe juures Vašina Gorale jõunud, andis sama ohvitser meile ülevaate seal asetleidnud võitlustest, kus 7. jalaväepolk tõrjus rasketes lahingutes tagasi vaenlase rünnakud aprillis ja mais 1919. Oli väga kuum ilm, mistõttu üritasid mitmed suplust jões. Suplus oli väga lühike, kuna vesi oli rohkete allikate tõttu külm. Vaatamisväärsusi oli Petseris palju, millest tulenevalt peatusime seal kaks päeva.

Lääne suunas tagasi sõites tegime peatuse Vastseliinas, kus Soome Põhja Poegade rügemendi üksused vallutasid 14. märtsil 1919 Vastseliina mõisa ja jätkasid sealt edasitungi Pankevitsa suunas.

Vastseliina varemete juures andis lpn H. Kubja sisuka ajaloolise ülevaate selle lossi minevikust.

Vastseliinast sõitsime lõuna pool asuvale Bor Belkova lahinguväljale, kus kuulsime ettekannet ühelt kaptenilt, kes oli seal Vabadussõja ajal võidelnud. Maastik oli metsarikas ja maapind liivane. Võitlused olid olnud ägedad ja lahingu kriitilisel momendil sai raskelt haavata ühe raskekuulipilduja sihtur. Laadur võttis üle tema kohustused ja nii suudeti peatada pealetungiv vaenlane, kes kandis suuri kaotusi.

Olime Läti piiri ligidal, mille tõttu otsustati külastada lähemat piiripunkti. Ei näinud seal traataeda, vaatlustorne ega ka üles küntud maad. Selle asemel olid seal risti üle tee tõkkepuud ja mõlemal pool piiri värske värviga kaetud nägusad majakesed piiripunkti meeskonnale. Kohalikud elanikud olid varustatud eritõenditega, mis võimaldas neil vastavalt vajadustele piiri ületada.

Läti piiripunktist sõitsime Rõugesse, kus Tallinna ja Tartu kaitsepataljon olid kuppelmaastikul pidanud raskeid lahinguid. Märtsis ja aprillis 1919 vahetas Rõuge mitu korda omanikku. 23. aprillil 1919. a alustatud pealetungil sunniti vaenlane taganema ja teda jälitati. Kõik edaspidised vaenlase pealetungid Rõugest lõuna pool luhtusid.

Samas tegime peatuse 8.–11. sajandi muinaslinnusel, mis asus Rõuge ürgoru ja viimasesse põhja poolt suubuva järsunõlvalise Ööbikuoru vahelisel kõrgel kaldapervel. Sealt otse lõuna suunas asus Liinjärv (Linnajärv), mille nimi oli tuletatud kaldapervel olevast linnamäest. Linnus oli olnud väike, ent looduslikult hästi kaitstud: vallide ja kraavide asukohad olid selgesti nähtavad. Linnuse piirkond oli võsastunud ja räägiti, et on kavatsetud seda taastama hakata.

Rõugest lahkudes sõitsime läbi Valga 15 kilomeetrit põhja poole Paju lahinguväljale. 31. jaanuaril 1919. a ründas Tartumaa partisanide pataljon ltn Kuperjanovi juhtimisel vaenlast otse üle lageda välja. Kuperjanov sai seejuures surmavalt haavata. Soome Põhja Poegade üksuste abiga tungiti kõrgen-

dikul asuvasse mõisa ja lähivõitluses murti vaenlase vastupanu. Paju mõisa vallutamine võimaldas järgmisel päeval vabastada Valga.

Paju mõisa väljal oli püramiiditaoline muldkeha, mis oli ümbruskonna talupidajate poolt vabatahtlikus korras kokku veetud ning millest pidi saama alus, kuhu kavatseti püstitada Paju lahingu mälestussammas.

Valgas ööbisime 3. üksik-jalaväepataljonis.

Järgmise päeva, 22. juuli hommikul sõitsime Karksi ja Kärstna rajooni, kus Vabadussõja ajal tegutses 3. jalaväepolk. Langenud kangelastele oli Karksis püstitatud lihtne, kuid ilus tsemendist valatud mälestussammas, mis oli neljatahuline ja mille külgedel olid pronksist reljeefid võitlevate sõduritega.

Meie järgmine peatus oli riigi piimatööstuses Õisus. Siin tutvustati meile piima töötlemist alates koorelahutamisest ja lõpetades või ning juustu valmistamisega. Viimaseid oli umbes paarkümmend eri sorti. Kõik valmistati suure hoole ja armastusega, kuna suurem osa toodangust eksporditi Saksa- ja Inglismaale, kus see võistles edukalt Taani kvaliteetsete karjasaadustega ja aitas tasakaalustada riigieelarvet.

Pärast ringkäiku tööstuses paluti meid väiksele lihtsale einele. Vabandati, et neil ei olevat parajasti võimalik midagi paremat pakkuda, kuna mitmed töötajad olevat puhkusele lubatud. Oli kaetud Rootsi laud: piim, või, mitut sorti leiba, saia ja juustu – vist kõiki sorte, mida tööstus tootis. Igaüks valmistas võileibu oma maitse järgi. Oli hea võimalus kõiki juustusorte maitsta ja võrrelda. Kõik saadused olid hea puhta maitsega ja nii kujunes see eine üheks huvitavamaks tervel õppevälisõidul. Kui ruumist lahkudes tagasi vaatasime, jättis see väga masendava mulje. Mitmes kohas laudadel oli näha pooleldi söödud võileibu ja neid võis isegi laudade alt ning põrandalt leida. See jättis meist kindlasti halva mulje.

Õhtuks jõudsime Pärnusse, kus ööbisime 6. üksik-jalaväepataljonis. Pärnu oli kaksikute lpn Edgar ja Ervin Reiksaare kodulinn, kes jagasid lahkelt linna kohta igasugust informatsiooni. Pärast õhtusööki läksime linnaga tutvumiseks jalutama ja randa lainete kohinat kuulama.

23. juuli hommikul alustasime Türi kaudu tagasisõitu, mille käigus tegime peatuse, et tutvuda Riigi Ringhäälingu saatejaamaga. Kõik ehitised ja sisseseaded olid uued. Sügava mulje jättis kõrge saatejaamamast.

Sama päeva õhtupoolikul jõudsime kooli tagasi rikkalike mälestustega ja teadmistega oma isade maast ja selle ajaloost. Õppevälisõidul veedetud päevad avardasid igaühe silmaringi ja süvendasid armastust oma rahva ja kodumaa vastu, sest igal pool, kus me nende päevade jooksul peatusime, võeti meid sooja südamega vastu.

Nende mõtete ja tunnetega asusime puhkusele, mis algas 23. juulil ja kestis 31. augustini 1939. a.

Ekskursioon Lõuna-Eestis 1939. a suvel. Õpilased Türil Ringhhäälingu saatejaamas

3.5. IV õppeaasta 1939/40

VII semester 1939. a sügisel

Meie suvepuhkusel viibimise ajal leidis Moskvas aset poliitiline kauplemine Lääne-Euroopa riikide esindajate ja Nõukogude Liidu vahel, millest ajalehed tõid igal päeval uut informatsiooni ja pikki kirjeldusi. Kõikidele üllatuseks sõlmis 23. augustil 1939 Nõukogude Liit Saksamaaga, kes aastaid tagasi tunnistas kommunismi oma suurimaks vaenlaseks, mittekallaletungi ja sõpruse lepingu ning läänеriikide esindajad pidid tulemusteta koju sõitma. Paistis, et Saksamaa pakkus rohkem kui teised, kuid mida ja kelle arvel?

Viimane õppeaasta algas laupäeval, l. septembril 1939 piduliku lõunasöögiga SÜÕ ohvitseride kasiinos, millest II kursus koos juhtkonnaga täies koosseisus osa võttis. Aukülalistena osalesid SÜÕ ülem kol K. Laurits ja inseneriväe inspektor kol A. Normak kui Sv Tehnikakooli II ja III kursuse formeerija ja endine ülem. Nii lõunasöögi ajal kui ka pärast seda oli peamiseks kõneaineks Saksamaa ja Poola vahel sõja puhkemine sama päeva hommikul. Kol A. Normak rääkis oma muljetest, mida ta oli umbes poole aasta jooksul kogunud Hispaanias ja Prantsusmaal olles. Õpilastest olid jällegi mitmed eelmiste aastate eeskujul sõjaväe puhkekodusid kasutanud. Erandiks

oli lpn V. Orav, kes oli kolm augustinädalat Soomes ringsõidul viibinud. Tallinna-Helsingi laeval oli ta Soome jõudnud ja pärast Helsingiga tutvumist rongil Viiburisse sõitnud. Viiburis oli ta tähele pannud suurt reservväelaste kogunemist. Ta oli peatunud Imatral, Savonlinnas, Punkaharjul, Jyväsküläs ja Tamperes, kus elu oli sellel ajal normaalne ja soomlased väga armsad ja külalislahked, nimetades teda "Viron poikaks" ja "Pätsin poikaks".

Pidulik lõunasöök lõppes alles hilistel õhtutundidel kol K. Lauritsa heade soovidega.

Õppetöö algas esmaspäeval, 3. septembril. Õppekavas esinesid järgmised õppeained.

Kolonel A. Normak, kolonel K. Laurits ja kolonelleitnant A. Simson 1. septembril 1939 Tondil

a. Sõjatehnilised õppeained

1. *Tulejuhtimis- ja vaatlusabinõud, mjr E. Tiivel, dipl ins, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema abi relvastuse alal.*
2. *Suurtükkide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.*
3. *Tankitõrje- ja saaterelvade materiaalosa, ltn A. Lumiste Rahumäe relvatöökodadest.*
4. *Praktilised tööd laskemoona valmistamises, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade juhataja; kpt L. Rannit, pürotehnikaklassi ülem.*

b. Kutseohvitseri õppeained

5. Gaasiasjandus, adm mjr D. Buxhoevden, cand. chem., *õppeasutuste lektor.*
6. Ratsaväetaktika, mjr H. Onni, VR II/3, K. S. dipl., Harju sõjaväeringkonna I jaoskonna ülem ja õppeasutuste lektor.
7. Sideasjandus, kpt V. Issako, elektrotehnikaklassi ülem ja SÜÕ lektor.
8. Suuskratturite asjandus, ltn V. Kümnik, Sõjakooli suuskratturite rühmaülem.
9. Vooriteenistus, kol Ed. Putmaker, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülema I abi.
10. Sõjaväe psühholoogia ja pedagoogika, kol K. Laurits, VR II/2, 3, K. S. dipl., SÜÕ ülem.
11. Jalaväe laskeasjandus, klassiülemad.
12. Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ lektorid.
13. Ratsasõit, mjr R. Hindpere, õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instr; ltn N. Keskküla, õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.
14. Vene keel, res mjr P. Kulasalu.
15. Saksa keel, dr Graf.
16. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.

Õppeainete sisukirjeldused

1. Tulejuhtimis- ja vaatlusabinõud kõikide klasside õpilastele

Konstruktsioon, optika ja kiirte käik:
- *maapikksilm;*
- *binokkel;*
- *ühemeetrise baasiga kaugusmõõtja;*
- *stereoskoopiline kaugusmõõtja.*

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele:
- *suurtüki nurgamõõtja ja*
- *bussool (64 000 jaotusega).*

2. Suurtükkide materiaalosa – eelmise semestri järg

3. Tankitõrje- ja saaterelvade materiaalosa käsirelvaklassi õpilastele

Konstruktsiooni ja osade koostöö tundmaõppimine:
- *37 mm Rheinmetalli tankitõrjekahur ja*
- *81 mm Stockesi-Brandti granaadiheitja.*

4. Praktilised tööd laskemoona valmistamises – eelmise semestri järg

5. Gaasiasjandus kõikide klasside õpilastele
Sõjagaasi kasutamine Esimeses maailmasõjas ja selle mõju lahingute käigule. Kasutuses olevate sõjagaaside liigitamine omaduste järgi. Sõjagaasi levitamise moodused. Gaasikaitsevahendid. Gaasitorbikute liigid, nende ehitus ja kasutamine. Gaasitatud maa-ala ohutuks muutmine ja degaseerimise varustus. Gaasikaitse ülikonnad. Gaasikaitse korraldamine kompanii, pataljoni ja rügemendi ulatuses. Gaasikaitse varjendid.

6. Ratsaväetaktika kõikide klasside õpilastele
Ratsaväe arengu ülevaade ja selle osatähtsuse vähenemine Esimeses maailmasõjas. Ratsavägi kui kiiresti liikuv üksus. Ratsaüksuste kasutamine vaatluses ja luures ning kinnisel maastikul. Ratsaüksuste kasutamine põgeneva vastase jälitamisel ja tagala ründamisel. Jalastunud ratsavägi.

7. Sideasjandus kõikide klasside õpilastele
Side tähtsus kõikide väeliikide ja väeosade tegevuste koostööl. Helklamp ja morsetähestik. Induktor- ja summertelefoniaparaatide, kommutaatorite, telefonide ja -liini materiaalosa. Aparaatide elektrilised töötamisprintsiibid, esinevad rikked, nende leidmine ja kõrvaldamine. Välikaabel ja kaablirullid. Kaabliühenduste tegemine. Isoleermaterjalid. Raadioside. VEF-i (Riias) valmistatud käsigeneraatoriga käivitatud seljas kantav raadiosaatja-vastuvõtja kasutamine. Kõnedistsipliin.

Loengut täiendasid praktilised tööd ja harjutused klassis ja maastikul.

8. Suuskratturite asjandus kõikide klasside õpilastele
Suusk kui jalaväeüksuse liikumisvahend talvisel maastikul. Automaatrelvade ja laskemoonaveo kelgud ja künad. Jalgratas kui jalaväeüksuse liikumisvahend suvistel teedel. Automaatrelvade ja laskemoonaveo erijalgrattad. Suuskratturüksuste kasutamine luures.

9. Vooriteenistus[42] kõikide klasside õpilastele
Ajalooline ülevaade. Sõjaväe kõikide nõudmiste rahuldamine kohapeal olevate vahenditega. Louis XIV magasinid sõjaväe varustamiseks. Napoleon I loodud varustusdepoode organisatsioon. Kesklaod. Diviiside intendantuurid ja varustuslaod. Väeosade varustamine:
– *relvastuse ja laskemoonaga;*
– *toitainetega;*
– *kehakatte ja jalanõudega;*
– *hobusemoonaga;*

[42] Tänapäeval *tagalateenistus* või *logistika*. Varasemas kasutuses kohtab samatähenduslikena veel termineid *seljategune teenistus* ja *hooldusteenistus*.

– *transpordivahendite kütte ja määrdeõlidega.*
Vedude korraldamine raudteedel, mootor- ja hobuveokitega. Rekvisitsioonid ja küüthobused. Rügemendi, pataljoni ja kompanii laskemoonapunktid, toitainete laod, välikköögid jne.

10. Sõjapsühholoogia ja -pedagoogika kõikide klasside õpilastele
Sõjapsühholoogia tundides käsitleti hariduse ja kasvatuse mõju iseloomu kujundamisel.

Massiinimene ja individualist. Eestlase põhilised iseloomujooned. Teadlik ja hirmudistsipliin. Üksikvõitleja. Võitlusmoraal ja moraali mõjutavad tegurid. Sõjapropaganda. Kuulduste levitamine raadio ja lendlehtede abil. Surmakartus, hirm ja paanika.

Meeles on Napoleon I kaks ütlust: "Moraal suhtub relvajõusse nii, kui kolm suhtub ühesse" ja "Relvad julgete võitlejateta on kasutud, kuid nii on ka vapramad üksused, kui nad ei oma mõjuvaid relvi, et oma võitlusmoraali kaitsta".

Sõjapsühholoogia tundides esines paaril korral külalislektorina kol A. Jaakson, VR I/3, K. S. dipl., kes oskas hea kõnemehena kuulajate silmade ette maalida oma elamusi Esimese maailmasõja ja Vabadussõja lahingutest, analüüsides nende lahingute psühholoogilist mõju sõduritele.

Pedagoogikas käsitleti kasvatamise ja õpetamise meetodeid, loengu ülesehitust (sissejuhatav osa, teema käsitlemine ja kokkuvõte). Õpilased pidid kpt V. Villemsoni määramisel etteantud sõjalisel või poliitilisel teemal poole tunni pikkuse kõne ette valmistama ja ette kandma. Ettekande lõpul esitasid kaks määratud kaasõpilast oponentidena lisaküsimusi ja arvustasid ettekannet.

11. Jalaväe laskeasjandus – eelmise semestri järg

12. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

13. Ratsasõit suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele – eelmise semestri järg

14. Vene keel – eelmise semestri järg
Semestri lõpul korraldati katsed. Paremate tulemustega õpilased said I või II järgu tõlkideks.

15. Saksa keel – eelmise semestri järg
Semestri lõpul korraldati katsed. Paremate tulemustega õpilased said I või II järgu tõlkideks.

16. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg
Õppeaasta algas äreva teatega puhkenud sõjast ning kui Prantsusmaa ja Inglismaa Saksamaale sõja kuulutanud olid, oli arvata, et sellest kujuneb Teine

maailmasõda. Iga päev, kui hommikupoolsed loengud olid lõppenud, ruttasime lugemistuppa, et enne söögirivisse asumist pilk ajalehtedesse heita ja värskeid uudiseid lugeda. 21. septembriks 1939 oli sõda lõppenud – Saksamaa vallutas 30-miljonilise rahva kolme nädalaga.[43]

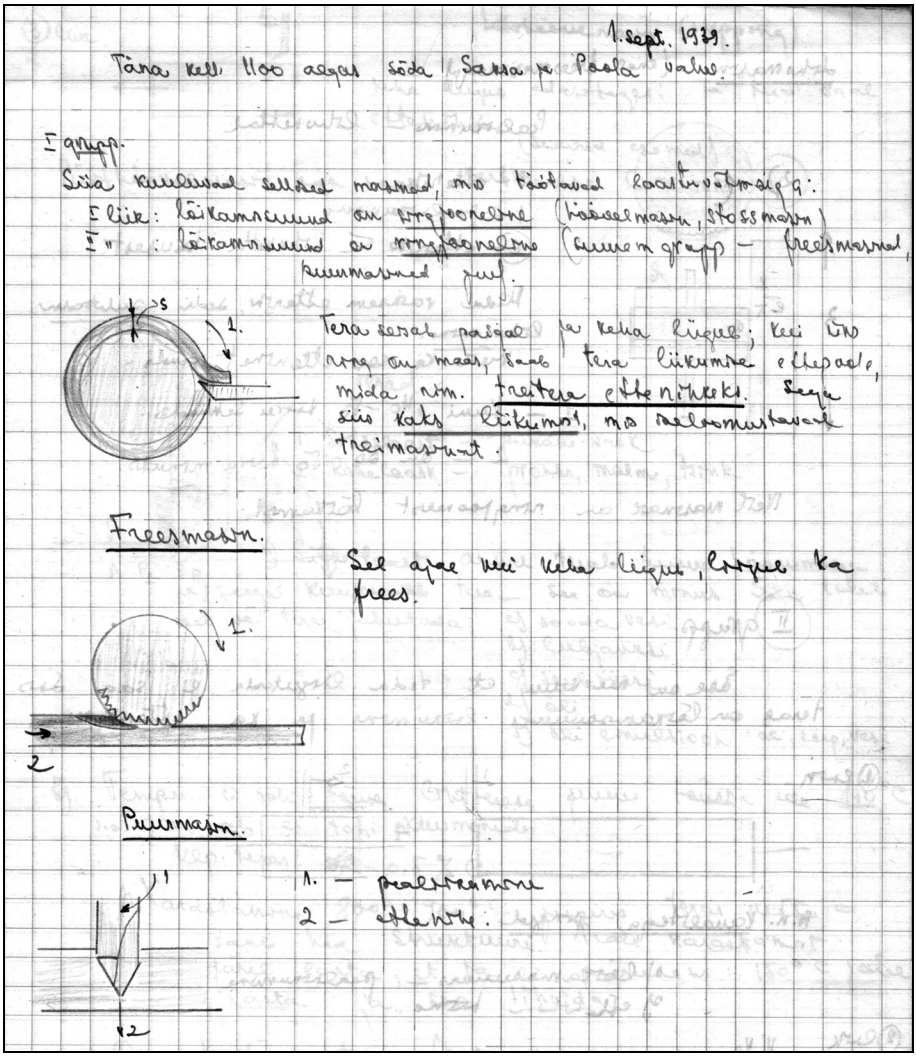

Väljavõte lipnik E. Tulviste *tööstusmasinate* konspektist 1. septembril 1939. Lehekülje algul kirje: „Täna kell 1100 algas sõda Saksa ja Poola vahel."

[43] Mõeldakse Poolat vallutamist Saksamaa ja Nõukogude vägede poolt 1939. a septembris.

Kui septembrikuu keskpaigal avaldati ajalehtedes teade Poola allveelaeva Orzel Tallinna sadamasse saabumisest ja selle meeskonna interneerimisest, siis tundsime neile kaasa. Mõne päeva möödudes lugesime ajalehest, et interneeritud allveelaev põgenes sadamast ööpimeduses rannapatareide tule all, ning tundsime oma südame põhjas sellest rõõmu. Meie rõõm oli aga üürike.

Vist 24. septembril kehtestati õppeasutuses häireseisukord ja keegi ei teadnud selle tõelist põhjust. Kõikidel oli keelatud kooli piirkonnast lahkumine ja väeosadest Sv Tehnikakooli juurde lähetatud kuuel kutseohvitseril kästi ööbida koolis nendele valmistatud asemetel. Umbes nädala pärast tühistati häireseisukord ja siis selgus ka selle põhjus. Suur idanaaber nõudis meie väikeselt riigilt oma julgeoleku kindlustamiseks sõjalisi baase ja temale need ka anti. 10. oktoobriks 1939 olid kõik kolm Balti riiki Nõukogude Liiduga vastastikuse abistamise lepingutele alla kirjutanud ja kuradile oma sõrme andnud.

Edasine õppetöö toimus ärevas meeleolus. Selle õppeaasta algusest peale hakkasid õpilased osa võtma Tallinna garnisoni vahiteenistusest, olles vahtkonnaülemateks Toompea ning Kadrioru lossis ja Kose-Lükatil, kus asus president K. Pätsi talu. Kõige raskem nendest vahtkondadest oli teenistus Toompea lossis kolonel E. Kanepi tõttu, kes oli seal komandandiks. Kui vahiparaadi ajal ei antud tema märgitud sillutiskivil kindlat käsklust ja ei tehtud vastavat pööret või mõõgavõtet, lasi ta vahtkonnal tagasi minna ja uuesti alustada.

Septembris või oktoobris 1939 täitsime jällegi Eesti Laskurliidu klassikatseid väikekaliibrisest püssist ja sõjapüstolist laskmises.

Oktoobrikuu teisel poolel 1939 hakkasid Nõukogude Liidust saabuma pikad kaubarongid, mis olid täidetud lahinguvarustuse ja punaarmeelastega. Neid ronge nähes oli tunne, nagu ei jätkuks enam õhku hingamiseks. Kui 30. novembril 1939 tungis Nõukogude Liit kallale Soomele ja kui ta pommituslennukid tõusid õhku meie lennuväljadelt, siis tekitas see viha. Populaarseks kujunes Soome raadiosaadete kuulamine, mille kaudu anti edasi rindeteateid. Esialgsed uudised olid head. Hoolimata ülekaalukatest jõududest olid venelaste pealetungid peaaegu kõikjal peatatud või suurte kaotustega tagasi löödud.

Detsembris 1939 võttis Sv Tehnikakool jalaväekompaniina osa Tallinna garnisoni kahepäevastest talvemanöövritest Saku-Lehmja rajoonis, kuhu liiguti suuskadel täies lahinguvarustuses. Nagu varasematel manöövritel, nii olid nüüdki käsirelvaklassi õpilased jupijumalateks ja teisteks võimukandjateks. Teid kasutades liikusime suuskadel manöövrite rajooni ja võtsime enda alla meile määratud rindelõigu. Päevane tegevus lõppes luurega, millele järgnes öökorteritesse asumine, valvepostide väljapanemine ja sooja supi söömine, mida kursuse vanem lpn A. Aarna supikatlal istudes kohale toimetas. Ööbisime Lehmja mõisa moonakamajades, mis kuulusid Tallinna linnale. Olime

üllatatud, kui nägime, et inimesed elasid elamutes, millel puudusid laudpõrandad. Nende aset täitsid paekiviplaadid, mida kasutati linnas kõnniteede sillutamiseks. Kui rakmed olid ära võetud ja kõht sooja suppi täis söödud, vaadati kohad seina ääres, et põrandale magama heita. Meeste arvu kohta oli ruum liiga väike, mille tõttu läks see soojaks ja umbseks. Ei möödunud palju aega, kui ruumi täitis magavate meeste norskamine. Läbi une oli tunda värske ja külma õhu sissevoolu läbi ukse.

Oli valvepostide vahetus ja lpn J. Jaagus läks välja oma kohuseid täitma. Talveöö vaikuses valvepostil olles mõtles ta käimasolevatele manöövritele, kus temal ja teistel eri väeliigi ettevalmistuse saanutel tuli jällegi jalaväelaste-reameestena tegutseda. Mõtted rändasid tal ringi ja jäid peatuma ühele teisele manöövrile, millest oli rohkem kui neli aastat möödunud. Tol ajal oli ta koos lpn V. Oravaga kordusõppustel 9. (reserv-) suurtükiväegrupis. Grupp liikus rännakukorras Rakverest põhja suunas Kunda ja Toolse rajooni, et rannakaitseks Soome lahe kaldal positsioonile asuda. Umbes poolel rännakuteel toodi temale grupiülemalt major Margistelt (Markevitšilt) teade, et patareiülem ltn Vimson on langenud ja et lpn J. Jaagus on nüüd 3. kergehaubitsa patarei ülem. See oli temale suureks üllatuseks ja ta ei osanud aimata, et kordusõppustel mängitakse niisugust mängu. Saanud grupiülemalt olukorra kohta lisaandmeid, liikus ta oma patareiga tulepositsioonidele. Tehes ühe rühmaülemaga, kes nüüd täitis patareiohvitseri kohuseid, tulepositsiooni luuret, märkis ta ära algsuurtüki asukoha ja andis patareile algsuuna. Sidevanemale antud korraldustes määras ta telefoni keskjaama asukohta ja käskis sealt luua side patarei ja eelikute positsiooniga, vaatluspunkti ja grupiga. Kui vaatluspunkt oli sisse seatud ja telefoniside kõikide punktide vahel loodud, teatas ta grupiülemale, et patarei on laskevalmis. Grupiülem juhatas talle telefoni teel kätte meres asuva sihtmärgi ja pärast eellaskmist oli patarei lahinguvalmis.

Kui kõik patareid olid oma õppelaskmise lõpetanud, seati grupp rännakukorda, et Kunda jaama liikuda, kus laaditi grupp rongile. Vahepeal oli õhtu kätte jõudnud ja ilm hakkas pimenema. Laadimistöid tuli teha peaaegu käsikaudu, kuna ei olnud lubatud kasutada mingisuguseid valgusallikaid, isegi raudteejaama valgustavad valgustuspunktid olid kustutatud. Suurtükkide veoks oli kolmandale patareile ette antud platvorm vajalikust väiksem, mistõttu ei olnud võimalik suurtükke määrustiku järgi peale veeretada. Meeskond, kes oli väga innukalt oma ülesandeid täitmas, pani käed külge ja tõstis suurtükid oma kohale ning kindlustas need puust klotsidega abil platvormi külge. Ka talupidajatelt kordusõppuste tarvis saadud hobuste oli tegemist, sest nad tõrkusid kaubavagunisse minemast. Mõnele aitas kaertega meelitamine, aga oli ka neid, keda tuli tagant lükata. Rakverre sõiduks kulus umbes pool tundi. Seal tuli suurtükid platvormilt maha võtta, hobused ette rakendada, et neid 2. suurtükiväegruppi viia.

See ühepäevane suurtükiväeõppus andis juhtidele ja ka meeskonnale vajalikke õpiseid ja häid kogemusi.

Sv Tehnikakoolis viibides võtsid suurtükiklassi õpilased korraldatud manöövritest eranditult osa jalaväe reameestena – neile ei võimaldatud kordagi kutsealast tegutsemist. Tegutsedes jalaväe reameestena, ei omandatud manöövritel mingisuguseid kogemusi: tegevus oli nii lihtne, et ajude omamine muutus ülearuseks, millest tingituna mõtted käisid üht rada ja tegevus teist rada. Ainukese väärtusliku tegurina võiks märkida värskes õhus viibimist ja liikumist.

Lpn J. Jaagusse mõttejooksu katkestas järgmise vahetuse saabumine. Toauksest sisse astudes võttis teda vastu "läbitöötatud" õhu soe leitsak. Ta viivitas ukse sulgemisega, kuni üks magajatest, kes oli värske ja karge õhu peale üles ärganud, käratas: "Pane uks rutemini kinni või tahad meid kringliks külmetada!" Uks suleti ja vaikus valitses ruumis hommikuse äratuseni.

Hommikul algas vaenutegevus. Öö jooksul oli luure kindlaks teinud vastase üksuste eesliini ning alustati kallaletungi ettevalmistustega ja üksuste viimisega rünnaku lähtepositsioonidele.

Kiiresti suuskadel liueldes jõudis Sv Tehnikakooli "jalaväekompanii" temale määratud rünnakupositsioonile. End suuskadest vabastatud, asuti kohe vastast automaatrelvade tule toetusel ja hurraahüüete saatel ründama. Umbes 15 minuti jooksul oli vastane tema positsioonidelt välja löödud ja taandunud.

Manöövrite jälgimiseks olid vanemad juhid ja väeliikide inspektorid kõrgemale künkale kogunenud. Sv Tehnikakooli "jalaväekompanii" metsikud hurraahüüded ja rünnak olid jalaväeinspektori kolonel J. Siiri, K. S. dipl., tähelepanu köitnud ja ta juhtis sellele künkal olijate tähelepanu, öeldes: "Vaadake seda ründavat üksust, kui eeskujulikult see tegutseb!" Eeskujulikult rünnanud üksust saadeti välja selgitama käskjalg ja kui see tagasi tuli ja teatas, et tegemist on Sv Tehnikakooliga, siis oli jalaväeinspektori imestus suur.

Kui vaenutegevus oli lõppenud, kogunesid võitlevad pooled manöövritest kokkuvõtete tegemiseks avarale väljakule, kus arvustati poolte tegevust, allüksuste tehtud vigu ja saavutusi. Siiski ei pidanud jalaväeinspektor oma arvustuses vääriliseks nimetada Sv Tehnikakooli tegevust.

Detsembrikuu teise poole nädalad kulusid eksamite sooritamiseks. Varsti olid jõulupühad ukse ees, õpilased lubati puhkusele ja 2. jaanuaril 1940. a pidime tagasi olema, et oma viimast semestrit alustada.

VIII semester 1940. a kevadel

Sv Tehnikakooli II kursuse viimase semestri õppetöö algas kesknädalal, 3. jaanuaril 1940. Selle semestri õppeainete nimestik oli lühike ja käsirelvaklassi õpilastele oli ette nähtud kursuse lõpetamine veebruaris.

Tunnikavas esinesid järgmised õppeained.

a. Sõjatehnilised õppeained

1. *Suurtükkide materiaalosa, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.*
2. *Praktilised tööd laskemoona valmistamisel, hr H. Leetma, Männiku laskemoonatöökodade juhataja; kpt L. Rannit,* dipl. chem.*, pürotehnikaklassi ülem.*
3. *Puhastus- ja määrdeained, kpt V. Villemson, suurtükiklassi ülem.*
4. *Relvastuse korraldamine ja hooldamine, mjr J. Lootsar (Lootsman), Sõjaväe Varustusvalitsuse Rahumäe relvatöökodade ja -ladude ülem.*

b. Kutseohvitseri õppeained

5. *Suurtükiväetaktika, kol-ltn J. Mäe, K. S. dipl., SÜÕ lektor.*
6. *Lennuväetaktika, kol-ltn A. Vernik, K. S. dipl., sõjaväe lendur, Tartu Ülikooli Riigikaitselise Õpetuse Instituudi juhataja.*
7. *Sanitaarteenistus, kol-ltn K. Niggol,* dr. med.*, SÜÕ arst ja ambulantsi ülem.*
8. *Mobilisatsioon ja administratsioon, kol J. Martens, Sõjaväe Varustusvalitsuse ülem.*
9. *Õigusteadus, mjr H. Treufeldt, sõjaprokuröri abi.*
10. *Kehaline kasvatus, kpt E. Pliisnik ja hr T. Sulg, SÜÕ instruktorid.*
11. *Ratsasõit, mjr R. Hindpere, SÜÕ õppeeskadroni ülem ja ratsasõidu instruktor; ltn N. Keskküla, SÜÕ õppeeskadroni rühmaülem ja ratsasõidu instruktor.*
12. *Määrustikkude ja eeskirjade tundmine, klassiülemad.*

Õppeainete sisukirjeldused

l. Suurtükkide materiaalosa suurtükiklassi õpilastele – eelmise semestri järg

Õhukaitsegrupis korraldatud tundides tutvustati õpilastele üldjoontes allpool nimetatud süsteemide materiaalosi, laskemoona ja käsitsemist.

- 20 mm Rootsi Boforsi kerge õhutõrjekahur;
- 75 mm Saksa raske õhutõrjekahur koos tulejuhtimise aparaadi WIKOG (*Vinkelgeschwindigkeitskomandogerät*) ehituse ja töötamise põhiprintsiipidega.

– 75 mm Vene raske õhutõrjekahur koos graafilise laskeandmete leidmise seadmega, mis oli aeglane ja ebatäpne. Algeline oli ka laske- ja rännakukorda seadmine.

2. Praktilised tööd laskemoona valmistamisel – eelmise semestri järg

3. Puhastus- ja määrdeained suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilastele
Ülevaade puhastus- ja määrdeainetest. Õlide tüübid, omadused ja saamine. Viskoos ja selle olenemine temperatuurist. Voolavus. Süttimise temperatuurid. Määrdeained, koostis ja lisandid. Määrdeainete liigitamine ja kasutamine. Relvade puhastamisel ja hooldamisel kasutatavad õlid, määrdeained ja puhastusvahendid.

4. Relvastuse korraldamine ja hooldamine kõikide klasside õpilastele
Relvvarustuse hoidmiseks määratud hoonete ehitustehnilised nõuded. Piksevardad ja kahjutulekaitse. Ruumide ventilatsioon. Lubatud niiskuse protsent. Temperatuur. Valgustus. Relvvarustuse korraldamine ja liigitamine ladudes nende iseloomu ja määratud väeosade järgi. Mobilisatsiooni tagavarad. Perioodilised ülevaatused ja korrastamine. Ladudes peetav kartoteek, vararaamatud ja kirjavahetus.

5. Suurtükiväetaktika kõikide klasside õpilastele
Suurtükiväe organisatsioon ja liigitus. Üldtegevuse, otsetoetuse ja käsutusse määratud suurtükivägi. Suurtükiväe tulejõud ja ülesanded rännakul, pealetungil[44]*, rünnakul, edu arendamisel, kaitsel ja taandumisel. Välisuurtükivägi tankitõrjes. Patarei- ja eelikute positsioonide ning vaatluspunktide valik ja organiseerimine. Side korraldamine. Suurtükikaevikud. Lähimaakaitse. Varjendid. Moondamine. Suurtükiväe sihtmärgid. Tuleplaan. Laskemoonaga varustamine ja laskemoonapunktid. Juhi otsuse kujunemine. Käsk patareile ja grupile rännakul, pealetungil, kaitsel ja taandumisel.*

6. Lennuväetaktika kõikide klasside õpilastele
Ajalooline ülevaade lennuväe arengust. Õhuvaatluspallid. Luurelennukid. Automaatrelvadega lennukid Esimeses maailmasõjas. Kaasaja sõjalennukite liigid. Luure-, võitlus-, pommitus- ja transpordilennukite tüübid, kiirused, tegevusraadiused, kandejõud, relvastus ja meeskonna suurus. Õhujõudude organisatsioon. Luure-, võitlus- ja pommituslennukite kasutamine ja ülesan-

[44] *"Pealetungi lahingu tähtsamad järgud on: lähenemine ja kontakti loomine vastasega; kallaletung; rünnak; edu arendamine ja vallutatud maaala alalhoid."* (Jalaväe eeskiri II osa. Jalavägi lahingus, Tallinn, 1931. § 199, Lk 72–73)

ded. Taktikalised märgid maavägede operatsioonide toetamisel. Koostöö suurtükiväega. Õhuruumi valitsemine.

Strateegilised märgid vaenlase õhujõudude, sõjatööstuse jne hävitamiseks ja elanikkonna demoraliseerimiseks. Õhurünnakud. Öised pommitamised. Õhukaitse: aktiivne ja passiivne. Aktiivne: õhukaitse süsteem, õhuvaatlus. Passiivne: õhukaitse varjendid, moondamine, öine pimendamine, evakueerimine, hajutamine ja tulekaitse.

7. Sanitaarteenistus kõikide klasside õpilastele

Sanitaarteenistuse organisatsioon rahu ajal. Sõjaväe Tervishoiuvalitsus, haiglad ja väeosade ambulantsid. Sanitaarpersonali ettevalmistamine. Esmaabikursuste korraldamine. Sanitaarteenistuse organisatsioon sõja ajal. Haavatute kogumis- ja sidumispunktid, välilaatsaretid ja haiglad. Sanitaarteenistuse ülesanded: haigete ja haavatute transport, arstiabi korraldamine, ravimite hankimine ja jaotamine. Ümbruskonna ja isikliku puhtuse järelevalve. Haigete ravimine, nakkushaiguste leviku tõkestamine. Pisikuid kandvate putukate (täid, lutikad jne) ja loomade (hiired, rotid) hävitamine. Suguhaiguste vastu võitlemine. Valikäimlate ehitamine.

Joogivee ja toitainete, eriti liha- ja piimasaaduste kõlbulikkuse kontrollimine. Puhkuse ja meelelahutuse võimaldamine.

8. Mobilisatsioon ja administratsioon kõikide klasside õpilastele

Üldine sõjaväeteenistuse kohustus. Kutsealuste arvelevõtmine sõjaväeringkondades ja tegevteenistusse kutsumine. Väljaõpe- väeosades ja tegevteenistusest vabastamine reservi arvamisega. Reservväelaste arvelevõtmine ja kordusõppuste korraldamine. Reservväelaste liigid. Riigikaitse organiseerimine ja mobilisatsiooni korraldamine territoriaaldiviiside alusel. Katteüksuste paigutus riigi idapiiril ja nende ülesanne mobilisatsiooni korral. Mobilisatsiooni kavad ja selle läbiviimiseks vajalik aeg. Mobiliseeritud üksuste varustamine relvadega, laskemoonaga, vormiriietusega, varustusega jne. Majutamine ja toitlustamine.

Majanduse mobiliseerimine sõjaväe moodustamiseks, väljaõppeks, relvastumiseks, varustamiseks ja tasu maksmiseks. Kaubanduse, toorainete, saaduste ja hindade kontroll. Tööstuse ja põllumajanduse mobiliseerimine. Toodangu muutmine sõjaväe tarvete rahuldamiseks. Tööjõu mobiliseerimine. Sõjalise edu olenemine majanduslikust tugevusest, tööstuse toodangust ja välisabist.

Administratsioon. Kaitseministeerium. Sõjavägede ülemjuhataja. Sõjavägede Staap. Diviis. Sõjaväeringkond. Väeosad.

9. Õigusteadus kõikide klasside õpilastele

Ajalooline ülevaade. Rooma õigus ja seadused. Sõja- ja tsiviilkohtute pädevus. Tsiviilkaristuste kandmine sõjaväes teenides. Kaitseseisukorra väljakuulutamise põhjused. Kuritööd kaitseseisukorra piirkondades. Ülemate distsiplinaarvõim eksimuste puhul. Võimupiirid ja distsiplinaarkaristused.

Raskemad süüteod: korralduste, käskude ja kohustuste mittetäitmine, vastuhakkamine, väejooks, teenistussaladuste avaldamine ja mõrv.

Sõjakohtud. Juurdlus. Sõjaprokurör. Sõjakohtu koosseis. Süüaluse kaitsja. Karistused. Sõjavang. Sõjavangide kohtlemise lepingud Vestfaalis 1648. a ja Haagis 1899. a. Sõjavangide kohustused, õigused ja kohtlemine Genfi konventsiooni järgi. Sõjavangilaagrid, sõjavangide majutamine, toitlustamine ja nende tervise eest hoolitsemine. Töökohustused.

10. Kehaline kasvatus – eelmise semestri järg

11. Ratsasõit – eelmise semestri järg

12. Määrustikkude ja eeskirjade tundmine – eelmise semestri järg

Õppetöö kulges aasta alguses võrdlemisi normaalsetes tingimustes. Ajalehtedel ei olnud rinnetelt Prantsusmaal ja Soomes midagi erilist teatada. l. veebruar 1940 tõi pöörde, kui Nõukogude Liit suurte jõududega alustas Karjala maakitsusel Summa juures pealetungi, murdis läbi Mannerheimi kaitsejoone, laiendas läbimurret ja arendas edu lääne suunas. Need sündmused köitsid meie tähelepanu ja tundsime kaasa sangarlikult võitlevatele suguvendadele. Suure ülekaalu, puuduliku varustuse ja väsimuse tõttu olid soomlased 6. märtsil 1940 sunnitud alistuma Nõukogude Liidu nõudmistele ja loovutama osa oma maa-aladest. Kui soomlased võitlesid sangarlikult oma suure idanaabri vastu, siis ei olnud lääneriikide hulgas ühtegi, kes temale appi oleks rutanud. See tõsiasi pani meid kõiki mõtlema.

Veebruarikuu alguses 1940 oli käsirelvaklassi õpilastele ette nähtud suusatamine. Oli tore päikesepaisteline päev, lumi oli hea, kuid ilm oli külmavõitu. Suusatamiselt tagasi jõudnud, võidi vooditesse puhkama heita, kuna õppetöö oli selleks päevaks lõpule jõudnud. Väsimus andis unele maad. Mõne aja pärast hakkas kostma kellegi oigeid, mis äratas magajad. Selgus, et käsirelvaklassi vanem lpn R. Ilves oli haigestunud ja tal olid valud kubemes. Kui väljakutsutud ambulantsiauto kohale jõudis, kandis lpn H. Kubja oma kätel lpn R. Ilvese autosse. Haiglas olles paranes ta hästi ja kui käsirelvaklassil olid viimased eksamid, lahkus ta arstide nõuandeid kuulamata haiglast, et koos teistega eksameid sooritada. Tal ei oleks olnud vaja haiglast lahkuda, kuid ta tahtis kursuse esimeses järjekorras lõpetada.

Veebruari keskpaigaks olid loengud käsirelvaklassi õpilastele lõppenud ja nendele järgnesid eksamid. Eksamid läbiti edukalt.

24. veebruaril 1940 ülendati käsirelvaklassi õpilased jalaväe alal kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnantideks.

Nooremleitnant R. Ilvesele kui parimale õpilasele andis sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner üle kuldtaskukella.

Ajakiri Sõdur avaldas rubriigis "Sõjaväe elu" ülesvõtte aktusest kirjutise pealkirjaga "Esimesi lõpetajaid Sõjaväe Tehnikakoolist".[45]

"Vabariigi aastapäevaks, s.o. 24. veebruariks Sõjaväe Tehnikakool saatis välja oma esimesed lõpetajad. Need olid käsirelvaklassi kursuse läbiteinud 16 ohvitseri, nimelt l leitnant ja 15 lipnikku. Vabariigi Presidendi käskkirjaga kõrgendati ühtlasi samaks ajaks eestähendatud leitnant kapteniks ja lipnikud nooremleitnantideks kutseohvitseri õigustega (nimekiri vt Sõdur nr 78 — 1940, lk. 206). Sel puhul Sõjaväe Tehnikakoolis korraldati 23. veebruaril kell 12.00 pidulik aktus, kus sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner tervitas lõpetajaid ja märkis oma kõnes muu hulgas järgmist:

"Meie kõik oleme väga palju kuulnud ja lugenud, kui suurt osa etendab tehnika tänapäeval. Tehniliste abinõudeta on tänapäeval inimene võimetu. Nii on see ka sõjaasjanduses. Sõjaväe Tehnikakool ongi just selleks asutatud, et valmistada ette juhte, kes omaksid tehnilisi teadmisi ja kes suudaksid tehnikat rakendada meie sõjaväes. Masin on tänapäeval väga tähtis. Kuid seejuures ei tohi aga unustada ühtlasi seda, et kõige komplitseeritum, kõige täiuslikum ja kõige tugevam ning vastupidavam masin on inimene. On vähe masinaid, mis võivad töötada 50 või isegi enam aastaid, nagu seda võib inimene.

Vaatamata tehnika määratule arengule pole langenud siiski seejuures inimese tähtsus, vaid on ennem tõusnud. Inimene on tehnika alus ja sellena ta on ja jääb tähtsamaks kui kõik muu.

Seepärast, kui teie lõpetajad nüüd lähete sõjaväkke ja nimelt tehnika alale, siiski hinnatakse teid kui ohvitsere, kui sõjaväe vaimseid juhte - mitte aga ainult kui tehnikuid. Kõigepealt olete ohvitserid, siis alles tehnikud. Kui oskate neid kahte harmooniliselt ühendada ja arendada, saavutate parimaid resultaate.

Ohvitseri omaduste ja ülesannete kohta sõna võttes märkis sõjavägede ülemjuhataja kokkuvõtlikult järgmist:

"Halvem juhi tüüp on niisugune, kes vaatab õpetatavaile ülevalt alla. Distsipliini nõudmine ei tähenda alluvate või õpetatavate alahindamist. Ohvitser olgu hea psühholoog ja käitugu inimestega väärikalt. Ta peab olema eeskujulik nii teenistuses kui ka väljaspool seda. Mida seltskond

[45] Sõdur, nr 9, 1940. Lk 234–235.

andestab võib-olla teistele, seda ei andesta ta ohvitserile. Sellepärast peate mõistma esineda laitmatult."

Ohvitseri suuremaid voorusi on mõista vaikida, seda pidage alati meeles. Ametiruum on üks, muu elu teine — hoidke need lahus. Selles mõttes on ohvitseril kohustused seltskonnaski nii laialt levinud pahe — kuulujuttude uskumise ja levitamise väljarookimisel. Sageli ei usuta isegi, ainult levitatakse. Võtke omaks kindel vahetegemine, mida uskuda ja mida mitte. Ja veel enam — mida rääkida."

Oma kõne lõpul sõjavägede ülemjuhataja ütles:

"Teie lõpetate kooli raskel ajal. Kuigi meie ei ole sõjas, on siiski selle mõju ka meile tunda. Aeg, mida maailm praegu üle elab, seab ka meile ette raskusi. Meie ülesandeks on kõigest hoolimata viia riik ja rahvas üle sellest raskest ajast. Kuidas kõik lõpuks areneb ja lõpeb, seda meie ei tea. Siiski — minge julgelt vastu tulevikule. Astuge ellu kindlalt ja täie julgusega — siis saavutate elus kõike seda, mille poole püüate."

Sõjavägede ülemjuhataja andis välja ühtlasi ka diplomid ja auhinnad kursuse parematele, kelledeks olid järjekorras: n-ltn R. Ilves, kpt J. Roose, n-ltn E. Tulviste ja n-ltn A. Aavola.

Aktusest võtsid osa kutsutud külalistena peale Sõjavägede Õppeasutuste kõrgemate juhtide veel Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor A. Jaakson, Inseneriväe inspektor kol A. Normak, kes muuseas on Sõjaväe Tehnikakooli endine ja ühtlasi ka esimene ülem, siis veel Jalaväe inspektor kol Siir, Sõjavägede Staabi VI Osakonna ülem kol-ltn Reinola jt.

Tallinna Tehnikaülikooli õppejõududest võtsid osa aktusest: rektor prof Nuut, professorid Borkvel ja Einberg, mag. Aavakivi, assistent Soonvald jt."

26. veebruarist kuni 11. märtsini 1940 viibisid käsirelvaklassi lõpetanud ohvitserid erakorralisel puhkusel, millele järgnes juhendite kohaselt tööpraktika.

Märtsikuus 1940 oli Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna relvaladudes tööpraktikal oleva n-ltn Roland Ilvese haigus võtnud halvema pöörde ja ta toimetati kaitseväe keskhaiglasse ravile. Hoolimata pingutustest ei olnud arstid enam võimelised tema elu päästma. N-ltn Roland Ilves suri märtsis 1940. Tema viimasel teekonnal keskhaiglast Tallinna raudteejaama saatsid teda tema kaasõpilased Sv Tehnikakoolist ja kaaslased üliõpilasseltsist Liivika. N. ltn R. Ilves oli pärit Narvast, kus ta ka maamulda sängitati.

Kui 9. aprillil 1940 alustasid Saksa sõjajõud Norra okupeerimist, siis imestasime, kui kiiresti ja täpselt seda läbi viidi. Ainult Narviku vallutamine võttis rohkem aega: viimane alistus 8. juunil 1940.

Ei kuulu avalikkusele.

VABARIIGI PRESIDENDI
KÄSKKIRI RELVASTATUD JÕUDUDELE
Nr. 9.
16. veebruaril 1940. a.

Kõrgendan nooremleitnantideks kutseohvitseri õigustega Sõjaväe Tehnikakooli käsirelvaklassi lõpetanud lipnikud Sõjaväe Tehnikakoolist arvates 24. veebruarist 1940:

vanusega 2. novembrist 1938.

1 Roland Ilves
2 Elmar-Johannes Tulviste
3 Artur Aavola
4 Arnold Mölder
5 Boris-Herbert Saame
6 Arnold Kolga
7 Ervin Reiksaar
8 Edgar Reiksaar
9 Johannes Ristikivi
10 Hugo Kubja

vanusega 2. novembrist 1939.

11 Mart Sõmer
12 Osvald-Heinrich Sinipalu
13 Karl Nerska
14 Arnold Kivimäe
15 Felix Saar.

Alus: O.T.S. § 53 p. 2.

K. Päts
Vabariigi President.

J. Laidoner,
kindral,
Sõjavägede Ülemjuhataja.

10. mail 1940 võtsid Saksa sõjajõud algatuse oma kätte ja alustasid energilist tegevust läänerindel, tungides Hollandisse ja Belgiasse. Need olid neutraalsed riigid ja peaaegu samas seisundis, nagu oli meie kodumaa enne Nõukogude Liidu sõjaväebaaside sissetoomist. Soomusüksustega okupeeriti Holland nelja päeva jooksul ja Belgia alistumiseks kulus 17 päeva. Belglaste kõrval võitlesid inglased ja prantslased, mille tõttu vastupanu oli tugevam.

Kui pärast Belgia vallutamist suunasid sakslased oma soomusjõud prantslaste ja tema liitlaste vastu, tehti õpilaste hulgas ennustusi ja sõlmiti kihlvedusid selle sõjakäigu kestuse suhtes. Aluseks võeti Poola sõjakäik, kus 30-miljonilise rahva vastupanu oli 21 päeva jooksul murtud. Prantslasi oli umbes 40 miljonit ja seega arvati maa vallutamiseks kuluvat neli nädalat. Põnevusega jälgiti iga päev ajalehtedes ja raadios edastatavaid päevauudiseid lahingute käigust läänerindel. Saadud informatsioon oli üldsõnaline ja kesine: nimetati peamiselt linnade ja asulate loovutamist või vallutamist. Teated operatsioonidest osavõtvate üksuste suurusest, paigutustest, tulejõust, pealetungisuundadest jne puudusid. 22. juunil 1940 nõustusid prantslased sakslaste esitatud alistumistingimustega ja 23. juunil 1940 sõlmiti vaherahu.

Peaaegu vahetult pärast Sv Tehnikakooli lõpetamist abiellusid mitmed käsirelvaklassi lõpetajad ning korraldasid selle sündmuse üldjuhul Eesti kaitsejõududes väljakujunenud tavade kohaselt, kuid leidus ka kõrvalekaldumisi.

Sõjaväe Tehnikakooli käsirelvaklassi lõpetanud nooremleitnandid E. Tulviste ja B. Saame sõbrataridega. Veebruar 1940

SÕJAVÄE TEHNIKAKOOLI
LÕPUTUNNISTUS

EESTI VABARIIK

Selle tunnistuse omanik *nooremleitnant Elmar-Johannes, Johannese p. Tulviste*
õppis 19*36*. a. „*2.*“ *novembrist* kuni 19*40*. a. „*24.*“ *veebruarini*
Sõjaväe Tehnikakooli *käsirelva* klassis,
mille täielise kursuse tema lõpetas 19*40*. a. „*24.*“ *veebruaril* hindega
hea, omandades sellega kõik õigused, mis kindlustatud
kehtivate seadustega Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajaile.

Tema teadmised hinnati järgmiselt:

Kutseohvitseri õppeaineis:

1. Üldtaktikas	*üheksa*	(9)
2. Jalaväe taktikas	*üheksa*	(9)
3. Suurtükiväe taktikas	*üheksa*	(9)
4. Lennuväe taktikas ja õhukaitses	*kaksteist*	(12)
5. Motomehhaniseeritud osade taktikas	*kümme*	(10)
6. Ratsaväe taktikas	*üksteist*	(11)
7. Pioneeriasjanduses	*üksteist*	(11)
8. Sideasjanduses	*kümme*	(10)
9. Suuskrattur-asjanduses	*kümme*	(10)
10. Gaasiasjanduses	*kümme*	(10)
11. Suurtükiasjanduses	*üksteist*	(11)
12. Sanitaarteenistuses	*kümme*	(10)
13. Vooriteenistuses	*üksteist*	(11)
14. Topograafias	*üksteist*	(11)
15. Mobilisatsioonis ja administratsioonis	*kaksteist*	(12)
16. Vabadussõjas	*üheksa*	(9)
17. Maailmasõjas	*kümme*	(10)
18. Sõjakunsti ajaloos	*üksteist*	(11)
19. Sõjamaateaduses	*üheksa*	(9)
20. Õigusteaduses	*kümme*	(10)
21. Sõjapsühholoogias ja -pedagoogikas	*kümme*	(10)
22. Veterinaarteenistuses		

Sõjatehnilistes õppeaineis:

1. Sise- ja välisballistikas	üksteist	(11)
2. Relvade materjalosa alustes	kümme	(10)
3. Tulejuht.- ja vaatlusabinõude materjalosas ühes praktikumiga	üksteist	(11)
4. Lõhkeainetes ühes praktikumiga	üksteist	(11)
5. Üldpraktilistes töödes	üksteist	(11)
6. Käsirelvade materjalosas ja ülevaatuses	üksteist	(11)
7. Käsirelvade remondis	üksteist	(11)
8. Suurtüki materjalosas ja ülevaatuses		
9. Suurtüki remondis		
10. Tt- ja saaterelvade materjalosas	kaksteist	(12)
11. Laskemoona materjalosas	kaksteist	(12)
12. Prakt. töödes laskemoona valmistamise ja korrastamise alal	kaksteist	(12)
13. Relvade konstruktsioonis	üksteist	(11)
14. Puhastus- ja määrdeainetes	kaksteist	(12)
15. Relvvarustuse korraldamises ja hooldamises	kümme	(10)
16.		
17.		
18.		

Keskmine hinne: 11,15

Tunnistuste järgi on vooremeister Elmar-Johannes, Johannese p. Tulviste Eesti Vabariigi kodanik ja sündinud 1912. aasta „17." juunil.

Tallinnas, „23." veebruaril 1940. a.

Nr. 3.

kolonel,
Sõjavägede Õppeasutiste ülem.

kolonelleitnant,
Sv. Tehnikakooli ülem.

SÕJAVÄE TEHNIKAKOOL Sv.

kapten,
Sv. Tehnikakooli käsundusohvitser.

Riigi Trükikoda.

EESTI VABARIIK

Väljavõtted Elmar Tulviste Sõjaväe Tehnikakooli lõputunnistusest

12. mail 1940 toimus n-ltn Karl Nerska laulatus Tallinna Kaarli kirikus. Ta oli riietatud frakki. Kiriklikule teenistusele järgnes Rooma restorani ruumides pulmapidu, millest võtsid osa peale sugulaste korporatsiooni Liviensis esindajad ja n-ltn K. Nerska sõbrad käsirelvaklassist. Seda pulma kirjeldas oma veergudel Rahvaleht, tuues ära ka ülesvõtteid sellest sündmusest.

Eespool nimetatud kirjeldust Rahvalehes pani tähele kol A. Normak, kes oli nimetatud 1939. aastal tehniliste vägede inspektoriks ja vabariigi sideülemaks. Viimane leidis, et K. Nerska käitumine oli demonstratiivne ega vastanud Eesti sõjaväes kehtivatele tavadele, kus esmajoones ollakse ohvitser ja esinetakse sellena ka avalikkuses. Ta helistas Sv Tehnikakooli ülemale kol-ltn A. Simsonile ja soovis, et see n-ltn K. Nerska käitumise puudustele tähelepanu juhiks.

Mõni päev hiljem kutsus kol-ltn A. Simson, kes elas Tondil aspirantide kasiino teisel korrusel, n-ltn K. Nerska enda juurde ja andis sellele edasi kol A. Normaku arvamise tema käitumise kohta abiellumisel. Ta olla lisanud, et ta ei saavat n-ltn K. Nerskat sundida kandma vabal ajal vormi isiklikel ja perekondlikel koosviibimistel ega takistada tema kuulumist korporatsiooni. Lahkumisel oli ta värskele abielumehele õnne soovinud.

Vahepeal oli õppetöö suurtüki- ja pürotehnikaklassis kulgenud normaalselt ja 15. juuniks 1940 olid kõikides õppeainetes suulised ja kirjalikud eksamid sooritatud. Ratsasõit oli ainukene õppeaine, millel puudus hinne, ja hinded pidi selles õppeaines välja pandama järgmise nädala ratsasõidu tundides. Kuna kõikides teistes õppeainetes olid hinded olemas, siis oli aeg kuni kooli lõpuni plaanitud täita ekskursioonidega, et tutvuda lähemalt Tallinna garnisoni väeosadega ja Tallinna tööstustega. Esmaspäeval ja teisipäeval, s.o 17. ja 18. juunil 1940 pidime kava järgi külastama Aegna ja Naissaare merekindluseid.

Iseseisvuse viimased päevad[46]

1940. aasta juunikuu keskel alustas Nõukogude Liit agressiooni Balti riikide vastu, mille eesmärgiks oli nende riikide iseseisvuse hävitamine. Oma eesmärgi saavutamiseks demonstreeris ta oma jõuülekaalu, kohkumata tagasi

[46] Lisaks isiklikele mälestustele on autor selle alajaotise kirjutamisel kasutatud alljärgnevaid allikaid: **W. Tomingas.** The Soviet Colonization of Estonia. Toronto, 1973; **E. Tambek.** Tõus ja Mõõn. I osa. Toronto, 1964; **A. Luts.** Heitluste keerises. I osa. Stockholm, 1975; **A. Raag.** Saatuslikus kolmnurgas. Mälestusi 1939–1944. Lund, 1974; **R. Raid.** Kui venelased tulid ..." I osa. Toronto, 1954; Eesti riik ja rahvas II maailmasõjas. 3. osa (Punane aasta), Stockholm, 1956.

rahvusvaheliste lepete rikkumistest ja mõrvadest. Parema ülevaate saamiseks kirjeldav nendel päevadel aset leidnud tähtsamaid sündmuseid.

13.–14. juunil isoleerisid Nõukogude Liidu mere- ja õhujõud ilma igasuguste hoiatusteta Eesti välismaailmast. Reisiliiklus katkestati, saabuvaid ja lahkuvaid laevu uputati, sunniti tagasi pöörduma või interneeriti. Rünnati eralennuliinide reisilennukeid.

Pühapäeval, 16. juunil kell 14.30 andis Nõukogude Liidu välisasjade rahvakomissar V. Molotov Eesti saadikule Moskvas A. Reile üle ultimaatumi, milles süüdistati Eesti Vabariiki sõjalises koostöös Läti ja Leeduga ning koostöös Soomega, mis olevat sihitud Nõukogude Liidu vastu. Ultimaatumis nõuti prof J. Uluotsa valitsuse lahkumist ja uue, Nõukogude Liidule sõbraliku valitsuse moodustamist ning riigipiiride avamist Nõukogude Liidu sõjajõududele, et kindlustada Nõukogude Liidu ja Eesti vastastikuse abistamise lepingu täitmist. Vastus pidi olema esitatud samal päeval kell 23.00 Tallinna aja järgi. Vabariigi Valitsuse koosolekul otsustati Nõukogude Liidu ultimaatum vastu võtta. Samal koosolekul esitasid valitsuse liikmed presidendile lahkumisavaldusi. President käskis sõjajõude, politseid ja Kaitseliitu sissetungivatele Nõukogude Liidu üksustele mitte vastupanu avaldada.

Sama päeva õhtupoolikul anti Tallinna raadiojaama kaudu edasi erakorraline teade, milles paluti vanemaid ohvitsere viibimata oma väeosadesse ilmuda. Sama teadet korrati valjulhääldajate kaudu Kadrioru staadionil, kus toimusid Balti päevade (14.–16. juuni) pidustused, millest võtsid osa ka lätlased ja leedulased.

SÜÕ juhtivad ohvitserid kogunesid õppeasutuste staapi, kus õppeasutuste ülem kol K. Laurits informeeris kokkutulnuid Nõukogude Liidu esitatud ultimaatumist ja sellele järgnenud sündmustest ning otsustest.

17. juunil 1940, kui hommikusöögilt kooliruumidesse tagasi jõudsime, käsutati kogu kooli õpilaskond kokku. Kooliülem kol-ltn A. Simson tegi teatavaks, et Nõukogude Liidu nõudmiste rahuldamiseks peame nelja tunni jooksul oma ruumidest välja kolima ja need Punaarmeele loovutama. Uudis üllatas kõiki. See tuli nagu välk selgest taevast ja halvas kõikide tegevuse. Kui halvast uudisest toibuti, algas kolimine. Kõik inventar ja varustus tuli ruumidest välja kanda ja see autodele laadimiseks ette valmistada. Autod pidid saabuma poole tunni jooksul. Kolimise müra ja kära summutasid esialgsed tunded, kuid alateadvuses käärisid mitmed küsimused. Kuidas on olukord teistes väeosades? Kuidas on olukord teistes linnades? Kas kõik on loovutatud – meie maa, rahvas ja vabadus? Tulid meelde sündmused Austrias ja Tšehhoslovakkias, mis ei lasknud midagi paremat ennustada.

Kui esimesed veomasinad saabusid, rääkisid nende juhid, et nende hommikusel tööleminekul oli neid tänavatel kinni peetud ja kästud Tondile sõita. Saabus ka omnibusse, mis saadeti tagasi, kuna istmete ja kitsaste uste tõttu olid need inventari vedamiseks kõlbmatud. Ruumid tühjendati kõigest, isegi

lambipirnid valgustuspunktides keerati pesadest välja. Varustuse ja kraamiga täidetud veokid veeresid Tondi teed mööda Tallinna poole Sv Tehnikakooli uude asukohta, milleks oli Prantsuse Lütseumi hoone Hariduse tänaval. Kui meie kasutuses olevad ruumid olid tühjendatud ja kõik inventar ootavatele veomasinatele laaditud, asusime II ploki idapoolses otsas asunud SÜÕ raamatukogu kolima. Et vähendada edasi-tagasi käimist, moodustasime inimketi raamatukogust kuni veomasinani, kus raamatuid käest kätte ulatati, kuni viimane lüli need veokil paigale pani. Sama meetodit kasutasime lütseumis kraami mahalaadimisel, mis äratas jalakäijate hulgas tähelepanu.

Osa õpilasi suunati I plokis ja staabi majas elavaid ohvitsere abistama, sest ka nemad pidid oma korteritest lahkuma. Kol-ltn A. Simsonile, kpt V. Villemsonile ja kpt A. Kandrele võimaldati ajutise peavarjuna kasutada Westholmi gümnaasiumi ruume Kodrese tänaval. Samasse oli määratud õppeasutuste töökompanii.

Samal ajal kolis Sõjakool Pärnu maanteele linna 20. algkooli hoonesse. Sama saatust jagasid teised Tallinna garnisoni väeosad, mis samuti vahetasid oma asukohta. Nii näiteks kolis Kalevi üksik-jalaväepataljon Tallinna Poeglaste Reaalgümnaasiumi hoonesse ja sidepataljon Raua tänava algkooli hoonesse.

Keskpäevaks olid SÜÕ ruumid sõna kõige otsesemas mõttes tühjendatud, isegi Valges Majas asunud hobuse luukere, mida hipoloogia ja veterinaarteenistuse tundides kasutati, oli kaasa toodud ja ilutses lütseumi tagaõues.

Kui kella 13.00 ajal viimaste veomasinatega Tondilt lahkusime, olid Punaarmee üksused juba Kadaka ja Linnu tänaval ootamas, et tühjadesse kasarmutesse asuda.

Prantsuse Lütseum oli ilus ja moodne ehitis, mis valmis 1937. aastal ja võeti kasutusele sama aasta sügisel. Hoonel oli kolm korrust, lisaks veel keldrikorrus. Keldrikorrusel asus kooli riietehoid ja lasketiir. Esimesele korrusele viisid tänavalt peasissekäik ja kõrvalsissekäigud. Peasissekäigu juures oli avar esik. Sellel korrusel asusid algkooliklassid paralleelklassidega, kokku umbes 12 ruumi. Peale klassiruumide paiknes hoone tiival lasteaed. Teisel korrusel asusid keskkooliklassid umbes 10 ruumiga, väiksem saal, köök söögisaaliga (lasteaiaruumi kohal) majandusharu klassile, õpetajate ja koolijuhataja ruumid. Kolmandal korrusel oli aula koos duši- ja riietusruumidega.

Esimeste veokitega kohale saabunud õpilased hakkasid pärast veokite tühjendamist esimese korruse klassiruumidest meile mittetarvilikke koolipinke ja laudu keldris asunud riidehoiuruumidesse kandma, sest need ruumid olid määratud mõlemale kursusele magamis-, riiete- ja varustuse ruumideks. Teisele korrusele olid määratud ruumid SÜÕ ülemale, Sv Tehnikakooli ülemale, käsundusohvitserile, kooli kantseleile, klassiülematele, lektoritele ja Kõrgemale Sõjakoolile. Õpetus toimus teisel korrusel asuvates klassiruumi-

des. Toitlustamiseks kasutati teisel korrusel olevat kööki ja söögisaali seal leiduvate sisseseadetega. Pesemiseks kasutati kolmandal korrusel asuvaid duši- ja riietusruume. Õppeasutuste raamatukogu leidis omale esialgse asukoha keldris asuvas lasketiirus.

Uues asukohas oli esimeseks tööks magamisruumide sisustamine voodite, öökappide ja muu vajaliku kraamiga. Sellele järgnes riiete-, relva- ja varustusruumide sisseseadmine. Õhtuks oli enamik esemetest enam-vähem paigale pandud ja ruumid korda seatud. Hoovil oli veel kola, mille järele ei olnud otsest vajadust ja mis pidi ootama korraldavat kätt tulevikus.

Kui kõik tegevused olid tehtud, oli jälle aega, et sellele mõelda, mis oli juhtunud ja kui sõbralikult meie suur idanaaber meisse sõlmitud lepingute täitmisel suhtub. Jõudsime otsusele, et vastastikuse abistamise lepingu allakirjutamisega oli kuradile sõrm antud ja nüüd haaras ta terve käe järele. Enamik oli arvamusel, et nüüd on kõik suure naabri soovid täidetud ja et peatselt võtab elu jällegi normaalse ilme. Kõige pessimistlikumate vaadete ja tunnetega oli ltn J. Mõtsküla, kes nägi tulevikku väga tumedates värvides. Olles sündinud ja üles kasvanud Siberis, kust tema vanematel õnnestus pärast Vabadussõja lõppu kodumaale naasta, kinnitas ta end tundvat kommuniste ja nende võtteid ning arvas, et seisame suuremate üllatuste ees.

18. juunil ja järgneval päeval toimus üle maa kaitseliitlastelt ja eraisikutelt relvade ärakorjamine, mis möödus vahejuhtumiteta. Tallinnas koondati relvad Kaitseliidu majja Vismari ja Toompuiestee nurgal.

Tondilt kaasatoodud tarvilikkude esemete ärapaigutamiseks kulus paar päeva, kuid sellest hoolimata oli kooli väikesel tagaõuel veel küllalt igasuguseid ebatarvilikke esemeid, nagu toole laudu, öökappe jne. Nüüd oli vaja seal natukene paremat korda luua, sest ratsasõiduinstruktor mjr R. Hindpere pidi saabuma, et ratsasõidus hindeid välja panna. Üks laud pühiti tolmust puhtaks ja sellele pandi mõned toolid juurde, kuna keegi ei teadnud, kuidas seda ratsasõidueksamit seal saab korraldada: polnud ju hobuseid ega ka maneeži kasutada. Keegi õpilastest märkas hobuse luukeret teiste esemete hulgas. Kuna see oli ainukene ese, millel võis midagi ühist olla ratsasõiduga, siis tõsteti see lauale lähemale. Keegi teine leidis koli hulgast auto rooliratta ühes vardaga. Varda torkas ta luukere ribikontide vahelt läbi, nii et rooliratas jäi luukere turja kohale, kus see oleks ratsutajale hästi käepärast olnud. See sobis väga hästi oma kohale, kuna mjr R. Hindpere õpetas ratsasõidutundides, et hobust tuleb ratsmetega juhtida nagu autot roolirattaga, sest ise ei tea ta kuhugi minna. Nii olid eksamiks kõik ettevalmistused tehtud.

Varsti jõudis ratsasõiduinstruktor kohale. Olles väga asjalik, ei pööranud ta tähelepanu luukerele, vaid võttis istet laua äärde ja alustas eksamiga. Esimene õpilane, lpn R. Aardma esines temale sõjaväe kombe järgi. Mjr R. Hindpere vaatas temale teravalt näkku ja küsis: “Missuguse hobusega ratsutasite?” Kuulnud vastuses hobuse nime, sobitas ta selle mõttes õpilasega,

vaatas veel korraks õpilast ja pani hinde välja. Lühikese aja jooksul olid viimased hinded pandud ja nüüd võidi alustada lõputunnistuste väljakirjutamisega.

20. juunil käisid Tööliste Keskliidu esindajad töölisi demonstratsioonidele kutsumas ja keelasid neil tööle asuda. Nõukogude agendid, kelle hulgas olid Eesti kommunistid, allilma kriminaalne element ja kiiruga autodel kohale toodud piiritagused eestlased – agitaatorid –, ilmusid Vene tankide julgestusel käitistesse ja kutsusid töölisi massimiitingule, mis pidi toimuma samal õhtul töölisvõimlas, et järgmisel päeval tervitada Punaarmeed. Eesrindlikumad kommunistid koos kaasajooksikutega käisid linnas ringi mitmesuguste loosungitega, nõudes poliitiliste vangide vabastamist, tööd ja leiba. Mõned läheduses viibinud leivatööstuse leivavedajad olevat neile loopinud oma autodest leiva- ja saiapätse. Politsei hoidis ennast meeleavaldajatest eemale, et vältida kokkupõrkeid ja asjatut verevalamist. Meil soovitati sõjaväe vormiriietuses mitte linna minna, kuna see võivat suurendada ärevust ja tekitada soovimata vahejuhtumeid. Mõned, kellel olid erariided olemas, käisid vahetevahel linnas ja tõid sealt värsket informatsiooni. Õhtu saabudes vaibus kommunistlike agitaatorite räuskamine. Seda asendas läbi linna sõitvate veokite müra, millel Punaarmee sõdurid laulsid "Moskva mojaa", "Jesli zaftra voinaa", "Katjuša" ja teisi laule, nagu tahtes igaleühele meelde tuletada, kes on maal peremeheks. Tänavad muutusid ohtlikeks ringihulkuvate jõukude tõttu, kes riisusid, tapsid ja vägistasid rahulikke kodanikke.

Õhtu saabudes paluti Sv Tehnikakoolist välja saata valvemeeskond Kaitseliidu maja valvamiseks, kuna kardeti, et mõni märatsev jõuk võib sinna sisse murda ja kaitseliitlastelt ära võetud käsirelvi ja laskemoona laiali kanda, sest hoone oli valveta. II kursuse vanem lpn A. Aarna koostas vabatahtlikest meeskonna, kuhu kuulusid lipnikud R. Aardma, J. Jaagus, E. Ruus, A. Vahari, J. Varik ja veel 3 õpilast, kelle nimed on ununenud.

Et mitte tähelepanu äratada, läks päikseloojangul üks meeskond paarikaupa Hariduse tänavalt Kaitseliidu majja, kus ühelt kaitseliitlaselt saadi vajalikku informatsiooni. Hoovi põhjapoolsel äärel pikas madalas hoones olid autod, suurtükid, relvad ja laskemoon. Ka peahoones pidi olema mitmetes lukustatud ruumides käsirelvi ja laskemoona. Enamikul akendel olid seestpoolt luugid ees. Meeskonnale anti püstolkuulipildujaid ja laskemoona kolme valveposti mehitamiseks. Püstolkuulipildujad olid uued ja suure laskekiirusega, mille tõttu hoiatati sõrme liiga kauaks päästikule unustamast, sest padrunisalv tühjeneb paari sekundi jooksul.

Välja pandud valvepostidest: post nr l asus Kaitseliidu maja lõunapoolsel küljel ja võttis valve alla hooviväravad Toompuiestee ääres ning plankaia krundi lõunapoolsel piiril. Post nr 2 asus maja läänepoolsel küljel ja võttis valve alla osa plankaeda lõuna- ja läänepoolsel piiril. Post nr 3 asus maja põhjapoolsel küljel ja valvas läänepoolset plankaeda.

Valvepostil oleku ajad ja kohad määrati loosiga. Öö möödus vahejuhtumiteta ja järgmisel hommikul, 21. junnil, kui valvemeeskonna liikmed tagasi Hariduse tänavale läksid, oli linn vaikne. Päike tõusis selgesse suvetaevasse, tema kiired kuldasid majade katuseid ja tänavatel võis näha üksikuid jalakäijaid.

Reedel, 21. juunil oli õppekava järgi suurtükiklassi õpilastele ette nähtud suurtükiremondi praktilised tööd Arsenali suurtükitöökojas klassiülema kpt V. Villemsoni juhtimisel. Seda päeva kirjeldab ta järgmiselt.

> *Varahommikul enne kl 03.00 sõitsime õppeasutuste omnibussiga Hariduse tänavalt Arsenali, mis asus tööstusrajoonis, südalinnast mõned kilomeetrid Kopli poolsaare poole. Märkasin, et tänavanurkadel ja tööstuste väravatel seisavad punalaevastiku madruste kolmemehelised valvepostid. Meid nad ei tülitanud. Arsenali õuel ega ka suurtükitöökojas polnud midagi erilist märgata. Umbes kl 10 ajal sain telefonist korralduse sõita kogu meeskonnaga viivitamata tagasi Hariduse tänavale Sv Tehnikakooli. Kopli tänavas ja Kalamaja ümbruses paistis kõik rahulik olevat. Siiski, Kopli tänaval raudtee ülesõidu kohal nägin keset sõiduteed umbes rühmasuurust erariietes ja nooremas eas meeskonda rivisammul südalinna suunas marssimas. Rivikord jättis mulje, et osa sellest meeskonnast pidi koosnema ümberriietatud punaarmeelastest. Lippusid ja loosungeid nad ei kandnud, rääkimata relvadest. Kui jõudsime Sv Tehnikakooli, selgus, et Vabaduse väljakul pidi algama Nõukogude Liidu saatkonnast juhituna ja Punaarmee otsesel kaitsel miiting. Õppeasutuste ülema kol K. Lauritsa korraldusel asus Sv Tehnikakool häireseisukorda, mis tähendab, et kõik olid relvastatud, koolimaja uksed suletud ja kaitstud. Sellises olukorras olime mitu tundi.*

21. juuni hommikul saabus siseministrile Nõukogude Liidu saatkonnast teade, et kui politsei katsub takistada tööliste rongkäiku Punaarmee tervitamiseks, siis võivat tulla verevalamine. Varajastel hommikutundidel ilmusid käitistesse tuntud Nõukogude agendid ja kutsusid töölisi üles Vabaduse väljakule miitingule minema. Relvajõu ähvardusel sunniti töölisi rongkäiku. Agentide juhtimisel ja soomusautode järelevalvel liikusid kolonnid Vabaduse väljakule. Enamik demonstrante olid nõukogulased ja erariietuses punaarmeelased. Lisaks nendele habetunud Petseri venelased ja baaside töölised. Nõukogude Liidu soomusautod olid tänavanurkadel ja relvastatud patrullid kõnniteedel. Vabaduse väljakule oli kella kümneks kogunenud umbes 2000 meeleavaldajat plakatitega “Maha sõjaprovokaatorite valitsus!”, “Nõuame abistamise pakti ausat täitmist!” jne. Pealtvaatajaid ja uudishimulikke oli kõnniteedel umbes 1000. Pärast kihutuskõnesid üritati “Internatsionaali” laulmist ja sätiti ennast rongkäiku, mis suundus Toompea lossi ette, et valitsusele nõudmisi esitada.

Kui Toompea meeleavaldus oli lõppenud, tõi meile üks agar ja abivalmis kooliõpilane teate, et jõuk meeleavaldajaid võttis suuna Hariduse tänavale.

Peasissekäigu juures olevas esikus olid ooteseisukorras SÜÕ ülem kol K. Laurits, Sv Tehnikakooli ülem kol-ltn A. Simson ja Sv Tehnikakooli klassiülemad kaptenid V. Villemson, A. Kandre, L. Rannit, V. Issako ja P. Kommusar. Kõrgemasse Sõjakooli kuuluvaid ohvitsere seal ei olnud. Kpt A. Kandre organiseeris kaitse korraldamist ja andis käsu relvadega asuda kaitseseisukorda I ja II korruse akende juurde nii, et ise ei oldaks tänavale nähtav. Relvad laeti ja igaüks valis omale tegutsemiseks sobiva koha. Peasissekäigu esikusse veeretati raskekuulipilduja Maksim ja seati see laskevalmis. Selle sihtur oli valmis päästikule vajutama ja kihutama kuulivalangut läbi ukseava tänavale. Oli antud korraldus, et ilma käsuta ei tohi tulistamist alustada. Olime valmis võitlema ka selles lootusetus olukorras.

Nooremleitnandid H. Kubja ja A. Kivimäe kui endised Sv Tehnikakooli käsirelvaklassi õpilased olid tööpraktikal Sõjaministeeriumis relvastusosakonnas. Kuna nad olid sellel päeval erariietuses, siis soovitati nendel välja minna ja jälgida linnas asetleidvaid sündmuseid, millest nad pidid töökohta informeerima.

Kui nad Toompeale jõudsid, langetati Eesti rahvuslipp ja asemele kerkis punane plagu. Jõuk meeleavaldajaid arutas, et nüüd mindavat Sõjakooli üle võtma, mis pidi nende arvates asuma Prantsuse Lütseumi hoones. H. Kubja ja A. Kivimäe teadsid, et selles hoones asus Sv Tehnikakool. Kiirel käigul hakkasid nad Hariduse tänava suunas astuma. Kui nad koolimaja lähedusse jõudsid, nägid nad, kuidas üks noormees hoonest väljus ja joostes üle tagumise aia hüppas. See oli esimene sõnumitooja. Kui nooremleitnandid kooli ruumidesse naasid, rääkisid nad, mida olid Toompeal näinud, ja teatasid, et meeleavaldajate salk läheneb koolile. Kui eraisikuid soovitati neil kohe lahkuda. Nad läksid üle tänava ja jäid sinna seisma, et näha, mis edasi juhtub. Seal oli umbes 10 pealtvaatajat. Samal ajal jooksis hoonest välja kpt A. Kandre ja nendest möödudes ütles ta, et kadugu nad sealt, sest tema olevat revolutsiooni näinud.

Varsti olid kohal ülevõtjad, umbes 20–30 pätti. 6–7 agaramat ülevõtjat, kellest paar meest kandis täägistatud Vene vintpüssi, asus trepile ja nõudis sisselaskmist. Ühel aktiivsel tegelasel, kellel olid pikad habemetüükad näos just nagu mõnel ärakaranud vangil, ise särgiväel, oli ohvitseri vöörihm vööl ja mõlemal puusal tolknemas mõõk. Kui kisa ja lärm trepil suurenesid, käskis kol K. Laurits kpt V. Villemsoni välja tänavale minna, et selgitada, mida nad soovivad. Hariduse tänava kõnniteel, umbes 8 meetrit peasissekäigust, kohtas ta lühikest kasvu meest, kes hiljem oli määratud tuletikutööstuse komissariks. Tema esimeseks süüdistuseks oli, et juhid on vereimejad ja kurnajad, kes teevad kohutavat ülekohut ja tarvitavad toorest vägivalda oma alluvate suhtes. Sellele süüdistusele vastas kpt V. Villemson: “Palun tulge

sisse ja pärige alluvatelt, mis neil on kaevata!" See ettepanek lükati kategooriliselt tagasi.

Järgnevalt toonitas sama isik, et on toimunud riigipööre ja meie peame relvad ära andma. See nõue tehti teatavaks kol K. Lauritsale, kes käskis ülevõtjatele teatada, et relvi anname üle vaid Punaarmeele ja mitte eraisikutele. See vastus viis ninamehe segadusse ja nüüd ilmnes, et jõugu tegelikuks juhiks oli pikka kasvu vintpüssi kandev umbkeelne venelane, kes punaarmeelase vormiriietuse peal kandis tumedat eramantlit. Tema vormiriietuse kraelõpustel olid selgesti nähtavad punaarmeelase tunnused, mida mantel ei suutnud varjata. Eestlasest ninamees pöördus juhiste saamiseks selle venelase poole, kuid selgus, et nad ei vallanud teineteise keelt. Paratamatult tuli kpt V. Villemsonil tõlgi osa täita. Venelane nõudis relvade äraandmist, nii nagu see oli "Moskva kavas" ette nähtud. Kpt V. Villemsoni väide, et meil on keelatud relvi eraisikute kätte anda, ei avaldanud mõju.

Umbes samal ajal saabus lütseumi ette Punaarmee soomusauto. Selle kahur pöörati demonstratiivselt peasissekäigu ukse suunas, kus kauplemine toimus. Edaspidised vaidlused ei suutnud ülevõtjate kava muuta. Jõuk, saanud toetust soomusauto näol, muutus ilmselt ägedamaks ja lärmakamaks. Kol K. Lauritsa katsed saada telefoniühendust ja instruktsioone jäid tagajärjetuks. Ainukese soovitusena oli kusagilt nõu antud teha kõik võimalik, et ära hoida verevalamist. Lõpuks otsustas kol K. Laurits ise välja trepile minna. Käed puusal, teatas ta, et umbes 10 minuti möödudes avatakse uks ja et lahkume hoonest relvadeta. Trepilt esikusse tulles teatas ta meile, et oleme väga raskes olukorras ja sellest pääsemiseks ei ole teist teed, kui avada uksed, alluda relvade äraandmise nõudele ja hoonest lahkuda, et ära hoida asjatut verevalamist. Relvade äraandmise kohta tähendas ta, et tema on pidanud oma elus seda juba kolm korda tegema ja igal korral on ta hiljem oma relva jälle tagasi saanud. Ta manitses kõiki rahulikule käitumisele ja käskis kõik vintpüssid ning kuulipildujad laskemoonast tühjendada ja need oma alalistele kohtadele asetada.

Antud 10 minutit kasutati korralduste täitmiseks ja isiklikkude relvade peitmiseks madratsitesse, hoone ventilatsioonitorustikku jne. Selle aja möödumisel olime valmis koolimajast lahkuma. Esimeste lahkujate taskud ja kaenlaalused katsuti läbi ning seejärel seati nad maja seina äärde ritta. Kui sinna oli kogunenud umbes 20 meest, avaldasid nad protesti selle vastu, et isiklikke asju ei lubatud kaasa võtta. Meie üllatuseks rahuldati meie nõudmine ja meid lubati majja tagasi minna, et oma isiklikke esemeid kaasa võtta. Võtsime oma kohvri, milles oli peamiselt pesu, käe otsa. Viskasime oma üleriided ja kokku seotud säärsaabaste paari üle käe ja astusime ruumist välja. Kui üle õla tagasi vaatasime, oli ühe öökapi peal näha juturaamatut pealkirjaga "GPU küüsis", mille lpn J. Varik oli sinna meelega jätnud.

Kui peasissekäigu kaudu väljusime, seisid trepil kahel pool habetunud pätid, kelle suust tuli viina lehka. Nad kobasid meie taskuid, et leida peidetud relvi. Keegi nendest ei pööranud tähelepanu saapapaarile käsivarrel ja mitmel õpilasel õnnestus seeläbi oma isiklik taskurelv ja laskemoona märkamatult välja tuua. Ka esines juhte, et lasti kohvrit avada. Kui olime kõik hoonest lahkunud, tormas ülevõtjate jõuk hoonesse. Alguses olid nad väga ärritatud ja närvilised, ent kui nad nägid meid relvadeta koolimaja ees tänaval, muutusid nad rahulikumaks ja üks nendest käratas meile: "Mida te ootate, minge koju!" Seda ei lasknud meie endile kaks korda ütelda ja igaüks kõndis ise suunas minema, et peatuda oma sugulaste või tuttavate juures.

Oli ka neid, kellel ei olnud sugulasi ega tuttavaid Tallinnas või selle ümbruskonnas ja kelle koduks või ainukeseks peatuspaigaks oli olnud Sv Tehnikakool. Kui õhtu oli saabunud ja linnas kõik vaikseks muutunud, tulid nad üksikult kooli juurde tagasi. Peasissekäigu trepil võttis neid vastu sama habetunud kuju, kes oli vintpüssiga ja arvatavasti ka padrunitega varustatud. Esialgu keelduti neid hoonesse sisse laskmast, ent kui sai selgitatud, et see on meestele ainukeseks kohaks, kus neil on võimalik ööbida, lasti nad lõpuks sisse. Öö jooksul suurenes tagasitulijate arv ja pärast kesköödsaabusid juba telefoni teel juhised selle kohta, kuidas "ülevõtjatelt" omakorda võim üle võtta. "Ülevõtjad" otsiti läbi ja saadeti uksest välja. Peasissekäigu juures asus taas valvesse Sv Tehnikakooli õpilane, mis kindlustas endise eluviisi jätkumise ja võib-olla ka kooli lõpetamise.

22. juuni õhtupoolikul levis teade, et Nõukogude Liidu nõudel oli president kindral J. Laidoneri sõjavägede ülemjuhataja kohustest vabastanud ja määranud uueks ülemjuhatajaks ratsaväe kindralmajori Gustav Jonsoni.

Mässajate poolt laiali saadetud õpilaste kooli naasmine võttis 3–4 päeva aega. Tagasikutsumine sai teoks teadaannetega ajalehtedes ja raadiosaadete päevauudiste osas. II kursuse õpilased ei rutanud kooli naasmisega, teades, et neil on kõik eksamid sooritatud ja nagunii pole koolis nende jaoks mingisugust tegevust ette nähtud. III kursuse õpilased tulid aga aegsasti kooli tagasi, et pooleli jäänud loengutest osa võtta ja eksameid teha.

Mõned päevad hiljem läksid kolm III kursuse õpilast, kellest üks oli lpn A. Neito, treeningülikondadesse riietatult Tallinna Ühishaigekassa juurde ja võtsid selle lipuvardast maha punase lipu. Kojamees, kes selle lipu oli vardasse kinnitanud, jälgis nende tegevust ja nõudis hiljem nende meeste nimede avaldamist. See nõue jäi rahuldamata, kuid õpilasi karistati koduarestiga.

Riigipöördele järgnenud nädalal korraldasid kommunistlikud võimumehed Tallinnas rongkäigu, et välismaailmale näidata masside poolehoidu uuele, Nõukogude Liidu sõbralikule valitsusele. Sellesse rongkäiku olid kokku aetud töölised tööstustest ja välja käsutatud relvadeta sõjaväeosad. Lisaks nendele olid rongkäigus revolutsiooni kangelased ja seadusliku Vabariigi Valitsuse kukutajad koos oma truu abilise ja toetajaga – Punaarmeega.

Ühe tööliste rühma ja Punaarmee vahele oli poetatud Sv Tehnikakooli mehi. Rongkäigu liikuma hakkamisel hakkasime laulma enda ja vaatajaskonna julgustamiseks: "Meil merevood on vabad ja võimsalt mühavad…"

Kui laulu viimane salm oli lauldud, alustasime seda otsast peale. Tänavatele kogunenud jalutajad ja pealtvaatajad aplodeerisid meile. Rohkelt visati lilli, mida õhust kinni püüti ja nööpauku kinnitati. Leidus ka tütarlapsi, kes rivi kõrval sammudes kodumaakaitsjaid suudlesid. Tohutu ühtekuuluvuse ja sõnatu üksteisemõistmise tunne hoovas kõikjalt rahva hulgast eesti sõdurile vastu. Kui pealtvaatajaskonna eest möödusid tööliste rühmad või Punaarmee, siis valitses sügav vaikus, mis näitas selgesti, kuhu poole kaldus rahva poolehoid ja armastus.

Neist sündmustest oli igaühele päevselge, kuidas Nõukogude Liit oli Eestis valitseva seadusliku riigivõimu kukutamise ette valmistanud.

Juunikuu lõpp ja juulikuu esimene nädal möödusid ootuste tähe all. Aega viideti peamiselt bridži mängimisega kooli võimlas ja selle kõrval asuvates riietusruumides, kus olime ülemuste silma alt eemal. Kuna ilmad olid suviselt kuumad, oli hea ennast vahetevahel kõrval olevas duširuumis jahutamas käia. Need, kes bridži ei mänginud, viitsid aega juturaamatute lugemisega. Raamatute laenutamisel oli valik suur ja keldris asuvast raamatukogust võis oma käega sobiva või meeldiva raamatu võtta.

Laupäeva, 6. juuli hommikupoolikul pühitses suurtükiklass oma ülema kpt V. Villemsoni 39. sünnipäeva. Keldrikorrusel asuvasse vaiksesse ruumi oli muretsetud paar kasti õlut ja koos olles arutati päevasündmuseid ning kursuse eelseisvat lõpetamist. Kpt V. Villemson andis õpilaste teenistuskäigu kohta oma hinnangu.

Kesknädalal, 10. juulil 1940. a loeti suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased Sv Tehnikakooli vastavate klasside kursuse lõpetanuteks ja Eesti Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele (9. juulist 1940. a nr 36) ülendati meid kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnantideks.

Ajakirjas Sõdur ilmus rubriigis „Sõjaväe elu" selle sündmuse kirjeldus koos lõpetajate ülesvõttega pealkirja all "Lõpetajaid Sõjakoolist ja Sõjaväe Tehnikakoolist".[47]

> *"10. juuli kujunes sündmusrikkaks tähtpäevaks meie Sõjavägede Õppeasutisele, mille koosseisus olevad Sõjakool ja Sõjaväe Tehnikakool lasksid välja oma järjekordsed lennu lõpetajaid.*
>
> *Sõjakooli ohvitseride-jalaväeklassi lõpetas 41 lipnikku. Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele nr. 35, 9. juulist 1940 kõik lõpetajad ühtlasi kõrgendati nooremleitnantideks arvates 10. juulist 1940.*
>
> *Sõjaväe Tehnikakooli lõpetas suurtükiväe alal 25 lipnikku ja 5 leitnanti. Neist viimased olid hariduse täiendamiseks lähetatud Sõjaväe Teh-*

[47] Sõdur, nr 29–30, 1940. Lk 695–697.

nikakooli juurde. Üldiselt kuulusid Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajad kahte klassi. Nimelt lõpetas suurtükiklassi 13 lipnikku ja 3 leitnanti ning pürotehnikaklassi 12 lipnikku ja 2 leitnanti. Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele nr. 36, 9. juulist 1940 ühtlasi kõrgendati nooremleitnantideks ka Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud lipnikud.

Eestähendatud sündmuste tähistamiseks oli samal päeval, s. o. 10. juulil kell 12. 00 korraldatud aktus Vabariigi Ohvitseride Keskkogu suures saalis. Aktusest võtsid osa peale lõpetajate ja Sõjakooli ning Sv Tehnikakooli juhtkonna ka veel sõjaväe ja Sõjaministeeriumi kõrgemaid juhte eesotsas Sõjavägede Juhataja kindralmajor G. Jonsoni ja Sõjaministri kindralmajor T. Rotbergiga, samuti ka mõlema kooli õppejõude nii sõjaväest kui ka väljaspool sõjaväge.

Aktusel sõna võttes Sõjavägede Juhataja oma kõnes tõi kõigepealt tervitusi lõpetajaile Vabariigi Presidendi kui relvastatud jõudude kõrgeima juhi poolt ja soovis ka omalt poolt lõpetajaile õnne ja edu edaspidises töös ja tegevuses, märkides ühtlasi, et olukord on nüüd muutunud võrreldes sellega, mis oli õppekursuse algul. See muutunud olukord aga seab lõpetajaile ette veelgi suuremaid nõudeid ja kohustusi. Eriti rõhutas Sõjavägede Juhataja seejuures sisemise distsipliini teadliku süvendamise vajadust nii ohvitserides endis kui ka alluvais. Edasi selgitas ta, et sõjavägi ei saa jääda Eesti rahva ja riigi uute eluvormide kujundamisel ükskõikseks pealtvaatajaks, vaid peab seejuures kõigiti kaasa aitama, kusjuures ohvitserkond, kellel on alaline kontakt oma alluvatega, ei tohi unustada oma ülesannete täitmisel, et sõjavägi moodustab endast lahutamatu osa oma rahva lihast ja verest.

Tuues esile meie võimsa idanaabri N. Liidu sõjajõudude siinviibimise tähtsust rahu alalhoidmise tegurina, Sõjavägede Juhataja kriipsutas alla vajadust käituda sellaselt, et veelgi süveneks usalduslik vahekord ja sõprus meie ja N. Liidu sõjaväe vahel ja et N. Liidu iga ohvitser ja sõdur leiaks meie igas sõjaväelases endale väärika liitlase.

Oma kõne lõpul kindral Jonson tänas Sõjavägede Õppeasutiste ülemat kolonel K. Lauritsat, Sõjakooli ülemat kolonel J. Soodlat ja Sõjaväe Tehnikakooli ülemat kolonelleitnant A. Simsoni ning koolide lektoreid ja ka lõpetajaid tehtud töö eest, mille järel mängiti tema ettepanekul Eesti ja meie liitlase N. Liidu hümne.

Järgnes auhindade ja diplomite väljaandmine lõpetajaile Sõjavägede Juhataja kindral Jonsoni poolt.

Aktuse lõpul Sõjavägede Õppeasutiste ülem kolonel K. Laurits tänas Sõjavägede Juhatajat ja Sõjaministrit selle eest, et nad on aega ja võimalust leidnud osa võtta aktusest, tõstes sellega aktuse kaalu, tähtsust ja pidulikkust. Ühtlasi palus kolonel Laurits Sõjavägede Juhatajat edasi anda tema enda, Sõjavägede Õppeasutiste ohvitserkonna ja lõpetajate tervitus Vabariigi Presidendile. Sõjaministrit aga palus ta edasi anda tervitusi Vabariigi Valitsusele, lisades juurde seejuures, et Sõjavägede

Õppeasutised täies koosseisus tahavad kindlasti täita oma kohuseid ja abistada Vabariigi Valitsusel saavutada neid eesmärke, mida see endale on üles seadnud rahva ja riigi hea käekäigu korraldamiseks."

Sõjaväe Tehnikakooli lõpetajad

I. Leitnandid: l) Enn Raendi, 2) Johannes Mõtsküla, 3) Jaan-Konstantin Kristjuhan, 4) Jaan Liiv, 5) Paul Värk.

Sõjaväe Tehnikakooli II lennu (1940) lõpetanu rinnamärk*

II. Lipnikud, kes ühtlasi ülendati nooremleitnantideks: l) Agu Aarna, 2) Julius-Aleksander Kabel, 3) Edgar-Rudolf Arumeel, 4) Leopold Taar, 5) August Pehka, 6) Gustav Piller, 7) Armin Vene, 8) Johannes Jaagus, 9) Johannes Seks, 10) Elmar Linsi (Lindsi), 11) Mihkel Haavamäe, 12) Viktor-Emanuel Orav, 13) August Võhma, 14) Erich Linalaid, 15) Jaak Varik, 16) Konrad Rõngelep, 17) Villibald Karuse, 18) Aleksander Vahari, 19) Juhan Priikask, 20) Olev-Hilarius Kornet, 21) Mart Purgas, 22) Jüri Luiker, 23) Richard Aardma, 24) Heino Maidre, 25) Evald-Friedrich Ruus.

Eesti suurima lugejaskonnaga ajaleht Päevaleht avaldas oma 11. juuli väljaandes selle sündmuse kohta samasisulise kirjutise pealkirja all „Sõjavägede õppeasutused aitavad Vabariigi Valitsust eesmärkide saavutamisel. Lasti välja järjekordne lend noori ohvitsere".

Lisaks eespool toodud aktuse kirjeldusele peab mainima, et aktusest võtsid osa ka Tallinnas viibinud Nõukogude sõjajõudude komandörid.

Õppeasutuste kombe kohaselt toimus teenistuskohtade valik lõpetamise paremuse järjekorras, s.o kõige parem lõpetaja valis kõige enne. Samas tehti lõpetajatele teatavaks, et 12.–25. juulil on nad lubatud erakorralisele puhkusele ja et 26. juulil peavad nad esinema oma väeosa ülemale.

Muutunud olukorra tõttu oli tühistatud ettenähtud kuuekuulise tööpraktika nõue. Käsirelvaklassi lõpetanud ohvitseride tööpraktikat lühendati ja neid kästi 8. juuliks kooli ilmuda, et omale väeosa valida.

25. juulil kinnitati Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi põhikiri, mis saadeti koos Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi tunnistusega 31. augustil kõikidele II kursuse lõpetanud ohvitseridele.

---

* Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitseride rinnamärgi põhikiri (kinnitatud

* * *

Koolis viibitud nelja aasta jooksul läbisime teoreetilisi ja praktilisi kursuseid, mille läbimine tähendanuks Lääne-Euroopas insenerikutse omandamist. Sv Tehnikakool oli värskelt ellukutsutud õppeasutus ja on loomulik, et selle õppekavas ja juhtimises esinesid mõned puudused, millest väärivad mainimist järgmised.

- Käsirelva- ja suurtükiklassi õppekavas puudus Tallinna Tehnikaülikooli õppeaine "Masinaelemendid", mis on vajalik ükskõik missuguse masina konstrueerimisel.
- Samadel klassidel puudus masinaehituse käsiraamat. Aastaid hiljem selgus, et oli olemas saksakeelne käsiraamat "Taschenbuch für den Maschienenbau", mille koostajaks oli prof H. Dubbel. Selle raamatu omamine oleks õppetööle palju kaasa aidanud.
- Lähema kontakti saavutamiseks ja õpilaste paremaks tundmaõppimiseks oleks kooliülem pidanud olema mõne õppeaine lektor. Pärast kooliülemate vahetust kadusid nn kooliülema tunnid ja seegi vähene kontakt, mis oli enne olemas.
- Õppekava oli täidetud mitmesuguste tarvilikkude õppeainetega, kuid ei oleks halba teinud, kui kooli tunnikavasse oleks lisatud teisel, kolmandal ja neljandal õppeaastal laulukoori tunnid.
- Manöövritest, millest Sv Tehnikakool osa võttis, oleks pidanud välja jätma kõik kooli juurde hariduse täiendamiseks lähetatud kutseohvitserid ja selle asemel andma õpilastele-lipnikele võimaluse sooritada jalaväe juhtimise praktika.
- Sõjakunsti ajaloo, Esimese maailmasõja ja Vabadussõja tundides õppisime tundma minevikus toimunud lahingute käiku, taktikat ja strateegiat. Kahjuks ei pühendatud olevikus, äsja alanud Teise maailmasõja sündmuste ja lahingute analüüsile ühtegi minutit. Viimase õppeaasta jooksul vallutas Saksamaa Poola, Norra, Hollandi, Belgia ja Prantsusmaa. Ei taha uskuda, et Sõjavägede Staabi andmed nende sõjakäikude kohta piirdusid ajalehtedes avaldatud teadaannetega.

Ühiste ja suurte lootustega alustasime 1936. a sügisel Sv Tehnikakoolis õppetööd, et anda oma parim meie väikese, kuid kalli kodumaa kaitseks ja tema vabaduse säilitamiseks. Meie unistused purunesid 1940. aastal. Olime tummadeks tunnistajateks ja passiivseteks pealtvaatajateks ajal, mil võõras

Sõjavägede Juhataja käskkirjaga nr. 45 25. juulil 1940) § 3: Rinnamärk kujutab sümboolselt riigikaitse (kilp, mõõk) vajadust ja aktiivset tahet ja valmisolekut (lõvi) selleks. Ühtlasi sümboliseerib märk tehnika rakendamist sõjateadusse (hammasratas kilbil) ja märgi kandja sidemeid Sõjaväe Tehnikakooliga ("ST").

võim määratses meie isade maal, vägistas meie omariikluse ja röövis meie rahva vabaduse.

3.6. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse komplekteerimine ja õppetöö aastatel 1938–1940

Sv Tehnikakooli III kursuse komplekteerimise aluseks oli sõjavägede ülemjuhataja 1. märtsi 1938. a käskkiri nr 42, milles kästi alustada sama aasta 1. septembril õppetööd elektrotehnika- ja motomehaanikaklassis. Sisseastumiseks tuli sooviavaldusi vastu võtta 27. aprillini ja võistluseksamid pidid algama 27. juunil 1938.

Vastavad teadaanded ilmusid kõikides suurema lugejaskonnaga ajalehtedes ja sooviavalduste esitamise tähtajaks oli sisse antud umbes 400 sooviavaldust.

27. ja 28. juunil toimus arstlik kontroll ja järgnevatel päevadel leidsid Tondil Valges Majas aset kirjalikud ja suulised sisseastumise võistluskatsed. Võistluskatsetega alustas umbes 250 sooviavaldajat ja nende tulemusel selgus 45 kandidaati, kes täitsid kõiki vastuvõtmise tingimusi.

a. Reservist võeti vastu 16 lipnikku
1. Ernits, Jean-Martin
2. Hiielo, Raivo
3. Hindoala, Leonhard
4. Kiisk, Eerik
5. Kiisk, Harri
6. Kippar, Heino
7. Künnis, Edgar
8. Laanemäe, Toivo
9. Pallo, Hans-Endel
10. Põrk, Valentin
11. Riit, Leonhard
12. Ringvee, Harri
13. Ristmäe, Oskar
14. Samel, Aleksander
15. Saukas, Lembit
16. Viirsalu, Richard

b. Tegevteenistusest võeti vastu 13 portupeeaspiranti
1. Kuusik, Leo
2. Lina, Leonhard
3. Luts, Leonhard

4. Nurmse, Oskar-Villiam
5. Nõmm, Mihkel
6. Nõvandi, Roman
7. Olljum, Johannes
8. Rea, Valerian-Alfons
9. Rinne, Oskar
10. Saue, Julius
11. Soomet, Valdus
12. Taggoma, Ain
13. Valdas, Peet

c. Tegevteenistusest võeti vastu 16 aspirant-nooremseersanti

l. Aarma, Alfred
2. Allik, Karl-Erich
3. Einila, Märt
4. Himma, Arnold
5. Kurdla, Erich
6. Laansalu, Johannes
7. Neito, Aleksander-Eduard
8. Nurmela, Valdeku
9. Palm, Annus
10. Plaks, Ferdinand
11. Põllusaar, August
12. Sibul, Karl-Lembit
13. Tiidus, Heino
14. Tubalkain, Karl
15. Uusimaa, Oskar-Eugen
16. Viiard, Aadu

Sv Tehnikakooli III kursuse asukohaks oli SÜÕ I ploki läänepoolne ots. Meeskonna magamis- ja riiete- ning saabaste, kohvrite, relvade puhastamise ruum ja lugemistuba asusid alumisel korrusel. Elektrotehnikaklassi ülemaks oli kpt Voldemar Issako sidepataljonist ja motomehaanikaklassi ülemaks kpt Paul Kommusar auto-tanki rügemendist.

Sv Tehnikakooli vastuvõtutingimused täitnud kandidaate kästi 29. augusti hommikul kooli ruumidesse ilmuda. Esimesed päevad kulusid vormiriietuse sobitamiseks ja välja antud varustuse vastuvõtmiseks ning paigutamiseks. Portupeeaspirantidel oli lihtsam: nad tulid kooli oma vormiriietuses ja pidid ainult oma auastmetunnused vahetama. Samal ajal ülendati Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele lipnikeks 13 portupeeaspiranti ja 16 aspirant-nooremseersanti.

III kursuse ja ühtlasi elektotehnikaklassi vanemaks määrati lpn J. Olljum ja motomehaanikaklassi vanemaks lpn V. Soomet.

Kui kõik noored mehed olid vormiriietuses, ilmus kohale ülesvõtja, kes nad plaadile jäädvustas.

Enne õppetöö algust inspekteeris mõlemaid kursuseid sõjavägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoner.

I õppeaasta 1938/39

I semester 1938. a sügisel

Õppetöö algas 1. septembril ja õppekavas esinenud ained vastasid oma sisult ja ulatuselt II kursuse käsirelva- ja suurtükiklassi õppeainetele. Tehnilise joonestuse lektoriks oli prof H. Einberg, kes asendas K. Grimmi (dipl ins).

Õhtuste ettevalmistustundide ajal korraldas kooliülem kol A. Normak matemaatikakursuseid, kus korrati algebraülesannete lahendamist ja logaritmitabelite kasutamist. Tema lahkumisega lõppesid need "ülessoojendamise" tunnid, kuna ei leidunud kedagi, kes seda tööd vabatahtlikult oleks jätkanud.

Alates 1. oktoobrist 1938 olid klassikoosseisud alljärgnevad.

Elekrotehnikaklass

1. Aarma, Alfred
2. Allik, Karl-Erich
3. Himma, Arnold
4. Hindoala, Leonhard
5. Kiisk, Eerik
6. Kiisk, Harri
7. Kurdla, Erich
8. Kuusik, Leo
9. Laanemäe, Toivo
10. Laansalu, Johannes
11. Lina, Leonhard
12. Neito, Aleksander-Eduard
13. Nurmela, Valdeku
14. Nõvandi, Roman
15. Olljum, Johannes
16. Pallo, Hans-Endel
17. Palm, Annus
18. Plaks, Ferdinand
19. Põllusaar, August
20. Saue, Julius
21. Tiidus, Heino
22. Viiard, Aadu

Motomehaanikaklass
1. Einila, Mart
2. Ernits, Jean-Martin
3. Hiielo, Raivo
4. Kipper, Heino
5. Künnis, Edgar
6. Luts, Leonhard
7. Nurmse, Oskar-Villiam
8. Nõmm, Mihkel
9. Põrk, Valentin
10. Rea, Valerian-Alfons
11. Riit, Leonhard
12. Ringvee, Harri
13. Rinne, Oskar
14. Ristmäe, Oskar
15. Sarnet, Aleksander
16. Saukas, Lembit
17. Sibul, Karl-Lembit
18. Soomet, Valdur
19. Taggoma, Ats
20. Tubalkain, Karl
21. Uusima, Oskar-Eugen
22. Valdas, Peet
23. Viirsalu, Richard

Esimese semestri jooksul eemaldati kursuselt lpn E. Kiisk ja lpn L. Saukas, kes ülemeelikus tujus tulistasid SÜÕ maa-alal välisvalgustuse postide otsas rippuvaid elektrilampe, rikkudes rahu ja hävitades riigi vara.

6.–9. oktoobrini 1938 võttis III kursus osa Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus 3. diviisi sügismanöövritest Saue vallas Rapla rajoonis. Nende manöövrite kirjeldus on toodud juba eelnevates peatükkides.

Novembrikuu lõpul 1938 esitas lpn O. Ristmäe Sv Tehnikakoolist lahkumise avalduse ja see ka rahuldati.

Detsembrikuus algasid eksamid ja kuna tööpinge oli suur, leidus neid, kes ei suutnud eksamit esimesel katsel sooritada. Eksamist läbikukkunutele ja hinnete parandajatele võimaldati sooritada järgmise semestri alguses uus eksam.

22. detsembrist 1938 kuni 2. jaanuarini 1939 oli puhkus, mida igaüks kasutas oma soovide järgi.

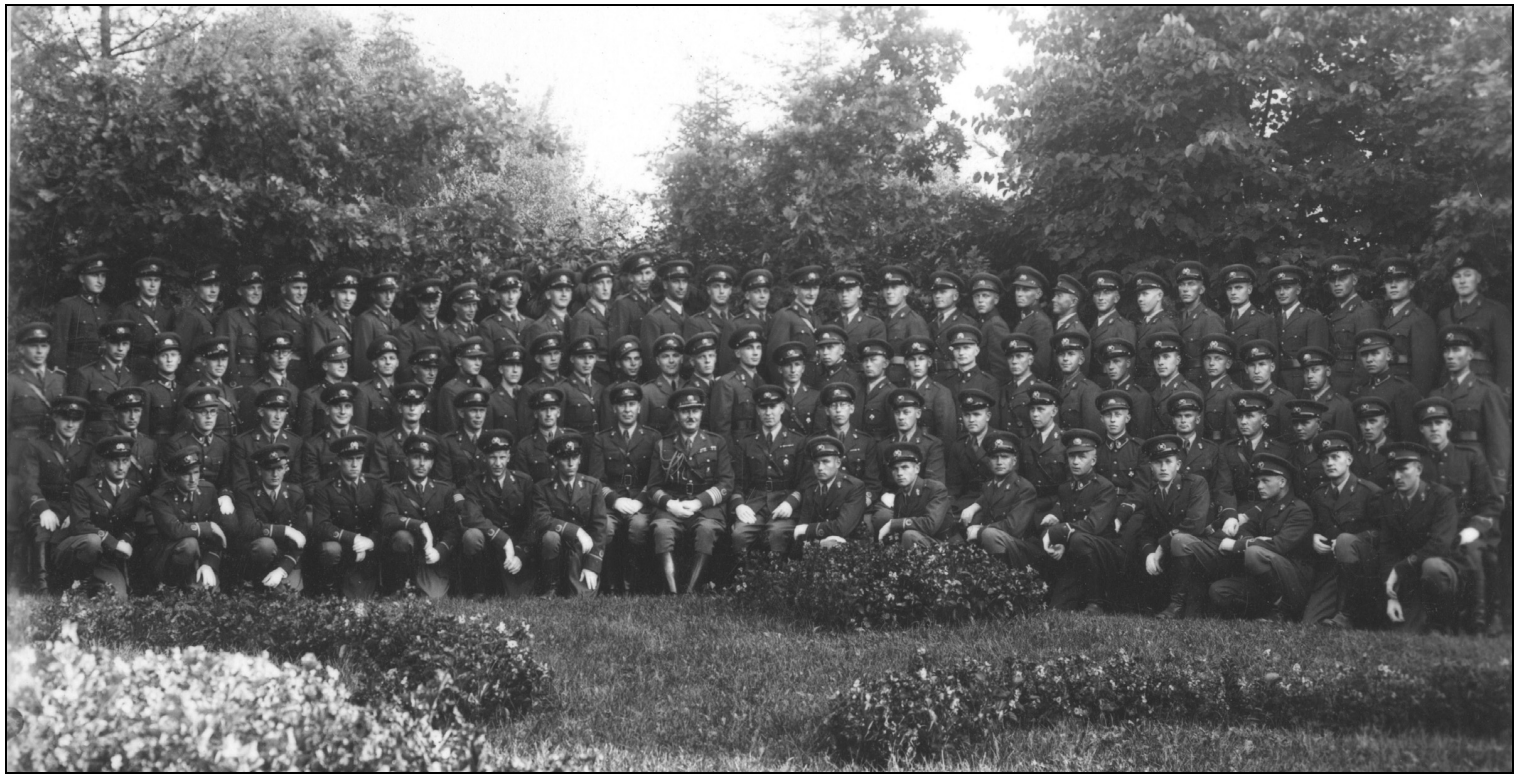

Sõjaväe Tehnikakooli II ja III kursus 1938. a

II semester 1939. a kevadel

Selle semestri õppeained vastasid üldjoontes II kursuse käsirelva- ja suurtüki-klassi ainetele, mis on toodud eespool. Semestri alguses korraldatud eksamitel ja eelmise semestri hinnete parandamisel ei suutnud lpn T. Laanemäe ja lpn V. Põrk rahuldavaid tulemusi saavutada, mistõttu nad eemaldati koolist.

1939. a mais võttis III kursus osa SÜÕ ühepäevasest manöövrist Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus. Järve jaamas asuti varahommikul rongile, millega sõideti Keilasse. Keilas toimus mahalaadimine, rännak, kohtumislahing ja naasmine Tondile, mida on samuti kirjeldatud juba eespool.

Teise semestri õppeainete eksamid tekitasid raskusi lpn A. Taggomale, kes viidi tema omal palvel üle Sõjakooli ohvitseriklassi. Ülejäänud õpilased sooritasid eksamid edukalt ja 16. juulist kuni 31. augustini 1939 oli neil ette nähtud vaheaeg.

II õppeaasta 1939/40

III semester 1939. a sügisel

3. septembril 1939 alustati teist õppeaastat. III kursuse vanemaks määrati lpn O. Rinne, elektrotehnikaklassi vanemaks lpn J. Olljum ja motomehaanikaklassi vanemaks jäi endiselt lpn V. Soomet.

Õppekava vastas II kursuse käsirelva- ja suurtükiklassi õppekavadele. Ainus erinevus oli, et tehniline mehaanika I (tugevusõpetus) oli asendatud rakendusmehaanikaga, mida luges prof H. Einberg. Asendus oli tingitud prof O. Maddisoni raskepärasest iseloomust, käitumisest ja õpetamise meetoditest.

Motomehaanikaklassi õpilaste tunniplaanis esines autojuhtimise teooria, kus lektoriks oli üks veebel auto-tanki rügemendist.

III kursuse õpilaste algatusel korraldati SÜÕ ohvitseride kasiinos tantsukursuseid ja kellaviieteed, millest osavõtt oli alati arvukas.

1939. a detsembrikuus võttis III kursus osa Sv Tehnikakooli kompanii koosseisus Tallinna garnisoni talvemanöövritest Saku ja Lehmja rajoonis.

Detsembrikuu lõpul sooritasid kõik õpilased eksamid edukalt ja nad lubati puhkusele, mis kestis 22. detsembrist 1939 kuni 2. jaanuarini 1940.

IV semester 1940. a kevadel

Semestrit alustati 3. jaanuaril. Käsirelvade ja suurtüki remondi asemel oli elektrotehnikaklassi õpilaste õppekavas sidevahendite materiaalosa, hooldamine ja korrastamine ning motomehaanikaklassi õpilaste omas plahvatusmootori tundmaõppimine ja hooldamine.

Varakevadel algasid motomehaanikaklassi õpilastel autojuhtimise praktilised tunnid. Kasutamiseks oli üks vana Buick, mida sai käivitada elektristarteriga või käsitsi vända abil. Reegliks oli, et kui sõidu ajal mootor välja suri, pidi autost välja ronima, et seda vändaga startida. Sõidud toimusid II ploki ees asuvatel teedel, kus tavaliselt treeniti jalgrivi. Alguses sai iga õpilane sõita 10 minutit. Hiljem kasvas minutite arv ja tehti ka sõite linnas. Keskmiselt sai iga õpilane umbes 6 autosõidutundi.

IV semestri õppetööd mõjutasid tugevasti välis- ja sisepoliitilised sündmused, eriti Nõukogude Liidu nõudmised vastastikuse abistamise lepingu täitmisega seoses: Nõukogude Liit esitas pidevalt alusetuid süüdistusi ja kauples endale suuremaid õiguseid. Eriti halvavalt mõjus nõudmine loovutada SÜÕ hoonete, millest tuli lahkuda nelja tunni jooksul. Kui vaevalt saadi ennast uues asukohas sisse seada, et pooleli jäänud õppetööd jätkata, lavastati Punaarmee toetusel kõige jõhkramal viisil riigivõimu ülevõtmine, Eesti sõjavägi saadeti laiali jne. Kõikidest vintsutustest hoolimata õnnestus õppetöö siiski lõpetada, eksamid sooritada ja hinded välja panna.

Lõpetatud IV semestrile järgnes 16.–31. juulini puhkus. Kui puhkuselt naasime, ei olnud selgunud Sv Tehnikakooli edasine saatus. Aega täideti peamiselt siseteenistusega ja poliitiliste tundide korraldamisega, kus ülistati Nõukogude Liidu elu, korda, võimsust ja saavutusi "suure juhi ja õpetaja, isakese" J. Stalini juhtimisel. 15.–31. augustini võimaldati lisapuhkust, kuna koolis viibivate õpilastega ei osatud midagi mõistlikku ette võtta. Arvatavasti otsustati selle aja jooksul Sv Tehnikakooli saatus – kool kuulus sulgemisele. Kui III kursuse õpilased kooli tagasi jõudsid, ülendas siseminister Vabariigi Presidendi ülesannetes oma 8. augusti 1940. a käskkirjaga relvastatud jõududele nad kutseohvitseri õigustega nooremleitnantideks.

Edasises on ära toodud samal ajal (st 8. augustil 1940. a) Sv Tehnikakoolis kutseohvitseridele vajaliku väeliigi ettevalmistuse omandanud lipnikud.

Johannes Olljum – inseneriväe side alal, Erich Kurdla – jalaväe alal, Karl-Erich Allik – jalaväe alal, Leonhard Luts – jalaväe alal, Oskar Rinne – soomusväe auto-tanki alal, Valdeku Nurmela – jalaväe alal, Ferdinand Plaks – inseneriväe pioneeri alal, August Põllusaar – jalaväe alal, Oskar-Villiam Nurmse – soomusväe auto-tanki alal, Annus Palm – jalaväe alal, Heino Kipper – suurtükiväe alal, Valdur Soomet – jalaväe alal, Oskar-Eugen Uusimaa – jalaväe alal, Arnold Himma – jalaväe alal, Aleksander Samel – jalaväe alal, Aadu Viiard – jalaväe alal, Johannes Laansalu – inseneriväe

pioneeri alal, Leonhard Hindoala – jalaväe alal, Harry Kiisk – jalaväe alal, Peet Valdas – inseneriväe side alal, Valerian-Alfons Rea – soomusväe autotanki alal, Karl Tubalkain – inseneriväe pioneeri alal, Leo Kuusik – inseneriväe side alal, Heino Tiidus – inseneriväe pioneeri alal, Edgar Künnis – jalaväe alal, Jean-Martin Ernits – suurtükiväe alal, Mihkel Nõmm – suurtükiväe alal, Alfred Aarma – lennuväe alal, Karl-Lembit Sibul – inseneriväe pioneeri alal, Harry Ringvee – suurtükiväe alal, Aleksander-Eduard Neito – jalaväe alal, Roman Nõvandi – inseneriväe side alal, Raivo Hiielo – suurtükiväe alal, Leonhard Lina – inseneriväe alal, Richard Viirsalu – suurtükiväe alal, Leonhard Riit – jalaväe alal, Märt Einila – lennuväe alal, Hans-Endel Pallo – jalaväe alal.

III kursuse õpilastel õnnestus kahe aasta jooksul ainult pool õppeainetest läbi võtta. Neist enamik kuulus Tallinna Tehnikaülikooli õppeainete hulka. Kahel järgneval õppeaastal oleks tulnud käsitlemisele sõjatehnilised ja sõjalised õppeained kutseohvitseridele ning sõjaväetehnikutele ettenähtud nõuete ulatuses. Asetleidnud muudatuste tõttu määrati ülendatud ohvitserid teenistuskohtadele Eesti sõjaväes ja selle likvideerimisel septembrikuu alguses viidi nad üle Punaarmee koosseisu.

II osa. Mälestused

1. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (II lend, 1936–1940)[1]

ELMAR-JOHANNES TULVISTE

■

Sõjakooli aspirantide klassis 1933–1934

Nooremleitnant E. Tulviste
1940. a

l. juulist 1933 astusime sõjaväkke aega teenima, mis tol ajal oli jalaväes alla aasta, tavaliselt 10 kuud. Sõjakoolis tuli teenida 13 kuud. Mind määrati 10. üksik-jalaväepataljoni Tallinnas, kus pidin teenima kaks kuud noorteaega. Olin olnud rivis veidi üle kuu, kui suvel Üksnurmes saadud jalahaav hakkas mädanema ja mind pandi kõrval asuvasse sõjaväehaiglasse. 1. septembril lõppes noorteaeg ja pidi otsustama, kuhu edasi minna. Andsin avalduse Sõjakooli astumiseks, kuid katsetele ei saanud haiglas oleku tõttu minna. Mulle tuldi vastu ja piirduti ainult kirjandiga. Varsti kirjutatigi mind haiglast välja ja suunati Sõjakooli 1. aspirantide kompaniisse. Hiljem sain teada, et kirjandid anti hindamiseks inspektor E. Särgavale ja minu töö sai hinde "12".

Sõjakoolis olid puhtsõjalised ained ja need olid mulle kaunis vastumeelt. Ei võinud siis arvatagi, et hiljem saan kutseliseks sõjaväelaseks ja üle kahekümne aasta tuleb armees teenida. Sõjakoolist lahkudes lasti igal aspirandil kirjutada anonüümselt oma arvamus sõjaväeteenistuse kohta. Minu arvamus oli negatiivne.

[1] Mälestused on siin avaldatud lühendatud kujul. Originaaltekst KVÜÕA muuseumis.

Aspirandi vorm oli korralik, linnas käies kuulusid vormi juurde valged kindad. Ka toit oli hea ja küllaldane, aga distsipliin oli range. Linna lasti pea igal pühapäeval, peale selle oli meil oma kasiino (eraldi ohvitseride omast). Kehaline kasvatus oli heal järjel, samuti laskmine. Aspirantidest on meelde jäänud Armin Alla, kes oli usuteaduse üliõpilane. Ta oli hea poksija ja hiljem sai tuntuks fotograafina. Mäletan meist tunduvalt vanemat tasakaalukat õigusteaduse üliõpilast Petersoni. Veel on meelde jäänud ilus pikka kasvu aspirant Kristjansen, kes sõjaajal oli Estonias näitlejaks ja siis emigreerus Eestist.

Karistada ma Sõjakoolis ei saanud, kuid kaks vahelejäämist on praegugi meeles. Vabadussõja eksamile ilmus äkki kindral Laidoner koos õppeasutuste ülemaga. Olles veidi juttu ajanud, võttis ta laualt ühe pileti ja küsis eksamineerivalt majorilt (nime olen unustanud) selle pileti sisu ja vastust. Major vastas põhjalikult ja ülemjuhataja pani pileti lauale tagasi. Järgmine vastaja olin mina ja võtsin sama pileti, mille vastamist olin äsja kuulnud. Sain hindeks "6", kusjuures mingeid lisaküsimusi ei järgnenud.

Välikindlustamises õpetas meid alati korrektselt vormi kandev noor ja andekas major, kes pingutatud traati nimetas tõmbitsaks. Ja nii hakkasime meie ka teda kutsuma. Ta nõudis, et igal meist oleks tehtud õpitust korralik joonistega konspekt. Minul oli see kaunis kehv, aga sapöörirühmas oli tookord aspirandiks hilisema Tallinna Polütehnilise Instituudi teadusala prorektor Lepikson, kellel oli suurepärane konspekt. Selle ma vastamisel majorile esitasingi. Millegipärast küsis ta minult palju muud, mida piletis ei olnud. Andes mulle konspekti tagasi, vaatas ta mulle otsa ja lausus: "See pole Teie konspekt." Ütlesin, et ei olegi. Ta naeratas ja pani hindeks "11". Ja siis selgus, et major oli Lepiksoni onu ja tundis oma õepoja käekirja suurepäraselt.

1934. a märtsikuus anti 1. kompaniile õhtu eel lahingukäsk. Igaühele jagati välja 30 lahingupadrunit ja 2 käsigranaati. Meie rühm koos rühmaülemaga asus elektrirongile ja sõitsime Tallinna, sealt läksime rivikorras Narva maanteele maja nr 28 hoovi, kus võtsime käskluse korras rivitult. Seal asus vapside staap, mille oli juba okupeerinud politsei ja kust kanti autosse raamatuid, kaustu ja pudelikaste. Olime seal kesköösi, siis suundusime jälle jaama ja rongiga Tondile. Rongis tuli meie juurde üks mees, nuttis ja oli nördinud, et Vabadussõdalaste Liit likvideeriti.

Kuu aega hiljem juhtus Valdeku lasketiirus kuulipildurkompanii aspirantidega raske õnnetus. Aspirandid leidsid lõhkemata 40 mm mürsu. Kui nad seda kobaras koos olles uutisid, kukkus mürsk maha ja lõhkes. Kaks aspiranti said surma ja neli raskelt haavata.

21. juunil 1934 saime lõputunnistused ja ees seisis kuu aega praktikat väeosades. Mind koos kolme kaaslasega suunati Narva 1. jalaväerügementi, mis asus Kurtna laagris Kuremäe kloostri lähedal. Laager asus looduslikult

ilusas kohas puhtaveeliste järvede vahel, kus oli palju kala ja vähki. Nüüd anti õppuste läbiviimiseks meie käsutusse rühmad. Vahel olid kaasas kaadriohvitserid, kuid enamasti mängisid nad bridži. Õhtuti jalutasime neljakesi Kuremäe ümbruses ja nautisime rahu ning vaikust. See oli aeg, mis on mulle meelde jäänud sõjaväe käigus kõige meeldivamana. Kõik oli nii ilus ja lihtne, Sõjakooli drill oli seljataga ja elu tervenisti ees.

Sõjaväe Tehnikakooli II kursus 1936–1940

Sõjaväe Tehnikakooli I kursuse lõpetamisest oli möödunud 13 aastat. Nende aastatega oli tehnilise ala ohvitseride kaader mitmetel põhjustel vähenenud ja paratamatult vajati selle täiendamist.

Eesti Vabariigi sõjaväe relvastus oli pärit Esimesest maailmasõjast ja vajas kindlasti uuendamist. Selleks oli tarvis täiendavaid tehnilise ala spetsialiste-ohvitsere, kes oleksid suutelised moodsat relvastust ja laskemoona vastavalt tehnilistele nõuetele hooldama, remontima ja vajaduse korral tegema muudatusi. Sõjatehnika kiire areng Esimese maailmasõja järgsel perioodil nõudis põhjalikumaid tehnikateadmisi. Sv Tehnikakooli uued õppekavad sisaldasid tehnikaülikoolides õpetatavaid aineid, mis võimaldanuks selle kooli lõpetajatel vajaduse korral edasi õppida tehnikaülikoolides. Sv Tehnikakooliga samal aastal oli asutatud Tallinna Tehnikainstituut (alates 1938. a Tallinna Tehnikaülikool), mis andis võimaluse kasutada kõrgema tehnilise hariduse saamiseks sealseid õppejõude ja laboratooriume.

Kõike seda arvestades avaldati 11. augusti 1936. a Riigi Teatajas nr 65 tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadus, milles määrati kindlaks üldised vastava kaadri ettevalmistamise põhimõtted rahuajal. Selle seaduse olulisemad punktid olid alljärgnevad.

Õppetöö Sv Tehnikakoolis kestab kuni 4 aastat. Eesmärgiks on ette valmistada sõjatehnilise eriharidusega ohvitsere, kusjuures õpilastele antakse sõjaline ja tehniline ettevalmistus. Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid läkitatakse kuueks kuuks tööpraktikale vastavatesse ettevõtetesse, mille järel ülendatakse lipnikud kaadriohvitseri õigustega nooremleitnantideks.

Sv Tehnikakooli võetakse vastu meeskodanikke, kes on edukalt lõpetanud Sõjakooli aspirandiklassi või Lennukooli ja kes vastavad järgmistele tingimustele:

1) ei ole üle 25 aasta vanad;
2) omavad vähemalt täielikku keskkooli- (1923), gümnaasiumi-, Tallinna Tehnikumi, Tallinna või Tartu Pedagoogiumi haridust;
3) omavad hääleõigust Riigikogu valimistel ja rahvahääletusel ning riigiteenistuses olemise õigust;
4) ei seisa kohtu või eeluurimise all ega ole tunnistatud maksujõuetuks.

Kaitsevägede juhatajal oli õigus teha erandeid vanuse ülemmäära suhtes. Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõetud õpilased-mitteohvitserid ülendati lipnikeks ja loeti kaitseväe tegevteenistusse astunuteks.

Kaitsevägede juhatajal oli õigus läkitada Sõjaväe Tehnikakooli juurde õppekursuse läbivõtmiseks kaitseväe tegevteenistuses olevaid ohvitsere.

Selle seaduse avaldamisele järgnes kaitsevägede ülemjuhataja 13. augusti 1936. a käskkiri nr 144, mis kõlas järgnevalt.

> *"§ 1. Käsin avada käesoleva aasta sügisel Sõjaväe Tehnikakooli alljärgnevate klassidega:*
> *1. Käsirelvaklass, 2. Suurtükiklass, 3. Pürotehnikaklass.*
> *§ 2. Kooli luban vastu võtta kuni 45 õpilast.*
> *§ 3. Võistluskatsed Sõjaväe Tehnikakooli astumiseks korraldada alates 5. oktoobrist s.a."*

Ülalpool toodud teade avaldati Eesti keskajalehtedes ja see põhjustas noormeeste hulgas suurt huvi, sest selles koolis toimus õppimine täielikult riigi kulul ja lõpetamisel oli kindlustatud soliidne teenistuskoht. Avaldusi laekus kokku 400 ümber. Arstlikule läbivaatusele kutsuti 190 kandidaati. Läbivaatus oli väga range ja kandidaatide arv langes umbes sajale. Nõudlikkust tervisliku seisundi kohta illustreerib fakt, et kõik noormehed olid lõpetanud Sõjakooli, sinna aga võeti ainult täiesti terveid. Igatahes ei olnud võistluskatsetel ühtegi prillikandjat.

7.–17. oktoobrini toimusid sisseastumise võistluskatsed. Kirjalikud katsed olid eesti keeles, algebras ja trigonomeetrias. Nende lõppedes oli jäänud alles 55 kandidaati. Järgnevatel suulistel katsetel algebras, geomeetrias, trigonomeetrias, füüsikas koos mehaanikaga, keemias ja tehnilises joonestamises selgitati välja 44 õnnelikku. Võistluskatsed olid täiesti erapooletud, mingeid soovitusi kõrgemalt poolt ei arvestatud. Vastuvõetud õpilased jagunesid alljärgnevalt: käsirelvaklassi 19, suurtükiklassi 13 ja pürotehnikaklassi 12 õpilast. Neile lisandus 6 kaadriohvitseri, kes soovisid täiendada oma tehnilisi teadmisi.

Õppetöö Sõjaväe Tehnikakoolis

Kooli juhatus oli järgmine.
Kooliülem: kol-ltn Artur Normak, 1939. a maikuust kol-ltn Artur Simson, VR II/3
Suurtükiklassi ülem: kapten Vassil Villemson
Käsirelvaklassi ülem: kapten Alfred Kandre
Pürotehnikaklassi ülem: kapten Leo Rannit
Käsundusohvitser: kapten Rudolf Jõuram

Kol-ltn Artur Normak oli laia silmaringiga haritud ohvitser, lõpetanud Eesti Kõrgema Sõjakooli, õppinud Prantsuse Kõrgemas Sõjakoolis ja aastatel 1929–1934 oli Eesti sõjaväeliseks esindajaks Pariisis. Enne Sv Tehnikakooli ülema kohale määramist oli ta sidepataljoni ülem.

Klassiülemad kaptenid V. Villemson ja A. Kandre olid Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajad ja oma ala suured asjatundjad. Pürotehnikaklassi ülem kapten L. Rannit oli lõpetanud Tallinna Tehnikainstituudis keemiateaduskonna ja asus tööle 1937. a.

Sv Tehnikakool asus SÜÕ kasarmute I blokis Tondil, kus paiknesid ka Kõrgem Sõjakool, raamatukogu ja Sõjakooli ülema korter. Õpilased elasid kasarmus sõjaväekorra järgi. Linna lubati äripäeviti kord nädalas ja laupäeviti 36-tunnise loaga. Selline eluviis ei sobinud abielumeestele ja sellepärast ei olnud ükski õpilane abielus, ehkki seaduses sellekohast nõuet ei olnud. Erandina elasid kaadriohvitserid-õpilased oma kodudes ja võtsid osa ainult teoreetilistest ülikooliloengutest ja sõjatehnilistest õppeainetest. Õpilastele maksti esimesel kahel aastal 30 krooni kuus ja järgmistel aastatel 60 krooni kuus taskuraha. Varustusrahasid maksti kaadriohvitseridele ettenähtud ulatuses. Toitlustamine toimus SÜÕ ühissöögiklas, kuhu mindi rivikorras kolm korda päevas. Söök oli Sõjakooli aspirantidele ja ohvitseriklassidele ühesugune. Mingeid olmemuresid õpilastel ei olnud.

Sv Tehnikakoolis toimus õppetöö kolmel erialal.

1. Tallinna Tehnikainstituudi õppeainetes
2. Sõjatehnilistes õppeainetes
3. Kutseohvitseri õppeainetes

Esimene õppeaasta oli peaaegu täielikult pühendatud tehnikainstituudi ainetele. Vähesel määral tehti riviõppust, kehalist kasvatust ja treeniti laskmist.

Teisel õppeaastal oli pearõhk samuti tehnikainstituudi õppeainetel, kuid juba esines praktilisi töid relvade remondi ja laskemoona valmistamise alal. Esimese õppeaasta kutseohvitseri õppeainete lisandusid teisel aastal ratsasõit ning eesti, vene ja saksa keel.

Kolmandal ja neljandal õppeaastal olid kavas sõjatehnilised ja kutseohvitseri õppeained.

Tallinna Tehnikainstituudi õppeained

Käsirelva- ja suurtükiklassi õpilaste õppekava oli nagu mehaanikaosakonna üliõpilaste oma.

Pürotehnikaklassi õpilased õppisid keemiaosakonna õppekava järgi. Et keemiaosakonnas oli palju laboratoorseid töid, siis immatrikuleeriti teisel semestril selle klassi õpilased Tallinna Tehnikainstituuti ning nende õppetöö ja praktikumid toimusid koos keemiaosakonna üliõpilastega.

Ühised loengud keemias ja füüsikas toimusid algul Koplis, kuhu sõidutati Sv Tehnikakooli õpilased kahe bussiga. Hiljem kasutati ühte bussi ainult pürotehnikaklassi õpilaste transpordiks. Enamik loenguid peeti Sv Tehnikakooli auditooriumis. Tehnikainstituudi õppejõud toodi kohale sõiduautoga.

Eksamid ja praktilised tööd sooritati järgmistes ainetes.

I. Ühised õppeained kõigile Sv Tehnikakooli õpilastele

1. Analüütiline geomeetria.
2. Matemaatiline analüüs.
3. Kujutav geomeetria ühes praktikumiga.
Kõike kolme eespool nimetatud õppeainet luges prof A. Borkvel, assisteeris G. Kangro.
4. Füüsika ühes praktikumiga, dots E. Kilkson ja assist A. Koppel.
5. Üldine mehaanika ühes praktikumiga, prof J. Nuut ja assist R. Aavakivi.
6. Tehniline joonestamine, dots K. Grimm ja assist P. Vesilind.
7. Elektrotehnika ühes praktikumiga, prof O. Reinvald ja assist V.Anvelt.
8. Mehaaniline tehnoloogia, dots H. Einberg.
9. Masinate üldõpetus, dots H. Einberg.
10. Tööstusmasinad ühes praktikumiga, dipl ins E. Savi.
11. Tööstuslik tervishoid, dr K. Ruusma.
12. Tööstuslikud õnnetused ja nende vältimine, dots P. Volmer.
13. Anorgaanilise keemia põhijooned, prof E. Jaakson.

II. Käsirelva- ja suurtükiklassile

14. Numbrilised meetodid ühes praktikumiga, prof A. Borkvel ja assist G. Kangro.
15. Diferentsiaal- ja integraalarvutused.
16. Diferentsiaalvõrrandid.
Kaht viimast õppeainet lugesid prof J. Nuut ja assist R. Aavakivi.
17. Tehniline mehaanika ühes praktikumiga, prof O. Maddisson, assist H. Laul ja E. Vaino.

III. Pürotehnikaklassile

18. Anorgaanilise keemia erikursus, prof E. Jaakson.
19. Analüütilise keemia põhijooned, prof E. Jaakson.
20. Orgaanilise keemia põhijooned, prof P. Kogerman.
21. Keemia praktikum, assist-d A. Väärismaa ja H. Raudsepp.
22. Mehaanika põhijooned, dots. E. Kilkson.

Õppetöö oli väga pingeline esimesel semestril, sest Sv Tehnikakoolis algas õppetöö 6 nädalat hiljem kui tehnikainstituudis, aga eksamid tulid sooritada semestri lõpul samal ajal üliõpilastega. Eksamitega ei tulnud toime 2 õpilast,

kes pidid koolist lahkuma ja arvati reservi. Hilisem õppetöö sujus plaanipäraselt.

Tehnikainstituudi õppejõududega oli hea koostöö, välja arvatud üksikjuhtumid. Silmapaistvamad professorid olid Jüri Nuut ja Paul Kogerman, kelle loenguid oli nauding kuulata. Ainekäsitlus oli loogiline, kõigile arusaadav ja täiendatud huvitavate näidetega tegelikust elust.

Prof Albert Borkvel oli õpilaste seas populaarne, sest ta oskas kuulajatele läheneda. Tema loengud olid arusaadavad ja hästi konspekteeritavad. Praegu peab küll mainima, et tema analüütilise geomeetria käsitlus oli vananenud.

Dots Hans Einberg oli suurte tööstuslike kogemustega õppejõud. Ta oli halva kuulmisega, kuid see ei seganud tema ettekannet. Oma loengu tähtsamad punktid kirjutas ta selge käekirjaga tahvlile. Keerukad tehnoloogilised skeemid joonistas ta värviliste kriitidega.

Dots Ernst Kilksoni ainekäsitlus oli raskepärane ja loogikata. Eksamil tekkis õppejõu ja õpilase vahel tihti arusaamatusi.

Pürotehnikaklassi õpilastel olid kõige töömahukamad praktilised tööd laboratooriumides, seda nii analüütilises kui ka orgaanilises keemias. Tolleaegsed assistendid, hilisemad akadeemikud Oskar Kirret ja Hugo Raudsepp olid küllaltki nõudlikud. Suured raskused tekkisid õppetöös prof Ottomar Maddisoniga. Ta oli küll suurepärane teadlane, kuid halb pedagoog. Tema vaikse häälega ettekantud loengut oli raske jälgida ja konspekteerida. Pealegi oli ta raske iseloomuga. Ühe õpilasega oli tal suurem konflikt, mida suutis lahendada ainult suurte diplomaatiliste kogemustega kooliülem. Hiljem võis kohvikus tihti näha kooliülemat ja professorit sõbralikus vestluses, mis mõjus soodsalt ka õpilaste edasijõudmisele.

Sõjatehnilised õppeained

I. Kõikidele klassidele

1. Sise- ja välisballistika, ltn A. Sivadi, mag. mat.
2. Relvade materiaalosa alused.
3. Relvade konstruktsioonid.
4. Tulejuhtimise ja vaatlusabinõude materiaalosa.
Kolme viimati nimetatud ainet luges kpt Ernst Tiivel.
5. Lõhkeained ühes praktikumiga, kpt L. Rannit.
6. Üldpraktilised tööd, kpt V. Villemson.
7. Käsirelvade materiaalosa ja ülevaatus, kpt O. Käbala ja kpt A. Kandre.
8. Suurtüki materiaalosa ja ülevaatus, kpt V. Villemson.
9. Tankitõrje- ja saaterelvade materiaalosa, ltn Lumiste.
11. Laskemoona materiaalosa, ltn A. Feofanov.
12. Käsirelvade laskemoon, ltn A. Feofanov.

13. Suurtüki laskemoon, kpt L. Rannit ja n-ltn E. Nurmet.
14. Praktilised tööd laskemoona valmistamise ja korrastamise alal, kpt L. Rannit ja hr H. Leetma.
15. Puhastus- ja määrdeained, kpt V. Villemson.
16. Relvvarustuse korraldamine ja hooldamine, kpt J. Lootsar.

II. Käsirelvaklassile
17. Käsirelvade remont, kpt A. Kandre.

III. Suurtükiklassile
18. Suurtükkide remont, kpt V. Villemson.
Kõikide ülalpool loetletud õppeainete hinded on õpilaste lõputunnistusel, kuid nende maht on erinev. Käsirelvade materiaalosa oli põhjalikum käsirelvaklassile. Suurtükkide materiaalosa oli kõige põhjalikum suurtükiklassil. Eesti sõjaväes oli kasutusel üle kümne kahuri- ja haubitsatüübi, lisaks sellele õhutõrjekahurid, mida kõike pidid selle klassi õpilased tundma õppima. Pürotehnikaklass piirdus 76,2 mm Vene välikahuri materiaalosa täieliku tundmaõppimisega, 84 mm Inglise välikahuriga ja 114 mm Inglise kergehaubitsaga tutvuti põgusalt.

Laskemoona alal oli kõige põhjalikum ettevalmistus pürotehnikutel, suurtükiklassi õpilased õppisid laskemoona vähem ja käsirelvaklass ainult püssi- de ning püstolite laskemoona.

Üldpraktilised tööd viidi läbi Rahumäe relvatöökodades, kus õpilased valmistasid oma kätega lihtsamaid metallesemeid ja õppisid kasutama metallitöötlemise masinaid.

Suurtükkide materiaalosa tunnid toimusid SÜÕ suurtükipargis Tondil ning Rahumäe relvatöökodades ja Arsenalis. Laskemoona praktilised tööd toimusid Männiku laskemoonatöökodades.

Enamik õppejõude oli Sv Tehnikakooli I lennu lõpetajad. Praktilisi töid juhendasid põhiliselt vastavate klasside ülemad. Teoreetiliste ainete õppejõududest oli silmapaistvaim kpt Ernst Tiivel. Ta oli end täiendanud mitmes tehnikaülikoolis Prantsusmaal ja oskas ainet esitada huvitavalt ning arusaadavalt. Sealjuures oli ta väga nõudlik ja täpne.

Et meil ei olnud paljudes ainetes mingeid õpikuid, olid vastavad õppejõud koostanud loengute konspektid. Üks mahukamaid oli kpt L. Ranniti lõhkeainete konspekt, mille maht oli 385 lehekülge.

Sv Tehnikakoolis saadi relvade konstruktsiooni ja remondi alal vajalikud teadmised, nii et hilisemas teenistuskäigus sõja ajal tulid selle kooli lõpetanud ohvitserid oma ülesannetega hästi toime.

Kutseohvitseri õppeained

Kutseohvitseri ettevalmistus toimus kahel viimasel aastal vastavalt Sõjakooli ohvitseriklasside õppekavadele intensiivselt. Käsirelvaklassi õpilased said jalaväeohvitseri, suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased suurtükiväeohvitseri ettevalmistuse. Sv Tehnikakooli lähetatud kaadriohvitserid olid enamikust õppeainetest vabastatud ja kasutasid aega Tallinna Tehnikaülikoolis edasiõppimiseks.

Kõik pürotehnikaklassi õpilased olid Sõjakoolis aspirandina saanud jalaväe ettevalmistuse, seetõttu oli neil raskusi uue väeliigiga kohanemisel. Nende õpilaste suurtüki laskeasjanduse tunnid usaldati Sõjakooli suurtükiväe ohvitseriklassi ülemale mjr R. Kolgale, kes drillis pürotehnikaklassi õpilasi suure püsivuse ja kannatlikkusega, nii et praktilistel laskmistel Jägala polügoonil ei olnud nad halvemad suurtükiklassi õpilastest.

Palju õppeaineid kuulati koos ohvitseriklasside õpilastega. Omavaheline läbisaamine oli sõbralik.

Loengutel ja harjutustel läbivõetud materjalid ning õppejõudude tõekspidamised olid paljudel juhtudel vananenud. Lektorid edastasid oma loengutel enamasti vaateid, mis pärinesid Esimese maailmasõja ja Vabadussõja kogemustest. Oli lõppenud sõda Abessiinias ja Hispaanias ning alanud Teine maailmasõda. Nendes võitlustes rakendatud tehnikat ja taktikat tulnuks tutvustada ka õpilastele. Pärast baaside lepingu sõlmimist Nõukogude Liiduga jäädi nagu millegi ootele.

Sv Tehnikakooli õpilased võtsid neil aastatel osa kõikidest manöövritest. Viimane oli talimanööver detsembrikuus 1939, mil toimus Soome sõda. Kõigil manöövreil tegutsesid õpilased reameeste ja seersantide ülesannetes, kuid nii jäid juhtimise kogemused saamata.

Sv Tehnikakooli õpilased olid nelja õppeaasta jooksul SÜÕ ohvitserkonna täieõiguslikud liikmed. Nad võisid kasutada SÜÕ ohvitseride kasiinot ja osa võtta seal toimuvatest pidustustest. Suvevaheaegadel viibisid mitmed õpilased ohvitseride puhkekodudes Pärnus ja Narva-Jõesuus. Väljaspool teenistust koheldi neid ohvitserkonnas võrdsetena.

Käsirelvaklassi õpilased lõpetasid esimesena Sv Tehnikakooli ja nad ülendati Eesti Vabariigi Presidendi käskkirjaga relvastatud jõududele 16. veebruarist 1940. a nr 9 nooremleitnantideks. Vastav aktus toimus Sv Tehnikakooli ruumides, kus esines tervituskõnega kindral J. Laidoner. Kokku lõpetas 15 lipnikku ja 1 leitnant. Pärast langes sisseastunuist 3 õpilast nõrga edasijõudmise pärast välja ja 1 õpilane suri õnnetusjuhtumi tagajärjel. Parimate lõpetajatena said kuldtaskukella Roland Ilves ja Elmar Tulviste. R. Ilves suri paraku kuu aega hiljem verehaigusse. Edasi suunati lõpetajad kuuekuusele tööpraktikale. Lähetatud leitnant Jaan Roose (Roo) suunati edasi õppima Tallinna Tehnikaülikooli mehaanikaosakonda.

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased jätkasid õppetööd. Lõpetamise eel toimusid Eesti Vabariigis pöördelised sündmused, mille elasid läbi ka Sv Tehnikakooli jäänud õpilased. 17. juunil vabastati mõne tunni jooksul SÜÕ territoorium Tondil Punaarmee üksustele ja Sv Tehnikakool koos SÜÕ juhtkonnaga kolis Prantsuse Lütseumi hoonesse Hariduse tänaval. Seal elati üle alandav relvade üleandmine. Õppetöö oli juba varem lõppenud ja hinded välja pandud. Kurioossumina võiks märkida ratsasõidu hindamist mjr O. R. Hindpere poolt. Et ratsutamise võimalust enam ei olnud, küsis major õpilaselt, millise hobusega ta ratsasõidu tundides sõitis, ja selle järgi pani hinde kirja.

Suurtüki- ja pürotehnikaklassi õpilased ülendati nooremleitnantideks Eesti Vabariigi Presidendi 9. juuli 1940. a käskkirjaga nr 36 relvastatud jõududele. Vastav aktus toimus 10. juulil Ohvitseride Keskkogu suures saalis. Sõna võttis uus sõjavägede juhataja kindralmajor G. Jonson. Suurtükiklassi lõpetas 13 lipnikku ja 3 leitnanti, pürotehnikaklassi 12 lipnikku ja 2 leitnanti. Paremate lõpetajatena said kuldtaskukella suurtükiklassist Julius-Aleksander Kabel ja pürotehnikaklassist Agu Aarna. Viimane oli nelja aasta jooksul olnud pidevalt kursuse vanem.

Muutunud olukorra tõttu tühistati ettenähtud tööpraktika. Samuti lõpetati käsirelvaklassi praktika ja õpilased suunati väeosadesse. Paremad lõpetajad valisid töökohad Sõjaministeeriumis, kuid selle likvideerimisel määrati nad Punaarmee väeosadesse. Seejuures sattusid käsirelvaklassi lõpetanud Punaarmees enam-vähem tehnilistele ametikohtadele, aga suurtüki- ja pürotehnikaklassi lõpetanud määrati enamikus rühmaülemateks. Sõjakeerises võitlesid endised õpilased nii ühel kui teisel poolel. Suuremat sõjalist karjääri tegid Punaarmees kaadriohvitserid kpt Jaan Roo ja ltn Enn Raendi, kes jõudsid kaardiväe alampolkovniku auastmeni. Saksa armees oli edukaim suurtükiklassi lõpetanud nooremleitnant August Võhma, kes ülendati sõja lõpus majoriks.

Paljud täiendasid sõjapäevil ja hiljem oma haridust ning lõpetasid ülikooli. Eestis jõudsid nii kaugele 5 ja välismaal 3 õpilast. Teadusliku kraadi omandasid pürotehnikaklassi lõpetajad Agu Aarna tehnikadoktorina ja Edgar Arumeel keemiakandidaadina. Professor A. Aarna oli 16 aastat Tallinna Polütehnilise Instituudi rektor.

Sõjaväe Tehnikakooli III kursus 1938–1940

Sv Tehnikakooli III kursuse komplekteerimise aluseks oli sõjavägede ülemjuhataja 1. märtsi 1938. a käskkiri nr 42. Avati elektrotehnikaklass ja motomehaanikaklass. Õppetöö algas 1. septembril 1938. a. Sisseastumiseksamid toimusid alates 27. juunist. Sooviavaldusi oli 400 ringis. Pärast arstlikku kontrolli jäi alles 250 kandidaati, kes alustasid võistluskatsetega.

Sisseastumiseksamid olid analoogsed II kursuse omadega. Vastu võeti elektrotehnikaklassi 22 ja motomehaanikaklassi 23 õpilast. Elektrotehnikaklassi ülem oli kapten Paul Kommusar, motomehaanikaklassi ülem kapten Voldemar Issako. Õppetöö algas 1. septembril ja õppekavad vastasid kahel esimesel aastal sisult ja ulatuselt II kursuse käsirelva- ja suurtükiklassi õppeainetele. Tehnikaülikoolis õpiti mehaanikaosakonna õppekava järgi, millele pidi järgnema 2 aastat sõjatehnilisi ja kutseohvitseri õppeaineid. Tehniline mehaanika I asendati rakendusmehaanikaga, mida luges dots H. Einberg. See asendus oli tingitud prof O. Maddisoni raskepärasest iseloomust ja vahejuhtumistest II kursuse õppetöös. Dots H. Einberg juhendas lahkunud dots K. Grimmi asemel ka tehnilist joonestamist. Uue õppeainena oli motomehaanikaklassi õpilastel ette nähtud autojuhtimise tunnid.

Esimesel õppeaastal langes edasijõudmatuse tõttu välja 2 õpilast, omal soovil lahkus 1 õpilane ja 1 õpilane viidi üle Sõjakooli ohvitseriklassi. Õppetöö algul eemaldati kursuselt ebaväärika käitumise pärast 2 õpilast.

Sv Tehnikakooli III kursuse õppetöö katkes kahe aasta pärast, sest muutunud poliitilise olukorra tõttu lõpetati Sv Tehnikakooli tegevus. III kursuse õpilased ülendati siseministri käskkirjaga nooremleitnantideks.

Kokku ülendati 39 lipnikku ning määrati teenistuskohtadele Eesti sõjaväes ja selle likvideerimisel septembrikuus viidi nad üle Punaarmee koosseisu. Teises maailmasõjas võideldi mõlemal poolel. Erilist karjääri sõjaväes ei saavutanud keegi. Küll aga täiendati oma haridust pärast sõda. Teadaolevail andmeil lõpetasid ülikooli kodumaal 4 ja välismaal 8 endist õpilast. Kandidaadi teadusliku kraadi omandasid kodumaal matemaatikas Karl Allik, keemias Heino Kipper ja pedagoogikas Roman Nõvandi.

Sõjaväe Tehnikakooli IV kursus

1940. a. kevadel kuulutati välja vastuvõtt Sv Tehnikakooli IV kursusele käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi. Võistluseksamid korraldati juunikuus, kuid muutunud olukorra tõttu õppetööd enam ei toimunud.

Kokkuvõttes ei saanud Sv Tehnikakooli II–III kursuse õpilased järgnevas sõjategevuses oma võimeid täiel määral näidata ja pärast sõdagi jäi Punaarmeesse edasi teenima ainult üks ohvitser – Elmar Tulviste, kes saavutas majori aukraadi. Küll aga töötasid nad edukalt tsiviiltehnilistel aladel. Eriti silmapaistev on olnud välismaale sattunute elukäik, kellest põhiosa töötas hinnatud inseneridena ja konstruktoritena suurfirmades. See oli ka arusaadav, sest Sv Tehnikakooli astusid tehniliste huvidega noormehed, keda meelitas riigi kulul tehnilise hariduse saamine.

Õpilaste vastuvõtmine Sõjaväe Tehnikakooli.

Sõjaväe Tehnikakooli võetakse vastu 1940. a. sügisel järjekordne lend õpilasi käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklassi.

Sõjaväe Tehnikakooli eesnimetatud klassidesse sisse astuda soovijatel reservlastel tuleb esitada vastavad sooviavaldused Sõjaväe Õppeasutiste ülemale kuni 27. aprillini 1940. a. Õigel ajal esitatuks loetakse sooviavaldused, mis on pandud postile hiljemalt eespoolnimetatud kuupäeval. Kooli vastuvõtmise tingimused ja sooviavalduste juures esitamisele kuuluvate dokumentide loetelu on toodud „Tehnilise alal ohvitseride ettevalmistamise seadluses" (RT 1936, 65, 556) § 14 ja 17.

Sooviavaldused on tempelmaksuvabad.

Võistluseksamid korraldatakse alates 26. juunist 1940. a.

Võistluseksamid on kirjalikud ja suulised. Lähemaid andmeid võistluseksamite kohta annab Sõjaväe Tehnikakool.

Sõjavägede Staap.

Väljavõte ajakirjast Sõdur nr 7–8 1940

Sõjaväe Tehnikakoolis ja Nõukogude armees kuni lahkumiseni Eestist 16. juulil 1941

26. septembril 1936 sain Sv Tehnikakooli ülemalt kirja, et Kaitsevägede Staabi ülema loal võin tulla sisseastumise võistluskatsetele 8. oktoobril 1936. a. 5. oktoobril oli kaitseväe keskhaiglas arstilik ülevaatus, kus ligi 400 soovijast langes osa välja, eriti just nägemise tõttu (prillidega mehi vastu ei võetud). Võistlus oli pingeline, vastu võeti kolme klassi (käsirelva-, suurtüki- ja pürotehnikaklass) komplekteerimiseks 45 soovijat. Sain pingereas 24. koha. Anti välja igapäevane vormiriietus ja varsti saadeti meid linna rätsepa juurde mõõtu andma linnaskäimise vormi õmblemiseks, sest olime verivärsked lipnikud, seega juba ohvitserid. Esimesed kaks aastat saime 30 krooni kuus (lisaks tasuta söök, korter, voodiriided ja õppevahendid), järgmised kaks aastat juba 60 krooni kuus. Peale selle saime varustusraha: esimesel aastal 360 krooni, teisel aastal 180 ja kolmandal aastal 240 krooni. See oli tol ajal suur raha, sest riiete kvaliteet oli hea ja nad pidasid kaua vastu. Elasime ja õppisime Tondi kasarmute I plokis, ühes majas Kõrgema Sõjakooliga. Meil oli oma auditoorium ja esimesed kaks aastat õppisime Tallinna Polütehnilise Instituudi

Punaarmee leitnant E. Tulviste 1940. a.

aineid. Lektoriteks olid instituudi õppejõud professorid Nuut, Maddisson, Borkvel, Kilkson, Einmann jt, assistentideks praegused professorid Kirret, Laul, Vesilind, Maasikas, Aavakivi ja Soonvald. Nad käisid loenguid pidamas meie auditooriumis Tondil, praktikumide tegemiseks viidi meid bussiga Koplisse. Nii kestis see kaks aastat, siis hakkasime õppima ohvitseride juhendamisel sõjalisi aineid. Ka vene keelt andsid ohvitserid: kolonelleitnant Remmel ja major Kulasalu.

1937. aastal käis Eestis Nõukogude Liidu sõjaväe delegatsioon marssal Jegorovi juhtimisel, kes oli sel ajal kindralstaabi ülem ja ühtlasi Nõukogude Liidu kaitse rahvakomissari esimene asetäitja. Ta oli väikest kasvu mees ja kandis nähtavasti seetõttu kõrge kontsaga säärikuid. Ta tuli koos nelja kaaslasega meie auditooriumi prof Nuudi loengu ajal. Tulijad kandsid Punaarmee vormi ja peas olid neil *budjonnovkad*. Olime üllatunud prof Nuudi laitmatust ja korrektsest vene keele oskusest, sest meile oli sel ajal teadmata, et ta oli sündinud Leningradis, seal ülikooli lõpetanud ja alles 1921. aastal Eestisse opteerunud. Nad jutlesid omavahel väga elavalt, marssal lasi meist pilgu üle libiseda ja lahkus oma saatjaskonnaga. Meie eluruumides oli ta imetlenud, et voodid olid laitmatult siledad ja tekitriibud hästi kohakuti. Siis aga tekki tõstes avastanud ta, et magasime vedrumadratsitel. Marssalil jäi elada veel vaid kaks aastat: 22. veebruaril 1939 hukati ta rahvavaenlasena. Koos temaga hukati veel marssalid Tuhhatševski ja Blücher. Viiest esimese järgu armeekomandörist hukati 3, kõik 10 teise järgu armeekomandöri, 57 korpusekomandörist 50, 186 diviisikomandörist 154, kõik 16 esimese ja teise järgu armeekomandöri, 28 korpusekomandörist 25, 64 diviisikomandörist 58, 456 polkovnikust 401.

Esimesed kaks aastat oli Sõjaväe Tehnikakooli ülemaks kol-ltn Normak, kes oli lõpetanud Kõrgema Sõjakooli ja täiendanud end Prantsusmaal. Ta oli esinduslik, kandis hästi vormi ja meiega ta kuigipalju ei tegelenud. Käsundusohvitseriks oli kapten R. Jõuram (hilisem alampolkovnik), käsirelvaklassi ülemaks kapten A. Kandre (hilisem alampolkovnik ja minu ülem 2. Eesti diviisis), suurtükiklassi ülemaks V. Villemson (elab praegu USA-s) ja pürotehnikaklassi ülemaks kapten Rannit (elab Austraalias). Kursuse vanemaks oli meie hulgast Agu Aarna, hilisem Tallinna Polütehnilise Instituudi kauaaegne rektor. Kooli oli õpilastena komandeeritud 6 kaadriohvitseri leitnandi auastmes: Mõtsküla, Värk, Raendi, Liiv, Roose (Roo) ja Kristjuhan.

Sv Tehnikakoolis olid kõik võimalused õppimiseks ja maiseid muresid üpris vähe. Abiellumine oli keelatud ja see tehti teatavaks juba kooli astumisel. Ruumide koristamise ja kütmisega tegelesid selleks palgatud teenijad, puhtus ja kord olid eeskujulikud. Linnaloa saamisega probleeme ei olnud ja linnas kandsime vormi juurde kuuluvaid kreemikarva kindaid. Lubatud oli kasutada ohvitseride kasiinot ja seal me ka käisime. Sel ajal töötas Tondil veel ohvitseride klass õppeajaga kaks aastat. Igasugustest toimkondadest

olime vabad, meie ülesanne oli vaid sisemine korrapidamine. Peale auditooriumi oli meie käsutuses küllaltki suur lugemistuba raadio ja ajalehtedega. Seal võis ka õppida. Vahetevahel kontrollisid klassiülemad meie relvi ja isiklikke kappe, aga muidu oli meil täielik omavalitsus. Voodite ülestegemine hommikuti läks ladusalt, sest meile telliti magamiseks vedrumadratsid ja need oli siledad ning ühekõrgused. Ainult tekitriibud pidime hommikuti jutti ajama.

Koos sõjaliste ainete õppimisega algasid ka praktikatunnid relvatöökodades, mis asusid ligi 0,5 km kaugusel. Relvatöökodade ülemaks oli major Lootsar (hilisem alampolkovnik). Õppisime seal lukksepatööd, treimist, freesimist, keevitamist, käsirelvade remonti, suurtükkide materiaalosa jne. Sõjaväes oli sellest hiljem palju kasu. Veel käisime tutvumas tööga Arsenalis, sadamatehastes ja mujal. Suviti olid ekskursioonid Lõuna-Eestisse, läbisõidul külastasime väeosi.

Vastavalt Hitleri-Stalini 23. augusti 1939. a kokkuleppele toodi sügisel 1939 Eestisse Nõukogude väed. Asutati baasid Paldiskisse, Kloogale, Raplasse ja mujale. Sellest palju ei räägitud ja meie õppetöö kulges vanas vaimus. Ei mäleta, et meid oleks sellest situatsioonist tol korral ametlikult informeeritud. Käisime ballil ohvitseride kasiinos Raekoja platsis, millest võttis osa ka kindral Laidoner. Eesti Panga kõrvale hakati ehitama uut ohvitseride kasiinot (praegune poliitharidusmaja).

Esimestena lõpetas Sv Tehnikakooli 15 käsirelvaklassi lipnikku. Vabariigi Presidendi 16. veebruari 1940. a käskkirjaga nr 9 relvastatud jõududele ülendati meid nooremleitnantideks. Sel puhul korraldati Sõjaväe Tehnikakooli auditooriumis 23. veebruaril pidulik aktus, kus sõjavägede ülemjuhataja kindral Laidoner meid tervitas ja andis kätte lõputunnistused ning parimatele lõpetajatele taskukellad. Peale SÜÕ ülema kolonel K. Lauritsa ja Sv Tehnikakooli ülema A. Simsoni võtsid aktusest osa veel Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor A. Jaakson, inseneriväe inspektor kolonel Normak (endine meie kooli ülem), jalaväeinspektor kolonel Siir, kolonelleitnant Reinola jt. Tallinna Tehnikaülikooli õppejõududest olid aktusel rektor professor J. Nuut, professorid Borkvel ja Einberg, magister Aavakivi, assistent Soonvald jt.

Nüüd järgnes praktika Arsenalis, Männiku laskemoonaladudes ja siis Narvas 1. rügemendis relvurohvitseri juures, kelleks oli sünge ja tihti tööl purjus kapten Virk. Elasin korteris Narva linna keskväljakul viinakaupluse kohal, kus mul oli kasutada suur möbleeritud tuba. Narva oli sel ajal nägus vanaaegne linn ilusa raekoja ja korras majadega. Säilinud olid mõlemad kindlused jõe mõlemal kaldal. Narva-Jõesuu oli korras ja hoolitsetud, tiikidel ujusid luiged, muru oli pügatud ja lillepeenrad hoolitsetud. Päeval olin lasketiirus või kontrollisin allüksustes relvi, õhtul olin vaba. Käisin Narva muuseumis ja tutvusin linna vaatamisväärsustega. Sellesse ajajärku kuulub

ka sõit Oru lossi ratsarühma relvi kontrollima. Sõitsin rongiga Oru jaama, kus ootas mind sõdur kalessi ette rakendatud toreda hobusega. Mäletan, et sõitsime piki kuusealleed ja ilm oli suviselt ilus. Oru lossis oli perenaiseks Linda Maasikamäe, kes tutvustas mulle pärast relvade ülevaatust Oru lossi ja lossiparki. Pargis ühes grotis oli allikavesi nii puhas ja selge, et võis kogemata vette astuda seda märkamata. Lossi ja mere vahel hoolitsetud terrassil istus pingil president K. Päts ilma igasuguse ihukaitsjata. Mõni kuu enne seda olin vahtkonnaülemaks Kadrioru lossis, aga siis ma teda ei näinud.

16. juunil 1940. a olid mul Narvas külas Hilja ja õde Erika oma mehega. Käisime Narva-Jõesuus, jalutasime Narva Pimeaias ja sõitsime Hilja vanematele Sinimägedesse külla, kus veetsime koos ilusa päeva. Järgmine päev oli minu sünnipäev, päikesepaisteline ja soe. Äkki märkasime Narvast tuleval maanteel pikki halle jalaväekolonne – Nõukogude väed tungisid Eestisse. Samal ajal kärgatas plahvatus Vaivara kalmistul: hakati õhkima Vabadussõja mälestussambaid. Nagu hiljem polkovnik F. Paulman[2] jutustas, olid nad kogunud Eesti piirile vägesid 2–3 päeva jooksul ja selle varjamiseks tehtud müra piki piiri sõitvate traktoritega. Balti riikide okupeerimine toimus ühel ajal, kusjuures Eestisse tunginud vägede arv oli 25 000, juurde arvamata siin baasides asunud vägesid. Neli päeva hiljem sõitsid tankide saatel Kadrioru lossi ette meeleavaldajad ja toimus riigipööre. Kooskõlas ülapool nimetatud kokkuleppega lahkusid ajavahemikul 18. oktoobrist 1939 kuni 18. maini 1940 Eestist ligi 13 000 baltisakslast. Viimane laev Der Deutsche lahkus 18. mail 1940 ja selle pardal oli 463 ümberasujat, nende seas ka Sangaste sordiaretaja krahv Bergi järeltulijad, kes tegelikult olid Soome kodanikud.

Veel aga eksisteerisid vabariigi ametiasutused ja ka Eesti sõjavägi. Mind määrati Pagari tänaval asuvasse Sõjaministeeriumi relvastusosakonna sekretäriks. Tööpäev kestis kella 8–15ni, laupäeval tund vähem. Lõunasöök kuulus selle aja sisse ja see oli tasuta. Kahe kuu möödumisel ilmusid osakondadesse Nõukogude armee esindajad ministeeriumi üle võtma ja algas ankeetide täitmine vene keeles. Meie osakonna võttis üle kolmeliikmeline komisjon ja kui nad mõne tunni pärast lahkusid, oli relvastusosakonna ülema major Laeva kirjutuslaualt kadunud lauakell.

17. augustil 1940 abiellusin, saanud enne selleks loa Sõjakooli ohvitseride kogult. Laulatus oli Kaarli kirikus, pulmad peeti Üksnurmes mu isatalus. Sel ajal lükati meie kellaaeg üks tund varasemaks ja see tekitas pulmaliste seas palju segadust.

Septembris 1940 organiseeriti Tallinna Jalaväe Sõjakool, mis asus esialgu Vene tänaval, ja mind viidi Sõjaministeeriumist sinna üle eriklasside juhatajaks. Mäletan, et kooli vastas samal tänaval oli söökla ja suur taldrikutäis

[2] Polkovnik **Fjodor Paulman** (1911–?). Eesti päritolu Nõukogude Liidu ohvitser. Lõpetas 1936. a Leningradis suurtükiväekooli. 1944. a oli 8. Eesti Laskurkorpuse suurtükiväe staabiülem.

suppi maksis 5 senti, kusjuures leiva ja saia eest raha ei nõutud – need olid kogu aeg laual.

Varsti kolisime Tondile, aga mingisuguseid eriklasse seal ei olnud. Oli kaks pataljoni kursante: I pataljon vene, II pataljon eesti rahvusest kursantidega, peale selle politrukkide kursus. Hoolitsesin õppeklasside korrasoleku ja varustuse eest. Mäletan sellest ajast õppeosakonnas töötavat kol Vellerindi, kes oli Eesti lennuväevormis ning paistis silma viisaka ja tagasihoidliku käitumisega. Ta arreteeriti varsti ja kadus teadmatult. Samuti arreteeriti kol Laats, kol-ltn Areng jt. Üks lektoritest oli II järgu intendant Šljahturov, suur jahi- ja kalamees, kes eestlastesse sõbralikult suhtus. Ta jutustas mulle järgmist: tema kuulnud tihti eesti kursante vandumas ja teadis, mis *kurat* tähendab. Aga ta kuulnud vandesõna *kuradikurat*. Ja seda küsinud ta topograafia lektorilt kapten Vellemalt, kes valdas vene keelt halvasti. Vellema vaadanud õnnetu näoga talle otsa ja kehitanud õlgu, siis aga langenud pilk Šljahturovi kraelõkmetel asuvale tunnusele (*intendant vtorovo ranga*), nägu selginenud ja vastanud: "*Eto tšort vtorovo ranga.*"

15. novembril 1940 ilmunud Rahvakaitse komissari käskkirjaga nr 05059 omistati mulle II järgu sõjaväetehniku aukraad ja määrati Sõjakooli relvurohvitseri abiks. Relvurohvitseriks aga oli meie endine Sv Tehnikakooli käsirelvaklassi ülem kapten Alfred Kandre, kes valdas laitmatult vene keelt, ja relvatehnikuks klassikaaslane Sv Tehnikakoolist Mart Sõmer. Jalaväe Sõjakooli ülemaks oli algul polkovnik Vlassov, hiljem polkovnik Dorofejev ja kooliülema abiks polkovnik Tjütrin. Nad kõik olid hea rivilise ettevalmistusega kaadriohvitserid ja nähtavasti valitigi nad Eestisse saatmiseks kui parimad.

Korraldati laskeharjutusi, võistlusi suusatamises ja häirekorras retki täies lahinguvarustuses. Viimastest on mul hästi meeles suusaretk 13. jaanuaril 1941. a. Tõusime hommikul vara häirekorras ja ees seisis 20-kilomeetrine suusamatk linnast välja mööda Raudalu maanteed. Kuna eelmisel nädalal olin 15 kilomeetri suusatamises tulnud kolmandale kohale, valis kooliülem mind endale sideohvitseriks. Kohe hommikul sai teatavaks, et spordiinstruktor kapten Pliisnik olevat enda maha lasknud. Sõitsime välja mööda Raudalu maanteed ja olime läbinud vaevalt mõned kilomeetrid, kui varises kokku ja suri endine Eesti armee jalaväeinspektor polkovnik Siir. Õhtul koju jõudnud, saime teada, et samal päeval uppus oma korteris vanni topograaf major Veelma. Seega hukkus sel õnnetul 13. kuupäeval kolm Sõjakooli ohvitseri. Major Veelma elas samas korteris, kus oleme elanud meie juba üle 40 aasta (Laine 7–3).

Juunikuu algul 1941 hakkas Sõjakooli saabuma ohvitsere, kes rivilises ettevalmistuses, sõjaväelises hoiakus ja lohakas vormikandmises meist erinesid. Nad majutati meist eraldi ja meiega nad ei suhelnud. Nende elukutse ja saabumise eesmärk selgusid 13. juunil (reede öösel vastu laupäeva), kui tuhandetest kodudest üle kogu Eesti veeti üle kümne tuhande inimese raud-

teejaamades ootavatesse loomavagunitesse ja saadeti asumisele Siberisse. See oli esimene küüditamine, mida meie inimesed nägid (teine suurem küüditamine oli 23.–24. märtsil 1949: siis küüditati ligi 60 000 inimest, kusjuures jäi tühjaks üle 20 000 talu). Juba juunis 1940 arreteeriti nimekamaid ja väljapaistvamaid inimesi – kokku üle 7000 (riigitegelasi, sõjaväelasi, riigiametnikke, tööstureid, majaomanikke jt).[3] Juunis 1941 lasti Tondil liivaluidetel maha kpt Onni, v-ltn Koppel ja kaks kursanti, viimased selle eest, et nad olevat vahipostil maganud.

Elasime sel ajal armees häireolukorras: tihti ööbisime kasarmus, kodunt lahkudes pidime jätma aadressi, kuhu olime läinud. 21. juuni õhtul läksime külla ltn Viktor Raidile, kes elas Männiku teel. Oli kesköö ja hakkasime lahkuma, kui kuulsime raadiost, et sõja puhkemine on tundide küsimus – Saksa väed on koondunud kõikjal Vene piirile. Meie sellele suurt tähelepanu ei pööranud: nagunii möllas Euroopas sõda ja segadus oli igal pool. Tulime koju ja heitsime puhkama.

Kui järgmisel hommikul, s.o 22. juunil 1941 Sõjakooli tööle jõudsin, ootas mind seal ees suur sagimine: saime teada, et varahommikul on Saksamaa alustanud sõda Nõukogude Liidu vastu. Staadionile olid üles rivistatud ohvitserid ja kursandid ning selleks ülesseatud kõnepuldist pöördusid nende poole kõnega kooliülem ja poliittöötajad.

Mõned päevad hiljem ilmus Tondi kohale kaunis madalalt lennates üks Saksa pommitaja ja suundus mere poole. Kursandid määrati linna patrullima ja linna ümbrusse kaitserajatisi ehitama. Mind määrati lõhkamistööde grupi ülemaks, abiks anti relvatehnik Mart Sõmer, 20 kursanti ja veoauto lõhkeainete veoks. Pääskülas ja Harkus lõhkasime pealtlaengutega paest pinnast, et ehitada kaevikuid. Plahvatused olid tugevad, aga tagajärjed nigelad. Märjamaale saadeti meie ratsarühm v-ltn Keskküla (Baratašvili) juhtimisel. Juuli alguspäevil mineerisin Pääsküla jõel kolm silda: raudteesilla, uue maanteesilla ja vana kivisilla. Kodus me öösiti ei käinud, ööbisime kohapeal. Meie vormiriided olid muutunud lõhkeainest kollaseks ja pruuniks, samuti käed ja näod. Olime tööst nii kurnatud, et raudteesilla mineerimisel varises kokku ja jäi magama Mart Sõmer. Vedasin elektrisütikutest ühendusjuhtmed Pääsküla kõrtsi (see on praeguseks lammutatud) juurde ja kordamööda Sõmeriga olime juhtmete juures valvel. 14. juulil saadeti mulle järele auto korraldusega anda mineeritud sillad üle mereväe esindajatele ja tulla Tondile. Andsin mineeritud sillad aktiga üle, samuti 0,5 tonni lõhkeainet, aga õhkimiseks ettenähtud induktori viisin kaasa Tondile kui Sõjakoolile kuuluva vara. Tondil anti mulle uus vormiriietus, pesin end saunas puhtaks ja sain pika aja

[3] 1940. a vangistati Eestis ligi 1000 ja 1941. a ligi 6000 inimest, kellest enamik mõisteti süüdi ja saadeti Nõukogude Liidu vangilaagritesse. 1941. a juunis-juulis küüditati Eestist Nõukogude Liitu ligi 11000 inimest ja 1949. a märtsis umbes 21000 inimest.

järel koju. Ja siis selgus, et järgmisel päeval evakueerume Sõjakooliga tagalasse. Esimene ešelon oli lahkunud juba samal päeval.

15. juuli hommikul anti üksusele korraldus asuda rongile. Kuna Hilja ja ltn Talviku naine olid Üksnurmes minu vanemate juures, läksime kooliülema asetäitja komissar Sakirovi juurde, et ta lubaks meile Üksnurme sõiduks oma autot. Kuid millegipärast ei olnud tal juhti anda. Talvik oskas veidi autot juhtida ja lubas ilma juhita toime tulla. Tuleb tunnustada Sakirovi suurt usaldust meie suhtes, eriti selle tõttu, et juba olid meie hulgast mõned ohvitserid deserteerinud. Teel Sakusse peatasid meid mitu korda patrullid, aga takistusi edasisõiduks ei tehtud. Üksnurmes vanematega ja Hiljaga jumalaga jättes ütlesin, et hiljemalt 3–4 kuu pärast olen tagasi. Aga tagasi tulin alles 4 aasta ja 3 kuu möödumisel.

Üksnurmest tulles sõitsime Tartu maanteele M. Sõmeri koju, et teda ešeloni tuua, sest ka tema oli läinud kodustega jumalaga jätma. Ema aimas halba – nuttis südantlõhestavalt ja palus, et ma tema poja järele valvaksin, kui see vähegi võimalik on. M. Sõmer langes Velikije Luki lahingus 8. jaanuaril 1943. a. Sõitsime Järve jaama, asusime ohvitseridele määratud kaubavagunitesse ja kahe tunni pärast kell 13.30 algas sõit tundmatusse.

2. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (III lend, 1938–1940)

VOLDEMAR ISSAKO

■

Sõjaväe Tehnikakooli klasside ülemad (vasakult): kpt A. Kandre, kpt L. Rannit, kpt R. Jõuram (kooli ülema käsundusohvitser), kpt V. Villemson, kpt V. Issako, kpt P. Kommusar

Kui mul pärast 40-aastast vaheaega tuleb meelde tuletada sündmuseid ja meeleolusid tollest Sõjaväe Tehnikakoolis veedetud ajast, siis tundub, et on tegemist ühe tuhmi ja õilsa unenäo kirjeldamisega. Sellest kahvatust nägemusest sooviks meeleldi unustada lõpuosa, mis kuulub kuritegude registrisse, teostatud meie kodumaa ja rahva vastu.

Niisiis juhtus, et ma pärast 11-aastast teenistust läksin l. septembril 1938. aastal sidepataljonist Tondile Sv Tehnikakooli sel sügisel ellukutsutud elektrotehnikaklassi ülema kohustetäitjaks. Samal ajal kohtusin kapten Paul

Kommusart, kes sai samal aastal moodustatud motomehaanikaklassi ülemaks. Rõõmustaval kombel asus kool esimeses, s.o kõige linnapoolsemas plokis, ümbritsetuna Tondi rajooni ilusaima hoolitsetud pargiga. Hoone oli mulle kõigiti tuttav, sest ka minu väljaõpe toimus siin.

Sisseastumiskatsed olid läbitud. Minu klassi õpilasi oli 20 ringis, kõik tõsised tehnilise huviga poisid. Arvan, et enamikul neist olid samalaadsed motiivid kui mul enesel kunagi – saada riigi kulul tehniline haridus.

Töö koolis käis kui masinavärk. Klassiülemal tundusid olevat rohkem vaatleja ülesanded, vähemalt esialgu. Selle eest olid kursuse- ja klassivanematel kooli üldises mehhanismis täita vastutusrikkad ülesanded. Püüdsin võimalust mööda külastada loenguid, et õpilastega tutvuda ja et ka ise oma teadmisi "üles soojendada" ja midagi juurde õppida. Üldine õppetegevus ja siseelu käis suurepäraselt klassiülema juuresolekuta, kui tal polnud otsest korraldavat või juhtivat ülesannet. Kõrvalülesanded viisid klassiülema sageli kooli piirkonnast väljapoole, nagu korrapidamised, komisjonid, kohtu koosseisu kuulumine, õppetegevus väljaspool jne.

Õppetegevuses pole mulle meelde jäänud ühtegi koerustükki ega kellegi ebakorrektset käitumist. Lektori-professori ja õpilaste sõbraliku vahekorra kohta on mul meeles üks väikene pikantne juhtum. Motomehaanikaklassi õpilane lpn E. Kiisk oli andekas joonistaja, eriti karikatuuride alal. Ühel hommikul oli esimene loeng prof E. Einbergil. Lpn E. Kiisk oli meisterdanud tahvlile kolm hiiglaslikku profiili: professori tabavas ümaras kehastuses, assistendi omapärases, veidi kandilises väljaandes ja autori enese. Põnevusega oodati professori reageerimist. Sisse tulles vaatles ta tükk aega kunstiteost ja ütles siis muigavalt naeratades: "Kohe on näha, kes on professor, kes assistent." Kahju, et lpn E. Kiiskil tuli hiljem nooruse ülemeelikuses tehtud koerustüki pärast koolist lahkuda. Tema vend lpn H. Kiisk oli elektrotehnikaklassis kuni lõpuni ja ohverdas oma elu kodumaad kaitstes 1944. a.

Klassiülemana tuli teatavasti juhtida riviõppust ja olla õppejõuks üldpraktilistel töödel. On meeles üks omapärane vahelejäämise episood, mis juhtus Rahumäe relvatöökodades, kus elektrotehnikaklassi poisid olid parajasti tööl, riietatud nagu tavaliselt sinistesse tööriietesse. Järsku tuli teade, et sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner on läheduses. Raporteerisin kindralile nagu kord ja kohus. Ta vaatas pealiskaudselt ringi, rääkis oma saatjatega ja küsis siis minult, miks on õpilastel passimata ja kobakad tööriided seljas, milliseid ei saavat võrrelda tööliste omadega. Ta käskis sellest ette kanda SÜÕ ülemale. Vaat kus pauk! See juhtus tõenäoliselt 1939. a sügisel, mil kooliülemaks oli kol-ltn A. Simson. Ilmselt kirjutasin kirjaliku ettekande, mille kooliülem saatis oma seletusega Sõpülile[1]. Käskkirjas ilmus paragrahv, kus vaid fikseeriti tehtud märkust. Asi lõppes sellega, et "kroo-

[1] Tollane slängiline ametinimetus SÜÕs.

nul" polnud anda siledamaid ja elastsemaid tööriideid, mis olnuks võrreldavad nende tunkedega, mida kandsid töökoja meistrid ja töölised-instruktorid. See oli ainus pahandus, mis juhtus Sv Tehnikakoolis möödasaadetud ajajärgus.

Noorema (III) kursuse esimest õppeaastat, mil kol A. Normak juhtis otseselt kooli tegevust, võis pidada kõigiti normaalseks. Kolonel oli ülimalt huvitatud kooli heaolust ja õpilaste edasijõudmisest. On eriti märkimisväärne, et ta korraldas algul nooremale kursusele väljaspool õppetööd harjutusi ja kontrolltöid algebras eesmärgiga kindlustada õpilaste matemaatilist aluspõhja.

Noorema kursuse teist, s.o 1939/40. õppeaastat hakkasid varjutama ähvardavad sündmused, mis jõudsid meie kodumaale järjest lähemale, nagu näiteks sõja puhkemine (01.09.1939) ja Poola kui iseseisva riigi hävitamine, Poola allveelaeva põgenemine Tallinna sadamast, venelaste baaside nõudmine ja nende asutamine, Soome Talvesõda jne. Igale meist oli selge, et elame ohtlikul üllatuste ajajärgul. Kooliülem ja ühtlasi kooli sümbol kol A. Normak käsutati välismaale. Kui tunti lähenevat hädaohtu meie riiklikule iseseisvusele ja igaühele isiklikult (ametlikult püüti seda küll varjata), siis pole ime, et tihe vaimne side oma poistega ja nende õpinguile kaasaelamine vähenes. Elu ja tegevus koolis pidi minema ja läkski edasi, aga kõike varjutas kahtluse ja apaatsuse vari. Sugereerisime endile mõtte ja illusiooni, et ehk venelased respekteerivad mingil määral kokkuleppeid ja lubadusi. Tuli niipalju kui võimalik vältida mõtteid selles suunas ja katsuda unustada. See oli ainus võimalus töötahet mõningal määral üleval hoida. Käsundusohvitser kpt R. Jõuram kui kooli vilunud administraator hoidis tegevuse vanades rööbastes, mis vähendas meie jaoks hetkeolukorra tõsidust. Aga rõngas tõmbus kogu aeg koomale.

Kui meid venelaste nõudel ühe päeva kestel Tondilt oma kooli ruumidest lahkuma sunniti, oli katastroofi esimene aste saabunud ja seisime varemetel, mil igaühe, eriti juhtkonna isiklik saatus ja julgeolek rippus niidi otsas ning istuti killustatud mõtete puntras. Olen arvamisel, et siin seisabki peamine põhjus, miks mälestused tollest ajast on tuhmid ja udused.

Meie kooli funktsioon oli lõppenud. Võis oodata veel midagi hullemat ja see saabus 21. juunil, mil Nõukogude väed olid juba okupeerinud meie kodumaa ja lavastasid nüüd võimu ülevõtmise "komöödiat". Mul ei ole elus olnud ei varem ega ka hiljem vastikumat ega alandavamat olukorda kui see, mil meid sunniti üles rivistuma Prantsuse Lütseumi ette – SÜÕ ülema kol K. Lauritsaga eesotsas – ja kui meid kaks erariietes tüüpi üle vaatasid, kelle selja taga manööverdas venelaste soomusauto, kahuritoru ots meile suunatud.

Nüüd tagantjärele pole raske mõista meie tookordset meeleolu, kui pidime hiljem kuulama punase evangeeliumi ettelugemist. Esimene pastor sellel alal

oli Punaarmee kpt Leesment, Venemaa eestlane. Midagi polnud teha. Igaühel tuli õppida allaneelamise kunsti ka kõige kibedamate palade puhuks. Seda läks edaspidi hädapärast tarvis. Millega me sel ajal veel tegelesime, ei ole meeles. Mul endal tuli 1940. a üle minna 22. korpuse staabi sidepataljoni.

Meie armas Sv Tehnikakool oli seega purustatud. Ehituskivid – meie suurepärased õpilased – olid õnneks kõik alles ja terved, tõenäoliselt küll kurvad kodumaa saatuse ja isikliku käekäigu teadmatuse pärast. Sündmuste edaspidine areng ning meile õnnetult lõppenud Teine maailmasõda on laastanud ja hõrendanud meie ridu. Allesjäänuist on enamik paisatud laiali üle terve maamuna. Arvan, et kõigil on olnud õnn kaasa võtta ja säilitada mõni ilus mälestuskild Sv Tehnikakoolis veedetud päevadest. Sooviksin meeleldi, et kõik endised kaasvõitlejad vabas maailmas püüaksid omavahel luua senisest tihedamaid sidemeid. Kaasvõitleja Victor Orava suur ja tänuväärne töö kooli ajaloo koostamisel peaks kahtlemata soodustama kontaktide loomist ja võimalikku edasist organisatsioonilist tegevust.

Graversfors, juuli 1978

3. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (III lend, 1938–1940)[1]

KARL-LEMBIT SIBUL

■

Eesti sõjaväes

1. juulil 1937 algas minu sõdurielu Eesti sõjaväes. Gümnaasiumis olin juba Gümnaasiumis olin juba sõjaasjandust õppinud. Asusin teenima Võru 8. üksik-jalaväepataljoni, kus oli moodustatud gümnaasiumi lõpetajatele ja üliõpilastele erirühm. Õppused olid intensiivsed ja huvitavad. Orkestrijuhile Eduard Tammele oli Petserist teatatud, et olen tuntud muusikamees. Ta kutsus mind välja ja tegi ettepaneku tulla tema orkestrisse, kuid teatas ka, et kuna olen keskharidusega, saab orkestrisse vaid pataljoniülema eriloaga. Nii kirjutasin pataljoniülemale kol Tuulingule raporti. Enne aga pidin ettenähtud noorteaja ära teenima. Selle kestus oli kaks kuud, st kuni 1. septembrini, mil meid ülendati noorsõdurist pärissõduriks.

Nooremleitnant K. Sibul 1940. a.

Siis algasid Sõjakooli ettevalmistuskatsed ja spordivõistlused. Kõik võtsid neist osa, sh minu Petseri gümnaasiumi kaasvõitlejad. Meie kompaniis teenis ka Ruusa mõisniku poeg Reimann. Ta oli kasvatatud väga saamatuks. Isegi saunas ei osanud mees ennast pesta, sest kodus pesid ja riietasid teda teenrid. Nii määrati Reimann lõpuks hobuvoori hobusemeheks. Aga kõik teised tegid tragilt

[1] Mälestused on siin avaldatud lühendatult. Originaaltekst KVÜÕA muuseumis.

eksameid. Ja nii ei jäänud ka mina maha, vaid sõitsin 1. septembril 1937 Tondile Sõjakooli. Rong sõitis läbi Petseri Tartust Tallinna. Veriora jaamas oli rongi vastas mind saatmas ka veli Endel, kes tõi mulle teemoonaks suure kotitäie õunu.

Tondi Sõjakoolis

Hommikul vara rivistati kõik uued Sõjakooli kandidaadid üles. Saime aspirandi aukraadi. *Komando* peale istusime ja lahkusime saalist. Pärast Võru kasarmut oli Tondil menüü väga rikkalik: tomatid, leib, sai ja mitmekäiguline lõunasöök. Ettekandjad olid köögitädid. Ees keskel istus korrapidaja-ohvitser, kes võttis laudkondade raportid vastu ja andis loa söömise alustamiseks ja lõpetamiseks. Paar aastat hiljem istusin ise selle laua taga ja võtsin raporteid vastu.

Õppused olid väga tihedad ja toredad. Kõik olid enne hirmutanud, et ärgu ma Sõjakooli mingu, seal olevat väga raske ja üle jõu käiv õppus. Tegelikult ei olnud midagi rasket. Olime noored terved mehed ja väliõppusi ei olnud palju. Hommikupoolikuti olid õppused maastikul ja pärastlõunal tavaliselt õppekabinettides. Siis sai teatavaks, et võetakse vastu lendurikandidaate. Mina olin kohe hakkamas. Ikkagi väga huvitav tundus olla lendur, midagi päris erilist. Arstlik komisjon aga määras minu silmanägemise küll normaalseks, aga mitte üliteravaks. Ja nii mind lenduriks ei võetudki.

Ühel suvel Tartus käies lonkisin linnas ja märkasin ühes vanakraamikaupluses ühte pikoloflööti. See oli mulle tasku järele ja nii ostsingi selle ära. Sellega mängisin ka Petseri gümnaasiumi orkestris. Kuna olin flööti enne õppinud, ei tekitanud *piccolo* mängimine mulle raskusi. Peale selle olin gümnaasiumis orkestrijuht. Väga mugav oli orkestriga mängima minna: väikese *piccolo* võis erinevalt trummist või kontrabassist tasku pista.

Selgus, et Sõjakoolis on puhkpilliorkester. Sinna kuulus vaid üks flöödimängija, kes oli küll kõvem pillimees kui mina, ja seepärast ei tahetud mind algul orkestrisse võtta. Siis aga ütlesin, et mul on kodus *piccolo*. Seepeale oli orkestrijuht nõus mind vastu võtma. Nii sai minust ka pillimees. Minuga koos mängis tulevane Tartu muusikakooli õpetaja ja minu klassiõe abikaasa Aadu Regi. Ta oli hiljem ka Vanemuise dirigent. Orkestris mängimine andis lisalinnaloa ja eriti uhked olime siis, kui Vabariigi aastapäeval Vabaduse platsil paraadil mängida saime.

Sõjakooli vorm oli väga ilus. Linnas käies olid valged kindad käes ja väike mõõgake[2] rippus vööl.

[2] Mõeldakse tääki – kadeti ja üleajateenija torkerelva (täpsemalt Enfieldi vintpüssi tääk, 1914. a mudel).

Tallinnas raekoja platsil oli ohvitseride kasiino. Siin toimus meie esimene ball. Ballisaali ühes tiivas mängis puhkpilliorkester ja teises tiivas džässorkester. Tondil oli veel eraldi aspirantide kasiino, kus oli laupäeviti-pühapäeviti palju rahvast ja väga lõbus. Muidugi oli ka joodavat ja söödavat ning sinna võis kaasa tuua oma neiu, kui see olemas oli.

Veebruaris 1938 oli paaripäevane manööver. Oli külm ilm ja hästi lumine. Olime kiivrites ja suuskadel. Kevade poole talve ilmus ajalehes kuulutus, et võetakse vastu õpilasi Sv Tehnikakooli. Õppeaeg oli neli aastat. Õppimine pidi toimuma ühtlasi ka kõrgkoolis – Tallinna Tehnikaülikoolis.

Hakkasime koos Tallinna tehnikahuvilistega õppima. Eksamid toimusid kevadel. Samal ajal toimusid ka Sõjakooli lõpueksamid. Sisseastumiseksamitena olid eriti tähtsad eesti keele kirjand ning matemaatika kirjalik ja suuline eksam. Kontrollisin oma teadmisi programmi järgi ja siis selgus, et ma ei teadnud üldse, mis on loomulik logaritm[3]. Mu teadmatus ehmatas mind, ja õppisingi selle selgeks. Sisseastujaid oli üle 260. Pärast eesti keele eksamit osavõtjate arv vähenes. Matemaatika kirjalikud ülesanded olid rasked, kuid kuna mina koos Voldemar Viitkiniga olin Petseris gümnaasiumi parim, siis lahendasin need ülesanded edukalt. Pärast matemaatika kirjalikku eksamit jäi meid järele umbes 60. Suulisel eksamil küsiti minult nimelt sedasama loomulikku logaritmi. Aga seda ma teadsin hästi. Sain kõrgeima hinde – "12". Sellega olin Sõjaväe Tehnikakooli vastu võetud paremusjärjekorra numbriga 12. Sõjakooli elu läks aga oma rada edasi. Olin Sõjakooli pioneerikomandos ja meil oli suveks ette nähtud laager Jägalas. Mu kaaslased olid väga toredad poisid, suurem osa neist tallinlased.

Jägalast saadeti meid Petseri Lõunalaagrisse praktikale. Olin õppekorras mitmesugustel ametikohtadel: rühmaülem, kompaniiülem jne. Viisin läbi ka õppemanöövreid. Siis tuli korraldus mind augusti lõpul 1938 tagasi saata Tondile Sv Tehnikakooli. Pioneerikomando veltveebel oli kaval ja ettenägelik mees, sest minust pidi saama pioneerikomando ohvitser, kellega tuleb koos teenida. Nii saatis ta mind hobutõllas Petseri raudteejaama. Siit jätsin hüvasti oma tuntud Petserimaa ja Värska õppeplatsidega. Ees ootas Sv Tehnikakool.

[3] Tänapäeva terminoloogias *naturaallogaritm*.

Sõjaväe Tehnikakoolis

1. septembril 1938 olin uuesti Tallinnas Tondil. Kuid nüüd olin kõige linnapoolsemas kasarmuhoones. Selles korpuses paiknes ka Sõjakool. Teises tiivas asus allohvitseride kasiino. Üleval elas õppeasutuste ülem kindral Kasekamp. Meid, Sv Tehnikakooli astujaid, oli 44 noort ohvitseri. Pooled allohvitseridest olid Sõjakooli aspirandid. Tsiviilist saabunud olid aga varem Sõjakooli lõpetanud, aukraadilt lipnikud.

Meile tehti mõõdu järele kaks vormi. Üks oli rivivorm kalifeepükste ja säärsaabastega ning teine paraadvorm pikkade pükste, kingade ja kuldvööga. Meie elutoad mahutasid 20 meest. Igalühel oli voodi ja öökapp. Ülemisel korrusel asusid õpperuumid ja auditooriumid. Igal oli eraldi laud rippuva lambiga, mida sai vajaduse järele alla tõmmata või üles lükata. Sellele lauale sai paigutada ka joonestuslaua. Enamik loenguid toimus Tondil auditooriumis, kuid praktikumid ja keemiakatsed tehti Tallinna Tehnikaülikooli laboratooriumis Koplis, kuhu sõitsime kooli autobussiga.

Õppida sai kas mootori- või elektriinseneriks (vastavalt elektriklass ja mootoriklass[4]). Mina õppisin mootoriklassis. Kõik õppevahendid olid kooli poolt tasuta. Meile maksti iga kuu 33 krooni kulurahaks. Võrdluseks võiks mainida, et üks 3/4-liitrine pudel viina maksis 1 krooni 25 senti. Raudteel saime sõita poole piletiga, kuid nõue oli, et pidime sõitma esimeses või teises, mitte kolmandas klassis. Rasket kohvrit ei tohtinud ise tassida, selleks tuli pakikandja palgata. Nii olime Tallinna seltskondlikus elus arvatud kõrgema klassi hulka ja võisime paremaid kohvikuid-restorane külastada, kui muidugi selleks raha jätkus.

1939. a 24. veebruaril, Vabariigi aastapäeval, ülendati kõik meie aspirandid lipnikeks ja siis ei olnud meil enam auastmes erinevust. Õppetöö oli väga pingeline. Sõjaline õpe, kehaline kasvatus ja saksa keele õppimine käis ikka edasi, kuid ülikooli programmiga pidime ka hakkama saama. Palju tuli teha tehnilisi jooniseid masinaelementidest ja kõvasti pingutada ka kõrgema matemaatikaga: integraalide ja diferentsiaalidega. Õppetöö vaheaeg algas 15. juulist ja kestis 1. septembrini. Olin kodus Verioral Sibulamäel. Aitasin kaasa kõigil talutöödel. Ilus oli puhata. Sündmuseks eraelus oli minu venna Endli pulm.

Järgmise õppeaasta algul, 1. septembril, algas Teine maailmasõda. Jälgisime sündmusi raadio kaudu ja elasime neile väga kaasa. Ka nägime, kuidas Tondilt sõitsid mööda sõjaväeešelonid venelastega. Neile anti baasid Paldiski ligidal. Meeleolu oli rusutud.

Siis algas Soome Talvesõda. Üle Tallinna sõitsid Vene lennukid Soomemaad pommitama. Raadiosaateid hakkas venelane segama, et mitte läbi lasta

[4] Mõeldakse elektrotehnika- ja motomehaanikaklassi.

sõja käigu kohta õiget infot. Meil käis esinemas ka kindral Laidoner, kes ütles, et peame sõjaks valmis olema, et ei toimuks nii nagu Tšehhoslovakkias, kus riik anti ära ilma püssipauguta ja kus ohvitserid murdsid katki oma mõõga ja läksid vabasurma. Järgnevalt leidsid aset kurvad sovjetiseerimise sündmused. Meie ei saanud kuidagi seda takistada. Tallinna raudteejaamas nägime räbaldunud ja viletsas riides Vene sõjaväelasi. Vabariigi aastapäeva ballil Raekoja platsi ohvitseride kasiinos osales ka grupp Vene madruseid, kes suitsetasid "Kasbekki". Kindlasti olid nad madruse riides KGB[5] ohvitserid. Jutuajamine nendega oli ebameeldiv.

Juunis 1940 okupeerisid venelased Eesti. Tallinn oli täis tanke ja järsku tuli korraldus kõik kasarmud Vene sõjaväele loovutada. Nii kolisime ära armsalt Tondilt ja meie elukohaks määrati Prantsuse Lütseumi hoone Hariduse tänaval Tõnismäel. Olime klassiruumid oma eluruumideks muutnud ja Tondi ohvitseride kasiino oli ka meie koolimajja üle toodud. Käisime ikka samamoodi riides ja pidasime vahiteenistust. Tondi kasiino likvideerimisel müüdi odavalt välismaa viinasid. Nii ostsin ka endale pudeli viskit. Ilusaks mälestuseks jäi Tondi Sõjakooli kasiino. Sinna võis tuttava daami kutsuda, temaga koos aega viita ja veini rüübata. Selles kasiinos korraldati meile tantsukursuseid, sest haritud ohvitser pidi ilusti tantsida oskama. Kõige kuulsam Tallinna peotantsude õpetaja oli meie juhendajaks. Partnerid tõi ta ise kaasa, kõik väga ilusad Tallinna preilid, kes oskasid hästi tantsida ja käituda. Õpetaja ise käis igal aastal ennast Pariisis täiendamas, et olla maailmatasemel tantsuõpetaja.

Need on mu mälestused Tondist. Siis aga oli reaalsus kääriv sovjetiseeruv Tallinn. Tänavale toodi Leningradist ja baasidest tsiviili riietatud venelasi, kes pidid tänavapildis kujutama rahulolematut Tallinna tööliskonda. Toimusid miitingud, kus nõuti poliitvangide vabastamist ja uue valitsuse moodustamist. Meil aga algas varsti suvevaheaeg ja sõitsime laiali. Mina sõitsin Sibulamäele. Ka seal tõstsid loodrid, joodikud ja muu allmaapraht pead, panid punased lindid rinda ja nõudsid uut õndsat Vene valitsust. Minu kooliõde oli meil külas, kui ilmus raadio ja ajalehtede kaudu teade, milles president Päts luges oma viimases käskkirjas meid Sv Tehnikakooli lõpetanuks ja ülendas kõiki nimeliselt lipnikust leitnandi[6] aukraadi. Õmblesime kuldpaela kuuekäisele ja 1. septembril 1940 sõitsime tagasi Tallinnasse lütseumi hoonesse. Siin oli juba jaotus tehtud ning mind ja Leo Linat määrati formeeritavasse pioneeripataljoni. Mina olin määratud autoparandustöökoja ülemaks. Nii algas uus elu Punaarmees Võru pioneeripataljonis.

---

5 Tollel ajal veel selle eelkäija NKVD (Siseasjade Rahvakomissariaat).

6 Kooli lõppedes ülendati lipnikud nooremleitnandi auastmesse.

Võru pioneeripataljonis nr 201

Pataljoni asukoht oli Kreutzwaldi ja Tartu tänava nurgal, endises ohvitseride kasiinos. Elukoha sain Tartu tänava lõpus asuvasse Laamanni majja kolonel Hansoni[7] korterisse. Sain ilusa ahjuküttega eraldi toa aknaga tänava poole. Veli Endel tõi kodust suure koorma kuivi kasepuid – nii olin talveks varustatud. Sv Tehnikakoolis oli voodimadrats meie isiklik omand ja selle lasin rongiga Võrru saata. Mööbliäris tehti sellele jalad alla ja nii sain magamiseks ilusa diivani.

Hansenitel oli toatüdruk, kes ka mind teenindas. Andsin talle raha ja ta muretses, et õhtul ja hommikul oleks laual võileivad ja ka midagi kohvi kõrvale. Kell 11 käisime kasarmu kõrval väikeses kohvikus värskeid saiakesi ja kooke söömas ning head oakohvi joomas. Lõunatasime tavaliselt Räpina võõrastemajas. Minu palk oli 875 rubla kuus. Rahapuudust ma ei tundnud. Võrreldes Linda palgaga oli minu palk väga hea. Linda oli Pedagoogilises Instituudis õpetaja ja tema palk oli 425 rubla kuus. Piirid Venemaaga olid kinni ja Eestis olid toiduained Venega võrreldes hästi odavad. Kasarmutes tehti laupäeviti tantsuõhtuid, kuhu kutsuti ka linna neidusid.

Tegime sõduritega õppusi, kuid eriti tähtsaks peeti poliitõppust. Seda tehti iga päev mitu tundi. Pidime õppima partei lühikursust ja ka vene keelt. Paberiasjandus oli vene keeles. Pataljoniülemaks oli harimata vene kapten Dudin vähese hariduse ja piiratud mõistusega. Politrukiks oli Venemaa eestlane Pihhooja. Elu kulges normaalselt ilma eriliste sündmusteta. Et paberitega hakkama saada, toimusid ohvitseridele eestikeelsed lisaõppused Tartus diviisi staabis. Eriti keerukas ja harjumatu oli järgmiseks aastaks mootorikütte tellimine. Kuid lõpuks saime kõigega hakkama. Rahutuks tegid inimeste eriskummalised kadumised. Arreteeriti vanemaid ohvitsere ja need kadusid jäljetult.

Oli veel jahe kevad ja 15. mail viidi meie pataljon Värska laagrisse. Metsas püstitasime telgid. Kuid ööd olid niisked ja külmad. Olin autotöökoja juhataja ja pidin sõidulehtedele allkirju andma. Ühel laupäevasel õhtul toimus üle järve koolimajas tantsuõhtu. Läksin ka sinna ja kohtasin seal üht kooliõde Petserist. Pärast istusime temaga hommikuni järve kaldal. Oli ilus varakevadine värske hommik. Sammusin lõpuks tagasi oma telklaagrisse. Siin olid kõik sõdurid ja ohvitserid ärevuses: õhtul oli mind otsitud, et sõidulehele allkirja annaksin. Mind aga ei leitud. Lina andis selle minu eest. Õppuste ettekäändel oli ära viidud hulk ohvitsere ja need enam tagasi ei pöördunud. Nende seas oli meie eestlasest pataljoniülem, major, üks kapten ja kaks vanemleitnanti. Nende abikaasad nutsid. Venelasest Dudin trööstis:

[7] Kolonelleitnant Paul Hanson (1893–1942). Enne Nõukogude okupatsiooni teenis Võru-Petseri sõjaväeringkonna staabiülema ametikohal.

"Ärge kartke, teie olete noored inimesed, teiega ei juhtu midagi. Töötage rahulikult edasi."

Mõned päevad hiljem ilmus jalgrattal laagrisse minu veli Endel ja ütles, et oli olnud ülemaaline massiküüditamine. Ta oli rõõmus, et mina veel elus ja terve olin, ja teatas, et Veriora suurkommunist Karl Siilivask oli nii sättinud, et Veriora vallast mitte kedagi ei küüditatud. Siis tuli teade sõja algusest Saksamaaga ja meie laager toodi tagasi Võrru. Läksin oma elukohta Tartu tänaval. Uksed olid pitseeritud. Toatüdruk tõi parteist võtmed ja ma pääsesin oma korterisse. Korteri pererahvas – kolonel Hanson oma noore abikaasa ja kahe pojaga – oli küüditatud. Poisid tahtsid ikka olla Laidoner ja Päts. Kolonel mõrvati Verhoturje vangilaagris, naine ja lapsed pöördusid tagasi Eestisse ja elasid hiljem Moostes. Kahjuks ei kohtunud ma enam nendega.

Olime Võrus mõned päevad ja meie pataljon siirdus üle Irboska Venemaale Porhovi linna. Meie pataljoni staap, minu töökoda ja voor paiknesid Porhovist Ostrovi poole, Nestrino sovhoosi ligidal metsas. Porhovi sööklas nägin nälgivaid lastekarju ja väga palju vaeseid, räbaldunud riietes inimesi. 10. juulil 1941. a sõitsid maanteed mööda Saksa motoüksused ja lõikasid ära meie taganemistee. Ööpäeva olime metsas, siis oma lootusetut olukorda mõistes andis kogu pataljoni staap (v.a venelased – need olid jalga lasknud) end sõjavangi. Tõime veel veoautodel oma mantlid ja toidukraami kaasa ning meie jaoks oli sõda seekord lõppenud.

III osa. Biograafiad

VICTOR ORAV, ELMAR-JOHANNES TULVISTE

■

I. Aastatel 1936–1940 Sõjaväe Tehnikakooli juhtkonda kuulunud ohvitseride ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilaste elukäigust ning saatusest[1]

I.1. Sõjaväe Tehnikakooli juhtkond

NORMAK, Artur-Bernhard, kolonel[2], K. S. dipl.

Sündis 3. septembril 1895. a Virumaal Lüganuse vallas, kus tema isa töötas kooliõpetajana. Pärast eelhariduse saamist jätkas ta õpinguid Tallinnas Nikolai gümnaasiumis, mille lõpetas 1913. a kevadel hõbemedaliga. Samal aastal siirdus Kiievisse, et sealses polütehnikumis ehituse alal oma haridusteed jätkata. Esimese maailmasõja puhkemisel väljakuulutatud üldmobilisatsiooni alusel kutsuti ta 1915. a kevadel sõjaväeteenistusse ja saadeti Petrogradi Nikolai inseneriväekooli, mille sõjaaegse lühendatud kursuse ta lõpetas 1916. a. Järgnevatel aastatel lõpetas ta Petrogradis asuva ohvitseride õhusõidu (lennu-) kooli ja mereõhusõidu kooli Tallinnas. Võttis osa Esimese maailmasõja lahingutest aerostaatide roodu ülemana. 1917. a tuli ta üle teenistusse Eesti rahvusvägedesse ja oli 1. Eesti diviisi inseneriväe roodu (kompanii) ülemaks alamkapteni auastmes. Sama aasta lõpul lahkus ta sõjaväeteenistusest, et oma poolelijäänud õpinguid jätkata Kiievi Polütehnikumis. Kiievis olles võttis ta elavalt osa Ukraina Eestlaste Keskkomitee ja Kiievi Eesti Seltsi tegevusest. Alates 1918. a jaanuarist võttis osa võitlustest Kiievi kommunistide vastu kuni sakslaste tungimiseni Ukrainasse.

1920. a lõpul õnnestus tal kodumaale jõuda, kus ta astus sõjaväeteenistusse ja teenis Tallinna õhuväeüksuses ning hiljem inseneriväe inspektuuris.

---

[1] Järgnevad elulood on koostatud **V. Orava** kirjutise alusel, mida on täiendatud **E. Tulviste** samasisulise töö andmetega. Lisatud on ka teavet Eesti Riigiarhiivi fondist nr 650 (Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused) (ERA. 650–1–2376. Lk 1p–3 ja 650–1–713. Lk 1–257), seda eeskätt aastaarvude ja kuupäevade osas. Varem trükis avaldatud teostest on kasutatud järgmisi: **V. Salo** (koostaja). E. V. kaadriohvitseride saatus. Brampton Ontario, 1994 (kasutatud Okupatsioonide Muuseumi veebiaadressil www.okupatsioon.ee asuvat elektroonilist 2006. a aprilli-mai versiooni); **Ü. Uluots.** Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn, 1999. Teise maailmasõja ajal erinevates Saksa üksustes teeninute puhul on tuginetud peamiselt **L. Tammiksaare** raamatutele Eesti diviisi struktuur ja ohvitseride koosseis II maailmasõjas. Tallinn, 1998 ja Lühike ülevaade mõningatest Eesti üksustest Wehrmahtis, Politseis ja SS-is. Tallinn, 2001.

[2] Siin ja edaspidi on isikunimede juures ära toodud Eesti sõjaväe auastmed 1940. a seisuga.

1. septembrist 1922 kuni l. septembrini 1923 viibis alalisväe ohvitseride täienduskursustel. Õppis aastatel 1923–1925 Kõrgemas Sõjakoolis, lõpetas selle heade tulemustega. Kõrgemas Sõjakoolis võttis ta aktiivselt osa kursuslaste korraldatud loengutest, vaidlusõhtutest ning erinevatest uurimistöödest ning oli välismaa sõjakirjanduse muretseja. 15. jaanuaril 1926 määrati ta käsundusohvitseriks Kaitsevägede Staabi II osakonda. Oli SÜÕ lektor ja mitmete ajakirjas Sõdur avaldatud artiklite autor, side-eeskirja koostaja ja taktikamäärustikkude läbivaatamise komisjoni liige, šifrite eriteadlane. 1929. a novembris saadeti ta Eesti sõjaväelise esindajana Prantsusmaale ja Belgiasse asukohaga Pariisis. Aastatel 1930–1932 õppis ta Prantsusmaa Kõrgemas Sõjakoolis. 1934. a kodumaale saabudes teenis ta inseneriväe inspektuuris kaitsevägede sideülemana, oli Kõrgema Sõjakooli lektor ja 15. septembrist 1934 kuni 16. septembrini 1936 sidepataljoni ülem Tallinnas, täites ühtlasi kaitsevägede sideülema kohuseid. Sellelt ametikohalt määrati ta uuesti avatud Sv Tehnikakooli ülemaks.

1938. a sügisel lähetati A. Normak Hispaania kodusõja[3] erapooletuks vaatlejaks San Sebastiani ning ta esindas ühtlasi Eesti Vabariiki (*Agent diplomatique d'Estonie en Espagne*) kindral F. Franco valitsuse juures. 1939. aasta suvel kodumaale saabudes nimetati ta inseneriväe inspektoriks ja kaitseväe sideülemaks. Ta kuulus Nõukogude sõjaväele rendi alusel kasutada antud sõjaliste baaside komisjoni, mis loodi Eesti ja Nõukogude Liidu vastastikuse abistamise lepingu (28. september 1939) täitmiseks. Pärast Nõukogude sõjaväe ja kommunistide riigipööret (21. juuni 1940) arreteeriti ta 20. augustil 1940 kommunistide poolt ja hoiti kinni Tallinna Keskvanglas, kust ta teadmata kuupäeval Venemaale küüditati. Velikije Luki lahingutes 22.–24. detsembrini 1942 üle tulnud eestlaste teadetel on teda nähtud 1940/41. aastal Solikamski vanglas Uuralite jalamil koos endise Veeteede Valitsuse direktori insener E. Aaviku ja AEG direktori R. Aavakiviga.[4]

A. Normak ülendati majoriks 28. novembril 1924, kolonelleitnandiks 24. veebruaril 1931 ja koloneliks 24. veebruaril 1938.

Kol A. Normak oli respekteeritud isiksus, kes valitses oma üksust arukalt ja tahtejõuga. Otsuste langetamisel oli teistel raske teda mõjutada. Ta oli laia silmaringiga inimene, omas häid närve, kõrgemat sõjalist haridust ja ulatuslikke teadmisi. Kol A. Normak abiellus 1921. a suvel Ksenia Kasutinaga, kes oli Tallinna tütarlaste gümnaasiumi matemaatikaõpetaja. 14. juunil 1941. a küüditati ta koos paljude teiste kaasmaalastega Nõukogude Liitu, kus ta töötas ühes Kirovi rajooni kolhoosis. Kodumaale saabus ta 1957. a ja suri 18. augustil 1975. a.

---

[3] Hispaania kodusõda algas 13. juulil 1936. a ja lõppes 29. märtsil 1939. a.

[4] Hilisematel andmetel hukati kolonel A. Normak 27. juunil 1941. a Tallinnas.

SIMSON, Artur, kolonelleitnant, VR II/3, K. S. dipl. Sündis 3. detsembril 1896. a Haapsalus. Lõpetas Haapsalus linnakooli 1914. a ja Gatšina sõjakooli lipnikuna 1916. a. Võttis osa Esimese maailmasõja lahingutest ja saabus rahvuslike väeosade moodustamisel 1917. a Eestisse. Vabadussõjas osales ta nooremohvitseri ja kompaniiülemana 1. jalaväepolgu koosseisus 29. jaanuarist 1919 kuni sõja lõpuni. Võttis osa lahingutest Narva rindel Feodorovka, Fitinka, Vanaküla, Saarküla, Veliikino, Aleksandrovskaja-Gorka, Sala ja Vääska rajoonis. Vääska küla all sai ta 17. detsembril 1919. a haavata. Vabadussõja lõpul oli 1. polgu 12. roodu (kompanii) ülem. 1920–1921 viibis alalisväe ohvitseride täienduskursustel (I lend). 1922. a alguses määrati Sõjakooli kadettide 2. kompanii rühmaülemaks. 1923. a märtsikuul viibis Helsingis Vabadussõjas langenute mälestussamba avajumalateenistusel kadettide aukompanii 1. rühma ülemana. 1923. a sügisest kuni 1927. a kevadeni oli kadettide 2. kompanii ülemaks. 1927. a sooritas Kõrgema Sõjakooli sisseastumiskatsed ja viibis 1928–1930 Kõrgemas Sõjakoolis, mille lõpetamise järel teenis 1. jalaväerügemendi staabiülemana ja Narva kaitseringkonna staabiülemana. Alates 1937. a varakevadest oli Lahingukooli ülemaks ja 1939. a juunist kuni 1940. a septembrini Sv Tehnikakooli ülemaks, kuni kommunistid selle likvideerisid. Seejärel oli ta Tallinnas Sõjakooli Eesti pataljoni ülem. Viimaselt ametikohalt evakueerus ta koos Sõjakooliga Tjumeni linna Ida-Siberis. Eesti diviiside loomisel oli ta 249. diviisi staabiülemaks. Pärast (võib-olla ka enne) Velikije Luki lahinguid eemaldati A. Simson sellelt ametikohalt. Pärast sõda oli ta Hariduse Rahvakomissariaadis sõjalise kasvatuse osakonna juhatajaks. Pärast demobiliseerimist töötas ta Tallinnas majavalitsuse insenerina. Pärast pensioneerumist 1956. a kannatas pikemat aega tervishäirete all ja suri 8. juunil 1967. a ning maeti Rahumäe kalmistule.

Kol-ltn A. Simson abiellus 1926. a Irene Kvarnströmiga ja sellest abielust oli neil kaks poega.

JÕURAM, Rudolf, kapten

Sündis 23. augustil 1903. a Laiusel. Pärast keskhariduse omandamist astus 1921. a Sõjakooli. Lõpetas selle teise rahuaegse lennu I järgus ja ülendati nooremleitnandiks 29. augustil 1924. Järgnes teenistus rühmaülemana 1. jalaväerügemendi 3. kompaniis, kust ta lähetati SÜÕ ohvitseridele korraldatud raskekuulipildurite kursusele. Lõpetamise järel suunati R. Jõuram I pataljoni raskekuulipildurite kompanii õpperühma ülemaks. 24. veebruaril 1928. a ülendati ta leitnandiks ja 24. veebruaril 1934. a kapteniks. Kuna rügemendis ei olnud kapteni auastmele vastavaid vakantseid ametikohti,

viidi ta üle 2. üksik-jalaväepataljoni asukohaga Tartus. 1936. a septembrist kuni 1940. a septembrini oli ta Sv Tehnikakooli käsundusohvitser, kuni kommunistid kooli likvideerisid. Samast ajast alates arvati ta Punaarmee Tallinna Sõjakooli koosseisu roodukomandörina[5]. Sõja puhkemisel evakueeriti Sõjakool 1941. a juulis Nõukogude Liitu Tjumeni linna. Alates aastast 1942 võttis ta osa võitlustest Teises maailmasõjas Punaarmee koosseisus 249. diviisi staabiülema abina. Pärast sõja lõppu demobiliseeriti R. Jõuram alampolkovnikuna. Ta oli palju aastaid Tallinna Polütehnilise Instituudi sõjalise kasvatuse õppejõud. R. Jõuram suri 1. oktoobril 1973. a ja maeti Laiusele.

Iseloomult oli ta korrektne, sõbralik, edasipüüdlik ja abivalmis inimene. Perekonnaseisult oli vallaline.

WILLIAMSON (end. VILLEMSON), Vassili, kapten

Sündis 6. juulil 1901. a Pärnus. Tema vanemad olid noorena maalt linna asunud, kus nad visa töö ja kokkuhoiuga olid soetanud valmisriiete kaupluse.

V. Williamsonil oli neli vanemat venda, kellest kaks olid rakendatud perekonna äritegevusse. Nii oli isal võimalik avada Tallinnas teine äri. Lapsepõlve ja noorema kooliea veetis V. Williamson Pärnus. Sõjast (Esimene maailmasõda) tingituna õppis ta vaheldumisi Pärnus ja Tallinnas Vene kroonugümnaasiumis, lühemat aega ka Põhja-Kaukaasias Stavropolis. Pärast bolševikkude riigipööret 1917. a naasis ta suurte raskustega Kaukaasiast kodumaale ning jätkas õpinguid Pärnu gümnaasiumis.

23. veebruaril 1918. a oli tal õnn viibida Pärnus Eesti Vabariigi iseseisvusmanifesti väljakuulutamisel. Viimasele sündmusele kaasaelamine jättis tema hinge kustumatu mälestuse ja süvendas temas truudust Eestile. 1918. a veebruari lõpul (Saksa okupatsiooni algul) muudeti Pärnu gümnaasium saksa õppekeelega keskkooliks, kus mitmed õpetajad olid Saksa sõjaväelased. Kuna ühtegi teist võimalust hariduse saamiseks ei olnud, tuli tal okupatsiooni kestel selles koolis oma õpinguid jätkata. 1918. a sügisel, pärast suvist vaheaega, ilmnes, et Saksa sõjajõud läänerindel on murdumas. Sündmused kodumaal hakkasid kiiresti ja lootustäratavalt arenema riikliku iseseisvuse

[5] Komandör – Eesti kaitseväes *ülem*, Eesti mereväes *sõjalaeva ülem* ehk *komandör*. Mõnes teises riigis, antud kontekstis Nõukogude armees, tähistatakse mõistega *roodukomandör* väeüksuse ülemat (Eesti vaste *kompaniiülem*).

saavutamise suunas. Kohalikkude eestimeelsete haritlaste ja koolmeistrite algatusel saadi luba avada eesti õppekeelega gümnaasium. Hulk eestimeelseid õpilasi lahkus saksastunud koolist ja astus eestikeelsesse kooli, nende hulgas oli ka V. Williamson. Õppetöö kestis selles koolis lühikest aega, sest 1918. a novembris, kui Saksamaa oli sõja kaotanud, tuli V. Williamsonil koos vanemate klasside õpilastega vahetada raamat relva vastu, et kindlustada omariiklust ja üldist julgeolekut Pärnus. 27. detsembril 1918. a läks rühm vabatahtlikke koolipoisse rindele, nende hulgas ka V. Williamson.

Rinne asus sel ajal Volvetis, umbes 40 km Pärnust. 6. jalaväepolgu koosseisus võttis ta osa lahingutegevusest kuni 1919. a aprillini, olles koolipoiste rühmaülemaks. 17. veebruaril 1919 sai Lätimaal Burtnieki järve ääres haavata, kui kattis oma rühmaga edukalt teiste üksuste taandumist. Pärast haiglaravi Viljandis läks V. Williamson oma nõudel ja soovil tagasi rindele, kus jätkas võitlust sissetungivate Vene kommunistide vastu kuni 1919. a aprillikuuni. Siis suunati Vabariigi Valitsuse otsusega vabatahtlikud koolipoisid rindelt ära, et nad saaksid jätkata oma poolelijäänud õpinguid.

Koolitöö kõrval kuulus ta kuni Vabadussõja lõpuni Pärnu kooliõpilaste roodu koosseisu, kus ta oli roodu veltveebliks. Vabatahtliku koolipoisi ja lahingus haavata saanuna hindas Vabariigi Valitsus tema teeneid: talle anti tasuta maa. 1920. a võeti ta vastu Sv Tehnikakooli. 1923. a lõpetas ta kooli I järgus ja ülendati rahuaegse ohvitserina (suurtükitehnikuna) nooremleitnanti auastmesse.

V. Williamson määrati teenistusse soomusrongirügementi, kus ta teenis mitmesugustel ametikohtadel kuni aastani 1935. Teenistuse jooksul ülendati ta leitnandiks ja hiljem kapteniks. 1935. a viidi ta üle Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna relvatöökoja ülemaks. 1936. a määrati ta Sv Tehnikakooli taasavamisel selle kooli suurtükiklassi ülemaks ja samas kooliülema alaliseks asetäitjaks (kuni Eesti sõjaväe likvideerimiseni 1940. a). Sunniviisil Punaarmeesse üle võetuna määrati ta korpuse[6] 614. suurtükipolgu tehnilise varustuse ülemaks. Saksa-Vene sõjategevuse alguses viidi ta koos teiste Eesti sõjaväelastega vahialusena Irboska juures marsikolonnis Venemaale. Juuli algul 1941 langes Porhovi juures sakslaste kätte vangi. Viibis 4 kuud ebainimlikes tingimustes Saksa sõjavangilaagris Ida-Preisimaal Ebenrodes. 1941. a novembris saabus Tallinnasse oma perekonna juurde.

Ohvitseridelt nõutud registreerimisel määrati ta politseiüksuse ülemaks. Aastatel 1941–1944 teenis V. Williamson mitmes sakslaste organiseeritud ja formeeritud politseipataljonis kompanii- ja pataljoniülemana.[7] 1944. a sügi-

[6] 1940. a septembris Eesti sõjaväest moodustatud Punaarmee 22. territoriaalne laskurkorpus (koosnes 180. ja 182. laskurdiviisist, õhutõrje-suurtükiväedivisjonist, side- ja pioneeripataljonist; isikkoosseis oli kokku ligi 10 000 meest).

[7] 29. eesti politseipataljoni (*Estnische Schutzmannschafts Abteilung 29*) 2. kompanii ülem aastatel 1941–1943, 1943. a 29. vahipataljoni kompaniiülem, 1944. a võis olla 32. või 41. politseipataljoni ülem.

sel, kui sakslased Eestist taandusid, taandus ta oma pataljoni riismetega üle Riia ja Memeli Saksamaale. 1944/45. a oli ohvitserina juhtide reservis Saksamaal Neuhammeris ja Taanis. Kapitulatsiooni eel, kui eesti üksused Taanist välja viidi, põgenes ta rongilt ja varjas end Taanis, kust ta suundus hiljem keerulisi teid pidi Saksamaale Flensburgi. Viibis (UNRRA[8] loodud) Flensburgi põgenikelaagris selle asutamisest kuni 1946. a märtsini. Asus ümber Ameerika tsooni Ansbachi laagrisse lootusega sealt hõlpsamalt USAsse emigreeruda. Põgenikelaagris viibides oli ta IRO[9] teenistuses ja laagri Eesti Rahvuskomitee esimeheks. 1949. a juunikuul emigreerus venna käendusel USAsse ning jäi elama Baltimore'i. Seal elas ta esialgu oma venna juures, keda ta polnud ligi 40 aastat näinud. Pärast paariaastast USA oludega kohanemist, keele ja tehnilise terminoloogia õppimist õnnestus tal leida püsiv teenistus Bethlehem Steel Co. tehases tehnilise joonestajana (*draftsman*). 1967. a pensioneerus ta omal soovil, olles jõudnud vanema konstruktor-joonestaja (*senior designer*) ametikohale.

On aktiivselt osa võtnud kohalikest eesti rahvusgrupi üritustest ja ettevõtetest ning neid oma nõuannete ja panusega toetanud. On koostanud Eesti Arhiivile USAs mälestuskirjutisi, on esinenud Vabariigi aastapäeva aktustel ja Vabadussõja alguse tähistamisel ning oli USA Eesti Ohvitseride Kogu ülemaalise gruppi esimees. Suri USAs Baltimore'is 27. septembril 1992. a.

KANDRE (end. KRAUS), Alfred, kapten

Sündis 14. juulil 1900. a Tartumaal Maarja-Magdaleenas. Alghariduse sai Vassevere algkoolis Roelas. Õppis Krasnoje Selo kommertsgümnaasiumis ja lõpetas Võõritsa kommertsgümnaasiumi Venemaal. 1918. a tuli vanematega Eestisse ja asus elama Jõgevale. Võttis osa Vabadussõjast (üksus ja auaste teadmata), hiljem astus Sv Tehnikakooli, mille lõpetas heade tulemustega 1923. a. Ülendati rahuaegse ohvitserina (käsirelvatehnikuna) nooremleitnanti auastmesse. Teenis lühikest aega 2. soomusrongirügemendis Valgas, kust viidi üle 7. jalaväerügemendi relvurohvitseriks. 1936. a oktoobrikuus määrati ta uuesti avatud Sv Tehnikakooli II kursuse käsirelva-

[8] UNNRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) – Ühinenud Rahvaste Abistamis- ja Rehabilitatsioonivalitsus. Tegutses aastatel 1944–1947 liitlaste ekspeditsioonijõudude Euroopa kõrgema peakorteri alluvuses. Eesmärgiks oli aidata sõjapõgenikke ning tagada nende laagrites heaolu ja arstiabi. IRO (*International Refugee Organization)* – Rahvusvaheline Põgenike Organisatsioon – oli eelmise järglasorganisatsioon alates 1947. aastast.

[9] Vt eelmine viide.

klassi ülemaks ja käsirelvade õppejõuks. Eesti sõjaväe ja Sv Tehnikakooli likvideerimisel viidi A. Kandre üle Punaarmeesse ja ta kuulus Tallinna Sõjakooli koosseisu. Sõja puhkedes evakueerus koos Sõjakooliga Venemaale Tjumeni linna. Teenis mitmesugustel ametikohtadel Eesti Laskurkorpuse 249. diviisi koosseisus, olles viimasena diviisi suurtükiväevarustuse ülemaks. Sõja lõpus demobiliseeriti Punaarmeest pataljoniülema kohalt (alampolkovnikuna) ja töötas selle järel ALMAVÜs[10]. 1924. a abiellus Aino Piirakuga. Abielust sündis kolm last. A. Kandre suri 24. septembril 1969. a ja ta maeti Liiva kalmistule.

RANNIT, Leo, kapten

Sündis 16. septembril 1905. a. Pärast keskkooli lõpetamist astus 1923. a sügisel Sõjakooli üldklassi. 1927. a sügisel lõpetas Sõjakooli tehnilisväe osakonna 3-aastase kursuse, ülendati nooremleitnandiks ja määrati pioneeripataljoni, kus teenis mitmesugustel ametikohtadel. Määrati Tartu Ülikooli juurde keemiaosakonda, mille lõpetas edukalt keemiainsenerina. 1937. a viidi teenistuses üle Sv Tehnikakooli koosseisu, kus ta määrati pürotehnikaklassi ülemaks ning lõhkeainete ja laskemoona valmistamise praktiliste tööde lektoriks. Eesti sõjaväe likvideerimisel 1940. a septembris viidi L. Rannit üle Punaarmee koosseisu. Andis kohe lahkumisavalduse ja töötas aastatel 1941–1944 Tallinna Tehnikumis keemiaõppejõuna. Lahkus kodumaalt 1944. a lõpul enne okupatsiooni algust. Sõja lõpus viibis Saksamaal Hanau sõjapõgenike laagris, kus ta tegutses gümnaasiumiõpetajana. Emigreerus Austraaliasse, kus töötas keemikuna. Suri 11. novembril 1996 Austraalias Sydneys.

KOMMUSAR (end. KOMMISAR), Paul, kapten

Sündis 10. augustil 1900. a. Pärast keskhariduse omandamist astus 1920. a Sv Tehnikakooli, mille ta lõpetas 27. juulil 1923. a sõjariistade tehnikuna ja ülendati nooremleitnandiks. Määrati teenistusse auto-tanki rügementi, kus ta teenis mitmesugustel ametikohtadel. 1938. a sügisel viidi P. Kommusar üle SÜÕ koosseisu ja määrati Sv Tehnikakooli III kursuse motomehaanikaklassi ülemaks. Arreteeriti 1941. a kommunistide poolt ja küüditati Venemaale Permi oblastisse, kus ta Solikamski või Ussolje vangilaagris 29. jaanuaril 1942. a suri.

[10] ALMAVÜ – (Nõukogude Liidu) armee, lennuväe, mereväe abistamise vabatahtlik ühing.

ISSAKO, Voldemar, kapten
Sündis 17. märtsil 1902. a Tartumaal Ahja vallas Ahja-Metskülas Makke talus. Perekonnas oli neli last: üks tütar ja kolm poega. Hariduse sai Ahja-Metsküla kolmeklassilises vallakoolis ja Hugo Treffneri gümnaasiumis Tartus. Võttis sealse kooliõpilaste pataljoni koosseisus osa Vabadussõjast.

1923. a sügisel astus V. Issako Sõjakooli üldklassi. 1927. a sügisel lõpetas Sõjakooli tehnilisväe osakonna 3-aastase kursuse, mille järel määrati ta teenistusse sidepataljoni. Täitis aastate jooksul mitmesuguseid, enamikus õppeülesandeid ja oli sidepataljoni ülema adjutant. Ta oli "Raadiotehnika õpperaamatu" (Tallinn 1927) kaasautoriks (koos A. Kalmusega). 1938. a sügisel viidi ta üle SÜÕsse ning määrati Sv Tehnikakooli III kursuse elektrotehnikaklassi ülemaks ja sideasjanduse, sidevarustuse materiaalosa ning vastavate praktikumide õppejõuks. Kodumaa okupeerimise ja Eesti sõjaväe likvideerimise järel määrati ta 8. septembril 1940. a 22. territoriaalse laskurkorpuse staabi 415. sidepataljoni raadioroodu ülemaks. Sellelt ametikohalt lahkus juulis 1941. Viibis Saksamaal sõjavangis kuni 1941. a novembrini. Alates 1941. a detsembrist teenis Tallinna Ringhäälingus heliinsenerina kuni Rootsi põgenemiseni 1944. a septembris. Rootsis olles töötas raadiooreparaatorina, masinavabriku kontrollijana ja kontoriametnikuna. Alates 1955. a kuni pensionile jäämiseni töötas Norrköpingi linnas asuvas Philipsi elektrotehnikatehases konstruktorina. Suri 2. aprillil 1999 Rootsis Norrköpingis.

I.2. Väeosadest Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse juurde lähetatud kutseohvitserid

KRISTJUHAN, Jaan, leitnant

Sündinud 4. juunil 1907. a. Keskhariduse omandas Tallinna Poeglaste Kaubanduskoolis ja Sõjakoolis, mille VI lennu lõpetas 1929. a nooremleitnandina (jalaväe alal). Esimeseks teenistuskohaks sai KÜÕ. 1936. a määrati Sv Tehnikakooli suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a.

Eesti väeosade likvideerimise järel viidi J. Kristjuhan üle Punaarmeesse, kus ta teenis 22. territoriaalse laskurkorpuse 614. suurtükiväepolgus autotranspordi alal. Sealt komandeeriti ta tagalasse. Punaarmee 7. Eesti diviisi formeerimisel oli ta suurtükiväepolgu tehnilise varustuse ülem. Enne Velikije Luki lahinguid 1942. a detsembris määrati J. Kristjuhan tagavarapolgu patareiülemaks.[11] Hiljem oli ta ohvitseride

[11] Mõeldakse 1942. a Venemaal formeeritud 8. Eesti Laskurkorpust (koosnes 7. ja 249. laskurdiviisist ning 1. tagavara-laskurpolgust, 1943. a seisuga kokku üle 27 000 mehe).

reservis kuni sõja lõpuni. Pärast sõda demobiliseeriti kapteni auastmes. Ta oli Tallinna Tehnikumi õppejõud ning ühes tehases konstruktsioonibüroo juhataja. Lõpetas Tallinna Polütehnilise Instituudi masinaehituse alal (kaugõppes). Suri 25. jaanuaril 1983 sisemise verejooksu tagajärjel.

LIIV, Jaan, leitnant

Sündinud 24. juunil 1907. a Läänemaal Massu vallas. Keskhariduse omandas Riigi Ühistehnikagümnaasiumis ja Sõjakoolis, mille VI lennu lõpetas 1929. a. J. Liiv ülendati jalaväe nooremleitnandiks. Järgnevalt teenis ta Sõjakooli patarei rühmaülemana. 24. veebruaril 1934. a ülendati leitnandiks. Hariduse täiendamiseks lähetati 4. suurtükiväegrupist Sv Tehnikakooli II kursuse juurde pürotehnikaklassi, mille 4-aastase kursuse lõpetas 10. juulil 1940. a.

Järgnes teenistus 4. suurtükiväegrupis ja Punaarmee 22. territoriaalse laskurkorpuse 626. kergehaubitsapolgus Otepääl. Sõja puhkedes viidi ta koos väeosaga Venemaale, kus langes esimeste lahingute ajal juulikuu alguses 1941 sakslaste kätte vangi. Saksamaal asuvast sõjavangilaagrist vabanemise järel jätkas õpinguid Tallinna Tehnikaülikoolis ja tegutses Tallinna Omakaitse I pataljoni 2. kompanii ülemana. 29. septembril 1944. aastal lahkus ta kodumaalt ja töötas Saksamaal Lindaus lihttöölisena.

Sõja lõpul veetis põgenikuaastad Mammingeni laagris, kus ta oli Eesti Rahvuskomitee juhatuses ja laagri politsei teenistuses. Hiljem teenis USA sõjaväe juures Stuttgardis vahi- ja töökompaniis. 1949. a emigreerus USAsse. Elas ja töötas New Yorgi osariigis Staten Islandil. Võttis osa seltskondlikust tegevusest: oli New Yorgi Eesti Ohvitseride Kogu, Eesti Ohvitseride Keskkogu ja Eesti Vabadusvõitlejate Ühingu liige. Suri 29. septembril 1971. a südamehäire tagajärjel.

MÕTSKÜLA, Johannes, leitnant

Sündinud 29. juunil 1908. a. Keskhariduse omandas Tõrva Ühisgümnaasiumis ja Sõjakoolis, mille VI lennu lõpetas 1929. a nooremleitnandina (jalaväe alal). Esimeseks teenistuskohaks sai KÜÕ. Määrati II kursuse suurtükiklassi juurde, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Sellele järgnes teenistus 6. suurtükiväegrupis.

Eesti väeosade likvideerimise järel viidi üle Punaarmeesse, kus teenis 22. territoriaalkorpuse 614. raskesuurtükiväepolgus I divisjoni suurtüki-

tehnikuna. 1941. a juulikuu alguse lahingutes Porhovi juures langes sakslaste kätte ja viibis Ida-Saksamaal Ebenrode ja Stablacki vangilaagris. 1942. a märtsis vabastati sõjavangist, kuna määrati tööle politseisse. Kodumaale jõudnud, töötas referendina Eesti Julgeolekupolitseis. 9. märtsi 1944. a hommikul tööle minnes sai J. Mõtsküla haavata: ta suri Tallinna pommirünnaku ohvrina.

RAENDI, Enn (end. REIMAN, Eugen), leitnant

Sündinud 6. aprillil 1908. a Tartumaal põllutöölise perekonnas. Pärast gümnaasiumi lõpetamist astus Sõjakooli, mille lõpetas 29. augustil 1932. Ülendati kutseohvitseri õigustega suurtükiväe nooremleitnandiks ja määrati teenistusse õhukaitse suurtükiväegruppi Tallinnasse. Hariduse täiendamiseks lähetati ta 1936. a novembris Sv Tehnikakooli II kursuse suurtükiklassi juurde, mille lõpetas 10. juulil 1940 ning omandas sõjaväetehniku kutse.

Punaarmee koosseisus alustas ta 1941. a suvel sõjateed 22. territoriaalkorpuse 150. õhukaitsedivisjonis. Teenis Eesti Laskurkorpuses suurtükiväeüksuste lahinguvarustuse ülemana, väliautotranspordibaasi ülemana ja suurtükiväebrigaadi komandöri asetäitjana tehnika alal. 1944. a alates kuulus Nõukogude Liidu kommunistlikku parteisse. Lahkus sõjaväeteenistusest 1956. a kaardiväe alampolkovniku auastmes. Teda autasustati kahe Punatähe ordeni ja paljude medalitega. Alates 1960. a oli E. Raendi Tartu Jõesadama ülem ja kuulus Tartu Töörahva Saadikute Nõukokku. Ta suri 29. augustil 1973. a südamerabanduse tagajärjel.

ROO (end. ROOSE), **Jaan**, kapten

Sündinud 23. juunil 1906. a. Keskhariduse omandas Valga Poeglaste Gümnaasiumis ja Sõjakoolis, mille lõpetas 1928. a nooremleitnandina. Määrati teenistusse 3. üksik-jalaväepataljoni Valgas, kust lähetati hariduse täiendamiseks Sv Tehnikakooli II kursuse juurde. Ta määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940 ja ülendati kapteniks. Lähetati pärast Sv Tehnikakooli Tallinna Tehnikaülikooli juurde mehaanikaosakonna kursusele.

1940. a septembris viidi üle Punaarmee koosseisu 22. territoriaalkorpuse 614. suurtükiväepolgu autopargi ülemaks. 1941. a juulikuu lõpul läks koos väeosaga Venemaale, kus võttis osa lahingutest Porhovi ja Dno juures. 1943. a Eesti väeosade

loomisel oli 7. diviisi suurtükivarustuse ülem. Sõja lõpus demobiliseeriti alampolkovniku auastmes. Lõpetas ülikooli ja töötas Saku sovhoosi direktorina. Alates 1957. a kuni pensioneerumiseni oli ajakirja Tehnika ja Tootmine peatoimetaja. Suri 16. veebruaril 1992. a.

VÄRK, Paul, leitnant

Sündinud 26. aprillil 1908. a. Keskhariduse omandas Tõrva Ühisgümnaasiumis ja Sõjakoolis, mille VI lennu lõpetas 1929. a nooremleitnandina (jalaväe alal). Esimeseks teenistuskohaks sai KÜÕ. Hariduse täiendamiseks lähetati Sv Tehnikakooli II kursuse juurde ja määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a.

Eesti väeosade likvideerimise järel viidi P. Värk üle Punaarmeesse ja ta teenis 22. territoriaalkorpuse 614. raskesuurtükiväepolgu staabikomando ülema abina. Kui Venemaal loodi 1942. a Eesti väeosi, sai 7. diviisi suurtükiväevarustuse ülema abiks. Hiljem määrati korpuse suurtükiväevarustuse ülema abiks. Sel ametikohal oli ta sõja lõpuni, mil ta demobiliseeriti alampolkovniku auastmes. Sõjale järgnenud aastatel töötas Tallinna Tselluloositehases laboratooriumi juhatajana, Riigikontrollis ja Linda tootmiskoondise direktorina. Suri 8. septembril 1981. a kopsupõletikku.

1.3. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse käsirelvaklass

AAVOLA (end. ADLER), **Artur,** nooremleitnant

Sündinud 29. oktoobril 1912. a. Otepää gümnaasiumi lõpetamisele järgnes sõjaväeteenistus. Ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele raskekuulipildurite kompaniisse. Lõpetas kursuse 25. juulil 1933. a ja 24. veebruaril 1934. a ülendati ta lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti A. Aavola vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja tegelikku sõjaväe ning määrati käsirelvaklassi. 24. veebruaril 1940 lõpetas ta kursuse ja ülendati jalaväe nooremleitnandiks kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega. Pärast Eesti väeosade likvideerimist viidi A. Aavola üle Punaarmeesse. Sõja ajal oli ta suurtükivarustuse ülem, teenis üksik-pioneeripataljonis ja hiljem teistes väeosades. Pärast demobiliseerimist (kapteni auastmes) töötas ta pikemat aega juveeli-

tehases (end R. Tavasti töökoda) peainsenerina ja hiljem insenerina Elektrotehnika Instituudis. Suri 29. juunil 1979. a.

ILVES, Roland, nooremleitnant

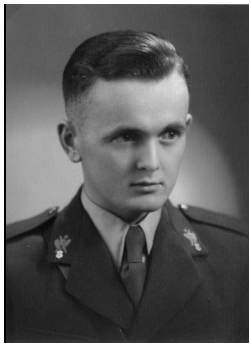

Sündinud 9. juulil 1916. a Narvas. Pärast Narva gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Selle lõpetas ta 1932. a ja 24. veebruaril 1933. a ülendati R. Ilves lipnikuks. Järgnesid matemaatikaõpingud Tartu Ülikoolis. 29. oktoobril 1936. a võeti ta vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. R. Ilves ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Haigestus ja suri 19. märtsil 1940 ning maeti Narva kalmistule.

KIVIMÄE (end. STEINBERG), **Arnold,** nooremleitnant

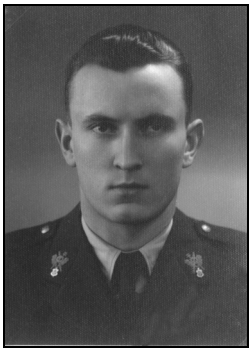

Sündinud 25. oktoobril 1916. 29. oktoobril 1936. a võeti Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi. 24. veebruaril 1940. a lõpetas kursuse ning ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimise järel viidi A. Kivimäe üle Punaarmeesse. Langes 1941. a sakslaste kätte vangi. Vabanes Saksa sõjavangist 1941. aasta lõpul ja teenis eestlastest moodustatud (Saksa) üksustes relvurohvitserina.[12] Kaasvõitlejatel on teateid, et ta olevat olnud 1944. a Võrus ühe Saksa sõjaväeüksuse juures pioneeriohvitser. 1944. a septembris, pärast Tallinna vallutamist Punaarmee poolt, oli teda nähtud Tallinnas. Teistel andmetel represseeriti ta Nõukogude võimu poolt pärast sõda. Suri 26. mail 1945. a Nõukogude Liidus Leningradi oblastis.

[12] Oli 1941. a sügisel moodustatud 183. eesti julgestusgrupi (pataljoni) (*Estnische Sicherungs Abteilung 183*) relvurohvitser. 1941. a sügisel moodustati eestlastest julgestusüksusi, mis allusid Wehrmachtile ning mille ülesanne oli ühendusteede ja kommunikatsioonide kaitsmine. Hiljem formeeriti nende baasil politseipataljone.

KOLGA, Arnold, nooremleitnant

Sündinud 1. oktoobril 1914. a. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. a. Samal aastal ülendati ta kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimise järel viidi üle Punaarmeesse, kuid 1941. a õnnestus tal siiski jääda Eestisse. Teenis eestlastest moodustatud (Saksa) üksustes. 1944. a septembris oli teda nähtud Tallinnas, kuid hilisema saatuse kohta puuduvad teated. Mõningatel andmetel püüdis ta 1944. a hilissügisel omal käel Rootsi põgeneda, kuid arvatavasti hukkus.

KUBJA (end. KUBJAS), **Hugo,** nooremleitnant

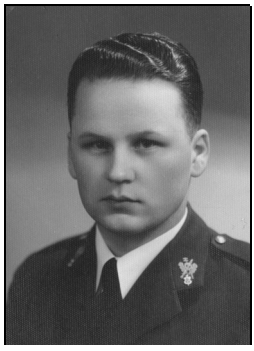

Sündinud 23. veebruaril 1913. a Tartumaal Pala vallas. Keskhariduse omandas Tartu Reaalgümnaasiumis, mille lõpetamisele järgnes sõjaväeteenistus 2. üksik-jalaväepataljonis, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle raskekuulipildurite kompaniis 25. juulil 1933 ja ülendati lipnikuks 24. veebruaril 1934. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ning sõjaväe tegevteenistusse ja määrati käsirelvaklassi. Lõpetas selle 24. veebruaril 1940, mil ta ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. 10. juulist 1940. a alates teenis 9. üksik-jalaväepataljonis Pärnus 1. kompanii raskekuulipildurite rühma ülemana.

10. septembril 1940 alustati pataljoni evakueerimist Petserisse, kus moodustati Punaarmee 171. laskurpolk. Täitis ajutiselt (kuni põgenemiseni) polgu ladude ülema, töökodade ülema ja relvatehniku kohuseid. Võttis metsavennana osa Tartu vabastamisest 1941. a suvel. 1941. a novembris leidis teenistust relvurohvitserina Tallinna 29. kaitsepataljonis[13], mis asus Narva maanteel. 3. märtsil 1942 saadeti pataljon puuduliku relvastusega Leningradi rindele. 1942. a kevadel vabastati H. Kubja ta omal palvel sõjaväeteenistusest, kuna tahtis jätkata õpinguid ülikoolis. 1943. a aprillis mobiliseeriti ja oli kuni 11. augustini 1944 relvurohvitseriks Petseri Omakaitses. Oli kuni 21. septembrini 1944. a Läänemaa Omakaitse Lihulas asuva II

[13] Mõeldakse ilmselt 1941. aasta novembris formeeritud 29. eesti politseipataljoni (*Estnische Schutzmannschafts Abteilung 29*).

pataljoni pioneerirühma ülem. 2. oktoobril 1944 läks perega Saksamaale Gotenhafenisse, kust liikus edasi Tübingeni ja Wartenbergi. Reutlingenis töötas Stoll und Co. tehases joonestajana. 19. märtsil 1945 kutsuti sõjaväekomisjoni, kuhu keeldus minemast. Lahkus Reutlingenist ja läks kuni prantslaste saabumiseni metsa pakku. 1945. a sügisel asus elama Esslingeni ning seejärel Württenbergi Geislingenisse. 5. juulil 1949 asus Ludwigsburgi emigratsioonilaagrisse ja 27. septembril 1949 Grohne läbikäigulaagrisse, kust sõitis 3. oktoobril 1949 laevaga USA-sse.

1940. a abiellus Tamara Raidmäega, kellega neil oli kolm tütart. H. Kubja elas ja töötas New Yorgis. Suri 4. detsembril 1997.

MÖLDER, Arnold, nooremleitnant

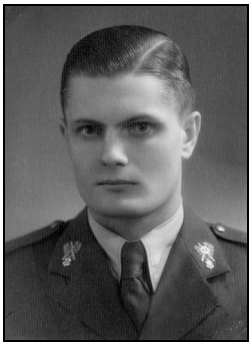

Sündinud Riias 2. detsembril 1913. a. Tema vanemad pärinevad Saaremaalt. Haapsalu gümnaasiumi lõpetamisele järgnes sõjaväeteenistus, kust ta lähetati Sõjakooli jalaväeklassi. Sõjaväeteenistusest vabanenud, õppis Tartu Ülikoolis matemaatikat ja kuulus Eesti Üliõpilaste Seltsi. Kooli suvevaheaegadel töötas Ellamaa tööstuses Harjumaal. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. aastal Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Pärast tööpraktikat teenis sidepataljonis relvurohvitserina kuni üksuse Nõukogude Liitu viimiseni, mil põgenes koos meeskonna ja veoautoga ning siirdus Pärnumaa metsadesse. Sakslaste tulekul astus vabatahtlikuna eesti üksustesse Pärnus, tehes kaasa Eesti vabastamise lahingutes. Langes 17. augustil 1941. a Narva all.

NERSKA, Karl, nooremleitnant

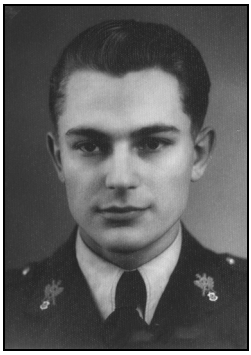

Sündinud 22. augustil 1913. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse. Ta määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940 ning ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse, kuid 1941. a õnnestus tal siiski jääda Eestisse.

Saksa okupatsiooni ajal mobiliseeriti K. Nerska ja ta teenis 20. relvagrenaderide diviisis. Viibis Neuhammeris sõjaväe väljaõppelaagris, võttis osa võitlustest idarindel. Sõja lõpus oli Tšehhoslovakkias venelaste sõjavangis, kust põgenes ja pääses Lääne-Saksamaale. Pärast sõjapõgenike laagrites viibimist õnnestus tal emigreeruda Kanadasse, kus töötas pikemat aega Montrealis. Hiljem asus elama USAsse. Naasis 1992. a Floridast Eestisse. Viimased andmed temast pärinevad 2004. aastast.

REIKSAAR (end. BAUMAN), **Edgar,** nooremleitnant

Sündinud 18. juunil 1914. a Pärnus tolliametniku pojana. Pärast Pärnu Poeglaste Gümnaasiumi lõpetamist 1935. a kevadel astus sõjaväeteenistusse 9. üksik-jalaväepataljoni Pärnus, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas 1936. a augustis. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse. Ülendati lipnikuks ja määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. a. E. Reiksaar ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi üle Punaarmee 171. laskurpolgu (Petseri) relvatöökoja koosseisu Võrus ja sealt Võru 182. diviisi 132. sapööripataljoni koosseisu. Sõja puhkedes viidi üksusega Venemaale, kust põgenes. Tabati ja mõisteti surma mahalaskmise läbi. Otsus viidi täide, kuid tabamused ei olnud surmavad. Verekaotusest nõrkenuna jõudis ta ühte metsatallu, kus sai riidematerjali haavade puhastamiseks ja sidumiseks. Kohalejõudnud Saksa sõdurid toimetasid E. Reiksaare välilaatsaretti. 1. novembrist 1941. a oli ta Antsla komandant ja kasarmeeritud kompanii ülem. 1942. a suvel oli Võrus 33. politseipataljoni adjutant; 1944. a oli 37. politseipataljoni 3. kompanii ülem. 26. septembril 1944. a sai Eestist taandumisel Riia all haavata ja saadeti ravile. Novembris saadeti 20. relvagrenaderide diviisi Neuhammeri väljaõppelaagrisse, kus oli diviisi pioneeripataljoni 1. kompanii ülem. 5. detsembril 1944 viidi üle Riipalu rügementi[14] relvurohvitseriks. Sõja lõpus oli rügemendiga idarindel. 8. mail 1945 taandus koos Alfons Rebasega läbi Tšehhoslovakkia Lääne-Saksamaale. 1947. a astus USA sõjaväkke, kus oli 7127. QM Truck Comp. administratsiooni ülem (auaste *1st ltn*[15]). 1948. a oli ta Mintexi autode ja mootorveokite pidurite tööstuses *foreman*[16]. 1955. a abiellus. 1957. a oli Cardiffi Eesti Klubi

[14] Harald Riipalu (*Waffen-Obersturmbannführer'*i auastmes) oli 20. diviisi kuulunud 45. (1. Eesti) relvagrenaderide rügemendi ülem.

[15] Eestikeelne vaste *leitnant*.

[16] *Foreman* ingl k – 'eestööline, meister, töödejuhataja'.

mänedžer ja hiljem osalise töökoormusega meremees. Aastatel 1957–1979 töötas Briti kaubalaevastikus *chief steward'*i ametikohal koos paljude eesti ohvitseridega, nagu kpt Vaidla, mjr Koort jt. 1979. a pensioneerus ja elas koos abikaasaga Inglismaal Cardiffis. Suri 7. oktoobril 1982 südamehaigusse.

REIKSAAR (end. BAUMAN), **Ervin,** nooremleitnant

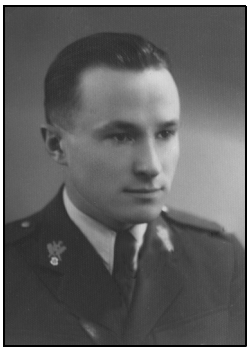

Sündinud 18. juunil 1914. a Pärnus tolliametniku pojana. Pärast Pärnu Poeglaste Gümnaasiumi lõpetamist 1935. a kevadel siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas 1936. a augustis. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse. Ülendati lipnikuks ja määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. E. Reiksaar ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi üle 182. diviisi 132. sapööripataljoni (asukohaga Võrus) ja hiljem 232. laskurpolku relvurohvitseriks (asukohaga Elvas). Sõja puhkemisel viidi väeosaga Venemaale ja juulikuu alguses 1941 langes Porhovi juures sakslaste kätte. Viibis Ida- Preisimaal Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris. Vabanedes töötas mitmesugustel ametkohtadel, kuni suunati Eesti Leegioni koosseisu, kus oli H. Riipalu üksuses relvurohvitser. 20. relvagrenaderide diviisi Eestist taandumisel jäi ta kodumaale. Sakslastega koostöötamise pärast mõistsid venelased ta Siberisse sunnitööle, kust vabanes 1957. a. Kodumaale jõudnud, töötas raudteel. Suri 5. veebruaril 1988 südamehaigusse.

RISTIKIVI, Johannes, nooremleitnant

Sündis 12. jaanuaril 1914. a Viljandimaal. Pärast Viljandi gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse ja lõpetas Sõjakooli aspirantide kursuse jalaväelasena. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi ta üle 232. laskurpolgu relvurohvitseriks (asukohaga Elvas). Langes 1941. a juulikuu esimestes lahingutes Porhovi juures sakslaste kätte ja viibis Ida-Preisimaal Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris. 1941. a novembri lõpul viidi ta umbes 250 mehega

Stablackist Braunschweigi juures asuvasse Herman Göring Werke rajooni, kus nad viibisid karantiinis kuni 1942. a veebruari keskpaigani. Seejärel määrati mehed tööameti kaudu viimati nimetatud rajooni Werkschutzi koosseisu tööle, kuid tegelikult viidi üle karistuslaagri meeskonda. Umbes kolme kuu möödumisel õnnestus J. Ristikivil saada tutvuste kaudu töökoht H. G. Werke elektriosakonda, kus töötas tehnilise joonestajana.

1942. a suvel tehti tööstuses töötavatele eestlastele teatavaks, et nad asendatakse ukrainlastega ja saadetakse kodumaale. 1942. a suvel, enne lõplikku vabastamist ja kojusaatmist, sai J. Ristikivi kojusõiduks 10-päevase puhkuse. Puhkuse lõpus ta Saksamaale tagasi ei läinud, kuigi Eesti Julgeolekupolitsei ülem mjr A. Mere seda teha soovitas.

Lõpuks sai ta Tartusse kpt Loigu juurde õhukaitse instruktoriks. Alates 1943. a maist kuni sõja lõpuni oli 20. relvagrenaderide diviisis.

Sõja lõpus desarmeeriti tšehhide poolt ja anti venelastele välja. 1945. a juulis põgenes Ida-Saksamaalt Läände ja viibis mitmes Briti tsooni põgenikelaagris. 1947–1951 õppis Braunschweigi Tehnikaülikoolis, mille lõpetas diplomeeritud masinaehituse insenerina. Töötas USA sõjaväes (8747. Labor Serv. Comp.) mootoriseersandina ja Mannheimis Ordu Procurement Centeris insenerina. 1953. a suvel siirdus Rootsi, kus töötas Osby-Parmani ettevõttes montööri ja konstruktorina. 1954–1956 töötas Motala Verkstadi aurukatelde osakonnas konstruktorina. 1956. a veebruarist töötas Svenska Maakinenverkeni aurukatelde vabrikus arvestusinsenerina. 1958. a juulist kuni pensioneerumiseni töötas Rootsis Södertäljes arvestusinsenerina. Suri Södertäljes 22. detsembril 1990.

SAAME, Boris, nooremleitnant

Sündinud 2. jaanuaril 1916. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse ja lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas 1936. a kevadel jalaväelasena. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse. Ülendati lipnikuks ja määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Pärast tööpraktikat valis väeosaks Kalevi üksik-jalaväepataljoni.

Varsti viidi pataljon üle Paidesse, kus Kalevi pataljonist ning 4. ja 5. üksik-jalaväepataljonist moodustati Punaarmee 42. laskurpolk. Oli polgu relvatöökoja ülem. Sõja puhkemisel viidi väeosaga Nõukogude Liitu. 1941. a juuli alguses langes esimeste lahingute ajal Porhovi rajoonis sakslaste kätte vangi. Viibis Ida-Preisimaal Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris. Kodumaale tagasi jõudnud, oli Järvamaa noorte

spordijuhiks kuni 1943. a kevadeni, mil toimus ohvitseride mobilisatsioon. Oli Paides moodustatud väljaõppepataljonis kompaniiülem. Pataljoni rindele saatmise eel tegi Paide haiglas läbi pimesoole operatsiooni, mille tõttu jäi pataljonist maha ja astus Järvamaa Omakaitsesse, kus tegutses *spordipealikuna* kuni Eestist lahkumiseni 1944. a septembris. Sõja lõpus emigreerus USA-sse ja leidis teenistust Californias. 1958. a asutas Lõuna-California Eesti Ohvitseride Kogu. Tuntumatest ohvitseridest võtsid sellest osa Johannes Soodla, Johannes Unt, Otto Tamm, Anatol Rebane ja Ants Repnau. Hiljem muutus kogu 25-liikmeliseks. Täitis alates 1974. a kogu esimehe kohuseid. Ta oli abielus Ellen Paenurmega, kellega kooselust sündis kaks poega. Suri USA-s Californias 12. mail 1997.

SAAR, Felix, nooremleitnant

Sündinud 19. jaanuaril 1911. Pärast Tartu Reaalgümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti ta vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. a. F. Saar ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Pärast Eesti sõjaväe likvideerimist viidi üle Punaarmee 140. laskurpolku (asukohaga Võrus), kus oli rühmaülem. 14. juunil 1941. a arreteeriti Värska laagris ja küüditati Siberisse, kus ta suri 9. oktoobril 1942. a sügisel kõhutüüfusesse.

SINIPALU (end. MALT), Osvald, nooremleitnant

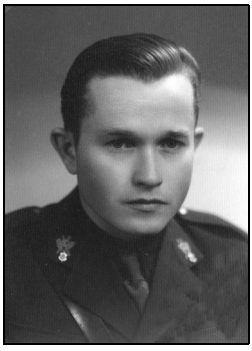

Sündinud 6. juulil 1913. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Selle lõpetamise järel ülendati O. Sinipalu lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti ta vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940 ning ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Pärast Eesti sõjaväe likvideerimist viidi üle Punaarmeesse. Langes 1941. a sõjategevuses sakslaste kätte vangi. Viibis sõjavangina Braunschweigi töölaagris, võimalik, et Herman Göring Werke tehaste juures. Kellegi kaasõpilase eestkostel vabanes 1941. a lõpul, mille järel teenis Saaremaal Kihelkonnas politseis. Mõningatel

andmetel on olnud 1944. a sakslaste poolt vangistatud. Jäi 1944. a sügisel Rootsi põgenemisel mingil põhjusel perekonnast maha Eestisse. 1944. a siirdus mandrile ja n-ö varjas end ühes maakoolis õpetajana töötades, et pääseda võimalikest repressioonidest. 1957–1965 oli Põlvamaal Ahja keskkoolis füüsika-, matemaatika- ja tööõpetusõpetaja. Hiljem töötas õpetajana Võrumaal Kääpa koolis. Rootsi pagulusse siirdunud perekonnast kasvas üles kaks poega ja hilisemast kooselust Eestis sündis veel üks poeg. Suri 24. novembril 2001. a ja on maetud Ahjale.

SÕMER, Mart, nooremleitnant

Sündinud 31. mail 1916. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist astus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetamise järel ülendati M. Sõmer lipnikuks. 29. oktoobril võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. M. Sõmer ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi Sõjakooli koosseisus üle Punaarmeesse. Sõja puhkemisel evakueerus koos Sõjakooliga Siberisse Tjumeni linna[17]. Hiljem läks teenistuses üle Sõjakoolist formeeritava Eesti 8. laskurkorpuse diviisi (ilmselt 7. diviisi). 1942. a detsembri lõpu lahingutes Velikije Luki all sai patarei komandörina surmavalt haavata. Suri lahingus saadud haavade tagajärjel 8. jaanuaril 1943. a. Ühe õpingukaaslase meenutuste järgi olevat sama päeva õhtul tulnud julgeolekutöötajad teda arreteerima.

TULVISTE (end. TAKS), Elmar, nooremleitnant

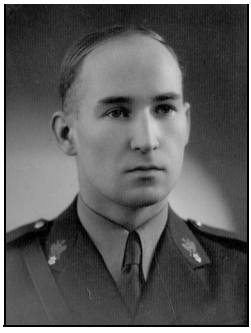

Sündinud 17. juunil 1912. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele (1933–1934), mille lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati käsirelvaklassi, mille lõpetas 24. veebruaril 1940. a. Ta ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Enne Eesti sõjaväe likvideerimist teenis Sõjaministeeriumis.

[17] Vene k *Tallinskoje pehotnoje utšilišje* – Tallinna jalaväekool. Tjumenis allus see Siberi sõjaväeringkonnale.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis Tallinna Sõjakoolis. Sõja puhkedes evakueerus koos Sõjakooliga Siberisse Tjumeni linna, kus teenis sõja-aastatel (1941–1945). Oli koolivendadest viimane, kes mundri seljast võttis. Demobiliseeriti 1956. a Eesti diviisi suurtükiväevarustuse ülema asetäitja kohalt majori auastmes. Õppis edasi kaubanduse alal. Alates 1960. a oli kaupluse direktor. Alates 1973. a töötas Pirita lillekasvatuse sovhoosis. Abielust abikaasa Hiljaga sündisid poeg ja tütar. Suri Tallinnas 10. veebruaril 1993.

1.4. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse suurtükiklass

AARDMA (end. AMAN), Richard, nooremleitnant

Sündinud 29. juulil 1913. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväe tegevteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide patareisse. Kursuse lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. R. Aardma ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse, kus teenis 22. territoriaalse laskurkorpuse 629. haubitsapolgus töökodade ülemana. 14. juunil 1941. a arreteeriti Värska laagris ja küüditati Siberisse. Norilski vangilaagris jäi ellu, kuna töötas konstruktorina. Pärast sõda rehabiliteeriti, kuid jäi tööle Norilskisse, kus ka abiellus. Külastas mitmel korral kodumaad. Suri 23. jaanuaril 1974 ebaõnnestunud neeruoperatsiooni tagajärjel ja on maetud Norilskisse.

HAAVAMÄE (end. ESPENBERG), **Mihkel,** nooremleitnant

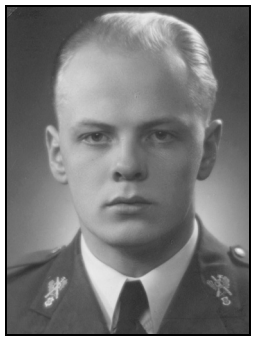

Sündinud 24. augustil 1915. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväelasena ja ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli ja tegelikku sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisele järgnes teenistus Punaarmees 22. territoriaalkorpuse 626. haubit-

sapolgu relvtöökoja ülemana. Arreteeriti 1941. a juulis, kuid vabastati süütõendite puudumise tõttu 1942. a veebruaris. Eesti Laskurkorpuses oli 779. suurtükipolgu varustusülem. Pärast sõda demobiliseeriti kapteni auastmes. Lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi ja töötas matemaatikaõpetajana. Suri Tallinnas 27. augustil 1997.

JAAGUS, Johannes, nooremleitnant

Sündinud 27. oktoobril 1908. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväelasena ja ülendati lipnikuks. Sõjaväeteenistusest vabanenud, jätkas masinaehituse õpinguid Tallinna Tehnikumis. Õpingud katkestas õppeasutuse Tartusse viimine.

Lühemat aega töötas J. Jaagus Sõjaväe Varustusvalitsuse relvastusosakonna Rahumäe relvatöökodades treialina ja ballistikajaamas mõõtjana ning arvutajana. 1935. a suvel viibis ta Jägala suurtükiväelaagris 9. (reserv-) suurtükiväegrupi ohvitserkonna täiendusõppustel ja sama aasta sügisel kahenädalasel kordusõppusel Rakveres. Viimane oli korraldatud kogu 9. grupile. Õppustel tegutses ta patareiülema abi ametkohal. Pärast võistluskatsete edukat sooritamist võeti ta 29. oktoobril 1936. a vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. J. Jaagus ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Määrati teenima rühmaülemana 6. suurtükiväegrupi 2. patareisse.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi ta üle Punaarmee 614. korpuse raskesuurtükiväepolgu III divisjoni koosseisu suurtükitehniku ametkohale, kus ta oli ühtlasi autotehniku kohustetäitja. Kohustuste eeskujuliku täitmise eest ülendati J. Jaagus vanemleitnandiks ja nimetati I järgu sõjaväetehnikuks. Sõja puhkemisel viidi vangina Eesti ohvitseride kolonnis Petserist Venemaale Porhovi rajooni, kus liitus oma väeosaga. 1941. a juulikuu alguses langes esimestes lahingutes sakslaste kätte ja viibis Ida-Saksamaal Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris kuni 1942. a kevadeni, mil kpt K. Vildma päästeekspeditsioon[18] ta kodumaale tõi.

Töötas Tallinnas Franz Krulli masinavabrikus konstruktori-joonestajana insener P. Vesilindi osakonnas ning jätkas õpinguid Tallinna Tehnikaülikoolis.

Teise Nõukogude okupatsiooni eel põgenes abikaasaga Rootsi, kus pärast karantiinilaagris viibimist sai konstruktori töökoha A. B. Svenska Salpeter-

[18] Sakslaste kätte vangi langenud endiste Eesti ohvitseride jt sõjaväelaste päästeoperatsioon, mis toimus puusõegaasi küttele ümberehitatud autobussidega. Selle korraldas kpt Karl-Robert Vildma (1898–1957) 1942. a. kevadel.

verkenis Köpingis. 1947. a asus Stockholmi, kus töötas konstruktorina A. B. Elektroluxis ja hiljem A. B. Separatoris, jätkates samal ajal õpinguid Stockholmi Kuninglikus Tehnikaülikoolis. Eestis sooritatud eksamitele tunnustuse hankimisel tekkisid takistused, kuna hiljuti ametikohale asunud matemaatikaprofessor keeldus kategooriliselt tunnustamast välismaal sooritatud eksameid, kuigi teadis, et tema eelkäija oli seda teinud. 1953. a õnnestus J. Jaagusel ümber asuda Kanadasse, kus leidis tööd konstrueerimisinsenerina (*design engineer*) Quebeci North Shore Paper Co.-s. Seal töötas 1957. a suveni. Siirdus USA-sse Scott Paper Co.-sse *engineering research*'i osakonda, kus täiustas olemasolevaid paberi ja plastiksaaduste töötlemise masinaid ning konstrueeris uusi. Tulemusrikka töö eest edutati ta vanemaks konstrueerimisinseneriks (*senior design engineer*), kellena töötas kuni pensioneerumiseni 1973. aastal. Tema nimele on registreeritud neli patenti USAs. Abielust abikaasa Ilsega sündis kaks poega. Suri 6. juulil 1997 USAs Pennsylvania osariigis Westchesteris.

KABEL, Julius, nooremleitnant

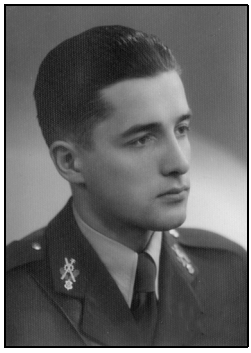

Sündinud 13. juulil 1915. a. Pärast Jõhvi Ühisgümnaasiumi lõpetamist 1933. a siirdus sõjaväeteenistusse 2. suurtükiväegruppi, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväe alal ja 24. veebruaril 1935. a ülendati J. Kabel lipnikuks. Töötas lühemat aega Rakvere Piimaühingus ja oli tegev Kaitseliidu suurtükiväedivisjonis Rakveres. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. J. Kabel ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse, kus teenis korpuse 629. haubitsapolgu relvtöökoja ülemana. 1941. a juulikuu alguse esimestes lahingutes langes sakslaste kätte vangi ja viibis lühemat aega sõjavangis. Teenis sakslaste formeeritud eesti üksustes[19] relvurohvitserina (ülemleitnandi auastmes). Lahkus kodumaalt enne teist Nõukogude okupatsiooni. Pärast sõda oli Saksamaal Wiesbadeni sõjapõgenike laagris USA tsoonis, kust emigreerus Austraaliasse Lõuna-Austraalia osariiki. Tegutses seal ühe ettevõtte müügiosakonnas. Abielust abikaasa Leaga sündis kolm poega. Suri 24. septembril 1994 Austraalias Melbourne'is.

[19] Aprillis 1944 moodustatud 1. Eesti politseirügement (*Estnische Polizei Rgt. 1.*), kuhu kuulusid 286., 288., 291. ja 292. politseipataljon.

LINALAID (end. LEINFELDT), **Erich,** nooremleitnant

Sündinud 15. juulil 1915. a. Pärast Narva Ühisgümnaasiumi lõpetamist 1934. a siirdus sõjaväeteenistusse 2. suurtükiväegruppi, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide patareisse. 24. veebruaril 1936. a ülendati lipnikuks. Sõjaväeteenistusest vabanenuna töötas Raudteevalitsuse veerevkoosseisus kauba- ja reisirongide saatjana. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. E. Linalaid ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis Lauras 625. korpuse kergesuurtükiväepolgus ja Tartus transpordiosakonna ülema abina. Sõja puhkemisel varjas ennast Lõuna-Eestis, liitus Saksa üksustega ja võttis osa kodumaa vabastamisest. Hiljem teenis ühe politseipataljoni[20] koosseisus ja võttis osa võitlustest Gatšina rajoonis 1941/42. a talvel. Külmetuse tagajärjel (hingamiselundite tuberkuloos) suri 5. märtsil 1943. a Nõmme sanatooriumis. Leinama jäid abikaasa Erika ja tütar.

LINSI (end. LINDSI), **Elmar,** nooremleitnant

Sündinud 26. veebruaril 1913. a Tartus. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus 1932. a sõjaväeteenistusse, lõpetas Sõjakooli aspirantide kursuse suurtükiväelasena 1933. a ja 24. veebruaril 1934. a ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Pärast lühiajalist teenimist Eesti sõjaväes viidi üle Punaarmeesse, kus teenis 152. korpuse õhutõrjedivisjonis. 1941. aasta lahingutes andis terve üksus end sakslastele vangi ning sai jääda Eestisse. Teenis sakslaste moodustatud üksustes. 1943/44. a oli Omakaitse Saaremaa maleva II pataljoni ülem. 1944. a oli 20. relvagrenaderide diviisi suurtükirügemendi IV (raske-) üksuse (*IV Artillerie-Abteilung*) staabi patareis käsundusohvitser (*Waffen-Untersturmführer*).

[20] Oli 1941. a. sügisel moodustatud 185. eesti julgestusgrupi (pataljoni) (*Estnische Sicherungs Abteilung 185*) 20. kompanii I rühma ülem ja ka pataljoniülema adjutant (leitnandi auastmes).

Teise Nõukogude okupatsiooni eel lahkus kodumaalt hospidallaeval Moero (mõningatel andmetel oli seal haavatuna) ja hukkus selle pommitamisel 22. septembril 1944. a.

ORAV, Victor, nooremleitnant

Sündinud 17. märtsil 1913. a Rakveres postiametniku pojana. Pärast Rakvere Poeglaste Reaalgümnaasiumi lõpetamist 1931. a siirdus sõjaväeteenistusse 2. suurtükiväegruppi, kust teda lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväelasena ja 24. veebruaril 1933. a ülendati lipnikuks. Töötas Rakvere-Paide Ringkonnakohtus kantselei tööjõuna ja lühemat aega Riigi Raudteedel. Oli tegev Kaitseliidu Rakvere suurtükiväedivisjonis. 1935. a viibis poolteist kuud väldanud kordusõppustel Jägala suurtükiväelaagris ja Rakveres. 29. oktoobril 1936 võeti V. Orav vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille 1õpetas 10. juulil 1940 a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Teenis 4. suurtükiväegrupis 6. patareis rühmaülemana.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse, kus teenis 625. kergesuurtükiväepolgu 1. patareis rühmaülemana ning täitis patareiülema abi kohustusi. Hiljem oli polgu relvvaarustuse töökoja ülem Lauras ja Tartus. Sõja puhkemisel viidi väeosaga Venemaale, kus juulikuu alguse esimestes lahingutes sakslaste kätte sattus. Viibis Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris, kust ta 1942. a märtsis vabastati, kuna suunati teenima Eesti Julgeolekupolitseisse. Oli Eesti Julgeolekupolitsei pataljoni nr l[21] arveohvitser. Saadeti täienduseks Venemaal viibinud jalaväeüksusele, kus teenis rühmaülemana. Võitluses kommunistide vastu sai 1. augustil 1942. a raskelt haavata ja viibis Kaunase ning Riia sõjaväelaatsaretis. Pärast paranemist tunnistati teenistuskõlblikuks rivitul kohal kodumaa piirides. 1943. a jaanuaris saadeti Polotski sõjavangilaagrisse Poolas, et seal asuvaid eestlasi usutleda ja aidata neil kiiremini kodumaale naasta.

Lahkus kodumaalt enne teist venelaste okupatsiooni. Mobiliseeriti 2. detsembril 1944. a Saksamaal ja kästi Neuhammeri väljaõppelaagrisse ilmuda, kus ta määrati 20. relvagrenaderide diviisi suurtükirügementi. Ta lähetati kõlamõõdu kursustele Trebinis ja patareiülemate kursustele Beneschausse II suurtükiväekooli. Märtsikuu lõpust alates võttis osa võitlustest Hirschbergist kirdes. Kapituleerus ja desarmeeriti Tšehhoslovakkias. Põgenes tšehhide ja

[21] *Estnische Sicherheitspolizei Bataillon (Estn. Sipo-Batl.)* – Eesti Julgeolekupolitsei 1. pataljon, kasutusel ka nimetus *SD I eripataljon*.

venelaste vangistusest ning jõudis 22. mail 1945. a oma perekonna juurde Lääne-Saksamaale. Viibis Rodachis USA sõjavangilaagris, kust ta 30. mail 1945. a vabastati. Viibis Coburgi, Würzburgi, Klein-Heubachi, Aschaffenburgi, Darmstadti, Geislingeni ja Bad Alblingeni põgenikelaagris, olles selle aja jooksul üliõpilane, gümnaasiumi õpetaja ja mootoridepoo politseiinspektor. 1950. a detsembris saabus perekonnaga Rootsi, kus töötas Olofströmis Svenska Stalpressning A. B.-s tööriistade konstruktorina. 1956. a suvel saabus USA-sse ja töötas kuni pensioneerumiseni tööriistade ja automatiseerimise vanemkonstruktorina General Motorsi Fisher Body osakonnas. Abiellus Frieda L. Normakuga ja neil sündis kaks poega. Elas Ohio osariigis Clevelandis kuni surmani 7. oktoobril 1984. a.

PILLER, Gustav, nooremleitnant

Sündis 28. juunil 1913. a Võrumaal talupidaja pojana. Pärast Võru gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas kooli 1934. a ja 24. veebruaril 1935. a ülendati lipnikuks. Töötas Riigi Raudteedel veerevkoosseisus konduktorina. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmee koosseisu 629. korpuse haubitsapolgu relvatöökoja ülemaks. Sõja alguses langes Novgorodi lähistel sakslaste kätte vangi. Sõjavangitee läks üle Porhovi, Pihkva ja Riia Pogegenisse Leedu-Saksa piiril, sealt edasi Stablacki sõjavangilaagrisse. Grupi eestlastega viidi ta Stablackist edasi Saksamaale Berliini lähedale, kus eraldati üksteisest erinevate riikide sõjavangid. Eestlasi oli seal 44. Õnneks leidis kpt K. Vildma, kes korraldas eestlastest sõjavangide vedu Stablackist kodumaale, ka G. Pilleri grupi ja korraldas selle tagasitoomise Stablacki, kust ka G. Piller 1942. a aprillikuus viimase bussitäiega kodumaale jõudis.

Vabastamisega käis kaasas kohustus astuda pärast vabanemist Saksa sõjaväkke. Kuna ta oli põhimõtteliselt iga võõra vägivallavõimu teenimise vastu, siis läks ta pärast nn näpupassi kättesaamist Võrumaalt isatalust ära onu juurde, kellel oli Tartust 30 km põhja pool talu. Seal elas ta illegaalselt kuni 1944. a septembrikuu lahinguteni. Kui Nõukogude väed onu talu suurtükkidest tulistasid, sai ta mürsukillust haavata. Venna abiga jõudis Kautla rabas ühte üksikusse tallu, kus G. Piller haavapalavikuga kokku varises. Kui ta 1944. a novembrikuuks paranenud oli, oli sõjalaine juba üle kodumaa käinud. Illegaalne elu, nüüd juba isatalus, jätkus kuni 1946. a suveni, mil

võimud ta kätte said. Loata relva omamise ja kandmise eest mõisteti ta kolmeks aastaks Nõukogude Liidu vangilaagrisse Uuralite taha. Seal töötas ta aasta sovhoosi mehaanikuna ja kaks aastat sovhooside õlitsisternide mõõtjana.

Vabanes 1949. a. Töötas aastatel 1953–1958 Tallinnas ühes autoparandustöökojas meistrina. 1958. a sai inseneritööd ühte metallitöötlemistehasesse, kus spetsialiseerus metallide tehnoloogiale. Õhtuti õppides lõpetas Tallinna Polütehnilises Instituudis masinaehituse täienduskursused. 1965. a oli vaneminsener Eesti Teaduste Akadeemia Küberneetika Instituudi arvutustehnika konstrueerimisbüroos, kus spetsialiseerus ümber elektronarvutustehnikale. Tegeles programmeerimisega, peamiselt algoritmide koostamisega. Sel alal töötas pensioneerumiseni. Suri 14. veebruaril 1991. a Tallinnas.

RUUS, Evald, nooremleitnant

Sündinud 14. märtsil 1913. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist Tallinnas siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas suurtükiväelasena ja ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse armeesse suurtükipolgu töökoja ülemaks. Sõja puhkemisel läks Venemaale. Oli Punaarmee laskurkorpuses 23. suurtükipolgu töökoja ülema ametikohal ja demobiliseeriti kapteni auastmes. Tsiviilelus ei kohanenud. Oli algul ühe ettevõtte direktor, kuid lahkus sellelt ametikohalt ega leidnud endale õiget tegevust. Elu lõpupäevadel invaliidistus ja teenis lisa juhutöödega. Suri kodumaal 10. mail 1962. a südamehaiguse tagajärjel.

TAAR, Leopold, nooremleitnant

Sündinud 25. oktoobril 1913. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist 1932. a siirdus sõjaväeteenistusse. Ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas 1933. a suurtükiväelasena, ja 24. veebruaril 1934. a ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a võeti ta vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Pärast Eesti väeosade likvideerimist viidi üle Punaarmeesse ja teenis Kohila mõisas 614. korpuse raskesuurtükiväepolgus II divisjonis suurtükitehnikuna. Sõja puhkemisel viidi väeosaga Venemaale, kus sattus 1941. a juulikuu esimestes lahingutes sakslaste kätte ja viibis Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris. Sõjavangist vabastati, kuna suunati teenima Eesti politseisse. Töötas Tallinna Töö- ja Kasvatuslaagris referendina. Ohvitseride mobilisatsiooni alusel viidi teenistuses üle 20. relvagrenaderide diviisi suurtükiväerügementi[22], mille koosseisus võttis osa võitlustest idarindel. Viibis vahepeal sõjavangis. Põgenes Läände, elas ja töötas USA-s Minnesota osariigis St. Paulis. Viimased andmed temast pärinevad 1998. aastast.

VARIK, Jaak, nooremleitnant

Sündinud 8. novembril 1916. a. Pärast Jõhvi gümnaasiumi lõpetamist 1935. a siirdus sõjaväeteenistusse 2. suurtükiväegruppi, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväelasena. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse, ülendati lipnikuks ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Teenis rühmaülemana 1. suurtükiväegrupis Narvas ja hiljem Punaarmee 627. kergesuurtükiväepolgus Tamsalus Kiltsis, kust ta 1. detsembril 1940 teenistusest vabastati mittesobiva sotsiaalse päritolu tõttu (isa oli kirikuõpetaja). Töötas Kiviõlis lukksepana. Võitles metsavennana kommunistlike miilitsajõukude vastu. Ründas Saksa-Vene sõja algupäevil metsavendade grupi ülemana Kiviõli raudteejaama. Langes 7. juulil 1941 Kiviõli rajoonis haavatuna punaste kätte, kes ta surnuks piinasid.

[22] Diviisi suurtükiväerügemendi 10. raskepatarei ülem (*Waffen-Obersturmführer'*i auastmes).

VENE, Armin, nooremleitnant

Sündinud 5. juunil 1914. a. Alghariduse omandas Hugo Treffneri algkoolis. Lõpetas 1934. a Tartu Õpetajate Seminari, millele järgnes teenistus sõjaväes. Ta lähetati Sõjakooli aspirantide patareisse. 24. veebruaril 1936. a ülendati A. Vene lipnikuks. Töötas algkooliõpetajana Nõos. 29. oktoobril 1936 võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Teenis rühmaülemana õhukaitse suurtükiväegrupis Tallinnas ja hiljem Punaarmee koosseisus Võru 138. õhukaitsedivisjoni tehnilise varustuse ülemana. Langes vangi ja viibis 1941. a juuli lõpul kaks nädalat Pihkva sõjavangilaagris. Kuni 1942. aastani oli Tallinna Omakaitse Staabi teenistuses ja kuni 21. septembrini 1944. a Omakaitse Saaremaa Maleva juhtimisjaokonna ülem. 10. oktoobrist 1944. a kuni 15. veebruarini 1945. a viibis Rootsi põgenikelaagrites: Gotlandil, Helleforsnäsis ja Grännas. Töötas kuni pensioneerumiseni konstruktorina Rootsis Norrahammari valukoja moderniseerimise ja produktsioonitehnika osakonnas. Viimased andmed temast pärinevad aastast 1997.

VÕHMA, August, nooremleitnant

Sündinud 24. detsembril 1912. a Virumaal Sondas. Pärast Rakvere Poeglaste Gümnaasiumi lõpetamist siirdus 1932. a sõjaväeteenistusse 2. suurtükiväegruppi, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas kooli 1933. a suurtükiväelasena ja 24. veebruaril 1934. a ülendati lipnikuks. Töötas mehaanikuna telefoni- ja telegraafivõrgus Rakveres. 29. oktoobril l936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati suurtükiklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Teenis 3. suurtükiväegrupi õppepatareis rühmaülemana ja Punaarmee 625. kergesuurtükiväepolgu 2. patareis rühmaülemana ning täitis patareiülema abi kohustusi Lauras ja Tartus. Sõja alguses viidi üksusega Nõukogude Liitu, kus võttis osa taandumislahingutest kuni 13. augustini 1941. a. 16. augustil sattus Porhovi sõjavangilaagrisse, kust ta järgmisel päeval vabastati. 1. novembril 1941. a astus Tartusse vahipataljoni, kus ta teenis rühmaülemana. See üksus nimetati 1942. a alguses ümber ja sellest sai

Schutzmannschafts Front Battaillon nr 33[23]. Viimases täitis ta transpordiohvitseri ülesandeid. 2. aprillil 1942 jõudis pataljon Leningradi rindele. 1942. a juulis ülendati A. Võhma ülemleitnandiks (*Oberleutnant*) ja määrati kompaniiülemaks.

1943. a jaanuaris jõudis pataljon tagasi Tartusse, kus asuti seda likvideerima. A. Võhmal soovitati üle minna Eesti Leegioni. 20. aprillil 1943 ülendati ta kapteniks. 17. juunil 1943 astus Eesti Leegioni, mis asus Poolas Debica lähedal Heidelaagris. Sealt lähetati A. Võhma Hollandisse Amersfoorti 6-nädalasele suurtükiväeõppusele. Kui ta Heidelaagrisse naasis, moodustati seal suurtükiväe *Abteilung*[24], kus ta oli 1. patarei ülem. 1943. a novembri keskel saadeti Eesti Leegion rindele Neveli rajooni ja nimetati ümber brigaadiks. Detsembri alguses määrati ta *Abteilung*'i ülema kohusetäitjaks. Samal ajal nimetati Eesti brigaad ümber 20. relvagrenaderide diviisiks ja *Abteilung*'ist moodustati suurtükiväerügement. Tema *Abteilung* paigutati ümber Emajõe joonele, kus võeti osa taandumislahingutest ja jõuti 10. oktoobril 1944. a Memelisse (Klaipeda). Seal sai A. Võhma haavata. Seejärel viibis Saksamaal Ruhri piirkonnas kuu aega ravil. 9. novembril 1944. a ülendati ta *Sturmbannführer*'iks (major)[25] ja määrati suurtükiväerügemendi ülema kohusetäitjaks. 1945. a jaanuaris andis ta rügemendi üle kol-ltn Beltzerile[26], kes tuli Wehrmachtist, ja läks 3-nädasele puhkusele. Puhkuselt tagasi jõudnuna jäi ta märtsi lõpul oma diviisiga Opelni juures kotti. Sellest murti välja Hotzenplotzi juures, kus ta sai kergelt haavata ja paigutati ravile. Kui ta rindele naasis, oli väeosa jõudnud Hirschbergi[27] lähedale.

Kapituleerumisel taandus diviis Tšehhoslovakkiasse, kus tšehhid selle desarmeerisid ja venelastele üle andsid. 13. juuni öösel 1945. a põgenes ta sõjavangide kolonnist ja pärast seiklusrikast teekonda jõudis Läände, kus sai taas kokku oma abikaasaga. Saksamaal olles viibis Hanau, Goslari ja Oldenburgi põgenikelaagris, töötas gümnaasiumiõpetajana ja sideohvitserina Briti sõjaväe juurde moodustatud vahi- ja töökompaniides.

20. novembril 1950. a lahkus sellelt töökohalt, et Rootsi emigreeruda. Rootsis töötas Olofströmis Svenska Stalpressning A. B. ja Norrahammar

---

[23] 33. eesti politseipataljon (saksakeelses kirjapildis esineb kirjanduses ka nimetusega *Estnische Schutzmannschafts Abteilung 33*).

[24] *Abteilung* sks k – '(väe)salk'.

[25] *Sturmbannführer* – Relva-SS-i auaste, mis Wehrmachti süsteemis võrdus majori auastmega. 1944. aasta juunis asendati Relva-SS-is teenivate võõrrahvustest sõjaväelaste auastme ees olnud lisandid *SS-* või *Freiwilliger-* ('vabatahtlik') lisandiga *Waffen-* ('relva-'). Seega täpsemalt *Waffen-Sturmbannführer*.

[26] *SS-Obersturmbannführer* Hans Belzer. Auaste vastas Wehrmachti auastmesüsteemis *Oberstleutnant'*ile, mis Eesti süsteemis võrdub kolonelleitnandi auastmega.

[27] Piirkond tänapäeva Poolas.

Bruki ettevõttes tööriistade konstruktorina. 1956. a saabus USA-sse ning leidis konstruktorina tööd Chicago CECO Steel Products Co.-s ja teistes ettevõtetes. Abiellus 5. veebruaril 1945. a Geras. Abielust abikaasa Reginaga sündis tütar. Võttis agaralt osa eestlaste seltsitegevusest: oli Eesti Maja ja Eesti Ohvitseride Kogu ülemaalise grupi liige, laulukoori vanem, samuti kohaliku koguduse esimees jne. Suri USA-s Illinoisi osariigis Oakwoodis 8. aprillil 1984.

1.5. Sõjaväe Tehnikakooli II kursuse pürotehnikaklass

AARNA, Agu (end. TREIER, August), nooremleitnant

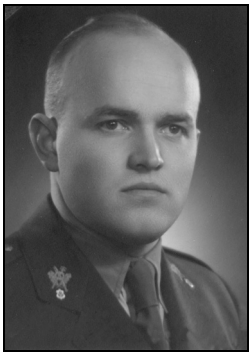

Sündinud 11. oktoobril 1915. a Tallinnas raudteelase perekonnas. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kus ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele, mille lõpetas 1936. aastal inseneriväelasena ja jäi edasi teenima portupeeaspirandina. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis 614. korpuse raskesuurtükiväepolgus remonditöökoja ülemana. Sõja puhkedes läks väeosaga Venemaale, kus sattus esimeste lahingute ajal sakslaste kätte ning viibis Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris.

Vabanes 1942. a märtsi alguses kohustusega teenida Eesti politseis. Töötas Võru-Petseri prefektuuris, kuni 1943. a õnnestus jätkata Baltöli stipendiaadina õpinguid Dresdeni tehnikaülikoolis, mille lõpetas 1945. a keemiainsenerina.

Sõja lõpus siirdus Tšehhoslovakkiasse. Pärast sõda kodumaale saabunud, jätkas teaduslikku tööd Tallinna Polütehnilises Instituudis, erialaks põlevkivikeemia. Uurimused tõid talle 1948. a tehnikakandidaadi kraadi. 1951. a sai kütuste keemilise tehnoloogia kateedri juhatajaks ja 1954. a pälvis tehnikadoktori kraadi. Aastatel 1960–1977 oli ta Tallinna Polütehnilise Instituudi rektor. On avaldanud trükis 92 teaduslikku tööd, tal on 10 autoritunnistust ja patente 14 riigis. On Budapesti Tehnikaülikooli audoktor, Soome Keemiaseltsi auliige ja olnud Eesti NSV Ülemnõukogu saadik, Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee liige, Partei- ja Riigikontrolli Komitee liige, Eesti NSV Teaduste Akadeemia keemia-bioloogiaosakonna büroo liige, Keemia Instituudi teadusliku nõukogu liige ja võtnud osa Eesti Entsüklo-

peedia toimetamisest. Teda on autasustatud Lenini ja Tööpunalipu ordeniga, Nõukogude Eesti riikliku preemia ja aukirjadega. 1965. a külastas ta Kanadas Montreali, Torontot, Ottavat, Winnipegi, Vancouverit, Victoria ja Niagara koske. Kanadas olles kohtus ta oma koolivendade K. Nerska ja J. Luikeriga. Abielust abikaasa Helgaga sündis kaks poega. Suri ebaõnnestunud operatsiooni tagajärjel 11. detsembril 1989. a Tallinnas.

ARUMEEL, Edgar, nooremleitnant

Sündinud 19. märtsil 1911. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Kooli lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936 võeti ta vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Pärast lõpetamist teenis Sõjaministeeriumi relvastusosakonnas selle likvideerimiseni ja määrati 614. korpuse suurtükiväepolgu luuredivisjoni kõla-luure rühma ülemaks asukohaga Perila mõisas. Sõja algul saadeti divisjon vastava varustuse puudumise tõttu tagalasse ümberformeerimisele. Oli ajutiselt määratud rindel asuva väeosa siderühma ülemaks.

Kui eesti üksused 1941. a oktoobris rindelt tagasi tõmmati, teenis vene tagavarapolgus Iževski linnas. 1942. a jaanuaris saadeti Uurali sõjaväeringkonda, kus formeeriti eesti üksusi. Teenis pürotehnikuna 7. Eesti diviisis ja hiljem 1. Eesti tagavarapolgus mitmetel ametikohtadel. 1944. a varakevadel liikus see väeosa Eesti suunas. Lahingutegevusest osa ei võtnud, kuna oli seotud meeskonna väljaõppega. 1945. a varakevadel määrati ühe jalaväepolgu suurtükivarustuse ülemaks, mille koosseisus tegi kaasa Kuramaa lahingud. Kuramaa vallutamisele järgnes jalgsi marss tagasi Tallinnasse. 1945. a suvel määrati diviisi suurtükiväevarustuse ülema (alampolkovnik A. Kandre) abiks. Sellelt ametkohalt arvati 1946. a vanemleitnandina reservi.

Sama aasta sügisel alustas õppimist Tallinna Polütehnilises Instituudis, mille lõpetas 1950. a keemiainsenerina. Aastatel 1948–1958 töötas Tallinna Masinaehitustehases vaneminsenerina ja hiljem kesklaboratooriumi juhatajana. Aastatel 1958–1964 oli Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keemia Instituudis teaduslik töötaja. 1963. a kaitses keemiakandidaadi kraadi ja 1964. a alates oli Tallinna Polütehnilise Instituudi õppejõud. Pensioneerus 1980. a. Abikaasa Elleniga kasvatas kasutütart ja poega. Suri Tallinnas 22. mail 1993. a.

KARUSE, Villibald, nooremleitnant

Sündinud 18. juunil 1914. a Tõrvas. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetamise järel jäi teenima portupeeaspirandina. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse 625. korpuse suurtükiväepolgu rühmakomandöriks. 14. juunil 1941 a, kui väeosa viibis Värska laagris, arreteeriti ta ja küüditati Siberisse Norilskisse sunnitööle. Tehnilise hariduse tõttu pääses ta laboratooriumisse sisetöödele. Süüdistused fabritseeriti alles järgmisel aastal. Keeldunud vahepeal koostatud süüdistuskokkuvõttele alla kirjutamast, hoiti teda alasti mõni aeg õues –40 °C temperatuuri juures, kuni ta nõustus. Talle määrati 8 aastat sunnitööd, mille lõppedes jäi ta samasse linna keemikuna tööle, kuna seal olid palgad tunduvalt kõrgemad.

1955. a vaadati süüdistused uuesti läbi ja ta mõisteti õigeks. Tema sõjaväepiletis on selle aja kohta on märgitud teenistuskäiguna leitnandi auaste ametikohaga Kaug-Põhjas – nagu polekski midagi juhtunud.

1957. a tuli ta tagasi kodumaale, abiellus 1958. a ja asus elama Viljandisse, kus töötas mehaanikatehase tehnoloogiainsenerina. Abielust abikaasa Astaga sündis üks tütar. Suri südamehäirete tagajärjel Viljandis 9. oktoobril 1979. a.

KORNET, Olev, nooremleitnant

Sündinud 2. augustil 1913. a Moskvas, opteerus Eestisse, elas Tormas. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust teda lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Kooli lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse suurtükiväepolgu rühmakomandöriks. Sõja alguses siirdus väeosaga Venemaale, kus langes sakslaste kätte vangi. Saksa sõjavangilaagrist vabanes 1941. a lõpul.

1948. a lõpetas Tallinna Polütehnilise Instituudi ja töötas endises Lorupi klaasivabrikus peainseneri ja juhatajana. Kuna keeldus komparteisse astumast, vallandati ta ja tema tööraamatusse löödi tempel "Kõlbmatu juhtivale kohale". Töötas pensioneerumiseni Ilmarise tehases osakonnajuhataja ja meistrina. Oli abielus ja kahe tütre isa. Suri Tallinnas 28. veebruaril 1992. a.

LUIKER, Jüri, nooremleitnant

Sündinud 19. veebruaril 1913. a Tallinnas raamatupidaja pojana. Keskhariduse sai Tallinna Tehnikagümnaasiumis, mille lõpetas 1933. a kevadel. Järgnes sõjaväeteenistus ja Sõjakooli aspirantide kursus, mille lõpetas inseneriväelasena. 1935. a alustas tööd Riigi Turbatööstuses noorema elektrikuna. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi. Lõpetas selle 10. juulil 1940 ja ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi rühmakomandörina üle Punaarmeesse. Sõja alguses viidi väeosaga Venemaale, kus ta langes 1941. a juuli alguse esimestes lahingutes sakslaste kätte ja viibis 9 kuud Ida-Preisimaal asuvates sõjavangilaagrites. Saabunud 1942. a kodumaale, asus tööle raudteel tehnikainsenerina.

1944. a sügisel põgenes Saksamaale, viibis mitmetes põgenikelaagrites ning siirdus 1947. a Inglismaale. 1953. a saabus Kanadasse, kus töötas Toronto Hydrose juures konstruktori-joonestajana. 2. juunil 1967. a suri südamerikke tagajärjel ning maeti Torontosse. Leinama jäid abikaasa, poeg ja tütar esimesest abielust ning kaks poega teisest abielust.

MAIDRE (end. MARK), **Heino,** nooremleitnant

Sündinud 30. novembril 1914. a Tallinnas. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936 astus Sv Tehnikakooli ja võeti sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Määrati teenima Kaitseliidu Viru Malevasse, mille likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse. Teenis suurtükiväepolgus rühmakomandörina. Sõja algusess langes sakslaste kätte vangi, kuid vabastati kohe. Teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes.

Teise Nõukogude okupatsiooni alguses heiskas Pika Hermani torni Eesti rahvuslipu. Selle teo eest ta arreteeriti ja määrati Venemaale sunnitööle. 1957. aastal tuli kodumaale tagasi. Töötas autojuhina. Pensioneerus ja elas Valgas. Suri 21. septembril 1980. a maksavähki ja on maetud Valga kalmistule.

PEHKA, August, nooremleitnant

Sündinud 5. juunil 1912. a Tartumaal. Pärast gümnaasiumi lõpetamist Tartus siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Selle lõpetamisel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli ja võeti sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis 614. korpuse raskesuurtükiväepolgus 3. divisjoni 8. patareis rühmaülemana. Sõja algul viidi väeosaga Venemaale. Langes 1941. aasta juuli alguse esimeste lahingute ajal Porhovi rajoonis sakslaste kätte ja viibis Ida-Preisimaal asuvates sõjavangilaagrites. Vabanes 1941. a lõpul ja teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes.

Teise Nõukogude okupatsiooni alguses vangistati sakslastega koostöö eest ja saadeti Kaug-Itta sunnitööle (1945–1955). 1957. a märtsis tuli tagasi kodumaale, asus elama Tartusse, abiellus ja töötas kuni pensioneerumiseni karusnahavabrikus meistrina. Suri Tartus 23. aprillil 1992. a.

PRIIKASK, Juhan, nooremleitnant

Sündinud 13. juulil 1912. a Viljandis. Õppis Viljandi gümnaasiumis, mille lõpetamisele järgnes sõjaväeteenistus (1931–1932) mereväe aspirandina Sõjakooli I kompaniis. 24. veebruaril 1933. a ülendati lipnikuks. Töötas Viljandis pangaametnikuna. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti sõjaväe likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis 625. kergesuurtükiväepolgus Lauras ja Tartus polgu luurerühma ülemana. Sõja puhkedes viidi väeosaga Venemaale, kus langes 1941. a juuli alguse lahingutes Porhovi rajoonis sakslaste kätte. Viibis Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaag-

ris, kust vabanes 1942. a märtsis, kuna nõustus teenima politseis. 1. mail 1942. a saadeti Venemaal asuva eesti üksuse – erikompanii – ülemaks[28]. Hiljem viidi üle Saksa sõjaväe koosseisus võitleva 20. relvagrenaderide diviisi koosseisu. 1945. a veebruaris langes Breslau kotis venelaste kätte ja töötas sunnitöölisena Siberis Vorkuta kivisöekaevanduses. Vangilaagrist vabanes 21. oktoobril 1955. a. Kodumaal oli talle keelatud kirjavahetuse pidamine välismaaga. Samuti kaotas õigused ametialast töökohta saada, mistõttu töötas lihttöölisena Teguri tehases Tallinnas. Abielust sündisid kaks tütart. Suri südamehäirete tagajärjel 11. septembril 1975.

PURGAS, Mart, nooremleitnant

Sündinud 21. novembril 1913. a Virumaal Alutaguse vallas põllumehe pojana. Narva Ühisgümnaasiumi lõpetamise järel siirdus sõjaväeteenistusse ja lõpetas 1933. a kevadel Sõjakooli aspirantide kursuse inseneriväelasena. Ülendati 24. veebruaril 1934. a lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks. Määrati teenistusse rühmaülemana Narvasse 1. suurtükiväegruppi.

Hiljem teenis Punaarmee 627. korpuse kergesuurtükiväepolgus. Vahistati Petseri laagris 1941. a juunis, kuid vabastati ja määrati ltn Sillandi patareisse patareiohvitseriks. Sõja puhkedes viidi väeosaga Venemaale ja 7. juulil 1941. a sattus sakslaste kätte. Viibis kuni 1941. aasta oktoobrini Ida-Preisimaal sõjavangilaagris. Jõudnud tagasi kodumaale, töötas Sillamäe õlivabrikute õhukaitses. 1943. a sügisel siirdus stipendiaadina Viini tehnikaülikooli gaasi- ja tuletehnika osakonda. Punase Risti abiga saabus 1946. a USA tsooni, kust emigreerus 1947. a augustis Kanadasse. Töötas plahvatusõnnetuste põhjuste selgitamise valdkonnas. Jätkas õpinguid Toronto ülikoolis, kus omandas keemiamagistri kraadi. Oli samal ajal ka ülikooli teenistuses. Meeltesegaduse tõttu paigutati haiglasse. Pärast haiglaravi töötas kuni pensioneerumiseni erinevate ettevõtete valve- ning kaitsemeeskondades. On kahe lapse isa. 1994. a seisuga elas Kanadas Torontos.

[28] Võib-olla on tegemist Eesti SS-i erikompaniiga (*SS-Sonderkompanie*), mida on peetud üheks esimeseks eestlastest moodustatud SS-rindeüksuseks. On teateid üksuse rakendamisest võitlustes Velikije Luki välisrindel aastavahetusel 1942/1943.

RÕNGELEP, Konrad, nooremleitnant

Sündinud 12. detsembril 1912. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetamise järel ülendati lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli ja võeti sõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. Ülendati suurtükiväe alal kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Punaarmeesse üleviiduna teenis aastatel 1940–1941 territoriaalkorpuse 157. sidepataljonis. Hiljem oli Eesti Laskurkorpuses 1. tagavarapolgus sideroodu komandöri asetäija. Demobiliseeriti pärast sõda leitnandi auastmes. Enne pensioneerumist töötas Eesti Energias. 1997. a seisuga elas Tallinnas.

SEKS, Johannes, nooremleitnant

Sündinud 20. septembril 1916. a. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Pärast lõpetamist jäi teenistusse portupeeaspirandina. 29. oktoobril 1936. a võeti vastu Sv Tehnikakooli õpilaseks, ülendati lipnikuks ja määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimise järel teenis Punaarmees territoriaalkorpuse 627. suurtükiväepolgu rühmakomandörina. Viidi väeosaga Venemaale ja langes 1941. a juulikuu alguse esimestes lahingutes.

VAHARI, Aleksander, nooremleitnant

Sündinud 15. veebruaril 1912. a. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Sellele järgnes ülendamine lipnikuks. 29. oktoobril 1936. a astus Sv Tehnikakooli ja võetisõjaväe tegevteenistusse ning määrati pürotehnikaklassi, mille lõpetas 10. juulil 1940. a. Ülendati kutseohvitseri ja sõjaväetehniku õigustega nooremleitnandiks.

Eesti väeosade likvideerimisel viidi üle Punaarmeesse ja teenis rühmakomandörina korpuse 626.

kergehaubitsapolgus Otepääl (teistel andmetel polgu ladude ülemana). Kui sõda puhkes, viidi ta väeosa Venemaale. Ta põgenes, tabati ja sai tulevahetuses surma (teistel andmetel mõrvati sõja alguses Otepää linnavalitsuse õues kohalike kommunistide poolt).

1.6. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse elektrotehnikaklass

29. augustil 1938. a võeti allpool nimetatud vastu Sv Tehnikakooli õpilasteks ja 1. oktoobrist 1938. a määrati nad elektrotehnikaklassi. Kommunistliku riigipöörde tõttu suleti Sv Tehnikakool ja Vabariigi Presidendi 8. augusti 1940. a käskkirjaga nr 63 ülendati nad alates 5. augustist 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnantideks (ilma sõjaväetehniku kutseta).

AARMA, Alfred (end. Adamson), nooremleitnant
Sündinud 25. jaanuaril 1917. a Tallinnas. Lõpetas 1938. a Lennukooli aspirantide kursuse. 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Arreteeriti 14. juunil 1941. a Värska laagris ja küüditati Siberisse. Suri vangilaagris 27. jaanuaril 1943.

ALLIK, Karl-Erich, nooremleitnant
Sündinud 9. novembril 1918. a. Tallinnas. Lõpetas 1938. a Sõjakooli aspirantide klassi raskekuulipilduja alal. 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Elas Tallinnas ja töötas Tallinna Polütehnilises Instituudis. Viimased andmed temast pärinevad 1996. aastast.

HIMMA, Arnold, nooremleitnant
Sündinud 28. juulil 1917. a Võrumaal Vaabina vallas sepa pojana. Lõpetas Võru Ühisgümnaasiumi 1937. a. Teenis Sõjakooli 1. aspirantide kompaniis 1937.–1938. a. Võeti 29. augustil 1938. a vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel ülendati nooremleitnandiks ja määrati teenima Tartusse Punaarmee sidepataljoni. Sõja puhkedes viidi väeosaga Venemaale. Porhovi juures langes sakslaste kätte. Viibis Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris Ida-Preisimaal. 1941. a detsembris läks ltn J. Ristikivi grupiga Repneri sõjavangilaagrisse ja töötas Herman Göring Werke tehastes Braunschweigi lähedal. 1942. a sügisel (septembris) saabus tänu kpt K. Vildmale kodumaale (viimase abil asendati nad volgasakslastega). Kodumaale jõudnud, jätkas

õpinguid Tallinna Tehnikaülikooli elektriosakonnas kuni 1944. a ohvitseride mobilisatsioonini[29]. Oli Viljandis asunud tagavararügemendi[30] (ülemad kol A. Tomander ja mjr A. Vask) sideõppekompanii ülem.

Pärast lahinguid Emajõe joonel siirdus Kihnu saarele eesmärgiga paadil Gotlandile jõuda. Torm viis ta Ahvenamaa kaudu Rootsi Öregrundi. Töötas L. M. Ericssoni juures ja lõpetas samal ajal Stockholmi Kuningliku Tehnikaülikooli. 1953. a asus Kanadasse ja töötas 21 aastat Westinghousi uurimislaboratooriumis kuni selle sulgemiseni. Oli Ida-Kanadas British Columbia Hydro teenistuses, kus pidas inspektori ametit. Abielust sündis kolm last. Elas Ontarios Hamiltonis. Suri 30. augustil 1997 Kanadas Torontos.

HINDOALA, Leonhard, nooremleitnant
Sündinud 9. detsembril 1916. a Tartus. Lõpetas 1937. a Sõjakooli aspirantide klassi raskekuulipilduja alal. 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks. Teenis Tallinnas sidepataljonis. Elas Tallinnas koos oma vennaga, kes oli poliitilise politsei teenistuses. Hilissügisel või talvel 1940. a otsis NKVD öösel nende korteri läbi ja arreteeris mõlemad. Hukatud 4. juulil 1941. a Tallinnas.

KIISK, Harry, nooremleitnant
Sündinud 4. märtsil 1915. a Erastvere vallas. Lõpetas 1936. a Sõjakooli aspirantide klassi jalaväelasena. Ülendati lipnikuks 24. veebruaril 1937. 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja määrati elektrotehnikaklassi. Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks.

Saksa okupatsiooni ajal 1943. a võttis osa koosviibimisest, kus ltn Maimvere oli seinal rippuvat Hitleri pilti püstolist tulistanud. H. Kiisk oli Hitleri kohta haavavaid väljendeid tarvitanud, mille eest sakslased ta viieks aastaks koonduslaagrisse mõistsid. Umbes ühe aasta pärast vabastati ta tingimusel, et astub vabatahtlikult sõjaväeteenistusse. 1944. a Viljandis paiknenud tagavararügemendi sidekompaniis olles lasti ta ühel õhtul eestlastest koosneva linnapatrulli poolt eksikombel maha.

---

[29] 30. jaanuaril 1944 kuulutas Eesti Omavalitsuse juht nelja määruse alusel välja kaitseteenistusse kutsumise. Ühe määruse alusel kehtestati kaitseteenistuse kohustus maksvaks kõigile 20. juuni 1940. a. seisuga Eesti Vabariigi tegevväkke või reservi kuulunud kuni 60-aastastele ohvitseridele ja kuni 55-aastastele allohvitseridele.

[30] Piirikaitserügementide (*Estnische Grenzschutz-Regiment*) väljaõppe- ja tagavararügement (*1. Ersatz und Ausbildung Regiment*) asukohtadega Tartus, Põltsamaal ja Viljandis (1944).

KURDLA, Erich, nooremleitnant
Sündinud 19. veebruaril 1916. a Avanduse vallas. Lõpetas 1938. a Sõjakooli aspirantide klassi laskurina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Langes 1941. a lahingute ajal sakslaste kätte vangi ja viibis sõjavangis. 1994. a seisuga elas Rootsis Västervikis.

KUUSIK, Leo, nooremleitnant
Sündinud 9. aprillil 1915. a Adavere vallas. Lõpetas 1937. a Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi sideväelasena. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Langes 660. pataljoni[31] kompaniiülemana 18. jaanuaril 1944. a Pljussa jaama juures.

LAANSALU, Johannes, nooremleitnant
Sündinud 30. novembril 1916. a Rakveres. Lõpetas 1938. a Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi pioneeri alal. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Langes 1941. a lahingute ajal sakslaste kätte vangi ja viibis sõjavangis. Suri Tallinnas 7. augustil 1982.

LINA, Leonhard, nooremleitnant
Sündinud 21. detsembril 1914. a Koiola vallas. Lõpetas 1936. aastal Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi pioneeri alal. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse territoriaalkorpuse 201. pioneeripataljoni. Langes 1941. aasta lahingutes sakslaste kätte vangi ja viibis sõjavangilaagrites Ida-Preisimaal. Suri 4. märtsil 1994 Tartus.

NEITO, Aleksander-Eduard, nooremleitnant
Sündinud 10. aprillil 1919. a Tallinnas. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi.

---

[31] 660. idapataljoni 10. kompanii ülem. 660. idapataljon (*Ost bataillon 660*) formeeriti Venemaal 1942. a lõpul endiste julgestusgruppide baasil.

29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. 1944/1945. a oli Bad Tölzi sõjakoolis[32] (*Waffen-Obersturmführer*).[33] Lõpetas Saksamaal ülikooli elektri alal. Elas ja töötas Rootsis Stockholmis. 1994. a seisuga elas Rootsis Österskäris.

NURMELA, Valdek, nooremleitnant
Sündinud 29. jaanuaril 1918. a Pärnus. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Elas ja töötas insenerina Rootsis Järfällas. 1994. a seisuga elas Rootsis Stockholmis.

NÕVANDI, Roman (end. Neumann), nooremleitnant
Sündinud 31. augustil 1914. a Tartus. 1937. a lõpetas Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi sideväelasena. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Pärast sõda elas Tartus ja töötas spordipedagoogi ning ujumistreenerina. Tema sulest ilmus mitu ujumistehnika õpperaamatut. Suri 11. veebruaril 1980 Tartus.

OLLJUM, Johannes, nooremleitnant
Sündinud 11. aprillil 1915. a Rapla vallas. 1937. a lõpetas Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi sideväelasena. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes.

Töötas insenerina Brasiilias Sao Paulos Asea Electrica ettevõttes. 1994. a seisuga elas Brasiilias Rio de Janeiros.

---

[32] Bad Tölzi sõjakool (*SS-Junkerschule Tölz*) – juba rahuajal tegutsenud sõjakool Saksamaal. Siin viibis eestlasi nii ettevalmistuskursustel (n-ö põhikursusel) kui täienduskursustel. Eestlaste kursusi (nn inspektsioone) õppis ka sõjaajal eestlastest lektorite juhendamisel Tšehhimaal loodud Kienschlagi koolis. 1944. a. sügisel tegutses 20. relvagrenaderide diviisi taasformeerimisel Saksamaal Neuhammeri õppekeskuses diviisi väljaõppe- ja tagavararügemendi juures ka ohvitseride kursus.

[33] Võib-olla oli Saksamaal 20. relvagrenaderide diviisi füsiljeekompanii sideüksuses.

PALLO, Hans-Endel, nooremleitnant
Sündinud 25. augustil 1914. a Tartumaal Saadjärve vallas. 1934. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi raskekuulipilduja alal ja ülendati 24. veebruaril 1935 lipnikuks. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja määrati elektrotehnikaklassi.

Sõja ajal kohati teda 1944. a kevadel ühe idapataljoni[34] koosseisus.

Represseeriti Nõukogude võimu poolt. Suri 20. jaanuaril 1968 Tartus.

PALM, Annus (end. Palm, Raimund), nooremleitnant
Sündinud 15. novembril 1918. a Tallinnas. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi laskurina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. 1945. a mais langes idarindel 20. relvagrenaderide diviisi koosseisus.

PLAKS, Ferdinand, nooremleitnant
Sündinud 12. jaanuaril 1919. a Tallinnas. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi pioneeri alal. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi. Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. 1996. a seisuga elas Tallinnas.

PÕLLUSAAR, August, nooremleitnant
Sündinud 13. veebruaril 1917. a Tartumaal Valguta vallas kaluri pojana. 1931. a lõpetas Rannu algkooli ja 1937. a Tartu Poeglaste Gümnaasiumi. Teenis Kuperjanovi partisanide pataljonis, kust lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja määrati 1. oktoobril lipnikuks ülendatuna elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel ülendati kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja määrati teenistusse Tallinnasse sidepataljoni, kus oli telegraafi teivasliini roodu rühmaülem kuni pataljoni lahkumiseni Eestist juuni lõpul 1941. Sakslaste ajal töötas Tallinna tsiviilõhukaitses. Teise Nõukogude okupatsiooni eel lahkus kodumaalt ja jõudis 3. oktoobril 1944 Gdynia kaudu Pfrontenisse Baieri alpides, kuhu jäi kuni Saksamaa alistumiseni. Peatus Kempteni, Geretsriedi, Altenstadti ja Augsburgi DP-laagris[35], kust emigreerus 1945. a septembris Austraaliasse. Töökohustuse korras veetis esimese

[34] 37. eesti politseipataljoni (*Estnische. Polizei. Front Btl. 37*) 2. kompanii rühmaülem ja hiljem kompaniiülem.

[35] DP (ingl k *Displaced Persons* 'kodukohast siirdunud isikud') – Teise maailmasõja järel Saksamaal ja Austrias loodud välismaalaste-sõjapõgenike laagrid. Laagrid allusid UNRRAle, kes kandis ka nende ülalpidamiskulud.

aasta Austraalia subtroopilises põhjaosas Townsville'is. Alates aastast 1950 elas Lõuna-Austraalia pealinnas Adelaide'is. Sai tööd Postiministeeriumi (PHG) juures telekommunikatsiooni tehnikuna. Hiljem sooritas vanemtehniku katsed ja töötas City Inst. Centeris abijuhatajana. Alates 1942. aastast on abielus, ühe tütre isa.

SAUE, Julius, nooremleitnant
Sündinud 5. oktoobril 1915. a Kuremaa vallas. 1937. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi laskurina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Nähtud kaptenina ühe idapataljoni koosseisus.

Represseeriti Nõukogude võimu poolt ja suri vangilaagris 6. juulil 1950.

TIIDUS, Heino, nooremleitnant
Sündinud 5. aprillil 1918. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja määrati elektrotehnikaklassi.

Pärast Sv Tehnikakooli sulgemist viidi üle Punaarmeesse, kus teenis territoriaalkorpuse 180. sapööripataljonis Hiiul.

Töötas Orissaare keskkoolis õpetajana ja direktorina (1960–1979). Suri 13. oktoobril 1995 Orissaares.

VIIARD, Aadu, nooremleitnant
Sündinud 5. aprillil 1918. a Tartus. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi laskurina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. oktoobril 1938) ja määrati elektrotehnikaklassi. Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Represseeriti Nõukogude võimu poolt. Hukati 26. augustil 1944 Leningradis.

I.7. Sõjaväe Tehnikakooli III kursuse motomehaanikaklass

29. augustil 1938. a võeti allpool nimetatud vastu Sv Tehnikakooli ja määrati l. oktoobrist 1938. a motomehaanikaklassi. Pärast kommunistlikku riigipööret suleti Sv Tehnikakool uute võimumeeste poolt ja Vabariigi Presidendi 8. augusti 1940. a käskkirjaga nr 63 ülendati nad alates 5. augustist 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnantideks (ilma sõjaväetehniku kutseta).

EINILA, Märt, nooremleitnant
Sündinud 23. novembril 1916. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes.

Elas ja töötas Rootsis Kalhällis. Suri 12. juulil 1997 Rootsis Järfallas.

ERNITS, Jean-Martin, nooremleitnant
Sündinud 31. oktoobril 1917. a Paides teenistuja perekonnas. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940 a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse, kus teenis territoriaalkorpuse 180. diviisi 21. laskurpolgu jaokomandörina. Arreteeriti Tallinnas 14. juunil 1941. a ja küüditati Siberisse. 1942. a mõisteti 8 aastaks sunnitööle. Suri Norilski vangilaagris 25. märtsil 1944.

HIIELO, Raivo, nooremleitnant
Sündinud 27. juulil 1915. a. Lõpetas 1931. a Tallinna Poeglaste Kaubanduskooli ja 1934. a kolledži. 1. septembrist 1936 kuni 15. juulini 1937 viibis Sõjakooli aspirantide patareis ja selle järel Narvas 1. suurtükiväegrupis juhtimispraktikal. 24. veebruaril 1938. a ülendatud lipnikuks. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi.

Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustist 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks. Lähetati kolonel (polkovnik) Tofferi käsutusse Punaarmeesse 614. korpuse raskesuurtükiväepolku asukohaga Kosel (Kirikumõisas) ja määrati selle 3. divisjoni juhtimisrühma ülemaks. Langes Porhovi rajoonis 7. juulil 1941. a sakslaste kätte ja viibis sõjavangina Ebenrodes ja Stablackis Ida-Preisimaal.

Saabus kodumaale 1942. a märtsis ja teenis Narva-Jõesuus Piiripolitsei postiülemana ning Tallinna sadama postis. Tallinnas viibides jätkas õpinguid Tallinna Tehnikaülikoolis. 1944. a vabastati tervislikel põhjustel politsei-

teenistusest ja siirdus Deutsche Reichsbahni teenistusse. Sõja lõpus asus Thüringenis, millele järgnesid DP-laagrid Giessenis, Wiesbadenis, Frankfurtis, Hanaus ja Ludwigsburgis. Pärast kaheaastast haiglas viibimist emigreerus 1952. a Kanadasse, kus töötas Dominion Engineering Worksi tehases paberimasinate osakonnas konstruktori-joonestajana. Suri 14. juulil 1999 Kanadas Torontos.

KIPPER, Heino, nooremleitnant
Sündinud 8. oktoobril 1916. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Töötas Tallinna Polütehnilise Instituudi lektorina. 1996. aastal elas Tallinnas.

KÜNNIS, Edgar, nooremleitnant
Sündinud 19. oktoobril 1915. a. Võeti 29. augustil 1938 vastu Sv Tehnikakooli ja 1. oktoobrist 1938 määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse, mille koosseisus langes sõja algul sakslaste kätte vangi. Hiljem teenis 3. Eesti brigaadis 42. rügemendi ja 20. relvagrenaderide diviisi 45. rügemendi ülema käsundusohvitserina. 17. märtsil 1944. a langes Narva rindel Vepsküla juures diviisi 45. rügemendi II pataljoni 5. kompanii ülemana (*Untersturmführer*'i auastmes).

LUTS, Leonhard, nooremleitnant
Sündinud 26. novembril 1917. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes. Represseeriti Nõukogude võimu poolt. Suri 26. augustil 1956 Tartus.

NURMSE, Oskar, nooremleitnant
Sündinud 1. mail 1917. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Pärast Sv Tehnikakooli sulgemist teenis Punaarmee 614. korpuse raskesuurtükiväepolgu koolis rühmaülemana. Langes sõja algul sakslaste kätte vangi. Teenis Eestis (sakslaste) moodustatud üksustes (*Untersturmführer*'i

auastmes). Represseeriti Nõukogude võimu poolt. Suri 13. novembril 1955 Nõukogude Liidus Karaganda vangilaagris.

NÕMM, Mihkel, nooremleitnant
Sündinud 14. detsembril 1915. a Pärnus. Pärast Vändra gümnaasiumi lõpetamist 1936. a astus sõjaväeteenistusse 5. suurtükiväegruppi, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Selle lõpetamise järel jäi sinna teenistusse portupeeaspirandina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja 1. oktoobrist 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse, mille koosseisus langes sõja algul sakslaste kätte vangi. Sõja lõpul õnnestus pääseda Rootsi. 1947. a lõpetas Stockholmi Kuningliku Tehnikaülikooli masinaehitusinsenerina. Elas ja töötas Rootsis. 1996. a seisuga elas Rootsis Stockholmis.

REA, Valerian-Alfons (end. Matthiessen), nooremleitnant
Sündinud 1. jaanuaril 1917. a Tallinnas. 1936. a lõpetas Sõjakooli aspirantide klassi suuskratturina. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja 1. oktoobrist 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja määrati teenistusse 614. korpuse raskesuurtükiväepolgu automaatrelvade töökoja ülema abina. Represseeriti Nõukogude võimu poolt. Suri 27. mail 1975 Tallinnas.

RIIT, Leonhard, nooremleitnant
Sündinud 4. veebruaril 1916. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobrist määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmeesse. Nõukogude Liitu siiski ei läinud. Langes Stalingradi all 7. detsembril 1942. a 36. politseipataljoni[36] rühmaülemana.[37]

RINGVEE, Harry, nooremleitnant
Sündinud 16. märtsil 1914. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja 1. oktoobrist 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse, mille koosseisus langes sõja algul sakslaste kätte vangi. Teenis 1944. a Eesti Julgeolekupolitsei pataljonis rühmaülemana ja

[36] Saksa k *Estnische Schutzmannschafts Abteilung 36*.
[37] Oli pataljoni 1. kompanii rühmaülem. Suri haiglas samal päeval saadud haavadesse. Hukkumiskohaks on märgitud ka Tšerniskovot.

pataljoniülema adjutandina. 1943–1944 õppis Bad Tölzi sõjakoolis III germaani ohvitseride kursusel, mille lõpetas *Untersturmführer*'i auastmega. Elas Kanadas Ontarios Peterborough's, kus suri 1997. a.

RINNE, Oskar, nooremleitnant
Sündinud 20. novembril 1915. a. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja 1. oktoobrist 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks ja määrati teenistusse Punaarmeesse 614. korpuse raskesuurtükiväepolku rühmaülemaks. Nõukogude Liitu siiski ei läinud.

Sõja lõpul pääses Rootsi, kus lõpetas Stockholmi Kuningliku Tehnikaülikooli masinaehituse alal. Elas ja töötas Rootsis Brommas. Suri 8. juunil 1985. a Stockholmis.

SAMEL, Aleksander, nooremleitnant
Sündinud 13. novembril 1915. a Tallinnas raudteelase peres. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning 1. oktoobril määrati motomehaanikaklassi. Sv Tehnikakooli sulgemisel ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Viidi üle Punaarmeesse, kus teenis territoriaalkorpuse 415. üksiksidepataljonis rühmakomandörina. Arreteeriti Värska laagris 14. juunil 1941. a ja küüditati Siberisse. 1941. a lõpul mõisteti Nõukogude võimu poolt surma, otsus viidi täide 20. juulil 1942 Norilskis.

SIBUL, Karl-Lembit, nooremleitnant
Sündinud 9. jaanuaril 1916. a Petserimaal Veriora vallas. Lõpetas Petseri gümnaasiumi. 1938. a lõpetas Sõjakooli aspirantide inseneriväeklassi pioneeri alal. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati elektrotehnikaklassi.

Kooli sulgemisel (1940) ülendati nooremleitnandiks ja viidi üle Punaarmee territoriaalkorpuse 201. pioneeripataljoni autotöökoja ülemaks (esialgse asukohaga Võrus). Langes 1941. a lahingute ajal Porhovi juures sakslaste kätte vangi ja viibis kuni 1942. a veebruari-märtsini Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris Ida-Preisimaal. Vabastati Eestis teenistusse astumise tingimusel. Valmistati ette Eesti piiripunktide kontrollohvitseriks ja valis teenistuskohaks Saaremaa, kus teenis siiski julgeolekupolitseis.

1943. a oktoobris mobiliseeriti endise kaadriohvitserina ja pärast Heidelaagris viibimist (1943/1944. a vahetusel) sai 3. SS-brigaadi 43. rügemendi II pataljoni pioneerikompanii ülemaks. 1944. veebruaris ülendati *Obersturmführer*'iks. 1944. a märtsis sai 20. diviisi 46. rügemendi pioneerikompanii ülemana Narva rindel haavata. 1944. a sügisel taandus Saksamaale, kus taasühines 20. diviisiga. Sattus sõjavangina Prantsuse tsooni, kust anti

1947. a Nõukogude võimule üle. Viibis 1955. aastani Sverdlovski oblastis Verhoturje vangilaagris. 1997. a seisuga elas Saksamaal Hagenis.

SOOMET, Valdur, nooremleitnant
Sündinud 31. detsembril 1916. a Saaremaal Massu vallas. 1936. a lõpetas Saaremaa Ühisgümnaasiumi humanitaarharu. Pärast Sõjakooli aspirantide jalaväekursuse lõpetamist 1937. a teenis portupeeaspirandina 10. üksik-jalaväepataljonis Tallinnas. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja määrati 1. oktoobril 1938. a motomehaanikaklassi.

Muutunud olukordade tõttu ülendati 5. augustil 1940. a kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks. Teenis Punaarmee 180. diviisi sidepataljoni kooliroodu rühmaülemana. Sõja algul õnnestus tal Tallinnas "põranda alla" minna. Saksa okupatsiooni ajal õppis Tallinna Tehnikaülikoolis, kus arvestati Sv Tehnikakoolis sooritatud eksameid. 1944. a põgenes Rootsi, kus jätkas õpinguid Stockholmi Kuninglikus Tehnikaülikoolis. Lõpetas kooli 1947. a kevadel masinaehitusinsenerina. Töötas Rootsis kuni 1949. a alguseni, mil emigreerus Kanadasse, kus töötas Montrealis Dominion Engineering Works Ltd tehase vaneminsenerina. 1994. a seisuga elas Montrealis.

TUBALKAIN, Karl, nooremleitnant
Sündinud 24. juunil 1917. a Tallinnas. Pärast Tallinna Tehnikagümnaasiumi lõpetamist 1937. a siirdus sõjaväeteenistusse Tartu 2. üksik-jalaväepataljoni, kust lähetati Sõjakooli aspirantide inseneriväe kompaniisse, mille lõpetas 1938. a kevadel. 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks ja 1. oktoobril 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Muutunud olukordade tõttu katkestati kursus ja 5. augustist 1940. a ülendati ta kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Teenis pioneeripataljonis rühmaülemana ja seejärel Punaarmee 180. sapööripataljonis roodukomandörina, mille koosseisus viidi ta sõja puhkedes Venemaale. Langes 1941. a juulikuu alguse esimestes lahingutes Porhovi rajoonis sakslaste kätte ja viibis Ida-Preisimaal Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris, kust vabanes 1941. a novembris. Kodumaale jõudnud, töötas Tallinnas Kopli politseijaoskonnas. Teise Nõukogude okupatsiooni eel lahkus oma teenistuskohalt ja 2. novembril 1944. a põgenes Hiiumaalt paadiga Rootsi.

Õppis Stockholmi Kuninglikus Tehnikaülikoolis, mille lõpetas 1947. a masinaehitusinsenerina. Töötas Holmberg Industria A. B. ja Svenska Fläkt Fabriken A. B. konstruktsioonibüroos. 1951. a mais emigreerus Kanadasse ja töötas Montrealis DuPont of Canada ettevõttes konstruktori-joonestajana. 1955. a siirdus USA-sse. Töötas Ohios, alguses joonestajana ja hiljem *senior supervisor*'ina, erialaks raua töötlemine ja vastavate masinate konstrueerimine.

Abielust abikaasa Ritaga sündis kaks poega. Võttis osa Clevelandi Eesti Seltsi, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku ja Ohio Võitlejate Ühingu tegevusest ning oli Clevelandi Kultuuraedade toimkonna liige. Suri 13. jaanuaril 1989 USA-s Ohios Clevelandis.

UUSIMAA, Oskar-Eugen, nooremleitnant
Sündinud 24. septembril 1917. a Tallinnas. 1937. a lõpetas Tallinna Tehnikagümnaasiumi. Teenis aega Sõjakooli aspirantide raskekuulipilduritekompaniis (1937–1938). 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli, 1. oktoobril 1938. a ülendati lipnikuks ja määrati motomehaanikaklassi. Muutunud olukordade tõttu kursus katkestati ja alates 5. augustist 1940. a ülendati kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks. Ta määrati teenima Tallinnasse territoriaalkorpuse sidepataljoni teivasliini roodukomandörina. Põgenes Venemaale viivalt rongilt ja varjas ennast Alutaguse metsades kuni sakslaste saabumiseni.

Jätkas õpinguid Tallinna Tehnikaülikoolis kuni 1944. a sügiseni, mil põgenes Rootsi. Õppis Stockholmi Kuninglikus Tehnikaülikoolis, mille lõpetas 1947. a diplomeeritud insenerina masinaehituse alal. Siirdus Kanadasse ja 1960. a edasi USA-sse, kus töötas New Yorgis oma erialal. Kuulus Eesti Ohvitseride Kogusse ja oli New Yorgis Eesti meeskoori liige. 1997. a seisuga elas USA-s New Jersey osariigis.

VALDAS, Peet (end. Grünvald), nooremleitnant
Sündinud 2. septembril 1915. a Pala vallas talupidaja pojana. 1933. a lõpetas Hugo Treffneri Gümnaasiumi humanitaarharu. Teenis auto-tanki rügemendi autokompaniis Tallinnas 1934. a, kust ta lähetati Sõjakooli aspirantide inseneriväe kompaniisse, mille lõpetamisele järgnes teenistus portupeeaspirandina. 29. augustil 1938 võeti vastu Sv Tehnikakooli, ülendati lipnikuks (1. septembril 1938) ja 1. oktoobril 1938. a määrati motomehaanikaklassi. Muutunud olukordade tõttu kursus katkestati ja 5. augustil 1940. a ülendati ta kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Määrati territoriaalkorpuse 614. sidepataljoni rühmaülemaks. Sõja algul 1941. a juuni lõpul viidi üksus Värska laagrist läbi Tapa Venemaale, kus sattus Porhovi rajoonis sakslaste kätte vangi. Pärast kaks nädalat Pihkva vangilaagris viibimist vabastati. Teenis alates 1942. a Pihkva rajoonis paiknenud pataljonis. 20. septembril 1944. a lahkust Tallinnast Rootsi, kus viibis 10 kuud metsatööl. Hiljem täiendas oma teadmisi Stockholmi Kuninglikus Tehnikaülikoolis ja töötas masinaehituse insenerina Rootsis, Brasiilias ja USA-s. 1996. a seisuga elas Rootsis.

VIIRSALU, Richard, nooremleitnant
Sündinud 15. septembril 1917. a Rakveres. Pärast gümnaasiumi lõpetamist siirdus sõjaväeteenistusse, kus ta lähetati Sõjakooli aspirantide kursusele. Lõpetas selle suurtükiväelasena (1937) ja ülendati lipnikuks (24. veebruaril 1938). 29. augustil 1938. a võeti vastu Sv Tehnikakooli ja sõjaväe tegevteenistusse ning määrati motomehaanikaklassi. Muutunud olukordade tõttu Sv Tehnikakool suleti ja 5. augustil 1940. a ülendati ta kutseohvitseri õigustega nooremleitnandiks.

Teenis Punaarmee 625. korpuse kergesuurtükiväepolgu koolis Lauras ja Tartus rühmaülemana. Sõja alguses viidi väeosaga Venemaale, kus sattus juulikuu alguses 1941 esimeste lahingute ajal sakslaste kätte. Viibis sõjavangina Ebenrode ja Stablacki sõjavangilaagris. 1942. a märtsis vabastati sõjavangist. Kodumaale saabunud, suunati Eesti Julgeolekupolitsei teenistusse ja hiljem oli julgeolekupolitseis pataljoniülema adjutant. Omal soovil viidi üle 20. relvagrenaderide diviisi suurtükiväerügementi (*Untersturmführer*'i auastmes). Kui diviis Eestist taandus, jäi Eestisse, kus tegutses metsavennana ja langes 1947. a Alutagusel.

LISAD

Lisa 1. Sõjavägede ülemjuhataja päevakäsk nr 1253 (1920) [1]

Tallinnas 24. märtsil 1920. a.

Avaldan teadmiseks, et lähemal ajal, umbes aprilli kuu algul, saavad Tallinnas "Sõjaväe Tehnilised kursused" (kool), suurtüki, sõjariistade, auto, elektrotehnika (nõrga, kõvavoolu ja traadita telegraafi jaoskondadega) osakondadega avatud.

Kursused alluvad sõjaväe varustuse ülemale.

Kursustele võetakse vastu oma ülemuse lubaga sõjaväelased:
Rahvaväelased, — mitte vähem kui nelja klassilise algharidusega, ohvitserid ja sõjaväe ametnikud keskkooli haridusega. Ainult siis, kui vabaid kohte juhtub olema, saab, ohvitsere ja ametnikka ka nelja klassilise algharidusega vastu võetud.

Eesõigus vastuvõtmisel antakse neile, kellel tehnika alal praktika on.

Kursustele sisseastujad peavad vähemalt pool oma sunduslisest sõjaväeteenistuse ajast ära teeninud olema.

Õpetust antakse kursustel ettelugemiste näol, ühenduses praktiliste töödega töökodades.

Õppeaeg kursutel kestab 1 ½ aastat.

Õpetus ja ülevalpidamine Sõjaministeeriumi kulul.

Kuulajate arv on piiratud.

Kursuste lõpetajad, kes rahuloldavalt lõpueksami ära annud, omavad "Sõjaväe Tehniku" nimetuse läbimindud erialal ja antakse neile kohtade saamisel spetsiaal väeosades, sõjaväe valitsustes, asutustes ja vabrikutes nende erialal eesõigus teiste sõjaväelaste ees; muudes väeosades õigus koha pääle määratud saada, mis "Sõjaväe Tehniku" nimetusele vastab.

Kursuste lõpetajad on kohustatud, kui Sõjaministeerium seda leiab tarviliku olevat, vähemalt kaheks aastaks peale koolilõpetamist sõjaväe teenistusse jääma.

Sõjaväelased, kes kursustele sisse astuda soovivad, annavad sellest oma ülemusele teada, kes omalt poolt sellekohased nimekirjad kokkuseavad ja ühes tarvilikkude tõendavate dokumentidega (kooli tunnistused) kursuste ülemale edasi saadab. Kõik saadetud nimekirjad saavad õppenõukogu poolt läbi vaadatud ja otsused väeosade ülemale teada antud, kes nimekirjas seisvatest sõjaväelastest on kursustele vastu võetud, millal ja kuhu tuleb neid komandeerida.

Kursuste kantselei on ajutiselt: Sõjaministeerium, Tallinn, Pagari tän. nr. 1, kolmas kord tuba nr. 48.

Sõjavägede Ülemjuhataja:
kindralstaabi kindral-major Laidoner

(ERA. 495–12–586. Lk 52.)

---

[1] Lisades toodud dokumentides on säilitatud originaali õigekiri ja kirjaviis.

Lisa 2. Sõjaministri päevakäsk nr 1204 (1920)

Tallinnas 16. detsembril 1920. a.

Kuni täieliku Eesti sõjaväe seaduse kogu lõpuliku väljatöötamiseni ja kinnitamiseni, käsen sõjakooli, mereväe kadettide kooli ja sõjaväe tehnika kooli kadettide ohvitserideks ülendamise ja koolist väljaastumise juures järgmiste juhtnööride järele talitada:

§ 1. Täieliku rahuaegse sõjakooli, mereväe kadettide kooli ja sõjaväe tehnika kooli kursuste lõpetajad arvatakse nende lõpueksami järele, kahte järku.

1. järku arvatakse need, kelledel lõpueksami keskmine nummer – kõigist õppeainetest vähemalt 9, rea ja oma eriala (suurtüki, ratsa jne.) õppeainetes 11 on, selle juures aga igast üksikust õpeainest mitte vähem kui 6.
2. järku arvatakse need, kes 1. järgu nõudmistele ei vasta ja kellel keskmine number kõigist õppeainetest 7, rea ja eriala õpeainetest vähemalt 9 on, selle juures aga igast üksikust õpeainest mitte vähem kui 6. Kõik, kes 1. ega 2. järgu nõuetele ei vasta, ei loeta kooli lõpetajateks ja viiakse üle väeosadesse – alamohvitserina.

Märkus: Kadettidele, kes raske haiguse ehk vigastuse tõttu ei saanud kooli lõpetada, võib koolide ülemate poolt õppuse aega ühe aasta võrra pikendada.

§ 2. Koolide lõpetajad kõrgendatakse koolide ülemate ettepanekul:

1. järgus lõpetajad: alamleitnandideks (mereväes – nooremaks leitnandiks ja sv tehnika koolis – tehnik alamleitnandiks) vanusega eelmise aasta vastava kursuse lõpetamise päevast, kus juures eelmise 2. järgu vastava kursuse lõpetajad jäävad nendest teenistuses vanemaks.
2. järgu lõpetajad: alamleitnandiks (mereväes – nooremaks leitnandiks ja sõjaväe tehnika koolis – tehnik alamleitnandiks) vanusega kooli lõpetamise päevast arvates.

§ 3. Ohvitseriks kõrgendatud kadettide järjekord arvatakse kooli lõpetamise järgu ja endise kadeti auaste järele järgmiselt: veltveebel, vanem portupei kadet, noorem portupei kadet, kadet.

Järjekord ühes järkus ja ühes kadeti auastes lõpetajate vahel arvatakse õppuses edasi jõudmise keskmise numbri järele.

§ 4. Kooli mitte lõpetanud kadetid, kes alamohvitseridena väeosadesse teenistusse üleviidud võivad järgmistel aastatel harilikude eksami aegadel uuesti täieliku kooli lõpueksami äraanda, kui väeosa ülem neid selleks attesteerib.

Märkus: Sarnasel viisil võib eksami ainult 2 korda anda.

§ 5. Kõik sõjakoolides olevad kadetid loetakse sündimise aja peale vaatamata, sunduslikult sõjaväe teenistuses. Koolis õppimise aeg loetakse sundusliku, sõjaväe teenistuse väljateenimise ajaks.

§ 6. Kõik sõjakoolides ½ ja rohkem aastat õppinud kadetid on kohustud peale kooli lõpetamist ehk sellest väljaastumist iga kooli õppeaasta eest poolteist aastat väeosades ehk sõjaväe asutustes teenima. Seda teenistuse aega hakkatakse lugema järgmise kuu peale koolist lahkumise 1-st päevast.

Märkus: Vähem kui ½ aasta õppimise aja eest aja väljateenimist ei nõuta.

§ 7. Sõjakoolide kadetil on õigus enne kooli lõpetamist oma soovi peale koolist välja astuda, kus juures nad kohustud on vahetpidamata oma sundusliku teenistuse aja ja koolis viibimise eest kindlaks määratud aja sõduritena ärateenima. Koolist vabanemine sünnib vastavalt Sõjaväe Ringkonna ülema, Merejõudude juhataja ehk Varustuse Valitsuse ülema nõusolekul.

Märkus: Koolist vabanemise palved võivad täitmist leida ainult nende kadettide kohta, kes selle aasta, millal lahkumise palve sisse antud, 1. jaanuariks, 20 aastat vanaks on saanud. Noorematelt nõutakse vanemate, kasvatajate ehk eestkostjate nõusolekut.

§ 8. Kadetid, kes sõjaajal on kooli astunud ja nüüd rahuajal on sunnitud edasiõppima, võivad oma soovi järele Par. 7 määruses äratähendatud korras koolist lahkuda ja ei ole kohustud õppuse aega ärateenima, kuid sundusliku teenistuse aja peavad siiski vahetpidamata sõjaväes väljateenima.

Kindralstaabi Kindral-Major LARKA.
Sõjaministri eest.

(ERA. 495–12–586. Lk 27 – 28.)

Lisa 3. Sõjaväe Tehnikakooli ajutine põhikiri (1921)

Kinnitan 25/VIII – 20
Km. TÕNISSON.[2]

SÕJAVÄE TEHNIKA KOOLI AJUTINE PÕHIKIRI

I. Sõjaväe Tehnika Kooli ülesanne on Sõjaväe tarvituseks hästi väljaõpetatud tehnilisi jõudusid ettevalmistada, kes oma erialal iseseisvalt töötada mõistaks ja ka teisi juhatada oskaks.

II. Sõjaväe Tehnika Kool jaguneb 7-sse osakonda.
1) Sõjariistade
2) Suurtüki
3) Pyrotehnika
4) Auto
5) Radio-telegrafi
6) Elektrotehnika, kõvavoolu
7) Elektrotehnika, nõrgavoolu

III. Kooli õppijate arv on piiratud ja järgmiselt määratud.

Nr.	Osakondade nimetus	Õppilaste arv	
		Rahvaväelased	Ohvitserid ja ametnikud
1.	Sõjariistade	20	2
2.	Suurtüki	12	2
3.	Pyrotehnika	4	1
4.	Auto	10	2
5.	Radio-telegraf	5	1
6.	Elektrotehnika kõvavoolu	7	1
7.	Elektrotehnika nõrgavoolu	7	1
	Kokku:	65	10

[2] Sõjaminister kindralmajor Aleksander Tõnissoni kinnitus (avaldatud sõjaministri 2. juuli 1921. a päevakäsuna nr 391).

IV. Täielise teoretilise ja praktilise hariduse läbivõtmiseks avatakse kooli juures järgmised laboratooriumid, kabinettid ja töökojad:

LABORATOORIUMID.

1) Sõjariistade
2) Suurtüki
3) Akkumolatori ja Kalvanoplastika
4) Auto-montaschi
5) Pyrotehnika
6) Vulkaniseerimine
7) Elektrotehnika, nõrgavoolu
8) Elektrotehnika, kõvavoolu
9) Radio-telegrafi

KABINETTID.

1) Fiisika
2) Keemia

TÖÖKOJAD.

1) Seppakoda
2) Sulatuskoda
3) Vask-plekkisepa koda
4) Raua treimine
5) Lukkuseppakoda
6) Tischleri töökoda
7) Puu treimine
8) Maaldri töökoda

V. Sõjaväe Tehnika kooli võetakse vastu täielise keskkooli haridusega Vabariigi kodanikka, kes sellekohase võistlus eksami ärateevad.

Eksamile lastavad ei või mitte alla 18 ja üle 28 a. vanad olla ja peavad tervisliselt sõjaväe teenistusse kõlbulikud olema.

Märkus: 1920 a. võib ka õpilased vastu võetud saada kellel mitte vähem kui keskkooli 5 klassi haridus on. Nende vastuvõtmist otsustab kooli õppenõukogu.

VI. Võistlus eksamite õppeasjad on järgmised: Eesti keel, matematika, /arithmetika, algebra, geometria, trigonometria/, fiisika ja keemia.

VII. Kooli vastuvõetavad ohvitserid ja ametnikud nimetakse "kuulajateks", kõik teised tehnika kadettideks.
Märkus: Ohvitserid ja ametnikud on kohustatud kooli juures elama.

VIII. Teoreetiliste ja praktiliste õpeasjade läbivõtmine koolis kestab 2 aastat ja jaguneb 4 semestriks: 1) ettevalmistamise, 2) põhi, 3) lõppu ja 4) Praktilised tööd, iga semester kestab kuus kuud.

Peale iga semestri läbivõtmist eksamineeritakse õpilasi, kus juures need, kes eksami läbi teinud, järgmise semestri ettelugemiste kuulamisele üleviiakse, kuna teised oma väeosadesse tagasi saadetakse ehk teenistusest vabastatakse.

Õpilased, kes kõige 3. semestri ettelugemised läbikuulanud, ja eksamid rahuloldavalt ära teinud, lastakse kuue kuuliste praktiliste töödele spetsial töökodadesse ja vabrikutesse. Peale kuue kuulist praktikat on lõppu eksam.

IX. Kõik isikud, kes koolis õppinud, on kohustatud, iga õpeasta eest koolis kaks aastad sõjaväes teenima, kus juures õpeaeg kuus kuud ja rohkem saavad arvatud kui üks aasta kuna vähem kui kuus kuud arvele ei võeta.

X. Kõik isikud, kes lõppu eksami läbi teinud, omandavad "Sõjaväe Tehnikeri" nimetuse oma erialal ja ülendakse ohvitseri aukraadi.

XI. Kõikidel kooli lõppetajatel on oma erialal eesõigus teiste sõjaväelaste ees – väeosades, valitsustes, asutustes ja töökodades vastavate kohtade peale määratud saada.

XII. Uusi õpilasi võetakse vastu peale 3 semestri lõppu.

XIII. Kool on iseseisev väeosa üksus.

XIV. Kool allub sõjaväe Varustuse Valitsuse Ülemale.

(ERA. 648–1–19. Lk 8 – 9.)

Lisa 4. Sõjaministri päevakäsk nr 277 (1923)

Sõjaväe Tehnikakooli kadettide, kuulajate-ohvitseride ja sõjaväeametnike kooli lõpetamisest ja ülendamisest

Tallinnas 18. juulil 1923. a

Sõjaväe Tehnika kooli kadettide, kuulajate-ohvitseride ja sõjaväe ametnikkude lendu (väljalaskmist) korraldada järgmiste juhtnööride järele:

I-sse järku arvatakse kõik need Sõjaväe Tehnika kooli lõpetajad kadetid, kuulajad-ohvitserid ja sõjaväe ametnikud, kellel lõpulikud numbrid igas teoreetilises peaõpeaines oma erialal mitte alla 9, peaõpeainete praktilistes töödes ja rivi alal – mitte vähem kui 11, teistes õpeainetes ja praktilistes töödes keskmiselt mitte alla 9 ja igas üksikus õpeaines mitte vähem kui 7.

II-se järku arvatakse kõik need kadetid, kuulajad-ohvitserid ja sõjaväe ametnikud, kellel lõpulikud numbrid teoreetilistes peaõpeainetes oma erialal keskmiselt mitte alla 9 ja igas üksikus peaõpeaines mitte alla 8, peaõpeainete praktilistes töödes eri- ja rivi alal mitte vähem kui 9, teistes õpeainetes ja praktilistes töödes keskmiselt mitte alla 8 ja igas üksikus õpeaines mitte vähem kui 6.

I-ses järgus lõpetajad kadettid ja kuulajad-ohvitserid lipniku auastmes ja sõjaväe ametnikud ülendatakse noorem-leitnantideks ühe aastase vanusega kooli lõpetamise päevast arvates.

II-ses järgus lõpetajad kadetid ja kuulajad-ohvitserid lipniku auastmes ja sõjaväe ametnikud ülendatakse noorem-leitnantideks vanusega kooli lõpetamise päevast arvates.

Noorem-leitnandi ja kõrgemas auastmes I-ses ja II-ses järgus kooli lõpetanud kuulajad-ohvitserid määratakse väeosadesse oma endistes auastmetes.

Kooli lõpetajad omandavad sõjaväe tehnikuse nimetuse igaüks oma erialal, loetakse alaliseväe ohvitserideks ja on kohustatud minu pvk. No 1204–1920 a. § 6 ettenähtud aja ära teenima.

Kadetid, kes I-se ja II-se järgu tingimustele ei vasta, viiakse üle allohvitseridena väeosadesse minu pvk. No 1204–1920 a. § 6 ettenähtud aega ära teenima.

Minu pvk. No 1204–1920 a. §§ 3, 4 ja 5 on maksvad ka Sõjaväe Tehnika kooli kadettide kohta.

I-ses ja II-ses järgus Sõjaväe Tehnika kooli lõpetanud kadetid saavad ühekordse toetusraha Sõjakooli lõpetajatega ühesugustel alustel.

ÕIENDUS: Minu pvk. NoNo 1204–1920 a. ja 391–1921 a.

J. Soots
Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

(ERA. 648–1–113. Lk 116–116p.)

Lisa 5. Väljavõtteid Sõjaväe Tehnikakooli I lennu (1920–1923) õppekavadest

Sõjaväe Ringkonna Ülemale. 3. II. 23.

E. W.
Sõjaministeerium
Sõjawäe Tehnika
KOOL
1. veebruaril 1923 a.
No. 420.

Sõjaväe Tehnika Kooli täielik kursus kestab üle 3-me aasta (15 juulist 1920. a. kuni 1 augustini 1923. a.), missuguse aja jooksul õpilased peale üldiste sõjaväeliste teadmiste, Vabariigi Sõjakooli programmi järgi, võtavad läbi tehnilised spetsiaal ained, teoreetiliselt kui ka praktiliselt.

Silmaspidades et 1920. a. Kooli sisseastumisel saivad vastu võetud erandina, mõned isikud, kes täieliku keskkooli kursust ei olnud lõpetanud ja veike protsent isegi 4-ja klassi haridusega, erand oli tehtud neile kes Vabadussõjas ajal sõjaväes vähemalt kuus kuud teeninud ja kellel Vabadussõja ja eelkäiva Ilmasõja tagajärjel ei olnud võimalik keskkooli lõpetada, oli tarvis esimesel õpeaastal läbivõtta järgmised üldhariduslised ained: Arithmetika, algebra, geometria, füüsika, keemia, Eesti-, Saksa ja Inglis keeled ja soovijatele Prantsus keel.

See abinõu andis võimaluse kõigile õpilastele edukalt edasi jõuda spetsiaal ja sõjaväelistes ainetes, vaatamata nende üldhariduslise ettevalmistuse peale.

Läbivõetavate spetsiaal ainete järgi jaguneb Sv Tehnika Kool järgmiste osakondadesse:
1) Sõjariistade. 2) Suurtüki – eraldi Pürotehnika klassiga. 3) Automobiili ja mootori. 4) Radio-telegrafi. 5) Elektrotehnika, missugune jaguneb Köva voolu ja Nörga voolu klassideks.

Klassides ja Osakondades saivad läbi võetud järgmised õpeained:

I. Üldine Sõjaväe teadus kõigis klassides:
1) Taktika. 2) Fortifikatsioon. 3) Suurtüki teadus. 4) Tehniliste vägede taktika. 5) Sõja ajalugu. 6) Administratsion. 7) Õigusteadus. 8) Topografia. 9) Määrustikud. 10) Sõjariistade määrustikud ja üksikasjaline tutvunemine. Suurtüki klassis – suurtükiväe taktika.

II. Üldhariduslised õpeained kõigis klassides.
1) Matematika, arithmetika, algebra, geometria, trigonometria. 2) Analüütiline geometria. 3) Füüsika. 4) Kujutav geometria. 5) Joonestamine. 6) Anorgaaniline

keemia. 7) Saksa keel. 8) Eesti keel. 9) Inglis keel. 10) Prantsus keel – Radio ja Nõrgavoolu klassis, teistele vabatahtlikult soovi järele.

III. Tehnilised õpeained kõigis osakondades.

1) Mehanika. 2) Rakendus mehanika ja masina osad. 3) Tugevusõpetus. 4) Tehniline joonestus. 5) Elektrotehnika. 6) Mehanilised liikumise abinõud sõjaväes. 7) Plahvatus mootorid. 8) Tööd töökodades: a) Tisleri. b) Lukusepa. c) Sepa. d) Metalli treiali. e) Puu treiali. f) Valamise. g) Maaleri.

IV. Tehnilised õpeained Osakondade järele.

A./ Sõjariistade klass:

1) Käsisõjariistade õpetus, kuulipildujad, lähedallaskjad sõjariistad ja käsi granaadid. 2) Püssirohu teadus ja lõhkeained.

B./ Suurtüki klass.

1) Suurtüki materjaalse osa ehitus ja teooria. 2) Püssirohu valmistuse teadus ja lõhkeained.

C./ Pürotehnika klass.

1) Kihvtised gaasid ja nende vastu võitlemisabinõud. 2) Suurtüki materjaalse osa õpetus. 3) Püssirohu teadus ja lõhkeained. 4) Orgaaniline keemia. 5) Keemiline tehnoloogia. 6) Keemiline analüüs. 7) Minööride tegevus.

D./ Auto klass.

1) Automobiili õpetus. 2) Elektri mootorid. 3) Kütteainete tehnologia. 4) Vedelpõlevainete ja määrdeainete tehnologia. 5) Soomusmasinad ja tankid. 6) Telegrafia ja telefonia. 7) Elektromobilid.

E./ Radio klass.

1) Kõrgem matematika. 2) Telegrafia, Telefonia. 3) Elektrilised mõõtmised. 4) Radio telegrafia. 5) Radio tehnilised möötmised.

F./ Elektrotehnika Köva voolu klass.

1) Telegrafia, Telefonia. 2) Elektrilised mõõtmised. 3) Elektri keskjaamad. 4) Elektri võrgu ehitus. 5) Ehitus tehnika. 6) Elektri valgustus ja helgiviskajad. 7) Auru katlad ja masinad. 8) Tehnologia.

G./ Elektrotehnika Nõrga voolu klass.

1) Elektrilised mõõtmised. 2) Telegrafia ja Telefonia. 3) Minööride tegevus.

Peale selle kõik sõjaväe teenistuseks ettevalmistusharud: Rivi teenistus, taktilised õppused klassis ja väljal, topografilised võtted, märgi laskmine, võimlemine, vehklemine ja ratsa sõit.

Suurtüki osakonnas – suurtükiväe rivi õppus ja laske õppus.

Ülevalettetoodust on näha et Sv Tehnika Kooli õpilased omavad kõik üldhariduslised teadmised keskkooli programmi piirides ja teoretilised kui ka praktilised tehnilised teadmised oma erialal, selle pärast loen täiesti õiglaseks Sõjaväe Tehnika Kooli lõpetajatele anda kõik Tehnika keskkooli lõpetajate õigused, milleks Teie eestkostmist palun.

Peale selle palun Teie eestkostmist et eeltulevatele Sv Tehnika Kooli lõpu eksamitele saaks määratud Sõja,- ja Haridus ministeeriumide esitajad, eksami komisjoni liikmetena. Soovitav oleks kui tähendatud esitajad ühtlasi ka praktiliste tööde aruannete läbivaatamise ja hindamise komisjonides oleks.

Lõpu eksamid algavad 5-mal märtsil ja lõpevad 1-el mail s. a. Praktiliste tööde aruannete läbivaatamine ja hindamine saab olema juuli kuu lõpul ja kestab augusti kuu esimeste päevadeni.

Eksamite kava ja praktiliste tööde aruannete läbivaatamise ajad kannan täiendavalt ette.

Lisan siiajuurde täielikud õppeprogrammid kõigis ainetes kolme õpeaasta eest. Praktiliste tööde semestriprogrammid saavad täiendavalt ettekantud.

Lisa: Õppeprogrammid.
A. Silberg.
Kindral-Major.
Kooli Ülem.

(ERA. 1856–1–50. Lk 59–61p.)

KÕIKIDE OSAKONDADE ETTEVALMISTUSE SEMESTRI ÕPEKAVA.

Nr	Õpe ainete nimetus.	Tundide arv	Kokku tundide arv	Märkused:
1.	MATEMAATIKA			Praktiline töö reguleeritakse töö ja õpe tundides osakondade tehniliste juhatajate poolt.
	a) arithmetika	50		
	b) algebra	65		
	c) geomeetria, analüütiline geomeetria ja trigonomeetria	52		
2.	MEHANIKA			
	Statika, dynamika ja kinematika	60		
3.	FÜÜSIKA			
	a) soojus, valgus, hääl, vedelikud ja gaasid	30		
4.	TUGEVUS ÕPETUS	40		
5.	KUJUTAV GEOMEETRIA	40		
6.	JOONISTUS	30		
7.	TEHNOLOOGIA	20		
8.	KEEMIA	30		
9.	EESTI KEEL	30		
10.	MÄÄRUSTIKUD	56		
11.	FORTIFIKATSIOON	56		
12.	TAKTIKA	38	597	
	Kokku	597	597	

Nr	Õpe ainete nimetus.	Tun-dide arv	Kokku tundide arv	Märkused:
	PRAKTILISED TÖÖD			
1.	Tishleri tööd	20		
2.	Sepa tööd	42		
3.	Lukusepa tööd	30		
4.	Treiali tööd	48		
5.	Remont tööd	20		
6.	Harjutus modelitega	10	190	
	Kokku	190	190	
	Üleüldse	–	787	

(ERA. 648–1–12. Lk 1.)

KÕIKIDE OSAKONDADE PÕHI SEMESTRI SÕJALISTE ÕPEASJADE ÕPEKAVA.

Nr.	Asjade nimetus.	Tun-dide arv	Üleüldine tundide arv.	Märkus.
1.	TAKTIKA	48		
2.	SÕJAVÄE ADMINISTRATSION	48		
3.	SIDE TEHNIKA	24		
4.	FORTIFIKATION	72		
5.	TOPOGRAFIA	48		
6.	SÕJARIISTADE ASJANDUS	48		
	Kokku	288	288	

(ERA. 648–1–12. Lk 3.)

KÕIKIDE OSAKONDADE LÕPU SEMESTRI SÕJALISTE ÕPEASJADE ÕPEKAVA

Nr.	Asjade nimetus.	Tun-dide arv	Kokku tundide arv	Märkus.
1.	TAKTIKA	48		
2.	FORTIFIKATION	72		
3.	TOPOGRAFIA	48		
4.	SÕJARIISTADE ASJANDUS	48		
5.	SIDE TEHNIKA	24		
6.	SÕJAASJANDUSE AJALUGU	48		
	Kokku	288	288.	

(ERA. 648–1–12. Lk 14.)

SÕJAWÄE TEHNIKA KOOLI
õpeprogramm käsilaske sõjariistade alal.

Õpeainete nimetus	Tundide arv	Märkus
I.	Kolmküm-mend tundi.	
Ajalooline ülewaade käsilaske sõjariistade arene-mise üle.		
1) Käsilaske sõjariistade ilmumine Europas.		
2) Mushketi kergendamine.		
3) Jalawäe püss.		
4) Wintlaske sõjariistade ilmumine ja arenem.		
5) Kaliibri wähendamine.		
6) Tagantlaetaw wintsõjariistade arenemine.		
7) Ajakohased wäikekaliibrilised püssid.		
8) Automaat püssid.		
II.	Ükssada kuusküm-mend tundi.	
3 ‘’’ wintpüss ja rewolwer[3].		
1) 3’’’ wintpüssi ja rewolwri kirjeldus.		
2) 3’’’ wintpüssi osade lahutamine ja kokkup.		
3) 3’’’ wintpüssi osade wastastikune tegewus.		
4) 3’’’ rewolwri osade lahutamine ja kokkupan.		
5) 3’’’ rewolwri wastastikune tegewus.		
6) Kuulide laialipillawus.		
7) Lasketihedus.		
8) Umbkaudne tabawus.		
9) Kuuli tegujõud.		
10) Kuuliheitmine, kuulilend ja sihtimine.		
11) Sihtimise tähtsus.		
12) Sihtimise õpetus.		
13) Õpelaskmine – haawlidega, pauk, poollahingu ja lahingupadrunitega.		
14) Instruktori õpetus.		
15) 3’’’ wintpüssi ja rewolwri ballistiline wäärtus.		
16) Lasketabelid 3’’’ wintpüsside tarwis.		
17) Sihtlauad, märgid ja muud igasugused lahingu õpesihid.		
18) Laskewäljad ja nende piirid elanikude julge-oleku kindlustuseks.		
19) Laskewälja kodukord ja tabawuste näitewiis.		

[3] Peetakse silmas Venemaal kehtinud pikkuse mõõtühikut liini (3-liinise kaliibriga Mosini-Naganti vintpüssi M/1891 ja Naganti revolvrit M/1895). 1 liin = 2,54 mm.

Õpeainete nimetus	Tundide arv	Märkus
20) Terawa ja tömbi kuulide laskeseadus wintpüssidel, millistel puuduwad sihtraamidel wastawad sihtastmed		
III.	Ükssada kuuskümmend tundi.	
Käsilaske sõjariistade ja padrunite ehitus.		
1) Püssirohi, üleüldised seletused süüte ja lõhkeainete üle.		
2) Metall padrunid.		
3) Wintraudade ehitused.		
4) Sihingute ja kirpude ehitused.		
5) Sisemised ja külje lukud.		
6) Lood, puhastuse wardad ja muud ehitused.		
7) Täägid ja üleüldse külmad sõjariistad.		
8) Lühikene kirjeldus wõõrasriikide wintsõjariistade üle		
IV.	Ükssada kuuskümmend tundi.	
Automaat wintsõja riistade ja nende algupärad.		
1) Kuulipildujad “Mazim”, “Wikkers”, ja “Golt”.		
2) Automaat püssid “Lewis”, “Hotschkis” ja “Madsen”.		
3) Kuulipildujate ja automaat sõjariistade osade lahutamine ja kokkupanemine.		
4) Automaat sõjariistade kirjeldus.		
5) Automaat sõjariistade osade wastastikune tegewus.		
6) Kanderakmete ja weoabinõude sisseseadmine.		
V.		
Sõjawäe warustamine sõjariistadega, nende ülewaatus (inspekteerimine) ja alalhoidmine.	Kuuskümmend tundi.	
1) Warustamine.		
2) Sõjariistade wastuwõtmine ja wedu.		
3) Sõjariistade ja laskemoona ülewaatamine.		
4) Wintpüsside proowilaskmine.		
5) Wintpüsside ja laskemoona alal hoidmine ja hoolitsemine.		
VI.	Neliküm-mend tundi.	
Üleüldised teadmised.		
1) Telefon (ehitus ja sisseseade).		
2) Sõjawäes tarwitusel olewad käsigranaadid, nende kirjeldus, alalhoidmine ja warustamine.		

3) Rea, distsiplinaar, wälja, garnisoni ja sisemise korra määrustikud.		
4) Sõjawäe sapööri tööabinõud, nende kirjeldus, alalhoidmine ja warustamine.		
5) Signaali andmine, nende aparaadid ja abinõud, ühtlasi kirjeldus, alalhoidmine ja warustam.		
6) Sõjariistade ja laskemoona arwepidamine töökodades ja wäeosades.		
7) Töökodade sisseseadmine.		

(ERA. 648–1–12. Lk 5–6.)

AUTO OSAKONNA PÕHI SEMESTER

Jr.Nr.	Põhi semestri õpeasjade nimetus.	Tundide arw.	Märkus.
1.	**TEGELIK MEHANIKA:**		
	füktioni ja hammasrattaste differetiali, õõtswarwa juhi ja riiwasjõudude teoria, hooratta arwestus.	40	
2.	**ELEKTROTEHNIKA:**		
	algteaded, induktion, kõrge ja madal pinge, süüteinduktor, mõjuwärten, süütedünamo ja auto walgustus, woolukatkestajad ja reeled, küünlad ja elemendid, akkumulatorid, mõõduaparaadid	40	
3.	**SOOJUSETEHNIKA:**		
	termodünamika seadus ja kasutus	40	
4.	**PLAHWATUS MOOTORID:**		
	paigalseiswad, liikuwad, auto ja paadi mootorid	100	
5.	**AUTO ASJANDUS:**		
	sissejuhatus auto asjandusesse ja auto ehitus materjalid	20	
6.	JOONISTUS	10	
		Kokku 250 t.	
1.	TÖÖTUBADES		
	a) lukuseppa	50	
	b) riista	40	
	d) pleki ja waseseppa kokkuseade remont	30	
	c) wulkaniseerimise rauakeedu	10	
		Kokku 130 t.	
2.	HARJUTUS MUDELITEGA	40	
3.	SÕITMINE AUTOGA		
		Kokku 100 t.	
		Kokku 480 t.	

(ERA. 648–1–12. Lk 10.)

SÕJAWÄE TEHNIKA KOOLI
AUTO-OSAKONNA LÕPU SEMESTRI ÕPEKAWA

Jr. Nr.	Õpe asjade nimetus.	Tundide arw.	Märkus.
1.	**AUTO-ASJANDUS:**		
	Konstruktion osade, schossed ja nende jäutus	140.	
2.	**HAIGE AUTO:**		
	Wigastuste juhtumised, remondi abinõud, juht-nöörid ümberkäimises	60.	
3.	**TERMILISED ALUSED METALLIDE ÜMBERTÖÖTAMISEKS.**		
	Teraste ümbertöötamine, keetmine atseteleen hapnikuga	10	
4.	**AUTO-TÖÖKODADE, GARASCHI ja BENSINI LADUDE EHITUS**	10	
5.	AUTO – MAJANDUS:		
	Statistika, arwustik	10	
6.	**WULKANISEERIMINE, GUMMI LADUDE EHITUS**	10	
		Kokku 240	
1.	**TEGELIK SÕIT**	80	
2.	**ÕPPUS MUDELITE PEAL**	40	
		Kokku 120	
	TÖÖKOJAD:		
1.	**LUKUSEPPA**	30	
2.	**TREIALI JA TÖÖRIISTADE**	30	
3.	**WULKANISEERIMISE**	20	
4.	**KEETMISE**	30	
5.	**REMONDI ja ELEKTRO-TEHNIKA**	40	
		Kokku 150.	
		Ülepea 510.	

(ERA. 648–1–12. Lk 16.)

ELEKTROTEHNIKA ja SÄDETELEGRAFI OSAKONNA PÕHI-SEMESTRI ÕPEKAWA

Jk. Nr.	Asjade nimetus.	Tundide arw.	Kokku tundide arw.	Märkus.
1.	ELEKTROTEHNIKA			
	a) algõpetus	96		
2.	**ELEKTRI MÕÕTMISED ja MASINATE PROOWIMISED**	36		
3.	**NÕRGA WOOLU TEHNIKA:**			
	a) woolu hallikad.			
	b) signali sisseseaded,			
	d) piksekaitsed,			
	g) galwanotehnika,			
	f) telefonid,			
	e) telegrafid,			
	h) sädetelegrafid			
	i) miinid ja lõhkeasjandus	32		
4.	**KÕWA WOOLU TEHNIKA:**			
	a) elektri masinad ja nendega ümberkäimine			
	b) kõwawoolu tarwitajad, nende ühendamine ja ümberkäimine			
	d) kõwawoolu kasutamine tehnikas	40		
5.	**ELEKTRI WALGUSTUS:**			
	a) walguse hallikad			
	b) walgustus sisseseaded ja ajutine walgustuse ülesseaded			
	d) wõrkude arwestus	48		
6.	**JÕUMASINAD:**			
	a) plahwatus mootorid			
	b) aurumasinad ja turbinid	16		
7.	AUTO ASJANDUS	8		
	Kokku	276	276	
	PRAKTILISED TÖÖD:			
1.	NÕRGAWOOLU TEHNIKAS	64		
2.	KÕWA WOOLU TEHNIKAS	64		
3.	**ELEKTRI WALGUSTUS SISSESEADED**	48		
4.	ELEKTRI MÕÕTMISED	32		
5.	**JÕUMASINAD:**			
	a) ümberkäimine			
	b) parandus	32		
	Kokku	240	240	
	Üleüldse	516	516.	

(ERA. 648–1–12. Lk 12.)

RADIO-TELEGRAAFI OSAKONNA LÕPU SEMESTRI ÕPEKAWA

Jr. Nr.	Asjade nimetus.	Tundide arw.	Kokku tundide arw.	Märkused.
1.	**MEHANIKA:**			
	Harmonilised õhuheljumised	16		
2.	**ELEKTRO-TEHNIKA:**			
	waheldaw wool	24		
3.	**PLAHWATUS MOOTORID:**	48		
4.	**RADIO-TEHNIKA:**	80		
5.	**RADIOTEHNIKA MÕÕTMISED**	24		
6.	**RADIO JAAMAD:**			
	a) wälja			
	b) kohalseiswad	32		
7.	**RAHWUSWAHELISED RADIO-TEL. SEADUSED**	8		
8.	**SÕJAWÄE RADIOTELEGRAF**	8		
9.	**INGLISE, PRANZUSE ja SAKSA KEEL**	96.		
	Kokku	336	336	
	PRAKTILISED TÖÖD.			
1.	**WAHELDAW WOOLU MAGNETID**	16		
2.	**PLAHWATUSE MOOTORID**	60		
3.	**RADIOTEHNIKA**	40		
4.	**RADIOTEHNIKA MÕÕTMISED**	48		
5.	**SUMISEJA**	120		
	Kokku.	284	284	
			620	

(ERA. 648–1–12. Lk 18.)

ELEKTRO-TEHNIKA OSAKONNA LÕPUSEMESTRI KÕWAWOOLU JAOSKONNA ÕPEKAWA

Jr. Nr.	Asjade nimetus.	Tundide arw.	Kokku tundide arw.	Märkused.
1.	**ELEKTRI MASINAD JA NENDE PÕHIARWESTUS**	32		
2.	**ELEKTRI KESKJAAMAD:**			
	a) Jaamade sisseseade ja nende kasutus			
	b) Kiirteheitja jaamad	72		
3.	**EHITUS TEADUS:**			
	a) Ehitusteaduse algõpetus			
	b) Tutwustamine praktiliste andmetega			
	d) eelarwete kokkuseadmine	16		
4.	**KÕWAWOOLU** ja kõrgepinge sisseseadete kasutamine sõjaasjanduses	16		
5.	**ELEKTRI WÕRGUD:**			
	a) Juhtide wiimine,			
	b) eeskirjad ja normid, kõwa woolu sisseseadeks	64		
6.	**JÕUMASINAD:**			
	a) plahwatus mootorid,			
	b) gaasigeneraatori sisseseaded,			
	d) aurumasinad,			
	e) auru ja wee turbinid	60		
	Kokku.	260	260	
	PRAKTILISED TÖÖD:			
1.	**ELEKTRI MASINATEGA**			
	ümberkäimine ja nende parandus	68		
2.	**JAAMADE KOKKUSEADMINE**:			
	kiirteheitjad jaamad ja jaamade walweteenistus	72		
3.	**WÕRKUDE** ehitus,			
	korrashoidmine ja juhtide sisseseadmine	72		
4.	**JÕUMASINATEGA**			
	ümberkäimine ja nende parandus	48		
	Kokku.	260	260	
	Üleüldse		520	

(ERA. 648–1–12. Lk 20.)

ELEKTRO-TEHNIKA OSAKONNA LÕPUSEMESTRI NÕRGA WOOLU JAOSKONNA ÕPEKAWA.

Jr. Nr.	Asjade nimetus.	Tundide arw.	Kokku tundide arw.	Märkused.
1.	**TELEGRAFID:**			
	a/ ajalooline aruanne			
	b/ telegrafi aparaadid			
	d/ telegrafeerimise sisteemid			
	e/ aparaadid “Hugnes” “Bode” ja “Uitston”			
	f/ kommutatorid	48		
2.	**TELEFONI ja TELEGRAFI** wõrgud,			
	a/ õhujuhid			
	b/ kaablid; õhu, maaalused, weealused			
	d/ rikkete leidmine	48		
3.	**TELEFONID:**			
	a/ ajalooline aruanne;			
	b/ telefoni aparaadid,			
	d/ kahjulikud kõrwalmõjud telefoni wõrkutesse ja nende kõrwaldamine			
	e/ kunstlikud liinid			
	f/ telegrafeerimine ja telefoneerimine ühekorraga,			
	g/ kaitsjad ja piksekaitsjad,			
	h/ kommutatorid ja ümberühendus lauad			
	i/ telefoni keskjaamade sisseseaded	72		
4.	**EHITUSTEADUS:**			
	a/ ehitusteaduse algõpetus			
	b/ tutwustamine praktiliste andmetega			
	d/ eelarwete kokkuseadmine	16		
5.	**MIINI ja LÕHKEASJANDUS:**	16		
6.	**NÕRGAWOOLU** kasutamine sõjaasjanduses	16		
	Kokku.	216	216	
	PRAKTILISED TÖÖD.			
1.	**TELEGRAFID:**			
	a/ aparaatidega ümberkäimine, nendega töötamine ja korrashoidmine	64		
2.	**TELEFONI ja TELEGRAFI wõrgud:**			
	a/ wõrkude ehitus ja korrashoidmine, parandus	72		

Jr. Nr.	Asjade nimetus.	Tundide arw.	Kokku tundide arw.	Märkused.
3.	**TELEFONID:**			
	a/ aparaatidega ümberkäimine, rikkede kõrwaldamine ja korrashoidmine	64		
4.	MIINI ja LÕHKEASJANDUS:	16		
5.	SKEEMIDE ja APARAADI OSADE	16		
	Kokku.	232.	232.	
			448	

(ERA. 648–1–12. Lk 22.)

Lisa 6. Sõjaväe Tehnikakooli I lennu (1920–1923) lõpetanud ohvitserid

27.07.1923 Sõjaväe Tehnikakooli (I) rahuaja kursuse lõpetanud kadetid, kuulajad ohvitserid ja sõjaväeametnikud, kes ülendati nooremleitnantideks Vabariigi Valitsuse 25. juuli 1923. a otsusega ning määrati teenistusse väeosadesse ja asutustesse

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
1.	Seemel, Aleksander,	?	Autotehn	Auto-tanki div	?	?
2.	Ritsberg (Ristna), Jüri	1893	Srtk.tehn	Sõjamin mehaanika töök	Represseeritud N. võimu poolt, (mjr)	1942, N. Liit
3.	Leies, Hermann	1897	Srtk.tehn	2. soomusrongi rügem	1927 kõrvaldatud teenistusest koos auastme kaotusega, 1936 auaste ennistati (reservis), (n-ltn)	?
4.	Kulver, Hugo	1897	Autotehn	Auto-tanki div	1937 vabastatud teenistusest tervislikel põhjustel, (ltn)	?
5.	Isotamm, Arnold	1900	Kõvavoolu elekt.tehn	Inseneripataljon	PA-s, (mjr)	1967, Eesti
6.	Deklau, Herbert-Arnold, K. S.?	1899	Raadiotehn	Merevägi	Asus ümber Saksamaale, Saksa sõjaväes, (kpt)	1981, USA, Baltimore
7.	Klement, Oskar	1896	Sõjariist. tehn	Sv Var.val sõjariist. osak	PA-s, Saksa üksustes, repressee-ritud N. võimu poolt	1946, N. Liit, Kras-nojarsk (hukatud)
8.	Käbala, Oskar	1900	Sõjariist. tehn	Sõjamin mehaanika töök	Represseeritud Saksa võimu poolt, Saksa üksustes, (mjr)	1967, Suurbritannia, London
9.	Martson, Ervin (Mere, Ain), K. S. 1933	1902	Autotehn	Sõjamin mehaanika töök	PA-s, Saksa üksustes, (mjr)	1969, Suurbritannia, Leicester
10.	Ainson (Ainisson), Peeter (Peter), VR II/3, II/3	1895	Srtk.tehn	2. srtkv rügem	(mjr)	1945, Eesti

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
11.	Pütsepp, Hans	1896	Autotehn	Auto-tanki div	PA-s, represseeritud N. võimu poolt, (mjr)	1942, N. Liit, Norilsk (hukatud)
12.	Simson (Viires), Aleksander, K. S. 1937	1899	Nõrgavoolu elekt.tehn	Inseneripataljon	PA-s, represseeritud N. võimu poolt, (kpt)	? N. Liit, Krasnojarsk
13.	Kommisar (Kommus(sa)ar), Paul-Osvald	1900	Sõjariist. tehn	Auto-tanki div	Represseeritud N. võimu poolt, (kpt)	*ca* 1942, N. Liit, Permi obl
14.	Martinson (Martna, Mardiste), Eduard	1897	Autotehn	Auto-tanki div	PA-s, (kpt)	1941, Eesti
15.	Silberg, Jüri	1902	Autotehn	Auto-tanki div	1927 arvatud sidepataljonist reservi, (n-ltn)	elas USA-s?
16.	Sepp, Jakob	1898	Kõvavoolu elekt.tehn	Sõjamin mehaanika töök	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, (mjr)	1990, Kanada, Mississauga
17.	Urbanovitš (1935 Urba), Sergei	1899	Autotehn	Sõjamin mehaanika töök	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (mjr)	1943, N. Liit, Norilsk
18.	Tiivel, Ernst	1900	Srtk.tehn.	Sõjakool	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes	2000, Kanada, Toronto
19.	Grünreich (Olving), Ernst	1899	Sõjariist. tehn	Sõjamin mehaanika töök	?	1979, USA, Seattle
20.	Braun, Aleksander	1900	Raadiotehn	Lennuvägi	1940 erru, arreteeritud N. võimu poolt, (mjr)	1942, N. Liit, Kirov
21.	Laev, Karl-Herbert	1899	Srtk.tehn	1. srtkv rügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (mjr)	1943, N. Liit, Zajarsk
22.	Kangur, Ilarion	1900	Kõvavoolu elekt.tehn	Auto-tanki div	PA-s 1940/41, (kpt)	1993, Kanada, Toronto

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
23.	Pau, Friedrich (Pindy, Frederick)	1902	Raadiotehn	Merevägi	Asus ümber Saksamaale, Saksa sõjaväes, (v-ltn)	1980, USA, Washington
24.	Kopvillem, Aleksander	1897	Pürotehn	Lennuvägi	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (mjr)	1973, Eesti
25.	Sel(l)berg, Johannes	1899	Kõvavoolu elekt.tehn	2. srtkv rügem	?	1932
26.	Lõoke, Nikolai	1899	Nõrgavoolu elekt.tehn	Inseneripataljon	1925 arvatud reservi, (n-ltn)	?
27.	Mällo, Johannes	1902	Nõrgavoolu elekt.tehn	1. jalaväe-rügem	(n-ltn)	1928, Eesti (enese-tapp)
28.	Masing, Nikolai	1892	Autotehn	Auto-tanki div	Saksa üksustes, (kpt)	1953, Saksamaa
29.	Palias, Gottfried (Hillar?)	1896	Nõrgavoolu elekt.tehn	Sõjamin mehaanika töök	PA-s ja Saksa sõjavangis, (kpt)	1969, Kanada, Toronto
30.	Korjus, Nikolai	1901	Pürotehn	Merevägi	1927 arvatud reservi, (n-ltn)	?
31.	Lätte (Läte), Eduard	1899	Nõrgavoolu elekt.tehn	2. soomusrongi rügem	1940/41 erus, hiljem Saksa üksuste teenistuses, (mjr)	1988, USA, Indiana
32.	Kivimägi, Ferdinand, K. S. 1933	1900	Raadiotehn	Sädetelegraafi kompanii	represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1942, N. Liit, Norilsk (hukatud)
33.	Parsmann, Mihkel	1899	Sõjariist. tehn	Sv käsi-sõjariistade ladu	(kpt)	1933, Eesti
34.	Andresen, Voldemar, K. S. 1938	1901	Sõjariist. tehn	Lennuvägi	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (mjr)	1942, N. Liit Norilsk (hukatud)
35.	Muldau, Georg (Gregor, Jüri), VR II/3	1901	Srtk.tehn	1. soomusrongi rügem	Saksa üksustes, (kpt 1940)	1966, Saksamaa

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
36.	Jalak, Johannes	1899	Nõrgavoolu elekt.tehn	1. soomusrongi rügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt	1942, N. Liit, Perm (hukatud)
37.	Schwarzschulz, Kurt	1900	Nõrgavoolu elekt.tehn	6. jalaväerügem	?	?
38.	Berg, Voldemar	1899	Srtk.tehn	2. soomusrongi rügem	Asus ümber Saksamaale, Saksa sõjaväes, (kpt)	1979, Saksamaa
39.	Rohtmets, August	1898	Srtk.tehn	1. srtkv rügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1943, N. Liit, Norilsk
40.	Villemson, Vassili	1901	Srtk.tehn	2. soomusrongi rügem	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, (kpt)	1992, USA, Baltimore
41.	Raus, Villem	1899	Sõjariist. tehn	Ratsarügem	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, (kpt)	1955, USA, Willimantic
42.	Punnison, Oskar	1898	Kõvavoolu elekt.tehn	1. srtkv rügem	(n-ltn)	01.12.1924, (kommunistide riigi-pöördekatsel)
43.	Rokk (Rock), Edmund	1898	Raadiotehn	Lennuvägi	PA-s, (mjr)	1992, Eesti
44.	Rebas, Johannes	1896	Kõvavoolu elekt.tehn	Merevägi	(ltn)	1931, (teenistuses õnnetuse tagajärjel)
45.	Pals, Johannes, VR I/3	1903	Raadiotehn	Sädetelegraafi kompanii	represseeriti N. võimu poolt, (kpt-mjr1940)	1941, N. Liit, Kirov (hukatud)
46.	Pudel, Leonhard	1901	Pürotehn	Sv laske-moonaladu	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1941 (hukatud)
47.	Preibach (Koolme), Karl	1901	Sõjariist. tehn	1. jalaväerügem	PA-s, (kpt)	1948, Eesti
48.	Tomp, Harald	1895	Nõrgavoolu elekt.tehn	7. jalaväerügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1942, N. Liit, Norilsk (vangistuses)

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
49.	Hansen (Anzov, Randmaa), Oskar, K. S. 1940	1902	Sõjariist. tehn	1. jalaväerügem	represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1943, N. Liit, Irkutsk (vangistuses)
50.	Mesipuu, Valentin	1897	Kõvavoolu elekt.tehn	3. srtkv rügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1976, Eesti
51.	Glaussen (Leetsar), August	1898	Sõjariist. tehn	1. soomusrongi rügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1964, Eesti
52.	Koort, Leonid (Laos)	1901	Sõjariist. tehn	2. soomusrongi rügem	represseeriti N. võimu poolt, (kpt 1940)	1941, Eesti või 1942, N. Liit (hukatud)
53.	Viil, Karl	1901	Srtk.tehn	Merevägi	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1943, N. Liit Norilsk (vangistuses)
54.	Kutsar, Kristjan	1895	Srtk.tehn	3. srtkv rügem	?	?
55.	Ruusauk (Ruusaauk), Ernst	1889	Pürotehn	2. srtkv rügem	PA-s, Saksa sõjavangis, 1941/42 Eestis tagasi, (kpt)	1951, Eesti
56.	Võsotsky (Võsotski), Arkady (Arkadi, Arkadius)	1898	Pürotehn	1. srtkv rügem	?	?
57.	Virk, Karl	1895	Sõjariist. tehn	1. soomusrongi rügem	PA-s, (kpt)	1974, Eesti
58.	Traks, Rudolf	1900	Srtk.tehn	1. soomusrongi rügem	PA-s 1940/41 (suri tööpataljonis)	1942, N. Liit, Sverdlovski obl
59.	Lentsius (Lenzius), Rudolf	1900	Srtk.tehn	Merevägi	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, represseeritud N. võimu poolt, (v-ltn)	1975, Eesti
60.	Kraus (Kandre), Alfred	1900	Sõjariist. tehn	2. soomusrongi rügem	PA-s, (kpt)	1969, Eesti

Nr	Nimi	Sünni-aasta	Eriala	Esimene teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
61.	Lätte (Läte), Max	1899	Sõjariist. tehn	1. soomusrongi rügem	Saksa üksustes, represseeritud N. võimu poolt	1947, N. Liit (vangistuses)
62.	Orrik (Raudna), Paul	1899	Autotehn	Auto-tanki div	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1942, N. Liit (vangistuses)
63.	Gruno, Voldemar	1902	Sõjariist. tehn	2. soomusrongi rügem	PA-s, 1941 arreteeriti ja repres-seeriti N. võimu poolt, (kpt)	? N. Liit, Norilsk (vangistuses)
64.	Deklau, Arved	1902	Autotehn	Auto-tanki div	(ltn)	1934, Eesti
65.	Järv, Jaan	1901	Autotehn	Auto-tanki div	1935 reservi arvatud, (ltn)	?
66.	Juhkam, Emil	1900	Sõjariist. tehn	7. jalaväerügem	1924 reservi arvatud, (n-ltn)	?
67.	Larionov (Laarsoo), Peeter	1902	Sõjariist. tehn	7. jalaväerügem	6. jalaväerügem reservi arvatud, (n-ltn 1925)	?
68.	Martinson (Maiste), Leo-pold	1897	Kõvavoolu elekt.tehn	Merevägi	?	?
69.	Abel, Karl	1897	Raadiotehn	Sädetelegraafi kompanii	1. üksik-lennuväediv majandus-ülem), (mjr 1940)	1962, Rootsi, Stock-holm
70.	Olau, Verner,	1901	Srtk.tehn	1. soomusrongi rügem	?	?
71.	Mägi, Adolf,	1894	Autotehn	Auto-tanki div	?	?

Allikad: Käsk Vabariigi Sõjavägedele Nr. 1860. Tallinnas, 26. juulil 1923 a. (Ohvitseride kohta); Sõjaväe Tehnikakooli kadettide tähestik (ERA. 648–1–96); teenistuskäik (dokumendid) Eesti Riigiarhiivi fondist 495, nimistu 7; **V. Salo** (koostaja)**.** E. V. kaadri-ohvitseride saatus. 1938–1994. Brampton Ontario, 1994 (kasutatud Okupatsioonide Muuseumi veebiaadressil www.okupatsioon.ee

asuvat elektroonilist versiooni 2006. a aprillis-mais); **L. Lindström, T. Hiio** (koostajad) **jt.** Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944. I–III. Tartu, 1994; **L. Tammiksaar** (koostaja). Eesti diviisi struktuur ja ohvitseride koosseis II maailmasõjas. Tallinn, 1998; **L. Tammiksaar** (koostaja). Lühike ülevaade mõningatest Eesti üksustest Wehrmachtis, Politseis ja SS-is. Tallinn, 2001.
Muutunud isikunimede tuvastamisel ja kokkuviimisel teiste eespool nimetatud andmekogudega on kasutatud 2006. a aprillis-mais veebiaadressil **www.history.ee/ono/**OnomastikaNET asuvat isikunimede andmebaasi (kasutatav ka Eesti Ajalooarhiivi veebiaadressil **www.eha.ee**). Mõningaid andmeid on saadud ka ajakirja Sõdur aastakäikudest.

Tabelis kasutatud lühendeid

div – divisjon
elekt.tehn – elektrotehnik
kpt – kapten
kpt-mjr – kaptenmajor (mereväes)
K. S. – Kõrgema Sõjakooli lõpetanu
ltn – leitnant
mjr – major
n-ltn – nooremleitnant
obl – oblast
PA – Punaarmee
rügem – rügement
srtk.tehn – suurtükitehnik
srtkv– suurtükiväe
sv – sõjaväe
Sv Var.val – Sõjaväe Varustusvalitsus
Sõjamin – Sõjaministeerium
sõjariist. tehn – sõjariistade (käsirelvade) tehnik
sõjariist. os – sõjariistade osakond
tehn – tehnik
töök – töökoda
v-ltn – vanemleitnant (mereväes)
VR – Vabadusrist

Lisa 7. Sõjakooli tehnilisväe kursuse 1926/1927. aastal lõpetanud ohvitserid

Tabel 1. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes Sõjakooli tehnilisväe ohvitseride kursuse lõpetanud kadetid. Ülendatud Vabariigi valitsuse otsusega 22.02.1926 nooremleitnantideks.

Nr	Nimi	Sünni-aasta	I teenistuskoht	II maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
1.	Raudmees, August	1902	Pioneeripataljon	(n-ltn)	1928, Eesti
2.	Schvalbe (1935 Saarni?), Voldemar	1903	Sidepataljon	PA-s, sõjavangis ja Saksa üksustes, (kpt)	1984, Kanada Toronto
3.	Kurgvel, Aleksei, K. S. 1932	1904	Sidepataljon	Saksa üksustes, (kpt)	1982, USA, New York
4.	Lõhmussaar, Herbert	1902	Sidepataljon	(kpt 1935)	1935, Eesti
5.	Viil (1935 Viiret?), Aleksander K.S. 1939	1904	Sidepataljon	PA-s, (kpt)	1973, Eesti
6.	Schäfer (1935 Saluste?), Anton, K. S. dipl. 1940	1904	Pioneeripataljon	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, (kpt)	1969, USA Kingston
7.	Klaar, Berthold	1903	Sidepataljon	?	?
8.	Kongas, Eduard	1903	Sidepataljon	PA-s ja Saksa üksustes, (kpt)	1944, Eesti (hukatud)
9.	Berner (1936 Talmet?), August	1904	Sidepataljon	PA-s ja Saksa üksustes, (kpt)	1944, (hukkus “Moerol”)
10.	Uudeberg, Arnold (1938 Uudmäe, Arvo?)	1900	Ratsarügem	PA-s, represseeriti N. võimu poolt	1943, N. Liit, Sverdlovski obl
11.	Freimuth, Johann (Tali, Juhan?)	1902	Pioneeripataljon	PA-s ja Saksa üksustes, (kpt)	1949, Eesti
12.	Kanits, Valentin, K. S. 1940	1902	Pioneeripataljon	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1941, Eesti
13	Alber, Albert	1903	Sidepataljon	Represseeriti N. võimu poolt	1943, N. Liit, Norilsk
14.	Kask, Emil	1905	Pioneeripataljon	(ltn)	1933, Eesti
15.	Lest, Johannes	1899	Sidepataljon	PA-s, sõjavangis	1976, Eesti

16.	Mats, Voldemar	1905	Pioneeripataljon		1941, Eesti (hukatud sakslaste poolt)
17.	Rehfeldt (1936 Reemet?), Oskar, K. S. 1940	1904	Sidepataljon	PA-s, (kpt)	1978, Eesti
18.	Andresson, Aleksander	1901	Sidepataljon	1927 reservi arvatud, (n-ltn)	?
19.	Padernik, Elmar	1904	Sidepataljon	Saksa üksustes, (kpt)	1941 või 1944, Eesti (lahingutes, metsavennana)
20.	Liiv, Hugo	1899	Pioneeripataljon	PA-s, (kpt)	1962, Eesti

Tabel 2. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes Sõjakooli õppekursuse (tehnilisväe alal) lõpetanud kadetid, kes ülendati Vabariigi valitsuse otsusega 24.08.1927 nooremleitnantideks.

Nr	**Nimi**	**Sünni-aasta**	**I teenistuskoht**	**Teises maailmasõjas (auaste 1940)**	**Surma-aasta, -koht (põhjus)**
1.	Prinztal, Robert-Aleksei	1905	Auto-tanki divis	?	?
2.	Dreimann, Andrei (Kalmus, Andres ?)	1902	Sidepataljon	Teenistus Saksa üksustes (kpt)	1990, Göteborg, Rootsi
3.	Raudberg (1937 Rannit), Leo	1905	Sidepataljon	PA-s 1940 (kpt)	1996, Sydney, Austraalia
4.	Normak, Anton-Eduard	1902	Pioneeripataljon	(n-ltn)	1929, Tallinn
5.	Issako, Voldemar	1902	Sidepataljon	PA-s, sõjavangis	1999, Rootsi, Norrköping
6.	Stamm, Eduard-Friedrich	1903	Auto-tanki divis	PA-s, represseeriti N. võimu poolt (kpt)	1957, Tallinn
7.	Künnap, Harald	1905	Auto-tanki divis		Kanadas
8.	Tomson, Theodor-Nikolai	1903	Pioneeripataljon	PA-s, represseeriti N. võimude poolt (kpt)	N. Liit, Omski obl

Nr	Nimi	Sünni-aasta	I teenistuskoht	Teises maailmasõjas (auaste 1940)	Surma-aasta, -koht (põhjus)
9.	Matteus, Erich-Joh.	1903	Pioneeripataljon	PA-s, represseeriti N. võimu poolt (kpt)	1985, Võru
10.	Birkenberg, Viljam (Rikand, Vello?)	1906	Auto-tanki divis	PA-s ja Saksa üksustes (kpt)	1967, St. Louis, USA
11.	Maripuu, Gustav	1904	Sidepataljon	PA-s, represseeriti N. võimu poolt (kpt)	N. Liit, u. 1956
12.	Alt, Eduard	1903	Sidepataljon	PA-s, (kpt)	1962, Tallinn
13.	Janus, Vladimir	1905	Pioneeripataljon	PA-s, (ltn), langes Sõrves	1944, Sõrve (lahingus)
14.	Väkram, Arthur	1905	Pioneeripataljon	PA-s, (kpt)	1964, Nõmme
15.	Joost, Otto	1904	Sidepataljon	PA-s, represseeriti N. võimu poolt, (kpt)	1976, Tallinn
16.	Jaakson, Jaan	1903	Sidepataljon	?	?
17.	Reinhaus, Georgi (Reinut, Georg ?)	1905	Pioneeripataljon	PA-s, represseeriti N. võimu poolt	1943, N. Liit, Kalinin,
18.	Argus, Erich-Aleksander	1906	Sidepataljon	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, represseeritud (kpt)	1965, Tallinn
19.	Sirak, Eduard-August	1903	Pioneeripataljon	PA-s, sõjavangis, Saksa üksustes, represseeritud (kpt)	1984, Eestis
20.	Karu, Paul	1902	Pioneeripataljon	(ltn)	1937 (liiklusõnnetus)
21.	Mägi, Arthur	1903	Pioneeripataljon	(ltn)	1932, Tallinn
22.	Nero, Arnold	1905	Pioneeripataljon	PA-s, (kpt)	1974, Tallinn
23.	Springberg, Helmuth	1906	Sidepataljon	?	?

Allikad: (Sõjaministri) käsukiri Kaitseväele nr. 3032 (22. 02. 1926), Sõjakooli 1926. a. lõpetajate teenistuskirjad (ERA. 650–1–135. Lk 1–80p.); (Sõjaministri) käsukiri Kaitseväele Nr. 3537 (26. 08. 1927), Sõjakooli 1927. a. lõpetajate teenistuskirjad (ERA. 650–1–163. Lk 1–381.); teenistuskäik (dokumendid) Eesti Riigiarhiivi fondist 495, nimistu 7; **V. Salo** (koostaja). E. V. kaadriohvitseride saatus. 1938–1994. Brampton Ontario, 1994 (kasutatud Okupatsioonide Muuseumi veebiaadressil www.okupatsioon.ee asuvat elektroonilist 2006. a aprilli-mai versiooni); **L. Lindström, T. Hiio** (koostajad) **jt.** Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944. I–III. Tartu 1994.

Muutunud isikunimede tuvastamisel ja kokkuviimisel teiste eespool nimetatud andmekogudega on kasutatud 2006. a aprillis-mais veebiaadressil **www.history.ee/ono/**OnomastikaNET asuvat isikunimede andmebaasi (kasutatav ka Eesti Ajalooarhiivi veebiaadressil **www.eha.ee**). Mõningaid andmeid on saadud ajakirja Sõdur aastakäikudest.

Tabelites kasutatud lühendeid

divis – divisjon
kpt – kapten
K. S. – Kõrgema Sõjakooli lõpetanu
ltn – leitnant
n-ltn – nooremleitnant
obl – oblast
PA – Punaarmee
rügem – rügement

Lisa 8. Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadus (1936)[1]

Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadlus
Antud Riigivanema poolt 5. augustil 1936.
Alus: Riigikaitse rahuaegse korraldamise ja juhtimise seaduse (RT 18 – 1934) § 4.

1. osa.

Üldeeskirjad.

§ 1. Käesolev seadlus määrab kindlaks tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise üldised alused rahuajal. Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise üksikasjalise korra määrab Kaitsevägede juhataja, kohaldades käesoleva seadluse eeskirju.

§ 2. Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamine sõjaajal toimub Kaitsevägede Ülemjuhataja poolt määratud alustel ja korras.

2. osa.
1. peatükk.
Sõjaväe Tehnikakool, klassid ja õppeaeg.

§ 3. Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamine toimub Sõjaväe Tehnikakoolis.

§ 4. Sõjaväe Tehnikakool jaguneb klassideks vastavalt sõjatehnilistele erialadele.
Üksikud klassid avatakse Kaitsevägede juhataja korraldusel vastavalt kaitseväe tarvidustele.

§ 5. Sõjaväe Tehnikakooli organisatsioon määratakse koosseisuga.

§ 6. Õppetöö Sõjaväe Tehnikakoolis kestab kuni neli aastat.

2. peatükk.
Õppetöö ja teenistuse üldine käik ning praktika.

§ 7. Õppetöö eesmärgiks Sõjaväe tehnikakoolis on valmistada ette sõjatehnilise eriharidusega ohvitsere.

§ 8. Sõjaväe Tehnikakoolis antakse õpilastele:
1) sõjaline ettevalmistus,
2) tehniline ettevalmistus.
Sõjalise ettevalmistusega antakse vajalikud üldsõjalised, rivilised ja taktikalised teadmised ja oskused, mis on nõutavad väeliigi kaadriohvitserilt.

---

[1] RT, nr 65, 1936. Lk. 1478–1481.

Tehnilise ettevalmistusega antakse kõik vajalikud teadmised ja oskused, mis on nõutavad sõjaväe tehnikult vastaval erialal.

§ 9. Sõjaväe Tehnikakooli õppekavad koostatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutistes ja kinnitatakse Kaitsevägede juhataja poolt.

§ 10. Sõjaväe Tehnikakooli õpilastele korraldatakse praktikumid ja lõppkatsed.

Õpilaste oskuste ja teadmiste hindamise alused praktikumidel ja lõppkatsetel määrab Kaitsevägede Juhataja.

Praktikumid ja katsed teostatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülema korraldusel Kaitsevägede Juhataja poolt kinnitatud kava järgi.

§ 11. Sõjaväe Tehnikakooli õpilased, kes edukalt sooritanud praktikumid ja lõpukatsed (§ 10), loetakse Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanuktes.

§ 12. Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid läkitatakse kuueks kuuks tööpraktikale vastavatesse tööstustesse ja töökodadesse.

Tööpraktika edukalt lõpetanud ja ülemuse poolt kaadriohvitserikutsele väärilisеks tunnustatud:
1) lipnikud kõrgendatakse nooremleitnantideks kaadriohvitseri õigustega, 2) teistele täiendusohvitseridele antakse kaadriohvitseri õigused.

3. peatükk
Õpilaste vastuvõtmine.

§ 13. Sõjaväe Tehnikakool komplekteeritakse õpilastega vabatahtlikul alusel.

§ 14. Sõjaväe Tehnikakooli võetakse meeskodanikke, kes on edukalt lõpetanud Sõjakooli aspirantideklassi või Väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadluses (RT 92–1935) ettenähtud Lennukooli ja kes vastavad järgmistele tingimustele:
1) ei ole üle 25 aasta vanad;
2) omavad vähemalt keskkooli (1923. a.), gümnaasiumi, Tallinna Tehnikumi, Tallinna või Tartu Pedagoogiumi täielikku haridust;
3) omavad hääleõigust Riigikogu valimistel ja rahvahääletusel ning riigiteenistuses olemise õigust;
4) ei seisa kohtu või eeluurimise all ega ole tunnustatud maksujõuetuks äri alal.

Enne Väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadluse maksmahakkamist tegutsenud Lennukooli lõpetanuid, kes vastavad käesoleva paragrahvi p. 1–4 tähendatud tingimustele, võib Sõjaväe Tehnikakooli õpilasteks vastu võtta, kui nad sooritavad ühes võistluskatsetega (§ 19) katsed sõjalistes ainetes Sõjakooli aspirantide jalaväeklassi kava ulatuses.

§ 15. Kaitsevägede juhatajal on õigus teha erandeid eelmises (14) paragrahvis ettenähtud vanuse ülemmäära (p.1) kohta.

§ 16. Tegelikus kaitseväeteenistuses olevad kaitseväelased, kes soovivad astuda Sõjaväe Tehnikakooli, esitavad vastava sooviavalduse oma väeosa ülemale komando järjekorras, lisades sooviavaldusele:
1) haridust tõendava tunnistuse;
2) perekonnaseisu tunnistuse.
Väeosaülema kohuseks on valvata, et sooviavalduse esitaja vastab § 14 pp. 3 ja 4 nimetatud tingimustele.

Sooviavaldused esitatakse alluvuse korras diviisiülemale, kes need saadab Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülemale ühes väeosaülema ja kõrgemate ülemate arvamustega sooviavaldaja kõlblikkuse kohta Sõjaväe Tehnikakooli õpilaseks.

§ 17. Reservlased, kes soovivad astuda Sõjaväe Tehnikakooli, esitavad vastava sooviavalduse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülemale, lisades sooviavaldusele:
1) haridust tõendava tunnistuse;
2) ametlikult tõestatud päevapildi;
3) lühida elulookirjelduse;
4) perekonnaseisu tunnistuse;
5) tõestatud ärakirja teenistuskirjast;
6) allkirja, et sooviavalduse esitaja vastab Par. 14 pp. 3 ja 4 nimetatud tingimustele.

Sõjaväe tehnikakooli astuda soovijate nimestik saadetakse enne võistluskatsete korraldamist läbivaatamiseks Kaitsevägede Staapi.

§ 18. Sooviavaldused Sõjaväe Tehnikakooli astumiseks ühes vajalikkude dokumentidega (§ 16 ja 17) esitatakse vähemalt kaks kuud enne tehnikakooli vastuvõtmiseks korraldatavaid võistluskatseid.

§ 19. Sõjaväe Tehnikakooli astuda soovijatele toimetatakse arstlik järelevaatus ning korraldatakse võistluskatsed matemaatikas, füüsikas, mehaanikas, keemias ja eesti keeles gümnaasiumi kavade ulatuses ning joonestamises erikava kohaselt. Võistluskatsete ja arstliku järelevaatuse alusel valitakse välja Kaitsevägede juhataja poolt määratud arv kandidaate kooli komplekteerimiseks.

§ 20. Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõtmise korra ja katsete kavad ning hindamise, arstliku järelevaatuse ja valiku alused määrab Kaitsevägede Juhataja.

§ 21. Katsete ja arstliku järelevaatuse kestel ei saa katsetel või järelevaatusel viibivad reservlased riigilt mingisugust tasu, varustust ega toitu. Võistluskatsetega ja arstliku järelevaatusega seotud sõidukulusid neile ei tasuta.

§ 22. Sõjaväe Tehnikakool avatakse vastavalt vajadusele Kaitsevägede Juhataja korraldusel Kaitsevägede Staabi ülema ettepanekul. Õpilaste vastuvõtmine ja võistluskatsete algus tehakse Kaitsevägede Staabi poolt iga kord avalikult teatavaks.

§ 23. Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõetud tegelikus kaitseväeteenistuses olevad portupei-aspirandid ja allohvitserid kustutatakse väeosa nimestikust ja viiakse üle Kaitseväe Ühendatud Õppeasutistesse.

Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõetud reservlased loetakse tegelikku kaitseväeteenistusse astunuks Sõjaväe Tehnikakooli ilmumise päevast ja kustutatakse reservväe arvelt.

§ 24. Sõjaväe Tehnikakooli vastuvõetud õpilased-mitteohvitserid ülendatakse lipnikkudeks.

§ 25. Kaitsevägede juhatajal on õigus läkitada Sõjaväe tehnikakooli juurde õppekursuse läbivõtmiseks tegelikus kaitseväeteenistuses olevaid ohvitsere.

4. peatükk
Vabastamine Sõjaväe Tehnikakoolist.

§ 26. Sõjaväe Tehnikakooli õpilasi Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülem võib vabastada koolist enne kooli lõpetamist:

1) kui haiguse või vigastuse tõttu õpilane arstliku komisjoni otsusega on tunnustatud riviteenistuseks kõlbmatuks;
2) kui õpilane on nõrga edasijõudmisega õppustes või distsipliininõuetele mittevastava ülalpidamisega.

§ 27. Enne kooli lõpetamist Sõjaväe Tehnikakoolist vabastatud (§ 26) õpilased vabastatakse tegelikust kaitseväeteenistusest Ohvitseride teenistuskäigu seadluses ettenähtud korras, välja ravatud Sõjaväe Tehnikakooli läkitatud ohvitserid (§ 25), keda läkitatakse tagasi väeosadesse.

§ 28. Sõjaväe Tehnikakooli õppekursuse läbi kuulanud õpilased, kes kooli ei lõpetanud või keda ei ole tunnustatud kaadriohvitserikutse väärilisteks Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülema poolt, arvatakse reservväkke, kusjuures lipnikke võidakse reservväkke arvamisel kõrgendada noorem-leitnantideks täiendusohvitseri õigustega.

5. peatükk.
Õigused ja kohustused.

§ 29. Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid omandavad sõjaväe vastava eriala tehniku nimetuse.

Sõjaväe tehniku õigused kutsetegevuse alal määratakse vastavate seadustega.

§ 30. Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid on kohustatud teenima alalises kaitseväes iga koolis viibitud kuu eest 2 kuud.

3. osa.
Lõpueeskirjad.

§ 31. Käesolev seadlus hakkab maksma avaldamisega.

§ 32. Vajalikke juhendeid käesoleva seadluse elluviimiseks annab Kaitseminister Kaitsevägede Staabi ülema ettepanekul.

Tallinnas, 5. augustil 1936.

K. Päts
Peaminister
Riigivanema ülesannetes.

P. Lill
Kindral-major
Kaitseminister.

Lisa 9. Kaitsevägede ülemjuhataja käskkirjad nr 144 ja nr 173 (1936)

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRI
Nr. 144
Tallinnas, 13. augustil 1936. a.
/Kaitsevägede Staap/.
§ 1.

Käsin avada käesoleva aasta sügisel Sõjaväe Tehnikakooli alljärgnevate klassidega:
1. Käsirelvaklass,
2. Suurtükiklass,
3. Pürotehnikaklass.

Õppetöö algus 2. novembril s. a.

§ 2.

Kooli luban võtta vastu kuni 45 õpilast.

§ 3.

Võistluskatsed Sõjaväe Tehnikakooli astumiseks korraldada alates 5. oktoobrist s. a.

Kooli sisseastumiseks esitatavaid sooviavaldusi võtta vastu kuni 15. septembrini s. a.

Alus: Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadluse / RT 65 – 1936 / § 4, § 19 ja § 22.

/ J. Laidoner, /
Kindralleitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

(ERA. 495–12–586. Lk 1.)

Kinnitan.
17. septembril 1936.
J. Laidoner,
kindral-leitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Kv. Ülemjuh. ksk.
nr. 173 – 1936. a.

Juhendid
õpilaste vastuvõtmiseks Sõjaväe Tehnikakooli.
Alus: Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadlus (RT nr. 65 – 1936) § 20.

A. SOOVIAVALDUSTE LÄBIVAATAMINE.

§ 1. Sv Tehnikakooli astuda soovijate nimekirjad saadetakse Kaitsevägede Staapi hiljemalt 10 päeva pärast sooviavalduste sisseandmise tähtaja möödumist. Nimekirjadesse kantakse ainult need soovijad:
– kes vastavad Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadluse §§ 13 – 15 tingimustele ja kes paluvad teha erandeid vanuse ülemmäära kohta;
– kellede kohta on olemas kõik Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadluses §§ 16 ja 17 loetletud dokumendid.

Sooviavaldused, millede juures puuduvad nõutavad dokumendid, saadetakse nende omanikkudele tagasi.

§ 2. Nimekirjad koostatakse eraldi reservlaste ja tegelikus kaitseväeteenistuaes olevate kaitseväelaste kohta. Nimekirjas tähendatakse iga sooviavaldaja kohta:
– auaste,
– perekonna- ja eesnimi,
– ametikoht kaitseväes (ainult kaitseväelaste kohta),
– vanus sooviavalduse vastuvõtmise tähtajaks,
– mis aastal on lõpetanud Sõjakooli aspirantideklassi või Lennukooli ja missugusel alal,
– perekonnaseis,
– aadress,
– atestatsiooni kokkuvõte.

§ 3. Kaitsevägede Staapi saadetud nimekirja põhjal Kaitsevägede Staabi ülem määrab, keda sooviavaldajatest kutsuda arstlikule järelevaatusele ja võistluskatsetele.

Kutsed arstlikule järelevaatusele ja võistluskatsetele ilmumiseks saadetakse välja sv õppeasutiste ülema korraldusel.

B. ARSTLIK JÄRELEVAATUS.

§ 4. Sv tehnikakooli õpilasteks ei võeta vastu neid, kelledel on järgmised haigused või kehalised puuded:
I. Riigi Teataja nr. 32 – 1930, art. 191 nimekirjas lit. A loetletud haigused ja kehalised puuded.
II. Peale eelmises lõikes tähendatud haiguste ja kehaliste puuete:
1. Nägemise teravus mõlema silmaga alla 0,7 ja korrigeeritult alla 1,0.
2. a) Puudulik kuulmise teravus, mistõttu pole võimalik kuulata ühe kõrvaga kinnises ruumis sosinal kõnelemist mitte alla kuue meetri.
b) Ühe kõrvalesta puudumine või kõrvakäigu avausetus.
c) Kesk- või sisekõrva pikaldased haigused. Kuulme-naha perforatsioon.
3. a) Suuremad nina defektid ja nina pikaldased haigused, mis ei võimalda ninaga vabalt hingamist.
b) Kogelemine.
c) Hammaste puudumine, mis takistab kõnelemist või seedimist.
d) Kubeme-, naha-, kõhu- ja lihaste songad.
e) Selgroo pikaldased haigused, suured vormimuutmised ja niuete moonutised.
f) Lõpendite moonutised, mis vähegi takistavad nende vaba liikumist.
g) Ühe sõrme või kahe sõrmelüli kaotus; kahel sõrmel ühe lüli kaotus; sõrmede kokkukasv; ühe sõrme liikumatus või püsiv kõnksus, kui sealjuures käe funktsioon on takistatud.
h) Tõmbsoonte laiendus, kuigi ühel alumisel lõpendil.
i) Kahe varba puudumine.
Märkus: Kõik kandidaadid vaadatakse läbi röntgenoskoobiliselt, et selgitada, kas neil ei ole südames või kopsudes RT 32 - 1930 art. 191 tähendatud haigusi või puudeid.

§ 5. Arstlik järelvaatus teostub kv.keakhaigemajas kv. tervishoiuvalitsuse ülema poolt määratud arstlikus komisjonis sv õppeasutiste esindaja juuresolekul.

§ 6. Arstlikul järelvaatusel (§ 4) tervislikult Sv Tehnikakooli vastuvõtmiseks kõlbmatuks osutunud või järelva-tusele mitte ilmunud ei pääse võistluskatsetele.

C. VÕISTLUSKATSETE KORRALDAMINE JA KATSEALUSTE HINDAMINE.

§ 7. Sv Tehnikakooli astuda soovijatele, kes arstlikul järelevaatusel osutusid kõlblikkudeks, toimetatakse kirjalikud, suulised ja praktilised võistluskatsed.

Kirjalikud katsed toimetatakse:
– eesti keeles,
– algebras,
– trigonomeetrias.

Suulised katsed toimetatakse:
– algebras,
– geomeetrias,
– trigonomeetrias,
– füüsikas ja mehaanikas,
– keemias.
Praktiline katse toimetatakse joonestamises.

§ 8. Kirjalikkudel katsetel nõutakse, et katsealune:
– eesti keele kirjatöös väljendaks oma mõtteid loogiliselt, selgelt ja lühidalt, suudaks käsitleda teemat kokkuvõtlikult, kirjutaks antud teemale ja valdaks keelt kirjas täielikult;
– matemaatikas oskaks kasutada teoreetilisi teadmisi praktiliselt, ülesannete lahendamiseks algebras ja trigonomeetrias ja esitaks kirjalikult kõik ülesannete lahendamise käigu selgitavad andmed ja arvestused.

§ 9. Suulistel katsetel nõutakse:
– Küsimuste loogilist käsitlemist sõnaliselt;
– selget ja lühidat vastust;
– katseteks ettenähtud ainete tundmist alljärgnevate kavade ulatuses (§§ 10 – 15).

§ 10. **Algebra.**
Positiivsed ja negatiivsed arvud. Võrdus ja võrratus. Tehted üks- ja hulkliikmetega. Hulkliikmete teguriteks lahutamine. Arvutamise abivalemid. Lineaarsed võrrandid. Võrrandsüsteemid kahe tundmatuga. Astmed ja juured. Ruutvõrrandid. Irratsionaalvõrrandid. Aritmeetiline ja geomeetriline rida. Logaritmid. Logaritmiline liineal. Eksponent- ja logaritmvõrrandid. Liitprotsendid. Tähtajalised maksud. Kombinatoorika. Newtoni binoom. Algmõisted tõenäosusteooriast.

§ 11. **Geomeetria.**
Punktid, sirged ja tasapinnad ruumis. Projektsioon. Prisma. Püramiid. Tüvipüramiid. Silinder. Koonus. Tüvikoonus. Kera ja ta osad.

§ 12. **Trigonomeetria.**
Nurgafunktsioonid. Täisnurkse ja võrdhaarse kolmnurga lahendamine. Põhivalemid. Siinuslause, koosinuslause, tangenslause, poolnurgalause. Kolmnurga pinnavalemid. Nurgafunktsioonide määramispiirkonna laiendamine kuni 360°. Negatiivse nurga funktsioonid. Taandamisvalemid. Nurkade summa ja vahe funktsioonid. Kahekordse nurga funktsioonid. Poolnurga funktsioonid. Funktsioonide summa ja vahe teisendamine. Nurga absoluutmõõt.

§ 13. **Füüsika ja mehaanika.**
Mehaanika. Liikumised. Ühtlaselt kiirendatud ja aeglustatud liikumine. Langemine. Liikumiste, kiiruste ja kiirenduste liitmine ja lahutamine. Visatud keha liikumine.

Jõud ja mass. Mõõdusüsteemid. Jõudude graafiline kujutamine. Mehaaniline töö. Energia. Võimsus.

Kõva keha tasakaal. Jõudude liitmine ja lahutamine.

Staatiline moment. Paralleelsed jõud. Jõu lahutamine kaheks paralleeljõuks. Jõupaar. Raskuspunkt. Tasakaal.

I järgu kang. II järgu kang. Kaalud. Plokk. Pöör. Kaldpind. Kiil. Kruvi.

Vedelikkude mehaanika: Voolavus. Elastsus. Hüdrauliline press. Hüdrostaatiline rõhumine. Ühendatud nõud. Archimedese seadus. Vedelikus ujuvad kehad. Kehade erikaalu mõõtmine. Vedeliku voolamine. Kapillaarsus. Segamine ja sulatamine. Diffusioon ja osmos.

Gaaside mehaanika: Gaaside kaal ja erikaal. Atmosfäärilise õhu rõhumine. Baromeetrid. Boyle-Mariotte'i seadus.

Soojus: Kehade paisumine. Termomeeter. Vee paisumise iseärasused. Gaaside paisumiskoeffitsient. Gay-Lussac'i seadus. Soojuse hulk ja mahtuvus. Aine erisoojusmahtuvus. Kalorimeeter.

Keha oleku muutumine. Sulanemissoojus. Keemine ja keemistemperatuur. Auramis- ja kondenseerumissoojus. Gaaside tihenemine vedelikuks. Kriitiline temperatuur. Soojuse levimine. Kehade soojusjuhtivus. Soojuse kiirgamine. Soojus kui energia.

Heli: Helilained. Heli levimise kiirus. Heli tugevus. Heli peegeldumine. Helilainete pikkus. Helisevad keeled. Resonants.

Valgus: Valguse levimine. Valguse tugevus. Valguse seadused. Fotomeeter. Peegeldumise seadused. Valguse murdumis-seadused. Läätsad. Mikroskoop. Refraktorid. Reflektorid. Pikksilmad. Valguse kiirus. Värvide hajumine prismas. Spektrumid ja spektraalanalüüs.

Magnetism ja elekter: Magnet ja tema omadused. Induktsioon ja molekulaarhüpotees. Magnetiseerimine. Magnetväli ja jõujooned.

Juhtmed ja mittejuhtmed: Hüpoteesid elektri loomu kohta. Coulomb'i seadus. Elektrilaengu jagunemine juhtme pinnal ja kõhade potentsiaal. Kondensaatorid. Elektriväli. Juhe ja dielektrik. Elektrivälja potentsiaal. Galvani-element. Elemendi elektromotoorne jõud. Elemendi polarisatsioon. Tähtsamad elemendid. Patareid. Elektrolüüs. Faraday seadused. Akkumulaatorid.

Voolu mõju magnetnõelale. Parema käe reegel. Galvanoskoop. Sirg- ja ringjoones voolava elektri magnetväli. Solenoiid. Elektromagnet. Voltmeeter; ampermeeter. Oomi seadus. Takistuse üksus. Reostaadid ja Wheatston'i sild.

Joule'i seadus. Voolu töö ja võimsus. Elektrivalgus. Volta induktsioon ja Lenz'i seadus. Omainduktsioon ja Ruhmkorff'i induktor. Dünamomasin. Gramme'i rõngas ja trummankur. Vahelduvvool ja tema generaator.

Elektromagneetilised lained.

§ 14. **Keemia.**
Hapnik, selle omadused. Molekuli ja aatomi teooria. Vesinik, selle omadused ja ühendused. Soolhape ja selle omadused. Lämmastik, selle omadused ja ühendused. Lämmastikhape (salpeetrihape). Väävel, selle omadused ja ühendused. Väävelhape. Kloor, selle omadused ja ühendused. Füüsilised ja keemilised nähted ja nende põhjused. Broom ja jood, nende omadused ja ühendused. Lihtained ja elemendid. Arseen ja fosfor, nende omadused ja ühendused. Elementide valents. Süsinik, selle omadused ja anorgaanilised ühendused. Keemilised valemid ja nende kasutamine. Naatrium, selle omadused ja ühendused. Õhu koosseis. Kaalium, selle omadused ja koosseis. Puhas ja loodusvesi. Kaltsium ja magneesium, nende omadused ja ühendused. Lubi ja tsement. Alumiinium, selle omadused ja ühendused. Savi ja klaas. Söötnaatrium (NaOH), söötkaalium (KOH) ja ammoniaak (NH_4OH). Nende ainete omadused. Raud ja rauatööstus. Raua ühendused. Tsink ja seatina, nende omadused ja ühendused. Elementide jaotus metallideks ja mittemetallideks. Vask, selle omadused ja ühendused. Soolad ja soolade saamine. Elavhõbe, selle omadused ja ühendused. Õhu ringkäik looduses. Hõbe, selle omadused ja ühendused. Keedu ja glauberisool. Kuld, plaatina, nende omadused. Salpeeter, paekivi, kriit ja marmor. Hapete ja soolade elektrolüüs.

Mõiste orgaanilistest ühendustest. Orgaaniliste ainete ehitusvalemid. Süsivesinikud ja nende üldised omadused. Metaan, etaan, propaan jne. Ainete ringkäik elavas looduses. Puutõrv ja selle koosseis. Kivisõetõrv ja selle koosseis. Fenool ja tema tuletised. Alkoholid. Aldehüüdid ja ketoonid. Eetrid. Estrid. Orgaanilised happed. Nafta ja selle koosseis. Põlevkivi ja selle koosseis. Rasvad ja seep. Süsivesikud — suhkur, tärklis ja tselluloos. Põlemine, kõdunemise ja mädanemise protsess. Alapiirilised süsivesinikud — etüleen, propüleen, atsetüleen jne. Aromaatilised ühendused — bensool ja selle tuletised.

§ 15. **Joonestamine.**
Lihtsamate masinaosade skitseerimine pliiatsiga ruudulisel paberil, kolmes projektsioonis, mõõtude äratähistamisega.

§ 16. Katsed viiakse läbi toodud järjekorras. Suulised katsed matemaatikas võivad teostuda korraga või eraldi üksikute alade kaupa.

§ 17. Katsekomisjoni esimehe ja liikmed määrab Kaitsevägede Staabi ülem. Katsekomisjoni kuuluvad liikmetena Sv Tehnikakooli ülem ja Kaitsevägede Staabi esindaja.

Ainete katsetajad ja kirjalikkude tööde läbivaatajad kopteeritakse Kaitsevägede Staabi ülema korraldusel tehnika instituudi ja gümnaasiumide õppejõududest.

§ 18. Kirjalikud katsed teostatakse kõigile katsealustele ühel ajal. Kirjalikkude tööde täitmiseks antakse katsealustele aega 4 tundi. Kirjalikkudel katsetel peavad viibima vähe-malt kaks katsekomisjoni liiget.

§ 19. Kirjalikud tööd täidetakse nummerdatud ja Sv Tehnikakooli pitsatiga varustatud lehtedel. Katsealuste nime ja lehe numbrit sisaldavad sedelid pitsee-

ritakse katsealuste juuresolekul katse algul eriümbrikusse. Ümbrikud hoiab alal katsekomisjoni esimees.

Ümbrikud avatakse katsekomisjonis pärast seda, kui kõik kirjalikud tööd on hinnatud tööde läbivaatajate ja katsekomisjoni poolt.

§ 20. Katsealuse üldhinnanguks igas aines on üksikute hindajate hinnangute aritmeetiline keskmine (sajandikulise täpsusega).

§ 21. Suulistele katsetele pääsevad kataealused, kelledel kirjalikkude tööde üldhinnangud pole alla § 25 toodud hindamistabeli minimaalpalle.

§ 22. Suulistel ja praktilistel katsetel peavad viibima vähemalt üks katsetaja ja kaks katsekomisjoni liiget.

Suulistel katsetel katsetajad ja katsekomisjoni liikmed võivad esitada katsealustele peale piletis nõutud küsimuste ka täiendavaid küsimusi aine kava ulatuses.

Katsealust hindavad katsetajad ja katsekomisjoni liikmed, kes viibivad katsetel.

§ 23. Katsealune, kes suulisel katsel üksikus aines sai üldhinnangu, mis on madalam § 25 toodud hindamistabeli vastava aine minimaalpallist, ei pääse järgmisele katsele.

§ 24. Katsealuste teadmiste ja oskuste hindamine sünnib 12-pallilise süsteemi järgi, kusjuures katsealuste reastamiseks paremuse järjekorras iga aine hinnangu pall korrutatakse selle aine jaoks määratud koeffitsiendiga.

§ 25. **Katsealuste hindamistabel.**

Ained	Koeffitsient	Minimaalne rahuldav pall	Punktide summa
Eesti keel	8	7	56
Algebra ülesanne	6	6	36
Trigonomeetria ülesanne	6	6	36
Algebra	8	7	56
Geomeetria	8	7	56
Trigonomeetria	8	7	56
Füüsika ja mehaanika	4	6	24
Keemia	4	6	24
Joonestamine	2	6	12
		Kokku	356

Sv Tehnikakooli sissepääsemiseks ei või punktide kogusumma olla alla 370.

§ 26. Katsealuste reastamisel paremuse järjekorras punktide võrdse kogusumma juures antakse eesõigus:

– Vabadusristi kavaleride poegadele,
– Vabadussõjas langenute poegadele,
– portupei-aspirantidele,
– üleajateenijatele-aspirantidele.

§ 27. Katsed sooritanute nimekiri esitatakse katsekomisjoni esimehe poolt Kaitsevägede Staabi ülema kaudu Kaitsevägede Ülemjuhatajale.

17. sept. 1936.

N. Reek,
kindral-major,
Kaitsevägede Staabi ülem.

J. Raud,
kolonel-leitnant,
kv. st. VI osakonna
ülema kt.

Lisa 10. Sõjaväe Tehnikakooli üldine töökava (1936)[2]

Kinnitan.
19. detsembril 1936.

J. Laidoner
kindralleitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

SV TEHNIKAKOOLI ÜLDINE TÖÖKAVA

I. Seletuskiri.
II. Õppeaja arvestus.
III. Õppeaja jaotus õppeainetele.
IV. Lektorite nimestik.
V. Õppeainete jaotus õppeaastatele.
VI. Lisad.

I. Seletuskiri
Sv Tehnikakooli õppekavade üldtabelite juurde.

Kaitsevägede Staabi ülema poolt 07. 11. 36. Sv Tehnikakooli õppekavade põhimõtete selgitamiseks ning ainestiku ulatuse väljatöötamiseks määratud komisjon koosseisus:
Esimees – Sv Õppeasutiste ülem kolonel A. KASEKAMP,
Liikmed – Suurtükiväe inspektor kolonel H. KAULER,
- Jalaväe inspektor kolonel J. SIIR,
- Sv Tehnikakooli ülem kol.-ltn. A. NORMAK,
- V. V. Tehnilise asjanduse juhataja kol.-ltn. K. TIITSO,
- V. V. Relvastus osakonna ülem kapten E. TIIVEL,
- Kaitsev. Staabi VI os. ülem major A. LUTS

Koostas alljärgnevad tabelid:
1) Sv Tehnikakooli õppekursuse õppeaja arvestsue aja eest 02.11.36 – 31. 07. 40. a.
2) Õppeaja jaotustabeli õppeainetele. See tabel koosneb 3 osast:
- I osa. Kaadriohvitseri õppekursus,
- II osa. Tehnikainstituudi üld- ja eriained,
- III osa. Sõjaväe tehniku õppekursus.
- Sõjaväe tehniku õppekursuse lektorite nimestik.
- Õppeainete jaotus õppeaastatele.
- Tehnikainstituudi mehaanika ja keemia osakondade õppeainete tabelid semestrite kaupa (lisad nr. 1 ja 2).

[2] ERA. 495–12–586. Lk 459–485.

Sv Tehnikakooli neljaastase kursuse kestel võib arvestada kuni 5810 õppetunniga.

Sellest ajast kulub kaadriohvitseri õppekursuse läbivõtmiseks vastavalt Sõjakooli jalaväe ja suurtükiväe ohvitseride klasside kavadele õppetunde määral, nagu see on näidatud õppeaja jaotustabeli I osas. Komisjon asus seisukohale, et käsirelvaklassi õpilased peavad saama ettevalmistuse jalaväe ohvitseride klassi kavade ulatuses ja suurtükiklassi ja pürotehnikaklassi õpilased – suurtükiväe ohvitseride klassi kavade ulatuses. Pürotehnikaklassi õpilased võrreldes suurtükiklassi õpilastega üksikutes kaadriohvitseride ainetes saavad küll kitsama ulatusega ettevalmistuse (vähem õppetunde), kuid nad peaksid olema siiski suutelised täitma suurtükiväe kaadriohvitseri ülesandeid ja kohuseid.

Tehnikainstituudi õppeainetest on võetud Sv Tehnikakooli õppeaineteks kõrgem matemaatika instituudi kavade ulatuses täielikult ja peale selle tehnilise ala põhiained, mis vajalikud sõjatehnilise ala uurimisel, et seega võimaldada Sv Tehnikakooli lõpetanud ohvitseridele takistamatult jälgida erialast teaduslikku kirjandust vastaval alal ja et nimetatud ohvitserid oleksid tarbekorral suutelised jätkama õppinguid Eesti või välismaade kõrgemates õppeasutistes.

Tehnikainstituudi õppeainete läbivõtmisel I õppeaastal kerkib teatavaid raskusi, sest Tehnikainstituudis II semester lõpeb 8. mail. Sv Tehnikakooli õpilased jõuaksid kõikides ainetes järele vaid maikuu lõpuks ja eksamite perioodiks tuleks valida juunikuu, mil Tehnikainstituut on suletud suviseks vaheajaks. Kuid loodetavasti läheb korda sel alal saavutada kokkulepet vastavate ainete professoritega ja õpetajatega.

Sõjaväe tehniku õppekursuse ainestiku loetelu on koostatud meie kaitseväe tehnilised eriteadlased, kes on arvamisel, et see ainestik peab andma Sv Tehnikakooli õpilastele küllaldasi teoreetilisi ja praktilisi teadmisi relvtehnilisel alal. Õppetööd on kavatsus korraldada peamiselt praktiliste tööde ja katsete läbiviimise teel Kaitseministeeriumi (V. V. Relvastusosakonna, KM. Arsenali) töökodades ja laboratooriumites. Üksikutel juhtudel tuleb kasutada ka eratööstuse kaasabi (näiteks Kummitööstus).

Õppetundide üldarvud vastavatel aladel oleksid eriklassides järgmised:

Jrk. Nr.	Ala nimetus	Käsirelva klass	Suurtükiklass	Pürotehn.klass
1.	Kaadriohvitseri õppekursus	1702	1820	1655
2.	Tehnikainstituudi õppeained	1593	1593	2021
3.	Sv tehniku õppekursus	1622	2235	2015
	Kokku	4917	5648	5691

Sellest on näha, et Sv Tehnikakooli õppekursust on võimalik korraldada:
- käsirelvaklassis 3 ½ aastaga,
- suurtükiklassis 4 aastaga,

– pürotehnikaklassis 4 aastaga

Seega teoreetiline kursus ühes eksamite ja praktikumitega, mis on seotud õppekursusega lõpeb:

– käsirelvaklassis 20. jaanuaril 1940,
– suurtükiklassis 5. juulil 1940,
– pürotehnikaklassis 15. juulil 1940.

Pärast kuuekuulist tööpraktikat ja ühekuulist puhkust kooli lõpetamise puhul astuksid kooli lõpetanud ohvitserid teenistusse väeosades ja asutistes:

– käsirelvaklassi lõpetanud 20. augustil 1940. a.
– suurtükiklassi lõpetanud 5. veebruaril 1941. a.
– pürotehnikaklassi lõpetanud 15. veebruaril 1941. a.

Sõjaväe tehniku õppekursuse läbivõtmiseks ettenähtud lektoritele tuleks juba nüüd ära määrata vastavad õppeülesanded. Üksikute ainete õppejõududele tuleks anda võimalusi end ette valmistada, selleks neid tarbekorral vabastades vajaliseks ajaks alalistest ametkohustest. Sel alal on tarvis, et küsimust korraldaksid ja hiljem ettepanekutega esineksid V. V. Tehnilise asjanduse juhataja ja Sv Tehnikakooli ülem.

Komisjon on arvamisel, et Sv Tehnikakooli õppeaja ja õppeainete jaotamist õppeaastatele on võimalik määrata kindlaks täpsemalt vaid pärast seda, kui on kinnitatud Sõjakooli suurtükiväe ohvitseride klassi õppekava ja Sv Tehnikakooli sõjaväe tehniku õppekursuse jaoks ettenähtud lektorid ja praktiliste tööde juhatajad on koostanud üksikasjalikud õppekavad kõikides ainetes. Siis saab kindlaks määrata täpsemalt nii teoreetiliste kui ka praktiliste õppetundide arvud. Praegu tuleb aga koostatud õppeaja jaotustabelitele suhtuda kui üldraamistikule, mille piirides on võimalikud vähemad muudatused ja täiendused.

Lisa: 21 lehel.

(A. KASEKAMP)
Kolonel,
Komisjoni esimees.

Komisjoni liikmed:

(H. KAULER), kolonel.	(J. SIIR), kolonel.	(A. NORMAK), kolonelleitnant.
(K. TIITSO), kolonelleitnant.	(A. LUTS), major.	(E. TIIVEL), kapten.

II. Sv Tehnikakooli õppekursuse õppeaja arvestus
02. 11. 36. a. – 31. 07. 40. a.

/…/

Jääb korralisi õppetunde 1936/1937. a. 1230, 1937/1938. a. 1530, 1938/1939.a. 1520 ja 1939/1940. a. 1530 (Üldse kokku 5810 õppetundi.)

Märkusi: Tööajana ei ole arvestatud:

1) Jõulupühade vaheaeg 23. 12. –04. 01.
2) Augustikuu õppetöö vaheaeg.
3) 1. sept. – kooli aastapäev.
4) Vabariigi aastapäeva, Ülestõusmise püha ja Nelipühi laupäevad.
5) 22. juuni on arvestatud laupäevana.

(A. NORMAK).
Kolonelleitnant,
Sv Tehnikakooli ülem.

III. Õppeaja jaotustabel õppeainetele.
I osa. Kaadriohvitseri õppekursus.

Nr. Nr.	Aine nimetus	Käsirelvaklass	Suurtükiklass	Pürotehnika klass	Märkusi
A. Üldised ained.					
1.	Üldtaktika	40	40	40	Sv Tehnikakoolis Õpitakse vene ja saksa keelt, kusjuures tundide arvu iga üksiku keele läbivõtmiseks määrab Sv Õppeasutiste ülem, võttes arvesse õpilaste keeleoskust. Vene või saksa keelt hästi valdajaile võib Sv Õppeasutiste ülema korraldusel õpetada inglise keelt, kui neid on sellisel arvul, et on võimalik moodustada nedest erigrupp.
2.	Lennuväe taktika ja õhukaitse	16	16	16	
3.	Motomehhaniseeritud osade taktika	12	12	12	
4.	Ratsaväe taktika	11	11	11	
5.	Pioneeriasjandus	65	65	65	
6.	Sideasjandus	50	50	50	
7.	Meteoroloogia	12	12	12	
8.	Gaasiasjandus ühes prakt.	30	30	30	
9.	Sanitaarteenistus	12	12	12	
10.	Vooriteenistus	25	25	25	
11.	Mobilisatsioon ja administr.	27	27	27	
12.	Vabadussõda	20	20	20	
13.	Maailmasõda	21	21	21	
14.	Sõjakunsti ajalugu	33	33	33	
15.	Sõjamaateadus	19	19	19	
16.	Naaberriikide sõjajõud	16	16	16	
17.	Õigusteadus	19	19	19	
18.	Sõjapsühholoogia	20	20	20	
19.	Eesti keel	20	20	20	
20.	Võõrkeeled (saksa, vene, inglis)	300	300	300	
21.	Kehaline kasvatus	120	120	120	
22.	Ratsasõit	60	60	60	
23.	Riviline ettevalmistus	50	50	50	
	Kokku:	**998**	**998**	**998**	

Nr. Nr.	Aine nimetus	Käsirelvaklass	Suurtükiklass	Pürotehnika klass	Märkusi
B. Erikavade kohaselt läbivõetavad ained.					
24.	Jalaväe taktika	250	80	80	
25.	Suurtükiväe taktika	24	120	120	
26.	Jalaväe laskeasjandus	135	72	72	
27.	Suurtükiväe laskeasjandus	30	250	100	
28.	Topograafia	65	100	100	
	Kokku:	**504**	**622**	**472**	
	Katsed ja ettevalmistus katseteks	200	200	185	
	Üldse:	**1702**	**1820**	**1655**	

Sv Tehnikakool.

Õppeaja jaotustabel õppeainetele.
II osa. Tehnikainstituudi üld- ja eriained.

Nr. Nr.	Aine nimetus	Käsirelvaklass	Suurtükiklass	Püro-tehnika klass	Märkusi
A. Üldised ained:					
1.	Analüütiline geomeetria	68	68	68	
2.	Matemaatilise analüüsi põhijooni	78	78	78	
3.	Üldine mehaanika I (staatika)	78	78	78	
4.	Füüsika I ühes praktikumiga	120	120	120	
5.	Keemia (anorgaanil. keemia põhij.)	102	102	102	
6.	Joonestamine	88	88	88	
7.	Kujutav geomeetria I	78	78	78	
8.	Mehaaniline tehnoloogia I (metall)	80	80	80	

Nr. Nr.	Aine nimetus	Käsirelvaklass	Suurtükiklass	Püro-tehnika klass	Märkusi
9.	Mehaaniline tehnoloogia II (puit)	38	38	38	
10.	Üldelektrotehnika	76	76	76	
11.	Füüsika II	128	128	128	
12.	Masinate üldõpetus (ehit. os.)	76	76	76	
13.	Tööstusmasinad ühes praktikumiga	71	71	71	
14.	Tööstuslikud õnnetused ja n. vältim.	20	20	20	
	Kokku:	**1101**	**1101**	**1101**	
B. Eriklasside ained:					
15.	Numbrilised meetodid	80	80	–	
16.	Differentsiaal- ja integraal. arvutus	80	80	–	
17.	Kujutav geomeetria II	80	80	–	
18.	Differentsiaalvõrrandid üh. harjut.	52	52	–	
19.	Üldine mehaanika II	100	100	–	
20.	Tehniline mehaanika II (Tugevusõp.)	100	100	–	
21.	Keemia eelpraktikum	–	–	106	
22.	Analüütil. keemia põhijooni	–	–	60	
23.	Anorgaanil. keemia erikursus	–	–	54	
24.	Orgaanilise keemia erikursus	–	–	80	
25.	Kvalitatiivse keem. anal. praktikum.	–	–	260	
26.	Kvantitatiivse keem. alal. praktikum	–	–	260	
27.	Rakendusmehaanika	–	–	80	
28.	Tööstustervishoid	–	–	20	
	Kokku:	**492**	**492**	**920**	
	Üldse:	**1593**	**1593**	**2021**	

Õppeaja jaotustabel õppeainetele.
III osa. Sõjaväe tehniku õppekursus.

	Aine nimetus	Käsirelvaklass	Suurtükiklass	Püro–tehni-kaklass	Märkusi
1.	Sise ja välisballistika	100	100	80	1) Käsirelvade materjalosa, ülevaatus ja remondi üksikasjalik jaotustabel toodud tabel 1 ja 3. 2) Suurt. materjalosa, ülevaatus ja remondi üksikasjalik jaotustabel toodud tabel 2.
	- katse ja ettevalmistus	28	28	28	
2.	Relvade materjaalosa alused	70	70	70	
	- katse ja ettevalmistus	28	28	28	
3.	Tulejuhtimise- ja vaatlusabinõude materjaalosa alused	45	45	45	
	- katse ja ettevalmistus	21	21	21	
4.	Relvade konstruktsioonid				
	- käsirelvade alal	15	–	–	
	- suurtükkide alal	–	60	–	
	- laskemoona alal	–	–	60	
	- katse ja ettevalmistus	14	28	28	
5.	Lõhkeained	30	30	80	
	- katse ja ettevalmistus	14	14	21	
6.	Üldpraktilised tööd töökodades	200	200	100	
7.	Käsirelvade materjaalosa ja ülevaatus 1)	372	101	101	
	- katse ja ettevalmistus	63	28	28	
8.	Käsirelvade remont 1)	323	165	–	
9.	Suurtüki materjaalosa ja ülevaatus 2)	–	520	290	
	- katse ja ettevalmistus	–	98	49	
10.	Suurtükkide remont 2)	–	380	–	
11.	Praktilised tööd lõhkeainete alal	–	–	150	

12.	Laskemoona materjaalosa ja ülevaatus	30	50	150	
	- katse ja ettevalmistus	14	14	28	
13.	Praktilised tööd laskemoona valmistamise ja korraldamise alal				
	- käsirelvade laskemoon	21	21	75	
	- suurtüki laskemoon	39	39	450	
14.	Tulejuhtimise- ja vaatlusabinõude materjaalosa ülevaatus ja hooldamine	55	55	–	
	- katse ja ettevalmistus	7	7	–	
15.	Puhastus- ja määrdeained	16	16	16	
	- katse ja ettevalmistus	14	14	14	
16.	Relvvarustuse korraldamine, hoidmine ja hooldamine	60	60	60	
	– katse ja ettevalmistus	14	14	14	
17.	Laskeplatsid ja galleriid	15	15	15	
	– katse ja ettevalmistus	14	14	14	
	Kokku:	1622	2235	2015	
	Sellest õppeainete läbivõtmiseks	1391	1927	1742	
	Katseteks ja ettevalmistamiseks	231	308	273	
	Kokku:	1622	2235	2015	

Tabel 1.

Sv Tehnikakooli käsirelvade klassi relvade mat. osa, ülevaatus ja remont.

Jrk. Nr.	Relva nimetus	Tundide arv				Märkusi
		Mat. os.	Tehn. ülevaatus	Remont	Kokku	
	Sõjapüssid					Põhjalikumalt võetakse läbi üks püss, üks püstol, üks kerge- ja üks raskekuulipilduja, kuna ülejäänud süsteemidel võetakse läbi ainult erinevused.
1.	Sõjapüss kal. 7, 62 mm	10	20	39	69	
2.	-"- kal. 7, 70, täpsus.-, kal. 22.-, vaba- ja automaatpüssid	15	30	–	45	
	Kokku:	**25**	**50**	**39**	**114**	
	Püstolid, revolvrid					
1.	Sõjapüstol Kal. 9 mm	6	6	7	19	
2.	Revolvid ja muud püstolid	4	14	7	25	
	Kokku:	**10**	**20**	**14**	**44**	
	Kuulipildujad.					
1.	KK Madsen	20	40	120	180	
2.	Muud KK-d	10	30	–	40	
3.	Rk Maksim	20	45	150	215	
4.	Muud Rk-d	12	45	–	57	
	Kokku:	**62**	**160**	**270**	**492**	
	Mitmesugused relvad.					
1.	Tangitõrje relvad, miinipommipildujad, jalaväe saate suurtükid jne.	35	10	–	45	
	Kokku:	**35**	**10**	**–**	**45**	
	Üldse:	**132**	**240**	**323**	**695**	

Tabel 2.

Sv Tehnikakooli suurtüki klassi suurtüki mat. osa ülevaatus ja remont.

Jrk. Nr.	Materjaalosa süsteem	Tundide arv				Märkusi
		Mat. os.	Üle-vaatus	Remont.	Kokku	
	A. Materjaalosa ja ülevaatus.					Suurtüki materjaalosa ülevaatuse ja remondi alal on mõeldud põhjalikult läbi võtta 2 kerget ja 2 rasket süstteemi, kuna teistega võetakse läbi ainult materjaal-osa ja ülevaatus.
1.	76 mm vene kahur	30	20		50	
2.	84 mm ingl. kahur	30	20		50	
3.	152 mm sn haubits	30	20		50	
4.	150 mm saksa haubits	30	20		50	
5.	76 mm prantsuse kahur	30	20		50	
6.	114 mm inglis haubits	20	20		40	
7.	107 mm sn ja kreso kahurid	20	10		30	
8.	152 mm inglis haubits	10	10		20	
9.	152 mm Canet kahur	10	10		20	
10	Muud suurtükid	80		80	160	
	Kokku:	**290**	**230**		**520**	
	B. Remont.					
1.	76 mm kahur			100		
2.	84 I ehk 114 i			80		
3.	150 s. haubits			100		
4.	152 sn “			100		
	Kokku:			**380**		

Tabel 3.

Sv Tehnikakooli suurtüki ja pürotehnika klassi käsirelvade mat. osa ülevaatus ja remont.

Jrk. Nr.	Relva nimetus	Tundide arv				Märkusi
		Mat. os.	Tehnil ülevaatus	Remont	Kokku	
	Sõjapüssid.					1. Suurtükiklassi käsirelvade materjaal osa ja ülevaatuse alal on mõeldud et võetakse läbi 1 raske-kuulipilduja, 1 vintpüss ja püstol käsirelvade klassi kava ulatuses. 2. Pürotehnika klassis võetakse läbi kõik samad relvad, mis suurtüki klassis, kuid ainult materjaalosa ja ülevaatus. Relvade tegelik remont jääb ära.
1.	Sõjapüss kal. 7, 62 mm	10	20	39	69	
	Kokku:	10	20	39	69	
	Püstolid, revolvrid.					
1.	Sõjapüstol kal. 9 mm	6	6	7	19	
2.	Revolvrid, raketi püstolid	2	2	4	8	
	Kokku:	8	8	11	27	
	Kuulipildujad.					
1.	Raske-kuulipilduja	20	35	115	170	
	Kokku:	20	35	115	170	
	Üldse kokku:	38	63	165	266	

IV. Sõjaväe tehniku õppekursuse lektorite nimestik.

Nr.	Õppeaine nimetus	teor. prakt.	Lektorid
1.	Sise- ja välisballistika	teor.	Ltn. A. SIIVARD.
2.	Relvade materjaalosa alused	teor.	Kpt. E. TIIVEL.
3.	Tulejuhtimise- ja vaatlusabinõude materjaalosa alused	teor. prakt.	Kpt. E. TIIVEL.
4.	Relvade konstruktsioonid	teor.	Üldjuht kpt. E. TIIVEL, relvade eriliigid – lektorid selgitamisel
5.	Lõhkeained	teor.	Kol.-ltn. K. TIITSO.
6.	Üldpraktilised tööd	prakt.	Kpt. V. VILLEMSON, instruktorid – meistrid – selgitamisel.
7.	Käsirelvade materjaalosa, ülevaatus ja remont	prakt.	Üldjuht kpt. E. TIIVEL, erirelvade instruktorid: kpt. O. KLEMENT, kpt. O. KÄBALA, inst. remont. alal: eraisik J. HAAND, (teised selgitamisel).
8.	Suurtüki materjaalosa, ülevaatus ja remont	prakt.	Üldjuht kpt. E. TIIVEL, eritüüpide instruktorid: kpt. V. VILLEMSON, kpt. K. LAEV, kpt. P. AINISON, kpt. S. RITSBERG, (teised selgitamisel)
9.	Praktil. tööd lõhkeainete alal	prakt.	Üldjuht kol.-ltn. K. TIITSO, instruktorid – selgitamisel.
10.	Laskemoona materjaalosa ja ülevaatus	prakt.	Üldjuht kpt. E. TIIVEL, instruktorid – mag M. TILZEN, kpt. E. RUUSAUK, n-ltn. E. NURMET, eraisik H. LEESMA, (teised selgitamisel)
11.	Praktil. tööd laskemoona valmistamisel ja korrastamise alal	prakt.	Instruktorid: ltn. A. SIIVARD, n-ltn. E. NURMET, eraisik H. LEESMA (teised selgitamisel)
12.	Puhastus ja määrdeained	teor.	Ltn. A. FEOFANOF.
13.	Relvvarustise korraldamine, hoidmine ja hooldamine	teor. prakt.	Üldjuht kpt. O. KLEMENT, Instruktorid: kpt. K. LAEV, Mag. M. TILZEN.
14.	Laskeplatsid ja galleriid	teor.	Kol.-ltn. A. REIO.

V. Õppeainete jaotus õppeaastatele.

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
	I Õppeaasta.				Sv Õppeasutiste ülemal on õigus, kui seda nõuab õppetöö, üksikuid aineid paigutada ümber ühe õppeaasta töökavast teise õppeaasta kavasse.
	A. Tehnikainstituudi õpeained:				
1.	Analüütiline geomeetria, eksam	68	68	68	
2.	Matemaatilise analüüsi põhijooni, eksam	78	78	78	
3.	Üldine mehaanika I (Staatika), eksam	78	78	78	
4.	Füüsika I ühes praktikumiga, eksam	120	120	120	
5.	Keemia (anorgaan. keemia põhij.) eks.	102	102	102	
6.	Joonestamine	88	88	88	
7.	Kujutav geomeetria I, eksam	78	78	78	
8.	Mehaaniline tehnoloogia I (metall), eksam	80	80	80	
9.	Füüsika II (praktikumita)	80	80	80	
10.	Numbrilised meetodid	80	80	–	
11.	Differentsiaal- ja integraalarvutus, eksam	80	80	–	
12.	Kujutav geomeetria II, eksam	80	80	–	
13.	Keemia eelpraktikum	–	–	106	
14.	Analüütilise keemia põhij., eksam	–	–	60	
15.	Anorgaanilise keemia erikursus, eks.	–	–	54	
16.	Orgaanilise keemia erikursus, eks.	–	–	80	
	Kokku:	**1012**	**1012**	**1072**	
	B. Kaadriohv. kursuse õppeained:				
1.	Ratsasõit	20	20	20	

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
2.	Kehaline kasvatus	30	30	30	
3.	Riviline ettevalmistus	20	20	20	
4.	Jalaväe laskeasjandus	28	28	28	
5.	Võõrkeeled	60	60	60	
	Kokku:	158	158	158	
	C. Sõjatehnilised õpeained:				
1.	Üldpraktilised tööd	60	60	–	
	Üldse:	**1230**	**1230**	**1230**	
	II. Õppeaasta.				
	A. Tehnikainstituudi õppeained:				
1.	Mehaaniline tehnoloogia II (puit), eksam	38	38	38	
2.	Üldelektrotehnika, eksam	76	76	76	
3.	Füüsika II praktikum	48	48	48	
4.	Masinate üldõpetus, eksam	76	76	76	
5.	Differentsiaalvõrrandid üh. harjut., eksam	52	52	–	
6.	Üldine mehaanika II, eksam	100	100	–	
7.	Tehniline mehaanika II (tugevusõpet.), eksam	100	100	–	
8.	Kvalitatiivse keemil. analüüsi prakt.	–	–	260	
9.	Kvantitatiivse keemil. analüüsi prakt.	–	–	260	
10.	Tööstustervishoid	–	–	20	
11.	Tööstuslikud õnnetused ja nende vältim.	20	20	20	
12.	Tööstusmasinad ühes prakt., eksam	71	71	71	
13.	Rakendusmehaanika, eksam	–	–	80	

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
	Kokku:	**581**	**581**	**949**	
	B. Kaadriohv. kursuse õppeained:				
1.	Eesti keel	20	20	20	
2.	Võõrkeeled	100	100	100	
3.	Riviline ettevalmistus	20	20	20	
4.	Jalaväe laskeasjandus	100	30	30	
5.	Suurtükiväe laskeasjandus	30	100	100	
6.	Ratsasõit	20	20	20	
7.	Kehaline kasvatus	30	30	30	
8.	Meteoroloogia	12	12	12	
	Kokku:	**332**	**332**	**332**	
	C. Sõjatehnilised õppeained:				
1.	Üldpraktilised tööd	140	140	100	
2.	Relvade materjaalosa alused	98	98	98	
3.	Suurtüki materjaalosa ja ülevaatus	–	140	–	
4.	Käsirelvade materjaalosa ja ülevaatus	180	51	51	
5.	Suurtükkide remont	–	188	–	
6.	Käsirelvade remont	199	–	–	
	Kokku:	**617**	**617**	**249**	
	Üldse:	**1530**	**1530**	**1530**	
	III. Õppeaasta.				
	A. Kaadriohvitseri kursuse õppeained:				
1.	Üldtaktika	40	40	40	

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
2.	Lennuväe taktika ja õhukaitse	16	16	16	
3.	Motomehhanis. osade taktika	12	12	12	
4.	Ratsaväe taktika	11	11	11	
5.	Pioneriasjandus	65	65	65	
6.	Sideasjandus	50	50	50	
7.	Gaasiasjandus ühes prakt	30	30	30	
8.	Jalaväe taktika	175	80	80	
9.	Suurtükiväe taktika	24	120	120	
10.	Jalaväe laskeasjandus	7	14	14	
11.	Suurtükiväe laskeasjandus	–	150	–	
12.	Topograafia	65	100	100	
13.	Võõrkeeled	70	70	70	
14.	Kehaline kasvatus	30	30	30	
15.	Ratsasõit	20	20	20	
16.	Riviline ettevalmistus	10	10	10	
	Katsed ja etteval. kats.	97	117	102	
	Kokku:	722	935	770	
	B. Sõjatehnilised õppeained:				
1.	Sise- ja välisballistika	128	128	108	
2.	Lõhkeained	44	44	101	
3.	Tulejuhtimise ja vaatlusabinõude materjaalosa alused	66	66	66	
4.	Tulejuhtimise ja vaatlusabinõude materjaalosa, ülevaatus ja hooldamine	62	62	–	

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
5.	Praktilised tööd laskemoona valmistamise ja korrastamise alal:				
	- käsirelvade laskemoon	21	21	75	
	- suurtüki laskemoon	39	39	132	
6.	Praktilised tööd lõhkeainete alal	–	–	150	
7.	Laskemoona mat. osa ja ülevaatus	44	64	88	
8.	Puhastus- ja määrdeained	30	30	30	
9.	Suurtüki materjaalosa ja ülevaatus	–	81	–	
10.	Suurtükkide remont	–	50	–	
11.	Käsirelvade materjaalosa ja ülevaatus	240	–	–	
12.	Käsirelvade remont	124	–	–	
	Kokku:	**798**	**685**	**750**	
	Üldse:	**1520**	**1520**	**1520**	
	IV. Õppeaasta.				
	A. Kaadriohvitseri kursuse õppeained:				
1.	Sõjakunsti ajalugu	33	33	33	
2.	Sõjapsühholoogia	20	20	20	
3.	Vabadussõda	20	20	20	
4.	Maailmasõda	21	21	21	
5.	Sanitaarteenistus	12	12	12	
6.	Mobilisatsioon ja administratsioon	27	27	27	
7.	Sõjamaateadus	19	19	19	
8	Naaberriikide sõjajõud	16	16	16	

Jrk. Nr.	Õppeaine nimetus	Käsirelv. klass	Suurt. klass	Pürotehn. klass	Märkusi
9.	Õigusteadus	19	19	19	
10.	Võõrkeeled	70	70	70	
11.	Kehaline kasvatus	30	30	30	
12.	Jalaväe taktika	75	–	–	
13.	Vooriteenistus	25	25	25	
	Katsed ja ettevalm. katseteks	103	83	83	
	Kokku:	490	395	395	
	B. Sõjatehnilised õppeained:				
1.	Relvade konstruktsioonid:				
	- käsirelvade alal	29	–	–	
	- suurtükkide alal	–	88	–	
	- laskemoona alal	–	–	88	
2.	Relvvarustuse korraldamine, hoidmine ja hooldamine	74	74	74	
3.	Laskeplatsid ja galleriid	29	29	29	
4.	Praktilised tööd suurtüki laskemoona valmistamise ja korrastam. alal	–	–	318	
5.	Suurtüki materjaalosa ja ülevaatus	–	397	339	
6.	Suurtükkide remont	–	142	–	
7.	Käsirelvade mat. osa ja ülevaatus	15	78	78	
8.	Käsirelvade remont	–	165	–	
9.	Laskemoona mat. osa ja ülevaatus	–	–	90	
	Kokku:	**147**	**973**	**1016**	
	Üldse:	**637**	**1368**	**1411**	

VI. Lisad

Nr. 1. Tehnika Instituudi mehaanikaosakonna õppeained
Nr. 2. Tehnika Instituudi keemiaosakonna õppeained

Lisa Nr 1

Tehnikainstituudi mehaanika-osakonna õppeained.

Nr.	Õppeaine	Teoreet. Loeng.	Prakt.töid	Eksam	Märkusi
	I Semester.				
1.	Analüütiline geomeetria	40	–	28	
2.	Matemaatilise analüüsi põhijooni	50	–	28	
3.	Üldine mehaanika I (Staatika)	25	25	28	
4.	Füüsika I	40	–	28	
5.	Keemia	48	26	28	
6.	Joonestamine	8	80	–	
7.	Kujutav geomeetria I	25	25	28	
	Kokku	**236**	**156**	**168**	**üldse 560 õppetundi**
	II Semester.				
8.	Numbrilised meetodid	26	26	28	
9.	Differentsiaal- ja integraalarvutus	52	–	28	
10.	Kujutav geomeetria II	26	26	28	
11.	Füüsika praktikum I	–	52	–	
12.	Füüsika II	52	–	28	
13.	Tehniline mehaanika I	52	26	28	
14.	Ehitusmaterjaalid	26	–	14	
15.	Mehaaniline tehnoloogia I (metallid)	52	–	28	
	Kokku	**286**	**130**	**182**	**üldse 598 õppetundi**
	Kokku aastas				**1158 õppetundi**

Nr.	Õppeaine	Teoreet. Loeng.	Prakt.töid	Eksam	Märkusi
	III Semester.				
16.	Differentsiaalvõrrandid ühes harjutustega	24	–	28	
17.	Üldine mehaanika II (Kinem. Dün.)	48	24	28	
18.	Tehniline mehaanika II (Tugevusõpetus)	48	24	28	
19.	Soojustehnika ühes harjutustega	36	–	28	
20.	Tehniline termodünaamika üh. harjutustega	36	–	28	
21.	Üldine ehitusõpetus	24	24	28	
22.	Mehaaniline tehnoloogia II (puit)	24	–	14	
23.	Üldelektrotehnika	48	–	28	
24.	Füüsika III (tehniline füüsika)	24	–	28	
25.	Füüsika praktikum	–	48	–	
	Kokku	**312**	**120**	**238**	**üldse 670 õppetundi**
	IV Semester.				
26.	Valitud peat. matem. analüüsist	26	–	28	
27.	Hüdromehaanika üh. harjut.	26	–	28	
28.	Masinaelemendid I	52	26	28	
29.	Kolded ja katlad. üh. harjut.	52	–	28	
30.	Soojustehnika praktikum	–	26	–	
31.	Üldelektrotehnika II	52	26	28	
32.	Põllutöömasinad	26	–	28	
33.	Mehaaniline tehnoloog. III (keevit)	26	–	28	
34.	Majandusteadus ja käitisõpet.	52	–	28	
35.	Tehnilised ehitised	?	–	?	
	Kokku	**312**	**78**	**224**	**üldse 614 õppetun.pluss?**
	V Semester.				
36.	Soojusmajandus I üh. harjut.	36	–	28	

Nr.	Õppeaine	Teoreet. Loeng.	Prakt.töid	Eksam	Märkusi
37.	Plahvatusmootorid	48	–	28	
38.	Auruturbiinid	24	–	28	
39.	Aurukatelde praktikum	–	24	–	
40.	Masinaelemendid II	24	24	28	
41.	Vesimootorid	24	–	28	
42.	Elektr. Mõõtmised ja mõõduriistad.	48	24	28	
43.	Materjaalide proovimine	24	–	28	
44.	Küte ja ventilatsioon	24	–	28	
	Kokku	**252**	**72**	**224**	**üldse 548 õppetundi**
	VI Semester.				
45.	Soojusmajandus II üh. harjut.	26	–	28	
46.	Aurumasinad	52	–	28	
47.	Auruturbiinide praktikum	–	26	–	
48.	Plahvatusmootorite praktikum	–	26	–	
49.	Tõstemasinad ja transportsead.	52	–	28	
50.	Pumbad ja kompressorid	26	–	21	
51.	Vesimootorite praktikum	–	26	–	
52.	Automobiilid	26	–	21	
53.	Elektrimasinad I	26	–	28	
54.	Materjalide proovim. prakt	–	26	–	
55.	El. võrgu, install., kõrgeping. tug.	52	–	28	
56.	Arvepidamine	13	–	7	
	Kokku	**299**	**104**	**203**	**Üldse 606 õppetundi**
					Kokku aastas 1154 õppetundi.
	VII Semester.				

Nr.	Õppeaine	Teoreet. Loeng.	Prakt.töid	Eksam	Märkusi
58.	Mehaaniline tehnoloogia IV (paber)	24	–	21	
59.	Aurumasinate praktikum	–	24	–	
60.	Tööstusmasinad	24	–	21	
61.	Tõstemasinate praktikum	–	24	–	
62.	Elektrimasinad II	48	–	28	
63.	El. masinate praktikum I	–	24	–	
64.	El. võrkude ja install. prakt.	–	24	–	
65.	Nõrkvoolu entsüklopeedija	48	–	28	
	Kokku	**144**	**96**	**98**	**üldse 338 õppetundi.**
	VIII Semester				
66.	Mehaanil. tehn. V (tekstiil)	52	–	28	
67.	Tööstusmasinate praktikum	–	26	–	
68.	Lennukid	26	–	21	
69.	El. masinate praktikum	–	26	–	
70.	Elektrikeskjaamad	26	–	21	
71.	Vedurid ja rongide liikumine	52	–	28	
72.	Plahvatusmot. ja aurumasinate laboratoorium	–	26	–	
73.	Elektrimas. laboratoorium	–	26	–	
	Kokku	**156**	**104**	**98**	**üldse 358 õppetundi.**
					Kokku aastas 696 õppetundi.

Lisa nr 2.

Tehnikainstituudi keemia-osakonna õppeained.

Nr.	Õppeaine	Teoreet. loeng.	Prakt. töid.	Eksam	Märkusi
	I Semester				
1.	Analüütiline geomeetria	40	–	28	
2.	Matemaatil. analüüsi põhijooni	50	–	28	
3.	Füüsika I	40	52	28	
4.	Anorgaanilise keemia põhijooni	48	26	28	
5.	Mineraloogia	24	24	28	
6.	Joonestamine	8	80	–	
7.	Keemia eelpraktikum	–	100	–	
	Kokku:	**210**	**282**	**140**	**üldse 632 õppetundi**
	II Semester.				
8.	Füüsika II	52	–	28	
9.	Analüütil. keemia põhijooni	39	–	21	
10.	Anorgaanilise keemia erikursus	26	–	28	
11.	Orgaanilise keemia erikursus	52	–	28	
12.	Mehaanika põhijooni ühes harjut.	25	25	28	
13.	Kvalitstiivse keemil. analüüsi praktikum	–	260	–	
	Kokku:	**194**	**285**	**133**	**Üldse 612 õppetundi**
	Kokku aastas:				**1244 õppetundi**
	III Semester.				
14.	Tehnilise termodünaam. üh. harjut.	36	–	28	
15.	Masinate üldõpetus	48	–	28	
16.	Ehitusõpetus	24	24	21	

Nr.	Õppeaine	Teoreet. loeng.	Prakt. töid.	Eksam	Märkusi
17.	Tehniline füüsika	24	–	21	
18.	Soojustehnika ühes harjut.	36	–	28	
19.	Kvantitatiivse keemilise analüüsi praktikum	–	240	–	
	Kokku:	**168**	**264**	**126**	**Üldse 558 õppetundi.**
	IV Semester.				
20.	Kolloidkeemia põhijooni üh. harjut.	26	–	21	
21.	Tööstushooned	13	–	14	
22.	Soojustehnika praktikum	–	52	–	
23.	Geoloogia ühes harjutustega	39	–	28	
24.	Rakendusmehaanika	39	13	28	
25.	Füüsika II praktikum	–	52	–	
26.	Kvantitatiivse keemil. analüüsi praktikum	–	234	–	
27.	Tööstustervishoid	13	–	7	
	Kokku:	**130**	**351**	**98**	**üldse 579 õppetundi**
	Kokku aastas:				**1137 õppetundi**
	V Semester.				
28.	Füüsikalise keemia põhijooni I	36	12	28	
29.	Keemiline tehnoloogia I	48	–	28	
30.	Soojusmajandus ühes harjut.	36	–	28	
31.	Gaasianalüütil. Meetodid üh. pr.	12	–	7	
32.	Preparatiivse anorg. Keemia prakt.	–	72	–	
33.	Preparatiivse orgaan. Keemia pr. Ühes organ. Kvalit. analüüs	–	240	–	
	Kokku:	132	324	91	üldse 547 õppetundi
	VI Semester.				

Nr.	Õppeaine	Teoreet. loeng.	Prakt. töid.	Eksam	Märkusi
34.	Füüsikalise keemia põhij. II	39	13	28	
35.	Keemiline tehnoloogia II	52	–	28	
36.	Majandusõpetus	52	–	28	
37.	Keemiatööstuste arvepidamine	26	–	14	
38.	Keemia seminar	–	13	–	
39.	Füüsikalise keemia praktikum	–	260	–	
40.	Tööstuslikud õnnetused ja nende vältimine	13	–	7	
	Kokku:	**182**	**286**	**105**	**üldse 573 õppetundi.**
	Kokku aastas:				**1120 õppetundi**
	VII Semester.				
41.	Keemiline tehnoloogia III	24	–	21	
42.	Orgaanil. keemia erikursus	24	–	21	
43.	Rakendusmatemaatika elemendid	24	–	21	
44.	Valikained	48	–	28	
45.	Seminar: füüsikal. keem. rakend.	–	12	–	
46.	Keemilise tehnoloogia prakt.	–	240	–	
47.	Elektrotehnika	36	24	28	
	Kokku:	156	276	119	üldse 551 õppetundi
	VIII Semester.				
48.	Keemiline tehnika	52	208	28	
49.	Tehniline elektrokeemia	26	52	28	
50.	Keemil. tehnoloog. seminar ühes keemiatööst. projektimisega	–	130	–	
	Kokku:	**78**	**390**	**56**	**üldse 524 õppetundi**
	Kokku aastas:				**1075 õppetundi**

Lisa 11. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste krundi plaan Tallinnas Tondil[1]

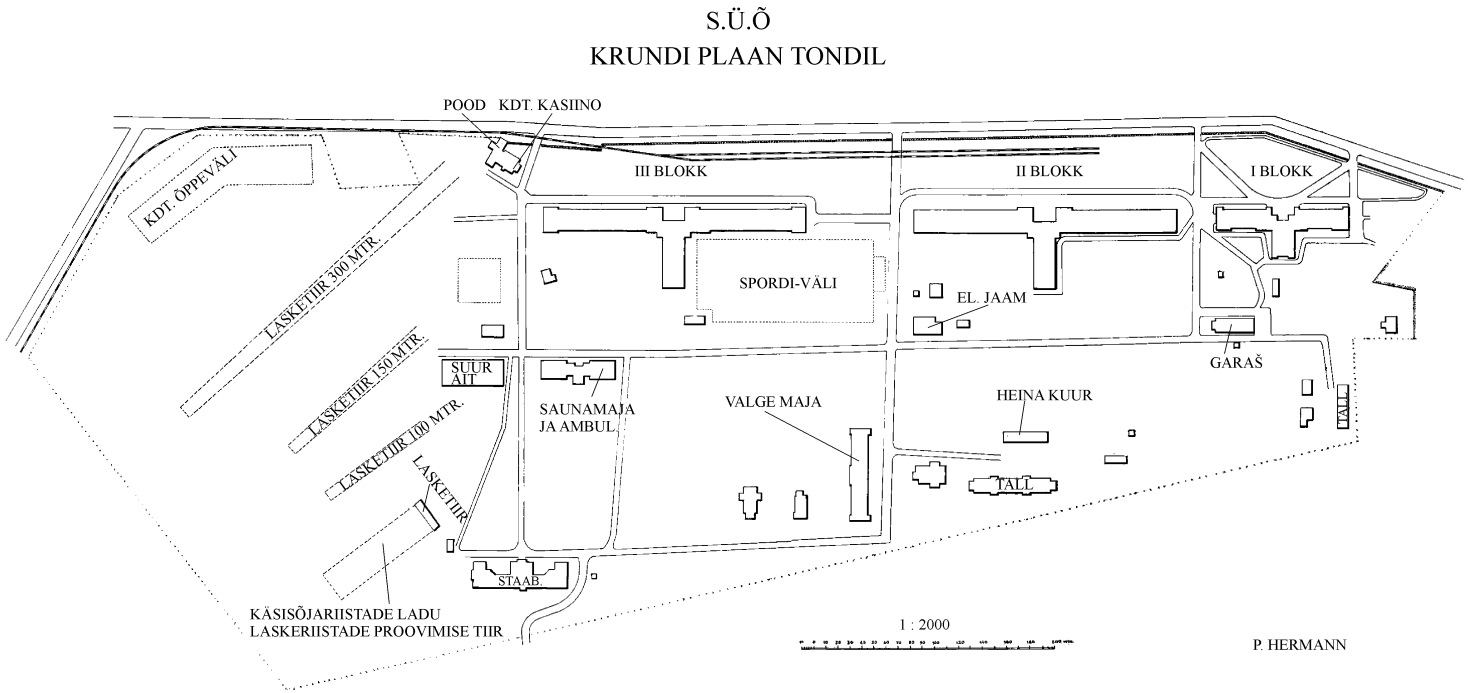

[1] ERA. 650–1–2787. Lk 114.

SUMMARY

■

The Estonian Military Technical School (1920–1923, 1936–1940). Surveys, memoirs and documents

The present publication is compiled from the memoirs and articles of officers who studied or served in the Estonian Military Technical School during the period mentioned in the title. The writings have been accompanied with comments and relevant documents.

On December 3, 1919, General Johan Laidoner, the Commander-in-Chief of the Armed Forces approved the staff of the Military Technical Courses for half a year. After the end of the Estonian War of Independence (1920), the time of service was extended to a year and a half. The official opening of the school was on March 2, 1920 when the decree on opening the Military Courses was issued by the Minister of War Jaan Soots. On March 11, 1920 the Commander-in-Chief approved the new staff of the Military Technical Courses, specifying the departments (small arms, artillery, pyrotechnics, motor vehicle, radio, telegraph, electrical engineering). On July 10, 1920 the Military Technical Courses were renamed as the Military Technical School by the order of the day of the Minister of War No 644. In order to cut expenditures of the Ministry of War it was decided to reduce the number of students from the initial 315 to 75. At the request of the school staff council the duration of the courses was prolonged to 3 years, which was also ratified in the temporary statutes regulating the activities of the school.

Several military educational institutions were founded after the War of Independence (1918–1920). In 1920, the Non-Commissioned Officers School was established in Tallinn. Besides the Military School and the Military Technical School, the Navy School operated during 1920 and 1923. In 1921 General Staff Courses were started at a higher military level (named as the Military Academy in 1925).

As the above-mentioned schools were established at the end of the War of Independence or immediately after the war, their structure and general objective did not fully comply with the peacetime objectives. The main aim of the army conversion during the transitional period to peacetime was to save money. Later it was admitted that in some respect there was too much economy. Later assessments have justified the closure of the school by the excessive size of its administration and the number of classes (7 classes). For

example, there were only five students in some classes taught by an officer or an engineer serving as a battalion commander.

The decision to close the Military Technical School in its initial form or to reorganize it was made by the Ministry of War in 1921, but it was not executed until the first year of students graduated (1923). At the same time opportunities for joining the Military Technical School with the Military School were being discussed. Both the Military School and the Military Technical School were subjected to the Tallinn military district and formation problems were appointed to Nikolai Reek (1921–1923), the Colonel of General Staff serving as the inspector of the Military Schools.

This attempt at establishing a Joint Military School ended in founding the Estonian National Defence College, by the decree of the Government of the Republic in August 29, 1923. The former General Staff Courses (Military Academy), the Military School and the Non-Commissioned Officers School that had functioned independently were united. The provision of education was centralized under one commander with the aim of ensuring single training and reducing the staff of units (especially finance and administrative staff).

In autumn 1923 the technical company (under the Military School) was formed replacing the Military Technical School (comprising of one platoon). The technical company was liquidated in 1927, after two classes of junior officers had graduated (in 1926 and 1927). Since then no more regular officers of engineer forces were trained. Instead, reserve officer courses were started. In 1930 the detachment of reserve officer cadets for engineer forces was started in the Military School, where training was organised in communications, engineer or gas platoons.

By the order of the Ministry of War admission to artillery, engineer and navy courses was terminated in 1926. However, applicants meeting the requirements for infantry courses were all admitted. During 1922 to 1925 the number of officers admitted to the Defence Forces (222) was about three times less the number of others leaving the service (611). Separation from service was due to the reduction of staff. During the next 4 years (1926–1929), the number of officers employed in service (424) exceeded the number of officers who left (282). This can be explained by the need to overcome the existing shortage of staff. Infantry training was the cheapest and if necessary it was easy to organize in-service training.

In 1932, when the eighth year of machine-gunners graduated from the Military School, the training of peacetime (regular) officers was discontinued (until 1936). The reasons for suspending regular officer training, formulated in 1938, were the absence of norms regulating the renewal process of officer personnel and staffing the cadet courses of the Military School in 1924 to 1926, resulting in the overproduction of junior officers. Moreover,

the quantity of peacetime officers was not specified at the beginning of the 1930s when an economic crisis broke out.

Rules regulating the drain of officers and prescribing their age limit were adopted in 1934. Regular officer training came to a standstill, which caused problems in providing the Military Academy with officer staff. It was necessary to start training officers more flexibly. In 1935–1936 officer-training courses were restarted in the Military School resulting in reopening the Military Technical School. Intensive international situation in the late 1930s related to fast arms race in Europe emphasizing the importance of technical arms of service and units. International situation had its effect on Estonia.

The re-establishment of the Military Technical School under the Estonian National Defence College was decided by Lieutenant General Johan Laidoner, the commander-in-chief of the Estonian Defence Forces, and Major General Nikolai Reek, the chief of staff of the Estonian Defence Forces in summer 1936. The idea of this decision came from the establishment of Tallinn Technical School in 1936 (named as Tallinn Polytechnical School from 1919 to 1936 and Tallinn Technical University since 1938), where civil engineering, chemistry and mechanics specialties were started.

The Military Technical School was opened on the basis of the statute for preparing technical officers. With the decree issued by the Commander-in-Chief of the Armed Forces, the courses of small arms, artillery and pyrotechnics (the latter was sometimes also called the course of ammunition) were opened in the Military Technical School in autumn 1936. The young men who had completed reserve officers studies at the Military School were accepted to the school based on their results in physical tests. Different from those who entered officer courses in the Military School, the future technicians did not have to complete service practice after their reserve officer courses. The four-year course which lasted up to 5,810 hours (in the course of hand arms the theoretical course lasted for 3.5 years) consisted of a regular officer training course, the subjects of technical school (in the courses of small arms and artillery the emphasis was on mechanics whereas in the course of pyrotechnics the emphasis was on chemistry), and a military technician course. The theoretical course was followed by a half-year practical work at military units and the central office of the Minister of War. In 1938, on the order of the day by the Commander-in-Chief of the Armed Forces, the course of electrical and motor vehicle engineering was opened, the students were accepted and in September the studies began (as a third year course) in the Military Technical School. As a result of the Soviet occupation, the school was liquidated and the third year course was left unfinished. In August 1940, the students were promoted the Second Lieutenants with the authority of regular officers.

The 10-year plan of manning the armed forces with officers worked out by the General Staff of the Armed Forces intended training during four-year courses in the Military Technical School every other year with 45 students at a time. At the request of Johan Laidoner, the Commander-in-Chief, the courses should have been formed every year starting 1938, but with admission to different courses. By the year 1948, 220 officers were to have finished the school. It was planned that 552 officers would have finished the officer courses (artillery, infantry and navy courses) in the Military School. Thus, the ratio of new technicians and troop officers would have been 1:2.5. Unfortunately, the plan was never carried out.

It is known that at least five officers from the first year graduated from the Military Academy. Several first year graduates continued their studies in the universities of France, Warsaw Polytechnics, Tallinn Technical School and the University of Tartu.

In 1940, the majority of the graduates were transferred to the Red Army. According to the preserved records, at least 26 of the first year officers were repressed by the Soviet authorities (36–37% from the 71 graduates of the year 1923), eight of whom were executed. Most of those who survived died in prison camps. At the end of World War II at least 5 officers from the above-mentioned year belonged to the Red Army. At least 15 graduates served in Estonian units belonging to the German Army. 20 graduates of the first year (28%) managed to get away to the west.

In the second year, 40 Second Lieutenants and six regular officers graduated from the Estonian Military Technical School. Six of them (13% of the whole course) perished during military operations or in the following resistance movement. Five of the second year graduates were repressed (killed, arrested or deported by the Soviet authorities). One of them returned to Estonia after the war. One officer died immediately after finishing school, one officer died of a disease, and one officer was lost (probably perished while running away). 19 graduates lived in occupied Estonia after the war and 14 escaped to the west. In August 1940, 39 Second Lieutenants from the unfinished third year were promoted to regular officers. The Soviet authorities repressed four of them during 1940–1941. Six perished in war or in the resistance movement (15% of the course). 15 officers from the third year managed to escape to the west.

The Military Technical School provided their graduates with diverse military technical knowledge. Most of them took interest in technology using the opportunity of getting an education at the expense of state. The military aspect did not matter a lot to them. Several graduates continued their studies in Tallinn Polytechnic University (Tallinn Technical University); some of them later became lecturers or engineers in the same university. Several graduates who went abroad finished foreign technical universities (e.g.

Stockholm Royal Technical University in Sweden). In many cases foreign universities took into consideration the officers previous study results in the Estonian Military Technical School (especially in the subjects taught in Tallinn Technical University). Most of the officers who had gone to foreign countries (Sweden, England, the USA, Australia) found work in the profitable civilian vocation of technician, engineer or constructor.

Nothing can be directly taken over from the institutional or organizational experiences of the Estonian Military Technical School (from 1920 to 1923 and from 1936 to 1940). On one hand, the time and situation are completely different now; the size and structure of the Defence Forces is much different; international background is different. On the other hand, the importance of technical instruments has been increasing. The earlier experience shows how to carry out longstanding planning of commanders' staff and how to create a unique system suitable for a small country. It also points out the importance of cooperation between civilian and military educational institutions. Examining historical documents raises the question of how to determine the proportion between drill and technical skills in training military leaders and how to ensure this relation in the future.